

Универзитет у Београду
Филолошки факултет

Анђела Н. Реџић

Синтакса падежа у сиринићком говору
(Балканистички аспект)

Докторска дисертација

Београд, 2024.

Univerzitet u Beogradu
Filološki fakultet

Anđela N. Redžić

Sintaksa padeža u sirinićkom govoru
(Balkanistički aspekt)

Doktorska disertacija

Beograd, 2024.

University of Belgrade
Faculty of Philology

Anđela N. Redžić

The Syntax of Case in the Sirinić speech
(Balkan Linguistics Perspective)

Doctoral Dissertation

Belgrade, 2024.

Университет в Белграде
Филологический факультет

Анджела Н. Реджич

Синтаксис падежей в говоре Сиринича
(Балканистический аспект)

Докторская диссертация

Белград, 2024.

ПОДАЦИ О МЕНТОРУ И ЧЛАНОВИМА КОМИСИЈЕ

Ментори:

проф. др Вања Станишић, редовни професор
Филолошки факултет, Универзитет у Београду

проф. др Софија Милорадовић, научни саветник
Институт за српски језик САНУ

Чланови комисије:

Датум одбране: _____

Изјаве захвалности

Захваљујем се својим менторима проф. др Вањи Станишићу и проф. др Софији Милорадовић на свој помоћи и саветима. Због њих знам шта је то добар ментор и надам се да ћу једног дана и ја бити таква. Велико хвала мојим колегиницама на Балканолошком институту САНУ. Мојој институтској менторки др Светлани Ћирковић хвала на безбројним сатима које је уложила у изградњи научника од мене, др Мирјани Мирић на несебичној помоћи на сваком кораку у раду и др Анамарији Сореску-Маринковић на великој подршци. Мојим трима највише хвала на пријатељству. Посебну захвалност дугујем проф. др Радивоју Младеновићу, који је први помислио, а затим и више од мене веровао да могу написати докторат који ће подржати сва овде набројана, велика, имена.

Сэг, по нашки, колко сам разбрала, не се ни захваљује фамилије. Се рачуна да су твоји и да ће помагу и да ће се наћу. Ипак, хвала мајци, оцу, брату и сестри. За све. Да сте ми живи и здрави. Фала и Пере, што научија да разбира и полек да збори нашки и шта то (ни)је синкретизам и има бескрајно разумевање и љубав за мене. Сэм га написала пола тако, пола тако, јес. Тој ми је мене за од очи. По лек и за ћеу.

Рад посвећујем онима који би данас вероватно били најпоноснији на мене, баба-Верке, деда-Цане и чича-Нешку.

Синтакса падежа у сиринићком говору

(Балканистички аспект)

Сажетак

У раду је испитана синтакса падежа у сиринићком говору, који припада призренско-тимочкој дијалекатској области, према томе и балканском језичком савезу. Основни циљ овог рада је детаљно представљање структуре и функционисања падежног система у сиринићком говору. За методолошки поступак одабран је традиционални приступ 'од форме ка значењу'.

На основу комплетне анализе закључено је да се падежи у сиринићком говору могу поделити у две групе: 1) падежи који се јављају (претежно) у беспредлошкој форми – номинатив, датив и општи падеж; 2) падежи који се (претежно) употребљавају с предлозима – генитив, општи падеж и локатив. Субјекатску функцију врши номинатив. Општем падежу припада објекатска функција. Он је преузео функцију партитивне допуне од генитива. Њиме се исказују и темпорална значења, такође преузета од генитива. Датив врши функцију индиректног објекта и логичког субјекта. Он изражава и посесију, особину преузету од генитива. Сва значења предлошко-падежних конструкција могу се описати с фокусом на семантику предлога. Без ослоњања на историјску везу с конкретним предлогом, практично је немогуће наћи карактеристику која би служила као критеријум за разликовање датива и локатива код именица првог и другог деклинационог типа, али и датива, локатива и генитива код именица трећег деклинационог типа уз предлог.

Анализа синтаксе падежа сиринићког говора показала је да је у њему доминантан аналитизам. Такво стање у овом говору потврђује његов балкански карактер и место сиринићког говора у балканском језичком савезу. Овај говор се ипак разликује од типичних аналитичких падежних система, пре свега по чувању датива. Управо захваљујући синкретичном наставку с дативом очувани су унеколико и генитив и локатив, али ограничени на употребу у предлошко-падежним конструкцијама.

Кључне речи: падежи, синтакса падежа, значење падежа, аналитизам, синктетизам, дијалектологија, балканистика, сиринићки говор

Научна област: Српски језик

Ужа научна област: дијалектологија, балканистика

УДК број:

The Syntax of Case in the Sirinić speech

(Balkan Linguistics Perspective)

Abstract

This study investigates the syntax of cases in the Sirinić speech, which belongs to the Prizren-Timok dialectal area of the Serbian language, hence to the Balkan linguistic union. Its case system involves general case, genitive, dative, and locative. The aim of this study was to provide a description of the structure of the case system in the Sirinić speech. The traditional formal approach was chosen for the analysis.

The analysis revealed that all cases can be divided into two groups: 1) cases mostly used without prepositions – nominative, dative, general case; and 2) cases that are usually used with prepositions – genitive, general case, locative. The subject function belongs to the nominative. The general case holds the object function, the function of a partitive modifier and expresses temporal meaning. The dative functions as indirect object and logical subject, and expresses possession. The case form in constructions with prepositions is almost negligible and the meaning of it largely depends on the meaning of the preposition. Differentiating between the dative and locative in nouns of the first and second declension type and between the dative, locative, and genitive in nouns of the third declension type in constructions with prepositions, without relying on historical methods, is practically impossible.

The analysis of the syntax of cases in the Sirinić speech revealed a predominantly analytical case system, which confirms its place within the Balkan linguistic union. However, the case system of this speech distinguishes itself from typical analytical case systems primarily by preserving the dative. Due to the syncretism with the dative, the genitive and locative can be described as partially preserved, limited to usage with prepositions.

Keywords: case, syntax of case, meaning of case, analytism, syncretism, dialectology, Balkan linguistics, sirinić speech

Scientific field: Serbian language

Scientific Subfield: dialectology, Balkan linguistics

UDC Number:

Садржај	
1. Увод.....	1
1.1. Предмет и циљ рада.....	1
1.2. Основне хипотезе рада.....	2
1.3. Структура рада.....	2
1.4. Жупа Сиринић.....	5
1.4.1. Кратак историјат проучавања жупе Сиринић.....	5
1.4.2. Географски положај и основни историјски и демографски подаци.....	5
1.4.3. Нови теренски подаци.....	7
1.5. Теоријско-терминолошки оквир рада.....	11
1.5.1. Падеж.....	11
1.5.1.1. Аналитички падежни систем.....	12
1.5.2. Род и деклинациони тип.....	13
1.5.2.1. Аниматност.....	15
1.5.3. Број.....	16
1.5.3.1. Суплетивизам.....	19
1.6. Грађа.....	21
1.6.1. Дијалекатски текстови и теренска грађа.....	21
1.6.1.1. Транскрипција.....	22
1.6.2. Поређење грађе.....	24
1.6.3. Презентација грађе.....	26
1.7. Методологија истраживања.....	28
1.7.1. Методологија теренских истраживања.....	28
1.7.1.1. Одабир саговорника.....	28
1.7.1.2. Методологија прикушљања грађе.....	29
1.7.2. Методологија обраде података.....	30
1.8. Ранија истраживања у вези с темом рада.....	33
1.8.1. Дијалекатска синтакса.....	33
1.8.2. Балканистика.....	38
1.8.2.1. Балкански језички савез и сиринићки говор.....	41
1.8.3. Досадашња истраживања синтаксе сиринићког говора.....	44
1.8.4. Сиринићки говор – основне дијалекатске карактеристике.....	45
2. СИНКРЕТИЗАМ.....	48
2.1. Разликовање синкретичних падежа.....	49

3. НОМИНАТИВ.....	57
3.1. Номинатив у језицима и дијалектима балканског језичког савеза.....	57
3.2. Номинатив у говорима метохијско-косовско-сиринићке области.....	57
3.3. Номинатив у сиринићком говору.....	58
3.3.1. Номинатив у функцији субјекта.....	59
3.3.2. Номинатив у егзистенцијалним конструкцијама.....	61
3.3.3. Номинатив у пасивним реченицама.....	63
3.3.4. Номинатив у копулативном предикату.....	64
3.3.5. Номинатив уз демонстративне партикуле.....	66
3.4. Номинатив у сиринићком говору – Закључна разматрања.....	67
4. ГЕНИТИВ.....	68
4.1. Генитив у језицима и дијалектима балканског језичког савеза.....	68
4.2. Генитив у говорима метохијско-косовско-сиринићке области.....	68
4.3. Генитив у сиринићком говору.....	70
4.3.1. Беспредлошки генитив.....	70
4.3.1.1. Генитив у функцији детерминатора.....	70
4.3.1.2. Генитив с обавезним детерминатором.....	72
4.3.2. Генитив с предлозима.....	74
4.3.2.1. Предлог без.....	74
4.3.2.2. Предлог близо.....	75
4.3.2.3. Предлог ван.....	76
4.3.2.4. Предлог више.....	77
4.3.2.5. Предлог врз.....	77
4.3.2.6. Предлог до.....	78
4.3.2.7. Предлог зад.....	80
4.3.2.8. Предлог због.....	80
4.3.2.9. Предлог из.....	82
4.3.2.10. Предлог између.....	84
4.3.2.11. Предлог изнад.....	84
4.3.2.12. Предлог испод.....	85
4.3.2.13. Предлог испред.....	86
4.3.2.14. Предлог код.....	86
4.3.2.15. Предлог место.....	87
4.3.2.16. Предлог на.....	88
4.3.2.17. Предлог од.....	88
4.3.2.18. Предлог одовуд.....	97
4.3.2.19. Предлог око.....	97

4.3.2.20. Предлог околину.....	100
4.3.2.21. Предлог отуд.....	101
4.3.2.22. Предлог под.....	101
4.3.2.23. Предлог поради.....	101
4.3.2.24. Предлог поред.....	102
4.3.2.25. Предлог после.....	103
4.3.2.26. Предлог пре.....	103
4.3.2.27. Предлог пред.....	103
4.3.2.28. Предлог преко.....	104
4.3.2.29. Предлог са.....	108
4.3.2.30. Предлог сред.....	109
4.3.2.31. Предлог у.....	110
4.4. Генитив у сиринићком говору – Закључна разматрања.....	112
5. ДАТИВ.....	115
5.1. Датив у језицима и дијалектима балканског језичког савеза.....	115
5.2. Датив у говорима метохијско-косовско-сиринићке области.....	116
5.3. Датив у сиринићком говору.....	118
5.3.1. Беспредлошки датив.....	119
5.3.1.1. Датив у функцији индиректног објекта.....	119
5.3.1.2. Датив у функцији логичког субјекта.....	126
5.3.1.3. Датив у функцији детерминатора.....	128
5.3.1.3.1. Датив у функцији детерминатора с предлозима.....	129
5.3.2. Датив с предлозима.....	131
5.3.2.1. Предлог према.....	131
5.3.2.2. Предлог креј.....	134
5.3.3. Посесивни датив.....	138
5.4. Датив у сиринићком говору – Закључна разматрања.....	141
6. ОПШТИ ПАДЕЖ.....	143
6.1. Општи падеж у језицима и дијалектима балканског језичког савеза.....	143
6.2. Општи падеж у говорима метохијско-косовско-сиринићке области.....	143
6.3. Општи падеж у сиринићком говору.....	144
6.3.1. Беспредлошки општи падеж.....	145
6.3.1.1. Општи падеж у функцији директног објекта.....	145
6.3.1.1.1. Општи падеж уз партикуле ка и по.....	149
6.3.1.2. Општи падеж с обавезним детерминатором и у функцији обавезног детерминатора.....	151
6.3.1.3. Општи падеж у партитивним конструкцијама.....	153

6.3.2. Општи падеж с предлозима	156
6.3.2.1. Предлог без	156
6.3.2.2. Предлог близо	157
6.3.2.3. Предлог више	157
6.3.2.4. Предлог врз	158
6.3.2.5. Предлог до	159
6.3.2.6. Предлог за	161
6.3.2.7. Предлог зад/позади	168
6.3.2.8. Предлог због	169
6.3.2.9. Предлог из	170
6.3.2.10. Предлог између	171
6.3.2.11. Предлог изнад	173
6.3.2.12. Предлог испод	173
6.3.2.13. Предлог испред	173
6.3.2.14. Предлог код	174
6.3.2.15. Предлог кроз	175
6.3.2.16. Предлог место	177
6.3.2.17. Предлог на	177
6.3.2.18. Предлог над	185
6.3.2.19. Предлог низ	186
6.3.2.20. Предлог од	187
6.3.2.21. Предлог одовуд	195
6.3.2.22. Предлог озгор	195
6.3.2.23. Предлог око	196
6.3.2.24. Предлог отуд	197
6.3.2.25. Предлог по	198
6.3.2.26. Предлог под	203
6.3.2.27. Предлог поред	204
6.3.2.28. Предлог после	204
6.3.2.29. Предлог пред	205
6.3.2.30. Предлог преко	206
6.3.2.31. Предлог против	207
6.3.2.32. Предлог ради	208
6.3.2.33. Предлог сас	208
6.3.2.34. Предлог сред	216
6.3.2.35. Предлог у	217
6.3.2.36. Предлог уз	226
6.3.2.37. Предлог уочи	227
6.4. Општи падеж у сирињићком говору – Закључна разматрања	228

7. ЛОКАТИВ	233
7.1. Локатив у језицима и дијалектима балканског језичког савеза.....	233
7.2. Локатив у говорима метохијско-косовско-сиринићке области	233
7.3. Локатив у сиринићком говору.....	234
7.3.1. Локатив с предлозима	235
7.3.1.1. Предлог у	235
7.3.1.2. Предлог на	235
7.3.1.3. Предлог преки	236
7.3.1.4. Предлог по	236
7.3.1.5. Предлог при	245
7.4. Локатив у сиринићком говору – Закључна разматрања.....	248
8. ЗАКЉУЧАК	250
8.1. Основне функције и значења падежа у сиринићком говору	250
8.1.1. Номинатив.....	251
8.1.2. Општи падеж	251
8.1.3. Датив.....	251
8.1.4. Падежи у предлошко-падежним конструкцијама у сиринићком говору ..	252
8.2. Синкретизам генитива и датива: Да ли у сиринићком говору постоји други општи падеж?	258
8.3. Падежни систем сиринићког говора.....	260
8.4. Резултати примењене аналитичке методе. Индикације за даља истраживања	262
Литература	264
Прилог 1: <i>Номинатив</i>	281
Прилог 2: <i>Генитив</i>	313
Прилог 3: <i>Датив</i>	323
Прилог 4: <i>Општи падеж</i>	329
Прилог 5: <i>Општи падеж с предлозима</i>	367
Прилог 6: <i>Локатив</i>	424

Скраћенице

Н	- номинатив		
Г	- генитив		
Д	- датив		
А	- акузатив	БЈС	- балкански језички савез
ОП	- општи падеж	П-Т	- призренско-тимочки
И	- инструментал	К-Р	- косовско-ресавски
Л	- локатив	МКС	- метохијско-косовско-сиринићки
Аб	- аблатив		
јд.	- једнина		
мн.	- множина		
м. р.	- мушки род		
ж. р.	- женски род		
с. р.	- средњи род		

1. УВОД

1.1. Предмет и циљ рада

Предмет овог рада је синтакса падежа именица у сиринићком говору, који припада призренско-тимочкој дијалекатској области српског језика. Говори ове области, па самим тим и сиринићки, припадају и тзв. балканском језичком савезу, и, захваљујући томе, поред осталих особина, имају и аналитички падежни систем развијен у одређеној мери. Под *аналитичким падежним системом*¹ најчешће се подразумева употреба општег падежа (који је пореклом акузатив) и предлошко-падежних конструкција с њиме наместо зависних падежа (исказаних наставком).² У досадашњим (претежно) морфолошким истраживањима сиринићког говора пронађени су генитив, датив, акузатив и локатив (исп. Младеновић 2019: 294–422), али су њихова присутност и употреба неједнаке и разликују се, пре свега, у вези с типом деκлинације,³ граматичким бројем, а затим и с чиниоцима као што су одређени предлози. Као посебан падеж наводи се датив оба броја код именица сва три деκлинациона типа, док се генитив и локатив везују искључиво за јединину, претежно именица I и III деκлинационог типа (~ именице м. односно ж. рода, о томе детаљно у одељку *Род и деκлинациони тип*). Локатив је забележен код именица оба наведена типа, али само у комбинацији с предлозима *по* и *при*, који се такође користе и уз општи падеж. Генитив је забележен искључиво код именица III деκлинационог типа, уз предлоге који се историјски сматрају генитивним, али који се код именица других типова употребљавају с општим падежом. У овом раду се разматра употреба свих наведених падежа, као и номинатива и општег падежа, затим њихово место у систему и међусобни однос.

Основни циљ овог рада је детаљно представљање структуре и функционисања падежног система у сиринићком говору, односно утврђивање инвентара свих форми и падежних функција и значења који се у оквиру њих могу пронаћи. Како је као разлог за очување појединих падежа у сиринићком говору истакнут синкретизам (Младеновић 2019: 844) – а он представља сложени појам који у вези с аналитичким падежним системом најчешће захтева употребу историјских и компаративних метода – за циљ у овом раду поставља се и проналазак одговарајућег методолошког принципа за разликовање синкретичних падежа на синхронијском нивоу, без поменутих метода. Детаљан увид у улогу и значај синкретизма за функционисање падежног система могао би омогућити боље разумевање напоредне употребе синтетичких падежа и аналитичких конструкција и, потенцијално, откривање других чинилаца који утичу на тренутно стање у падежном систему сиринићког говора. Заједно с детаљним представљањем употребе свих формалних реализација падежа ствара се могућност за боље разумевање процеса замене синтетичких падежа аналитичким, као последице балканистичких промена, с једне стране, али и као разлог за очување

¹ У раду се користи термин *аналитички падежни систем* (и насупротив њему – *синтетички*), како би се истакла употреба општег падежа и конструкција с њиме у различитим синтаксичким функцијама и значењима, док се у литератури у овом значењу најчешће среће *аналитичка деκлинација* (о овоме детаљно у одељку *Аналитички падежни систем*).

² О анализму у падежном систему, али и самом појму падежа в. детаљно у одељцима *Падеж* и *Аналитички падежни систем*.

³ У литератури се као синонимни могу пронаћи термини *деκлинациони образац* и *деκлинациони тип*. У овом раду се искључиво у циљу поједностављења користи само термин *деκлинациони тип*.

најпостојанијих флективних форми међу њима, с друге стране. Другим речима, испитивање синтаксе падежа у сиринићком говору и односа употребе различитих падежних форми у вези с функцијама и значењима требало би да омогући давање одговора на питање који све чиниоци утичу на ширење и напредовање аналитизма у падежном систему као језичке црте балканског језичког савеза и који чиниоци, насупротив томе, утичу на очување синтетичких падежних облика.

1.2. Основне хипотезе рада

Хипотезе се у овом раду могу поделити на две групе: 1) хипотезе које се односе на појединачне падеже; 2) хипотезе које се односе на функционисање целокупног падежног система сиринићког говора. Ове две групе нису строго одвојене већ међусобно повезане и интерактивне. У првој групи се као основна хипотеза истиче идеја да је број синтетичких падежа, са синхроног аспекта посматрано, мањи од утврђеног у литератури (Младеновић 2019), те да се осим номинатива и општег падежа може са сигурношћу разликовати једино још и датив. Према томе, присуство генитива и локатива, у примерима у којима се они разматрају, маркирано је зависношћу од других фактора, пре свега синкретичних наставка, али и устаљене везе с одређеним предлозима. Друга хипотеза у овој групи тиче се општег падежа и повезује прву групу с другом: претпоставља се да је општи падеж по могућностима формалне реализације (беспредлошке, с детерминатором, у функцији детерминатора и у предлошко-падежним конструкцијама) и употребе доминантан у односу на друге падеже, односно да у падежном систему сиринићког говора преовладава аналитизам. У другој групи, основна хипотеза почива на већ изнесеној идеји: „Напоредо са слабљењем падежне флексије долази до *препозиционализације* – јачања улоге предлога у изражавању падежних значења“ (Милорадовић 2018: 214). Претпоставља се да је падежно значење пренесено на предлоге који типично стоје уз општи падеж. Затим, претпоставља се да су она падежна значења која су се раније реализовала кроз беспредлошке форме других зависних падежа пренесена на општи падеж, евентуално и на датив.

1.3. Структура рада

Рад је подељен у осам поглавља која се тематски могу сврстати у три целине: увод, анализа и закључак. Уводни део чине прво и друго поглавље. У уводу се на почетку описују предмет, циљеви и хипотезе рада. Њих прати потпоглавље у којем се описује садржај рада. Затим се наводе основне информације о Жупи Сиринић, чији се говор истражује: кратак историјат проучавања овог места, његов географски положај и основни демографски и историјски подаци, као и нови теренски подаци. У потпоглављу *Теоријско-терминолошки оквир рада* обрађују се појмови фундаменти појмови за тему истраживања: падеж и са њим аналитички падежни систем, род и деклинациони тип, аниматност, број и суплетивизам. Грађа коришћена за анализу описује се у шестом потпоглављу. Будући да она подразумева комбинацију већ објављених дијалекатских текстова и нових теренских записа, пажња се скреће на начин транскрипције новије грађе, поређење двеју грађа и презентацију целокупне грађе у раду. Методологија истраживања описује се у седмом потпоглављу. У оквиру њега разликује се методологија теренских дијалектолошких истраживања, с посебним освртом на питање избора саговорника и прикушљања грађе, и методологија обраде

грађе. У осмом потпоглављу даје се и кратак преглед ранијих истраживања која су у вези с темом истраживања: дијалекатска синтакса, балканистика и истраживања сиринићког говора, с фокусом на она синтаксичке природе. У овом потпоглављу наводе се и основне особине сиринићког говора, а посебно се разматрају и његове особине које се могу сматрати балканизмима. У другом поглављу издваја се синкретизам као нарочито важно теоријско-методолошко питање у вези са сиринићким говором.

Трећим поглављем започиње анализа грађе – у њему се, након осврта на номинатив у језицима и дијалектима балканског језичког савеза и говорима метохијско-косовско-сиринићке области, анализира употреба номинатива у сиринићком говору, праћена закључним разматрањима. Номинатив у сиринићком говору анализира се посебно у функцији субјекта, у егзистенцијалним конструкцијама, у пасивним конструкцијама, као део копулативног предиката и уз демонстративне партикуле. Предмет анализе четвртог поглавља је генитив у сиринићком говору. Након описа присутности генитива у језицима и дијалектима балканског језичког савеза и говорима метохијско-косовско-сиринићке области анализира се генитив у сиринићком говору као беспредлошки падеж и падеж с предлозима. Беспредлошки генитив јавља се у виду генитива у функцији обавезног детерминатора и падежа с обавезним детерминатором. Генитив се употребљава с већим бројем предлога, те сваки од њих чини посебан одељак у овом поглављу. На крају поглавља дата су закључна разматрања у вези с генитивом у сиринићком говору. У петом поглављу анализира се употреба датива у сиринићком говору. Поглавље започиње прегледом стања у погледу овог падежа у језицима и дијалектима балканског језичког савеза и говорима метохијско-косовско-сиринићке области. Датив у сиринићком говору разматра се као беспредлошки падеж и падеж с предлозима, уз посебну анализу посесивног датива. Беспредлошки датив може се употребити у потпуности самостално, у функцији индиректног објекта и логичког субјекта, а затим и у функцији обавезног детерминатора и као такав бити и део предлошко-падежних конструкција. Датив се у овом раду анализира с предлозима *према* и *креј*. Пето поглавље завршава се закључним разматрањима у вези с дативом у сиринићком говору. Анализа општег падежа смештена је у шесто поглавље. У њему се даје кратак опис стања у вези с општим падежом у језицима и дијалектима балканског језичког савеза и говорима метохијско-косовско-сиринићке области. Општи падеж у сиринићком говору анализира се као беспредлошки падеж и падеж с предлозима. Беспредлошки општи падеж анализира се у функцији директног објекта и, као такав, уз партикуле *ка* и *по*, затим као падеж с обавезним детерминаторима и у функцији детерминатора, и у партитивним конструкцијама. Општи падеж може се наћи уз било који предлог, те се његова употреба са сваким појединачним предлогом анализира у посебним одељцима. У вези с овим падежом у сиринићком говору дата су на крају поглавља и закључна разматрања. Локатив у језицима и дијалектима балканског језичког савеза и говорима метохијско-косовско-сиринићке области разматра се у седмом поглављу, у којем се даје детаљна анализа употребе овог падежа у сиринићком говору. Локатив се реализује искључиво као падеж с предлозима, те сваки предлог има посебан одељак у оквиру којег се анализира. У вези с употребом локатива у сиринићком говору дата су закључна разматрања на крају седмог поглавља.

Анализу употребе падежа у сиринићком говору прати закључак у којем се на почетку укратко осврћемо на извршену анализу. У закључку се наводе основне

функције и значења падежа и предлошко-падежних конструкција у сиринићком говору и сумирају резултати истраживања овог рада. Такође, у њему се истичу предности употребљене аналитичке методе и наводе могући правци даљих истраживања.

1.4. Жупа Сиринић

1.4.1. Кратак историјат проучавања жупе Сиринић

Жупа Сиринић⁴ се налази на Косову и Метохији, на северним обронцима Шар-планине, у горњем току реке Лепенац. Први записи о њој настали су још у XIII веку (в. детаљније у поглављу *Географски положај и основни историјски и демографски подаци*). У научним записима јавља се на почетку XX века (Јстребов 1904, Цвијић 1911), а затим и као предмет научних студија, пре свега географских и демографских (нпр. Урошевић 1948). Географски институт САНУ „Јован Цвијић“ је крајем 20. века објавио три колективне монографије о природним, демографским, друштвено-економским и просторним одликама жупе Сиринић (Динић 1990, Радовановић 1990, Николић 1990). Р. Младеновић је, поред појединчаних радова о различитим лингвистичким одликама сиринићког говора, 2019. године објавио обимну и значајну монографију о овом говору. У овој монографији се, поред детаљног дијалектолошког описа сиринићког говора, налазе и исцрпни географски, историографски и демографски подаци. Како се све наведене информације могу пронаћи у наведеном делу, у овом одељку ће о Сиринићу и његовом говору бити наведене само основне информације. С обзиром на то да наведени дијалектолошки опис сиринићког говора подразумева у највећој мери његове фонетко-фонолошке и морфолошке карактеристике, анализа синтаксе падежа у овом раду може се посматрати и као додатак опису овог говора.

1.4.2. Географски положај и основни историјски и демографски подаци

Како је у студији А. Урошевића (1948) наведено, Сиринић има своје одређене границе:

„Жупа је, по својој равници по дну Лепенчеве долине, издуженог облика, углавном упоредничког пружања. [...] На јужној страни се тај обод протеже све до оштрог шарског гребена. [...] Западна граница јој се од врха Бистре спушта на превој Превалац, а затим иде Билом планине Ошљака, која, као и превој Превалац, одваја Сиринић од суседне Сретечке Жупе или Средске. Од Ошљака се даље на северозападној страни граница Сиринића протеже билом Коца Балкана и планине Жара или Грмовате, које га одвајају од призренског Подгора. Северну границу му чине огранци Језерачке Планине, Студеница и Куркулица, одакле се преко Гребера граница спушта према поменутој Бродској Клисури на источној косовској страни“ (Урошевић 1948: 117).

⁴ Како Р. Младеновић наводи „за област обухваћену овим истраживањем у употреби је неколико назива. Локални назив за Сиринић је Сириниће, [...] Иако се среће у административној употреби и у науци, име Сиринићка жупа донедавно није било уобичајено у самом Сиринићу. У новије време под утицајем административног назива, посебно у говору млађих Сиринићана, стабилизује се и назив Сиринић и Сиринићка жупа“ (Младеновић 2019: 52). Теренски рад у Сиринићу (2020–2022, детаљно у *Нови теренски подаци*) показује да су називи *Сиринић* и *Сиринићка жупа* сада доминантни. О самом имену ове жупе детаљније у Јовићевић 2002–2003. Као најчешћи административни назив среће се и *Општина Штрпце* или, ређе, само *Штрпце*, под чиме се подразумевају сва села која улазе у област Сиринића.

Слика 1: Карта Републике Србије са означеном општином Штрпце (Николић 1990: 58).

Први помен о Сиринићу постоји у пергаментном рукопису париског четворојеванђеља (Париз, Национална библиотека, Cod. Slav. 25) из XIV века. На основу резултата палеографске анализе, овај запис дуго је сврстан међу рукописне споменике XIII века. Промену у датацији париског четворојеванђеља, али и других рукописа који су произишли из радионице преписивача Равуље, направио је Јанис Тарнанидис (Tarnanidis 1988), а прихваћена је од стране низа савремених аутора (Темчин 2003, Флорја/Турилов 2004, Убипарип 2013, Савић 2016). Ј. Тарнанидис је на једном од листова богослужбеног зборника (Slave 2/O + Slave 32/N, Синај, Манастир Свете Катарине), такође исписаног Равуљином руком, уочио водени знак који одговара 1360/1370. години. Сиринић је забележен и у документима цара Душана (Младеновић 2019: 52), као и касније у попису Области Бранковића (Јовановић 2001: 107–118), што указује на континуитет његовог постојања.

Сиринићкој жупи припада укупно шеснаест села, од којих пет има мешовито – српско и албанско становништво (Горња и Доња Битиња, Сушиће, Драјковце, Вича). У ових пет села Срби чине већинско становништво, док постоје и четири села која су само албанска (Фираја, Брод, Коштањево, Ижанце). У осталим селима (Севце, Јажинце, Брезовица, Врбештица, Штрпце, Беревце) живе само Срби (Младеновић 2019: 62–63). Административни центар јесте село Штрпце, које има највећи број становника и у којем се налази највећи број званичних институција.⁵

„Егзодус српског становништва 1999. године није захватио у већој мери становништво Сиринића, а у ову жупу те године уселио се и део Срба из околних области Косова и Метохије. Иако је континуирано исељавање Срба из ове жупе

⁵ Р. Младеновић у називима свих насеља, укључујући и оне у којима данас живи албанско становништво (Брод, Ижанце, Коштањево), а осим Горње и Доње Битиње, препознаје словенску мотивацију (Младеновић 2019: 54). „Савремени назив сиринићког насеља Фираја, насељеног Албанцима, нов је, а представља превод претходног назива Папраћин. Под српским именом село се помиње до краја XIX века“ (Младеновић 2019: 55).

настављено до наших дана, Сиринић је и даље најјужнија респектабилна српска енклава на Косову и Метохији“ (Младеновић 2019: 57).

Последњи званични пописи становништва Републике Србије (*Попис 2002. године*⁶ и *Попис 2011. године*⁷) не садрже податке за АП Косово и Метохију. Алтернативних података званичних институција нема, па као једини преостали извор остаје претрага на Интернету општијег карактера. Приликом претраге демографских података на Интернету може се наћи „Popis stanovništva 2011 Агенције за статистику Косова“⁸. Према њему, општина Штрпце има 6.949 становника, али се на захтев о етничкој припадности не приказују подаци о томе. Подаци о етничкој припадности могу се наћи на недовољно поузданој страници на Интернету Википедија,⁹ која као референцу даје „Агенцију за статистику Косова“¹⁰: Срба је 3.757, Албанаца 3.148, док је осталих 44 подељено у групе „Бошњаци“, „Роми“, „Ашкалије“, „Остали“, „Неизјашњени“ и „Непознато“. Посебно је битно истаћи да се у чланку такође наводи да је највећи део српског становништва на Косову и Метохији бојкотовао попис. Осим тога, на Википедији, у чланку о општини Штрпце,¹¹ могу се наћи следеће информације: укупан број становника општине Штрпце је 13.600, Срба је 9.100, Албанаца 4.500, а Рома 30. Подаци су наведени „према процени из 2007. године“, без позивања на изворе. Потпуно исти подаци могу се прочитати на сајту институције у оквиру косовског система *Општине Штрпце*¹². За дате податке као извор се наводи „ОЕБС мисија на Косову“.¹³

Као један од резултата претраге на Интернету, може се пронаћи уводна реч некадашњег председника општине Зорана Михајловића,¹⁴ из 2009. године, у којој наводи да у општини Штрпце, „према подацима из социјалне карте из 2006. године са изменама из 2008. године, живи 9.016 Срба и 30 Рома. Социјалном картом нису обухваћени Албанци. Према подацима ОSCE-а, број Албанаца који живи на територији општине Штрпце је 4.500“ (Михајловић 2009: 1).

1.4.3. Нови теренски подаци

Информације које се у овом одељку наводе резултат су пре свега лингвистичких теренских истраживања Сиринића (2020–2022, о њима в. у одељку *Методологија*

⁶ <https://www.stat.gov.rs/sr-Latn/oblasti/popis/prethodni-popisi>. *Попис 2002* има и податке за Косово и Метохију, али наводи да су из 1999. године.

⁷ <https://www.stat.gov.rs/sr-latn/oblasti/popis/prethodni-popisipopis-2011/>

⁸ Agjencia e Statistikave të Kosovës на адреси <https://ask.rks-gov.net/>

⁹ По природи и начину уређивања страница, није сасвим јасно ко је аутор података, односно аутор може бити било ко и користити податке из било којих извора. У овом раду помиње се пре свега да би се скренула пажња на то да постоје и такви извори, на њихову природу, као и због изостанка других, релевантних.

¹⁰ https://sr.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%BE%D0%BF%D0%B8%D1%81_%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D1%88%D1%82%D0%B2%D0%B0_2011._%D0%BD%D0%B0_%D0%9A%D0%BE%D1%81%D0%BE%D0%B2%D1%83

¹¹ https://sr.wikipedia.org/srec/%D0%9E%D0%BF%D1%88%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B0_%D0%A8%D1%82%D1%80%D0%BF%D1%86%D0%B5

¹² <https://kk.rks-gov.net/shterpce/sr/>

¹³ <https://kk.rks-gov.net/shterpce/sr/grad/broj-stanovnika/>

¹⁴ https://kirs.gov.rs/media/uploads/Lokalni-akcioni-planovi/Usvojeni-LAP-ovi/lap_strpce.pdf

прикупљања грађе), током којих су прикупљене додатне информације ванлингвистичке природе, у појединим институцијама и од локалног становништва.

Иако се процењује да су већ објављени дијалекатски текстови Р.Младеновића (Младеновић 2019: 831–1041) сасвим подобни за истраживање савременог стања на терену (в. поглавље *Грађа*), у жупи Сиринић су у периоду од 2020. до 2022. спровођена теренска истраживања, како би се дата процена и емпиријски потврдила и како би се грађа евентуално допунила новим подацима. Том приликом су, осим дијалекатског материјала, прикупљане и основне информације најпре о демографском стању у Сиринићу, затим о актуелностима у животу мештана, као и о језичком пејзажу.¹⁵

Како је Р. Младеновић приметио, „под утицајем административног назива, посебно у говору млађих Сиринићана, стабилизује се и назив Сиринић и Сиринићка жупа“ (Младеновић 2019: 52) (о овоме в. фусноту 4). Овај назив се данас, пак, поново под утицајем административног језика, али и медија, потискује називом „општина Штрпце“ (фотографија 1), под којом се подразумева исти простор.

Фотографија 1¹⁶: Улаз у зграду Општине Штрпце (аутор: С. Ћирковић)

¹⁵ Податке у виду фотографија за језички пејзаж прикупила је др Светлана Ћирковић, виши научни сарадник Балканолошког Института САНУ, која је и њих и свој дијалекатски материјал љубазно поделила са нама за потребе овог рада, на чему јој дугујемо велику захвалност.

¹⁶ Ауторка фотографија С. Ћирковић љубазно нам је уступила фотографије из Сиринића, на чему изражавамо велику захвалност. Ово документовање језичког пејзажа у току теренског рада у Сиринићу, у августу 2022. године, резултат је рада на стратешком пројекту Српске академије науке и уметности „Историја и културно наслеђе српског народа на Косову и Метохији“ (руководилац је дописни члан САНУ Драган Војводић), у оквиру потпројекта „Српски народни говори на Косову и Метохији“ (руководилац је проф. др Радивоје Младеновић).

Тренд исељавања из Сиринића (Младеновић 2019: 57), најчешће из егзистенцијалних разлога, пре свега због нестабилне политичко-економске ситуације, наставио се до данас. У последњих неколико година је, према речима мештана, исељавање у највећем замаху. Према незваничним информацијама добијеним у Републичком фонду за здравствено осигурање, општина Штрпце, односно Сиринић има око 8.500 хиљада становника. У тај број улази и велики део младих који су на студијама у већим градовима попут Ниша, Крагујевца, Београда и Новог Сада, а који немају планове да се након завршених студија врате у родно место. У последњих неколико година све чешћи је тренд пресељења младих већ при упису у средњу школу. Део младих студира и у Косовској Митровици. С обзиром на то да је Косовска Митровица релативно близу (путовање аутомобилом или аутобусом¹⁷ траје у просеку сат и по или два), они у њој проводе неколико дана недељно или краће. Појединци који раде у Косовској Митровици или ближим српским општинама, као што је нпр. Грачаница, чине део дневних миграција. Осим поменутог Републичког завода за здравствено осигурање, у општини Штрпце функционише још неколико српских институција: *Центар за социјални рад, Национална служба за запошљавање, ЈП Дирекција за грађевинско земљиште и изградњу, Ново јавно комунално предузеће, Дом здравља, основне и средња школа*. Друге српске институције, попут полиције, суда и Националног парка Шар-планина угашене су пре неколико година и замењене такозваним косовским институцијама. Замена институција су, према речима саговорника, сваки пут вршене уласком јединица РОСУ¹⁸ под пуном опремом, конфисковањем све постојеће документације и опреме и забраном доласка на радно место запосленима. Последњи пример јесте принудно затварање Привременог органа општине Штрпце у јулу 2022.¹⁹ Део становништва ради и у такозваним косовским институцијама, део у српским, док део зависи од угоститељских, најчешће сезонских послова и пољопривреде. У последњих неколико година велики број домаћинстава производи малину.

Контакт с албанским делом становништва у Сиринићу, ван строге пословне сфере, нема готово нико од Срба, иако се већина саговорника сећа пријатељских прилика²⁰ пре рата²¹.

¹⁷ Од Штрпца до Косовске Митровице постоји редовна аутобуска линија превозника Тандемс (Tandems). Исти аутобуски превозник има и линију до Београда, на којој успут стаје и у Нишу и појединим околним местима на путу до Београда. Сиринићани су јавним међуградским превозом повезани још са Призреном на Косову и Метохији. Осим тога, неколико мештана из Сиринића превозе путнике аутомобилима, најчешће студенте и оне који се лече у болници у Косовској Митровици.

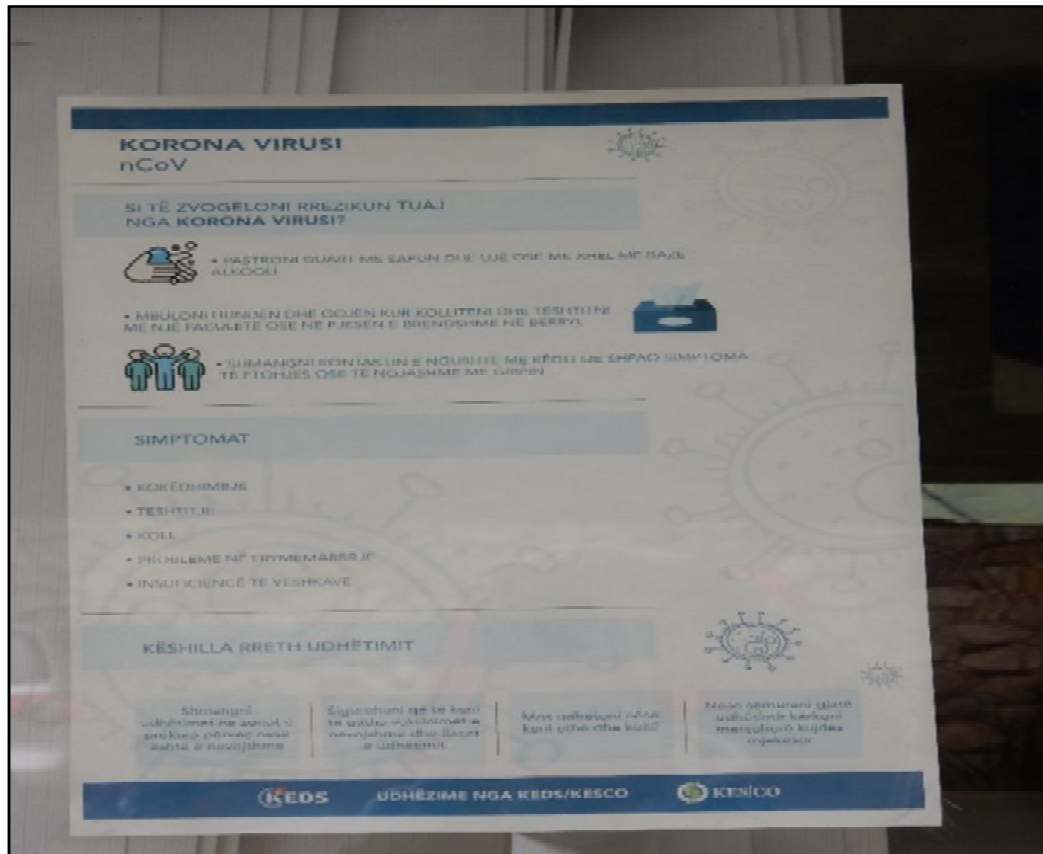
¹⁸ РОСУ (ROSU) је скраћеница која се користи за „Специјалну оперативну јединицу“ (алб. Njësisë Speciale Operative – NJSO), које, према албанским званичницима, има на целој територији Косова и Метохије. Иако се скраћеница усталила како међу мештанима тако и у српским медијима, званичан став албанских институција јесте да је она замењена новом организацијом Njësinë Speciale të Policisë së Kosovës (Специјална организација косовске полиције).

¹⁹ <https://www.rts.rs/page/stories/ci/story/1/politika/4877272/kim-rosu-strpce-opstina-skola.html>

²⁰ О теми времена идеализованог суживота и добрих, пријатељских и комшијских односа између Срба и Албанаца на Косову и Метохији в. Ћирковић 2017.

²¹ Именица *рат* у говору Сиринићана, као и код осталих Срба на Косову и Метохији и код расељених лица са овог подручја (исп. Ћирковић 2012) односи се на ратна дешавања током 1999. године, укључујући и бомбардовање (њиховог ширег пребивалишта, тј. покрајине Косова и Метохије) које се десило на територији целокупне Републике Србије. Иако ова лексема, као и *бомбардовање*, „у свом основном значењу имају компоненту трајања“ (Ћирковић 2012: 89) и односе се на догађаје током 1999. године који су у потпуности променили животну ситуацију за сваког од мештана ове жупе, за њих заправо „рат представља временски маркер границе“ (Ћирковић 2012: 83).

Албанском језику су Срби у Сиринићу све изложенији, пре свега у домену језичког пејзажа, који подразумева употребу језика у јавном простору „као примарни извор података о језичкој ситуацији на одређеној територији“ (Сикимић/Номаћи 2016: 8). Осим вишејезичних натписа, попут приказаног на фотографији 1, у појединим институцијама постоје и натписи искључиво на албанском језику (фотографија 2). О језичком пејзажу у Сиринићу в. (Redžić/Ćirković 2023).

Фотографија 2: Информације о вирусу корона у канцеларији нотара (аутор: С. Ћирковић)

1.5. Теоријско-терминолошки оквир рада²²

У овом поглављу ће бити речи о терминима који ће се у раду користити, с увидом у теоријске основе из којих су произишли. Дефинисање термина могло би се сматрати редундантним, будући да је реч о основним лингвистичким појмовима попут категорије рода, броја и падежа, као и о аниматности и суплетивизму, појмова важних за разумевање наведених категорија.²³ Међутим, имајући у виду одступања и мимоилажења у литератури у дефинисању кључних концепата на којима ће почивати обрада грађе у овом раду, као важно истиче се постављање теоријских основа које ће бити доследно примењене у раду. Прецизирање дефиниција у овом раду засновано је на постојећој литератури, али и усклађено с особинама говора који се истражује. Тако састављене, радне дефиниције у овом раду могу послужити и као модел за будућа истраживања, али пре свега постављају постојану базу за обраду синтаксе падежа сиринићког говора.

1.5.1. Падеж

Појам падежа, иако истражен у бројним стручним студијама (нпр. Comrie 1986, Mel'chuk 1994, Blake 1994), ипак представља предмет актуелних обимних истраживања (нпр. Malchukov/Spencer 2009).²⁴ Разлог за непостојање опште, инклузивне (у теоријском смислу) дефиниције јесу различита схватања о формалној репрезентацији падежа. На пример, у *Лингвистичком речнику* падеж „се користи у анализи врста речи за идентификацију синтактичких односа између речи у реченици“ (Crystal 2008: 67). Са функционалног и семантичког аспекта, дата дефиниција је јасна и задовољавајућа, међутим, она не разјашњава у потпуности формалне одлике речи које имају категорију падежа.

У литератури о словенским језицима, код којих је флексија нарочито изражена, често је морфолошко схватање падежа и оно се везује за наставак који именица има у различитим падежима. Односно, термин *падеж* у том случају синониман је с наставком који истовремено указује на падеж и број (у појединим случајевима и род, уколико се он посматра из морфолошког угла, као нпр. у Станојчић/Поповић 1999: 79, о роду в. и у одељку *Род и деklinациони тип*).²⁵ Међутим, „падеж је, истовремено, и синтаксичко-семантичка категорија, јер [...] омогућује именичким речима да успостављају различите синтаксичко-семантичке односе у синтаксичко-семантичким јединицама – синтагми и реченици“ (Пипер и др. 2005: 120). Из синтаксичког угла најбитни су функција коју падеж врши у реченици и значења која се њиме исказују. Захваљујући значају који падеж има на синтаксичко-семантичком нивоу, према појединим схватањима, његово значење проширило се и на предлоге и чланове, уколико их језик има (Wahlström 2015: 8), па се о падежима може говорити као о

²² Делови овог поглавља ослањају се на раније обављен преглед литературе и истраживање применљивости датих схватања термина попут *падеж*, *род* и сл. на грађу сиринићког говора, објављене у Реџић 2023.

²³ Будући да је за саму анализу од изузетног значаја, појам синкретизма обрађује се у посебном поглављу.

²⁴ О историјату изучавања падежа в. Blake 2009: 13–26.

²⁵ Појава да један морф, у овом случају наставак, истовремено исказује неколико граматичких елемената обухваћена је термином *portmanteau morf* (в. у Katamba/Stonham 2006: 37).

конструкцијама с предлогом и ОП (о њему в. у наредном одељку). Другим речима, падеж се посматра као семантички мотивисан однос који не мора имати конкретну формалну, тј. морфолошку представу. Тако, нпр. З. Тополињска истиче „Падеж није за мене морфолошка форма, него синтаксички однос између предиката и њихових имплицираних аргумената“ (Тополињска 2016: 28).

Будући да грађу за овај рад чини сиринићи говор, у којем се могу наћи како различити падежни наставци (за генитивне, дативне и локативне функције и значења), тако и аналитичке конструкције с ОП (=А) у различитим функцијама и значењима, у њему се под термином *падеж* подразумева постојање различитих наставака код именица и именских речи који означавају односе између речи у синтагмама и реченицама. У случају када је неопходно правити дистинкцију између синтетичке и аналитичке синтаксичке форме, односно истаћи постојање флективног облика именице насупрот употребе ОП и аналитичких конструкција које се састоје од предлога и ОП, за флективни облик ће се користити термин *синтетички падеж*. С обзиром на то да је ОП увек формално изједначен с акузативом (в. одељак *Аниматност*), у анализи ће се користити само термин *општи падеж*, под којим се подразумева и акузатив, односно типичне функције и значења које се за њега везују у синтетичким падежним системима, пре свега функција директног објекта.

1.5.1.1. Аналитички падежни систем

Аналитизам у лингвистици означава формалну инваријабилност речи и изражавање синтаксичких односа помоћу реда речи (Crystal 2008: 25–26) и он може постојати код различитих врста речи и њихових облика, дакле, не везује се искључиво за именске речи. Аналитизам у падежном систему подразумева да не постоје падежни наставци који би указивали на односе међу речима у синтагми или реченици, већ се они исказују на други начин: помоћу предлога, реда речи, интонације и – у појединим балканским језицима и дијалектима – помоћу енклитичких форми личних заменица, које могу указивати на (ин)директан објекат или, ређе, на посесију (Sobolev 2009: 717). У аналитичким падежним системима „обично постоји једна номинална форма која се назива општи падеж [*casus generalis* или *general case* – А. Р.], или две: општи независни падеж (пореклом номинатив) и општи зависни падеж [*casus rectus obliquus* или *general oblique case* – А. Р.] (пореклом акузатив)“ (Sobolev 2009: 717, превод А. Р.). Помоћу ОП и предлога и/или самостално употребљеног ОП изражавају се значења која у синтетичким падежним системима имају зависни падежи. Иако је у досадашњим истраживањима у наведеном значењу најчешће коришћен термин *аналитичка деклинација*, у овом раду се сматра да он имплицира *деклинацију*, дакле, пре свега морфолошку промену саме именице, тј. њене наставке или њихово одсуство и притом се синтаксичка функција коју падеж обавља ставља у други план. Стога се у овом раду користи искључиво термин *аналитички падежни систем*²⁶ и насупрот њему – *синтетички падежни систем*, у којем не постоји ОП који би у неким или свим синтаксичким функцијама и значењима мењао зависне падеже.

²⁶ Осим, свакако, при цитирању дела која се баве датом темом или сличним темама, а служе се термином *аналитичка деклинација*.

1.5.2. Род и деклинациони тип

Род је граматичка категорија именица, која је притом и инхерентна и класификациона, односно, како наводи Д. Кликовац (2002: 62), „род није обличка категорија именица“. То значи да се не може мењати у зависности од контекста и семантике, као што се мењају број и падеж, који су обличке категорије.²⁷ Одређивање рода појединих именица може изазвати недоумице које су резултат постојања термина природни и граматички род (код именица која означавају бића), али и дефинисања ових термина из различитих углова (морфолошког, синтаксичког, лексичко-семантичког) и с обзиром на међусобни однос и значај датих углова посматрања, као и на интеракцију рода са другим категоријама.

Како М. Николић наводи, природни и граматички род „нису супкатеорије исте категорије, па се не може говорити [...] да једне именице имају природни, а друге граматички род“ (Николић 2002–2003: 192). Природни род односи се на људска бића и на животиње, онда када се назив за животињу употребљава генерички (о генеричкој, односно референцијалној употреби именица, исп. Ивић 1989: 27, Ivić 2008: 1–13, 17).²⁸ Међутим, како свака именица мора имати граматички род, а само део њих има и природни, „као граматичка, морфолошка (а не лексичка) категорија постоји само један род именица – граматички“ (Николић 2002–2003: 192). Природни род истражује се пре свега из лексичко-семантичког (Николић 2002–2003: 192) и социолингвистичког (Kramer 2015: 2–3) угла, иако може утицати и на формални план.²⁹

У вези с одређењем граматичког рода такође постоје неслагања, па се он, према појединим истраживањима и ауторима, одређује на основу промене, тј. деклинационог типа (Станојчић/Поповић 1999: 295), док се према другима одређује на основу конгруентних речи (Николић 2002–2003: 190). Ова два приступа разликују се, у основи, према језичком нивоу на којем се именица посматра.³⁰

1. морфолошки – род се одређује на основу деклинације / деклинационог типа, тј. на основу наставака које именица има у различитим падежима у једнини и множини. Род се, затим, свакој од деклинација приписује према именицама код којих је пол, тј. природни род јасан (I деклинација – *мушкарац*, II деклинација – *жена*, III деклинација – *дете*) (Станојчић/Поповић 1999: 295).³¹

²⁷ О питањима везаним за категорију рода постоје релативно бројна истраживања, в. детаљно у Николић 2002–2003.

²⁸ Род животиње ослања се на пол и када се ради о референцијалној употреби именице, па ће се у том случају користити моционо адекватни називи: по потреби ће се прецизирати да ли је животиња *овца* или *ован*, *мачка* или *мачор* или, у случају да нема моционо адекватне именице – *женка бизона* (према *бизон*) или *мужјак жирафа* (према *жирафа*).

²⁹ Решење да се „за многе именице каже да су по облицима промене једног рода, док су по атрибуту уз њих другог рода“ (Станојчић/Поповић 1999: 79) значило би да се правила за одређивање рода подређују мањој групи именица која се односи на жива бића, пре свега људска. Према томе се у анализи синтаксе падежа у сирињском говору служи искључиво термином и појмом граматички род.

³⁰ Осим што се и падеж може посматрати и из морфолошког и синтаксичког угла, за његово дефинисање је од значаја појам „семантичких улога“ (Fillmore 1968) у реченици.

³¹ „Род именица одређује се на основу њихове промене (типа деклинације)“ (Станојчић/Поповић 1999: 295).

2. морфосинтаксички – род именице одређује се на основу конгруенте речи која уз њу стоји / може стајати (Николић 2002–2003: 191).

Морфолошка класификација именица према роду је научно заснована и често употребљавана у словенској лингвистици.³² Реална употреба именица, међутим, указује на проблеме који се тичу конгруенције – именице које припадају истом деклинационом типу не морају нужно имати исту конгруенцију (Николић 2002–2003: 190). У овом раду се роду приступа као морфосинтаксичкој³³ категорији, јер је основни предмет рада синтакса падежа, дакле употреба именичких речи у различитим реченицама, односно контекстима. Према морфосинтаксичком критеријуму, именице могу имати мушки, женски и средњи род и он се одређује на основу конгруентних речи.

Грађа, међутим, указује и на то да је и форма именице, одн. деклинациони тип релевантан за очување/губљење синтетичког падежа.³⁴ Како наведени пример (1) илуструје, именице на сугласник које су некада биле женског рода,³⁵ захваљујући својој форми, тј. завршетку на сугласник у номинативу – али и томе што припадају инаниматним именицама – у сиринићком говору улазе у деклинациони тип именица мушког рода, мењајући притом и род у мушки. На промену рода именице у примеру (1) указује енклитички облик заменице мушког рода у ОП у функцији удвојеног објекта.

1. *Е, после онај мџс га истопиш.*³⁶

Насупрот њима, именице мушког рода које у номинативу имају наставак *-а*, као типичне именице женског рода, са њима деле деклинациони тип, али не мењају род (пример 2). Код именица из ове групе (м. р. на *-а*) увек се ради о присуству природног рода, тј. њихов граматички род ослања се на пол. Стога се може закључити да је припадност именица попут оне у примеру број (1) инаниматној групи, односно изостанак ослонца на пол у природи, олакшао њихову промену рода засновану на

³² Иако примећује да између рода и деклинационих типова постоји врло компликована интеракција (Kramer 2015: 68), као и да је подела именица по деклинационим типовима у словенским језицима честа и оправдана, Р. Крамер у дефинисању рода експлицитно истиче да деклинациони типови не могу да се поистовете с родом (в. детаљно Kramer 2015: 65–71).

³³ У раду се употребљава термин морфосинтакса због тога што, иако се примарно истражује синтакса падежа, падежом се сматра постојање посебног наставка, дакле, морфолошке одлике (о томе детаљно в. у одељку *Падеж*). Односно, како је раније ваљано примећено: „Падежи су, с једне стране, морфолошка категорија, јер чине систем облика у промени (деклинацији) именичких речи. С друге стране, они су и синтаксичка категорија, јер регулишу употребне вредности именичких речи (и синтагми) у реченици. Зато се може рећи да су падежи једна од морфосинтаксичких категорија именичких речи“ (Станојчић/Поповић 1999: 287–288).

³⁴ А. Соболев наводи да је именичка основа, која је заузимала централно место у организацији деклинације у најранијим етапама развитка словенских језика, а касније је то место у словенским језицима препустила категорији рода, заправо очувала своју снагу и да је утицала на аналитичке процесе (Соболев 1991: 109–110). Штавише, као један од главних фактора за очување синтетичких падежа у току прелаза из синтетичког у аналитички падежни систем, А. Соболев издваја управо морфолошку структуру речи, тј. деклинациони тип или карактер основе (Соболев 1991: 114).

³⁵ Ове именице биле су у старословенском женског рода, а и у сременом српском језику (и појединим народним говорима) развиле су се као такве, док су конкретно у сиринићком говору промениле род.

³⁶ Примери у уводном делу нумеришу се независно од примера у самој анализи грађе. Нумерација свих примера у раду везана је за појединачна поглавља: у сваком почиње примером број 1.

формалним одликама. У примеру (2) именица *младожења* мушког је рода, на шта указује придевска заменица *тај* у ОП јединине мушког рода, док се на основу падежног наставка за ОП -у може повезати с групом именица женског рода, као што је *жена* (*жену* у ОП).

2. Треба за тога младожењу да се удаде.

Мимоилажење између рода и наставака у синтетичким падежима (о њима в. у *Аналитички падежни систем*) у дијалектолошким описима често се превазилази поделом именица на деклинационе типове и у оквиру њих именица свих родова које имају исте падежне наставке, почев од типичних (најбројнијих, доминантних према роду), ка онима које представљају изузетак (исп. нпр. Реметић 1996: 447–476, Младеновић 2019: 294–422). И у овом раду ће се при подели грађе пратити деклинациони типови које је Р. Младеновић установио у сиринићком говору (Младеновић 2019: 294, 337, 354, 389). Према томе, у раду се анализирају три деклинациона типа:

I: У први деклинациони тип убрајају се именице м. р. на \emptyset , -о, -е, -и, али и именице некадашњих меких основа ж. р. (*мас*), именице м. р. са финалним *о/ој* (некадашње*-џл) (*непој*), именице на -ко (*ујко*), вишесложне именице на -е (*Благоје*), двосложни хипокористици на -а, -и, -е (*Пера*, *Даги*), именице које се завршавају на вокал након испадања финалног -х (*гра*) и именица *леба*. Номинатив множине овог деклинационог типа има наставак -и (*мајстори*, *гости*), који се може јавити и са проширењем -ов-/ -ев- (*судови*, *крс(т)еви*).

II: Други деклинациони тип чине именице с. р. на -о, -е. Именице на -е могу бити без проширења у зависним падежима (*сирење*) и са проширењем -ет- (*куче*) и -ен- (*име*), а у множини је у номинативу доминантан наставак -а, док именице на -е већином имају наставак -ићи (*јарићи*).

III: Према трећем деклинационом типу мењају се именице ж. и м. р. на -а, као и неке плуралиа тангум које су у овом говору сингуларизоване (*Задушница*), а у множини у номинативу могу имати наставке -е и -и.

У посебан деклинациони тип издваја се именица *мати* која у зависним падежима има проширење -ер-, исто као и у множини у којој Н гради наставком (-ер-)-е (Младеновић 2019: 389).³⁷ Због малог броја примера с овом именицом нема потребе за издвајањем посебне групе везане за њу.

1.5.2.1. Аниматност

Аниматност је термин који се у лингвистици користи за именовање појаве да се једна ванлингвистичка особина, универзална појмовна категорија која постоји независно од своје реализације у било ком посебном језику одражава на неки део структуре одређеног језика (исп. Comrie 1989: 185). Обично се користи „у граматичкој класификацији речи (посебно именица) да би се означио подкуп чији су референти

³⁷ Убрајање секвенце *ер* у проширења ствар је сагледавања именице из синхронизационог угла. Дијахронизационо посматрано, данашње *мати* припада групи именица индоевропских -*r* и -*n* основа које су те сугласнике губиле у номинативу јединине, односно скраћивале свој основни облик, па је у случају ове именице он гласио *матер* (исп. Станишић 2006: 235).

особе и животиње, насупрот неживих ентитета и појмова” (Crystal 2008: 26), и може подразумевати хијерархију од највишег до најнижег степена људско > животињско > неживо (Comrie 1989: 185). Аниматност се у различитим језицима на формалном плану реализује на различите начине. У словенским језицима се огледа у падежном систему у којем се, најчешће у мушком роду, разликује форма акузатива код аниматних, односно инаниматних именица: у првом случају постоји синкретизам с генитивом, у другом с номинативом. Такав је случај и у српском језику (Белић 1972: 9), као и у испитиваном сиринићком говору (Младеновић 2019: 302, 306). ОП у сиринићком говору, према томе, може имати једнаку форму с генитивом, односно акузативом или номинативом, међутим, и у том случају подразумева се његово акузативно порекло, тј. он се везује искључиво за акузатив.³⁸

1.5.3. Број

Категорија броја именице, за разлику од рода, није инхерентна, већ обличка категорија – зависи од употребе именице у датом контексту.³⁹ Типична дефиниција броја као категорије јесте да се према њему разликује број ентитета један према већем броју (нпр. Crystal 2008, 335, Станојчић/Поповић 1999, 79). Као и род, број се у овом раду посматра из морфосинтаксичког угла, те се за основни критеријум и код утврђивања броја узима конгруенција у сваком конкретном случају. Основни разлог због којег се број може лакше дефинисати јесте то што има две грамеме које се међусобно искључују. Разликовање једнине и множине у оквиру граматичке категорије броја среће се у највећем броју језика, међу њима и у словенским језицима (Kordić 2005: 190), иако у појединима функционише и дуал, па чак и триал, док су могуће и посебне форме у паукалу (Crystal 2008: 335).

У сиринићком говору, у вези с категоријом броја, посебно се морају размотрити партитивне конструкције, које су изједначене са паукалним. Оне у овом говору чине синтагме састављене од бројева или партикуларизатора (бројне именице, прилози за количину и поједине именице типа *стадо*, *самар*) и именице (о партитивним конструкцијама исп. Младеновић 2019: 415–421). Партитивна форма именице зависи од партитивне речи у синтагми: уколико је то број, форма именице зависи од рода. Именице м. р. на сугласник имају посебну форму на *-а* (именица *струк* у примеру 3),⁴⁰ док се именице ж. р. уз бројеве употребљавају искључиво у ОП множине (=Н) (именица *душа* у примеру 4).

3. Да *нађоу* три *струка* или пет *најено*.

4. Јену *годину умрле* два-*тринáес* *дúше*.

³⁸ Б. Комри нарочито издваја словенске језике, „код којих је аниматност један од кључних параметара који одређују да ли ће именичка синтагма имати засебан акузатив” (Comrie 1989: 185–187), примећујући притом да је веза између форме акузатива и аниматности веома распрострањена у језицима света, па тако и у енглеском, код којег постоји изразит аналитизам код падежа, а код неких заменица постоји дистинкција номинатив : акузатив (исто).

³⁹ О питању утицаја избројивости појмова означених различитим именицама на њихово граматичко понашање в. Ивић 2008: 13–38. Такође, бавећи се вишезначношћу категорије рода, Б. Тафра у једном од својих радова, на примеру збирних именица и плуралиа тантум, показује да је употреба броја изузетно комплексно питање, будући да је високозависна од семантике саме именице, могућности избројивости онога што се њоме изражава, али и семантике конкретне реченице (исп. Тафра 2019).

⁴⁰ Појаву коју описује као „избројана множина со наставката *-а*” М. Марковић проналази и у северномакедонским говорима (Видоески 1998–1999: 190).

Код именица средњег рода партитивне синтагме зависе од тога да ли оне имају проширење у једнини: код оних које имају, уопштава се наставак *-ети* (пример 5), док се код именица средњег рода без проширења и у партитивним конструкцијама користи ОП множине (пример 6).

5. *Сáл што íмам четíри пилéти.*

6. *Стó кíла жíто.*

Када квантификатор није број, односно када се именица квантификује, њена форма зависи од функције коју партитивна синтагма има у реченици: синтагма у функцији субјекта изражаваће се номинативом (пример 7), а у ОП биће остале функције типа мера, укључујући и објекатску (пример 8).

7. *Ка млóго камéњи дé су.*

8. *Погáчу нóси кúме и флáшу ракíју.*

С обзиром на то да именице м. р. и део именица с. р. увек у партитивним конструкцијама имају посебан наставак (*-а*), тј. никада немају различите падежне форме, као и на то да не чине велики део укупне грађе, оне се не анализирају посебно, али се употреба ОП у функцији партитивне допуне разматра у оквиру поглавља о овом падежу.

Још један проблем у вези с бројем примећује се код збирних именица и плуралиа тантум, код којих долази до мимоилажења на нивоу семантика – граматика, тј. форма. Збирне именице обликом једнине указују на мноштво ентитета, а именице плуралиа тантум множином именују најчешће један функционални ентитет.

Именице плуралиа тантум које се јављају само у множини, односно, које нису развиле нов једнински облик или нису оне саме прешле у једнину према којој се ствара множина (в. ниже), имају конгруенцију у множини. У корпусу се код ових именица најчешће проналази конгруенција са предикатом,⁴¹ док је атрибутска ретка. У примеру (9) именица плуралиа тантум (*панталоне*) јесте у множини, на шта указује предикат *се носиле*, који је у множини.

9. *Се носíле панталóне.*

С обзиром на изостанак облика у једнини који би употпунио парадигму у погледу броја, али и разрешио хомонимију која постоји када се истим обликом означава и један ентитет и више њих, код дела именица плуралиа тантум долази до промена.⁴² У том случају постоје два развојна пута:

1. према множинском облику (пример 10) настаје једнински (пример 11).

⁴¹ Конгруенција с предикатом у примеру [9], као и у осталим примерима с радним глаголским придевом не указује и на род, због тога што код овог глаголског облика у множини не постоји моција рода у сиринићком говору (Младеновић 2019: 679).

⁴² О променама код ове врсте именица у српским говорима на југозападу Косова и Метохије в. детаљно у Младеновић 2007.

10. *Ві́ле* *има́мо дрвѐне*.

Именица *виле*, која је некада била плуралиа тантум, сада представља множински облик именице *вила* у једнини. Именица је у оба броја женског рода и у падежима има исте наставке као и све остале именице са датим вредностима.

11. *Колáсто га напρά́јо навíљце, и ту́роу с ві́лу*.

2. именица плуралиа тантум (пример 12) постаје једински облик према којем се ствара множински (пример 13).

12. *Па да му ту́ри кљúсу*.

У примеру (12) именица *кљуса* је у ОП с наставком какав типично имају именице женског рода, док се у примеру (13) налази у ОП множине женског рода.

13. *Смо пра́јле кљúсе*.

Поједине збирне именице у сиринићком говору (о њима в. Младеновић 2011) могу имати конгруенцију различиту при свакој употреби. У примеру (14) уз именицу *деца* у функцији атрибута стоји присвојна заменица *мој* у једнини и у ж. р., док је она у примеру (15) у множини и м. р.– *моји*. У оба примера конгруенција с предикатом јесте у множини.

14. *Па и мо́а де́ца ми работáле*.

15. *Мо́и де́ца шéс бíле*.

Осим тога, именица *деца* у дативу увек има множински наставак (у примеру 16).⁴³ Наставак ове именице у датом примеру јесте *-ами*. Она и иначе у дативу у сиринићком говору може имати и (множинске) наставке *-ам* и *-ама*.

16. *Чокоláду гу кúпи, па ги да́де децáми*.

Конгруенција с именицом *деца* у сиринићком говору у великој мери варира како у роду, тако и броју, те ће се у анализи примера с овом именицом применити следећи принцип: у дативу ће се ова именица сматрати именицом женског рода множине, док ће се у осталим падежима третирати као именица женског рода једнине. Такође збирна, именица *стока* и у дативу има јединске наставке (пример 17). На делу је виши ниво у хијерархији аниматности (о њој в. Comrie 1989: 185, 130), на којем се разликују људска бића од животиња.⁴⁴

17. *Па се да́де стóке да појéде*.

⁴³ Исти је случај и са именицом *браћа* (исп. Младеновић 2019: 398–399).

⁴⁴ А. Собољев примећује значај овог нивоа у очувању синтетичких падежа, називајући га категоријом *лицо-нелицо* (Соболев 1991: 114), в. одељак *Аниматност*.

1.5.3.1. Суплетивизам

У сиринићком говору је проблем утврђивања падежа у различитим бројевима (тј. у једнини и множини) код појединих именица као што су *дете* (*деца*) и *брат* (*браћа*) директно зависан од суплетивизма, па је неопходно и овај појам укратко размотрити. У највећем броју истраживања која се тичу суплетивизма позива се на кратку и садржајну дефиницију: „Да би знакови X и Y били суплетивни њихова семантичка корелација мора бити максимално регуларна, а формална корелација максимално нерегуларна“ (Mel'cuk 1994: 342, превод – А. Р.). Иако се у њој садрже кључни појмови у вези са суплетивизмом, она представља само полазну тачку за даља разматрања, са циљем да се предложи прецизнија дефиниција. И код суплетивизма, слично као и код питања рода и броја, проблеми произилазе из међуодноса семантике и граматике, тј. форме, додатно се компликујући на формалном плану због неопходног узимања у обзир како морфолошких тако и фонетских и фонолошких одлика. Значајну улогу има и угао посматрања; како Г. Тјапко наводи, ограничавајући се на руску лингвистику, већ на почецима истраживања развила су се два правца у изучавању суплетивизма – упоредно-историјски и функционални (синхронијски), у којима су се дефиниције и правила успостављали на основу сопственог виђења питања (различитог) корена и (семантичке) везе између речи (Тјапко 2010: 482). Узимајући у обзир и значењску везу између речи, постоје неслагања у вези са тим да ли суплетивизам може покрити и различите врсте речи, али и деривацију у оквиру семантичког гнезда. Тако, за И. Мелчука пример за суплетивизам у руском јесте пар *прати* – *праља* (Мелчук 1967: 355 према Тјапко 2010: 486, превод – А. Р.), као и пар *јелен* – *кошута* (Мелчук 1995: 348, превод – А. Р.). Суплетивизам у оквиру деривације дозвољава и Љ. Веселинова (Veselinova 2006). Међутим, други аутори (Corbett 2000, између осталих) истичу да се суплетивним могу називати само облици у оквиру једне променљиве врсте речи. Затим, с обзиром на могућност рашчлањивања речи, често се помиње подела на суплетивизам у основи речи и афиксални суплетивизам. Док би пример за суплетивизам у основи (најчешће и корену речи) могла бити компарација придева *добар* – *бољи*, једнако као и у енглеском *good* – *better*, типичан пример за афиксални суплетивизам би се пре свега могао наћи у енглеском: *child* – *children*; међутим, српски пар *дете* – *деца* одступа из овог модела по томе што је именица *деца* женског рода једнине, те не попуњава празно место множине код именице *дете* на граматичком, већ само на семантичком нивоу. Оваквим примерима би пре одговарала В. Дреслерова подела на јак и слаб суплетивизам (Dressler 1985), према којој примери за јак суплетивизам бивају речи код којих нема никаквих фонолошких сличности попут, *човек* – *људи*, а за слаб *дете* – *деца*. На основу увида у актуелне проблеме, може се закључити да се суплетивизам најчешће дефинише као појава у оквиру које се парадигматски, граматички облици једне речи исказују различитим коренима, остављајући лексички садржај непромењеним (исп. Corbett 2000, Crystal 2008: 466). Без амбиција да се детаљније приступи проналаску у овај проблем, за потребе овог рада примећује се да дефинисање суплетивизма у одређеној мери зависи и од језика који се разматра, те се прихвата став: „Термин суплетивизам типично се користи да опише феномен исказивања регуларних семантичких и/или граматичких релација непредвидивим формалним схемама“ (Veselinova 2006: XV), што би значило да се суплетивним сматрају очекивани примери попут *човек* – *људи*, али и *брат* –

*браћа*⁴⁵. Иако последњи пар не стоји у парадигматском односу једнина – множина у граматичком погледу, именица *браћа* и њој сличне (нпр. *деца*) попуњавају празнину на семантичком нивоу. Поред тога, за множину се такве именице у српском језику везују захваљујући конгруенцији с предикатом, док у истраживаном сиринићком говору семантичка компонента мноштва коју садрже утиче и на наставак у дативу који је множински.

⁴⁵ Како М. Ивић наводи, именица “*браћа* [...] у језику функционише као легитимна множинска верзија именице *брат*” (Ивић 1989, 28).

1.6. Грађа

1.6.1. Дијалекатски текстови и теренска грађа

Основну грађу за изучавање синтаксе падежа у сиринићком говору чине дијалекатски текстови из монографије Р. Младеновића о овом говору (Младеновић 2019). Ова збирка дијалекатских текстова садржи око 83.000 речи, што је чини квантитативно репрезентативним корпусом. Квалитет ових текстова у дијалектолошком погледу несумњив је, како због тога што је примењена методологија прикупљања теренске грађе типична за традиционална дијалектолошка истраживања (о томе детаљно в. у одељку *Методологија теренских истраживања*), тако и због транскрипције која рефлектује све одлике овог говора. Већину теренске грађе је прикупио сам аутор монографије, коју је потом у бројним радовима анализирао, а објављени резултати истраживања различитих дијалекатских карактеристика сиринићког и околних говора (нпр. Младеновић 1997, 2000, 2002, 2004, 2011, 2012) доприносе детаљном сагледавању одлика овог говора. Збирка дијалекатских текстова садржи и транскрибовану теренску грађу, документовану 2010. и 2016. године (Младеновић 2019: 51), што је чини репрезентативном за истраживања актуелног стања и статуса истраживаног говора. Ипак, како Р. Младеновић наводи, највећи део грађе снимљен је у 2003. години, а има и записа из 1990. године (Исто). С обзиром на то да су све појаве у опису сиринићког говора у поменутој монографији екстензивно илустроване примерима који нису нужно из дијалекатских текстова објављених на крају монографије, корпус који се користи у овом истраживању обухвата и примере који су наведени у разматрању падежа у тексту монографије.

Грађа објављена у Младеновић 2019. допуњена је и материјалом накнадно документованим у теренским истраживањима на истом подручју (в. поглавље *Методологија теренских истраживања*) од стране аутора овог рада, како би се, с једне стране, нов узорак упоредио са постојећом грађом и потенцијално откриле варијације које би могле бити резултат различитих дијалекатских и социолингвистичких процеса насталих у размаку од неколико година/деценија⁴⁶, и како би се, с друге стране, забележили евентуални нови подаци.

После поређења објављених и накнадно прикупљених података (који се тичу синтаксе падежа) (в. поглавље *Поређење грађе*), сав материјал је обједињен у јединствен корпус који се анализира. Из практичних разлога (језичке и просторне економије) у овом се поглављу на ове две грађе реферише као на старију и новију, док се у даљем раду сматрају једнаким,⁴⁷ те се ни на који начин не раздвајају, односно не сагледавају

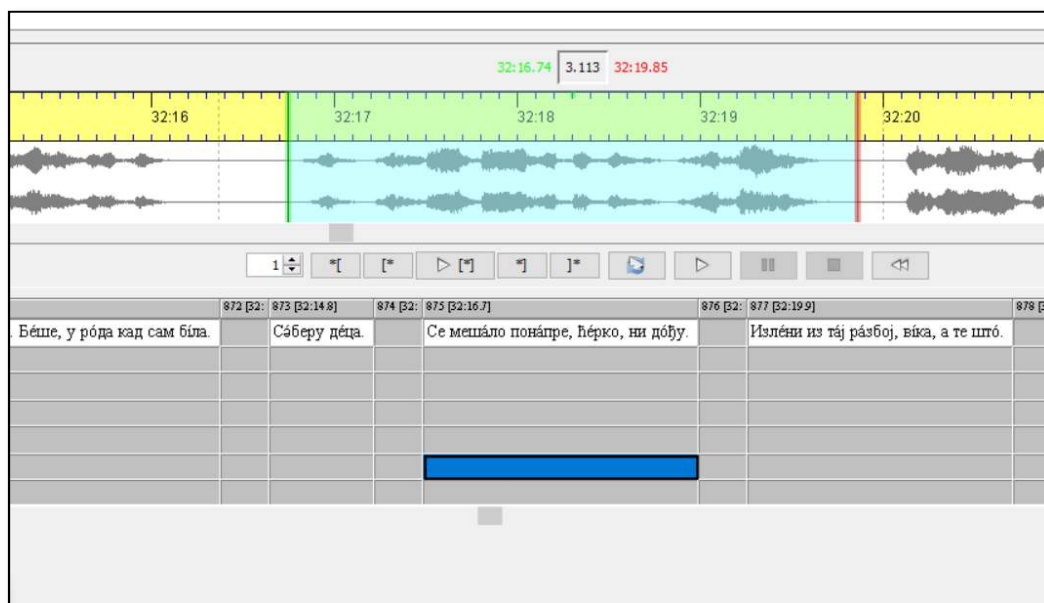
⁴⁶ Одлике забележене у теренском раду у Сиринићу (2020–2022) које се не уклапају у дијалектолошки опис сиринићког говора (Младеновић 2019) процењују се, на овом месту, као варијације, због тога што се ради о врло кратком временском периоду истраживања. Битно је пак истаћи да „варијација на синхронијском нивоу може потенцијално бити иницијални стадијум промене у говору“ (Fried 2010: 5, превод – А. Р.).

⁴⁷ Изједначавање двеју грађа у овом случају односи се на њихов квалитет, тј. вредност за анализу у овом раду, не на квантитет. У прикупљању новије грађе није се тежило квантитативном уједначавању новије и старије грађе, пре свега јер неће бити примењена статистичка анализа присуства истраживаних одлика у корпусу у целини, нити, пак, у његовим деловима. Осим тога, претпоставља се да новија грађа неће показати значајне разлике у односу на постојећу и објављену грађу, која је већ оцењена као релевантна за дато истраживање.

и не истичу појединачно. Објављени дијалекатски текстови (Младеновић 2019) јесу, такође, резултат рада на терену и чине реалан приказ сиринићког говора.

1.6.1.1. Транскрипција

Новија грађа транскрибована је у програму Екмаралда (EXMARaLDA, в. Schmidt/Wörner 2014),⁴⁸ писмо употребљено у транскрипцији је ћирилица, а уз то су коришћена одређена специјална графемска решења већ употребљена у дијалекатским текстовима у монографији (Младеновић 2019). Та графемска решења односе се, пре свега, на бележење акцентованих вокала и слоготворног *p*, фонема попут полугласника (*ê/ə*), кратког *y* (*ÿ*), појаве антиципацијске палаталности (нпр. *цвѣиће*), факултативно делимично обезвучавање финалних сугласника (нпр. *рж^ш*) и сл. Програм Екмаралда користи се због тога што омогућава како графички приказ аудио-записа, тако и аутоматско везивање текста за конкретног говорника. Графички приказ аудио-записа омогућава прецизнију и једноставнију сегментацију говора, док је аутоматско везивање текста за конкретног говорника од нарочитог значаја у случајевима када се разговор води са више саговорника, али и онда када истраживач говори како би поставио питање, па се при „извозу“ сегмената у текст (енгл. *simple text output*) могу добити одвојени наративи за сваког говорника понаособ. Сегментација и могућности командног претраживања тако направљеног корпуса омогућавају једноставне додатне провере и поређења.

Слика 2: Транскрипција у програму EXMARaLDA

Како В. Половина наводи, „проблем графичке презентације разговорног језика није у потпуности решен [...]“ (Polovina 1987: 13), те су се стога „састављачи сваке објављене књиге разговора руководили [...] решењима која су била условљена циљем и наменом књиге, према искуству састављача и према моменту издавања књиге“ (исто). Према томе, у овом одељку ће детаљно бити представљен процес транскрипције и уређења текста добијеног њоме.

⁴⁸ У монографији (Младеновић 2019) није описан поступак транскрипције, па се у овом одељку говори само о транскрипцији новије грађе.

Транскрипти су резултат транскрипције говора, али и неопходних ауторових интервенција како би се од релативно спонтане језичке продукције добијене полуструктурираним интервјуом (в. *Методологија теренских истраживања*) презентовали кохерентни, односно структурирани наративи који се састоје од заокружених граматичких и семантичких целина. Интервенције подразумевају: 1. Изостављање истраживачевих потпитања уколико нису релевантна за разумевање текста. Изостављају се, такође, и кратке реплике других саговорника (упадице и преклапања) уколико ремете кохеренцију текста и притом не доприносе бољем разумевању исказа саговорника. 2. Додатне коментаре уколико би они унели појашњења. Додатна појашњења, као и неизоставна питања и додатне реплике у транскриптима, маркирани су угластим заградама (*||*). У интервенције се убраја и одређивање граница реченица, некада и науштрб дужих пауза које се могу јавити између реченичних чланова или пак одвајања двеју интонационо повезаних целина због превелике дужине и/или промене у кохеренцији и вези између реченичних чланова.⁴⁹ У ту сврху користи се уобичајена интерпункција: тачка, запета, двотачка, црта и наводници у управном тексту. Овакав поступак за циљ има стварање наратива какви се могу наћи у традиционално објављиваним дијалекатским текстовима који чине значајан извор релевантних информација и, пре свега, представљање говора олакшано за поимање и обраду. Наведено интересовање у процесу транскрипције није без недостатака; последица таквих интервенција отежава/ономогућава истраживања попут прагматичких и истраживања интонације и њеног утицаја на језичке јединице свих нивоа, реда речи, тематско-семантичка истраживања на макроплану и сл. Осим тога, у прагматичким појавама попут пауза, лажних започињања, узречица могло би се потенцијално наћи објашњење за употребе појединих падежних облика, те се у случајевима када су прагматичке појаве релевантне осврће и на фонетску и интонациону природу спонтаног говора. С обзиром на то да овакве појаве не утичу на разумевање исказаног и да се могу на основу контекста објаснити, као и на то да прагматичка питања нису део овога рада, у њему се помињу само по изузетку. Лажна започињања бележе се трима тачкама иза почетка речи, узречице се редовно бележе, краће паузе означене су запетом, а дуже – у случају да су за неко појашњење релевантне – управном цртом (*|*). Води се рачуна и о форми појединачних изговорених речи, али и њихове реализације у фонетској речи,⁵⁰ па се редовно бележе појаве попут супституције или елизије самогласника и сугласника, озвучавања/обезвучавања сугласника у одређеним положајима, као и уопште фонетске вредности свих гласова. С обзиром на то да је у сиринићком говору честа појава губљења финалног сугласника у једној речи због појаве његовог (бе)звучног парњака у наредној, она се бележи цртицом (-) уз реч којој недостаје финална графема.

Из текстова се изоставља нотација ванлингвистичких елемената попут смеха, уздаха, али и гестова, мимике како због тога што би ти описи са ослонцем на протокол

⁴⁹ „Разговорни језик се својим током, паузама, разликује од онога што је представљено уобичајеном нормираном интерпункцијом. Паузе се јављају и тамо где их нико не би забележио тачком, а с друге стране саговорник може, чак и без промене интонације, из једне реченице, макар била сложена и дуга, прећи у другу“ (Polovina 1987: 19).

⁵⁰ Под фонетском речи подразумева се скуп двеју или више речи груписаних једним акцентом у изговорну целину (исп. Јокановић Михајлов 2013).

и сећање истраживача, а без видео-записа,⁵¹ могли бити недовољно прецизни и оскудни (Polovina 1987: 13), тако и због тога што би оптерећивали текст.

1.6.2. Поређење грађе

Како је раније наведено, прикупљање грађе у Сиринићу (2020–2022) спроведено је с циљем да се постојећа грађа допуни, забележе евентуални нови подаци и провери могућност настанка варијације у употреби падежа (у овом случају само ове категорије, али анализа би могла бити проширена и на друге категорије, врсте речи и уопште језичке нивое) у кратком временском периоду. У репликацији терена прикупљен је материјал из следећих села: Штрпце, Јажинце, Готовуша, Врбештица, Севце, Беревце и Драјковце. Како је у претходним поглављима истицано (в. одељке *Дијалекатски текстови и теренска грађа* и *Методологија теренских истраживања*) теренска истраживања у Сиринићу (2020–2022) рађена су с тежњом да се понове параметри којима се служио и Р. Младеновић, односно, да се примене правила традиционалне дијалектолошке методе (в. одељке *Методологија теренских истраживања*).⁵² Стога су се пре свега тражили старији саговорници, међу њима жене, као и они са нижим степеном образовања. Будући да је од сакупљања главног дела грађе којом се Р. Младеновић служио протекло готово две деценије (в. одељак *Дијалекатски текстови и теренска грађа*), а од утврђивања постулата више од столећа (Белић 1905), идеални услови по том питању и нису били очекивани. Изузев тога, општа друштвено-политичка ситуација у жупи Сиринић (в. *Нови теренски подаци*) такође је допринела усмеравању истраживања у правцу тога да се за саговорника узима свака особа старија од 65 година вољна да с истраживачима разговара.

Осим временског размака који постоји између ова два теренска истраживања, односно грађе, на претпоставку о потенцијалним променама у сиринићком говору, тј. о њиховом зачетку, утицала су два значајна фактора која би се на синхронијском нивоу могла сматрати и повезаним. Први је утицај стандардног српског језика, а други је окруженост албанским језиком, при чему се оба могу сврстати у социолингвистички оквир за који се претпоставља да појачано утиче на промену у сиринићком говору. Стандардни српски језик⁵³ заступљен је нарочито међу млађим говорницима и говорницима средње генерације (исп. Младеновић 2019: 75–76),⁵⁴ с

⁵¹ Невербална комуникација може бити од изузетног значаја за лингвистичка изучавања, нарочито због велике заступљености деиктичке употребе (показних) заменица и заменичких прилога у говору, будући да „гест и вербални део исказа који прати гест могу се схватити као сложени знак. Када се интерпретирају одвојено, део значења је изгубљен“ (Ћирковић 2018: 221). О значају описа и анализе невербалне комуникације в. нпр. Панић Церовски 2012, Ћирковић 2018а.

⁵² „Прецизна репликација захтева праћење методологије и процедура оригиналног истраживања што је више то могуће“ (Porte/McManus 2019: 106, превод А. Р.).

⁵³ У раду се користи термин *стандардни (српски) језик* са идејом да се под њиме подразумева шире значење: не само проскрибована форма језика, већ и оно што се у лингвистици назива савременим и књижевним језиком. Овакав избор потиче искључиво из потребе за уједначеном и једноставном терминологијом.

⁵⁴ Под заступљеношћу стандардног српског језика подразумева се нарочито његова употреба у званичној комуникацији или ситуацијама које ови говорници перципирају као томе сличне (притом, степен њихове конвергенције у комуникативној ситуацији може зависити од различитих социолингвистичких услова, о акомодацији у комуникацији в. Dragojević i dr. 2014: 36–59). Досадашња истраживања спонтане међусобне комуникације младих (узраст: у двадесетим годинама) у Штрпцу

обзиром на то да је заступљен у наставним плановима и програмима, а осим тога, у ширем социјалном окружењу се сматра престижним.⁵⁵ Међусобна повезаност ова два фактора претпоставља се због тога што су Сиринићани окружени говорницима албанског језика, што у највећој мери блокира везе сиринићког с другим српским говорима, који су му по особинама блиски. Због тога су Сиринићани (о њиховом познавању и употреби албанског језика в. поглавље *Нови теренски подаци*) директно усмерени на стандардни српски језик доступан преко медија.

Анализа новије грађе спроведена је у неколико корака: по транскрипцији аудио-записа извршена је евалуација вредности сваког од транскрипата у дијалекатском смислу (колико је сваки саговорник дијалекатски релевантан, што је процењивано на основу описа сиринићког говора (Младеновић 2019)), а затим су у одабраним транскриптима идентификоване особине падежног система које не припадају сиринићком говору (и за дату евалуацију такође је коришћен опис сиринићког говора (Младеновић 2019)).

Евалуација говора саговорника према томе колико је дијалекатски релевантан донела је делимичну потврду двеју битних ставки у традиционалној дијалектолошкој методологији: 1. мушкарци слабије чувају изворни говор (Белић 1905: ХСVIII–ХСIX), односно чешће га мењају, пре свега због тога што као запослени долазе у контакт с људима из различитих говорних области и/или због посла с различитим људима комуницирају на стандардом језику⁵⁶; 2. ниво образовања утиче на говор (Исто). Иако се у овом поглављу поређење двеју грађа односи само на падеже и њихову употребу, у говору појединих саговорника примећена су знатна одступања од дијалекатског система на свим нивоима, премда су она неједнако распоређена. У прилог тврдњи о утицају пола говоре наративи, односно транскрипти говора тројице мушкараца у осмој и деветој деценији живота, код којих није забележено ниједно одступање од стандарднојезичке употребе падежа, односно, код којих је дијалекатски падежни систем у потпуности замењен стандардним. Њихове животне околности – честа путовања, служење војног рока у трајању од две године, као и запослење, могу се сматрати главним факторима замене дијалекта стандардним језиком. Један саговорник је завршио учитељску школу у Призрену и предавао српски језик. Такође са завршеном учитељском школом у Призрену, једна од саговорница (у седмој деценији живота) предавала је руски језик у школи у Штрпцу. И у њеном говору би се, такође, пре могла тражити само одступања од стандарднојезичког система, будући

показала су да на морфосинтаксичком нивоу и у погледу акцентуације они врло добро чувају свој локални говор (исп. Реџић 2021, 2022).

⁵⁵ Данас је приметна тенденција предавача, нарочито у средњој школи у Штрпцу, да се локални говор више не представља као онај ниже вредности, већ као нешто што треба поштовати и чувати, уз истовремено учење стандардног језика. О томе сведоче до сада објављене две збирке *Тој ти викам* (ГТВ 2021, 2022) у издању Института за српски језик САНУ и Друштва за српски језик и књижевност „Старо Косово“, у којима су објављени радови ученика на локалном говору (сем ученика из Сиринића учествовали су и они из централног Косова, Косовског Поморавља и Врања). Раније је ипак у просвети сиринићки говор био позициониран знатно ниже у односу на стандард; према речима једног од саговорника на терену, у школи се учило да „ треба искључиво 'правилно' (на стандарду) да се прича, не сељачки како причају овде“ (у Штрпцу). Такав приступ један је од основних узрока досадашње дедијалектизације у Сиринићу (Младеновић 2019: 75–76).

⁵⁶ Р. Симић већ седамдесетих година прошлог века полемисе и с питањима одабира саговорника за бележење изворног говора и потенцијалних утицаја на њега, односно, коментарише урбанизацију села, утицај медија и „канцеларије“ (Симић 1972: 21) на говор људи.

да је дијалекатски систем у потпуности замењен.⁵⁷ Њихови наративи изостављају се из анализе, како у овом поглављу тако и у читавом истраживању.⁵⁸

1.6.3. Презентација грађе

Анализа падежног система сиринићког говора, односно појаве пронађене у њему, биће илустроване примерима из укупне грађе. Будући да су из новије грађе уклоњени наративи и делови наратива који за овај рад нису адекватни, грађа је обједињена, те се у навођењу примера неће тежити маркирању примера у зависности од тога у којим теренским истраживањима су забележени. У случају да се ради о уникатном примеру, он ће као такав бити маркиран појашњењем у тексту. За потребе овог истраживања (синтаксе падежа) не користи се забележена фолклорна грађа, идиоми, ономастички материјал и прилози у којима се могу препознати окамењене форме појединих падежа. Приликом прикупљања грађе, како уз коришћење традиционалне дијалектолошке методе, тако и употребом новијих етнолингвистичких упитника (нпр. Плотникова 1996, в. детаљно у одељку *Методологија*), бивају прикупљени тематски разноврсни текстови, који могу садржати велики број жанрова који спадају у фолклор⁵⁹ или мале фолклорне форме.⁶⁰ Осим тога, у свакодневном говору се такође могу очекивати и идиоматски изрази,⁶¹ изреке, пословице, псовке.⁶² Заједничко свима њима јесте да представљају релативно формално заокружене и конзервиране јединице, које могу садржати и језичке особине које не одликују актуелни говорни систем, било да су сведочења старијег

⁵⁷ Такво истраживање могло би указати на најјаче тачке система сиринићког говора које су опстале упркос систематичном истискивању од стране престижнијег стандардног језика.

⁵⁸ Осим тога, само један мушкарац је из села Драјковце, док су остали саговорници чији се говор изоставља из анализе пореклом из села Штрпце, административног центра.

⁵⁹ У оквиру фолклора се најчешће истражују појединачни жанрови попут песми, прича, митова. Како према досадашњим нашим сазнањима не постоји општа дефиниција фолклора (нпр. „Речник фолклора, митологије и легенди“ (Leach/Fried 1972) наводи чак 28 дефиниција фолклора), а и то није суштински предмет овог рада, у овом случају се под њим подразумевају управо наведени жанрови, као и вербални кодови који се исказују уз опис неког обреда или обичаја, попут „Боже помози“ при започињању посла.

⁶⁰ У мале фолклорне форме Б. Сикимић убраја басме, клетве, загонетке, пословице и дечји фолклор (Sikimić 1996: 7). У грађи није забележено много примера који би се могли убројити у мале фолклорне форме, а они који то јесу, имају структуру сагласну особинама сиринићког говора. Као евентуално одступање могао би се истаћи вокатив у реченици „*Де си пошла, девојкицо?*“, који такође одговара вокативу именица женског рода. Међутим, на лексичком нивоу ова именица одудара, због тога што би се од именице *девојка* очекивао деминутив с наставком *-че* – *девојче*, па би и вокатив био једнак номинативу, с обзиром на то да би захваљујући форми (новом наставку) прешла у именице средњег рода.

⁶¹ Термин идиом у лингвистици односи се на кровни појам под који улазе и неке од претходно наведених језичких структура, он обухвата „више врста вишелексемних спојева, односно синтаксички повезаних лексема с конотативним значењима. У том смислу, он [идиом] је хипероним којим се обухватају и: изреке и термилошке синтагме, афоризми, пословице, колокације [...] и др.“ (Вуловић 2017: 249).

⁶² Псовке су формулаички изрази препознатљиве синтаксичке организације и велике фреквенције, и стога се могу поредити са комплиментима, извињавањима или поздрављањима (Мандић/Ђурић 2016: 25). Псовке забележене у корпусу не одступају од сиринићког говора по језичким карактеристикама у ужем смислу. У ширем би се могла истаћи употреба именице *нана* уместо *мајка*, која није заменљива првом у сиринићком свакодневном говору. С обзиром на то да је забележена само у Драјковцу, селу с мешовитим становништвом, албанским и српским, могао би се претпоставити и утицај албанског језика (*nënë/nëna* – *мајка*).

стања или унос из неког другог говора. Р. Младеновић наводи да „иако овакви текстови нису од значаја за опис дијалекатског система, они могу бити сведочанство о адстратним слојевима, али и о културним контактима“ (Младеновић 2019: 76). Дакле, иако као такви представљају драгоцен материјал првенствено за дијахронијска истраживања, они не чине део актуелног стања у истраживаном говору, те се стога изостављају из анализе у овом раду. У самом тексту рада наводе се примери који су нумерисани и према тој нумерацији се на њих у тексту реферише. Остали примери издвајају се у прилоге који су насловљени према падежу који се у њима анализира. Овакав поступак одабран је како би се смањило оптерећење основног текста, али истовремено и обухватили сви постојећи примери за сваку анализирану појаву. Дакле, свака особина падежног система сиринићког говора илуструје се у тексту једним примером, док се остали примери налазе у прилозима, те се у тексту упућује и на њихову нумерацију у одговарајућем прилогу.

Примери из наведене монографије наводе се у изворној графици, без икаквих интервенција. На основу увида у примере, процењујемо да се ради о веома детаљним, фонетским транскрипцијама у којима је забележен и велик број алофонских варијација, као што је нпр. дуго *p* (в. нпр. примере 48 у поглављу *Општи падеж*, 196 и 229 у одељку *Општи падеж с предлозима*), комбинације вокала с лабиоденталним *β*, билабијалним *w*, и неслоговним *ʔ* (в. нпр. примере 42 у поглављу *Номинатив*, 35 и 37 у поглављу *Општи падеж*). Како фонетско-фонолошке прилике у сиринићком говору нису предмет овога рада, тако и због тога што се о њима може информисати у (Младеновић 2019, в. још и кратак опис у одељку *Сиринићки говор – основне дијалекатске карактеристике*), оне се у овом раду неће посебно маркирати и разматрати.

Како је често и за само одређивање падежа (в. одељак *Синкретизам*), али и за разумевање његове функције и значења, потребан шири контекст, код свих примера даје се неопходан контекст, односно, наводе се и дужи примери.⁶³ Навођење дужих примера некада захтева и интервенције које не подразумевају само навођење ширег текста који постоји. С обзиром на спонтаност разговорног језика, импликатура, испуштања гласова (омисија), речи и сл. које он може садржати, некада се о једној појави (у овом случају у вези с падежима) може судити тек на основу знатно шире захваћеног текста. У таквим случајевима се на примерима раде интервенције које су увек маркиране угластим заградама ([]). Када је за разумевање потребно навести шири контекст, у угластим заградама се наводи додатни текст из *Дијалекатских текстова* (Младеновић 2019). Додатни текст је увек акцензован и садржи графеме постојеће и у наведеним дијалекатским текстовима. Када ни постојећи шири текст не омогућава јасније разумевање, прибегава се реконструкцији на основу целокупног текста, тема разговора и дијалекатских одлика самог сиринићког говора. Такве интервенције наводе се такође у угластим заградама([]), али без акцената и специјалних графемских решења. На скраћивање текста примера упућују три тачке у угластим заградама ([...]).

⁶³ Некада је навођење ширег контекста, у случају примера који су преузети из илустрација у (Младеновић 2019) немогуће, због тога што примери не постоје на другом месту, у ширем тексту. У случају да се користе такви примери, то се у самом тексту рада наглашава.

1.7. Методологија истраживања

Када се говори о методологији истраживања за овај рад неопходно је најпре направити разлику између методологије теренског истраживања и методологије обраде података. Осим тога, неопходно је објаснити и принципе на којима почивају ова два методолошка приступа, како би се недвосмислено указало на постулате које су примењени у раду у целини. Методологија теренских истраживања односи се на примену традиционалних дијалектолошких метода за потребе прикупљања грађе којом се допуњује постојећа грађа сиринићког говора (из Младеновић 2019, о грађи в. детаљно у поглављу *Грађа*). Методологија обраде података примењује се, затим, на целокупну грађу (дакле, на већ објављену, из наведеног дела, и на ону којом је она допуњена). Методологија обраде података укључује методе селекције и организације грађе неопходне за анализу која лежи у основи рада. У два целина овог поглавља разматраће се одабир саговорника и практичан рад на терену као фундаментални фактори теренских истраживања, након чега ће бити речи о разлитичим фазама у обради грађе, те методама синтаксичке анализе падежа и падежних значења.

1.7.1. Методологија теренских истраживања

Методологија одабрана за приступ теренском истраживању је традиционална дијалектолошка (описана у Белић 1905: XXXIII–XXXIV, ХCVIII–ХСIX, Белић 1911). Осим што је реч о традиционално бираној и употребљаваној методологији у српској дијалектологији, њен одабир условљен је и циљем да се уради прецизна репликација теренског рада на основу којег су састављени дијалекатски текстови сиринићког говора из монографије (Младеновић 1019) који се користе као основна грађа (о овоме детаљно у поглављу *Грађа*). На основу података о грађи, њеном прикупљању и обради у наведеној монографији, као и на основу података забележених у дијалекатским текстовима, јасно је да се и Р. Младеновић користио традиционалном дијалектолошким методом.

1.7.1.1. Одабир саговорника

Према традиционалној дијалектолошкој методи, једно од кључних питања јесте избор саговорника.⁶⁴ За саговорнике се бирају људи старијег животног доба, који имају мало или нимало формалног образовања, и чешће су женског пола (Белић 1905: ХCVIII–ХСIX). Овакав одабир саговорника подстакнут је циљем да се документује „основни“ дијалекат (односно локални говор), без примеса и утицаја других језика и дијалеката (Белић 1905: ХCVIII–ХСIX). Током школовања се учи и користи стандардни језик, а честа путовања и/или рад ван родног места (као што су сезонске радне миграције познате као *печалба* или *гурбет* (лук), у Сиринићу *гурбе*) везивали су се раније готово искључиво за мушкарце. О дијалектима и језицима се не може говорити као о изолованим језичким феноменима. Будући да је њихова основна функција комуникативна, дијалекти и језици утичу једни на друге посредно или непосредно,

⁶⁴ У раду се, по угледу на савремену домаћу етнологију, антропологију, фолклористику и антрополошку лингвистику, користи искључиво термин саговорник (а не казивач, информатор, информант), „који имплицира равноправан однос, интеракцију и размену“ (Златановић 2010: 131).

што доводи до промена као природних феномена. Под основним говором се овде подразумева синхрони пресек стања у говору одабраних саговорника који припадају старијим генерацијама. Говор средње и млађе генерације требало би посматрати и испитивати из другог угла и другим методама, те се њихов говор не узима у разматрање у овом раду за основну анализу. На њега у највећој мери утиче стандардни српски језик, с обзиром на то да ови говорници данас имају најмање средње, а често и високо образовање. Они су мобилни и имају стални контакт и са другим говорима и другим језицима, пре свега путем увек доступних медија. Њихов говор би требало испитивати пре свега из социолингвистичког угла, из угла урбане дијалектологије (о постулатима урбане дијалектологије в. нпр. Бугарски 2009), из угла комуникативних улога и ситуација, међугенерациског преношења дијалеката (и/или локалних говора) и слично. Уз то, као значајнија питања би се могла истаћи и однос употребе дијалекта и стандарда (в. нпр. Реџић 2021), диглосија и (стилистичка) варијација у говору.

1.7.1.2. Методологија прикупљања грађе

Друго и не мање битно питање у лингвистичким теренским истраживањима јесте метод прикупљања података. Како досадашња синтаксичка дијалектолошка истраживања садрже осврте и на методологију прикупљања грађе (исп. Павловић 2000, Милорадовић 2003, Јуришић 2014, Симић 2018), овај део истраживања испланиран је с ослонцем на њих.⁶⁵ У њима се најчешће разматра сучељавање употребе упитника (морфолошких, морфосинтаксичких, синтаксичких, лексичких, нпр.), с једне стране, и вођења разговора на теме блиске саговорнику с циљем елицитирања (полу)спонтаног говора. С. Милорадовић је за потребе свог истраживања говора Параћинског Поморавља (Милорадовић 2003) користила синтаксички упитник (Ракић-Милојковић 1995) који је саставила по узору на синтаксичке упитнике за савремени српски језик М. Ивић (Ивић 1960, 1963, 1971), али уз напомену да „није нимало лако прибавити од информатора потребан синтаксички податак директним питањем, а постоји опасност од сугерисаног одговора и добијања исконструисаног, лажног податка уколико се инсистира на некој конструкцији“ (Милорадовић 2003: 32). Она је, стога, за потребе свог истраживања истовремено водила разговоре како би тим путем забележила спонтани говор и евентуалне додатне податке (Милорадовић 2003: 31–33). З. Симић предност даје интервјуима заснованим на различитим слободним темама које елицитирају везани говор истичући да таква грађа „добија на својој аутентичној вредности за дијалектолошка истраживања, а нарочито, мислимо, за истраживања синтаксичког нивоа једног говорног идиома“ (Симић 2018: 18). З. Симић, ипак, примећује да и овакав приступ може имати својих недостатака: „остављена је могућност да у одређеним сегментима грађа није у потпуности прикупљена“ (Симић 2018: 24).

⁶⁵ Као битна питања у вези с теренским радом требало би истаћи и она у значајно мањој мери дискутована, као што су и вештине и капацитети истраживача, пре свега у домену комуникације, емпатије, толеранције (исп. Златановић 2010: 133), говор истраживача и његов утицај на саговорника (исп. Сикимић 2018: 148, 157–158), као и етичке процедуре (Сикимић 2008). Ефекат истраживача на саговорника, односно утицај његове (не)припадности заједници на прикупљени материјал, као питање за разматрање и у балканистици (потекло из перцептивне дијалектологије) наводи А. Собољев (исп. Sobolev 2021: 293).

Имајући у виду предности и недостатке оба методолошка приступа, у теренском истраживању Сиринића (2020–2022) грађа (о њој детаљно в. у поглављу *Грађа*) прикупљана је пре свега у току разговора у којима се тежило постављању отворених питања с циљем да се забележи што дужи наратив. Питања која су постављана приликом теренских истраживања Сиринића (2020–2022) осмишљена су пре свега на постојеће податаке (забележена питања и теме) у објављеним дијалекатским текстовима сиринићког говора (Младеновић 2019: 853–1041), али и по угледу на шири тематски оквир дат у етнолингвистичком упитнику А. Плотњикове (Плотникова 1996). Теренска истраживања (Сиринић 2020–2022) подразумевала су полуструктурирани интервју, у којем истраживач поставља питања отвореног типа и инсистира на што дужим наративима, користећи се и потпитањима најчешће само како би подстакао даљи ток говора. На тај начин добија се релативно спонтана језичка продукција релевантна за истраживање говора. Питања се односе на традицијску културу и свакодневни живот у прошлости, те на личну историју, и постављају се на локалном говору. Групи питања која се односе на традицијску културу припадају она која се тичу календарског (слава, Божић, Ускрс и други празници, нпр. *Како се славила слава?*) и животног циклуса (рођење, свадба, смрт... нпр. *Што се прај кад се роди дете?*), али и она питања која елицитирају наративе о типичним пословима, радним и сезонским миграцијама и сл. (нпр. *Како / Де се ишло у печалбу?*). Питања везана за свакодневни живот у прошлости односе се пре свега на послове у кући и на земљи, њихову поделу и међуљудске односе (нпр. *Како се живело понапре?*; *Кој бија главни у кућу?*). Пре обраде саме грађе ради се систематизација која подразумева писање протокола – бележење основних података о саговорницима тема разговора – и транскрипцију (в. одељак *Транскрипција*).

1.7.2. Методологија обраде података

У раду „Синтакса падежа у српској дијалектологији – степен испитаности и теоријско-методолошки приступи“ С. Милорадовић (2015) даје преглед и опис методологија коришћених у до сада објављеним синтаксичким дијалектолошким студијама. Она наводи да су у њима на релевантан и плононосан начин опробане две методе синтаксичке анализе падежа: „од форме ка значењу“ и метода супротног смера – „од значења ка инвентару форми којима се то значење може исказати“. Ауторка истиче да, и уз својеврстан замањак у истраживању дијалекатске синтаксе, и даље нема јединственог метода који би покрио и уважио све говоре српског језика – али и омогућио њихову међусобну упоредивост – с обзиром на то да се њихове структуре могу веома разликовати (Милорадовић 2015: 529–530). Међутим, као најбитније С. Милорадовић ипак издваја то да се дају свеобухватни описи синтаксичких прилика, у конкретном случају у домену употребе падежа, на основу којих би се касније могли приредити инвентари и графикони који би омогућили и поређења различитих говора (Милорадовић 2015: 530–531). Када је реч о испитивању аналитичких процеса у падежном систему у српским говорима, односно о балканистичким истраживањима, према А. Собољеву, будући да српски говори не чине непрекинут континуум у којем се поступно замењују различити језички типови (због метанастасичких кретања), не може се на исти начин прићи испитивању падежа у П-Т и К-Р говорима, већ заправо треба осмислити посебно истраживање за сваки појединачни говор (Соболев 1991: 101). Наводећи како се говори П-Т области према стању у падежном систему налазе тачно на размеђи између српског (стандардног) и

македонског (стандардног) језика (Friedman 1977: 76), В. Фридман разматра могућности употребе различитих приступа теорији падежа при истраживању: семантичког, семантичко-синтактичког и синтактичког (исп. Friedman 1977: 80–84), истичући унеколико, на крају, Голомбов синтаксички приступ (Gołąb 1965: 49–57, према Friedman 1977: 83), под којим се подразумева ослонац на валенцу глагола. Помоћу њега би се, како аутор истиче, компаративном анализом са стандардним српским језиком могло открити тачно како дијалекат користи постојеће падеже у адвербалној позицији, док би сличан приступ адноминалним конструкцијама требало детаљније прилагодити (Friedman 1977: 83). Без обзира на строго теоријски приступ схватању падежа, из В. Фридманових запажања се може закључити да, као и А. Собољев, питању падежа прилази из угла форме, истичући питање шта се све може назвати падежом, те би се могло закључити како је у балканистици доминантан поглед 'од форме ка значењу'.

За анализу синтаксе падежа сиринићког говора одабран је традиционални приступ 'од форме ка значењу', присутан како у дијалектологији, тако и у балканистици. До сада је на више места истицано да је, како из дијалектолошког, тако и балканолошког угла, за сваки говор неопходно осмислити посебну методологију, са ослоном на постојеће. Тако се за основни приступ узима 'од форме ка значењу', оличен у раду о синтакси падежа Параћинског Поморавља (Милорадовић 2003), а за даљу семантичку анализу падежа сиринићког говора угледа се и на постулате семантичке анализе употребљене у обради синтаксе падежа говора Горње Пчиње (Јуришић 2014), са ослоном на раније такве радове (Павловић 2000). Другим речима, методологија у овом раду представља својеврсну комбинацију: грађа се најпре дели формално, а затим се у оквиру различитих форми врши подела значења која она може исказивати. У семантичкој анализи консултују се и теоријско-методолошки концепти примењени на синтаксу падежа у стандардном српском језику, оличену пре свега у монографији (Пипер и др. 2002), али и у многобројним другим радовима (пре свега М. Ивић, али и М. Стевановић, М. Ковачевић, Д. Кликовац итд., в. у списку литературе).⁶⁶

У раду се одабрани поступак анализе примењује на именице. Из анализе се изостављају остале именске речи, као и примери употребе удвојених предлога, због тога што би то анализу и њено спровођење учинило знатно комплекснијим, као и зато што би њиховој анализи требало приступити из другог угла и с другачије

⁶⁶ Значај описа синтаксе падежа стандардног српског језика и за дијалектолошка истраживања тог типа већ је примећена. „За само испитивање синтаксе падежа добар темељ представља опис овог дела језичког система [синтаксе падежа – А. Р.] у стандардном српском језику Иване Антонић (2005), у којем је примењен интегрални синтаксичко-семантички приступ“ (Симић 2019: 669). Без обзира на коначни теоријско-методолошки оквир који се користи у свим поменутих студијама чија је тема синтакса падежа (М. Јуришић, А. Павловић, З. Симић и Пипер и др.), код свих се може препознати да се у основи везују за структуралистички приступ у граматизи, „који полази од реченице као предикатске структуре“ (Пипер и др. 2002: 120), а затим и за тзв. локалистичку теорију падежа (или критеријум централности, како то описује И. Антонић (Пипер и др. 2002: 120)), која је „примарно основана на чињеницама из словенских језика“ (Topolinska/Bužarovska 2011: 140, превод – А. Р.). Дату теорију у српској лингвистици у многим својим радовима развијала је М. Ивић (нпр. Ивић 1953–1954, Ивић 1957, Ивић 1957–1958, Ivić 2008), по угледу на Р. Јакобсона (Jakobson 1984), те се подразумева да се и у обради грађе у овом раду консултују и наведена дела.

осмишљеним методолошким поступком.⁶⁷ Целокупан корпус креиран за потребе овог рада анализира се у неколико фаза. Обрада података започиње ексцерпцијом примера за све падеже, односно поделом свих исказа према падежима које садрже. На основу тога анализа се простире на шест поглавља: *Номинатив*, *Генитив*, *Датив*, *Општи падеж* и *Локатив* (детаљније в. у одељку *Структура рада*). У оквиру сваког падежа нарочита пажња посвећује се његовој формалној реализацији, односно, грађа се даље дели према томе да ли се дати падеж употребљава у слободној (/беспредлошкој) форми, с детерминатором, у функцији детерминатора и у предлошко-падежној конструкцији.⁶⁸ Разлог за овако детаљну поделу лежи у идеји да се падежни систем говора који имају и аналитичке падежне конструкције и синтетичке падеже анализира тако да се обраде све могуће формалне реализације падежа, како би затим према значењима и употреби биле моћусобно упоредиве (исп. Соболев 1991: 102–103). Употреба именица с обавезним детерминатором, али и у функцији детерминатора није раније нарочито наглашавана у дијалектолошким синтаксичким истраживањима, међутим, у овом раду се и она посебно истиче због тога што „граматичка категорија обавезне детерминације постоји, наравно, и другде [...], али њу управо словенски језици искоришћавају у (релативно) великој мери тако да јој слависти морају дужну посветити пажњу“ (Ivić 2008: 247). Након такве формалне поделе приступа се и анализи функција и значења која се у оквиру сваке појединачне падежне реализације јављају.⁶⁹

⁶⁷ На пример, питању удвојених или нагомиланих предлога требало би, пре свега, прићи уз угла семантике предлога, али и испитати услове у којима се јављају, установити да ли постоје модели, какав је њихов однос с примерима сличног значења у којима се јавља само један предлог итд. О удвајању предлога в. Милорадовић 2006.

⁶⁸ Дакле, појам обавезног детерминатора јесте од значаја и за тему која се тиче падежног система једног словенског говора (попут сирињског), у чијој је структури под утицајем језика/дијалеката из других језичких група, односно у суживоту са њима, могло доћи до промена.

⁶⁹ Примећено је да се у традиционалној синтаксичкој литератури, а она прожима већину радова у српској лингвистици, понекад функција и значење користе и као узајамно заменљиви термини, те да њихов однос и/или хијерархија, као и однос са још апстрактнијим појмом падежног значења нису експлицитно утврђени (Стипчевић/Самарцић 2003: 5–6). С обзиром на комплексност датог питања, у овом раду се неће тежити давању одговора на њега, али се мора истаћи да се у њему тежи разликовању функционалног аспекта падежа и значења која он може имати. Дакле, у анализи се води рачуна о томе да ли се падежом врши конкретна функција, као што је то функција директног објекта или функција неке од одредби, а посебно се наводи и значење које се у конкретним примерима јавља.

1.8. Ранија истраживања у вези с темом рада

Синтакса падежа сиринићког говора представља тему којој је потребно приступити из два угла. Она се првенствено тиче дијалекатске синтаксе (српских говора), али, будући да овај говор припада П-Т дијалекатској области, и балканистике. Из тих разлога се у овом поглављу разматра дијалекатска синтакса, односно радови у којима је до сада испитана синтакса падежа у српским говорима. Како је аналитизам у падежном систему сиринићког говора једна од најистакнутијих балканистичких црта, неопходно је пажњу посветити и балканистичким истраживањима.

1.8.1. Дијалекатска синтакса

Досадашње дијалектолошке монографске студије рађене су по моделу и обрасцу традиционалних дијалектолошких истраживања, те само спорадично пружају информације о дијалекатској синтакси. И сами дијалектолози у бројним дијалектолошким студијама и радовима истичу да у дијалектолошким истраживањима недостају синтаксичка (нпр. Милорадовић 2003: 29, Радић 2010: 19–20, Симић 2018: 15).⁷⁰ Изостанак синтаксичких истраживања српских дијалеката може се констатовати када је реч о географском критеријуму и критеријуму покривености синтаксичких истраживања одређених говорних области,⁷¹ али постојећа истраживања из дијалекатске синтаксе српског језика итекако се могу сматрати репрезентативним и релевантним. Осим што до сада објављен број студија бива од велике користи у погледу постављања модела и узора у методолошком и терминолошком смислу за нова истраживања, ови монографски описи чине обиље савесно прикупљених и обрађених информација.

У овом одељку се пажња посвећује до сада објављеним студијама синтаксе падежа у српским говорима,⁷² које служе као модел за обраду грађе у овом раду, али и за поређење резултата, те се из њих издвајају информације о балканистичким процесима. Реч је о два монографијама и делу једне који се баве синтаксом у оквиру говора косовско-ресавске области (Милорадовић 2003, Радић 2010, Симић 1980), као и о једној монографији у којој је предмет истраживања говор из П-Т области (Јуришић 2014). Осим њих, постоје још две монографије чији је предмет синтакса падежа говора северозападне Боке (Павловић 2000), односно романијског платоа (Симић 2018). С обзиром да говори обрађени у овим монографијама припадају

⁷⁰ Чињеница да се Р. Симић питањем падежа левачког говора бавио у засебној студији (Симић 1980) у односу на првобитни опис говора (Симић 1972) може послужити као потврда тврдњама да се у дијалектолошким студијама најчешће могу наћи само описи фонетско-фонолошког и морфолошког нивоа, односно да они сами изискују толико простора да се на основу њих могу састављати обимна дела.

⁷¹ Тако нпр. М. Јуришић наводи: „када су, међутим, у питању призренско-тимочки говори, обично недостају подаци како о овом [питање синтаксе падежа – А. Р.], тако и о другим питањима везаним за синтаксичку проблематику“ (Јуришић 2014: 378).

⁷² Осим у монографским делима, синтакса (појединих) падежа јавља се и као предмет неколиких појединачних радова; нпр. темпоралним детерминаторима у говору Смедеревског Подунавља бавили су се Ж. Бошњаковић и Д. Урошевић (2008, 2010а, 2010б, 2010в, 2011), падежима посесивног значења у семберијском говору Љ. Суботић (2000), а С. Танасић испитивао је падеже с финалним значењем у говору Срба добојског краја (Танасић 2004а) и падеже темпоралног значења у говору источнобосанских Ера (Танасић 2013).

источнохерцеговачким,⁷³ као и на то да је употреба падежа једна од највећих разлика између источнохерцеговачких и говора П-Т области, монографије С. Павловића (2000) и З. Симића (2018) консултују се само ради увида у теоријско-методолошки апарат којим се служе.

а) Монографија „Синтакса левачког говора I. Употреба падежних облика“ (Симић 1980) је од великог значаја за ово истраживање због тога што се „у левачком говору супротстављају [...] два синтаксичка система: општесловенски модел српскохрватске штокавске варијанте, и балканскословенски јужноморавскога типа српскохрватског“ (Симић 1980: 14). У овој монографији постоји посебан осврт на поменуте балканистичке процесе у одељку насловљеном „Општи падеж“ (Симић 1980: 27), у којем Р. Симић наводи како општег падежа нема у левачком говору јер је „у потпуности синкретизован с акузативом“ (Симић 1980: 27). У функционалном погледу Р. Симић акузатив и ОП разликује јер се први јавља у употреби „падежних конструкција с предлозима: локатива, инструментала и генитива“ (Симић 1980: 27), али недоследно.

У егзистенцијалним конструкцијама се у левачком говору користи Н и уз глагол *бити* и глагол *имати*, али се уз њих користи и генитив, који је чешћи када је предикат негиран (Симић 1980: 21–22). Генитив се у левачком говору уз поједине предлоге замењује предлошко-падежним конструкцијама с ОП (Симић 1980: 38): *од, из, код* и *иза* (Симић 1980: 39–42, 45–48, 49–50, 5, 57). „Посесивни генитив је врло редак у Л.[евчу – А. Р.] и замењује се посесивним дативом“ (Симић 1980: 30), али „када се не ради о сопствености у ужем смислу већ о другим типовима посесије као опште релације међу објектима, не употребљава се датив место генитива“ (Симић 1980: 30). Код инструментала аутор примећује већи број примера у којима се синтетички инструментал замењује предлошко-падежним конструкцијама предлог *с(а)* + ОП (Симић 1980: 111–112, 114). Р. Симић у вези с И и предлошко-падежним конструкцијама с ОП закључује да „је избор једне од две форме често факултативан“ (Симић 1980: 114). Осим инструментала, пише Р. Симић, „Локатив се у Л.[евчу – А. Р.] радије замењује обликом ОП него остали падежи“ (Симић 1980: 125).

У закључним напоменама о говору Левча (Симић 1980: 141 – 143) аутор наводи: „овај идиом претежним делом се укључује у новоштокавско дијалекатско подручје; мањим делом своје структуре он ипак гравитира балканскоштокавским призренско-тимочким говорима“ (Симић 1980: 141). Таква карактеризација левачког говора даје подстрек за даље детаљније ослањање на опис његовог падежног система при анализи синтаксе падежа сиринићког говора.

б) У својој монографији „Копаонички говор“ П. Радић се бави копаоничким говором у оквирима знатно ширим од лингвистичких, па описује историјске, етнографске и етномиграционе прилике уз лингвогеографске. У овој монографији, између осталих, постоји и синтаксички опис у виду истакнутијих црта, који је од великог значаја за дијалекатску синтаксу.

⁷³ Говор романијског платоа убраја се овде угрубо и ради поједностављења у источнохерцеговачки према подели српских дијалеката П. Ивића (Ивић 2001) на основу географског простора и становништва поменутог у монографији о њему, нарочито податка да се међу досељеницима највише истичу они из Пиве и Дробњака (исп. Симић 2018: 12–14). У монографији о синтакси падежа говора романијског платоа аутор користи термин „херцеговачко-крајишки“ (Симић 2018: 18).

Од интереса за овај рад јесу подаци да се у копаоничком говору бележи појачана употреба датива у посесивном значењу (Радић 2010: 80), као и да се код „именица женског рода јавља обличка подударност између генитива и датива“ (Радић 2010: 80–81). У овом говору примећено је ширење домена употребе датива код енклитика личних заменица у примерима типа *син му* (Радић 2010: 81). Балканистички процеси у овом говору огледају се у неразликовању правца и локације, односно у појави преваге употребе акузатива у предлошко-падежним конструкцијама над локативом и инструменталом, али и, ређе, у употреби локатива у служби акузатива, односно директивног значења, као и у појачаној употреби предлога *с* уз инструментал са значењем средства (Радић 2010: 82). Још један предлог који шири свој семантички опсег у копаоничком говору јесте *по*, који се уз локатив јавља са општим значењем размештености, али и са значењем дистрибуције, интенционалности и с просекутивним значењем *иде све по крају* (Радић 2010: 81–82). У копаоничком говору су у темпоралном значењу заступљене конструкције *за* + генитив, *о* + локатив и *к* + датив (Радић 2010: 83).

в) С обзиром на то да пун назив дела „Употреба падежних облика у говору Параћинског Поморавља“ (Милорадовић 2003) укључује и „Балканистички и етномиграциони аспект“, јасно је да се у њему могу пронаћи подаци знатно шири од питања употребе падежа. Стога С. Милорадовић већ у уводу даје изузетно значајне и детаљне етнографске, историографске, етномиграционе, али и основне демографске податке о дијалекатској области којом се бави (Милорадовић 2003: 13–27). Основни разлог за посебно истицање овог истраживања јесте природа испитиваног говора: „У насељима Параћинског Поморавља говори се косовско-ресавским дијалектом, али се говор овог дела Великог Поморавља налази на пограничју двају дијалекатских масива – косовско-ресавског и призренско-тимочког, односно његових јужноморавских говора“ (Милорадовић 2003: 14), што овај говор чини прелазним. Осим што ОП залази у домен читавог низа функција зависних падежа, у овом говору чувају се флективне форме свих седам падежа. С. Милорадовић наводи да испитивање синтаксичких прилика у овом говору „омогућује [...] ближе сагледавање начина напредовања балканизама и њиховог развијања, односно, још дубље спознавање балканистичких феномена“ (Милорадовић 2003: 30), што представља својеврсни циљ и истраживања синтаксе падежа сиринићког говора.

Балканистички процеси у говору Параћинског Поморавља огледају се већ у номинативу: приметна је његова експанзија и у „презентским кондиционалним конструкцијама с глаголом *нисам*“ (Милорадовић 2003: 43): *да ми није ова унук* (исто), као и у имперсоналним егзистенцијалним конструкцијама, нпр. *није биле ципеле* (исто). Номинатив се у говору Параћинског Поморавља, премда у невеликом броју примера, среће и у функцији темпоралног генитива, нпр. *друга година одма се појави на плућа* (Милорадовић 2003: 44), и са партитивним значењем с квантификатором: *корито вода врућа, два ектора земља* (Милорадовић 2003: 48).

Код генитива је у говору Параћинског Поморавља приметно његово добро чување у предлошко-падежним конструкцијама, док се његове форме са детерминатором често замењују ОП (Милорадовић 2003: 74). С. Милорадовић примећује и доминацију ОП у исказивању темпоралних значења, наместо Г (Милорадовић 2003: 74), те да се у овом говору Г чува само уз предлоге (Милорадовић 2003: 79). Значење посесије задржало се за генитив само у форми с предлогом *од* (Милорадовић 2003: 53), док га адноминално увек исказује датив (Милорадовић 2003:

137).⁷⁴ Слободни датив у овом говору као примарну има адвербалну позицију, па је његово основно значење изрицање намене и давања (Милорадовић 2003: 162):

У оквиру поглавља именованог „Акузатив“, С. Милорадовић анализира експанзију овог падежа у улози ОП.⁷⁵ Најизразитији и најдаље развијен балканистички процес у говору Параћинског Поморавља јесте употреба ОП у инструменталним функцијама и значењима, односно употреба социјативне конструкције уместо беспредлошког инструментала „орућа“ (Милорадовић 2003: 223). Приметно је да се употреба ОП с предлогом с чешће јавља управо у социјативним и темпоралним значењима (Милорадовић 2003: 205, 212), док се с просекутивним значењем И добро чува (Милорадовић 2003: 202). ОП надвладао је у говору Параћинског Поморавља облик инструментала уз предлоге *под*, *пред*, *над* и *међу* (Милорадовић 2003: 231, 234, 235, 237). С. Милорадовић и у исказивању локативних функција и значења примећује веома изразиту употребу ОП наместо локатива, нарочито уз предлоге *у*, *према* и *на* (Милорадовић 2003: 250, 256, 263, 265). У вези с локативом ауторка бележи још и незнатно присуство предлога *о* уз Л, и то само „код информатора који су под већим утицајем књижевног језика“ (Милорадовић 2003: 280).

г) Када је реч о говорима П-Т дијалекатске области, једина монографија чији је предмет детаљно истраживање синтаксе падежа јесте „Синтакса падежа Горње Пчиње (одредбене функције)“.⁷⁶ Анализа методом *од значења ка форми* у овој студији резултовала је изузетно детаљним описом. Код номинатива у говору Горње Пчиње истиче се употреба у егзистенцијалном значењу (Јуришић 2014: 379) и у кондиционалној конструкцији типа: *да неје жената за леб да трпев* (Јуришић 2014: 383). Дативне функције М. Јуришић наводи код именичких заменица, будући да датив именичких речи не постоји. Овакав датив у горњопчињском говору јавља се као логички субјекат (Јуришић 2014: 391). Дативна значења намене и давања јављају се у виду конструкције *на* + ОП или као заменичке енклитике у дативу (Јуришић 2014: 393).

Највећи број (под)значења и форми којима се она исказују М. Јуришић бележи у домену спацијалности,⁷⁷ у оквиру које разликује локациону индирективност исказану предлозима *у*, *на*, *по* и *сред* (Јуришић 2014: 402, 404, 406). Оријентациона индирективност у горњопчињском говору остварује се у конструкцијама с предлозима: *под*, *више*, *пред*, *спрема*, *спротив*, *међу* и *поза* (Јуришић 2014: 410). Аблативна значења пронађена су у конструкцијама с предлогом *из* (Јуришић 2014: 416), док се у истом том значењу, наместо некадашњег аблативног предлога *са*, најчешће налази предлог *од* (исто). Насупрот малобројним предлозима који с ОП могу указивати на

⁷⁴ С. Милорадовић, ипак, примећује: „Као резултат експанзије књижевних језичких форми у новије време, у примерима пореклом из професионалног – најчешће војног и административног жаргона, појављује се адноминално употребљени Г, али се срећу и примери са општим падежним обликом у служби генитива: *комадант батаљона*“ (Милорадовић 2003: 57).

⁷⁵ У вези са ОП ауторка на почетку даје кратке, сврсисходне напомене, будући да је, као и у левачком говору, „у потпуности синкретизован са акузативом“ (Милорадовић 2003: 36), али да се упркос томе чувају све остале флективне форме (исто).

⁷⁶ Постоји такође и монографија „Исказивање генитивних значења у говору јабланичког краја“ ауторке Р. Жугић (2010), као и рад „Генитив именских речи у северношарпланинским и јужнометохијским говорима“ Р. Младеновића из 2002. године, који се не представљају посебно у овом делу, али се користе касније у анализи.

⁷⁷ Како ће се терминологија у вези са значењима падежа користити и прецизирати у анализи (по узору на Јуришић 2014, Павловић 2006, Симић 2018), у овом одељку се она неће дефинисати, већ ће се само наводити према употреби у датој монографији (Јуришић 2014).

аблативност, постоји велики број предлога који у конструкцијама с ОП означавају адлативност: *у, за, на, врз, по, куде/код, накуде* и *до* (Јуришић 2014: 428, 430, 434). Перлативност у горњепчињском говору може се, такође, исказати већим бројем конструкција с предлозима: *крџ, преко, уз, низ, по* (Јуришић 2014: 421, 423–424). Позиција објекта локализације у овом говору може се одредити и на вертикалном плану у односу на оријентир помоћу предлога *под* (ређе *испод*) и *више* (ређе *над/изнад*) (Јуришић 2014: 438).

У оквиру темпоралности М. Јуришић разликује темпоралну локализацију и темпоралну квантификацију. Темпоралну локализацију може исказати ОП с обавезним детерминатором (Јуришић 2014: 442), али и предлошко-падежне конструкције с предлозима *у, на, преко* и *за* (Јуришић 2014: 449). Значење антериорности у овом говору ОП може остварити у комбинацији с предлозима *пред, спрема, накуде* (Јуришић 2014: 453), а на постериорност указује се предлозима *по* и *после* (Јуришић 2014: 454). Затим, на јукстериорност указује предлог *око(ло)* (Јуришић 2014: 455). На теминативност указују предлози: *до* и *докуде* (Јуришић 2014: 462), док је ингресивност маркирана предлогом *од* (Јуришић 2014: 463).

Значење квалификативности М. Јуришић дели на инструментативност, медијативност, комитативност, критериј, дистрибутивност и компаративност. Инструментативност се у горњопчињском говору исказује конструкцијама с највећим бројем предлога: *с (сэ, сэс), из, од, на, у, по* и *преко* (Јуришић 2014: 472), док на компаративност може указивати само присуство предлога *од* (Јуришић 2014: 478). Предлози *по* и *преко* у конструкцијама с ОП именице која означава људска бића или организације указују на медијативно значење (Јуришић 2014: 474). Комитативност и критеријум, осим предлога које деле с инструментативношћу (*с (сэ, сэс)* и *по*), одликују се и конструкцијама с предлозима *без* и *пред* (Јуришић 2014: 476)), односно (*с*)*спрема* и *поред* (Јуришић 2014: 476)), док се дистрибутивност уочава у конструкцијама с предлозима *на, у* и *по*, заступљеним и у оквиру инструментативности. На каузалност указују предлози *од* и *с* (Јуришић 2014: 479–480). Посесивност М. Јуришић уочава пре свега у употреби дативне енклитичке форме личних заменица (Јуришић 2014: 492), али и у конструкцијама с предлогом *од* (Јуришић 2014: 493). Спецификативност се у горњопчињском говору исказује помоћу предлога *с, без* и *на* (Јуришић 2014: 496–497). У оквиру спецификативности предлог *од* јавља се често у прецизније одређеним значењима: фабрикатив (Јуришић 2014: 498), димензив (Јуришић 2014: 497) и компаративност (Јуришић 2014: 499).

1.8.2. Балканистика

Балканистика или балканска лингвистика је самосталан огранак лингвистике, „чије се оснивање дугује још Миклошичу, али коју је на модерне основе ставио велики дански лингвиста К. Сандфелд у својој класичној књизи *Linguistique Balkanique*“ (Поповић 1955: 18). Од времена изношења првих идеја о јединству балканских језика од стране Ф. Миклошича (Miklosich 1862) и Ј. Копитара (Kopitar 1829) прошло је више од два века⁷⁸ и готово читаво столеће од прве монографије из ове области аутора К. Сандфелда (Sandfeld 1930) (за детаљнији преглед историје балканске лингвистике в. Асенова 2002: 7–19). Представљање историје, теоријâ, задатака и домета балканистике до данашњег дана захтевало би опис монографског карактера. Стога се за циљ овог прегледа поставља само кратак осврт на сам појам БЈС, на теорије по питању његовог настанка и језика и дијалеката који у њега улазе, као и на питање његових језичких црта – балканизама. За предмет овог рада, сиринићки говор, у овом случају битан је пре свега статус, односно перцепција српског језика и његових дијалеката у балканистици.

Творцем теорије језичких савеза сматра се Н. Трубецкој (Попов 1984: 21), према чијем је мишљењу БЈС типичан пример за наведени појам (Trubetzkoy 1928: 18). Иако се временом схватање језичког савеза унеколико мењало⁷⁹, оно што се као константа може пронаћи јесте да се језички савез огледа у заједничким елементима структуре и лексикона различитих језика, насталим као резултат конвергенције. Другим речима, такве особине представљају ареални феномен.⁸⁰ Језички савез се као такав супротставља групацији језичке породице чије су заједничке особине последица генеалогичке сродности, али заједничке особине које деле језици и дијалекти БЈС такође се не могу подвести ни под случајност или језичке универзалије (Joseph 2001: 19). У вези са узроком настанка конвергентних црта у балканским језицима и дијалектима у историји балканистике било је покушаја објашњења преко појма 1) супстрата, у виду некадашњих балканских језика трачког, дачког, илирског итд;⁸¹ 2) адстрата, попут балканских романских језика, тачније у румунском и арумунском и 3) суперстрата, оличеног у вулгарном латинском или грчком⁸² (в. детаљно у Lindstedt

⁷⁸ Како П. Асенова пише, према неким схватањима, корени балканистике се могу пронаћи већ 1774. године у делу Ј. Тунмана у којем се бави историјом језика Албанаца и Влаха (Асенова 2002: 7).

⁷⁹ Б. Попов даје краћи и садржајан преглед историје проучавања и дефинисања језичких савеза (Попов 1984: 21), али и доста исцрпан историјат истраживања БЈС, ослањајући се на сада добро познате истраживаче попут Миклошича, Шалера, Сандфелда итд. (Попов 1984: 21–23). Почевши од саме дефиниције језичких савеза, преко проблема дефинисања термина, као и критеријума које би једна 'чланица' морала испуњавати, па све до осврта на мање познату и коришћену поделу језичких савеза на екстензивне и интензивне према Х. Бирнбауму (Попов 1984: 23). Према овој подели „би екстензивни били сви фонолошки савези, без обзира на број изоглоса (и њима повезаних језика), а интензивни би се „осим могуће фонолошке“ карактерисали и сличношћу морфологије (са творбом речи) и синтаксе (са фразеологијом)“ (Попов 1984: 23).

⁸⁰ Овакав приступ налазимо и код Асенове у Предговору монографије *Балканско езикознание* (Асенова 1989), у којем критички анализира БЈС кроз све језике и дијалекте који у њега улазе са посебним освртом на бугарски језик.

⁸¹ Иако помиње могућност супстрата, Г. Цихун ово питање ипак оставља по страни истичући важност откривања центра и периферије БЈС, као и хронологију иновација (балканизама) (Цихун 1981: 7–12). О старобалканским језицима в. Katičić 1976, Станишић 2006: 65–84, Friedman/Joseph 2023: 14–23.

⁸² Сандфелд је грчки сматрао примарним извором балканизама, уз примедбу да би изузетак од правила био постпозитивни члан (Sandfeld 1930: 213). И. Поповић у вези с утицајем грчког као суперстрата, пак, наводи: „Што се тиче грчког језика, за њега је познато да није никад био јако продоран: говорио се на

2000: 235–238).⁸³ Проналазећи да свака од ових теорија не успева у потпуности објаснити појаве заједничких особина у свим језицима, Ј. Линдет основни узрок за настанак балканизма види у интензивним језичким контактима и у билингвизму и полилингвизму на Балкану, који су довели до стварања нових црта у језицима, те се сматра да се не може наћи само један извор свих балканизма (Lindstedt 2000: 238–239). Сличног је мишљења и Т. Цивјан, која истиче значај 'комуникативног процеса' за конвергенцију балканских језика: он доводи до приближавања, тј. уједначавања језичких структура из жеље говорника за што јаснијом, унифициранијом формом (Цивъян 1965: 14). У складу с актуелним становиштем о настанку и развоју БЈС, као хронолошки кључан истиче се период од 800. до 1700. године (Heine/Kuteva 2005: 187), али и прецизније: време присуства Отоманског царства на простору Балкана (Lindstedt 2000: 238–241, Joseph 2011: 129). Ипак, ни раније помињани римски и византијски утицаји нису занемарљиви (Topolińska 2008). Када је реч о развоју аналитизма у падежном систему, П. Асенова истиче да се почеци његовог развоја датирају различито у различитим балканским језицима, што искључује директан утицај би- и полилингвизма, али да је њихова улога свакако била стимулишућа у сваком од ових језика (Асенова 2002: 80–81).

Језици и дијалекти који улазе у БЈС јесу албански, грчки, балкански романски (румунски, арумунски, молдавски, меглено-влашки), балкански словенски (бугарски, македонски и српски говори П-Т дијалекатске области) и балкански ромски (Lindstedt 2000: 231, Wahlström 2015: 86, Schaller 2015).⁸⁴ Језике на Балкану В. Шалер поделио је на балканске језике и језике Балкана (Schaller 1975: 29–32, 103–107). У прву групу спадају албански, бугарски, македонски, румунски, српскохрватски и грчки, који у одређеној мери имају конвергентне особине, док у другу групу улазе и језици попут мађарског, словеначког и турског, на основу виђења Балкана из ширег, географског угла. Језике прве групе В. Шалер даље дели према заступљености конвергентних црта на балканске језике првог (албански, бугарски, македонски, румунски) и другог реда (српскохрватски и грчки). Данас се најчешће међу језицима БЈС, према броју присутних балканизма и степену њиховог развоја, разликују они који се сматрају типичним балканским језицима – бугарски, македонски, румунски, арумунски и албански – и периферни у којима је забележен мањи број балканизма и/или они нису у већој мери развијени – новогрчки (модерни грчки), балкански

свим обалама Медитерана (чак напр. у данашњој Француској и Русији), али никад дубоко у копну“ (Поповић 1955: 21).

⁸³ О теоријама узрочника заједничких језичких елемената у балканским језицима и дијалектима такође в. и Цивъян 1965: 8–9, 14–16.

⁸⁴ П. Асенова, позивајући се на Н. Трубетског, за чланове БЈС наводи албански, бугарски, грчки и румунски (Trubetzkoy 1928: 18 према Асенова 1989: 12, Асенова 2002: 16–17), истичући да је то питање све ове године актуелно због два проблема: 1. балканизми су својствени и језицима који су историјски и географски везани за Балкан: турски, словенски арменски, унгарски и „на прво место сљрбохрватски“ (Асенова 1989: 12), 2. балканизми су неравномерно распоређени у говорима (Асенова 1989: 12, Асенова 2002: 16–17). Нарочито корисно балканске језике групише П. Радић „два типична балканска језика (грчки и шиптарски), поједини романски језици и дијалекти – дакорумунски, арумунски и мала оаза мегленовлашког (са грчко-македонске границе), а од словенских језика ту учествују македонски, бугарски и српски (пре свега његов призренско-тимочки дијалекат). Њима се придружује и балкански турски, језик неиндоевропског порекла“ (Радић 2011: 71).

турски и балкански ромски, а међу њима и српски говори П-Т дијалекатске области (в. Соболев 2003, Heine/Kuteva 2005).⁸⁵

Балканизмом се сматра „особеност заједничка за *више од два* директно несродна балканска језика“ (Радић 2010: 72). Такође, „балканизам је типолошка паралела која постоји између више од два балканска језика (посматрано на дијалекатском нивоу), настала пре свега у процесима конвергентног развоја, али и она која је резултат општих конзервативних тенденција (као што је очување дистинкције између аориста и имперфекта)“ (Асенова 2001: 75). Постоје различите класификације балканизама, као нпр. Шалерова подела на релевантне и ирелевантне (под којима подразумева лексику) (према Попов 1984: 26), или подела на категоријалне и јединичне коју предлаже Б. Попов: „Под категоријалним подразумевам сваки балканизам који се тиче лингвистичке категорије. Под јединичним подразумевам сваки балканизам који се тиче јединица на било ком структурном нивоу“ (Попов 1984: 27). Ипак, балканизмом се најчешће наводе према језичким нивоима. Иако не постоји коначан списак балканизама, оне црте које се најчешће спомињу јесу оне на морфосинтаксичком нивоу: постпозитивни одређени члан, аналитички падежни систем,⁸⁶ спајање генитива и датива, аналитичка компарација, аналитички *velle-futur*, редупликација објекта, губљење инфинитива и његова замена конструкцијом *да + презент*, као и употреба посебног глаголског облика којим се маркира евиденцијалност (в. Lindsted 2000, Joseph 2001, Асенова 2002, између осталих). Балканизмима на фонетско-фонолошком плану сматрају се – нарочито када је реч о балканским словенским језицима и дијалектима – и употреба полугласника и експираторни акценат (Станишић 1987: 247–249, 251–253). У балканистичкој литератури истиче се да морфосинтаксички балканизми чине централну тему проучавања у њој (Friedman/Joseph 2023: 409), с обзиром на то да „у погледу фонолошких система балкански језици не показују онакав степен структурног јединства као у морфологији и синтакси“ (Станишић 2004: 105). Г. Цихун уводи још једну категорију – балканославизам: особина која постоји у балканословенским језицима, не и несловенским језицима БЈС (нпр. партикула *зи*) (Цихун 1981: 12). Под термином балканословенски или балкански словенски (о њему в. Станишић 1989а: 415–417, Wahlström 2015: 5–7) у овом се раду подразумевају јужнословенски језици који делом својих особина припадају БЈС: бугарски, македонски и српски говори П-Т области.

⁸⁵ Употреба термина *централни (типични)* и *периферни* у балканистици унеколико се кроз време изменила, пратећи актуелне теорије и правце у истраживањима. Осим наведеног данашњег поимања, они су се раније односили на извор(е) балканистичких иновација и језика/дијалеката у којима су се оне у већој или мањој мери одомаћиле. Као крајњи циљ изучавања балканских иновација Г. Цихун наводи проналазак њихових хипотетичких центара и основних праваца њихових распрострањања (Цихун 1981: 10), као и утврђивање хронологије иновација (Цихун 1981: 11). Ова тема данас, међутим, нема своје крајње закључке, и у савременим токовима заправо и није предмет актуелног рада, с обзиром на општеприхваћену тезу да није реч о једном извору, већ о међусобном дејству више језика/дијалеката на једном простору. Како наводи В. Фридман под језичким савезом не треба подразумевати да су језици његови „чланови“, чак ни да му припадају, већ да га треба схватити као корисно методолошко и принципијелно средство које упућује на резултат историјских и друштвених процеса условљених језичким контактом (Friedman 2011: 275, 281).

⁸⁶ „Ова се појава сматра најважнијим балканизмом на морфолошкој, тј. на морфосинтаксичкој равни“ (Милорадовић 2015а: 273).

1.8.2.1. Балкански језички савез и сиринићи говор

За П-Т дијалекатску области типично се везују следећи балканизми: „губитак квантитативних разлика (нестанак опозиције дугих према кратким слоговима), претварање синтетичке деклинације у аналитичку, аналитичка компарација место синтетичке, губитак инфинитива и употреба удвојених облика личних имена“ (Ивић 2001: 146–147). По питању употребе падежа, „призренско-тимочки систем се битно разликује од свега што налазимо у нашим говорима; овде је у деклинацији синтетички принцип у високој мери замењен аналитичким“ (Ивић 2001: 132–133). Међутим, како П. Ивић истиче:

„На тлу призренско-јужноморавског дијалекта [којем припада сиринићи говор – А. Р.] имамо у једнини углавном три падежна облика који се употребљавају у реченичној вези. То су номинатив, „ОП“ (у којем живи облик акузатива) и датив. Генитив и инструментал ишчезли су, одн. замењеним аналитичким конструкцијама [...] Ипак, треба нагласити да је у целој овој зони употреба датива доста скупљена, ограничена на именице које значе жива бића, па и у том домену све више уступа место аналитичким конструкцијама“ (Ивић 2001: 175).

Говор жупе Сиринић, заједно са говорима призренско-јужноморавске области Косовске и Метохијске котлине, јужног Косова и јужне Метохије, Р. Младеновић издваја у поменути МКС поддијалекат (Младеновић 2013: 405–406). Како је ова област настала у непрекинутим контактима северног и јужног дела Косовске и Метохијске котлине, ту везу с косовско-ресавском дијалекатском области (Младеновић 2013: 405) одликују следеће особине:

„Најбоље очуваном флексијом у оквиру призренско-тимочке дијалекатске зоне, са стабилизацијом двојинског *-ма* у Дмн. свих именских речи, са иновацијама у оквиру облика личне заменице трећег лица сродним косовско-ресавским говорима, са елиминацијом синкретизма Нмн. и ОПмн. им. м. р. на Ø, са практично довршеном стабилизацијом множинских наставака аориста и имперфекта *-смо, -сте*“ (Младеновић 2013: 405).

С обзиром на то да наведена листа особености говора МКС у највећој мери заправо представља одступања у односу на развијене балканизме у П-Т дијалекатској области, битно је сиринићи говор сагледати и у погледу његовог места у БЈС, нарочито на нивоу падежа.

Од поменутих балканизама у сиринићком говору присутни су: употреба полугласника,⁸⁷ експираторни акценат, аналитички падежни систем, аналитичка компарација, аналитички *velle-футур*, редупликација објекта и губљење инфинитива и његова замена конструкцијом *да + презент* (податке о овим цртама у сиринићком говору в. у Младеновић 2019). Детаљнијом обрадом целокупне грађе сиринићког говора у поређењу са ширим листама балканизама могло би се утврдити да се и на основу других језичких црта, како на морфосинтаксичком тако и на другим нивоима,

⁸⁷ Референце које се тичу датих особина (балканизама) односе се на њихов опис у дијалекатској монографији (Младеновић 2019), не на њихово експлицитно смештање у балканизме од стране аутора монографије, иако и он у појединим њеним деловима упућује на припадност овог говора БЈС (исп. нпр. Младеновић 2019: 193).

овај говор може смарати делом БЈС.⁸⁸ Важно је напоменути да би се експлицитно поменута листа балканизма у сиринићком говору могла поделити на нарочито развијене балканизме и на оне чији би се степен развоја окарактерисао као нижи. У прву групу спадају аналитичка компарација (она је развијена толико да се у сиринићком могу компарирати „и именице, заменице, глаголи, предлози (предлошко-падежне конструкције)“ (Младеновић 2019: 564)), губљење инфинитива и његова замена конструкцијом *да* + презент (Младеновић 2019: 630) и аналитички футур (Младеновић 2019: 671)). Групу балканизма развијених у мањем степену у сиринићком говору чине редупликација објекта (в. нпр. Младеновић 2019: 426, 428–429, 430–433, 435, 437–438) и аналитички падежни систем.

Редукција синтетичких падежа у систему један је од најраније забележених балканизма (Sandfeld 1930: 185–190). Како П. Радић, међутим, истиче – „не треба губити из вида да су управо тзв. локални падежи, локатив, инструментал (и аблатив) још раније, у једној даљој петспективи, у већини индоевропских језика били подложни аналитизму, па су извесне морфолошке склоности овог типа могле постојати и у појединим словенским говорима“ (Радић 1997: 236). Иако и П. Асенова примећује да је тенденција ка аналитизму у именском систему особина многих индоевропских језика, њен посебан статус у балканским језицима види на основу тога што је прате појаве „като синкретизъм на родителен и дателен падеж, неразграничаване на покой и посока, удвояване на обекта и т.н.“ (Асенова 2002: 76). Како В. Станишић наводи, синтетички падежни систем је особина која словенску групу језика чини најархаичнијом у Европи, па је аналитички падежни систем „из тог разлога [...] прави балканизам у словенским балканским језицима, више него у осталим“ (Станишић 1987: 253).

Може се рећи, када је о БЈС реч, да потпуни аналитички падежни систем постоји само у стандардном бугарском језику (в. Асенова 2002: 76, Мишеска Томић 2006⁸⁹: 86–106). Македонски језик садржи и акузатив код неких именица, попут личних имена и именица које означавају родбинске односе (Мишеска Томић 2006: 49, 52).⁹⁰ У румунском и албанском језику се постојање падежа разликује у зависности од тога да ли је реч о неодређеном или одређеном виду именице (Асенова 2002: 77). У румунском се у неодређеном виду разликују Н (= А) и Г (= Д) само у женском роду у једнини (Асенова 2002: 77, Мишеска Томић 2006: 125), а у албанском се код свих именица у

⁸⁸ На пример, питање форме и употребе перфекта у сиринићком говору могло би се упоредити са стањем у македонском и бугарском језику. У овом говору се он гради од помоћног глагола *бити* и радног глаголског придева, осим у 3. л. оба броја, која су увек без помоћног глагола (Младеновић, 2019: 674–675), једнако као и у македонском (Friedman, 2001: 37, Мишеска Томић 2006: 337). Иако је током развоја претериталних облика и у другим словенским (небалканизираним) језицима дошло до промена у перфекту – од потпуног губитка (нпр. у руском), до обавезне употребе помоћног глагола (у словачком) – ова појава је идентификована као својеврстан балканизам. Тако, из балканистичког угла испитује се веза перфекта без помоћног глагола и евиденцијалности у бугарском (исп. нпр. Sonnenhauser 2013) и као маркер дистанцираности у српском језику (исп. Meermann 2015). Будући да се пре свега везује за словенске језике и дијалекте у БЈС, ова црта могла би се најпре испитати као потенцијални балканославизам (о термину в. Цыхун 1981: 12).

⁸⁹ Наведено дело је добило изразито негативну рецензију у којој се упућује на бројне грешке и пропусте (исп. Joseph 2011). Оно се у овом раду користи као додатна литература за упућивање у основне особине језика БЈС.

⁹⁰ За детаљан преглед падежног система у бугарским и македонским говорима в. Wahlström 2015: 40–75, а за остале језике и дијалекте БЈС в. нпр. Friedman 1991: 85–88, Мишеска Томић 2006: 125, 186, 203, 222. П. Асенова (2002) не разматра посебно македонски језик.

једнини разликују Н (= А) и Г (= Д = Аб) (у множини се Аб разликује од А/Д) (Асенова 2002: 77, Mišeska Tomić 2006: 187). Код именица употребљених у одређеном виду у румунском се разликују Н (= А) и Г (= Д) (Асенова 2002: 77, Mišeska Tomić 2006: 125–133), а у албанском језику су различити падежи Н, Г (= Д = Аб) и А ((Асенова 2002: 78, Mišeska Tomić 2006: 186–190). У грчком језику Г, осим Н и А, имају само именице м. р. (Асенова 2002: 76, Mišeska Tomić 2006: 203–204), док именице ж. и с. рода разликују само Н и Г (исто). Сирињки говор, према томе, најприближнији је стању у македонском и албанском језику (код именица у одређеном виду).

1.8.3. Досадашња истраживања синтаксе сиринићког говора

Готово сва досадашња лингвистичка сазнања у вези са сиринићким говором заслуга су дијалектолога и историчара језика Радивоја Младеновића. У више радова заснованих на грађи говора југозападног дела Косова и Метохије Р. Младеновић је анализирао поједине појаве у синтакси и морфосинтакси сиринићког говора. Однос значења и граматике, односно обухватни приказ истраживања утицаја семантике на граматичку форму тема је рада Младеновић 2015. Такође, однос семантике и граматике у групи именица плуралиа тантум испитан је у раду Младеновић 2007, у којем је показано да се у сиринићком говору наслеђени морфолошко-синтаксички односи код ових именица најбоље одржавају када су маркери за двојност у јединству јасно уочљиви. У (Младеновић 2011) размотрена је судбина збирних именица и заменица које једнином имплицирају множину у говорима југозападног дела Косова и Метохије. Морфосинтаксичке измене разматрају се како на нивоу преобликовања грађе тако и на нивоу конгруенције ових скупина. Употреба и значење, као и само постојање појединих предлога у говорима метохијско-косовско-сиринићке области (МКС, о њему в. у поглављу *Балкански језички савез и сиринићки говор*) тема су неколиких радова. Употреба вишечланих предлога с генитивом, односно са ОП, испитана је у Младеновић 2004. Вишечлани предлози у конструкцијама месног значења смештају сиринићки у типичне призренско-јужноморавске говоре (Младеновић 2015). Испитивање предлога с општим значењем кретања показало је да предлози с перлативним значењем у Сиринићу имају стабилну употребу (Младеновић 2014а). Истискивање предлога *пре* предлогом *пред* у говорима МКС области посматра се као балканистички процес у (Младеновић 2013). Као посебно важан за тему овог истраживања истиче се Младеновићев рад из 2002. године у којем се испитује однос употребе синтетичких и аналитичког падежа (о њима в. *Падеж*), у конструкцијама с генитивним значењима у зависности од деклинационог типа, граматичког броја и синтаксичког положаја.

У коауторству с Р. Младеновићем питањима синтаксе глагола у сиринићком говору бавила се и Бојана Вељовић (в. у делу о глаголским облицима у овом одељку). Изузетно садржајан ономастички приказ овог краја дао је Милета Букумирић (1988), а допринос у истраживању лексичког система сиринићког говора дала је у једном раду и Драгана Радовановић (2015).⁹¹ Свеобухватан и изузетно детаљан опис овог говора постоји у монографији „Говор северношарпланинске жупе Сиринић“ (Младеновић 2019) и њој се наводе неке дијалекатске карактеристике које прецизније осликавају овај говор. Иако је у овом дијалектолошком опису обухваћен пре свега фонетско-фонолошки и морфолошки систем, он садржи и значајне делове који се односе на морфосинтаксу: а) у оквиру сваког глаголског облика наводи се и поглавље о његовој употреби, б) постоји посебно поглавље у којем су обрађени везници, како зависносложених тако и независносложених реченица, в) посебно су издвојене предлошко-падежне конструкције илустроване великим бројем примера у оквиру сваког деклинационог типа, што је од изузетног значаја за тему која ће у овом раду бити истраживана, као и поглавље о предлозима и предлошким скуповима.

⁹¹ У мањој мери овај говор се полемише и у неким другим радовима (Јстребов 1904, Живановић 1887, Селишчев 1929, Барјактаревећ 1979, Урошевић 1948, Јовићевић 2001).

1.8.4. Сиринићки говор – основне дијалекатске карактеристике

Сиринићки говор је један од говора призренско-јужноморавске области који Р. Младеновић издваја у засебну целину: метохијско-косовско-сиринићки поддијалекат (Младеновић 2013: 405–406), заједно са П-Т говорима Косовске и Метохијске котлине, јужног Косова и јужне Метохије (Младеновић 2013: 405). Особине сиринићког говора наводе се у овом одељку према монографији „Говор северношарпланинске жупе Сиринић“ (Младеновић 2019).

Као и код осталих говора П-Т дијалекатске области (Белић 1905: 7, Ивић 2001: 146), акценат у сиринићком говору је експираторан. Варирања у квантитету ипак се јављају као последица прагматичке употребе акцента и интонације у комуникацији.⁹² Акценат сиринићког говора истиче се по томе што је везан за пенултиму речи. Вокалски систем сиринићког говора садржи шест вокала: пет класичних и полугласник. Вокали средњег реда могу под акцентом имати варијације у виду отворенијег или затворенијег изговора, а полугласник се може јављати с фонолошком вредношћу или без ње када се факултативно јавља као граница између опструената различите звучности; како би се једносложне речи увеле у пенултимски акценатски систем и као средство емфатичког истицања. У сиринићком говору постојане су бројне вокалске групе, пре свега у унутрашњој (*од земље праени*), а затим и у финалној позицији (*не сас убао*). Вокалску службу врши и вокално *p* са стабилним фонолошким статусом, али и појавом полугласничког призвука испред, у различитим позицијама. Вокално *l* није сачувано. Типично је замењено вокалом *y*, осим у комбинацији са сугласницима *s* и *z* иза којих прелази у *ly*, док је исти рефлекс иза денталног *d* недоследан. У консонантизму се формирају симетричне корелације опструената по звучности *d : t*, *d' : t'* (*ħ : ħ*), *ц : ч*, *s : ц*, *z : с*, *ж : ш*, *б : п*, *г : к*, (*в : ф*). Најстабилнији су експлозивни, а најподложнији различитим фонетским реализацијама фрикативи и африкате. Африкате *ħ* и *ħ'* имају велики број алофонских реализација, слабије или јаче фрикативности код старијих саговорника које је имао Р. Младеновић, док су у говору млађих елиминисане реализације *d'* и *m'*. По појави антиципацијске палаталности код ових гласова (*iħ – цвеiħe*, *iħ' – леiħa*), сиринићки говор издваја се међу свим српским говорима. Африкате *ɟ* и *ɟ'* стабилне су, иако са нешто појачаном фрикативном у односу на општештокавско стање. Фрикатив *x* је испао из система. Фрикативи *ш* и *ж* у сиринићком говору могу имати већи број алофона, најчешће умекшаних, мада општештокавски доминирају. Употреба сонанта *β*, нарочито на крају слога, чини сиринићки говор јединственим и у оквиру говора с којима је у најтешњем лингвогеографском контакту: „склоност сиринићког говора ка дифтонгизацији у којој је неслоготворна компонента /*ɥ*/, подстиче замену лабиоденталног гласа најпре билабијалним, а онда и лабијализованом реализацијом /*ɥ'*/“ (Младеновић 2019: 209). Сонант *j* је такође варијативан, а најчешће зависи од фонетског контекста и темпа говорења. О фонетско-фонолошким особеностима сиринићког говора детаљно у (Младеновић 2019: 80–293).

О именској деклинацији у сиринићком говору в. у одељку *Род и деклинациони тип*. Личне заменице у употреби у сиринићком говору једнаке су у номинативу као и у осталим говорима, сем у 3. лицу множине из којег је истиснута форма за средњи род. Све личне заменице имају ОП (= А) и посебне форме за датив, као и енклитичке

⁹² У говору млађих забележена је и повремена промена места акцента уз очување његове експираторне природе, најчешће као пропратни елемент појаве других стандарднојезичких црта, као што је употреба синтетичких падежа (детаљно у Реџић 2022).

форме помоћу којих се најчешће удвајају. Заменица *себе* користи се у датој форми у различитим падежним значењима. Заменица *ко* и сложене с њом јављају се по правилу с финалним *ј*. У сиринићком говору „нема продора *какво* у заменицу што“ (Младеновић 2019: 472), која се може факултативно, премда ређе, јавити у форми *ошто* (исто). Од заменице *што* изграђене су уобичајене заменице за ствари – неодређене, одричне и опште. Придеви се у сиринићком говору доминантно употребљавају у неодређеном виду у атрибутој функцији и у предикату, осим када је реч о придевима који имају само одређени вид или су преузети из других идиома. Особености придевско-заменичке промене у сиринићком говору удаљавају га од косовско-метохијских говора П-Т области због опстанка моције рода у мушком и женском, а делимично и средњем роду, што је последица зетско-сјеничке миграционе струје. У промени има и примера и некадашње меке и тврде промене, чак и у оквиру једне исте заменице. Чувају се стари наставци *-ога/-ега* и новији наставци типа *овог, нашег* нису присутни. „Поред придева и прилога, у сиринићком говору аналитички се компарирају и именице, заменице, глаголи, предлози (предлошко-падежне конструкције)“ (Младеновић 2019: 564). О морфолошким одликама именских речи у сиринићком говору детаљно у (Младеновић 2019: 294–587).

У глаголском систему сиринићког говора разликује се осам глаголских врста. Када је реч о глаголским облицима, у Сиринићу се презент истиче мноштвом наставака за 3. л. мн. насталих услед ширења наставка *-у* и његовог додавања на саму основу или на секундарну основу са уопштеним основинским вокалом. Инфинитив је доследно смењен конструкцијом *да* + презент (Младеновић 2019: 630). Аорист и имперфекат јасно су видски издиференцирани. У аористу се уочава експанзија наставка *-о* на рачун *-ех*, што се даље интегрише и у множинским наставцима *-(о)смо, -(о)сте, -(о)ше*. Имперфекат се гради искључиво од несвршених глагола. Иако потиснут перфектом датог вида, веће је снаге него у осталим призренско-јужноморавским говорима Косова и Метохије. Футур први гради се од граматикизованог *ће* и презента одговарајућег лица. Перфекат у сиринићком говору има централно место међу претеритима. Он је у знатној мери морфологизован: гради се од помоћног глагола *јесам* и радног глаголског придева, осим у 3. л. оба броја, у којима се помоћни глагол никада не употребљава. Плусквамтерфекат је у нестајању, а малобројни забележени примери указују да се гради од имперфекта глагола *бити*. Императив има облике за друго лице оба броја; са императивним значењем у 1. л. мн. среће се конструкција *ваља да / треба да* + презент (о императиву в. и Вељовић/Младеновић 2019). Потенцијал се гради од радног глаголског придева и помоћног глагола сведеног на облик *би* за сва лица. Код радног глаголског придева од значаја су особености у трећем лицу једнине мушког рода и у множини. Док је у множини реч о поједностављењу – укинута је моција рода, те су три наставка сведени на један *-ле* – у 3. лицу једнине постоји комбинација наставака која се не среће ни у једном другом говору. Код глаголских основа на вокал јавља се типичан призренско-јужноморавски наставак *-ја*, док је у првој врсти развијен наставак *-ој*, код којег неслоговно *ј* може отпасти, те постоји и наставак *-о* који је последица тог испадања, не сажимања вокалске групе *-ао*. Трпни глаголски придев гради се од наставака *-н* и *-т* у зависности од тога да ли му претходи назал, међутим, то није опште правило. Код глаголског прилога садашњег главног обележје јесте факултативност употребе многобројних морфолошких модела који сведоче о различитим дијалекатским слојевима у сиринићком говору. Наставци *-ћи*, *-ући*, *-аући* и *-ећи* најчешће се додају на 3. лице једнине. Последњих 130 страна ове обимне

монографије (има укупно 1041 страну) доноси богату грађу као илустрацију забележених прилога, предлога и предлошких скупова, везника, узвика и речи. Независносложене реченице у сиринићком говору детаљно су представљене у (Младеновић 2018), а у оквиру истраживања стања у метохијско-косовским говорима призренско-јужноморавске области испитане су и пасивне (Младеновић 2012) и егзистенцијалне (Младеновић 2014) конструкције у сиринићком говору. Детаљније о глаголима и непроменљивим врстама речи у (Младеновић 2019: 588–830).

2. СИНКРЕТИЗАМ

У овом поглављу посебно се обрађује теоријско питање синкретизма и његов значај за синтаксу падежа сиринићког говора. Оно је везано за угао посматрања падежа (в. одељке *Падеж* и *Аналитички падежни систем*) и чињеницу да сиринићки говор, изузев Н и ОП, може разликовати и Г, Д и Л у посебним условима (в. поглавља о овим падежима). Управо због разликовања Г, Д и Л у III деклинационом типу, у којем је наставак за сва три (као и за ОП множине) *-e*, односно Д и Л у I, у којем је наставак за оба *-y*, неопходно је преиспитати појам синкретизма и могућност разликовања падежа који имају исти наставак.

Синкретизам је појава да једна форма променљиве речи има две или више синтаксичких функција (Spencer 1991: 45), тј. да „једна те иста формула служи за исказивање различитих (граматичких) значења, одн. синтаксичких односа“ (Стипчевић 2019: 124). Под овим термином се, дакле, подразумева дата појава код свих променљивих врста речи (в. нпр. Baerman/Brown/Cobertt 2005: 57–95), па се према врстама речи може и изучавати. Када је реч о другим поделама или врстама синкретизма (независно од врсте речи), у појединим истраживањима разликују се *случајна хомофонија* или *случајни синкретизам* и *систематски (морфосинтаксички) синкретизам* (Baerman 2009: 219–228), будући да је општеприхваћена чињеница да, дијахронијски посматрано, синкретизам може бити последица фонолошких промена које доводе до случајног преклапања у форми или, пак, резултат сложенијих морфосинтаксичких прилагођавања (Baerman/Brown/Cobertt 2005: 4). Међутим, подела на фонетски синкретизам (тј. синкретизам настао као последица фонетских промена) и систематски синкретизам није оштра и непремостива. Напротив, фонетски синкретизам може радом аналошких процеса прерасти у систематски (Baerman 2009: 228). То значи да порекло синкретичних форми није кључно за испитивање њиховог функционисања на синхронијском нивоу.

Свим дефиницијама синкретизма може се замерити прешироко схватање или општост,⁹³ међутим, то је неизбежно због тога што се њима обухватају и повезују синхронија и дијахронија, као и различити језички системи. У првом случају (однос синхронија–дијахронија) синкретизам се схвата као појава на синхронијском нивоу која је последица дијахроничких промена (било фонетских, било аналошких) и за разликовање синкретичних падежа потребно је поређење различитих синхроничких пресека. У другом случају, уколико се не заузима историјски угао посматрања, неопходно је форме у једном језику/говору поредити са стањем у другим (блиским)

⁹³ Најчешће се као базична дефиниција синкретизма наводи, на пример, „једнакост облика за различита падежна и друга значења“ (Радовић-Гешић 2009: 118). Осим овог релативно прешироког схватања, односно, у погледу морфосинтаксичких истраживања недовољно прецизног, синкретизам као посебно теоријско питање у литератури јесте редак случај. И онда када се нађе у самом наслову, често се експлицитно не дефинише. Тако је, на пример, у раду Ч. Стојменовића у којем се анализира питање синкретизма Г а и А у српскословенским текстовима (Стојменовић 2006). Затим, иако А. Јанић дефинише синкретизам као истоветност форми за више функција (Јанић 2016: 2–3), она пак уводи и нов термин *привидни синкретизам* (Јанић 2016: 5), који ни на који начин не објашњава. Како је у оба случаја реч о синкретизму у вези са синтетичким падежним системима, недефинисање овог појма се и може разумети с обзиром на постојање механизма за разликовање (в. даље у тексту), међутим, у вези са системима који, као истраживани сиринићки, теже аналитизму неопходно је детаљније сагледавање самог појма и свих његових особености, али и ограничења.

језицима/говорима како би се испитала могућност да дата форма има вишеструке синтаксичке вредности.⁹⁴ Дакле, на синхронијском нивоу (а на њему се налази истраживање у овом раду) не могу се код синкретизма пронаћи специфичније универзалије (сем 'једна форма = више функција/значења', (о овоме в. Baerman 2009: 219), већ се он мора испитивати у складу са системом у сваком конкретном језику/говору. Ипак, за разликовање различитих функција у оквиру једне форме у различитим језицима, али и у, потенцијално, различитим говорима у оквиру једног језика, могла би се користити средства употребљена у неком другом језику/говору, али уз прилагођавање с обзиром на специфичност структуре датог језика/говора.

За синкретизам код падежа проналази се још и термин *флективна* или *падежна хомонимија* (Стипчевић 2019: 124). Падежни синкретизам је комбинација више различитих падежних вредности у једном наставку, с обзиром на то да се наставак сматра падежним маркером (исп. одељак *Падеж*). И ова врста синкретизма често се испитује као дијахронијска појава,⁹⁵ али постоје и истраживања синхронијске природе. С обзиром на стање у српским говорима, а на основу (не)постојања разлике међу падежима у оквиру различитих деклинационих типова, П. Ивић прави разлику између три врсте синкретизма: делимични, потпуни и изостанак појединих падежа (Ивић 1991: 126–127). Делимични синкретизам постоји у свим српским говорима и под њим се подразумева једнакост облика двају или више падежа у оквиру једног деклинационог типа, који се у оквиру другог разликују (Ивић 1991: 126). Потпуни синкретизам је када се падежи у одређеном броју не разликују ни у једном деклинационом типу (Ивић 1991: 127). Под губитком падежа П. Ивић подразумева нестанак флективне форме како у једнини тако и у множини свих деклинационих типова (Ивић 1991: 127–129, 132), односно, он ову врсту синкретизма изједначава с аналитичким падежним системом.⁹⁶

2.1. Разликовање синкретичних падежа

У већини истраживања која се баве синкретизмом (в. горе наведене, као и референце у њима), фокус је у проналаску узрока његове појаве, његове систематичности и, евентуално, последица. У балканистици се синкретизам, нарочито синкретизам Г и Д често наводи, међутим без прецизног истицања шта се под њиме подразумева. На основу приступа и анализе у овим истраживањима може се закључити да се ради о дијахронијском углу посматрања – о свођењу ових двају синтетичких падежа на један (тј. на један наставак) који обухвата функције и значења оба претходна. О томе да ли се ради о Г или Д закључује се на основу историјских истраживања, као и савремене употребе падежа у датим језицима, па се тако сматра да, на пример, у албанском постоји Д, а у грчком и румунском Г (в. у поглављу о овим

⁹⁴ Уколико би се, на пример, процењивале различите падежне вредности у оквиру ОП у неком говору П-Т дијалекатске области, то би се морало учинити или са ослонцем на раније стање у овом говору, пре наступања аналитизма, или компаративном методом у односу на неки флективни српски говор, најчешће у односу на стандард.

⁹⁵ На разликовању фонолошког и систематског синкретизма – премда их тако не назива – инсистира и А. Јанић, називајући први *хомонимним* (исп. Јанић 2016: 2). И истраживање Ч. Стојменовића (Стојменовић 2006) дијахронијске је природе.

⁹⁶ Као једна од дефиниција синкретизма може се наћи и да је то „стапање појединих облика после губитка флексије“ (Kristal 1988: 333), што би могло значити да се синкретизам сматра међуфазом у преласку из синтетичког у аналитички систем.

падежима). Овако посматрани падежи затим се анализирају као један који има своје функције и значења, односно, они су синкретични само докле се посматрају дијахронијски. За говоре и језике БЈС у којима, као у сиринићком и МКС говорима, потенцијално постоји већи број падежа, али и многи синтетички падежи деле исти наставак, неопходан је метод за разликовање на синхронијском нивоу.

Радови који се баве начинима, тј. могућностима разликовања синкретичних падежа на синхронијском нивоу и без поређења с падежним системима других језика знатно су рећи. Један од њих је рад Б. Стипчевића „Како научити ћаке да препознају падеже?“ (Стипчевић 2019), који постиже своје методичке циљеве у вези са стандардним српским језиком. У његовој основи лежи несистематичност распореда синкретизма кроз различите деклинационе типове.⁹⁷ Супституциони метод који Б. Стипчевић предлаже за разликовање синкретичних падежа у стандардном српском језику (Стипчевић 2019: 129–137) обједињује употребу различитих деклинационих типова и синтаксичких функција: у случају да се у реченици нађе именица у падежу који је синкретичан с неким другим у оквиру њене промене, на њено место, односно, у њену функцију се ставља именица у оквиру чије промене не постоји такав синкретизам, и она разрешава дилему. Из рада Б. Стипчевића (2019) види се да се стандардни српски језик у овом случају користи као самодовољан: сваки падеж одређује се на основу осталих у систему, нема компарације како ни с претходним стањима у српском језику, тако ни с другим варијететима било које врсте. На овај начин ће се сагледати и падежни систем у сиринићком говору. Међутим, с обзиром на мањи број дистинкција у њему, претпоставља се да се супституциони метод може само у одређеној мери применити у овом говору. За сагледавање ограничења која супституциони метод у овом говору може имати потребно је прво упутити на укупан број падежних наставака који у овом говору постоје и на падеже за које се претпоставља⁹⁸ да они означавају. Падежни наставци и падежи на које се они могу односити представљени су у Табели 1.

⁹⁷ „Управо захваљујући томе [неравномерном простирању синкретизма кроз различите парадигме – А. Р.], упркос синкретизму, и опстаје свест о седмочланој падежној категорији [у стандардном српском језику – А. Р.]“ (Стипчевић 2019: 129).

⁹⁸ Према до сада забележеном у литератури (Младеновић 2019) наставци дати у табели означавају падеже који постоје у датим деклинационим типовима, али се на овом месту у раду то претпоставља због тога што тек предстоји испитивање њиховог постојања помоћу теста супституције синхронијски и без компарације с другим говорима и/или ранијим стањем.

Табела 1: Падежни наставци у сиринићком говору⁹⁹

	Деклинациони тип					
	I		II		III	
	Наставак	Падеж	Наставак	Падеж	Наставак	Падеж
ј е д н и н а	-∅	Н (ОП)	-e/-o	Н	-a	Н
	-a	ОП	- -	ОП	-y	ОП
	-y	Д (Л)	-y	Д	-e	Г, Д (Л)
м н о ж и н а	-и	Н	-и	Н	-e	Н
	-e	ОП	-e	ОП	- -	ОП
	-ами	Д	-ами	Д	-ами	Д

Напомена: наставци у табели односе се на првом месту на аниматне именице, будући да само оне имају посебне наставке за Д. Наставци за Д множине су код свих деклинационих типова у сиринићком говору знатно бројнији (нпр. *-ам*, *-ама* итд. исп. Младеновић 2019), али се они на овом месту, будући више илустративне природе, своде на један. Онда када се неки наставак односи на инаниматне именице, податак о том падежу дат је у загради. Тако инаниматне именице на сугласник (и мушког и женског рода) и у ОП имају нулти наставак, тј. синкретизоване су с номинативом, а наставак *-y*, односно *-e* означава Л само када је наставак именице која је инаниматна.¹⁰⁰ Такође, изузима се четврти деклинациони тип који Р. Младеновић (2019: 389–392) издваја, а који садржи само једну именицу – *мати*, која овај облик може имати још и у вокативу, док њен ОП, који се користи у свим осталим функцијама и значењима гласи *матер*.

⁹⁹ У грађи су забележени и неколики примери Г именица I и II деклинације, међутим, будући да је малобројна и специфична (в. поглавље *Генитив*), њихова употреба се не узима у обзир за представљање основног или просечног стања.

¹⁰⁰ Наставак *-y* односно *-e* забележен је и код мањег броја инаниматних именица, међутим, код сваке од њих могуће је пронаћи разлоге очувања који се пре могу описати као ванлингвистички (в. у поглављу *Датив*) или су у вези са специфичним предлозима *креј* и *према*, којима ће нарочита пажња бити посвећена касније.

Увидом у падеже за које се претпоставља да се датим наставцима маркирају може се уочити да у потпуности изостаје инструментал, те се у вези с функцијама и значењима који се традиционално за њега везују може закључити да су пренесени на неку од преосталих форми, тј. на неки од наставака у свим деклинацијама. Затим, у оквиру сваког деклинационог типа разликују се номинатив, ОП и Д. Номинатив и ОП синкретизовани су једино у случају инаниматних именица I деклинационог типа у једнини и у множини III деклинационог типа. Код њих, дакле, постоји синкретизам иначе заступљен и у осталим српским говорима. Падежи за које се претпоставља да постоје, Г и Л, у једнини су синкретизовани са Д.¹⁰¹ Посматрањем наставака у табели може се пре свега закључити да највећи број различитих падежних наставака у једној парадигми, у оба броја, може бити шест (I деклинациони тип), а најмање их може бити четири (III деклинациони тип). Други (II) деклинациони тип истиче се тиме што има пет различитих наставака, међутим, у вези са њима је битно истаћи да су наставци у множини последица тога што неке од ових именица с променом броја мењају и род (в. одељке *Род* и *Број*) и прелазе у I деклинациони тип. То ову деклинацију потврђује као ону која је у највећој мери подлегла аналитизму (Младеновић 2019: 340), што такође значи да је најмање корисна за тест супституције, па се даље у овом поглављу пореде само преостала два деклинациона типа.

Посматрано на нивоу броја, у једнини већи број дистинкција имају именице III деклинационог типа; међутим, наставак *-e* који у једнини може означавати Г, Д¹⁰² и Л, може такође означавати и Н и ОП у множини.¹⁰³ То ову групу у погледу разрешавања синкретизма чини најкомплекснијом. Синкретизам номинатива и ОП код инаниматних именица I деклинационог типа може се разрешити супституцијом именицом која припада III деклинационом типу у једнини. Синкретизам Н-ОП у множини именица III деклинационог типа разрешив је, када је именица у слободној форми, уз помоћ теста супституције именицом у једнини било из I, било из III деклинационог типа. Н /ОП множине именица III деклинационог типа с детерминатором јавља се у специфичним значењима, каква је нпр. прилошка одредба мере времена (пример 1).

1. *Три недеље, месец – седи у воду, Топило смо прајле.*

У примеру (1) и синтагма *три недеље* и именица *месец* имају функцију мере времена. Како је именица *месец* инаниматна, њен Н и ОП су синкретични. У датој функцији се не би могла наћи аниматна именица из I деклинационог типа, али би се у њој могла замислити именица из III деклинације, нпр. *недеља*, која би на овом месту

¹⁰¹ Овакав смер синкретизма наводи се због тога што од наведена три падежа једино Д постоји и у множини, као и због тога што Г у једнини I деклинационог типа не постоји, те се може проценити као мање отпоран у односу на Д.

¹⁰² Појава формалног изједначавања Г и Д именица на *-a*, као последица регуларног фонетског развоја, позната је и изван говора П-Т области, односно, и у К-Р говорима: „Мада се у овом раду анализирају значења Д, потребно је осврнути се на његове облике првенствено зато што је код неких категорија Д једине облици изједначен са Г, на пример именице женског рода [...] тако да у СМ [у северној Метохији – А. Р.], као и на ширем подручју косовско-ресавских говора, оне у Д имају наставак *-e*“ (Букумирић 2011: 13).

¹⁰³ А „синкретизам именичких облика има за последицу и синкретизам придевских речи у Г, Д и Лјд, па није увек јасно – без провере у деклинационом обрасцу где оваквог синкретизма нема – да ли је употребљен Гјд. или Дјд. им. на *-a*“ (Младеновић 2002: 300).

била у ОП – „(једну) недељу (дана) седи у воду“. На основу тога се процењује да се и у случају синтагме *три недеље* и именице *месец* ради о ОП (множине, односно једнине).¹⁰⁴

Како је и раније примећено (Младеновић 2019: 316), синкретизам Г и Д (Л) код именица III деклинационог типа може се разрешити употребом именице I деклинационог типа. Међутим, дато правило важи само у случају именица употребљених слободно (примери 2 и 3), или у функцији детерминатора (примери 4 и 5). Тестом супституције на место именице III деклинационог типа (*свекрва*) у примеру (2) с наставком *-е* долази именица I деклинационог типа (*Марко*) у примеру (3) с наставком *-у*, који се у датом типу користи за Д.

2. *Свекрве* ги ви́кам.

3. *Марку* да ка́жем.

С обзиром на то да именица у Л мора имати и предлог, он се не разматра као могућност, те се у примерима (2–5) разрешава само синкретизам Г и Д именица III деклинационог типа. И када је именица с наставком *-е* употребљена као обавезни детерминатор, њу је могуће заменити именицом I деклинационог типа: тако дилему Г–Д код именице (*Десанка*) у примеру (4) разрешава именица у Д (*свекар*) у примеру (5).

4. *Овџи Десанке* сџстра, она нема́ла де́цу петна́ес годи́не, сирóта.

5. У трѐм улѐгов *мојѐму* свѐкру сестри́чић.

Будући да су и Г и Д падежи који се могу употребљавати и с предлозима, потребно је у предлошко-падежним конструкцијама разликовати Г, Д и Л, без ослањања на историјске и компаративне методе, помоћу којих би се, на пример, на основу предлога *од*, који се типично користи уз Г, у примеру (6) препознао Г. Именице I деклинационог типа немају Г једнине,¹⁰⁵ па би се могло претпоставити да би супституциони метод помоћу њих указао на Г код именица III деклинационог типа (а не на Д/Л) уколико би се супституцијом добила именица I типа у ОП. На пример, предлошко-падежној конструкцији с предлогом *од* и формом именице III деклинационог типа на *-е* у примеру (6) одговара предлошко-падежна конструкција с предлогом *од* и ОП именице I деклинационог типа (пример 7), па би указало на то да се и у примеру (6) ради о Г.

6. Кумба́ре напра́ју *от смрѐке, от црѐшње, от шу́шке*, би́ло ка́кве.

7. *От свињски са́пун* пра́ј – *од ло́ја*.

Тест супституције помаже у елиминисању могућности да облик на *-е* у оваквим предлошко-падежним конструкцијама указује на Д и Л једнине (јер се при замени именицом I деклинационог типа не добија наставак за Д/Л – *-у* већ ОП). Међутим,

¹⁰⁴ Битно је навести и да је синтаagma заправо партитивна, будући да као обавезни детерминатор у себи садржи нумерички квантификатор. Међутим, партитивне синтагме у којима је управна именица женског рода нису формално ограничене као партитивне синтагме именица мушког рода (исп. Младеновић 2019: 415–418), тако да је могуће расправљати о падежу у којем се јављају.

¹⁰⁵ И у слободној употреби и у функцији детерминатора ретко се срећу, в. поглавље *Генитив*.

када је реч о разликовању Г једнине и ОП множине именица III деклинационог типа у предлошко-падежним конструкцијама, тест супституције не помаже због тога што се граматичност израза неће променити било да је у Г једнине (како се претпоставља у примеру 8), било у ОП једнине (пример 9) или множине (пример 10). Генитив једнине се претпоставља у примеру (8) на основу контекста у оквиру којег се имплицира на конкретну *њиву*, али се ипак то не може тврдити засигурно.

8. Муж ме чекаа одовуд *њиве*.

9. *Одовуд нут* нема ливаде.

10. *Одовуд зидове* немало ни трава, ни ништа.

У случају форме на *-е* која би могла бити и Г једнине и ОП множине именица III деклинационог типа преостаје ослањање на контекст и ретке примере употребе конгруентног атрибута који би указао на Г једнине (као у примеру 11).

11. *Из јене каљанице* се јело.

Међутим, и у случајевима када је реч о облицима на *-е* употребљеним с предлозима који се најчешће везују за Д (*креј*¹⁰⁶, примери 12 и 13) или Л (*при*, *по*, пример 14), супституцијом именицом I деклинационог типа добија се именица у ОП, што не помаже у проналаску одговора о ком се падежу ради.¹⁰⁷

12. А ако бѣгоў *креј планине*, има Шиптари тамо.

13. Тамо негде *креј Призрен*, Свето-Враче се зове црква.

14. Па *при реке* приђоw ал *при поток*, де је поблизо.

Тако се домети теста супституције у овом случају завршавају на разрешењу дилеме између Г и Д/Л код именица III деклинационог типа, када се не ради о облику у предлошко-падежној конструкцији и, већ код дилеме у вези с ОП множине, мора се ослањати на контекст. Сем тога, битно је истаћи да тест супституције указује на посебне случајеве већ када је реч о било којој предлошко-падежној конструкцији. Претходно је наведено да је код именица III деклинационог типа с наставком *-е* помоћу замене именицом I деклинационог типа могуће разликовати Г од Д и Л (јер се не добија именица I деклинационог типа с наставком *-у* него ОП). Међутим, и предлози *према*, *при* и *креј*, који се типично сматрају дативним/локативним, јављају се уз именице III деклинационог типа с наставком *-е* и супституишу се ОП именице I деклинационог типа, иако у овом деклинационом типу постоји наставак за Д/Л, односно, могао би се употребити Д/Л дате именице (*нетак*). У примеру (15) су у непосредном додиру конструкција с предлогом *према* и Д именице III деклинационог

¹⁰⁶ Предлог *креј* Р. Младеновић везује за Д због тога што “у сиринићком говору нема предлога *как+*, тако да се предлог *крај/креј/кри* среће скоро доследно уз глаголе кретања, специјализујући се за дативско значење правца, управљености” (Младеновић 2019: 377).

¹⁰⁷ Бавећи се питањем Д с предлозима и предлошко-падежних конструкција с ОП са истим функцијама и значењима које он може имати у горњопчињском говору, М. Јуришић примећује да „предлози који су некада ишли уз облик Д овде или нису сачувани или су врло ретки и иду уз ОП” (Јуришић 2012: 250).

типа (*среда*) и конструкција с предлогом *према* и ОП именице I деклинационог типа (*петак*). Исти је случај и у примеру (14) у којем уз предлог *при* стоји именица III деклинационог типа с наставком *-е* (*река*), али исти овај предлог твори конструкцију с ОП именице I деклинационог типа (*поток*).

15. Не работáјте *према среде, према петак*, ће ви изгóру каланцúрке рúке.

Стога, уколико би се до краја пратио тест супституције у вези с обликом на *-е*, све предлошко-падежне конструкције, могле би се сматрати генитивним или дативним, сем оне с предлогом *по* (в. ниже), код којих постоји локативни наставак у оба деклинациона типа. Другим речима, код именица III деклинационог типа разлика између синкретичних форми Г и Л, с једне, и Д, с друге стране, огледа се већ на формалном плану: прва два јављају се у предлошко-падежним конструкцијама, док би се употреба Д могла свести на беспредлошку (слободну и у функцији детерминатора).

Изузев по беспредлошкој форми, Д се међу падежима у сиринићком говору издваја и по томе што у слободној/беспредлошкој форми постоји само код аниматних именица.¹⁰⁸ Такво издвајање Д, заједно с поменутом проценом да су Г и Л у III деклинационом типу очувани (само) због синкретизма (Младеновић 2019: 316), указивало би на његову нарочиту улогу у падежном систему и својеврсну превласт у односу на Г, будући да је он у већини деклинационих типова замењен ОП. Свему томе би требало приступити у посебној студији у којој се у обзир узимају како синкретизам и форма падежа (слободна, с детерминатором, у функцији детерминатора и с предлогом), тако и функција¹⁰⁹ и остале особине попут аниматности.

С обзиром на то да би опсег описаног истраживања био изузетно велики, у овом раду се грађа обрађује на следећи начин: Д се анализира као слободни падеж,¹¹⁰ као Д у функцији обавезног детерминатора, а предлошко-падежне конструкције везују се за падеже на основу предлога: они који су се и до сада сматрали генитивним (у Младеновић 2019) везују се за Г, сем у случајевима када се ни на основу семантике не

¹⁰⁸ Одавно је примећено да је и у суседном говору Сретечке жупе употреба Д „сведена на речи које означавају жива бића“ (Павловић 1939: 169).

¹⁰⁹ Према М. Баерману (Baerman 2009: 222) постоје четири врсте синкретизма, према вези синкретичних падежа с функцијама, те се и синкретични падежи могу разликовати на основу функција. Прва врста, која се иначе среће у највећем броју језика, подразумева синкретизам између падежа с централним функцијама субјекта и објекта (енг. *core cases*). Друга врста синкретизма јесте онај између маркираног централног падежа, акузатива /ОП, и неког од зависних падежа и она се среће увек уз први тип. Трећу врсту карактерише синкретизам косих падежа и она се среће ретко, увек уз прву или другу врсту. На крају, четврту врсту карактерише синкретизам падежа заједно са синкретизмом у оквиру неке друге категорије, попут броја. Овакав синкретизам је врло редак и такође се јавља само уколико у језику већ постоји прва или друга врста синкретизма. Изузимајући четврту врсту синкретизма, за коју се и не би могао наћи пример у српским говорима, прве две врсте указују на истоветност форме у оквиру које се релативно лако могу разликовати синкретизовани падежи на основу функције. Другим речима, упркос истом наставку, падежи се могу разликовати на синтаксичком нивоу: у првој врсти ће именица у функцији директног објекта бити акузатив /ОП, у другој ће се такође директан објекат наћи насупрот осталих периферних функција. У трећем случају готово је немогуће разликовати падеже према функцијама, с обзиром на то да ни за конкретне језике не постоји њихов одређен број или конкретан списак с јасним разликама.

¹¹⁰ И у проучавањима стања у стандардном српском језику примећује се да се „у случају датива испољава [...] јасна тенденција ка слободном структурном лику“ (Антонић 2011: 162).

може са сигурношћу тврдити да сигурно није реч о ОП множине. Конструкције с предлозима *по* и *при*, који су иначе индикатори Л и у стандардном српском језику, у којем такође постоји потпуни синкретизам Д и Л (Стипчевић 2019: 131), сматрају се локативним.¹¹¹ Предлог *креј* и предлог *према*¹¹², у вези с којим постоји вишедеценијска дебата о томе да ли се употребљава уз Д или Л,¹¹³ обрађују се у оквиру поглавља Д, односно, прихватају се решења дата у основној литератури о овом говору (Младеновић 2019) искључиво из практичних разлога, тј. просторног решења и очувања структуре рада, али се њима посебно посвећује пажња.

¹¹¹ Свакако, и други предлози попут *на*, *у*, *о* (нпр. Стевановић 1989: 488). Они се из главног текста изостављају пре свега због тога што се у сиринићком говору користе искључиво уз ОП.

¹¹² Некадашње акценатске разлике у новоштокавским говорима између Д и Л (о њима в. нпр. Рагуž 1984: 97–98, Стипчевић 2014: 54) данас се више не узимају у обзир.

¹¹³ О овоме в. детаљно у одељку чија је главна тема предлог *према*.

3. НОМИНАТИВ

3.1. Номинатив у језицима и дијалектима балканског језичког савеза

Номинатив је падеж који постоји у свим језицима, чак и у онима који, попут бугарског, немају ниједан други синтетички падеж, већ остале релације изражавају комбиновањем Н с предлозима (исп. Friedman/Joseph 2023: 412). Овај падеж назива се и падежом субјекта, односно, њему примарно припада позиција субјекта у реченици, што га, према традиционалном приступу граматици, чини независним падежом. Управо захваљујући својој независности, он може имати и тзв. апелативну функцију, тј. бити употребљен као основни облик речи ван синтаксичке функције. Када је реч о балканским језицима и дијалектима, сваки од њих има Н, а особеност која се у вези с њим може истаћи јесте синкретизам с другим падежима, пре свега с А (=ОП). Синкретизам између ова два падежа није само балканистичка, него општелингвистичка појава (Baerman/Brown/Corbett 2005: 40), али је битно напоменути да овај синкретизам постоји и у румунском (Асенова 2002: 77), у албанском, премда само у неодређеном виду (Асенова 2002: 77, Friedman/Joseph 2023: 412), као и у грчком код именица ж. и с. р., док се код именица м. р. разликују Н и А (ОП). Како је раније поменуто, у бугарском Н служи и као ОП, како је, у највећој мери,¹¹⁴ и у македонском (Friedman/Joseph 2023: 412). Када је о српским говорима реч, а нарочито говорима П-Т области, једнакост између Н и А (ОП) „у једнини именица м. р. на консонант које значе жива бића (*зет : зета*) и именица м. и ж. р. на -а (*баба : бабу, паша : пашу*)“ (Ивић 2001: 150) представља континуант словенског развоја. Оно што се пак истиче јесте да су се и Н и ОП у множини м. р. у П-Т говорима изједначили (Ивић 2001: 150).

3.2. Номинатив у говорима метохијско-косовско-сиринићке области

У говорима МКС области, до претходно поменутог изједначавања Н и ОП мн. именица I деклинационог типа или именица м. р. на сугласник није дошло.¹¹⁵ Ипак, сви истраживачи бележе да су пронашли барем по неки пример појаве акузативног наставка -е у номинативу. Прво објашњење ове појаве дао је Миљивој Павловић (1939: 167–168), проналазећи га у чувању старине, док Слободан Реметић (1996: 457–458) одговор види у морфонолошким алтернацијама које су довеле до зближавања и брисања разлике између номинатива и акузатива множине (*Турци:Турке, Турци:Турце, Турци:Турци / Турце:Турце*). Слажући се да је такво објашњење за наведени пример релевантно, Радивоје Младеновић предлаже поглед из синтаксичког угла по којем избор између Н и А (ОП) зависи од односа семантике и синтаксичких конструкција, па се тако наставак -е најчешће проналази у пасивним, предикативним и егзистенцијалним конструкцијама (в. детаљно у Младеновић 2013: 156–168). Ипак, примери су малобројни и ови говори припадају „косовско-метохијском ареалу призренско-јужноморавских говора са практично довршеном морфолошком

¹¹⁴ Остаци А (= ОП) у македонском бележе се код властитих именица м. р. и појединих аниматних именица (Friedman/Joseph 2023: 412). Ово је особина западномакедонских говора (Видоески 1998/1999: 185), док се у југоисточним говорима Н употребљава као ОП (Видоески 1998–1999: 188). Појава разликовања Н и ОП код аниматних именица м. р. истакнута је црта и северномакедонских говора (Видоески 1998–1999: 190).

¹¹⁵ Павловић 1939: 162, Реметић 1996: 464, Младеновић 2013: 169, Младеновић 2019: 337.

диференцијацијом Н мн. [номинатив множине – А. Р.] и ОП мн. [општи падеж множине – А. Р.] им. м. р. на -Ø“ (Младеновић 2013: 151). На основу реченога може се закључити да су разлике у овим говорима у номинативу не само у односу на косовско-ресавске говоре него и у односу на стандардни српски језик, малобројне.

3.3. Номинатив у сиринићком говору

Номинатив се у сиринићком говору јавља искључиво као слободни падеж чији се наставак разликује у I, II и III деклинационом типу једнине (примери 1–3) и множине (примери 4–6).¹¹⁶

1. *Кум носија дајма да почасти мланесту.*
2. *А ж'ито да остане вамо.*
3. *Ама страшиница ми улэгла, тој не сам могла да се смирим кој-зна доклен.*
4. *А мјужи јел'е посебно у одају. И деца исто куд ж'ене.*
5. *Краве седу стално у шталу. Свиње у кочине.*
6. *Јел'е говеда.*

Поред тога што се именице у Н могу употребљавати самостално (примери 1–6), уз њих се могу наћи и факултативни детерминатори. Детерминатори у функцији конгруентног атрибута могу бити исказани придевом (пример 7), заменицом (пример 8), бројем (пример 7) и другом именицом, односно именичком синтагмом у апозицији (примери 9–10). Детерминатори уз Н могу бити и неконгруентни, исказани предлошко-падежном конструкцијом (пример 11). У грађи је забележено и неколико примера (12 и одговарајући примери у поглављима *Генитив* и *Датив*) употребе именице у слободном падежу у функцији детерминатора за који је тешко проценити да ли се ради о Г или Д (в. детаљније у поглављу о Г и Д у адноминалној позицији) у функцији неконгруентног атрибута.

7. *Туј има јена чешма, голэма чешма.*
8. *Свака њива имала своје трло.*
9. *Има сл'иве џанарике.*
10. *Две-три године седэла сас мене Риска, вреница мџа.*
11. *А има и с'сэ вука вучари.*
12. *Мџда да има: не сам видэла. Се говџри да има домџин куће.*

Када је о атрибутима уз Н реч, битно је приметити да они у сиринићком говору имају слободан размештај.¹¹⁷ Конгруентни атрибути се могу јавити испред именице уз коју стоје (примери 7–8), али се често проналазе и у постпозицији у односу на њу

¹¹⁶ Детаљније о деклинационим типовима и наставцима номинатива в. у одељку *Род и деклинациони тип*.

¹¹⁷ Слободан редослед примећен је и код других падежа и предлошко-падежних конструкција (нпр. и код ОП). Ова појава, дакле, не само да је присутна и на синтагатском и на реченичном нивоу, већ утиче и на разликовање адноминалне или адвербалне употребе падежних форми (в. нарочито у оквиру употребе предлога *од*).

(пример 13). И неконгруентни атрибути се могу наћи испред (пример 11) и иза именице уз коју стоје (пример 14).

13. Бѣш тѹј доводѣл'е свѣѣне дѣвл'е.

14. Кошѹл'е се шѣло, гаѣе. Пон'аве от конопл'е. Бельови од вѹне.

3.3.1. Номинатив у функцији субјекта

Основна функција коју врше именице у Н јесте субјекат.¹¹⁸ У овој функцији се често јавља релативна реченица у субјекатској функцији. Именицом у Н типично се означава вршилац радње / агенс у тексту, што је „улога примарно маркирана као /+hum/, а чија је природа прецизније кодирана у структури појединих конститутивних предиката. Иако је вршилац радње примарно маркиран као човек, практично нема ограничења у избору кандидата“ (Тополињска 2016: 30, о семантичкој улози „агенс – вршилац радње“ в. још и Антонић 2007: 104). У зависној реченици предикат је најчешће копулативни (пример 15), премда су забележени и примери у којима је у зависној реченици неки други глагол, различит од оног у главној реченици (пример 16). У таквим случајевима зависна реченица је у функцији атрибута именице у Н у функцији субјекта.

15. Кѡа'е меша'ља – омѣси, очѣсти, свѣри.

16. Ракију домаћин кѡј пија, ѣе попи'е по јѣну чашу.

У сирињском говору у функцији субјекта може бити и партитивна синтагма у Н, у којој партитивна допуна може бити у ОП или у посебној форми (пример 17).¹¹⁹

17. А штѡ ѣе гу бѹ'љук мѣчке!

У функцији субјекта у Н налазе се и именице попут *стра* (пример 18) и *зор* ~ 'мука, проблем, тескоба' (пример 19) које се описују као стимулус који изазива „психолошки став и емотивно стање ДОЖИВЉАВАЧА“ (Стипчевић 2014: 410). У оваквим примерима обавезна је и именска реч у Д (о овоме в. у поглављу *Датив*), а најчешће је то лична заменица удвојена енклитиком у Д. Лична заменица у енклитичком облику ѣе увек бити у Д, док пуни облик личне заменице може бити и у Н (пример 19–20), и у Д (пример 18). Изворни говорници тврде да употреба пуног облика личне заменице у Н уз енклитику у Д није необична, иако се иза ње обично чује пауза у говору.¹²⁰

18. Ја, мѣне м'лого ми бѣло *стра*.

19. Овако: ако нѡсим сѣно ја дѣнѣске, а ѡн – мѡжда нѣ му'је *зор* – ѣе дѡе да ми помѡгне, да ми нѡси сѣно сѣс краве.

20. Друго, ѡн му је *инат* што ѣдем ја да га пѣзим.

¹¹⁸ В. до сада наведене примере и 1–800 у *Прилогу 1*.

¹¹⁹ О партитивним (и паукалним) конструкцијама в. у одељцима *Род и деклинациони тип* и *Број* и у поглављу *Слободни општи падеж*.

¹²⁰ Остале примере в. у *Прилогу 1* (801–808).

У функцији субјекта могу се истовремено наћи и две или више речи, односно, субјекат може бити вишеструк и координисан синдетски и асиндетски, означавајући притом више вршилаца радње (пример 21) или алтернативни агенс¹²¹ (пример 22).

21. *Ја и мој му́ж и де́вер смо радíле.*

22. *Пе́че ле́ба домаћи́ца, меша́ља, сна́шка.*

Уз именице у Н (као и у ОП, в. у одговарајућем поглављу) често се налази и поредбена партикула *ка*, било да је именица у Н у функцији субјекта (прилог 23), именског дела предиката (пример 24) или у егзистенцијалној конструкцији (пример 25).¹²²

23. *И ши́ле чаши́ре, ка Шипта́ри што но́сиӳ.*

24. *Ты́ си ка Ми́лка на́ша.*

25. *Па има ка чу́мке.*

У сирињском говору „изразито доминира сажета варијанта *ка*. Несажета варијанта [*као* – А. Р.] је највероватније новији унос“ (Младеновић 2019: 814).¹²³ Испитивана грађа то потврђује. Независно од варијанте у којој се јавља, приметно је да је често у употреби и да се може пронаћи, осим уз именице (примери 23–25) и уз придеве (пример 26), прилоге (пример 27), глаголе (пример 28), предлошко-падежне конструкције (пример 29) и зависне реченице (пример 30). Испитивање разлога за овако широку употребу поредбене речце подразумевао би детаљнију анализу семантике како саме речце, тако и конструкција у којима се јавља. Осим тога, примери у којима се поредбена речца *ка* јавља уз именице у ОП (пример 31, и одговарајући у поглављу о овом падежу), која врши функцију директног објекта указују на то да њено присуство не утиче на форму и функцију речи у реченици. Речца *ка* се само придодаје различитим члановима реченице, не утичући притом на формални план и распоред реченичних чланова, али уносећи промену на семантичком нивоу.

26. *Чу́ка, то́ј ка сироти́њско, брдо́ никое́.*

27. *Ї́ смо, има́ла лопáта дрвéна, ка сáе овéј лопáте желéзне, та́ј била дррвéна.*

28. *Ка уни́шти се, нéма ни́кој жи́ӳ.*

29. *И та́ј што вржу́је, му́ ги стаља́мо ка на сто́к² и он́ ги врже́.*

30. *И рачуна́ле ка да́ га Бо́г или не́ки свéтац прати́ја ту́ја.*

31. *А о[д] то́ј коно́пче па напра́јмо као вр́цу и [...].*

¹²¹ Термин *вршилац радње / агенс* у тексту се употребљава због тога што се најчешће наводи као типична семантичка улога за (нпр. „агенс – вршилац радње“ Антонић 2007: 104), а то је „улога примарно маркирана као /+hum/, а чија је природа прецизније кодирана у структури појединих конститутивних предиката. Иако је вршилац радње примарно маркиран као човек, практично нема ограничења у избору кандидата“ (Тополињска 2016: 30).

¹²² Остале примере в. у *Прилогу 1* (809–843).

¹²³ У говору Горње Пчиње, на пример, као поредбена речца користи се и *како* (уз коју лична заменица стоји у општем падежу, а именице у Н) и *као* (в. Јуришић 2014: 383–384).

3.3.2. Номинатив у егзистенцијалним конструкцијама

У сиринићком говору, у светлу балканистичких истраживања, нарочито се истиче употреба именица у Н у егзистенцијалним конструкцијама. Егзистенција се у источним и западним словенским језицима исказује помоћу глагола *бити* (*esse*), док се у јужнословенским у ту сврху може користити и глагол *имати* (*habere*); у бугарском и македонском егзистенцијални је само глагол *имати*, док се у српском користе и један и други (Соболев 1997: 43–44).¹²⁴ Егзистенцијалне конструкције могу се, дакле, градити од глагола *бити* и *имати* и именица у Н, Г и ОП (у зависности од језика/дијалекта, јавља се један или други падеж, ређе истовремено два) са којима притом глагол може бити конгруентан или не (в. табелу у Соболев 1997: 49). За разлику од стандардног српског и бугарског и македонског језика, у говорима источне Србије и западне Бугарске могуће су егзистенцијалне конструкције и с глаголом *бити* и *имати* и именицама у Н с којима предикат може бити и конгруентан и неконгруентан (исто). И у грађи из Сиринића се могу пронаћи примери за оба глагола употребљених конгруентно (примери 32–33) и неконгруентно (примери 34–35).¹²⁵

32. Па́, на́пре би́ле *грéде*.

33. А има́ле на́пре и *повачи́це*.

34. И *жи́ва исти́на* би́ло.

35. Има́ло при́је и *власи́ја*.

Како Р. Младеновић наводи, балканистички процес ширења глагола *имати* у егзистенцијалним конструкцијама „захвата призренско-тимочку област у целини“ (Младеновић 2014: 156), што потврђује и грађа из Сиринића: егзистенцијалне конструкције су много чешће са глаголом *имати*.¹²⁶ Исти случај бележи и М. Јуришић у говору Горње Пчиње (Јуришић 2014: 379), док се у К-Р говору Параћинског Поморавља, на основу примера, примећује уједначенија расподела у присутности ова

¹²⁴ У сиринићком говору, свакако, не постоје инфинитиви ових, као ни било којих других глагола (о овоме в. у одељку о сиринићком говору), али се на овом месту они наводе како због тога што је то уобичајен и устаљен начин у вези с егзистенцијалним конструкцијама, тако и због њихових различитих морфолошких реализација у зависности од глаголског облика (пре свега код глагола *бити*). Остали глаголи у раду наводе се у 3. л. јд. презента. У случају да се ради о повратном глаголу, рефлексивна партикула *се* пише се испред глагола, због тога што то више одговара природи говора (исп. примере 1147–1408 с овом речцом у *Прилогу 1*).

¹²⁵ Према Р. Младеновићу „Напоредна употреба безличних и личних модела егзистенцијалних конструкција исте семантичке и синтаксичке вредности последица је више фактора. а) Конкуренција двеју блискозначних / истозначних конструкција доводи до њиховог мешања. б) Присуство личних и безличних егзистенцијалних реченица у балканској несловенској структури подстакло је приближавање ова два модела. Калкирање је вршено према контактним балканским језичким системима најпре романског, а потом и албанског типа. в) Експанзија глагола „имати“ и повлачење „бити“ подстакнути су снагом егзистенцијалног *habere* у контактним балканским језицима.“ (Младеновић 2014: 167)

¹²⁶ Иако би требало спровести детаљнију анализу у вези с употребом ова два глагола у егзистенцијалним конструкцијама, укључујући и квантитативни однос њихове заступљености, ручним пребрајањем је утврђено да има четири пута више примера с глаголом *имати*.

два глагола (исп. Милорадовић 2003: 38–43). Према Р. Младеновићу, у П-Т говорима Косовске и Метохијске котлине „присуство потврдних односно негираних предиката у егзистенцијалним конструкцијама није од значаја за неконгруентност / конгруентност у оваквим конструкцијама“ (Младеновић 2014: 158).¹²⁷ Оно што се у вези с овим егзистенцијалним глаголима може приметити јесте да у сиринићком говору од глагола *бити* уопште нема негираних предиката, док их од глагола *имати* има и они могу бити конгруентни (пример 36) и неконгруентни са субјектом (пример 37).¹²⁸

36. Мечке немал’е.

37. Тѣда немáло нѣти курјáци, нѣти нѣшта.

Глагол *бити* неретко се користи и у значењу *ићи* (пример 38), као и ~ *посетити*, *бити у посети*, *бити гост* (пример 39).

38. Пóсле па свекр́ва бѣла па да му бѣре кóске да га донесѣмо óвде у сѣло.

39. Мо́је нај стáро унóче ми бѣло сáг^к.

Егзистенција се у појединим примерима исказује и без употребљеног глагола (пример 40). Глагол *има* користи се и уз зависне реченице у којима субјекат није исказан, али се подразумева као колективни или уопштени вршилац (пример 41), и уз реченице које немају исказан субјекат, већ указују на неку ситуацију или, поново, на уопштену, колективну вредност изјаве (пример 42).¹²⁹

40. От сáге *жѣто* кóлко гóд^т уóћеш.

41. Н[и] имáло káфу да попи́јеш, н[и] имáло *шѣћер*, н[и] имáло нѣшта.

42. Имáло и куд нáс што се спомињáло да за Ђурђѣвдэн се свучу́јоў, да извѣне мáти, се свучу́јоў жѣне гóле па заóду па прáју мађи́е.

¹²⁷ Како аутор истиче, дијалекатској области коју чине призренско-јужноморавски говори јужне Метохије и јужног и централног Косова прикључује се и сиринићки говор, иако им географски не припада (Младеновић 2014: 152).

¹²⁸ Исти је случај са егзистенцијалним конструкцијама са глаголом *бити* у говору Горње Пчиње (Јуришић 2014: 383), док се у говору Параћинског Поморавља – у којем се иначе у егзистенцијалним конструкцијама може јавити и Г уколико је именска реч у множини (Милорадовић 2003: 38, 47) – негиране егзистенцијалне конструкције с глаголом *бити* јављају (Милорадовић 2003: 41–42).

¹²⁹ Остале примере Н у егзистенцијалним конструкцијама в. у *Прилогу 1* (844–1146).

3.3.3. Номинатив у пасивним реченицама

Међу примерима употребе именица у Н посебно се истичу оне које врше функцију субјекта у реченицама са предикатом у пасиву, односно у онима код којих на пасив указује присуство речи *се* која је елемент реченице, а не део глагола¹³⁰. Предикат у пасиву указује на то да се радња коју означава глагол врши на субјекту реченице који би у активној реченици имао функцију директног објекта, док се субјекат активне реченице не бележи (пример 43).¹³¹ Формално гледано, рефлексивној конструкцији са пасивним глаголом сличне су и безличне реченице са уопштеним агенсом (тзв. обезличене реченице, исп. Станојчић/Поповић 1999: 251–253). Безличне реченице са уопштеним агенсом могу се градити и од прелазних и од непрелазних глагола, док је услов за рефлексивну конструкцију прелазни глагол у предикату. Стога, када је у предикату реченице интранзитивни глагол, увек је реч о првом типу реченице (пример 44).

43. *Белóјка се бра́ла на́пре, а црнóјка по́ касно се бра́ла.*

44. *И о́уде кэт се до́шло, та́ко те́шко б́ило.*

Када је реч о разликовању реченице са рефлексивним пасивом и обезличене која има транзитивни глагол у предикату, као кључна разлика наводи се то да обезличена реченица не чува податак о пацијенсу, који код пасивних постаје субјекат (Танасић 2004: 43). Прелазност код безличних реченица се у стандардном српском језику разрешава увођењем објекатске клаузе или неутрализацијом транзитивног глагола у предикату која се врши навођењем реченице која припада управном говору, координацијом прелазног глагола са непрелазним или код појединих глагола¹³² само испуштањем објекта (исп. Танасић 2004: 45–47). Постојање објекатске клаузе у обезличеним реченицама илуструје пример из грађе (45), док се у њој глаголи најчешће транзитивности разрешавају изостављањем објекта код глагола који у тој функцији имплицирају мали број именица (примери 46 и 47).

45. *Зборéло се да и́гроу́ самови́ле.*

46. *Али не́ се месíло ка сáг у шпóрет.*

¹³⁰ Реченице са рефлексивним пасивом се на формалном плану подударају са реченицама у којима је глагол рефлексиван, односно када *се* указује на постојање повратног глагола према транзитивном. Реченична хомонимија у том случају разрешава се посебним ослањањем на контекст како би се утврдило да ли је у позицији субјекта агенс или се ради о реченици у којој је у функцији субјекта пацијенс, док је агенс изостављен (исп. Танасић 2004: 42).

¹³¹ „Пасив као врсту дијатезе карактерише то да се у позицији реченичног субјекта јавља именица у номинативу која представља објекат глаголске радње – пацијенс – и која би при активној дијатези заузимала позицију ближег објекта“ (Танасић 2004: 43). Овакву дефиницију прихвата и З. Тополињска у изучавању стања у македонском и пољском језику: „таа се састоји во промоција на акузативниот (објектен) аргумент на позиција на појдовниот, номинативен (субјектен) аргумент“ (Тополињска 2003: 19), али и наводи да постоји и друго схватање према коме „од основно значење е демоција на номинативниот аргумент кој преминува на акузативната позиција“ (исто).

¹³² Истичући да нису сви глаголи једнако подложни неутрализацији транзитивности испуштањем објекта, С. Танасић на основу својих примера закључује да је „неутрализација транзитивности могућа код глагола говорења, мишљења и осјећања чулима и код неких глагола физичких радњи који дозвољавају само једном малом броју именица да се нађу у позицији директног објекта“ (Танасић 2004: 47).

47. Сас плук^г се орало.

Премда се употреба обезличених реченица и оних са рефлексивним пасивом у сиринићком говору у највећем броју случајева може објаснити помоћу наведених правила у стандардном српском језику, ипак постоје изузеци. Они би могли указивати на контаминацију између безличних реченица са колективним агенсом и реченица са рефлексивним пасивом. Комбинацију рефлексивног пасива и обезличене реченице бележи и Р. Младеновић у дијалекатском комплексу којем припада сиринићки говор (МКС поддијалекат), називајући ове конструкције обезличено-пасивним (Младеновић 2012: 36).¹³³

У примерима (48–49) глаголи се налазе у трећем лицу једнине средњег рода, дакле, у оном облику у којем је глагол у предикату безличне реченице.¹³⁴ Упркос томе, оне садрже и субјекат исказан именском речју у Н, онако како би било у пасивној рефлексивној конструкцији. Како наводи С. Танасић, осим заједничког *се* које у случају конструкција са рефлексивним пасивом указује на пасив, а у случају обезличених реченица јесте знак безличности, у обема реченицама радња подразумева агенс који најчешће није исказан (Танасић 2004: 43). Док се код обезличених реченица подразумева имплицирани колективни агенс (примери 44, 45, 46, 47), у конструкцијама са рефлексивним пасивом агенс се не наводи због тога што он може бити различит, зависити од контекста, односно не може се уопштити као код безличних реченица. Међутим, говорници у примерима попут (48, 49) описују (блиску, доживљену) прошлост читавог колектива, па се може претпоставити да овакве комбинације стварају због тога што и у њима подразумевају колективни агенс. Дакле, реч је о радњама које је свако из заједнице вршио, у појединим случајевима на нечему што је у активној реченици било објекат, а што је довело до тога да уз безлично употребљен транзитивни глагол – уз који је имплицирани колективни агенс – стоји и субјекат.¹³⁵

48. Се носи́ло, сѝнко, пона́пре кошу́ље от коно́пле.

49. Па у крајно ле́ба се трпе́ло.

3.3.4. Номинатив у копулативном предикату

Именице у Н у сиринићком говору користе се и у функцији предикатива. Предикатив је именски израз „у функцији семантичког језгра копулативног предиката или семантичке допуне (комплементa) семикопулативног и декомпонованог предиката“ (Пипер и др. 2005: 125).¹³⁶ Осим самосталних именица у

¹³³ Младеновић испитује појаву општег падежа у пасивним конструкцијама у говорима овог поддијалекта, наводећи притом да је у сиринићком говору у оваквим конструкцијама најстабилнија употреба Н (Младеновић 2012: 35). У овом раду испитивана грађа то потврђује: није пронађен ниједан пример употребе општег падежа у оваквим конструкцијама.

¹³⁴ „Безличност таквих реченица условљена је начином употребе глагола у предикату (у облику карактеристичном за безличне глаголе) у реченици без синтаксичког субјекта“ (Пипер и др. 2005: 604).

¹³⁵ Остале примере с именицом у Н у пасивној реченици в. у *Прилогу 1* (1147–1408).

¹³⁶ Како М. Ивић наводи, и предикативна функција именице последица је независности коју Н као падеж има: „Предикативни положај именичке речи показује међутим да се и на самом терену реченице јавља именичка реч лишена своје именичке синтаксичке функције“ (Ивић 1953–1954: 200).

Н (пример 50), у функцији именског дела предиката јављају се и синтагме (пример 51).

50. Ѐ, тај гáзда бíја *Горњосéлац*.

51. Дéда ми бíја, да извинéте, *мáнгун опáсан*.

У србистичким граматама се именске речи у предлошко-падежним конструкцијама типично сматрају прилошким делом предиката или прилошким предикативом (како је, нпр. у Станојчић/Поповић 1999: 227–229, о овоме детаљно у Ковачевић 2022: 116–120). У овом раду се именским делом предиката или именским предикативом сматрају сви видови употребе именских речи, било да су употребљене као слободан падеж, било у предлошко-падежној конструкцији. Оваква термилошка класификација заснива се на морфолошком критеријуму по којем „ако термин именски предикат упућује само на именске врсте ријечи [...] онда аналогно термин прилошки предикат може упућивати само на прилошке ријечи“ (Ковачевић 2022: 124). Наводећи да „семантички критеријум зато мора бити укључен на хијерархијски нижем нивоу: при опису и систематизацији значењских подтипова именског и прилошког предиката издвојеним према јединственом морфолошком критерију (врсти ријечи)“ (Ковачевић 2022: 125), М. Ковачевић истиче да све реализације именских речи, укључујући ту и предлошко-падежне конструкције, уз копулу представљају именски део предиката, због тога што се њима могу исказати и многа друга значења поред месног, временског и начинског, која се изражавају и прилозима, тј. прилошким предикативом (Ковачевић 2022: 123). Иако другачија тумачења имају дугу традицију и примену, у овом раду се служи критеријумима М. Ковачевића (Ковачевић 2022), нарочито због тога што је у сиринићком говору употреба именских речи (самосталних, у синтагмама и предлошко-падежним конструкцијама) у предикативу широко распрострањена (в. нарочито у оквиру употребе предлога *од* уз Г и ОП и код Д).

Када је о семикопулативним глаголима реч, могу се истаћи глаголи именована *зове* (*ce*), *вика* (*ce*), *каже* (*ce*).¹³⁷ Без обзира на то да ли је глагол рефлексиван (пример 52) или не (пример 53), именица ће стајати у номинативу. Онда када је глагол употребљен као нереклексиван, уз њега ће обавезно стајати и лична заменица одговарајућег лица у А у функцији правог објекта (примери 54 и 55). У сиринићком говору се као глагол именована среће и глагол *имело*¹³⁸ „очигледно мотивисан именицом „име““ (Младеновић 2019: 610), који се употребљава искључиво као нереклексиван (пример 55).¹³⁹

52. Дéмир *кати́а* де се *вика*, над⁹ *хóтел*.

¹³⁷ Ове глаголе са значењем *назвати некога или нешто неким именом* бележи и М. Јуришић у говору Горње Пчиње уз коментар да се „глаголи *каже* и *зове* могу сматрати облицима преузетим из урбаног градског говора (који се уз то и реће срећу)“ (Јуришић 2014: 378).

¹³⁸ Глагол се наводи у перфекту, онако како га употребљава и анализира и Р. Младеновић, наводећи да у грађи има потврда само за перфекат и имперфекат, те да нема примера у презенту попут *Име га Никола* (исп. Младеновић 2019: 610). Међутим, у грађи има примера са заменицом: *Нé смо га нитáл'е како га име* (Ви) (исп. Младеновић 2019: 759, 1025). У новијој грађи (о њој в. у поглављу *Грађа*) нису забележени примери с наведеним глаголом, али савремени говорници сиринићког говора потврђују могућност употребе у презенту, као у претходно наведеном примеру.

¹³⁹ Остале примере Н у функцији предикатива в. у *Прилогу 1* (1409–1764).

53. Ручица смо гу звале.
54. И оно остане, гу каж'емо мућеница.
55. Моега оца га имело Мира.

3.3.5. Номинатив уз демонстративне партикуле

У сирињићком говору се Н користи и уз демонстративне речце *еве, ете, ене* (пример 56), као и у говору Горње Пчиње (Јуришић 2014: 385) и Параћинског Поморавља (Милорадовић 2003: 44–45).¹⁴⁰ Испред именице у номинативу, уз егзофорички употребљене речце *еве, ете, ене* најчешће се може наћи лична заменица у енклитичком облику у ОП (пример 57).

56. Ёте *тај* кућа.
57. Ёте га јено-куче, ће те довати!

Будући да грађа садржи претежно наративе, мало је потврда за демонстративну употребу речци *еве, ете, ене* уз именицу у номинативу. Речце *еве* и *ене* су пак честе у грађи, користе се за анафорско упућивање на претходно речено (пример 58) или за сумирање претходно наведеног (пример 59). Такође, у неким случајевима имају значење ~ *на пример* (пример 60).

58. Кат се нишале девојке: „Занишај-се, лако перо. Чије трупче на орашче? Чије да-је, мајкино-је; чије-да-је, братово-је; чије-да-је, татково-је; чије-да-је, сестрино-је.” Ёте тој повале.
59. Али и овде било бачења јен-тар више, ете тој је – носење, и леба и све.
60. Еве, моа мајка... видеела иглу да удене без наочаре.

¹⁴⁰ За разлику од ситуације у овим говорима, у стандардном српском језику користи се „слободни генитив у реченичним еквивалентима (оказионалним варијантама реченице) уз презентативе – речи којима се у непосредној комуникацији саговорнику скреће пажња на неки објекат или екскламативе – узвике *ево, ето, ено, гле*” (Пипер и др. 2005: 130).

3.4. Номинатив у сиринићком говору – Закључна разматрања

Номинатив се у сиринићком говору употребљава као слободни падеж уз који, свакако, могу стајати факултативни детерминатори. Основна функција коју Н врши у сиринићком говору јесте субјекатска, односно, њиме се маркира агенс радње означене глаголом у предикату. Осим факултативних детерминатора уз Н у функцији субјекта, уз овај падеж може се често пронаћи и поредбена партикула *ка* (нпр. *Тó[j]* је *ка нека сотóна*), која, као и уз ОП у функцији директног објекта, утиче искључиво на семантику именице уз коју стоји, односно, упућује на појам сличан ономе означеном именицом у Н. За разлику од партикуле *ка* која увек претходи именици у Н, факултативни детерминатори или атрибути могу се наћи у слободном размештају у односу на именицу: и испред и иза ње, било да се ради о конгруентном, било о неконгруентном атрибуту. Функцију субјекта може имати и партитивна синтагма чија ће партитивна реч у том случају – свакако, ако је та парититвна реч именица – бити у Н, док ће партитивна допуна остати у ОП.

Међу примерима употребе именице у Н нарочито се издвајају оне у егзистенцијалним конструкцијама. Ове конструкције се у сиринићком говору граде и од глагола *бити* и од глагола *имати*, и оба глагола могу бити у личном и безличном облику. Већа заступљеност примера с глаголом *имати* указује на балканизацију овог говора и приближава га бугарском и македонском језику, у којима се егзистенцијалне конструкције граде од глагола *имати* (Соболев 1997: 49), док *бити* преовладава једино када је предикат у прошлом времену и/или у одричном облику. Други тип реченица у којима се истиче употреба Н у сиринићком говору јесу пасивне реченице. Именице у Н се у овом говору јављају као субјекат у пасивним реченицама с транзитивним глаголима, које би се могле трансформисати у активне у којима би те именице биле директни објекат. Поред тога, у сиринићком говору забележена је и употреба именица у Н и с функцијом субјекта и у обезличеним реченицама с имплицитним колективним агенсом. У овом говору се именице у Н употребљавају и као именски део предиката уз копулу, односно, као предикатив. Апелативна функција Н као падежа истиче се, такође, и у његовој употреби уз семикопулативне глаголе, али и уз демонстративне речце *ебе, ете, ене*.

4. ГЕНИТИВ

4.1. Генитив у језицима и дијалектима балканског језичког савеза

Генитив, када је реч о језицима БЈС,¹⁴¹ постоји само у грчком, ромском и балканском турском (исп. Friedman/Joseph 2023: 411–412). Међутим, и у осталим језицима је питање постојање Г или барем његових остатака нарочито истакнуто и везано, пре свега, за његов синкретизам с Д и дистрибуцију функција између ова два падежа. У грчком је могуће разликовати Г у свим деклинационим типовима (Асенова 2002: 76, Мишеска Томић 2006: 203–204). Дијахронијски посматрано, Г је у грчком језику, и код именица и код заменица, у потпуности заменио Д (Friedman/Joseph 2023: 432), премда његови дијалекти сведоче о случајевима дистинкције између употребе Г/Д у функцији индиректног објекта и истог падежа с посесивним значењима (Friedman/Joseph 2023: 432–433, о овоме детаљније у поглављу *Датив*).¹⁴² У албанском језику, као и у румунском, Г је синкретизован с Д (исп. Friedman/Joseph 2023: 413, Асенова 2002: 77–78, Мишеска Томић 2006: 125–133, 187).¹⁴³ Међутим, Г и Д у албанском језику могуће је формално разликовати: Г претходи клитика којом се указује на род, број и (не)одређеност (Demiraj 1986: 258, Станишић 1989: 358). Осим тога, дативом се у албанском језику увек изражава индиректни објекат, који је притом и редовно удвојен (Friedman/Joseph 2023: 435, о овоме детаљније у поглављу *Датив*). У бугарском (Асенова 2002: 75) и македонском (Кепески 1946: 33–34, Mareš 1994: 30, Friedman 2001: 22) Г не постоји. У говорима П-Г дијалекатске области Г није очуван (у њима се као очувани наводе само Н и ОП, исп. нпр. Белић 1905: 293, Ресо 1991: 45, Ивић 2001:149).

4.2. Генитив у говорима метохијско-косовско-сиринићке области

Када је реч о говорима МКС области (о овоме више у одељку *Балкански језички савез и сиринићки говор*), Г представља падеж који је забележен и чију употребу треба размотрити (в. Табелу 2).

¹⁴¹ С обзиром на то да су дијалекатске прилике ретко представљене у балканистичкој литератури, већ су „анализиране особине стандардних језика и лингвистичке балканске паралеле засноване на њима“ (Sobolev 2004: 68, превод А. Р., о овоме в. и Friedman/Joseph 2023: 411), на овом месту, као и у уводу код осталих падежа у раду (*Датив*, *Локатив* и *Општи падеж*), наводе се информације које се најпре тичу стандардних језика БЈС, иако се, пре свега с ослонцем на студију В. Фридмана и Б. Џосефа (Friedman/Joseph 2023), тежи навођењу исцрпнијих података који укључују и информације о дијалекатским приликама.

¹⁴² У савременом грчком језику данас се изучава, заправо, примат акузатива над генитивом у исказивању функције индиректног објекта (в. у Баћић Ћосић 2022), а чак се запажа да у северним грчим говорима акузатив без предлога може маркирати не само директни него и индиректни објекат (Anagnostopoulou/Sevdali 2020: 993, о појави беспредлошког акузатива (општег падежа) у функцији индиректног објекта као потенцијалне балканистичке црте в. и Friedman/Joseph 2023: 424–427).

¹⁴³ У оквиру балканских романских језика и дијалеката, В. Фридмен и Б. Џосеф истичу да је дистинкција између Д и Г очувана у мегленорумунском (исп. Friedman/Joseph 2023: 433–434).

Генитив множине у овим говорима замењен је ОП, нпр. *умрле бес паре*¹⁴⁴ (Младеновић 2013: 201).¹⁴⁵ У једнини се пак често може срести и тада је у вези пре свега с деклинационим типом и категоријом аниматности. Код именица на сугласник постоји падежни наставак само уколико се именицом означава живо, нпр. *тражију од момка* (Стевановић 1950: 143), док је Г једнине именица које означавају неживо замењен ОП,¹⁴⁶ нпр. *от прут не може да бине греда* (Младеновић 2019: 307). Код именица на -а очуван је генитивни наставак -е,¹⁴⁷ нпр. *Они су из Босне* (Реметић 1996: 459). У средњем роду је у овом падежу аналитизација најдаље развијена, па се Г само по изузетку може наћи код именица средњег рода које означавају живо у Призрену, Гатњу и Сирињићу.¹⁴⁸ Ипак, приметно је да се у свим овим говорима и у свим деклинационим типовима Г одржава пре свега у предлошко-падежним конструкцијама, нпр. *отруваја се од мишомора* (Реметић 1996: 450),¹⁴⁹ док га у функцији директног објекта и у партитивним конструкцијама редовно замењује ОП. На пример, партитивна синтагма у функцији директног објекта у примеру *И он купија толко коломбоц?* (Реметић 1996: 450) садржи именицу *коломбоц* у функцији партитивне допуне у ОП.

¹⁴⁴ Примери за илустрацију падежних форми из монографија наводе се без акцената и додатних дијакритика, како би били уједначени, будући да су аутори имали посебне системе обележавања различитих фонетско-фонолошких особина.

¹⁴⁵ Иако наводи да је Г множине посебна карактеристика ђаковачког говора, те у њему проналази и наставке -а, -и, као и полуглас, М. Стевановић на истом месту наводи да „дијалекатска типичност лица од којих су примери с њима [наведеним наставцима – А. Р.] бележени није довољно поуздана“ (Стевановић 1950: 107).

¹⁴⁶ Павловић 1939: 161, Стевановић 1950: 142–143, Реметић 449–451, Младеновић 2013: 140, Младеновић 2019: 300–301.

¹⁴⁷ Стевановић 1950: 142–143, Реметић 1996: 459, Младеновић 2013: 181, Младеновић 2019: 365–366.

¹⁴⁸ Реметић 1996: 465, Младеновић 2013: 173, Младеновић 2019: 340.

¹⁴⁹ Реметић 1996: 450, 460, Младеновић 2013: 140–141, 181, 191, Младеновић 2019: 300–301, 340, 366.

Табела 2:¹⁵⁰ Генитив у говорима МКС области¹⁵¹

Говор	Број	Једнина			Множина		
	Род	М	Ж	С	М	Ж	С
сретечки	(+)	+	Х		Х	Х	Х
ђаковачки	(+)	+	Х		Х	Х	Х
призренски	(+)	+	(+)		Х	Х	Х
сиринићки	(+)	+	(+)		Х	Х	Х
Гатње	(+)	+	(+)		Х	Х	Х

4.3. Генитив у сиринићком говору

Генитив јединице у сиринићком говору забележен је код именица које припадају I, II и III деклинационом типу, док Г множине не постоји. Именице прва два деклинациона типа у Г су ретке, тако да највећи део грађе која се тиче Г чине именице III деклинационог типа. Генитив се у сиринићком говору може наћи у форми без предлога (у функцији детерминатора), с обавезним детерминатором и са предлозима.

4.3.1. Беспредлошки генитив

У оквиру беспредлошке употребе Г у сиринићком говору разматра се његова реализација у функцији детерминатора, као и с обавезним детерминатором.

4.3.1.1. Генитив у функцији детерминатора

У примеру (1) адноминално је употребљен Г именице I деклинационог типа (*свет*) у функцији обавезног детерминатора. Процењује се да је његова употреба последица идиоматичности синтагме којој припада,¹⁵² будући да је *смак света* синтагма састављена од две лексеме које се често јављају у колокацији. Другим речима, сматра се да је у овом случају беспредлошки Г именице *свет* у сиринићки говор ушао због идиоматичности конструкције у оквиру које се јавља. Г именица I деклинационог типа у сиринићком говору иначе је изузетно редак (в. Младеновић 2019: 300–301 и ниже). Како с обзиром на то, тако и због тога што се ради о једином

¹⁵⁰ Ознаке у табели имају следеће значење: + падеж постоји, (+) падеж се обично среће само код аниматних именица или по изузетку, Х падеж не постоји.

¹⁵¹ У табелама, као и у делу текста који се односи на говоре МКС области, не користи се термин *деклинациони тип* због тога што аутори описа ових говора на различите начине дефинишу деклинације. Под мушким родом подразумевају се именице на сугласник (и оне које су раније биле женског рода, па заједно с деклинацијом промениле и род), женски род обухвата све именице на *-а*, укључујући и оне мушког рода, док се под средњи род подводе све именице у овом роду, без обзира на проширивање основе.

¹⁵² У случају примера (1) претпоставља се да се ради о новијем утицају стандардног српског језика, међутим, идиоматизованост је већ забележена као један од могућих узрочника окамењених падежних форми (исп. Марковић 2014: 121).

случају употребе беспредлошког Г и Г без детерминатора овог деклинационог типа, може се закључити да је посреди околинална употреба без укоренености у актуелној структури говора Сиринића.

1. А тој, туј према Нарцис, тај камењар, тој било неки-път град^т. Док не бија смък свѣта.

У грађи је забележен и мали број примера Г именица III деклинационог типа у адноминалној употреби (примери 2–4). У примеру (2) именица у Г (*милиција*) јавља се као зависни члан синтагме која врши функцију реченичног субјекта. С обзиром на, пре свега, малу заступљеност, али и на то да би се пример могао сместити у званичну терминологију из административног стила,¹⁵³ процењује се да се ради о случају уношења конструкције из стандардног језика. Иако у сиринићком говору за наставак Г једине именица III деклинационог типа такође постоји наставак *-е*, његова употреба у адноминалној употреби, односно у функцији детерминатора, није уобичајена.¹⁵⁴ С друге стране, осим наставка који се у сиринићком говору не осећа страном, на одомаћеност овакве синтагме су, може се претпоставити, утицале и ванлингвистичке околности које се тичу престижа звања *командир милиције* и угледа који је носиоцу давао. На адаптацију у говору указује интерполација предиката између делова синтагме, тј. одвајање атрибута, што није неуобичајено за сиринићки говор (о слободном распореду чланова синтагме в. и део о предлогу *од* у овом поглављу), али јесте за стандардни српски језик из којег је синтагма ушла.¹⁵⁵

2. И *командир* дошо, *милиције*, у собу да ме ўзоў.

У адноминалној употреби забележен је и Г именице *окупација*, који је у синтагми *време окупације* обавезни детерминатор. Синтагма је употребљена с предлогом *за* и заједно с њом има значење темпоралне локализације у примеру (3).¹⁵⁶ Значење дате конструкције може се даље прецизирати као симултаност уз обележје

¹⁵³ Дијалектолози често проналазе случајеве употребе неочекиваних граматичких типова у народним говорима управо који су у вези са административним стилем (нпр. Младеновић 2019: 301, Милорадовић 2003: 57).

¹⁵⁴ Наводећи пример *командант батаљона*, С. Милорадовић примећује исто у вези са говором Параћинског Поморавља: „Као резултат експанзије књижевних језичких форми у новије време, у примерима пореклом из професионалног – највише војног и административног жаргона, појављује се адноминално употребљени Г, али се срећу и примери са општим падежним обликом у служби генитива“ (Милорадовић 2003: 57). Исту процену, такође уз примере попут *командант батаљона*, наводи и Ј. Марковић „Окамењене генитивне синтагме преузете из језика администрације обично су новијег датума, мада има и старијих, али заједничко им је да у језик улазе на исти начин – као готови модели“ (Марковић 2014: 118).

¹⁵⁵ Насупрот слободном распореду чланова синтагми у Г, у Д се изостанак непосредног контакта између њих сматра индикативним за разликовање адвербалне од адноминалне употребе Д (в. поглавље *Датив* и нарочито одељак *Посесивни датив*).

¹⁵⁶ М. Стевановић у стандардном српском језику примећује учесталу употребу предлога *за* уз синтагме у акузативу у којима управну реч чини именица *време* (као у наведеном примеру (3), истичући да „генитив, дакако, долази иза њега [акузатива именице *време* –А. Р.] као допунски детерминатив те, сада акузативне синтагме“ (Стевановић 1961: 217).

процесуалности.¹⁵⁷ Претпоставља се да је целокупна конструкција унесена из стандарног српског језика, конкретно, из политичког дискурса¹⁵⁸.

3. А борина кад нема́ло за вре́ме окупацѝе.

Последњи пример (4) Г једнине именице III деклинационог типа у адноминалној употреби јесте у оквиру синтагме *чувар куће*. И на његову појаву утичу колокабилност, односно идиоматичност лексема,¹⁵⁹ као и тематска сфера која се за сиринићки говор показала као изузетно значајна – сакрална (о њој в. нарочито у поглављу *Датив*).

4. Тој га прајмо *чувар куће*, цѝлу годину га чува́мо тој јајце, а по́сле овеј ку́во, ал са́мо у црвѝну бо́ју.

С обзиром на то да је број примера адноминалне употребе Г мали, као и на то да се сви везују за одређене околности (као што је идиоматизација, терминологија која се може везати за одређени стил, престиж итд.) може се закључити да овако употребљен Г није уобичајен у сиринићком говору.

4.3.1.2. Генитив с обавезним детерминатором

Генитивом именице *година* (пример 6) и Г именица којима се означавају месеци у години (пример 5) у комбинацији с обавезним нумеричким детерминатором исказује се темпорално значење¹⁶⁰ у сиринићком говору.¹⁶¹ Како изворни говорници наводе, називе месеца у години могуће је употребити и самостално, у Г, онда када време није прецизно одређено, нпр. *Тој је август* или *Он долази/бија август*. Овакву употребу омогућава, с једне стране, уобичајеност употребе нумеричког детерминатора уз назив месеца (како би темпорална локализација била прецизна) и, с друге стране, сама семантика назива месеца: иако темпорално недовољно одређен (зато обично има детерминатор уз себе), он има прецизно утврђено место у години, за разлику од саме године, која се не може јавити без детерминатора (уп. и с употребом ових именица у значењу мере времена у поглављу *Беспредлошки општи падеж*). То,

¹⁵⁷ Њоме се наводи темпорална локализација „с представом о протоку времена (динамичко поимање времена)“ (Пипер и др. 2005: 220).

¹⁵⁸ Појам *политички дискурс* „може се разумети радијално и градуелно, преко дихотомије центар-периферија“ (Слијепчевић 2016: 90), при чему је централни политички дискурс „институционализован, дискурс који се снажно везује за политичке активности самих политичара“ (исто), а „сам крај периферије политичког дискурса сачињавао би свакодневни говор обичних људи, који се тиче политичких питања или је мотивисан политичким темама“ (исто, детаљније о овоме в. нпр. у Слијепчевић 2016). У случају примера (55) јасно је да се ради о крајњој периферији политичког дискурса.

¹⁵⁹ О идиоматичности в. фусноту 61.

¹⁶⁰ Како у вези са стандардним српским језиком наводи М. Ивић, „именица са значењем временске мере може да обележи време у које пада тренутак вршења радње само ако је уз њу употребљена каква ближа одредба“ (Ивић 1955–1956: 168).

¹⁶¹ Са значењем темпоралне локализације (прецизније симултаности – „Везивање именоване радње за идентификовани временски моменат формулише се као симултаност“ (Павловић 2000: 53)) в. и примере 1–6 у *Прилогу 2*.

истовремено, може упућивати и на идиоматизацију, односно окамењеност наведене употребе генитива.

5. *Деветнаестог августа то[ј] је.*

6. *Ћ, сáг^к, исто смо ишле гóре деведéсет и óсме године.*

Одредбом у форми Г с обавезним нумеричким квантификатором може се исказати и почетак догађаја о којем се говори (пример 7). Оваквом темпоралном локализацијом не указује се на дужину трајања радње, већ се имплицира даље њено трајање. С обзиром на целокупан исказ у којем је предикат исказан глаголом *почне* могло би се рећи да се синтагмом *деведесет девете године* указује на својеврсну темпоралну аблативност,¹⁶² иако она сама по себи означава, као и претходни примери, симултаност.

7. *Сáг^к отkáко почија овај рáт деведéсет девéте године, виш'е нé се ни кóси ни тóј што ни је пó близу, а за тóј гóре да не зборíмо и да смíје нíкој да íде гóре.*

Генитивом са заменицом (*сваки*) у функцији обавезног детерминатора у примеру (8) означена је темпорална регуларност, прецизније – учесталост појаве у времену. Савремени изворни говорници сиринићког говора (в. одељак *Грађа*) наводе да би они могли употребити и синтагму *сваку годину*, нарочито у случајевима понављане радње: *Тој се праји сваку годину*. Наведену тврдњу би требало детаљније испитати квантитативним методама у вези с осталим могућностима исказивања темпоралних значења, као и на новијој грађи (и у поређењу са старом), због тога што упућује, с једне стране, на ширење аналитизма, а с друге, на то да се и у случају примера попут (8) могло радити о компетитивном старијем стању (Г насупротив ОП).¹⁶³ Примери употребе ОП именица осталих типова представљају једини могући облик исказивања ових темпоралних значења, онда када уз њих није употребљен нумерички квантификатор. У случају да је у функцији детерминатора нумерички квантификатор, избор падежа јесте последица врсте партитивне (или паукалне) синтагме, не функције или значења у реченици. Код именица III деклинационог типа с обавезним детерминатором и с темпоралним значењем (в. одељак *Општи падеж с обавезним детерминатором и у функцији детерминатора*) бележи се већи број примера употребе ОП онда када детерминатор није нумерички, док уз нумерички квантификатор (као у примеру 8) увек стоји облик именице на *-е*, управо захваљујући особинама које партитивне синтагме имају у сиринићком говору (о њима в. у одељку *Сиринићки говор – основне дијалекатске карактеристике* и Младеновић 2019: 415–422).

¹⁶² Темпорална аблативност (термин према Пипер и др. 2005: 158, тамо без дефиниције) означава почетак радње која и даље траје, а најчешће се исказује генитивним конструкцијама с предлогом *од* како у стандардном српском језику (Пипер и др. 2005:158), тако и у сиринићком говору (в. одељак *Предлог од* у оквиру овог поглавља).

¹⁶³ И у говору Параћинског Поморавља за темпорално значење С. Милорадовић истиче да је ОП доминантна форма исказивања, „те се може рећи да у овој значењској категорији прибележене генитивне синтагме егзистирају више као окамењени прилошки изрази које одржава адвербијализација“ (Милорадовић 2003: 74).

8. За Прочку вучаре што имамо, зна се. Женидба Марка Краљевића,¹⁶⁴ тој ни је одомаћено оуде сваке године.

4.3.2. Генитив с предлозима

Генитив с предлозима забележен је претежно код именица III деклинационог типа, док се Г именица I и II деклинационог типа (у једнини) у малом броју примера јавља као изузетак од правила да ОП ових именица уз предлог замењује Г.¹⁶⁵

4.3.2.1. Предлог без

Генитивним конструкцијама с предлогом *без* у сиринићком говору, као и у стандардном српском језику, „указује се на недостатак контакта између два појма“ (Фелешко 1995: 141), те оне могу имати квалификативна¹⁶⁶ (пример 9) и значења пропратне околности или концесивности (примери 10–12).¹⁶⁷ Квалификативно значење какво се препознаје код генитивне конструкције с предлогом *без* (*без душе*) у примеру (9) М. Ивић назива карактеризацијом која је „ближе одређивање једне појаве другом по вези која се успоставља између њих – издвајањем друге појаве према првој њеним приближавањем тиме што се указује на улогу коју врши према првој појави“ (Ивић 1957–1958: 144). Према Л. Лашковој конструкције с предлогом *без*

¹⁶⁴ Женидба Краљевића Марка је термин за празник који се у Сиринићу зове Прочка. Елементи стандардног језика, Г именица *краљевић* и *Марко* унесени су у оквиру целокупне синтагме коју Сиринићани користе искључиво у разговору са људима који нису из ове жупе, сматрајући је престижнијом јер долази из стандарда.

¹⁶⁵ Број предлога који се јавља уз Г је велики. У литератури се наводи да је „бројност предлога уз генитив за означавање различитих значења (просторних, темпоралних, посесивних), како у књижевном језику тако и у свим српским дијалектима, далеко је већа у поређењу са било којим другим падежом“ (Жугић 2006: 260). Генитив се и у говору Параћинског Поморавља истиче по томе што опстаје пре свега уз предлоге (Милорадовић 2003: 79).

¹⁶⁶ Термин *квалификативно значење* се у овом раду користи шире него што је то у литератури на коју се у семантичкој анализи највише ослањамо (Јуришић 2014, Павловић 2000), у којој се под њим подразумева адвербална детерминација начинског типа (исп. Јуришић 2014: 466, као и Павловић 2000: 194). Најближи опсег дефиниције може се пронаћи у обради синтаксе падежа стандардног српског језика, у којој је квалификативно значење оно „којим се именички појам одређује у погледу особине, а реченична предикација у погледу начина реализације“ (Пипер и др. 2005: 159). Разлог за то лежи у природи грађе у којој је често тешко или немогуће утврдити да ли се ради о адвербалној или адноминалној употреби конструкција (в. нпр. код предлога *од*), као и због тога што се и именски копулативни предикатив у сиринићком говору може исказивати предлошко-падежним конструкцијама (како је у примеру 9 и у појединим случајевима употребе Д (в. поглавље о овом падежу)), а познато је да се именском копулативном конструкцијом служи када „субјекатском појму треба приписати неко својство *квалификацију* [истицање А. Р.] [...] или када субјекатски појам треба идентификовати“ (Станојчић/Поповић 1999: 224). У случајевима када је адноминална употреба очигледна, употребљава се термин *спецификативност* или *спецификативно значење*, у оквиру којег се даље могу разликовати нијансе попут карактеристичне појединости, фабрикатива, димензива и сл. (исп. Јуришић 2014: 495).

¹⁶⁷ Р. Жугић као основно значење предлога *без* наводи: „У најширем смислу, конструкцијама с предлогом БЕЗ означава се однос изузимања, издвајања једног појма и појма од кога се изузимање, издвајање врши“ (Жугић 2010: 158). Овакво шире описано значење може се приметити како у случају говора јабланичког краја (Жугић 2010:158–159), тако и у говору Горње Пчиње (Јуришић 2014: 496) уз ОП, и у говору Параћинског Поморавља (Милорадовић 2003: 122) уз Г. Оно је сиринићком говору присутно и у конструкцијама *без* + Г и у конструкцијама *без* + ОП (в. поглавље о овом падежу).

којима се исказује квалификативно значење представљају супстантивизирани форми настале од релативних реченица (исп. Лашкова 1984–1985: 389).¹⁶⁸ Код квалификативних значења може постојати и посесивна значењска нијанса,¹⁶⁹ као у примеру (9).¹⁷⁰

9. Тéј жéне су без дýше.

Значење пропратне околности код генитивних конструкција с предлогом *без* може се даље прецизирати као одсуство пропратне околности, тј. комитативност¹⁷¹ (пример 10). Њему је блиско и кондиционално значење – околност која условљава реализацију радње (пример 11), као и значење неповољних услова у оквиру којих се радња извршава – концесивност¹⁷² (пример 12).¹⁷³

10. Без *марáме* нíкат нéсэм бíла.

11. Ал мóже свáдба без *твојéга чíче*?

12. Ѐде кóнвој безá *пrátње*.

4.3.2.2. Предлог близо

Предлог *близо* пронађен је и у лику *близу*. У грађи је забележен један пример употребе Г именице I деклинационог типа с предлогом *близу*¹⁷⁴ (пример 13). Прилошка одредба *близу Призрена* у примеру (13) има значење оријентационе индирективности.¹⁷⁵

13. Оváмо *блíзу Призréна* [имало], ми причáле тíја о[д] тéј фамилíје.

¹⁶⁸ Овакав закључак Л. Лашкова доноси у вези с употребом предлога *без* у српском и бугарском језику, у којима је овај предлог продуктивнији него у осталим словенским језицима (Лашкова 1984–1985: 393–394).

¹⁶⁹ „У ширем смислу квалификативност се, јаче или слабије, додирује с посесивношћу“ (Пипер и др. 2005: 830).

¹⁷⁰ Овакво квалификативно значење се у говору Параћинског Поморавља може исказати и генитивним конструкцијама с предлогом *без*, али и комбинацијом овог предлога са ОП (Милорадовић 2003: 122–123), док се дато значење у горњопчињском (Јуришић 2014: 476) и говору јабланичког краја (Жугић 2010: 158–159) може исказати искључиво предлошко-падежним конструкцијама *без + ОП*.

¹⁷¹ „Комитативност представља категорију којом се указује на присуство или одсуство лица, предмета или појава које прате реализацију радње управног глагола“ (Јуришић 2014: 474).

¹⁷² О наведеном значењу в. Јуришић 2014: 489, Пипер и др. 2005: 826.

¹⁷³ У *Прилогу 2* в. остале примере употребе конструкције *без + Г* са значењем квалификативности (7–11), комитативности (12), кондиционалности (13–17) и концесивности (18).

¹⁷⁴ У говору Горње Пчиње „предлог *близу* у ствари није примећен, али се често наилази на *близо/близу* у прилошком значењу: *óвдека је блíзу бíја*“ (Јуришић 2014: 414), док у говору Параћинског Поморавља „за оријентационо обележавање места 'на малом одстојању од *x*', односно 'у близини *x*', у употреби је, но веома ретко, предлог *близо/близу* с генитивом“ (Милорадовић 2003: 120). И Р. Жугић бележи предлог *близу* уз ОП у говору јабланичког краја, истичући примере у којима је овај предлог „употребљен заједно с предлогом ДО у просторном значењу. Чини се чак да је ова употреба фреквентнија и обичнија од употребе саме синтагме БЛИЗО с именом у ОП“ (Жугић 2010: 115).

¹⁷⁵ Оријентациона индирективност подразумева да „оријентир као конкретизатор односа између локализатора и објекта локализације није део локализатора (његова унутрашњост или површина) него је то простор изван локализатора одређен његовим странама или неким његовим количинским обележјем“ (Пипер и др. 2005: 733).

И генитивне конструкције именица III деклинационог типа с предлогом *близо* имају значење оријентационе индирективности (пример 14).¹⁷⁶

14. Јéна-ливáда ни је *близо шúме*.

У грађи је забележен и један пример употребе генитивне конструкције с предлогом *близу* којом се исказује директивно значење. Пример (15) преузет је из илустративних примера из (Младеновић 2019: 374) и нема га у дијалекатским текстовима, па стога није могуће навести шири контекст, тј. он представља само зависну реченицу. Стога се не може с великом сигурношћу закључивати о значењу у датом примеру (15), међутим, сам предикат зависне временске реченице (с везником *кад*) указује на директивно значење. Значење овог примера могло би се окарактерисати као оријентационо адлативно, какво је забележено и у стандардном српском језику (премда не под тим термином): „Не само вршење радње или заузимање места на блиском одстојању од појма именованог генитивом већ и доспевање у место које је недалеко од тога појма такође се означава везом генитива и предлога *близу*“ (Стевановић 1989: 301). Ипак, употреба два типично сучељавана значења, дирекције и локализације – будући да је типично значење овог предлога (и прилога) локационо – могла би се повезати с појавом неразликовања циља и места, типичног за говоре П-Т области, али и друге балканске језике и дијалекте.¹⁷⁷ У прилог оваквом закључку говоре и примери ове врсте значења у оквиру конструкције *близо* + ОП (в. у поглављу *Општи надеж с предлозима*).

15. Кá[д] дóшле *близо теј ловáчке куће*.

4.3.2.3. Предлог *ван*

У свега двама примерима, у грађи је забележен предлог *ван*, у оба случаја са спацијалним значењем. И у примеру (16) и у примеру (17), прилошка одредба за место састоји се од предлога *ван* и именице у Г којима се означава оријентациона индирективност. Ова конструкција указује на то да се објекат локализације¹⁷⁸ налази у близини локализатора, са његове спољне стране, али с њим није ни у каквом контакту. Притом такође не постоји информација о његовој прецизнијој позицији у односу на локализатор.¹⁷⁹

16. *Ван ре́ке* напраéно топи́ло.

¹⁷⁶ Остале примере с овим значењем в. у Прилогу 2 (19–24).

¹⁷⁷ Међу малобројним примерима генитивних конструкција с предлогом *близу* забележеним у говору Параћинског Поморавља може се наћи и *он дошо близо неке провалије* (Милорадовић 2003: 120), у којем се може препознати директивно значење. М. Јуришић у горњопчињском говору није пронашла примере употребе предлога *близу/близо* (Јуришић 2014: 414).

¹⁷⁸ Термини *објекат локализације* и *локализатор* користе се по узору на (Klikovac 2006: 20). Произошли су из когнитивне лингвистике, која их је, пак, преузела из гештALT психологије. Под њима се подразумева представа односа (*релације*) између двају или више објеката који је асиметричан: „један је, наиме, одабран да буде у првом плану [*објекат локализације* – А. Р.], док други служи као позадина или референтна тачка [*локализатор* – А. Р.]“ (Taylor 1993: 153, према Klikovac 2006: 19, о овоме детаљно в. у Klikovac 2006: 7–41).

¹⁷⁹ С. Милорадовић је у говору Параћинског Поморавља пронашла три примера употребе предлога *ван*: два пута у лику *изван*, с Г и једном као *ван* с ОП именице средњег рода (Милорадовић 2003: 119).

17. Напре свадба не се прајла ван куће.

4.3.2.4. Предлог више

Предлог *више* у грађи је забележен у два лика: *више* и *повише*. Као и предлог *ван*, и предлог *више* забележен је у незнатном броју примера (укупно 3, пример (18) и примери 25–26 у Прилогу 2) и са спацијалним значењем. У примеру (18), прилошкој одредби за место исказаној предлошко-падежном конструкцијом с овим предлогом претходи започета и недовршена конструкција с предлогом *у*, који се сматра типичним представником локационе индирективности¹⁸⁰. Предлогом *више* у сиринићком говору указује се на то да се објект локализације налази изнад горње стране локализатора, али без контакта с њим, односно ова конструкција има значење оријентационе индирективности.¹⁸¹

18. А де биле они? Више у... *више* улице одма.

4.3.2.5. Предлог врз

У сиринићком говору предлог *врз* јавља се у неколико примера у конструкцији с Г (пример 19 и примери 27–30 у Прилогу 2). Конструкције с овим предлогом имају значење директивности у простору. Њихово конкретно значење би се могло прецизирати као адлативност, с обзиром на то да се предлогом *врз* маркира досезање циља, с прецизирањем да се ради о захватању читаве горње површине локализатора.¹⁸² Како примећује С. Милорадовић (Милорадовић 2003: 118), а с њом се слаже и М. Јуришић (Јуришић 2014: 430), конструкције с предлогом *врз* (с Г у говору Параћинског Поморавља, а у горњопчињском с ОП) могуће је заменити предлогом *преко*, али је притом код првих „виши степен 'конкретизације' него код падежних синтагми са предлогом *преко*“ (Милорадовић 2003: 118). Оно по чему се сиринићки говор разликује у односу на забележено у поменутом два говора, када је реч о (генитивним) конструкцијама с предлогом *врз*, јесте то што у њему ове конструкције немају и локационо индирективно¹⁸³ него само директивно (прецизније, адлативно) значење.

19. И се турало да се покрије *врз* колѣнке.

¹⁸⁰ За разлику од оријентационе индирективности (дефиницију в. у фусноти 175) „локациона или инклузивна индирективност подразумева да је објект локализације у целини или делимично у простору локализатора“ (Јуришић 2014: 401).

¹⁸¹ Предлог *више* уз Г и са значењем оријентационе индирективности постоји и у говору Параћинског Поморавља (Милорадовић 2003: 113), док у горњопчињском дато значење носи конструкција *више* + ОП (Јуришић 2014: 408).

¹⁸² Предлогом *врз* се „указује на просторни однос у коме се објект локализације смешта, односно, завршава своју активност тако да захвата читаву горњу страну локализатора. У питању је, дакле, завршна усмереност или адлативност, а како се активност завршава на површини оријентира, овај предлог је везан за још један параметар – ареалокализацију“ (Јуришић 2013: 121).

¹⁸³ Изворни говорници наводе да би се могло рећи нпр. и *Тебе било врз колѣнке* и *Тебе било врз колѣнку*, али да би они пре употребили другу реченицу.

Употреба предлога *врз* испитана је на ширем терену: у српским народним говорима М. Јуришић проналази знатно већи број значења која предлог *врз* може исказивати било с Г било с ОП, (Јуришић 2013).¹⁸⁴ Друга значења – сем наведеног значења локационе индирективности – код генитивних конструкција у сиринићком говору нису забележена (уп. с употребом овог предлога уз ОП).

4.3.2.6. Предлог *до*

Предлог *до* забележен је уз именицу I деклинационог типа у само једном примеру (20). У њему генитивна конструкција с предлогом *до* чини прилошку одредбу са значењем темпоралне адлативности, тј. терминативности¹⁸⁵.

20. И *до мрџака* да седиш.

С именицама III деклинационог типа, пак, предлог *до* забележен је у великом броју примера, како у поменутом терминативном (пример 21), тако и у значењу спацијалне адлативности (пример 22).

21. Никџд^т, ете, *до ове^ј године*, слабо сџм забраљала.

22. „Ја те водем – вика – тамо *до жу^{не} твоје*.”

Како у вези са стандардним српским језиком наводи Д. Гортан-Премк, предлог *до* се „уклапа у опште генитивно–аблативно значење, заправо у њему се додирују стари аблатив и генитив. Основно му је значење одређивање крајње границе глаголске радње односно одређивање степена заступљености какве особине“ (Гортан-Премк 1963: 68).¹⁸⁶

Када је о локационим значењима предлога *до* (с Г) реч, као основно се издваја „одређивање места завршетка кретања или простирања које се налази у непосредној близини појма који се одређује односно негде у сфери тог појма“ (Гортан-Премк 1963: 83). Из значења адлативности произилазе и остала значења за која се везује предлог *до*, попут темпоралних (исп. Гортан-Премк 1963: 73). Спацијално адлативно значење исказано је предлогом *до* и Г у примеру (22), као и у примерима (31–40) у Прилогу 2. У случају да се у датој конструкцији јави аниматна именица, сем адлативног значења, њоме се исказује и задржавање у сфери локализатора (пример 23, као и 35 у Прилогу 2).¹⁸⁷

¹⁸⁴ „Примарна значења предлошко-падежне конструкције *врз* + Г / ОП везана су за категорију спацијалности: адлативност и локациона индирективност, док се перлативност среће по изузетку. Ретке су потврде у другим семантичким категоријама: темпоралност (постериорност), квалификативност (дистрибутивност), каузалност и интенционалност. Конструкција *врз* + Г / ОП често се употребљава уз глаголе *финалне директивности*, односно *глаголе смеиштања* (*легне, падне*) и уз глаголе типа *обући*“ (Јуришић 2013: 125)

¹⁸⁵ Терминативност подразумева крајњу тачку у времену до које се одвија радња.

¹⁸⁶ На исти начин се описује значење предлога *до* уз Г у говору Параћинског Поморавља (Милорадовић 2003: 89), али и значење предлога *до* уз ОП у П-Т говорима (исп. Жугић 2010: 82–83, Јуришић 2014: 436).

¹⁸⁷ Такво значење описано је и у вези са стандардним српским језиком: „поред значења адлативности / циљности поседује и семантичко обележје темпорално-квалификативног типа – наине носи податак о

23. И кэ[д] дошла до сестре, што да види!

Генитивним конструкцијама с предлогом *до* у сиринићком говору може се означити и оријентациона индирективност: у примеру (24) оваква конструкција јавља се уз глагол с неусмереним значењем у предикату. И примеру (25) означава се, такође непосредна близина локализатора (*кућа*) и објекта локализације (*башча*).

24. А твој сѝн па играа у ко̀ло до Зори́це.

25. Башча ми бѝла л'ѝпа, одма́ до ку́ће башча.

У трима генитивним конструкцијама с предлогом *до* (примери 26–28) јавља се и квантитативно значење које се може прецизирати као означавање димензија (М. Јуришић овакав Г назива *димензив*, в. Јуришић 2014: 497–498). У примеру (26) конструкција Г с предлогом *до* представља детерминатор придеву *дугачак*, који се не слаже у роду с именицом кошуља, већ се јавља у средњем роду. Ова појава није усамљена и није до сада испитана, премда би се као потенцијални узрок могла претпоставити наратија која подразумева уопштавање приче о појавама и честа питања формулисана пасивним реченицама (у овом случају *Шта се носило?*). У примеру (27) пак димензије су исказане самостално, тј. нема придева, па се као детерминисана посматра именица *кошуља*, док је придев елидиран и подразумева се. У примеру (28) наведено значење може се прецизирати као мера која подразумева крајње границе, али се у овом значењу може препознати и начинско, као и у примеру 41 у Прилогу 2.

26. Кошу́ља. Дэгѝчко то́ј бѝло. Одóвде на раме́на до зѝмње дэгѝчко бѝло.

27. У ва́лэ, у кошу́љу до зѝвње [сѝм била обучена].

28. Цѝла мавáла го́ре! Измокрѝмо се до кѝже.

С терминативним значењем у оквиру конструкције с предлогом *до* забележена је и једна именица женског рода на сугласник (пример 29), за коју би у сиринићком говору било очекивано да се мења као именице мушког рода на сугласник (в. одељак *Род и деклинациони тип* и Младеновић 2019: 297). Стога се може претпоставити да овај пример представља оказионалан унос из стандардног српског језика.¹⁸⁸

29. Ё́ве, мо́а ма́јка, Бо́г да ми гу прóсти, до смѝрти видѝла ѝглу да удѝне без наочáре.

ограниченом, по правилу кратком, задржавању/боравку агенса у сфери локализатора“ (Пипер и др. 2005: 152).

¹⁸⁸ Поред примера (20–21 и 29) са терминативним значењем забележени су и примери 42–49 у Прилогу 2.

4.3.2.7. Предлог зад

Предлог *зад* посведочен је у грађи сиринићког говора свега једним примером,¹⁸⁹ и то уз именицу III деклинационог типа, за коју се не може с потпуном сигурношћу тврдити да није у ОП множине (пример 30).¹⁹⁰ Чешће се употребљава у лику *позади*. У конкретном случају (пример 30) овај предлог има значење оријентационе индирективности, будући да се ради о задњем делу локализатора с којим објекат локализације нема контакт и његова позиција у односу на локализатор није даље прецизирана. С обзиром на форму саме именице *шума*, да није реч о ОП множине, већ о Г једнине закључује се искључиво на основу контекста – не очекује се да је реч о више шума̂ иза којих би се налазила ливада, премда и та могућност није искључена.

30. Имáла и јена-ливада зат шуме.

Предлог *позади* у сиринићком говору потврђен је малим бројем примера. Овом конструкцијом означава се оријентациона индирективност (пример 31), чак и када се јавља уз предикат у коме је динамички глагол (пример 32): у том случају указује на вршење радње иза или са задње стране локализатора.¹⁹¹

31. Позáди куће ни је кочи́на.

32. Сви ће трчу позади девџке што носила богубраду.

У примеру (33) ова конструкција забележена је с (оријентационим) адлативним значењем.¹⁹²

33. Óстај штó си донија позади Никóле.

4.3.2.8. Предлог због

У два примера се у грађи јавља Г именица I деклинационог типа с предлогом *због*, с којим исказује узрочно (каузално) значење. Предлог *због* се у српском стандардном језику, поред *услед*, сматра „специјализованим за изражавање узрочног значења: њихово значење је *увек* и *само узрочно*“ (Кликовац 1997: 26).¹⁹³ Упркос томе, овај предлог стоји уз појам који не означава 'активног проузроковача' (термин М.

¹⁸⁹ М. Јуришић у анализи горњопчињског говора и Р. Жугић у анализи говора јабланичког краја не наводи предлог *зад*, док С. Милорадовић у грађи говора Параћинског Поморавља проналази само један пример употребе овог предлога (Милорадовић 2003: 122).

¹⁹⁰ Овај предлог се нарочито не истиче ни у осталим говорима МКС поддијалекта, као ни у говору Горње Пчиње.

¹⁹¹ Иста употреба предлога *позади* забележена је и у горњопчињском (уз ОП) (Јуришић 2014: 409) и у говору Параћинског Поморавља (уз Г) (Милорадовић 2003: 118).

¹⁹² За детаљан опис значења генитивних конструкција с предлогом *позади* могу се навести речи М. Јуришић у вези с аналитичким конструкцијама са предлозима *пред* и *поза* с ОП. Њима се „идентификује позиција објекта локализације на хоризонталном плану у односу на оријентир. Њихово адлативно значење препознаје се по директивном глаголу уз који стоје. Односно, усмерено кретање завршава се у тачкама лексикализованим именском речи у ОП“ (Јуришић 2014: 438). Дато значење постоји и у говору Параћинског Поморавља (уз Г) (Милорадовић 2003: 118).

¹⁹³ У сиринићком говору је, пак, забележен и пример употребе овог предлога с намерним значењем (в. одељак о овом предлогу у поглављу *Општи надеж с предлозима*).

Ивић 1954: 186), с обзиром на то да само „индиректно има везе са изазивањем дате радње“ (Ивић 1954: 187). Директни проузроковач, онај који „својом појавом, својој природом изазива вршење радње или даје потстрека за вршење радње“ (исто), у стандардном српском језику најчешће се јавља уз предлоге *од*, *из*, *са* и *за*, чије се узрочно значење метафорички надовезује на њихова примарна просторна значења (исп. Кликовац 1997: 26). Каузално значење је у Сиринићу забележено још само код предлога *од*, било с Г било с ОП, и – у малом броју примера – код конструкција *по* + Л и *у* + ОП, *за* + ОП.

34. Се празнује Ветрџлом због ветролџма.

35. Прџ неџе имџло тџко него се насил’ил’е ѝ животѝње ради џуде, због *раџа*, враџ нека га знаџе!

Између примера (34) и (35) могуће је приметити разлику на тематском нивоу: у првом је реч о традицијској култури, док би се у другом могао претпоставити утицај стандардног језика, будући да се у улози каузатора налази појам од социјалног значаја (*рат*),¹⁹⁴ као и због тога што је пре Г с предлогом *због* употребљен предлог *ради*, такође с узрочним значењем, који је у грађи забележен једино у наведеном примеру (35). О томе да предлог *ради* не чини активни део предлошког система у сиринићком говору, односно да се као једини с каузалним значењем јавља предлог *због*, сведоче примери употребе потоњег с каузалним значењем, премда обично уз именице у ОП (в. одељак *Предлог због* у оквиру поглавља *Општи надеж*).¹⁹⁵

С именицама III деклинационог типа у Г предлог *због* јавља се чешће и у тим случајевима увек као одредба с каузалним значењем. Међутим, у мањем броју се може непосредно доказати да се ради о Г једнине, а не ОП множине (в. примере у оквиру предлога *због* с ОП). Несумњиво је реч о Г једнине у случају када је употребљено лично име (пример 36), када уз именицу стоји конгруентни атрибут (пример 37), када се ради о градивној или апстрактној именици (пример 38) и када се на основу контекста дџ претпоставити да се именицом подразумева јединствен појам, тј. да именица има референцијалну употребу¹⁹⁶ (пример 39).¹⁹⁷

36. Свадѝше се због *Светлѝне*.

37. Отворѝја збо[џ] *јѝне кокѝшке*.

38. А куђа пропѝда због *ракѝје*.

39. А због *гаџде* не остѝа тѝј да рабѝта.

¹⁹⁴ О најчешћој конкретизацији значења именице *рат* у говору Сиринићана в. у одељку *Нови теренски подаци*).

¹⁹⁵ Мешање предлога *због* и *ради* у каузалном значењу, иначе се наводи као честа појава не само у другим П-Т говорима, већ и у косовко-ресавским (Милорадовић 2003: 124–125, Јовић 1968: 165, Симић 1980: 58, Јуришић 2014: 481–482, између осталих). Р. Жугић пак у анализи говора јабланичког краја нарочиту пажњу посвећује појави примера употребе *због* + ОП с финалним значењем, поред узрочног (исп. Жугић 2010: 139–141).

¹⁹⁶ „Референцијалност је својство језичког знака да може издвојити неки реалан предмет (конкретан или апстрактан, елементаран или сложен) из класе којој тај предмет припада и од осталог дела стварности“ (Пипер и др. 2005: 915).

¹⁹⁷ Остале примере в. у *Прилогу 2* (50–56).

4.3.2.9. Предлог из

Предлог *из* спада у продуктивније предлоге у сиринићком говору. Уз овај предлог забележене су две именице I деклинационог типа у Г, с локационим аблативним значењем¹⁹⁸ (примери 40–41). Код самих именица у Г, односно појмова које оне означавају, не проналазе се никакве специфичности које би се могле сматрати узроком очувања Г код њих. Такође, ни реченице у којима се оне налазе не би се могле сврстати у неку нарочиту тему, различиту од свакодневног говора. Стога остаје само могућност да се ови примери оцене као окационални и/или потенцијални реликти ранијег стања.

40. У нашу њиву дол'е, испод наше куће јену јабуку и јен бра *ис корѐна* га избаџија.

41. Искочише људи *ис кодника*.

Предлог *из* и уз именице III деклинационог типа у Г твори конструкције са значењем аблативности (пример 42), као, уосталом, и у стандардном српском језику (исп. Стевановић 1989: 232–233), али и у говору Параћинског Поморавља (Милорадовић 2003: 101–102).¹⁹⁹

42. Вучари дошле *из Готовуше*.

Осим са глаголима кретања, који су по природи интранзитивни (као у примеру 42),²⁰⁰ генитивне конструкције с предлогом *из* срећу се и с глаголима који захтевају и директни објекат, при чему се такође задржава значење аблативности (примери 40, 44–45). Онај или оно на коме/ чему се радња врши често може бити и субјекат пасивне реченице (пример 43) или директни објекат (пример 44). С обзиром на спонтаност говорног језика, често се објекат изоставља, уколико је поменут раније у исказу, или питању или ће се тек говорити о њему (тако је у примеру 45).²⁰¹

43. Ноћу не се дава ништа *ис куће*.

44. Кад ме доватише мѐне! Мѐне ме узоше *ис пл'ѐвње*.

45. Носи *из њиве*, тури у пл'ѐвњу да не га ваћа врѐме.

¹⁹⁸ Разлика између локационог аблативног (или адлативног) и оријентационог аблативног (или адлативног) значења може се приписати директном контакту с локализатором код локационих и његовом одсуству код оријентационих значења. Док се код индирективности увек напомиње о којој је врсти реч, код аблативних и адлативних значења локационо значење истиче се само у случајевима када је присутно, с обзиром на то да су такви случајеви ређи, док се у свим осталим случајевима користи само термин *аблативност*, односно *адлативност*, и под њиме се подразумева *оријентационо значење*.

¹⁹⁹ Исто значење, као основно, присутно је и у конструкцијама с ОП у П-Т говорима (исп. Жугић 2010: 87, Јуришић 2014: 416), као и у сиринићком говору код именица других деклинационих типова (исп. поглавље *Општи надеж с предлозима*).

²⁰⁰ О аблативном значењу, упућујући на претходна истраживања С. Павловића (Павловић 2000: 17–18), М. Јуришић истиче „аналитичке конструкције са предлогом *из* често иду уз глаголе са префиксима који представљају додатна обележја аблативности: из- (искочи), од- (отиде), али, и уз глаголе са адлативним префиксима: до- (дојде), у- (улегне), а да при том њихова аблативност није „доведена у питање“ (Јуришић 2014: 416).

²⁰¹ Остале примере употребе конструкције *из* + Г с аблативним значењем в. у *Прилогу 2* (57–98).

Како М. Јуришић наводи, у горњопчињском говору предлогом *из* с ОП „се може представити само аблативна интралокализација и ниједно друго просторно значење“ (Јуришић 2014: 416), иако примећује да „овом конструкцијом се често даје идентификација људи по пореклу“ (Јуришић 2014: 416), како је и у говору Параћинског Поморавља (Милорадовић 2003: 102) и јабланичког краја (Жугић 2010: 87). У сиринићком говору се могу пронаћи генитивне конструкције с предлогом *из* које идентификују људе по пореклу, односно користе се уз копулативни предикат (пример 46), а не само уз предикате сачињене од глагола кретања. Најчешће се у улози локализатора налазе властите именице, тј. топоними, као у наведеним примерима, премда се често среће и идентификација по ужем пореклу, односно припадност некој породици, кући (пример 47). У том случају, генитивна конструкција може се употребити адноминално, као у примеру (47), али врло често и с копулативним предикатом, тј. као именски предикатив (као у примеру 46).²⁰²

46. Дѣда му бѣја *и[з]* *Срѣцке*.

47. Бањак да исече неки *ис* *куће*.

Слободан размештај предлошко-падежних конструкција отежава утврђивање да ли се ради о конструкцији у адвербалној или адноминалној употреби. У примеру (48) не може се са сигурношћу тврдити да је конструкција *из младожењине куће* у функцији падежног атрибута уз заменицу *сви*, због тога што је од ње одвојена предикатом. Ипак, на ту претпоставку наводи контекст (прича се о доласку по младу на дан свадбе), као и честа употреба предлошко-падежне конструкције *из куће* у значењу „породица, чланови породице“.

48. Сви издѣшле *из младожењине куће*. И младожѣња.

Када је реч о адноминално употребљеној конструкцији *из* + Г и слободном размештају у оквиру синтагме,²⁰³ посебно се може издвојити конструкција из примера (49) у функцији падежног или неконгруентног атрибута. Ради се, дакле, о адноминалној употреби ове конструкције, која се, притом, налази испред управне речи синтагме (*метлице*).²⁰⁴

49. Пот колѣпке смо стаљале *из бајиче* метлице, из бајиче по мало.

У грађи је забележен и пример (50) у којем генитивна конструкција с предлогом *из* има квалификативно, тј. инструментативно значење (какво у вези с оваквим примерима наводи и М. Јуришић (Јуришић 2014: 470)) или, прецизније, значење

²⁰² Остале овакве примере в. у *Прилогу 2* (99–123).

²⁰³ „Други [синтагматски] конституенти се облично распоређују *иза* главне речи и могу имати функцију *одредбе* или *допуне*. Такви зависни чланови се најчешће исказују именичком речи или синтагмом у зависном падежу, без предлога или с предлогом“ (Станојчић/Поповић 1999: 259).

²⁰⁴ Такође, адноминалну употребу имају и генитивне конструкције с предлогом *из* и у примерима 117–126 у *Прилогу 2*. И код њих се, као и у примеру (49) може потврдити потицање, тј. аблативно значење, најчешће порекло.

омогућивача (како у вези с оваквим примерима наводи С. Милорадовић (Милорадовић 2003: 104)).

50. *Из јéне каљанице се јéло.*

4.3.2.10. Предлог између

Предлог *између* у сиринићком говору јавља се у два лика: *између* и *измићу*. Како је у литератури добро познато (нпр. Ивић 1957–1958: 150–151, Милорадовић 2003: 116, Пипер и др. 2005: 149, *између* осталих), конструкције с предлогом *између* захтевају плуралност локализатора чије се границе одмеравају и на тај начин се исказује локализација, била она спацијална или темпорална. То значи да се овај предлог може комбиновати с једном именицом/ заменицом која мора бити у множини (нпр. *сео је између њих*) или с најмање две именице у Г. Тако је и у сиринићком говору забележен пример употребе предлога *између* уз две именице у Г које су у напоредном односу (с везником *и*), а читава конструкција има значење темпоралне интериорности²⁰⁵ (пример 51). Пример (52) потврђује често истицану тврдњу да се „облици којима се исказују просторна значења често [...] употребљавају и за исказивање неких других значења: темпоралних, каузалних, квалификативних итд.“ (Пипер и др. 2005: 717), будући да се у њему могу уочити и спацијална и темпорална интериорност, премда би се овај пример пре сврстао у темпорална значења, због тога што се под именицом и заменицом у Г подразумева време рођења.

51. *Између Васиљице и, како се викаше, Водице.* Не се рабóта ништа теј дэно́ве.

52. *Између Аце и мэне има стрéђан бра́т.*

У иначе малом броју примера генитивних конструкција с предлогом *између* (осим у овом одељку наведених, в. још и пример 127 у *Прилогу 2*) није забележено право спацијално значење, иако се оно може претпоставити као полазно у свим осталим. Тако у примеру (53), метонимијским преносом, именице Сиринић и Средачка жупа означавају становнике ових жупа, те је ово пример за социјативно значење дате конструкције, тј. такозвани *генитив партнерства* (Пипер и др. 2005: 165). Исто се може тврдити и за пример (54), као и за пример (127) у *Прилогу 2*.

53. Увек бíло косéње *између Сиринићке и Средачке жупе.*

54. Нíт сэм зна́ла штó бíло *измићу мђе и твђе сéстре.*

4.3.2.11. Предлог изнад

Предлог *изнад* с Г посведочен је у грађи мањим бројем примера. У свим тим примерима дате конструкције имају спацијално значење, при чему оно може бити индирективно или, презизније, оријентационо индирективно (пример 55 и примери 128–129 у *Прилогу 2*) и директивно – адлативно, као у примеру (56). У оба случаја се

²⁰⁵ Термин *интериорност* преузет је из терминологије употребљене у синтакси стандардног српског језика (Пипер и др. 2005: 157), тамо без експлицитне дефиниције, и под њим се подразумева смештање радње између два или више њих прецизно одребена временска одсечка.

подразумева горња површина локализатора, при чему се о (ин)директивности суди искључиво на основу глагола у предикату. У вези са стандардним српским језиком примећено је да је „генитив с овим предлозима [испред, иза, изнад, испод, позади, повише, више, поврх, подно, ниже – А. Р.] [...] неутралан с обзиром на обележја место целог тока предикације, адлативност (директивност + циљност), аблативност и перлативност“ (Пипер и др. 2005: 150). Исто примећује и С. Милорадовић за предлоге *испред* и *испод* у говору Параћинског Поморавља (Милорадовић 2003: 114–115), док М. Јуришић у оквиру обраде предлога *под/испод* и *пред/испред* у горњопчињском говору разликује њихово индирективно и директивно значење (в. Јуришић 2014: 408–410; 483).²⁰⁶ И у сирињском говору је могуће разликовати индирективно (пример 55) и директивно (пример 56) значење ових конструкција.

55. Вероватно тој што причале овија, што причаа ми дѣда, да мѡжда сáмо тој *изнад зéвње* што било, да темéље нé ги пренéле, него сáмо одозгѡра што биле тија камéњи да однéле.

56. Вѡда кэд изáђе *изнат крпе*.

Осим с директивним интранзитивним глаголима (дакле, пре свега с глаголима кретања), генитивне конструкције с овим предлогом јављају се и с транзитивним глаголима (пример 57).

57. Турáмо сéно *изна[д] тáле*.

4.3.2.12. Предлог *испод*

Предлог *испод* забележен је у нешто већем броју примера с Г него предлог *изнад*. И генитивним конструкцијама с предлогом *испод* могу се исказивати оријентациона индирективност (пример 58) и адлативност, било с интранзитивним или повратним (пример 59), било с транзитивним глаголима (пример 60).²⁰⁷

58. Како да знáм штó има *испод зéвње!*

59. Се сáкрија *испод^м никѡе крље*.

60. Проснýсмо ћéбе *испот свекрве*.

Када је реч о индирективном значењу, предлог *испод* се чешће јавља са значењем „негде ниже у односу на х“ (Милорадовић 2003: 114) него „с доње стране х“ (исто), што се види у примеру (61), али и у примерима 130–135 у Прилогу 2. Објашњење за дату појаву би се могло тражити у величини, масивности локализатора чија доња страна није доступна, па се доњом страном заправо сматра она страна локализатора даља од говорника, она коју он не види, а локализатор се налази између говорника и објекта локализације.

²⁰⁶ Предлог *над* у горњопчињском говору М. Јуришић бележи само у оквиру индирективности, док у оквиру адлативности наводи примере и с њим и с предлогом *изнад* (исп. Јуришић 2014: 408; 438).

²⁰⁷ Остале примере конструкције *испод* + Г с адлативним значењем в. у Прилогу 2 (136–138).

61. Најглавне њиве ми су дол'е *испо[д] тѐј цркве*.

4.3.2.13. Предлог *испред*

У предлоге мале заступљености може се убројити и предлог *испред*. Као и претходнима двама предлозима и њиме се могу изразити индирективно (пример 62 и примери 139–141 у *Прилогу 2*) и директивно (пример 63 и примери 142–143 у *Прилогу 2*) спацијално значење. Овим предлогом „утврђује се позиција објекта локализације на хоризонталном плану у односу на оријентир“ (Јуришић 2014: 409).²⁰⁸

62. Сватои ће чекоу младу *испрет куће*.

63. Сѐдни да се одмориш кѐт ће стигнеш *испред њиве*.

4.3.2.14. Предлог *код*

Предлог *код* забележен је с Г именица I деклинационог типа укупно двапут (примери 64 и 65), и у оба случаја има оријентационо индирективно значење, тј. значење „покрај, поред“, што је, како наводи А. Белић (Белић 1972: 231–232), основно значење овог предлога. „Овај предлог, пре свега, одређује место у близини појма с именом у облику уз који стоји“ (Стевановић 1966: 159).²⁰⁹

64. Смо биле ми оуде *код Урошефца*.

65. Све ги утепале *код Призрена*.

Са значењем оријентационе индирективности предлог *код* јавља се уз Г једнине именица III деклинационог типа са знатно већом фреквенцијом (пример 66 и примери 144–159 у *Прилогу 2*). Овај предлог бележи се и у лику *куд*.

66. Попорасле деца *куд маћије*.

Генитивне конструкције с предлогом *код* могу имати и адлативно значење (пример 67 и примери 160–184 у *Прилогу 2*).²¹⁰ Генитивном конструкцијом с предлогом *код*, дакле, може да се „означава и крај кретања у непосредној близини места с именом

²⁰⁸ Иако такође бележи мање примера употребе овог предлога у говору Параћинског Поморавља, С. Милорадовић у оквиру њих проналази и аблативно и темпорално значење (Милорадовић 2003: 115).

²⁰⁹ О предлогу *код* у српској лингвистици нема радова са скорашњим датумом. Стога се за његову анализу и разматрање у овом раду осврће на раније радове попут оних који су писали А. Белић и М. Стевановић, свакако, уз нарочиту пажњу да се цитати из ових радова одражавају и на актуелну употребу (пре свега на основу примера који дају).

²¹⁰ Наведено значење генитивне конструкције с предлогом *код* М. Јуришић оцењује као преузето од слободног Д, а затим је пренесено на конструкције ОП с предлогом *код* (в. овај предлог и у оквиру поглавља *Општи падеж*): „Претпоставку да је у овом говору најпре слободни датив за означавање циља кретања постепено потиснут предлогом *куде/код* и Г, а касније генитив замењен општим падежом, потврђује и стање у једном косовско-ресавском говору са изразито наглашеним тенденцијама ка аналитизму (Милорадовић 2003: 151–153), где су форме беспредлошког датива такође замењене предлошко-падежном конструкцијом *код* + Г /ОП у означавању крајњег пункта неког кретања“ (Јуришић 2012: 427).

у томе падежу“ (Стевановић 1966: 160)²¹¹. Са оваквим адлативним значењем уз предлог *код* јављају се искључиво аниматне именице. Значење ових конструкција може се прецизирати као „'бављење у сфери' онога што генитивна конструкција именује“ (Ивић 1999: 3).²¹²

67. Па да ти кажем прао, *ко-тетка Динке* сам ишла, овако несам, нигде, раније.

У релативно великом броју примера (укупно 27)²¹³ забележена је конструкција *код куће* и то не само са значењем оријентационе индирективности „у кући / у дому“ (Пипер и др. 2005: 147), као што је у примеру (68), већ и с адлативним значењем, као у примеру (69). Битно је истаћи да су примери с конструкцијом *код куће* значајно бројнији у односу на остале примере у којима се јавља генитивна конструкција с предлогом *код*.

68. Кóлач меси домаћица *код куће*

69. И посл'е дођо *код куће*, попијов нешто.

Процењујући да се ради о окамењеној конструкцији потпомогнутој употребом индеклинабилне лексеме *дома*,²¹⁴ Р. Младеновић одбацује претпоставку о хиперкорекцији у примерима попут (68–69) и наводи да је црта вероватно пореклом из кучко-васојевићког слоја у сирињском говору (Младеновић 2019: 371). У стандардном српском језику „слободни датив и датив с предлогом *К* уз глаголе кретања са значењем адлативности (директивност + досезање локализатора–циља) [...] више није у употреби [...] Ово значење преузео је *Г* с предлогом *ДО*, а када је у питању живо (+), *Г* с предлогом *КОД*“ (Пипер и др. 2005: 191).

Предлошко-падежна конструкција *код куће* може се користити, с адлативним значењем, и уз транзитивне глаголе (пример 70 и примери 203–210 у *Прилогу 2*).

70. Тóј цвећће да донесемо *код куће*.

4.3.2.15. Предлог место

Предлог *место* се у генитивним конструкцијама бележи у ликовима *место* (пример 71) и *наместо* (пример 72). Примери употребе овог предлога су малобројни због тога што је теже само на основу контекста проценити да ли се ради о *Г* једнине или *ОП* множине (о овоме детаљније у поглављу *Синкретизам*). Како у наведеним примерима, тако и у примерима 211–213 у *Прилогу 2*, конструкције с овим предлогом

²¹¹ Ипак, „место које се одређује генитивом с предлогом *код* не мора увек бити непосредно крај појма чије име је у томе падежу, него и даље од њега“ (Стевановић 1966: 164).

²¹² Исто значење може се исказати и предлогом *до* уз *Г*, али такве конструкције долазе с додатним „податком о ОГРАНИЧЕНОМ ТРАЈАЊУ такве ситуације, чему одговарајуће сведочење пружа собом чињеница да није прихватљиво рећи, на пример: *Развела се од мужа и отишла *ДО* мајке да живи, а јесте прихватљиво: Развела се од мужа и отишла *КОД* мајке да живи“ (Ивић 1999: 3).

²¹³ Осим овде наведених примера в. и (185–210) у *Прилогу 2*.

²¹⁴ Као индикативно у вези са расподелом значења између *дома* и *код куће* могло би се истаћи да један од изворних говорника сирињског говора наводи: „*дома* значи *кући*, *у кућу*, а *код куће* значи *при куће* или *око куће*, *у двору*“.

имају супститутивно значење: „Један појам заузима (или је заузимао или ће заузети) место (ређе просторно, а обично у неком другом смислу) онога што се именује дотичним обликом генитива“ (Стевановић 1989: 357).

71. Од сламе тако напратију. *Место смреке сламу стављаће и то било.*

72. Добија њу *наместо ливаде* што ги даја.

4.3.2.16. Предлог на

Р. Младеновић (2019: 375) наводи и један пример употребе предлога *на* уз Г (пример 73). Ради се о партитивној синтагми у којој главну реч чини ненумерички партикуларизатор (*пола*). Целокупна конструкција има значење темпоралне локализације, међутим, како због броја примера употребе (само један, наведени пример 73), тако и због тога што партитивне допуне у сиринићком говору могу бити или у номинативу или у ОП (исп. Младеновић 2019: 415–422),²¹⁵ могло би се проценити да се ради о околионалној употреби. Генитив у датој синтагми диктиран је функцијом партитивне допуне, а цела синтагма се може окарактерисати као нпр. унос са стране или очувана ранија форма због тога што се ради о термину везаном за погребне обреде. Према речима изворних говорника из Штрпца, *полу године* или *полон године* користи се као термин за једну од трпеза покојнику, па се такође може потврдити и претпоставка о петрификацији синтагме, тј. термина, код појединих говорника, уз коју је употребљен предлог *на*.

73. Па после *на полу године* само по један дар се даде исто.

4.3.2.17. Предлог од

4.3.2.17.1. Како је и на другим местима истицано (нпр. Стевановић 1965: 239, Стевановић 1989: 213, Милорадовић 2003: 79) предлог *од* јавља се у већем броју служби него ма који други предлог, а његово опште значење је аблативно (исто).²¹⁶ „Аблативно значење Г с предлогом *од* на правој својој месту имамо свугде где се овом предлошко-падежном везом означава било какво растављање, отклањање, осигуравање или узимање од кога или од чега“ (Стевановић 1965: 239). У грађи сиринићког говора могуће је најпре приметити да је овај предлог у генитивним конструкцијама изузетно чест, да ове конструкције твори искључиво с именицама III деклинационог типа, те да је често забележен у лику *от*, што је последица обезвучавања.

Када је реч о значењима које генитивне конструкције с предлогом *од* могу имати, на првом месту се свакако мора истаћи локационо аблативно значење, тј. значење удаљавања са површине локализатора, како је и у сиринићком говору у примеру (74), в. и примере 214–221 у Прилогу 2).

74. Ће ни дође свекрва *од бачење*.

²¹⁵ У грађи постоји и пример који је у складу с датим правилом: После по један – *на пол годину* и *на годину*.

²¹⁶ „Овај предлог [*од* – А. Р.] у нашим говорима означава првенствено, једнако као и у књижевном језику, потицање, одвајање, удаљавање од локализатора. Из те су се базичне аблативне улоге развиле и друге употребе ОД-конструкција у различитим значењима“ (Милорадовић 2018: 215).

У дијалектолошкој литератури се у вези с аблативним значењем овог предлога често наводи да је проширио свој домен употребе на рачун предлога *c(a)* (нпр. Јуришић 2014: 417, Милорадовић 2018: 217–219). У вези с односом значења предлога *od* и *sa* у вези с Г битно је истаћи да „предлог ОД подразумева удаљавање од локализатора без импликације о којем делу локализатора се ради [...], а предлог С(А) удаљавање од површине локализатора који, при том, поседује и висину“ (Пипер и др. 2005: 153). Према томе, предлог *od* је зашао у сферу употребе предлога *c(a)* зато што је његово значење мање прецизирано, тј. општије. Стога се као врло репрезентативан за употребу предлога *od* у аблативном значењу, на месту *c(a)*, може навести пример (74) у којем се под именицом *бачења* може разумети објекат сличан кући, на унеколико издигнутој површини, док је поједине примере за такође аблативно значење генитивне конструкције с предлогом *od* потребно додатно прокоментарисати. У примеру (75) конструкција *od воде* односи се на повратак младе у кућу након што је њена нова (младожењина) породица изведе *на воду*, према обичају који налаже да први дан по венчању оде до сеоске чесме (обично на врху села), *sa* које она пуни воду и носи кући. Сам назив обичаја (вођење) *на воду* имплицира омеђену површину на којој се конкретан локализатор налази.²¹⁷ И у овом случају би, према опису разлике између предлога *od* и *c(a)* (Пипер и др. 2005: 153), више одговарала употреба предлога *sa*, али то, међутим, није случај.

75. Кэт се врати *od воде* мјѣта јабуку у двѣр.

С аблативним значењем забележене су и генитивне конструкције с предлогом *od* у адноминалној употреби (пример 76 и примери 239–240 у Прилогу 2) и са значењем спецификативности.

76. Туј су и свирачи *ot свѣдбе*.

Осим до сада наведених примера генитивних конструкција с предлогом *od* за које се претпоставља преузимање места старом аблативном предлогу *c(a)*²¹⁸ у аблативном значењу забележене су и генитивне конструкције с предлогом *od* које не замењују предлог *c(a)*, дакле, у сиринићком говору ове конструкције имају оријентационо аблативно значење. У примерима попут (77) оне означавају удаљавање од локализатора, тј. од неке његове стране која није површинска, горња.²¹⁹

²¹⁷ Наводећи пример „Забринула се што јој нема дјетета с воде“ (Стевановић 1966а: 62), М. Стевановић у вези с аблативном употребом предлога *c(a)* истиче „Место одакле што потиче, одакле се што одваја или удаљава не мора свакад бити сам појам означен именом у генитиву, већ је то место често поред и нешто изнад онога што се именује генитивом“ (исто).

²¹⁸ Претпоставка је заснована на основу поређења с, пре свега, стандардним српским језиком, али и подацима наведеним за друге говоре, попут левачког (Симић 1980), горњопчињског (Јуришић 2014), говора романијског платоа (Симић 2018), северозападне Боке (Павловић 2000) и Параћинског Поморавља (Милорадовић 2003). То не значи и да се заузима становиште да садашње *od* + Г конструкције у сиринићком говору, које би се у стандардном српском језику могле заменити конструкцијама *c(a)* + Г, потичу од њих, с обзиром на то да се у балканистици заступа и мишљење да се „развој истоветних функција одређених предлога у балканским језицима заснива на неким од њихових најстаријих основних функција“ (Асенова 1989:217–218, превод А. Р.).

²¹⁹ В. и примере 241–245 у Прилогу 2.

77. Цвѣће однѣсеш *от* куће.

Могуће је, затим, истаћи и аблативно значење генитивних конструкција с *од* у којима се прецизира удаљавање из унутрашњости локализатора, дакле, његов улазак и у домен предлога *из* (посматрано према историјском развоју српских говора или у поређењу са стандардним српским језиком). Посматрано према терминологији коју користи М. Јуришић, оваква употреба датих конструкција имала би значење локационе аблативности,²²⁰ (пример 78 и примери 246–249 у *Прилогу 2*).

78. Ако нѣма свој ис куће, ёли сѣсрин мѹж^о ёли зѣт нѣкој овако *о[д]* *друге* *породице*.

Међутим, у примеру (78) не ради се о конкретном значењу локационе аблативности, већ о пренесеном. Конструкцијом *од* *друге* *породице* у овом примеру указује се на нечије порекло. Даље, када је реч о значењу порекла, већ у примеру (78) постоји и генитивна конструкција с предлогом *из* (*ис* *куће*), која такође означава порекло, што указује на колебање у употреби између ова два предлога у датом значењу.²²¹ Доминацију предлога *од* с Г и ОП над предлогом *из* с Г у значењу „бити родом / пореклом из Х“ (Милорадовић 2018: 216) примећује С. Милорадовић у грађи П-Т и К-Р говора, истичући да се „потичање [...] не везује само за одређени локалитет, већ и за род, фамилију из које неко потиче“ (Милорадовић 2018: 216), као што је случај у примеру (78).

У оквиру генитивних конструкција с предлогом *од* забележена су и два примера употребе гентива именица I деклинационог типа (примери 79–80) са аблативним значењем. У примеру (79) осим аблативног или, шире посматрано, спацијалног значења, може се приметити да се ради о квалификативном значењу, па ова конструкција заправо има функцију прилошке одредбе за начин, док у примеру (80) доминира аблативно значење.

79. Вирѣшта мѹже и дрѡа да ишчѹпа *от* корѣна.

80. И се вадѣло свѣ *од* *Лепѣнца*.

4.3.2.17.1.1. Међу примерима за аблативно значење генитивних конструкција с предлогом *од* истиче се *од стране*, која осим аблативног може имати и адлативно значење (пример 81). Ови примери једнаки су употреби генитивне конструкције с предлогом *с(а)* која је могућа једино с именицом *с(т)рана* (в. у одељку о овом предлогу). Њоме се указује на то да страна локализатора – која притом није горња или издигнута – представља циљ кретања, тј. усмерење директивних глагола.²²²

²²⁰ Насупрот *оријентационој аблативности*, под којом се подразумева удаљавање од локализатора без прецизирања дела локализатора са којег кретање започиње.

²²¹ Р. Симић у говору Левча такође примећује овакву употребу предлога *од* – на месту *из*: Чак *тамо од^т Кладово људи* (Симић 1980: 40).

²²² В. и остале примере у *Прилогу 2* (222–238).

81. Два камења турић овако – јен отуд, јен отуд^Т – и теј маљице о[д] дрво – од јене стране остро, од јене неће.

Конструкција *од стране* у појединим примерима може означавати место вршења неке радње,²²³ али, ипак имати и обележје директивност (+) због тога што радња има својеврсно усмерење. Такав опис би ово значење сместио између оквира значења оријентационе индирективности и директивних. Тако у примеру (82) конструкција *од стране* означава место са којег се врши радња усмерена на другу страну (другог учесника). Може се претпоставити да је горе поменуто адлативно значење деривирано из комбинације оваквог локационог значења (место вршења радње) и основног значења удаљавања које предлог *од* носи са собом.

82. Прскале ги сас во́ду *от стране* жéне кад ги ви́ду óне дé íдо.

Затим, конструкције *од стране* могу имати и само значење оријентационе индирективности: у примеру (83) дата конструкција стоји уз егзистенцијални глагол *има*.

83. Немáло *от стране* ништа.

4.3.2.17.2. Поред конструкције *од стране*, која може имати оријентационо индирективно значење (в. горе), наведено значење може се препознати и у примеру (84).²²⁴ Конструкција *од улице* је одговор на питање *Где се нешто налази?*, па, иако сам предлог *од* уноси значење аблативности (место на које се реферише достиже се по удаљавању од улице²²⁵), основно значење јесте оријентациона индирективност (уп. нпр. с примером (74)). Њоме се указује на локализатор с чије се горње стране нешто налази, односно са стране коју говорник не види или види само један мањи део, јер се локализатор налази између њега и објекта локализације (исп. с предлозима *више, отуд* и *одовуд*).

84. Па *од улице* одма, гóрњи дéо кад се íде пр́ва, дрúга ку́ћа.

Пример (85) нарочито је значајан због тога што се у њему оријентациона индирективност, типично значење ознаке директивност (-), означава конструкцијама с двама предлозима (*од* и *према*) којима се типично приписује ознака директивност (+) (исп. поглавље *Предлози креј* и *према*).

85. Тó[ј] је *от куће* према на́ше ку́ће.

²²³ Дато значење у стандарном српском језику бележи и М. Стевановић: „генитивном с предлогом *с(а)* одређује [се] место почетка кретања и место радње или стања уопште“ (Стевановић 1989: 250).

²²⁴ И у стандардном српском језику „генитивом с предлогом *од* означава се и место на коме се врши радња“ (Стевановић 1965: 243), али тако је и у говору Параћинског Поморавља (Милорадовић 2003: 81).

²²⁵ У сирињском говору је основно значење лексеме *улица* – центар села.

4.3.2.17.3. У сиринићком говору се предлогом *од* с Г исказује и једно од основних темпоралних значења – темпорална аблативност или ингресивност. У ту сврху најчешће се користе именице које саме имају значење времена или неког временског појма (*дан, година*) или, пак, називи празника. У првом случају, уз предлог *од* ове именице имају и обавезни детерминатор (пример 86, в. и примере 262–268 у Прилогу 2), а у другом је темпорална локализација појма означеног именицом довољна да може стајати самостално уз предлог *од* (пример 87, в. и примере 269–274 у Прилогу 2).²²⁶

86. *Сѡг од никѡе годиѡне* почѡле да кѡту.

87. *От Прѡчке*, тѡја што су да ѡду за у н'ѡву, ѡни ѡду у н'ѡву.

4.3.2.17.4. У оквиру спацијалних значења генитивних конструкција с предлогом *од* може се посебно издвојити динамички аспект просторног односа – одакле почиње неко кретање и где се оно завршава (опис значења према Стијовић 2006: 96), које он твори у спрези с предлогом *до* (такође уз Г).²²⁷ И у сиринићком говору могуће су овакве, аблативно–адлативне комбинације: у примеру (88) топоним *Вича* у Г с предлогом *од* означава почетну тачку од које се удаљава, а топоним *Фираја* у Г с предлогом *до* означава коначни циљ који се досеже.²²⁸ Могуће је у сиринићком говору овакво значење исказати и везом између генитивне конструкције с предлогом *од* и конструкције *на* + ОП (примери 89–90 и примери 256–258 у Прилогу 2). У грађи су у оваквим конструкцијама забележене само именица *кућа*²²⁹ и *рука* (пример 89). У овим примерима (89–90), осим присутне комбинације аблативно–адлативног значења могуће је приметити и квантификативно,²³⁰ а према њему и квалитативно (начинско) значење *од–до* конструкција. Како *од куће* на *кућу*, тако и *од руке* на *руку* имплицира већи број (2+) или чак мноштво појмова означених Г, односно ОП. Као и у стандардном српском језику (исп. Стијовић 2006: 98), конструкције с оваквим квантитативно–квалитативним значењем захтевају исту именицу и уз предлог *од* и уз предлог *до* (или у овом случају *на*), и на тај начин „исказују семантичку неграматикализовану морфолошки необележену множину, представљају мноштво истих појмова“ (Стијовић 2006: 98).²³¹

²²⁶ Ингресивност се на исти начин означава и у говору Параћинског Поморавља (Милорадовић 2003: 83–84), док у горњопчињском ово значење с предлогом *од* твори ОП (Јуришић 2014: 463).

²²⁷ Р. Стијовић наводи: „Међутим, у граматичкој и научној литератури значење и синтаксичка функција ових предлога (*од/до*) махом се описују понаособ, у конструкцији *од* + именски појам, односно *до* + именски појам, а не и у њиховој међусобној корелацији у оквиру исте реченице“ (Стијовић 2006: 93). У оквиру синтаксе падежа Параћинског Поморавља, С. Милорадовић посебно издваја комбинацију ових конструкција и описује их као ограничавање у простору и времену (исп. Милорадовић 2003: 93–94).

²²⁸ С истим значењем в. и примере 250–255 у Прилогу 2.

²²⁹ М. Јуришић конструкције *од куће* на *кућу* назива устаљеним изразима (Јуришић 2014: 420).

²³⁰ У вези с примерима попут „Вечери су проводили идући од клубова до кафана“ (Стијовић 2006: 97), Р. Стијовић истиче „Додуше, ваља приметити да у овим примерима доминира квантификативно значење – ишло су по многим сиротиштима, обилазили су многе клубове и кафане“ (Стијовић 2006: 97).

²³¹ Један тип истолексемичких двочланих модела ове значењске категорије има *кумулятивно значење* – исказује обухваћености мноштва истих појмова – *ишао је од куће до куће, од друга до друга, од врата до врата* (Стијовић 2006: 109).

88. Смо га тражиле *од Ви́че до Фира́је*.
89. Тра́жу пушке *от ку́ће на ку́ћу*.
90. *Од ру́ке на ру́ку, од ру́ке на ру́ку* се саста́јле на́ши.

И време трајања радње, период, може се исказати комбинацијом генитивних конструкција с предлогом *од* и генитивних конструкција с предлогом *до*. У случају оваквих значења, ради се о ингресивно–терминативној темпоралној комбинацији.²³² Тако је у примеру (91), у којем спреда *од (+Г) – до (+Г)* означава „континуалност лимитативног типа, тј. континуирано, непрекинуто трајање неке радње, стана или збивања“ (Стијовић 2006: 102).²³³ У оквиру темпоралних значења забележена је и комбинација *од (+Г) – за (+ОП)*. У примеру (92) наведеном се спрегом исказује комбинација ингресивног и намерног значења: генитивном конструкцијом с предлогом *од* указује се на тачку у времену, када почиње радња која се врши с намером која је исказана конструкцијом *за + ОП*.

91. *Од вери́дбе до сва́дбе* девојка се спрѣма.
92. Ћо́ј се гле́да *од годи́не* за годи́ну.

4.3.2.17.5. Највећи део примера генитивних конструкција с предлогом *од* означава *од чега је нешто*, тј. чини такозвани Г материје (Пипер и др. 2005: 162) или фабрикатив (Павловић 2000: 133, Јуришић 2014: 496–497). Оне могу бити употребљене и адвербално и адноминално. У првом случају ове конструкције јављају се у функцији индиректног објекта²³⁴ уз глагол (*на*)*прај* забележен у највећем броју примера (пример 93), али и уз друге глаголе попут *ткаје* (пример 94). У неколико примера конструкција *од + Г* забележена је и с копулативним предикатом (пример 95) и у егзистенцијалним конструкцијама (пример 96).²³⁵

93. Крсэ *од лёске* се напра́и.

²³² Ингресивно (почетна тачка трајања радње) и терминативно (крајња тачка трајања радње) значење спадају у групу квантификативних темпоралних значења (исп. Јуришић 2014: 456, 461–463), што значи да се и код темпоралних значења оваквих предлошко–падежних спрега може приметити и квантификација.

²³³ С истим значењем в. и примере 259–261 у *Прилогу 2*.

²³⁴ Критикујући често подвођење већег броја примера употребе конструкције *од + Г* у функцији индиректног објекта под партитивно значење (исп. Арсенијевић 2016: 50–51), Н. Арсенијевић истиче групу примера „за које је карактеристичан *аблативан однос*, било да се ради о нарушавању везе између двају појмова, о конверзивној активности између даваоца и примаоца, или о извору, материји од које потиче прави објекат“ (Арсенијевић 2016: 52).

²³⁵ Код значења фабрикатива постоји могућност да се генитивне конструкције с предлогом *од* замене градивним придевом у функцији конгруентног атрибута, нпр. *Уземо брашњо од ченице – Уземо ченично брашњо*: „Када је у притању Г материје, често (истицање – А. Р.) се могу трансформисати у именичке синтагме са конгруентним атрибутом, у чијој се функцији налази градивни придев, изведен од првобитне генитивне одредбе, као и обрнуто“ (Марковић 2016: 12). Изузетак представљају пример (93, 96–97) у којима је конструкцију *од + Г* немогуће превести у синтагму с конгруентним атрибутом, односно немогуће је од лексеме у Г направити придев. (Не)могућност извођења придева зависи од природе појма означеног именицом (Ивић 2010: 270), тако да је одступање у примеру (93), са синтаксичког становишта, занемариво. О (не)могућности извођења придева од именица в. у (Марковић 2016). С овим значењем в. и примере 275–338 у *Прилогу 2*.

94. Па се тка́л’е овéј бeљóвe *од вúне*.
95. Па́пке су *од зúме*.
96. Има́ло покрóфци на́пре *от кози́не*.

Један од ретких примера Г једнине именице средњег рода забележен је управо у конструкцији с предлогом *од* у адноминалној употреби и са значењем фабрикатива (пример 97). Све остале именице у овој конструкцији у адноминалној употреби припадају III деклинационом типу (као у претходним и примеру 98).

97. Пона́пре стаља́ле у качичи́ће *о[д] дрвéта*.
98. Узéмо бра́шњо *от пчени́це*.

У многим случајевима фабрикативног значења генитивних конструкција с предлогом *од* може се приметити изразито слободан редослед реченичних чланова, тј. ова конструкција може бити измештена у односу на главну реч синтагме којој припада (пример 99), па због тога некада може бити теже установити да ли се ради о адноминалној или адвербалној употреби. У примеру (100) се на основу значења самог глагола, тј. на основу читавог контекста закључује да се ради о адноминалној употреби: четала не остају од леске, већ су она направљена од леске, и као таква представљају кумбару која гори.

99. Ујúтру се тúра крс на ку́ћу *од врбе*.
100. И го́ре кэ́т^д се ма́воў кумба́ре, тéј четáла што оста́ноў *од лéске*, сва́ки мо́ра да замéни.

4.3.2.17.6. У вези с конструкцијама које се у овом одељку разматрају, мора се приметити и да, када именица у Г има ознаку аниматност (+), а нарочито када се односи на лице, посесивно значење преовладава, што није неуобичајено, будући да је „однос између посесивности и многих других категорија изразито [...] прелазне природе с могућношћу да у формално истим синтаксичким конструкцијама с различитим лексичким саставом посесивност има различит статус, од изразито доминантног, до изразито периферног“ (Пипер и др. 2005: 680). Посесивност у примеру (101) приметна је у одређеној мери, док је у примеру (102), када се односи на жену,²³⁶ доминантна.²³⁷

101. Осуши́мо *от сви́ње* мрсэ, онóј што отпа́дне.
102. Кэ́д бо́лу ўши, мљéко смо турáл’е деца́ми. *Од же́не* ко́ја до́и. И *от кра́ве*.

²³⁶ Дакле, на скали аниматности означава степен изнад аниматног – лице (о овоме в. у одељку *Аниматност*).

²³⁷ Остале примере с наведеним комбинацијама значења в. у *Прилогу 2* (339–349).

Предлогом *од* уз аниматне именице означава се и сроднички однос, који такође има и аблативну и посесивну значењску нијансу (примери 103–104, уп. с примерима употребе предлога *у* с Γ).

103. Сэм имá'а јену-сестру *о[ð]* тётке.

104. Ѐмам унўце *од најстарóга детéта*.

Посесивност је главно значење у примеру (105) у којем је забележен један од изузетно ретких примера Γ именице средњег рода. У датом случају конструкција *од* + Γ синонимна је с употребом посесивног Δ (в. у поглављу *Датив*).²³⁸ Овде је присутно и значење аблативности (~ потицања), а у примеру (106) нарочито се може истаћи и значење темпоралне аблативности, тј. ингресивности.

105. Смо ушивáле у пóвој: *о[ð]* детéта пўпче, лéшник – и[з] шўме узéмо тóј па извртíмо.

106. *От прдéде* остáло кўмство.

Како се посесија првенствено везује за аниматне именице и оне које означавају лица, у примерима попут (107), у којем је употребљена инаниматна именица примећује се опште спецификативно значење и својеврсна мероничност²³⁹.

107. Па вíкоў – м'ётоу онéј обрўче *от кáце*.

Као још једна подврста аблативног значења са латентном нијансом посесије могао би се истаћи *извор* (исп. Пипер и др. 2005: 139) у примеру (108) исказан конструкцијом *од Стоје*, с функцијом индиректног објекта.²⁴⁰

108. „Јаг'óдо, жíти 'óчи, íди úзи *от Стоје* јéну чáшу вóду и рéкни 'е – вíка – кокóшке, дé врага однёсоше – вíка, – јáјца?“

²³⁸ Употреба конструкција с предлогом *од* са посесивним значењем присутна је и код других језика који посесију изражавају адноминалном употребом падежа како је у румунском. Историчари румунског језика истичу како су конструкције од + Γ (=Д), као и од (рум. *de* или *la*) + А биле знатно чешће у разговорном језику до XVI века. Иако и данас оне опстају у разговорном језику, у румунском се адноминална посесивност изражава пре свега беспредлошким Γ (=Д) (исп. Dimitrescu i др. 1978: 204).

²³⁹ Мероничност је „категоријално значење односа дела и целине“ (Пипер и др. 2005: 947). С оваквим значењем в. и примере 350–364 у *Прилогу 2*.

²⁴⁰ Дату функцију и значење уз глаголе којима се означава „нека врста примопредаје“ (Арсенијевић 2016: 53) у стандарном српском језику може изражавати и датив (исто). Иако у сиринићком говору индиректни објекат такође може бити исказан дативом (в. поглавље о овом падежу), оваква конструкција није синонимна с њиме због тога што би, према тврдњама изворних говорника, примери типа „узи *Стоје* воду“ имали значење намене, односно, били би синонимни с конструкцијом *за* + ОП „узи за *Стоје* воду“, тј. „Дај/однеси воду *Стоји*“.

Посесивност, пак, у примеру (109) није приметна, будући да генитивна конструкција с предлогом *од* у њој означава нарочиту подврсту Г материје, а то је конверзија²⁴¹ (Пипер и др. 2005: 139).

109. Кобајаџи тај ластајца о[д] девојке постаља.

4.3.2.17.7. Партитивно значење могло би се претпоставити у примеру (110), међутим, битно је истаћи да се ради о примеру из новије грађе, као и то да се партитивне синтагме у сиринићком говору граде од партитивне речи и именице у ОП или посебне форме на *-а* (Младеновић 2019: 415–422, в. и у поглављу *Општи надеж*). У разматрање би се могло узети и значење намене код ове конструкције – дакле да није употребљена с партитивним значењем (као у *флаша воде*) него као *флаша у којој се држи вода, флаша за воду*) – будући да је реченица преузета из наратива о обичају.

110. Флаша од ракије, флаша од воде, тој с... шобља [се узе].

Партитивно значење генитивних конструкција с предлогом *од* ипак се са сигурношћу може препознати у примеру (111 и 365 у *Прилогу 2*). У овим примерима се може претпоставити елидирана именска реч у ОП која би имала функцију директног објекта (у конкретном случају примера (111), то би могла бити општа заменица *нешто*).

111. Увечер дођоу гости, спремамо се за Светога-Никољу. Спремамо *от крање, от нијен'е*.

Слично претходном примеру, у сиринићком говору забележени су и примери попут (112) у којима С. Павловић препознаје и значење средства (исп. Павловић 2000: 87–89) код којег се „на дубинском нивоу [...] јавља начинска клауза као семантички еквивалент (Павловић 2000: 88). С истим значењем в. и примере (366–367) у *Прилогу 2*. У свима њима конструкција *од* + Г указује на појам који се користи као средство обезбеђивања материјалне егзистенције.

112. У рода смо живеле од земље, земњорадници.

4.3.2.17.8. Генитивне конструкције с предлогом *од* могу имати и каузално значење (пример 113 и 368–378 у *Прилогу 2*).²⁴² Њима се означава активни, директни узрочник радње или стања означеног глаголом у предикату (о овоме детаљније у одељку о предлогу *због* у овом поглављу). Овакво значење конструкције *од* + Г, као и *од* + ОП јавља се уз радње којима се означава „какав физиолошки процес, какво стање које се развија само од себе, кад год је у питању, дакле, радња која се врши без

²⁴¹ „Компоненту аблативног значења има и предлошки генитив којим се обележава порекло неког појма, који може настати и конверзијом“ (Арсенијевић 2016: 56).

²⁴² И у говору Параћинског Поморавља честе су генитивне конструкције с предлогом *од* с каузалним значењем, чак су у датом значењу основне „Предлог *из* непознат је у конструкцијама овог типа, а предлог *због* је мало фреквентан и користи се у алтернацији са *ради*“ (Милорадовић 2003: 84). У горњопчињском говору М. Јуришић у оквиру каузалног значења конструкција ОП + *од* разликује *ефектор* и *стимулатор* (исп. Јуришић 2014: 478, 480).

предумишљања, без зависности од вољног импулса“ (Ивић 1954: 188), као и у стандардном српском језику.

113. Умирале *от кашљице*, од богиње, о[д] теј старе болести.

Из ове групе могу се истаћи примери (114 и 378 у *Прилогу 2*) у којима је именицом у Г уз предлог *од* исказан је индиректни објекат са значењем изазивача стања означеног предикатом и уз које се обавезно бележи доживљавач у Д (о томе детаљније у поглављу *Датив*).²⁴³

114. Неки у фарбу мэшћѣва, неки – прао да ти кажем, мѣне *от фарбе* ми било од љвек стра, па и од рода.

4.3.2.18. Предлог *одовуд*

Предлог *одовуд* спада у мање заступљене предлоге у грађи уопште (в. и предлог *одовуд* у оквиру поглавља ОП). У свим случајевима (пример 115 и 379–383 у *Прилогу 2*) има значење оријентационе индирективности и односи се на страну локализатора коју говорник може видети, односно, налази се с његове стране, а локализатор стоји између њега и објекта локализације (уп. с предлогом *отуд* и предлогом *испод* у сличном значењу), дакле, значење ~ *с ове стране*.

115. А *одовуд Фирѣ* запуцаше Шиптари.

4.3.2.19. Предлог *око*

Предлог *око* јавља се у сиринићком говору у датом лику и као *около*. Њиме се означавају како спацијална (пример 116), тако и темпорална (пример 117) значења. У оба случаја реч је о оријентационом одређивању, са значењем које би се могло описати као 'близу, приближно месту/времену'.²⁴⁴

116. Пуно људи било *около Никѣ*.

117. *Око вечере* дођоу да тражиу нешто.

Када је реч о оријентационом просторном значењу, оно се у оквиру ових конструкција јавља како уз глаголе мировања (као што је случај у примеру 116 и

²⁴³ Примере сличне наведеном у стандарном српском језику И. Антонић назива субјекатским генитивом (исп. Пипер и др. 2005: 127–131). Генитивне конструкције с предлогом *од* у употреби као у сиринићком говору (у примерима 114 и 378 у *Прилогу 2*) проналази А. Соболев у говору села Широке Лике у смољанском округу (јужна Бугарска) (Соболев 2001: 49). С обзиром на њихово бележење у ова два говора, даље разматрање могло би се усмерити у правцу значаја наведеног значења изазивача, односно, за својеврсну агентивност која није исказана падежом субјекта Н или логичког субјекта / индиректног објекта Д.

²⁴⁴ Конкретно у вези с темпоралним значењем које генитивне конструкције с овим предлогом могу имати, С. Милорадовић наводи: „С темпоралним значењем „приближно у време х“ забележени су примери: *око вечере сам дошла* (Свој), *била пуштена око Нове године* (Стуб). У оба наведена примера време се одмерава према идентификованом временском појму – посредно, оријентационо“ (Милорадовић 2003: 110). У говору јабланичког краја забележен је већи број примера употребе предлога *око* (премда само с ОП) с просторним значењем (исп. Жугић 2010: 91).

примерима 384–390 у *Прилогу 2*), тј. са значењем оријентационе индирективности, тако и уз динамичке глаголе, односно у случајевима када је битно означити да се радња одиграва на разним странама локализатора, без директног контакта с њим (пример 118 и примери 391–404 у *Прилогу 2*).

Пример (119) наводи се посебно због тога што би основно значење глагола могло упутити на то да припада другој групи, оној са динамичким глаголима (глагол *изађе* у предикату зависне реченице). Међутим, ради се о једном од његових секундарних значења у сиринићком говору – еуфемизму за једну од табу тема, за вршење нужде (*некој да*) *иде / изађе напоље*, на шта упућује интерполиран идиоматски израз *да извинеш*. У том случају конструкција *око* + Γ има значење оријентационе индирективности. Слично би се могло претпоставити и за пример (120), међутим, не може се са сигурношћу тврдити без ширег контекста (пример је преузет из илустрације одређене појаве у монографији Младеновић 2019: 374).

118. Ископáмо да íде вóда око ли́је.

119. А, јéс, вика́ле ни да нé-смеш, да изв́инеш, напóље да иза́ђеш око водени́це.

120. Отíне око ку́ће .

У вези са наведеним спацијалним значењима генитивне конструкције с предлогом *око* у сиринићком говору, како је већ наведено, истиче се да нема контакта с локализатором. Може се, међутим, међу примерима истаћи још једно уже спецификовано значење у оквиру спацијалности које И. Антонић наводи у вези са стандардним српским језиком: „уз глаголе, по правилу транзитивне чији се објекат појављује у својству објекта локализације које се поставља на одређено место, при чему се локализатор обухвата са свих страна“ (Антонић 2008: 165). Такав је случај у примерима (121–122, в. и примере 403–404 у *Прилогу 2*).

121. Требáло да завíје шáл око гла́ве.

122. Је стáву лyти́ке, је стáву црепњáрке око гла́ве.

Последња два примера (121–122) указују на циркулативност коју И. Антонић дефинише на следећи начин: „Активност агенса има кружни ток који иде од једне до друге појединачне радње у вези са објектом“ (Антонић 2008: 164), истичући је притом као базично семантичко обележје предлога *око*, пре свега у стандардном српском језику.²⁴⁵ Обележје циркулативности знатно је слабије, међутим, код претходно наведених примера у вези с употребом предлога *око* у генитивним конструкцијама (121–122). Док се код примера који у предикату имају динамичке глаголе може приметити циркулативност, примери с глаголима мировања, нарочито с егзистенцијалним немају ово обележје, већ само означавају апроксимативност, бивање у близини локализатора означеног именицом у Γ уз предлог *око*. Као пример на

²⁴⁵ У вези с предлогом *око* И. Антонић проблематизује један део примера, истичући да се налазе „на на граници супстандардног изражавања“ (Антонић 2008: 164), односно, у оквиру наведеног рада не узима у обзир искључиво стандардни српски језик.

граници између ова два случаја може се навести (123), у којем генитивна конструкција с предлогом *око* може означавати оријентациону идентификацију места или дословно кружење око локализатора (*стоке*).

123. Трчале два паса *око стоке*.

Разлог за дати случај у примеру (123) би се потенцијално могао тражити у аниматности именице у Г, што затим омогућава двоструку интерпретацију примера: не само кружење око локализатора, већ значење које би се могло описати као ~ *често и намерно бивање у сфери појма у конструкцији око + Г* или *бављење појмом у конструкцији око + Г* (о овом значењу в. у последњем пасусу овог одељка). Исти је случај и у примеру (124), у којем не само да се ради о аниматним именицама, већ и о именицама која се на скали аниматности налази више од именице *стока* – именице *баба* и *деда* у примеру (124) – имају обележје *лице*.

124. А мӣ, дѣца, свѣ *око бабе*, свѣ *око дѣде*.

Примери темпоралног значења генитивних конструкција с предлогом *око* у сиринићком говору нису бројни (пример 125 и примери 405–406 у Прилогу 2). Они потврђују наведено како за конструкције ОП с предлогом *око* у горњопчињском говору, тако и за генитивне конструкције с овим предлогом у стандардном српском језику; а то је да се темпорално значење код њих „најчешће лексикализује називима празника и јединицама временске мере (дан, сат), које не карактерише велика дужина трајања“ (Јуришић 2014: 455).²⁴⁶

125. Брат ће ни донесе паре *око Велике Госпоиње*.

Осим наведеним јединицама мере времена, овакво, оријентационо одређивање времена које „се не може одредити ни као антериорност, ни као постериорност, нити као интериорност“ (Павловић 2000: 79, за ово темпорално значење користи се термин *јукстериорност* (исп. Павловић 2000: 79–80, Јуришић 2014: 455–456)), исказано је и заједничком именицом *вечера* (пример 112), што указује на њен својеврстан културолошки значај, као и на њену временску одређеност у оквиру дана. Овакву генитивну конструкцију с предлогом *око* бележи и С. Милорадовић у говору Параћинског Поморавља (Милорадовић 2003: 112).²⁴⁷ Како И. Антонић пише, и код темпоралних значења дате конструкције може се пронаћи посебна врста циркумлативности – линеарна (антериорно–постериорна) циркумлативност (в. Антонић 2008: 167), која оријентационо идентификује време радње у периоду између *непосредно пре* и *непосредно после* појма у Г.

²⁴⁶ За стандардни српски језик исп. „Овде [у темпоралном значењу генитивних конструкција с предлогом *око* – А. Р.], по правилу, долазе у обзир само именице којима се именују појмови-празници или датуми“ (Пипер и др. 2005: 157).

²⁴⁷ Она није страна ни стандарном српском језику, у којем се такође истиче „битно значење именице типа празник, датум или *оброк* [истицање – А. Р.] као релативно одређе временски период у току дана“ (Антонић 2008: 167).

Као последња посебна употреба може се издвојити објекатски Г (према терминологији у Пипер и др. 2005: 132–135, в. и, конкретно у вези с предлогом *око* Антонић 2008: 163)²⁴⁸ с предлогом *око* (пример 126, као и 407 у Прилогу 2).²⁴⁹ Као и у стандардном српском језику, у сирињском се говори „Генитив с предлогом *око* реализује [...] у синтагмама с глаголима којима се обележава било какав рад, бављење нечим, спровођење неке физичке активности, под различитим околностима и на разне начине“ (Арсенијевић 2016: 61).

126. Неки радиле *око стоке*.

4.3.2.20. Предлог *око*лину

Међу предлоге уз Г (именица I дефлективног типа) Р. Младеновић смешта и предлог *око*лину (Младеновић 2019: 301), наведен у примеру (127) – *по око*лину Призрена. Оно што би се пре свега могло истаћи јесте да се *око*лину јавља у конструкцији с предлогом *по*, па би онда, уколико је *око*лину предлог било речи о удвајању предлога – или пре тога о предлошком изразу,²⁵⁰ а уколико није – предлог *по* стајао би уз ОП (што је случај само код именица у мн., исп. делове поглавља *Локатив* и *Општи надеж* о овом предлогу), а Г именице *Призрен* има функцију неконгруентног атрибута у синтагми. То је уједно знак да се потенцијално ради о контаминираној форми околине природе, настале због спонтаности говорног језика и комплексности значења које је говорник хтео исказати (да је неко радио у/по разним местима око Призрена, не и у њему). У оба случаја може се (и мора) посматрати значење читаве конструкције и оно је специјално, прецизније, реч је о просторној локализацији с обележјем простирања по површини локализатора (Пипер и др. 2005: 283), или о локационој дифузној индирективности (Јуришић 2014: 405). Осим у стандардном српском језику (Пипер и др. 2005: 283–285), и у говору Параћинског Поморавља (Милорадовић 2003: 268–272) и у сирињском говору се дато значење у вези с предлогом *по* везује искључиво за Л (в. поглавље *Локатив*).²⁵¹

127. Работáа *по око*лину Призрена.

²⁴⁸ За дато значење генитивних конструкција с предлогом *око*, И. Антонић наводи: „Овај модел генитива с предлогом ОКО одлика је данас превасходно говорног језика и на граници је супстандардног изражавања“ (Антонић 2008: 164). Овој конструкцији у стандардном српском језику одговара објекатски инструментал *радили су са стоком* (Пипер и др. 2005: 242–245). Између наведених конструкција (*око* + Г и *с(а)* + И) могла би се, пак, разматрати разлика у значењу, исп. с нав. у следећој фусноти.

²⁴⁹ Слично значење бележи и С. Милорадовић у говору Параћинског Поморавља „веза *око* + Г /ОП допуна глагола који значе различите активности, углавном везане за домазлук, у значењу *уређивати, поправљати, бринути*“ (Милорадовић 2003: 111).

²⁵⁰ Предлошки израз разликује се од удвојених предлога или предлошких скупова по томе што садржи именицу која може имати и самостално значење. О предлошким изразима М. Стевановић истиче: „У српскохрватском језику врло мало има правих предлошких израза и да то нису све оне језичке јединице које се у њих каткад убрајају“ (Стевановић 1989: 358).

²⁵¹ У горњопчињском говору наведено значење и уз предлог *по* јавља се у оквиру ОП (Јуришић 2014: 405).

4.3.2.21. Предлог *отуд*

Предлог *отуд* у сиринићком говору посведочен је искључиво у датом облику, у невеликом броју примера, двапут уз Г именице I деклинационог типа (пример 128 и пример 408 у *Прилогу 2*) и у осталим случајевима уз Г именица III деклинационог типа (пример 129 и примери 409–411 у *Прилогу 2*). У свим случајевима има значење оријентационе индирективности, односно овим предлогом и именицом у Г (или у ОП, в. пример 124 и овај предлог у оквиру поглавља ОП) указује се на то да се нешто налази иза стране локализатора која је од говорника даље и/или је говорник не види. Као код предлога *одовуд*, значење предлога *отуд* може се дати и описно ~ *с те стране*.

128. *Отуд Лепѣнца* немáло нáше њíве.

129. Отуд Л'епѣнац, *отуд вóде* нáше сéло íма цáде.

Пример (129) не само што илуструје употребу предлога *отуд* уз Г именице III деклинационог типа (*вода*), већ и указује на превирање између употребе предлога уз Г, односно ОП именице I деклинационог типа (*Лепенац*), без утицаја на промену значења.

4.3.2.22. Предлог *под*

За предлог *под* с Г именице III деклинационог типа у грађи је забележен само један пример (130), док у тексту монографије о сиринићком говору Р. Младеновић наводи још и: имало *пот стрíе*. У оба случаја ради се о оријентационој индирективности. Другим речима, обе конструкције, као и у горњопчињском говору у којем се овај предлог комбинује с ОП (в. и предлог *под* у оквиру поглавља ОП у овом раду) служе „за утврђивање позиције објекта локализације на вертикалном плану у односу на оријентир“ (Јуришић 2014: 408). Према тврдњи савремених изворних говорника сиринићког говора и овај предлог се са спацијалним значењем, као и *над* и *пред*, употребљава чешће уз ОП именица овог типа, нпр. *Ете га тој под столицу*. Исти је случај и са адлативним значењем *Остај га под столицу*. Ипак, ни пример (130) не оцењују као стран. Битно је, такође, истаћи да се не може искључити ни могућност да се ради о ОП множине.

130. Ё, сáге н'ѣма јáјце *пот квáчке*, сáл четíри пилéта остáле.

4.3.2.23. Предлог *поради*

Предлог *поради* забележен је само у два примера (131 и пример 412 у *Прилогу 2*). У оба случаја је значење ових конструкција интенционално (намерно).²⁵²

131. *Поради Милице* сáм дóшо куд вáс.

²⁵² В. предлог *због* у овом и у поглављу *Општи надеж*, а о односу предлога *због* и *ради* в. детаљно у Јуришић 2015.

Предлог *поради* (у случају сиринићког говора у датом лику, а осталим српским говорима чешће као *ради*, исп. Јуришић 2015),²⁵³ као и предлог *због*, употребљава се „једино за означавање каузалности и интенционалности“ (Јуришић 2015: 268).²⁵⁴ Оба предлога спадају у ређе употребљаване предлоге, што је последица тога да се „оба значења могу исказати и другим предлошко-падежним конструкцијама“ (исто).²⁵⁵ У сиринићком говору предлог *због* (с Г и ОП) је знатно чешћи (в. одељке о овом предлогу у поглављима *Генитив* и *Општи надеж*), док у осталим српским народним говорима њихова напоредна употреба није неуобичајена: „народни говори су ишли у правцу свођења ових предлога на један од њих у означавању и узрока и циља, а томе је обично претходило извесно време када би оба предлога покривала и једно и друго значење“ (Јуришић 2015: 268). Затим, „народни говори иду у правцу свођења предлога *због* и *ради* на један предлог који ће означавати и узрок и циљ, томе обично претходи употреба једног од њих у оба значења или се и један и други предлог употребљавају за исказивање оба значења. То превирање још увек траје у српским говорима“ (Јуришић 2015: 280). Према пронађеном у сиринићком говору, с интенцијалним значењем јавља се само предлог *поради*, а предлог *због* само с каузалним (в. одељак *Предлог због* у овом Поглављу). У вези с тим треба у обзир узети и могућност да се с интенцијалним значењем користи и предлог *за* (исп. одељак *Предлог за* у поглављу ОП), те се на основу тога, као и на основу чињенице да постоји мали број примера употребе предлога *поради*, може и закључити да се ради о предлогу у повлачењу.

4.3.2.24. Предлог *поред*

Предлог *поред* с Г у сиринићком говору има у свим примерима (132 и 413–416 у *Прилогу* 2) значење оријентационе индирективности или прецизније, значење јукстериорности: оваквим конструкцијама указује се да се радња означена глаголом у предикату смешта „у близини оријентира (али без прецизирања тачног места)“ (Јуришић 2014: 411).²⁵⁶

132. Па на врбу *пóред воденице*, самовíле нај више бíле *поред вóде*

²⁵³ Предлог *због* је, судећи по литератури, фреквентнији од предлога *ради* (и његових сложених варијанти *поради* и *зарад(и)*) на простору призренско-тимочких говора (у говору јабланичког краја, нпр. велики број наведених примера је с предлогом *зарад* (исп. Жугић 2010: 142). „Посматрајући од јужне српске покрајине, предлог *због* (обично уз сачувани облик Г) једини функционише у јужнокосовском селу Гатње (Младеновић 2013: 190), добро се чува и у читавој метохијско-косовско-сиринићкој области (Младеновић 2002: 315), а помиње га и М. Стевановић у говору Ђаковице (1950: 142)“ (Јуришић 2015: 269).

²⁵⁴ Преплитање циљног и узрочног значења није необично, већ је дата појава у готово свим језицима доводила „до кориштења истих језичких форми за изражавање и једног и другог значења“ (Ковачевић 1988: 210).

²⁵⁵ Изузев овим предлозима, „циљно значење се у народним говорима врло често исказује предлозима *за*, *по*, *на* и *у* са акузативом / ОП (Јуришић 2015: 278), а са датим значењем нарочито је испитан и предлог *услед* и његов однос с предлогом *због* (Грицкат 1957). Предлог *услед* у сиринићком говору није забележен.

²⁵⁶ У горњопчињском говору се овај предлог јавља само уз ОП (Јуришић 2014: 413), а у говору Параћинског Поморавља и уз Г (Милорадовић 2003: 112).

4.3.2.25. Предлог *после*

Предлог *после* јавља се у сиринићком говору у два случаја с именицом I деклинационог типа (пример 133 и пример 417 у Прилогу 2). У њима, као и у свим осталим случајевима, он има значење постериорности. У Г се у овом значењу, што је често случај с темпоралним значењима (в. нпр. предлог *око* и Јуришић 2014: 453–455), налазе се називи празника (примери 133–134 и 417–419 у Прилогу 2) и оброка који су релативно одређени у оквиру дана (као што је *вечера*, в. примере 420–422 у Прилогу 2), али и датуми (пример 135) и значајни животни догађаји, попут *свадбе* у примеру (136, в. и пример 423 у Прилогу 2), или важних периода у заједници попут *жетве* у примеру (137, в. и пример 424 у Прилогу 2).²⁵⁷

133. *После Божића* се вика Некрстѐни дѐнѐви.

134. Тодорица пада недељу дѐна *после Прѐчке*.

135. Јер сѐга знам браћа што су рођени *после педесѐте годиње* наовамо да јѐн да је Попѐвић, други да је Јанићѐвић, јѐн да је Сталетѐвић, други да је Шаркоћѐвић, трећи да је Петкѐвић, а рођена браћа су.

136. Отидѐсмо у њи да ги видѐмо *после свадбе*.

137. Напрајмо довршеницу *после жѐтве*.

4.3.2.26. Предлог *пре*

Предлог *пре* забележен је у сиринићком говору само у једном примеру уз именицу *година* у Г једнине с обавезним нумеричким квантификатором (пример 138). Дата конструкција употребљена је са значењем антериорности.²⁵⁸ Употреба овог предлога ретка је и у говору Горње Пчиње (Јуришић 2012: 452), у којем је, као и у сиринићком, уобичајенији предлог *пред*. Маргинализацију предлога *пре* и, насупрот томе, доминантну употребу предлога *пред* анализира Р. Младеновић (2013а) у говорима МКС области.

138. Тѐј било, јѐш дѐда ми зборија, да било *прѐ двадесѐте, тридесѐте годиње*.

4.3.2.27. Предлог *пред*

Предлог *пред* се у сиринићком говору у свим примерима с Г јавља са значењем антериорности: радња означена глаголом у предикату смешта се пре појма означеног именицом у Г.

Као што је то случај код исказивања темпоралних значења и помоћу других предлога и генитивних конструкција (за јукстериорност в. нпр. *око*, за постериорност предлог *после*), у генитивним конструкцијама с предлогом *пред* с антериорним значењем најчешће се могу наћи називи празника и оброка (пример 139 и примери

²⁵⁷ Празнике као временске одреднице М. Ивић издваја у „посредније временске појмове [у односу на природне временске одсеке попут *зиме* – А. Р.]“ (Ивић 1955–1956: 169) при чијој таквој употреби „можемо мислити баш на прецизно време [...] али ипак у чешће прилика не мислимо искључиво на време, већ у првом реду на све оно што појам-празник као такав значи, што носи собом“ (исто).

²⁵⁸ Употребу предлога *пре* с наведеним значењем уз Г наводи и С. Милорадовић у говору Параћинског Поморавља (Милорадовић 2003: 121), док М. Јуришић бележи „само две потврде антериорног пре + ОП лексикализованог називом празника“ (Јуришић 2014: 452).

425–430 у Прилогу 2), значајни животни догађаји, као што је *веридба* у примеру (140, в. и пример 431 у Прилогу 2), или називи за делове дана (пример 141 и пример 432 у Прилогу 2). Као и код спацијалних значења овог предлога (в. у поглављу *Општи падеж*), али и код употребе предлога *над*, *сред* и *под*, на основу тврдњи савремених изворних говорника мора се истаћи да се и уз предлог *пред* са значењем антериорности предност даје ОП, нпр. *Спрѐми се за гроб пред Задушницу*.

139. Спрѐми за гроб *пред Задушнице*.²⁵⁹

140. Разбóле му се дѐте *пред веридбе*.

141. И тáмо кáт смо оти́шле, *пред зóре* смо оти́шле, рáно смо устáле, у трѝ саáти да пођѐмо от ку́ће, пѐш'ки да идѐмо до у Шар планѝну.

Овај предлог са спацијалним значењем забележен је с именицама III деклинационог типа у ОП једнине (в. у поглављу о овом падежу).

4.3.2.28. Предлог *преко*

Предлог *преко* у сиринићком говору јавља се још и у ликовима *прекој*, *прекај* и *пркај*. Основно значење које имају конструкције с овим предлогом у домену спацијалних значења јесте перлативно – „усмерено кретање независно од његове почетне или завршне тачке“ (Јуришић 2014: 421) (пример 142). Овим предлогом уз генитивне конструкције могу се исказати још и темпорална значења која указују на локационо (динамичко) временско значење (пример 143) (термин према М. Ивић (1955-1956: 166–167)),²⁶⁰ начинско и посредничко значење.²⁶¹ Могуће је, међутим, и у оквиру ове две групе разликовати још неколико значењских нијанси (о њима в. ниже).

142. Дѐ ће прегазѝмо *преко рѐке*?

143. Снóјоў, навѝјоў, уведу́јоў, па после *преко зѝме* ткајоў.

4.3.2.28.1. Перлативно значење дефинисано као у претходном пасусу може се препознати у примеру (144), у којем се може прецизирати као указивање на то да се радња (кретање) врши „с једне на другу страну појма означеног именицом у генитиву“ (Ковачевић 1981: 138–143), како је и у говору Параћинског Поморавља (Милорадовић 2003: 106–107). Сем уз глаголе кретања или, прецизније, уз

²⁵⁹ Ова именица, некадашња плуралиа тантум, у сиринићком говору је, као и још неке именице попут *виле*, *кљусе* и сл., сингуларизиована и у Н јд. гласи *Задушница* (исп. Младеновић 2019: 355 и одељак *Број* у поглављу *Увод*).

²⁶⁰ Динамичке локационе временске конструкције разликују се од статичких, премда између њих нема јасне границе, осим што је динамичка обележена – статичке се могу интерпретирати и као динамичке, док је обрнут случај немогућ (исп. Ивић 1955–1956: 166–167). У вези с предлогом *преко* наведену дистинкцију прави и М. Јуришић (Јуришић 2014: 447).

²⁶¹ Како М. Ковачевић наводи, „још је Ђура Даничић [Даничић 1858 – А. Р.] уочио основна значења Г с приједлогом *преко*. Као основно он издваја *мјесно* значење а из њега изводи (послужимо ли се терминима каснијих граматичара) *временско*, *начинско* и *значење посредника*“ (Ковачевић 1981: 136).

транскурзивне глаголе (глаголе прелажења) (пример 140),²⁶² ове синтагме могу се јавити као адвербална одредба и другим глаголима какав је *побегне* у примеру (144). У тим случајевима „је обиљежена (или се подразумијева) нека почетна и завршна тачка кретања генитива с приједлогом *преко* веома се често обиљежава нека тачка као средишње мјесто које служи као оријентација у одређењу правца кретања“ (Ковачевић 1981: 139).

144. А, брѐ, кра̀ве ти побегóше *преко рѐке!*

Наведено значење 'прелажења' може се препознати и у примерима као што су (145–148), с тим што је код њих могуће уочити и додатну значењску нијансу – квалификативну, начинску – 'како се путовало, којим путем'. У Г уз *преко* налазе се у том случају именице којима се означава неки рељефни (*планина, шума, река*, примери 145–146) или географски појам (примери 147²⁶³–148).²⁶⁴ У прилог томе да се ради о својеврсном начинском значењу упућује то што је пример (143) одговор на питање *Како се путовало?*.²⁶⁵

145. Ѐшло се, и *преко планѝне* ршле људи, али ме... ја нѐсам.

146. Па отѐдо *преко шуме* у Урошѐвац.

147. У саба̀ сѐм стѐго *преко Превѐлца*.

148. Отѐшле у Гѐтње *преко Фирѐје* .

М. Јуришић нарочито издваја предлошко-падежну конструкцију *преко главе*, у одељку у којем пише: „постоје и устаљени изрази у којима се употребљава предлог *преко* у поменутом перлативном значењу (Јуришић 2014: 422). Дата конструкција честа је и у сиринићком говору (само је у њему именица *глава* у Г) и може се препознати њено идиоматизовано значење (пример 149 и примери 444–445 у *Прилогу 2*). Ипак, има и примера који указују и на дословно њено значење, односно, право спацијално, перлативно (пример 150 и примери 446–447 у *Прилогу 2*).

149. Па̀ти чо̀ек, м̀лого *преко гла̀ве* превóди чо̀ек док је жѝв.

150. И ђни га погодѐле – јѐн мѐтак ѓ̀вде ова̀ко *преко гла̀ве* му про̀шо, јѐн ѓ̀вде у ра̀мѐно.

Као и уз идиом *преко главе* и његове неидиоматизоване еквиваленте, генитивне конструкције с предлогом *преко* могу се наћи у функцији допуне и уз друге транзитивне глаголе (пример 151 и 448–449 у *Прилогу 2*). Они би се могли повезати са значењем супралокализације: „детерминисана радња не имплицира постојање

²⁶² У вези с транскурзивним глаголима М. Ковачевић истиче „синонимне су наведеним синтагмама у српскохрватском стандардном језику акузативне бесприједлошке синтагме објекатско-просторних односа“ (Ковачевић 1981: 138).

²⁶³ Пример 147 једини је случај употребе именице I деклинационог типа у Г у уз предлог *преко*.

²⁶⁴ Именице којима се означава неки географски појам, а које могу уз предлог *преко* бити и с Ги с ОП нарочито издваја и С. Милорадовић (исп. Милорадовић 2003: 107).

²⁶⁵ Остале примере конструкције *преко* + Г с перлативним значењем в. у *Прилогу 2* (433–443).

контакта између оријентира и вршиоца, односно објекта те радње” (Павловић 2000: 33, Јуришић 2014: 422–423).

151. Метнаја камењ преко реке.

Једна генитивна конструкција с предлогом *преко* уз транзитивни глагол забележена је са адлативним значењем, односно, за разлику од претходних, код којих између локализатора и објекта нема контакта, њоме се исказује досезање циља и директан контакт с локализатором (пример 152). Ова конструкција синонимна је с предлошко-падежном конструкцијом коју чини ОП с предлогом *на*, а може се претпоставити да је предлог *преко* с Г употребљен како би се указало на то да се обухвата целокупна површина локализатора.

152. Туриш шамију прекој главе.

4.3.2.28.2. Генитивним конструкцијама с предлогом *преко* могуће је исказати и оријентациону индирективност²⁶⁶ (пример 153 и примери 450–456 у Прилогу 2).²⁶⁷

153. Увечер изађоу људи, тамо пркај реке.

Иако би се могло претпоставити да је реч о перлативном значењу, на основу контекста који се односи на људе који живе *с друге стране реке* закључује се да је реч о оријентационој индирективности. Предлог *преко* у овим случајевима заправо има значење слично предлогу *иза* или *позади*, а разликује се од њих по томе што локализатор у случају предлога *преко* не заклања поглед говорнику. Како је у већини примера за ово значење именице у Г *река* (примери наведени овде и 453–456 у Прилогу 2), могла би се потенцијално разматрати и идиоматизација ове конструкције.

У двама примерима (154–155) значење није сасвим једнако оријентационој индирективности. Иако би се могло претпоставити да *прекај воде* значи 'поред, у близини воде', с обзиром на помињање мокре одеће, могао би се претпоставити и контакт са водом, односно да се дата генитивна конструкција наводи са значењем *прелажење воде*. С обзиром на то да се јавља уз глагол *бине/буде*, у овом примеру би могла бити реч о комбинацији двају значења – перлативног и оријентационе индирективности, односно о брисању разлике између директивности и индирективности. Пример (155), осим што служи као илустрација да се не јавља само именица *река* у Г с предлогом *преко* и у значењу оријентационе индирективности, указује и на потенцијално ширење овог предлога у домен предлога *иза* и/или *позади*, будући да је локализатор у њему (*кућа*) масиван довољно да закљони поглед. Ипак, битно је истаћи, ради се само о једном примеру.

154. Смо се омокриле кат смо биле прекај воде.

²⁶⁶ У датом значењу генитивном конструкцијом с предлогом *преко* „показује да се глаголска радња врши у неком неименованом простору изнад појма означеног именицом у Г. „Горња страна (површина) тог појма служи као оријентир у по гледу одређења мјеста вршења глаголске радње“ (Ковачевић 1981: 142).

²⁶⁷ Судећи према примерима, подједнако је и у говору Параћинског Поморавља (Милорадовић 2003: 108–109).

155. Кочи́на ни би́ла бѣш бли́зо *прекај куће*.

Када је реч о конструкцији *прекај реке*, мора се издвојити још и пример (156) у којем она нарочито потврђује значење 'с друге стране' или 'прекопута', с обзиром на то да се супротставља конструкцији *на* + ОП са значењем локационе индирективности. Конструкција ОП с предлогом *на* указује на то да се објекат локализације налази на горњој површини локализатора и с њим је у додиру (ареалокација). Насупрот њој, конструкција *прекај* + Г има значење 'с друге стране реке'.

156. Туђе воденице биле на рѣку, на́ша воденица *прекај рѣке*.

4.3.2.28.3. Као и у стандардном српском језику, генитивне конструкције с предлогом *преко* могу да означавају непосредну временску локализацију с представом о протоку времена (Пипер и др. 2005: 154). У горњопчињском говору ово значење имају конструкције с ОП и предлогом *преко* (Јуришић 2014: 447–448), док се у говору Параћинског Поморавља на основу примера може претпоставити да генитивне конструкције с овим предлогом творе именице на *-а*, док се код осталих на том месту може наћи и ОП (исп. Милорадовић 2003: 108–109). С датим значењем забележени су у сиринићком говору примери (157–158, као и примери 457–462 у *Прилогу 2*). Како у вези са стандардним српским језиком М. Ковачевић наводи:

„При изражавању времена овом синтагмом, постоје одређене ограничености у избору именичких лексема које долазе уз приједлог *преко*. То су, у првом реду, лексема које значе неке веће јединице временске мјере, као што су: именица *година* и називи годишњих доба — *зима*, *прољеће*, *љето* и *јесен*, затим су могући, иако ријетки у употреби, и називи мјесеци, те именице: *седмица* (*недјеља*), *викенд*, *дан* и *ноћ* (није могућа употреба именица-назива дана у седмици); затим: *празник*, *распут*, *ферије* и називи државних и религијских празника који трају више од једног дана“ (Ковачевић 1981: 143).

У сиринићком говору забележени су с предлогом *преко* и значењем темпоралне локализације само Г именице *година* (пример 157) и именице *зима* (пример 158).

157. Комшија, да ми опростиш *преко годи́не* ако смо се замери́ле.

158. Па *преко зи́ме*, кад је лепо вре́ме — сно́јођ.

4.3.2.28.4. Последње значење које се у вези с генитивним конструкцијама с предлогом *преко* може издвојити јест медијативност или посредничко значење, премда посведочено двама примерима (159 и 463 у *Прилогу 2*). Конструкција *преко Србије* указује на организацију у својству медијатора, исто као у стандардном српском језику (Пипер и др. 2005: 164), али и у говору Параћинског Поморавља и у говору горње Пчиње (премда у овом другом искључиво с ОП, исп. Јуришић 2014: 473).

159. Тај, тај згра́да је напра́ена *преко Срби́е*.

4.3.2.29. Предлог *са*

У стандардном српском језику значење предлога *с(а)* оцењено је као „изразито аблативно“ (Пипер и др. 2005: 153, Стевановић 1966а: 62).²⁶⁸ Када је реч о прецизирању његовог значења, он се обично посматра као антипод предлогу *на* у директивном, тј. адлативном значењу овог предлога (нпр. *ставити нешто на сто – склонити нешто са стола* исп. пример 72 у одељку *Предлог од*). Другим речима, његово значење везује се за директивност и за *горњу* површину локализатора. М. Стевановић аблативно значење предлога *с(а)* у стандардном српском језику²⁶⁹ дефинише нешто шире: „Њиме се означава потицање, одвајање и удаљавање с горње површине, с ма какве површине, са спољне стране појма“ (Стевановић 1989: 244, в. и Стевановић 1965: 239). Међутим, код предлога *с(а)* – који је иначе на свим местима маркиран као нестали или предлог у повлачењу – забележена су нека значења локационог типа, односно значења оријентационе индирективности (нпр. Стевановић 1966а: 68, Милорадовић 2003: 117), што би могло указивати на то да његово значење није (било) искључиво директивно. Дати подаци указују на то да значење овога предлога не само да није претежно аблативно, већ и као аблативно није везано искључиво за *горњу* површину локализатора (антипод предлогу *на*), односно, залазило је у различите значењске домене које има и предлог *од* (в. одељке о предлогу *од* у овом раду, али и осталу наведену литературу). Затим, предлог *са* делио је неке значењске домене и с предлогом *из*: М. Стевановић наводи примере попут „А с часа на час, кад више повуче чује се сркање“ (Стевановић 1989: 250), који се данас процењују као застарели и замењени су генитивном конструкцијом с предлогом *из* (*из* часа у час). На основу тога може се претпоставити да су наведени предлози, по законима језичке економије, преовладали у неким или у већини значења која деле с предлогом *са*, остављајући му мало поље уже спецификованих значења.

У сиринићком говору је сужавање употребе предлога *с(а)* нарочито изражено: он се у овом говору јавља не само искључиво у лику *са*, већ и једино с именицом *с(т)рана* у Г.

Предлог *са* уз именицу *страна* најчешће се јавља у адлативном значењу, како је у примеру (160, као и у примерима 464–466 у *Прилогу 2*). У наведеним примерима, уз транзитивне глаголе, глаголе смештања, *тури* и *стај/β(и)* јасно се уочава да се исказује смештање објекта уз локализатор, с којим – или прецизније – с чијом страном долази у контакт.

Нешто мање заступљено значење (пример 161 и примери 467–469 у *Прилогу 2*) јесте значење оријентационе индирективности.²⁷⁰ На њега упућује јављање конструкције *са с(т)ране* у функцији одредбе места уз предикат у чијој је служби

²⁶⁸ Како се с једне стране у (Пипер и др. 2005) употреба и значења предлога не обрађују посебно, већ се спорадично помињу у оквиру употребе падежа, а с друге стране, предлог *с(а)* није предмет скоријих истраживања, за анализу у овом делу ослања се на радове М. Стевановића, у оној мери у којој наводи у њима одговарају и данашњем стању у стандардном српском језику.

²⁶⁹ Премда М. Стевановић не дефинише којим се варијететом српског језика бави, редовно реферише на грађу актуелних (за време издања) писаца, што имплицира стандардни српски језик. О употреби предлога *са* у стандардном српском језику није скоро писано. За анализу овог предлога у овом раду користе се описи М. Стевановића, за које се сматра да могу важити и за данашње стање.

²⁷⁰ И у вези са стандардним српским језиком М. Стевановић бележи могућност исказивања оваквог значења генитивним конструкцијама с предлогом *са*: „И место процеса збивања које се означава управним глаголом врло често се одређује генитивом с предлогом *с(а)*“ (Стевановић 1966а: 67).

глагол мировања (*sedi* у примеру (161) или копулативни предикат у примерима 468–469 у Прилогу 2).

160. Благотáрче – зéвња дóл'е, сáмо са сра́не тýру дáске, напра́ву.

161. Тé котлови седéл'е тýј са сра́не.

Аблативно значење забележено је у двама примерима (162–163) у којима на њега указује глагол кретања,²⁷¹ премда у примеру (162) целокупна синтагма *ники са сране*, на основу контекста се може закључити, има значење 'странац', 'не-локалац', односно, врло конкретно – неко ко није из Сиринићке жупе.

162. Па ће зађоў кóј-зна дé са тéј стра́не да дођоў ва́ко.

163. Ако дође ники са сра́не, га повика́мо на рúчак.

4.3.2.30. Предлог *сред*

Предлог *сред* јавља се у ликовима *сред*, *насред(т)*²⁷² и *усред*.²⁷³ Овај предлог забележен је уз Г свега четири именице: *кућа* (пример 164 и примери 470–471 у Прилогу 2), *река* (пример 165), *ливада* (пример 166) и *њива* (пример 167 и 472 у Прилогу 2). Све забележене именице уз овај предлог припадају III деклинационом типу, а када је реч о значењима која генитивне конструкције с предлогом *сред* могу имати, ради се пре свега о локационој индирективности (примери 164–166): прилошка одредба сачињена од дате конструкције даје прецизну информацију о положају објекта локализације – у самој средини или у центру локализатора, било да се ради о локализатору који је затворен, односно има своју унутрашњост (каква је *кућа*), или о равној површини (каква је *ливада*).

164. Насрéd куће има́ло огњиште.

165. Кэд дошла то та́мо, изгуби се срéd ре́ке.

Значење локационе индирективности не мора се исказивати искључиво уз егзистенцијалне глаголе, као у примеру (164), већ конструкција *сред* + Г може дато значење имати и уз друге глаголе у предикату (пример 165–166). Ово значење забележено је код предлошко-падежних конструкција (*у/на*)*сред* + ОП именица III деклинационог типа (в. у поглављу о овом падежу) и савремени изворни говорници показују тенденцију ка чешћој употреби ОП уз овај предлог у значењу локационе индирективности (уп. с употребом предлога *под* и *пред* у поређењу с предлозима *испод* и *испред*).

166. Напрајле трло усрéd нај голéме ливáде.

²⁷¹ И. Антонић, пишући о аблативним значењима предлога *са* уз Г, иако то експлицитно не наводи, као илустрације даје искључиво примере с глаголима кретања (исп. Пипер и др. 2005: 153).

²⁷² Форма *насет* последица је обезвучавања сугласника на крају речи, дакле, представља само фонетску варијанту (в. и предлог *од*).

²⁷³ Р. Жугић у говору јабланичког краја проналази само форме *усред* и *насред*, а да нема *сред* и *посред*, које везује за стандардни српски језик (Жугић 2010: 113).

Друго значење које би се код генитивних конструкција с предлогом *сред* могло издвојити јесте адлативно (пример 167 и пример 471 у *Прилогу 2*). Конструкцијом *сред* + Г указује се на смештање појма означеног директним објектом (или субјектом пасивне реченице) у само средиште локализатора.

167. *Усрѣд њѣве се стаи.*

4.3.2.31. Предлог *у*

Предлог *у* јавља се уз именице III деклинационог типа у Г и уз једну именицу I деклинационог типа (*отац* у примеру 170). Ова предлошко-падежна конструкција у стандардном српском језику, сем у медицинској терминологији, врло је ретка (Пипер и др. 2005: 128–129). Како у вези с њоме М. Стевановић пише, „за означавање чега што је у власништву, у поседу, домену, на послу, у служби, у схватању, у границама појма, па и при појму с именом у Г – напореда с предлогом *код* употребљава се и предлог *у*, такође с тим падежом“ (Стевановић 1989: 312). Са значењем у којем би се генитивна конструкција с предлогом *у* могла заменити предлогом *код* уз исти падеж, односно, са значењем оријентационе индирективности забележен је пример (168, в. и примере 473–477 у *Прилогу 2*). И у оваквим примерима присутно је значење посесије (у смислу *ноћио је у сестриној кући*), а приметно је да се овако описно значење оријентационе индирективности у сиринићком говору у највећем броју случајева исказује конструкцијом *код* + Г / ОП (в. одељке о овом предлогу у поглављима *Генитив* и *Општи падеж*). Посесивна значењска нијанса присутна је и у примеру (169), у којем је конструкција *у* + Г с аблативним значењем заменљива конструкцијом *од* + Г.

168. Ноћија у Урошевац, у сестре.

169. А што мора да збори што узја у ћерке?!

Генитивне конструкције с предлогом *у* за основно значење имају имају посесију (пример 170 и примери 478–481 у *Прилогу 2*). У примеру (170), у којем је такође присутно посесивно значење конструкција *у* + Г могла би се заменити беспредлошким Д у функцији детерминатора *име оцу*, како је у сиринићком говору уобичајеније (в. поглавље *Датив*). Наведене синонимне конструкције, које су притом и чешће, за дате примере указују на рецидиван статус конструкције *у* + Г.

170. Како ти је име у љца?

Још једно значење које у вези са стандардним српским језиком помиње М. Стевановић (Стевановић 1989: 316) постоји и у сиринићком говору, а то је однос припадања између сродника (пример 171 и 481 у *Прилогу 2*), што се такође може сврстати у посесивно значење.

171. Драган јединац у мајке бија.

Пример (172) издваја се због тога што генитивна конструкција с предлогом *у* у њему нема ниједно од наведених значења. Према самом примеру (172) може се закључити да конструкција *у* + Г (*у Богородице*) има значење намене, односно,

функција која би јој се приписала јесте индиректни објекат (у том случају би дата конструкција била синонимна с беспредлошким Д). За објашњење је неопходно првенствено описати значење глагола *вета*. На основу објашњења изворних говорника, под овим глаголом подразумева се молитва светитељу за нешто конкретно, при чему се за остварење те молбе обећава жртва; и у првим годинама овог века носили су се у те намене најчешће петлови и јагањци, а касније се обично у цркви остављао износ потребан за куповину животиње која се *вета*. Дакле, *вета* се нешто *некоме*. Таква рекција у Д забележена је у примеру *И се заветала Светому Ранђелу да се спаси село* (пример 19 у поглављу *Датив*). Конструкција у *Богородице* вероватно је очувана као окамењена, а могла би бити и у вези с изразом у *Бога* са значењем 'веома много, превише' и примеру *чији деца биле ради у Бога* (Младеновић 2019: 490).

172. И свака ж'ѣна трўдна мора да вѣта у *Богордице* да би се лакше породила.

4.4. Генитив у сиринићком говору – Закључна разматрања

Генитив као синтетички падеж у сиринићком говору постоји само код именица III деклинационог типа („именице на -а“) и, као такав, има наставак -е. Именице које припадају I и, још ређе, II деклинационом типу у корпусу су посведочене у генитиву са по једним или два примера уз предлоге *близу, до, због, из, код, отуд, после, у и*, у по једном примеру, као обавезни детерминатор, односно с обавезним детерминатором. Дакле, именице ових двају типова се у сиринићком говору не срећу у слободној, адвербалној употреби, већ само у предлошко-падежним конструкцијама. Примера у којима именице у генитиву имају обавезни детерминатор или саме врше функцију детерминатора толико је мало да се могу сматрати изузецима. Осим што је њихова употреба условљена наведеним формалним карактеристикама, код примера употребе именица I и II деклинационог типа у Г најчешће се може приметити идиоматски карактер конструкције у којој се налазе и/или припадање некој конкретної тематској сфери (најчешће је то сакрална сфера). У случају да пример не припада ни једној од наведене две групе, његова усамљеност указује на реликте старијег стања.

И генитив именица III деклинационог типа такође је ретко заступљен ван предлошко-падежних конструкција. Генитива ових именица у слободној употреби уопште нема, док се оне с обавезним детерминатором или у функцији детерминатора срећу чешће него именице друга два типа. Као иницијални разлог за очување генитива код ових именица узима се синкретизам, не само с дативом, већ и локативом и опшним падежом множине (исп. поглавље *Синкретизам*). Као и код именица друга два типа, генитив код именица III деклинационог типа у вези с функцијом детерминатора може се најчешће објаснити идиоматским карактером и специфичним тематским сферама. Међу овим примерима бележе се термини попут *командир милиције* или *време окупације*, какви су примећени и у другим говорима који имају аналитички падежни систем или њему теже (Милорадовић 2003: 57, Марковић 2014: 118). У случају примера попут ових, именица у генитиву врши функцију (обавезног) детерминатора.²⁷⁴ Овакав генитив, независно од типа именице уз коју се јавља битно је разликовати од генитива с обавезним детерминатором (који, иако може бити именица, чешће је придев, заменица или број).

Генитив именица III деклинационог типа може се пронаћи у синтагмама у функцији управне речи уз обавезни детерминатор (нпр. *сваке зиме, тринаестог августа*), и то са темпоралним значењем.²⁷⁵ Ипак, у грађи је забележено да се темпорално значење може исказати и синтагмама с именицама III деклинационог типа у ОП уз обавезни детерминатор, док је код именица преостала два типа то и једина форма.

Употреба генитива именица III деклинационог типа с предлозима потврђена је великим бројем примера. Предлози који су уз овај падеж забележени јесу следећи: *без,*

²⁷⁴ Уколико се упореде две наведене синтагме, може се приметити да управна реч у првој (*командир*) може стајати и сама, док управна реч у другој (*време*) не може. Генитив у првој је вероватно присутан захваљујући тадашњој чешћој употреби термина у виду синтагме.

²⁷⁵ И код ових примера је неопходност детерминатора релативна: док се именица *зима* не може никад употребити самостално, назив месеца у генитиву може, и као такав омогућава мање прецизну темпоралну локализацију. То је, уједно, једино одступање од претходно наведеног правила да се слободни Г не налази у сиринићком говору (в. објашњење у одељку *Генитив с обавезним детерминатором*).

близо, ван, више, врз, до, зад, због, из, између, изнад, испод, испред, код, место, од, одовуд, око, отуд, под, позади, поради, поред, после, пре, пред, преко, са и у. Код највећег броја ових предлога уз Г забележена су просторна значења, што представља типичну словенску црту јер „генитив је падеж идентификације места радње у најширем смислу“ (Ивић 1957–1958: 156). Код појединих предлога, спацијално је уједно и једино значење. Тако, оријентационо индирективно значење као једино забележено је код предлога *ван, више, зад, одовуд, отуд, под, поред.* Значењу оријентационе индирективности додаје се и адлативност код предлога *близу, изнад, испод, испред, код, позади и сред.* Генитивна конструкција с предлогом *врз* забележена је само у адлативном значењу, док се у значењу локационе индирективности именице с овим предлогом бележе у општем падежу. Када је о антониму адлативног значења реч, аблативно значење постоји код мањег броја предлога: *из, од* и *са.* Од ова три предлога, *са* се, историјски посматрано, сматра старим, основним аблативним предлогом. Он је, међутим, у сиринићком говору окамењен у вези с именицом *с(т)рана*, те је као такав развио не само могућност значења оријентационе индирективности, већ и адлативно значење. Од преостала два предлога, знатно шири опсег значења има предлог *од*, док је *из* редукован на аблативно (у адвербалној и адноминалној употреби) и, у једном примеру, квалификативно значење.

Другу велику групу чине темпорална значења: темпорална аблативност или ингресивност оличена у предлогу *од*, темпорална адлативност или терминативност у предлогу *до*, антериорност у предлогу *пред*, постериорност у предлогу *после* и јуктериорност у предлогу *око*. Из ове групе искључиво темпорално значење имају само *пред* и *после*, док су код осталих предлога присутна и друга значења, као што је спацијална адлативност код предлога *до*, која се може видети и на адноминалном нивоу, али она за собом носи и оријентациону индирективност. Последња два значења има и предлог *око*, чије је, пак, основно значење јукстериорност или ~ значење неодређене близине локализатору, било да се ради о спацијалној или о темпоралној близини, с било које стране локализатора. Овај предлог уз Г такође је забележен и у маркирању функције индиректног објекта. Предлог *између* потврђује паралелизам између спацијалних и темпоралних значења, те тако у оба домена остварује своје значење интериорности. Своје специфично значење уз генитив именица III деклинационог типа остварује и предлог *преко*: њиме се указује на перлативност, тј. на прелажење неке површине, односно њено савладавање напредовањем кретања. Из овог значења развијено је и квалификативно, начинско значење, а у домену квалификативних значења, предлог *преко* такође остварује и значење медијативности. Овај предлог садржи и типична спацијална значења – оријентациону индирективност и адлативност, и типично темпорално значење – симултаност. За разлику од широке мреже значења предлога *преко*, предлози *због, место* и *поради*, с обзиром на то да функционишу на апстрактнијим нивоима, имају само по једно значење: каузално (*због*), супститутивно (*место*) и интенционално (*поради*). Такође, у домену апстрактнијих значења је и предлог *без*, чије је основно значење квалификативно, а оно се затим даље може поделити на спецификативно значење (адноминална квалификација), комитативно, концесивно и кондиционално значење. Попут предлога *са*, и предлог *у* има битно ограничење у погледу именица у генитиву с којима се јавља – искључиво с онима које указују на родбинске односе. С њима исказује значење посесије које је присутно и у примерима којима се може приписати и значење оријентационе индирективности. Забележен је и један пример

употребе у функцији индиректног објекта, у оквиру заклетве, што указује на окамењеност.

Најсложенију и најразгранатију мрежу значења има предлог *од*. Као основно, свакако, јавља се аблативност, како у адвербалној тако и у адноминалној употреби (спецификативност), али и на темпоралном плану, на којем указује на ингресивност. Као аблативни предлог *од* учествује у изградњи аблативно-адлативних релација, с предлогом *до*, али и с предлозима *на*, *у* и *за*. Ове релације могу бити спацијалне, али и темпоралне (у том случају однос се назива ингресивно-терминативним). Уз именицу *с(т)рана* овим предлогом је, као и предлогом *са* уз наведену именицу, могуће исказати и адлативно и оријентационо индирективно значење, што представља паралелизам с наведеним другим предлозима, код којих ова два значења често иду једно уз друго. Највећи број примера употребе предлога *од* уз генитив указује на генитив материје или фабрикатив, било да се ради о адвербалној било о адноминалној употреби. Примери овог значења формално су врло специфични јер указују на слободан распоред реченичних конституената (у овом случају, конкретно, генитивне конструкције с предлогом *од*), до те мере развијен да се некада не може утврдити да ли се ради о адвербалној или адноминалној употреби. Именице у Г уз предлог *од* честе су у функцији индиректног објекта и оне тада могу указивати на посесивност, партитивност, мероничност и конверзију, значења која ова конструкција може имати и адноминално употребљена. Још једно релативно чешће заступљено значење јесте каузалност, а забележено је и квалификативно (начинско) значење.

Размотрена употреба генитива у сиринићком говору показује да се ради о детерминативном падежу – њиме се маркирају синтаксичке одредбе које стоје „наспрам централних синтаксичких функција – агентивне, објекатске и предикатске“ (Павловић 2000: 12). Генитив се у сиринићком говору употребљава с предлозима и – само по изузетку – у функцији обавезног детерминатора у синтагми. Генитив с обавезним детерминатором такође је у повлачењу, будући често замењив општим падежом с обавезним детерминатором у истој функцији и значењу.

5. ДАТИВ

5.1. Датив у језицима и дијалектима балканског језичког савеза

Датив међу језицима и дијалектима БЈС имају ромски и балкански турски (Friedman/Joseph 2023: 412), исто као и Г (премда Г има и грчки, в. поглавље *Генитив*). Д личних имена и имена сродника забележен је у дијалектима бугарског (Стойков 1962: 228) и македонског језика (Видоески 1998–1999: 175), као и у делу призренско-јужноморавских говора – у метохијско-косовско-сиринићкој области (о томе детаљно у наредном одељку). Када је реч о Д у осталим језицима и дијалектима БЈС, истиче се да је овај падеж синкретизован с Г, као и то да се најчешће, у оквиру једне форме, ова два падежа разликују према функцијама и значењима типично и историјски везаним за један, односно други (осим у албанском, у којем се Г одликује и клитикама које претходе падежу, в. у поглављу *Генитив*). Синкретизам између Г и Д један је од најраније помињаних балканизација (Sandfeld 1930: 185–191, о овоме в. и поглавља *балкански језички савез*).²⁷⁶ Овај синкретизам у грчком, албанском, македонском, бугарском и румунском заступљен је и у једнини и у множини (Demiraj 1986: 275, Demiraj 2004: 70, Riza 1965: 28, Friedman/Joseph 2023: 432), али његов развитак, као и расподела функција – како у различитим језицима, тако и у оквиру различитих деклинационих типова (и на нивоу именичке – именске деклинације), значајно се разликују (исто).²⁷⁷ Стога се у овом прегледу концентрише на функционалне дистинкције, у складу са темом рада. Као основна функција Д, у језицима који Д имају, истиче се индиректни објекат, док се Г посматра као релациони падеж (или, по терминологији М. Ивић, као падеж конекције, исп. Ивић 1957–1958: 143)²⁷⁸, са доминантним посесивним значењем (Friedman/Joseph 2023: 438). Другим речима, Д је падеж са изразито адвербалном употребом, односно, „падеж контакта“ (Ивић 1957–1958: 142). У албанском језику Д (= Г без клитика) исказује наведену функцију индиректног објекта и истиче се по томе што је „потпуно самосталан и, штавише, изузетно слободан падежни облик, што међу балканским језицима има паралелу само у српскохрватском“ (Станишић 1989: 360–361). У грчком језику је функција индиректног објекта с Д пренесена на Г, али и на предлошко-падежне конструкције *на* (σε) + ОП (Sandfeld 1930: 186, Dimitriadis 1999: 97, Friedman/Joseph 2023: 439). У румунском језику се предлошко-падежном конструкцијом *на* (la) + ОП, којом се исказује индиректан објекат, у неформалном говору може исказивати и посесивно значење (Friedman/Joseph 2023: 439), док се конструкцијом *на* + ОП у бугарском и македонском изражавају подједнако и индиректни објекат и посесивна значења (исто). Конструкција *на* + ОП и користи се и у говорима П-Т дијалекатске области, у наведеној функцији и значењу, односно као замена за Д (Ивић 2001: 149), премда је забележено и да се „у већини испитиваних говора призренско-тимочке дијалекатске области чувају [...] дативне форме или се бар могу срести уз конструкцију *на* + ОП“

²⁷⁶ „Међу типичните балканизми се набројува совпагањето на морфолошките форми на дативот и на генитивот соодветно во полза на едната односно на другата форма“ (Тополинска 2000: 1231). У новијој литератури наводи се: „Први корак ка дезинтеграцији балканског падежног система био је синкретизам између генитива и датива“ (Тополнска/Bužarovska 2011: 143, превод А. Р.).

²⁷⁷ Тако се, на пример, синкретизма Г и Д у румунском језику објашњава и латинским утицајем (Cornilescu 1995: 11).

²⁷⁸ Употреба падежа конекције условљена је „основном представом о повезивању двеју иначе посебних појава по неком специфичном основу“ (Ивић 1957–1958: 143).

(Јуришић 2012: 241).²⁷⁹ Те дативне форме проналазе се најчешће код заменица, док код именица доминира конструкција *на* + ОП. Према томе, и језици и дијалекти у којима је аналитизам развијен до те мере да се највећи број функција и значења зависних падежа исказује помоћу ОП (било слободног, било, у овом случају, у предлошко-падежној конструкцији) показују да је, као последица синкретизма између Г и Д, значење посесије с Г пренесено на датив, односно на конструкцију *на* + ОП, која је Д сменила. И у употреби Д у говорима К-Р области забележен је „посесивни датив, и то не само од личних заменица²⁸⁰ и не само у адвербалној употреби“ (Ивић 2001: 104).

5.2. Датив у говорима метохијско-косовско-сиринићке области

У говорима метохијско-косовско-сиринићке области (о овоме више у одељку *Балкански језички савез и сиринићки говор*), Д је зависни падеж који је добро очуван (не рачунајући у овом случају ОП) (в. Табелу 3).²⁸¹ Наставци у једнини у свим овим говорима су исти: *-у* за мушки и средњи род, нпр. *брат ваља да ти бине девер сину, овому детету мати* (Младеновић 2019: 315, 347), а у женском роду чува се стари наставак некадашње тврде промене *-е*,²⁸² нпр. *некојези бабе* (Павловић 1939: 165). Готово код свих именица и у свим говорима постоји ограничење: Д једнине забележен је само код аниматних именица. Пре свега, према примерима се може закључити да је Д једнине код именица мушког и средњег рода ограничен на оне које означавају живо, у говору Гатња, нпр. *узеле му дивојчету* (Младеновић 2013: 173), у сиринићком говору, нпр. *му је по тешко овому магарету* (Младеновић 2019: 347), као и у сретечком, нпр. *детету се пое кад ће спие* (Павловић 1939: 162). У призренском говору није такав случај у једнини, па се у опису овог говора може наћи већи број примера попут *и вашему задевању, фала Богу, доце крај* (Реметић 1996: 465), док се према примерима закључује да је Д именица мушког рода ограничен на оне са значењем живог. У ћаковачком говору забележен је и један пример инаниматне именице женског рода у Д једнине *млеко сам издава болнице* (Стевановић 1950: 106).²⁸³ Такође, у оквиру именица на *-а* и у призренском говору постоји, премда само један, пример инаниматне именице женског рода у Д једнине *твоејзи главобоље лек нема* (Реметић 1996: 460). У множини су у свим говорима забележени само примери са именицама са значењем живог, нпр. *и нашема*

²⁷⁹ Постојање Д везује се пре свега за призренско-јужноморавски дијалекат (исп. Ивић 2001: 154–156), али је Д као посебни падеж код именица у горњопчињском говору потпуно замењен аналитичком конструкцијом (исп. Јуришић 2012). Датив је, пак, забележен у заглањском селу Велики Крчимир (Марковић 1994), премда у мањој мери у односу на аналитичку конструкцију *на* + ОП, те се, без дефинитивног закључка, процењује да би узрок њиховом чувању могао лежати у томе што се овај говор налази између тимочко-лужничких и призренско-јужноморавских говора (Марковић 2000: 286–287).

²⁸⁰ Датив личних заменица с посесивним значењем постоји и у стандардном српском језику (исп. Пипер и др. 2005: 188) и у говорима П-Т области у којима је код именица Д у потпуности ишчезао, он се може пронаћи код личних заменица (исп. нпр. Јуришић 2012, Јуришић 2014: 387–398).

²⁸¹ Павловић 1939: 161, 165; Стевановић 1950: 106; Реметић 1996: 451; Младеновић 2013: 149, 175; Младеновић 2019: 315, 336, 347, 353, 375, 387.

²⁸² Стевановић 1950: 106; Реметић 1996: 460.

²⁸³ М. Стевановић наводи „именице ж. и м. рода на *а* у Д једнине доследно чувају стари наставак *е*“ (Стевановић 1950: 106), не помињући именице мушког рода на сугласник, као ни именице средњег рода. У остатку описа ћаковачког говора, може се приметити, М. Стевановић пре свега наводи информације о говору које га чине диференцијалним у односу на стандард, па се стога претпоставља да је и у овим родовима очуван наставак, односно да ни код њих у Д нема продора аналитичке конструкције *на* + ОП. Сем тога, ни у осталим примерима и текстовима нема такве конструкције.

ластафчичами (Реметић 1996: 467) и у њој је број наставака много већи. Једино у сретечком говору постоји само један наставак *-ам* за сва три рода, нпр. *да дадем гоедарам* (Павловић 1939: 169). У свим осталим говорима забележени су наставци *-има* за мушки род и *-ама* за женски,²⁸⁴ док се у Гатњу јављају и наставци *-има* и *-ема* за женски род *големама кравима* и *однела таву кравема* (Младеновић 2013: 200–201). У Сиринићу женски и средњи род у множини имају наставке *-ам*, *-ами*, *-ама* и *-има*, нпр. *ће стајмо сено тема гоедам* (Младеновић 2019: 354), *млого смо збореле снашами* (Младеновић 2019: 388).

Табела 3: Датив у говорима МКС области²⁸⁵

Говор \ Род ²⁸⁶	Једнина			Множина		
	м (аним)	ж (аним)	с (аним)	м (аним)	ж (аним)	с (аним)
сретечки	(+)	(+)	(+)	(+)	(+)	(+)
ђаковачки	(+)	+	(+)	(+)	(+)	(+)
призренски	(+)	+	+	(+)	(+)	(+)
сиринићки	(+)	(+)	(+)	(+)	(+)	(+)
Гатње	(+)	(+)	(+)	(+)	(+)	(+)

Очување Д једна је од најистакнутијих особина МКС области, како у оквиру П-Т говора, тако и на нивоу БЈС. Оно што се нарочито у вези с њим истиче јесте то да је у готово свим говорима МКС у оба броја и скоро у сваком роду Д везан за аниматност, што би се даље могло повезати с функцијом индиректног објекта и посесијом,²⁸⁷ односно са тиме што је, према антропоцентричној падежној теорији, Д падеж другог људског протагонисте укљученог у радњу (исп. Topolińska/Vužarovska 2011: 140).

²⁸⁴ Именице средњег рода у једнини због суплетивних множинских облика могу у множини бити и мушког и женског рода, па њихов наставак у множини зависи од рода.

²⁸⁵ Ознаке у табели имају следеће значење: + падеж постоји, (+) падеж се обично среће само код аниматних именица или по изузетку, X падеж не постоји.

²⁸⁶ У табелама, као и у делу текста који се односи на говоре МКС области, не користи се термин *деклинациони тип* због тога што аутори описа ових говора на различите начине дефинишу дефлекције. Под мушким родом подразумевају се именице на сугласник (и оне које су раније биле женског рода, па заједно с дефлекцијом промениле и род), женски род обухвата све именице на *-а*, укључујући и оне мушког рода, док се под средњи род подводе све именице у овом роду, без обзира на проширивање основе.

²⁸⁷ И у бугарском П. Асенова примећује да „най-упорнијат остатък от синкретизма в български с най-много следи в диалектите е дателнијат падеж за изразяване на косвено допълнение при глагола и на посесивни отношения“ (Асенова 2002: 79).

5.3. Датив у сиринићком говору

Датив се у сиринићком говору доминантно употребљава као падеж слободне форме и у функцији обавезног детерминатора. У оквиру Д разматра се и употреба предлога *креј* и *према*, с ослонцем на ранија истраживања (о томе в. у поглављу *Синкретизам*), иако се уз њих често јавља и ОП.

Датив без предлога јавља се у сиринићком говору код именица три деклинациона типа: у једнини I (пример 1), II (пример 2) и III (пример 3) и у множини (примери 4–6).

1. Тај по стар сін девѣру што му бија.
2. Изовијамо онај залак лебац и кучѣту дадемо.
3. Уона вика Олге.
4. Аргати́ма, напре за на њи́ву кисѣло млѣко и носіле аргати́ма да јѣдо.
5. Па ми ће однесѣмо сѣл и тѣма говеді́ма.
6. Дала дар братани́цам.

Прво што се у вези с датим примерима може приметити јесте да се у свим случајевима ради о аниматним именицама, а затим и то да су све именице у примерима (1–6) у Д у функцији индиректног објекта, са значењем које би се могло уопштити као *прималац*, односно *реципијент*.

У грађи сиринићког говора забележена су неколика одступања (примери 7–10) од горе наведене тврдње о аниматности. У примеру (7), у Д једнине налази се инаниматна именица мушког рода *бањак* у функцији индиректног објекта и има значење *реципијента* или *бенефицијара*. У примеру (8) у Д множине је именица женског рода *црква*, с истом функцијом и значењем као именица у примеру (7). У примеру (9) се у функцији индиректног објекта и са значењем бенефицијара јавља именица *село* у множини. У примеру (10) забележен је Д именице *кућа*, такође у функцији индиректног објекта и са нешто комплекснијим значењем, у којем се комбинују посесивно и значење бенефицијара (о овоме детаљније у одељку *Посесивни датив*).²⁸⁸

7. Пóсл’е ако има ви́но, да́де бања́ку ви́но – ка́пне му по ма́ло на њѣга
8. Ако си могућна, цркв́ами се однесе по ни́ки да́р.
9. Да се но́си бра́шњо овѣма селáма.
10. Што трѣба да во́ди рѣд, тај домаћин мо́ра да во́ди рѣд куће.

Инаниматне именице у примерима (7–10) представљају одступање од правила да се у слободном Д бележе само аниматне именице. Објашњења за ова четири изузетка, пак, могуће је релативно једноставно наћи. У прва два случаја узрок јесте тематска сфера којој именице у Д припадају – сакрална. Именица *бањак* представља значајан сакрални појам и предмет везан за Божић, који је иначе честа тема разговора (с обзиром на усмереност на традицијску културу, исп. *Методологија теренских*

²⁸⁸ Дати пример могао би се тумачити и као адноминална употреба Д именице. У том случају би основно значење било посесивно (уп. са делом овог поглавља који се бави значењем посесора).

истраживања) (ова именица јавља још и у примеру 27 у Прилогу 3.) Именица *црква*, осим што означава појам из сакралне сфере, такође је и назив институције од великог значаја, што доприноси њеном јављању у облицима као у примеру (8). И, на крају, метонимијски пренос довео је до тога да се именице у примерима (9–10) употребе у Д: под именицом *село* у примеру (9) подразумева се становништво, мештани који у *селима* живе, а под именицом *кућа* у примеру (10) – укућани. У примеру (10) процењује се да је реч о Д, а не о Г, због тога што се не ради о идиоматизованој синтагми или термину који би, притом, могао потицати из другог говора (и/или стандарда), а на основу других примера у којима се овакав адноминални однос изражава именицом у Д у функцији неконгруентног атрибута (као што је нпр. у примеру 1). Управо због примера (10) не може се са сигурношћу говорити о томе да је и синтагма *чувар куће* у примеру (4) у поглављу *Генитив* пример за Г у функцији неконгруентног атрибута. Она се, међутим, разматра уз остале примере Г због тога што се ради о термину из религијске сфере, односно, њена форма би се могла, из дијахронијског угла посматрано, сматрати петрификованом.

5.3.1. Беспредлошки датив

Датив без предлога може се у сиринићком говору наћи у адвербалној (примери 2–9 у поглављу *Датив у сиринићком говору*) и адноминалној употреби (пример 1 у поглављу *Датив у сиринићком говору*). Датив у адвербалној употреби у сиринићком говору јавља се у функцији индиректног објекта и логичког субјекта,²⁸⁹ док Д у адноминалној употреби има функцију обавезног детерминатора. У примерима с Д, у зависности од тога уз који се глагол јавља, тј. с обзиром на само значење глагола чија га реакција (не) захтева,²⁹⁰ могу се направити детаљније поделе и у њима се пронаћи прецизнија значења која обухвата.²⁹¹

5.3.1.1. Датив у функцији индиректног објекта

Именице у Д у функцији индиректног објекта јављају се с асертивним глаголима и означавају адресата којем је порука упућена.²⁹² Глаголи из ове групе који су у грађи

²⁸⁹ „Датив је падеж намене, облик самосталних речи у коме стоји име појма коме се што на било који начин намењује, коме је (или чему је) што управљено, односно окренуто“ (Стевановић 1989: 359).

²⁹⁰ Б. Стипчевић разликује Д у прилошком значењу, слободан и региран (=Д чије је место предвиђено глаголском реакцијом: „Тај термин [слободни Д- А. Р.] обично се односи на конструкције где је дативни номинал необавезан, а означава БЕНЕФИЦИЈАРА (примаоца користи), МАЛЕФИЦИЈАРА (примаоца штете) или ТАНГИРАНОГ ПОСЕСОРА (погођеног поседника), који може бити близак и ДОЖИВЉАВАЧУ, или напросто „тангирану особу“, као у примерима *Испекла је гостима колаче*, *Срушили су му кућу*, *Изгорео јој је ручак*, [...]. Те реченице биле би граматичне и без дативног номинала, мада ипак не би имале сасвим исто значење“ (Стипчевић 2014: 57).

²⁹¹ Дативом се, као и акузативом и Г, у стандардном српском језику, изражава природа контакта, односно „односи који се успостављају тек у зависности од реализације акције улазећи непосредно у њене оквире као директно њоме условљени“ (Ивић 1957–1958: 142–143).

²⁹² „И речи које се неке усмено или писмено, упућују траже, дакако, именску допуну у дативу; другим речима, глаголи који значе говорење, исказивање и изражавање допуњавају се обликом датива“ (Стевановић 1989: 360).

најзаступљенији јесу глаголи говорења: *каже* (пример 11 и 1–13 у Прилогу 3), *рекне*, који се употребљава само у претериталним временима (пример 12 и 14–18 у Прилогу 3), *вика* (пример 13 и 19–25 у Прилогу 3), *збори* (пример 14 и 26–28 у Прилогу 3) и *прича*, забележен у примеру (15, в. и 32 у Прилогу 3).

11. И *нашѐму Милѐту* казале.

12. Рекоу *жѐне* да ће *йдоу*, тѐд и тѐд да гу зговору, па да однѐсоу нѐшто дѐр њѐјзи.

13. А *моѐму уѐцу* вика Шиптар.

14. Се збори *чѐле* кѐт се дѐне тужка.

15. Ка да прѐчаш *бѐба-Грѐзде*.

Употреба именица у Д уз горе наведене глаголе, представља информативни фокус.²⁹³ У наведеним случајевима, глаголи се могу назвати и глаголима обраћања, због тога што је фокус на адресату или реципијенту поруке (макар она била неисказана). Д се такође јавља и уз глаголе какав је перформативни глагол²⁹⁴ *нареди* (пример 16 и 29–31 у Прилогу 3) и комисивни глагол²⁹⁵ *(при)прети* (примери 17–18). Уз глагол *припрети* сем индиректног објекта у Д може стајати и конструкција *сѐс + ОП* са значењем средства (како је у примеру 18).

16. И му наредѐле *моѐму тѐтку*.

17. Припретѐше ги *судѐиѐма*.

18. Прѐтиу *слиѐве сѐ[с]* секѐру.

Још један комисивни глагол чија рекција захтева индиректни објекат у Д јесте *завета (се)* (пример 19). (О наведеном глаголу и могућности исказивања индиректног објекта са значењем адресата в. одељак *Предлог у у оквиру поглавља Генитив*).

19. И се заветѐла *Светѐму Ранѐѐлу* да се спѐси сѐло.

У асертивне глаголе (*verba dicendi*) могуће је убројити још један чије примарно значење није у домену говорења: у примеру (20) глагол *врати се* (употребљен искључиво као рефлексивни глагол) значи 'расправљати се, одговорити некоме у расправи'. Вероватно у корелацији с глаголима *одговори (некому)* и *врати се (некому)*

²⁹³ З. Толопињска и Р. Бужаровска наводе да се Д јавља уз „глаголе који имплицирају два учесника: агента и реципијента. Објекат трансфера је кодиран у значењу глагола, што значи да се експлицитно не исказује“ (Topolinska/Vužarovska 2011: 142). Како грађа сиринићког говора показује, Д се често јавља уз глаголе чија рекција у основном значењу не подразумева и реципијента (у најширем смислу) у Д, али када се употреби, он представља информативни фокус.

²⁹⁴ Перформативни глаголи подразумевају да се самим њиховим изговором извршио чин који они означавају (Austin 1962: 6).

²⁹⁵ Комисивни глаголи подразумевају „обавезивање саговорника на предузимање одређене акције“ (Austin 1962: 156, превод – А. Р.).

развило се и значење глагола *ћути* – 'не одговара некоме, не узвраћа', те и овај глагол у сиринићиком говору, у наведеном значењу, захтева допуну у Д (пример 21).

20. А како можеш да ги се вратиш *газдима*?!

21. Нэ сэм ги ћутэла *мужњевэма сестра́ми*.

Уз глаголе *по(ј)е* (пример 22 и 33–34 у Прилогу 3) и *пева* (пример 23 и 36 у Прилогу 3), такође може стајати и индиректни објекат у Д.²⁹⁶ Одређена песма намењује се особи означеној именицом у Д која означава адресата, а уједно и својеврсног реципијента. Иако се песма подразумева као (директни) објекат, у наведеним примерима директни објекат се не исказује у ОП, већ у случајевима када се помиње 'шта се пева', наводи се наслов песме (пример 23 и 35 у Прилогу 3). Индиректни објекат у Д у оваквим случајевима није обавезан конституент, али када се употребљава, битан је на информативном нивоу.

22. Појоў *домаћину, војнику* се поје.

23. *Малому детету* се певало: Има мајка пуцѣнце.

Функцију индиректног објекта и значење реципијента има и именица *бадњак* у примеру (24), с обзиром на то да се под глаголом *напи́ва* подразумева обред у оквиру којег се бадњак гаси вином уз здравицу. Односно, сем што је очуван у Д као једна од ретких инаниматних именица због припадања сакралној сфери (в. одељак *Слободни датив*), *бадњак* у примеру (24) до наведене функције и значења долази и због персонификације – он је реципијент коме се даје (на кога се сипа) вино.

24. Један другому раздају, да се напи́ва *бањаку*.

У оквиру групе примера код којих се подразумева нека врста обраћања (11–24), те је именица у Д адресат, могу се нарочито издвојити они који садрже именицу *Бог* у Д у функцији индиректног објекта. У случају примера (25, као и 37–38 у Прилогу 3) може се навести да *фала Богу* представља идиоматизовану структуру која се може уметнути у било коју реченицу, док уз глагол *моли се*, као и његову префигирану верзију *помоли се*, именица *Бог* у Д једнине има функцију индиректног објекта (в. примере 39–41 у Прилогу 3). На то указује и име *Свети Илија* у примеру (26), као и *Богородица* (пример 27) у Д уз глагол (*по*)*моли се*.

25. И лепо сѣге, фала *Богу*, и се оженіле, ймоў дѣцу сви.

26. Тој смо се молéле *Богу* и *свѣти Или́е* и престáне грмља́ва.

27. Кэд ж'ѣна, кúа је трудна йде да се порóди, она прво *Богороди́це* се помóли.

²⁹⁶ О овом глаголу с допуном у Д М. Стевановић истиче: „Глаголом *певати* и допуном у Д казује се да се кроз песму изражавају осећања према појму чије име тај глагол допуњава“ (Стевановић 1989: 361).

Именицу у Д уз глаголе попут *верује* у функцији индиректног објекта, како је у сиринићком говору у примеру (28), Б. Стипчевић дефинише као *циљану особу*, што означава „Психолошки став или рационални суд ДОЖИВЉАВАЧА усмерен ка ЦИЉАНОЈ ОСОБИ“ (Стипчевић 2014: 345).²⁹⁷

О *циљаној особи* Б. Стипчевић даље наводи:

„Уз поједине класе [глагола – А. Р.] она је блиска МАЛЕФИЦИЈАРУ (*наметнути се*), затим РЕЦИПИЈЕНТУ, али у исто време и БЕНЕФИЦИЈАРУ, односно МАЛЕФИЦИЈАРУ (глаголи типа *осветити се*, *одужити се*, и *предати се*, *потчинити се*); ТАНГИРАНОМ ПОСЕСОРУ али и МАЛЕФИЦИЈАРУ (*отети се*); АДРЕСАТУ, али и БЕНЕФИЦИЈАРУ, па и ДОЖИВЉАВАЧУ (*додворавати се*); АПСТРАКТНОМ ПОСЕСОРУ (*деверовати*). Уз глаголе типа *супротстављати се* за семантичку улогу нема одговарајућег термина (можемо је назвати „АГОНИСТ“)“ (Стипчевић 2014: 300).

28. Ни *овѐма жена́ми* не верује.

Циљана особа може обухватати велики број семантичких улога које се везују за Д, односно, она представља шире обухватну целину, због специфичности глагола уз које се у овом случају јавља Д. У примеру (29) уз глагол *љути се* јавља се индиректни објекат у Д, који је притом и удвојен (*Јованчету му*).²⁹⁸ У стандарном српском језику овакво значење индиректног објекта „обухваћеног комуникативном или емоционалном радњом“ (Пипер и др. 2005: 203) исказује се конструкцијом *на + А*,²⁹⁹ што би и у сиринићком говору било могуће, будући да су оба дела конструкције очувана. У наведеном примеру (29) пак то није случај, већ је, захваљујући прототипском значењу другог у комуникацији (в. фусноту 297), на овом месту Д.³⁰⁰

29. *Јовчѐту му се љутим, девѐру.*

²⁹⁷ Б. Стипчевић бави се семантичким улогама и 'циљану особу' назива семантичком улогом. У овом раду се свакако не изједначавају падежна значења и семантичке улоге, међутим, с обзиром на специфичности које Д има (подразумева прототипског референта који је други у комуникативној хијерархији, исп. Тополињска 2000: 1229), за њихову анализу неопходно је служити се литературом која се бави и једним и другим.

²⁹⁸ Појава удвајања Д забележена је и у другим српским говорима; нпр. „Поред посесивног Д и дуплирање тог облика спада у најмаркантније синтаксичке особине севернометохијских говора“ (Букумирић 2009: 20). И шире, у албанском језику је индиректни објекат увек удвојен, а исказује се, такође, Д (в. уводне делове поглавља *Г енитив* и *Датив*).

²⁹⁹ Акузатив се у овом раду назива ОП и има шири опсег функција и значења од А, обухватајући А у потпуности (в. одељак *Падеж*). У наведеном случају употребљава се термин *акузатив*, због тога што је реч о стандардном српском језику.

³⁰⁰ Наводећи примере попут „*Нека се заплачу султану*“ М. Стевановић описује употребу Д у њима на следећи начин: „Осећања могу бити и одређена глаголом у предикату, или каквом посебном одредницом, односно допуном уза њ, а датив уз њих у функцији допуне опет је означен појам пред киме се та осећања изричу, коме се намењују“ (Стевановић 1989: 360). Из тога се може закључити да је, иако данас делује архаично, Д у стандардном српском језику био употребљаван са значењима сличним примеру (29).

„Главно значење Д у слободној употреби је изрицање намене и давања“ (Милорадовић 2003: 143).³⁰¹ Именице у Д којима се исказује функција индиректног објекта уз глаголе типа *помогне/помага* означавају бенефицијаре, односно датив користи. Најчешће се у грађи налази управо глагол *помогне/помага* (примери 30–32 и 42–50 у Прилогу 3).

30. *Милáну* ће помогнемо.

31. И *јетрвáми* смо помагáле.

32. Овéма *селáми* поклоните.

У датој функцији и значењу забележена је именица *деца* (пример 33), али уз декомпоновани предикат *пружи помоћ*. Иако оваква аналитизација предиката није уобичајена за сиринићки говор, не процењује се да се ради о уносу са стране,³⁰² како због тога што је граматички адекватна, тј. има особине сиринићког система, тако и због тога што се сáм глагол *пружи*, према тврдњи изворних говорника, може користити са значењем 'дати, помоћи'.³⁰³

33. Мл'еко по л'ек прódám – нешто да ги додám, да пруж'им пóмоћ *деца́ма*.

Бенефицијар се у индиректном објекту исказаном у Д може претпоставити и у примерима (34–35), на основу глагола, иако се ради о зависним реченицама за које не постоји шири контекст.

34. Да се учíни и онéма *gowedáми*.

35. Да се спрéми *gowedáми*.

С обзиром на то да се јављају у елидираној реченици, именице *син* и *унук* у синтагмама *атар сину* (пример 36) и *атар унуку* (исто), могле би се оценити као Д у адноминалној употреби. Ипак, иако се и као такве срећу у идиоматизованој конструкцији, оне у себи кондензују значење реченице с глаголом *чини*, односно, подразумева се да се *атар чини некоме*, тј. да је некоме намењен, како истичу изворни говорници.

36. Морáла сэм. [Да учиним] Áтар *сíну*, и áтар *унúку*.

³⁰¹ Као основно дативно значење М. Ивић наводи управо намену (Ивић 1953–1954: 196). Под наменом се подразумева и онај коме је шта намењено, тј. реципијент, па није нарочито различито и нешто шире објашњење да је основно значење Д „маркирање реципијента, бенефицијара/малефицијара, доживљавача, циљева и намене“ (Næss 2009: 573, превод А. Р.).

³⁰² Дата процена даје се на основу увида у функционисање глаголских облика и времена, као и на основу примера који служе као илустрација у (Младеновић 2019: 588–704), с обзиром на то да релативно уска тема као што је врста предиката није обрађена у наведеном делу.

³⁰³ Бавећи се питањем Д балканског типа, З. Тополињска и Е. Бужаровска, на примерима из македонског језика, указују на чест случај аналитизације предиката у вези с употребом Д: „Глагол може често бити декомпонован у *даде* + *номинализован догађај* (~глаголска именица) (нпр. *опирати се – пружати отпор*)“ (Topolinska/Bužarovska 2011: 141, превод – А. Р.).

У примерима (37–41, као и 51–169 у *Прилогу 3*) глаголи давања најчешће захтевају индиректни објекат као допуну, односно, именица у Д представља обавезни конституент. Ипак, у зависности од самог глагола, тј. његовог значења, мења се тај статус индиректног објекта, односно именице у Д. Уз глагол *дава* (пример 37 и 51–131 у *Прилогу 3*), индиректни објекат у Д је обавезан. Исти је случај и за једини пример употребе глагола *дари* (38), као и глагола *поклони* (пример 39). Уз глагол *носи* (пример 40 и 132–133 у *Прилогу 3*) и његове префигиране варијанте *однесе* (пример 41 и 134–144 у *Прилогу 3*) и *донесе* (145–149 у *Прилогу 3*), иако означавају давање, намену, није нужан индиректни објекат у Д. Ипак, у свим овим примерима он представља информативни фокус. Тако, на пример, у оквиру значења именице *поклон* у ОП у функцији директног објекта у примеру (40) подразумева се и да је он некоме намењен (у овом случају *цркви*). Именица *кум* у примеру (41), иако није граматички обавезна, представља главни појам о којем је у тој реченици реч, с обзиром на то да се говори о поклонима који се у оквиру обреда дају значајним учесницима.

37. *Оцу и матере давала дарове.*
 38. *Дариш његове родбине и његове жене.*
 39. *Поклониш га тејзи црквице.*
 40. *Носил'е смо у цркву – кој' има пеш'кир, кош'ул'е, носу поклон цркве.*
 41. *А куму мора и лѣба да му однесе.*

Употреба Д у појединим у примерима (42–43), указује на посебна глаголска значења, различита од примарних, која у својој основи имају намену. Глагол *пада* у примеру (42) значи *наслеђује*,³⁰⁴ исто као и *остај* у примеру (43).³⁰⁵

42. *Биле браћа и се поделиле, а тај машина му пала братау.*
 43. *И она исто онодила, али она куму оће да остáј, она ћерке остáјла.*

Бенефицијар у сиринићком говору може се исказати и уз друге транзитивне глаголе (сем *дава*). Такви су глаголи *купи* (пример 44 и пример 150 у *Прилогу 3*) и *плати* (45 и пример 151 у *Прилогу 3*), а нешто фреквентнијом употребом истиче се и глагол *тури* (пример 46 и 152–157 у *Прилогу 3*) и *стај* (пример 47).³⁰⁶

44. *Децама сэм купија симичиће, бомбоне.*
 45. *А треба и да платиш за тој попоам.*

³⁰⁴ Наводећи, између осталих, глагол *запасти* као пример, М. Стевановић у вези с њим истиче да спада у врсту глагола који „поред допуне у Д могу имати уза се и прави објекат у акузативу“ (Стевановић 1989: 363).

³⁰⁵ У конкретном примеру, односи се на наслеђивање знања везаних за магијске обреде као што је гашење жара.

³⁰⁶ М. Стевановић је за Д користи (или штете) сматрао управо онај који се јавља уз глаголе чије основно значење не садржи и компоненту намене: „Али ако глагол сам собом не значи намењивање него тек у вези с допуном – то је онда синтаagma нарочите врсте у којој се овај облик зове Д *користи* и *штете* (*commodi* и *incommodi*)“ (Стевановић 1989: 362). В. и остале примере Д бенефицијара у *Прилогу 3* (158–172).

46. Ó, úши кэд бóлу, децáми смо турáле, и стáри нíкој га бóли, смо турáле зéјтин.

47. Ће стáјмо сéно тéма гоéдам.

У употреби Д у функцији индиректног објекта уз глаголе давања или намене нарочито се истичу конструкције које се тичу именована.³⁰⁷ Према примерима, име може да се *даде* (пример 48), *стај(и)* (примери 49–50) и *одреди* (51). Сви наведени глаголи захтевају и индиректни објекат у Д, односно он је обавезан, подједнако као и директни објекат (*име*).

48. Ё, сéга дéде му дáле íме Стоíљко да остáне на овај свéт, да се устóи.

49. Стáиш му нíкóје íме вóлу, кáко га кáжеш’ – íли Карáца, íли Мурóња.

50. Ако се рóдиw четíри, пéт жéнске, му стáиш íме *детéту* Дóста.

51. Íме *детéту* кáко одрéди.

Бенефицијер се може претпоставити и у примеру (52) који је специфичан по томе што има само део сложеног предиката. Претпостављени сложени предикат је у футуру првом и састоји се од глаголске енклитике у трећем лицу множине (*ћемо*) и основног глагола који би могао бити: 1. *ради* или 2. *даде* (*талу*, *сол* и сл., в. примере 52а) и 52б)). У оба случаја би основни глагол морао бити у конструкцији *да* + презент.³⁰⁸ У случају глагола *ради* именица у Д (*ојца*) имала би објекатско значење какво може имати И с предлогом *с* у стандарном српском језику.³⁰⁹ Оно није пронађено ни у оквиру употребе ОП с предлогом *с* у сиринићком говору, међутим, јесте у оквиру значења предлога *око* (в. овај предлог у поглављу *Генитив*). У прилог томе да је изостављен, односно да се подразумева глагол *даде* с директним објектом као допуном, говоре примери 52а и 52б. У њима постоји директан објекат који бива допуна глаголу попут *даде*, *однесе*, *донесе* и сл., те је именица у Д била индиректни објекат и означава бенефицијара, као и у осталим примерима с овим глаголима (в. употребу Д у функцији индиректног објекта уз наведене глаголе у одељку *Датив у функцији индиректног објекта*).

52. А штó ћемо оујцáми кэт пáдне сњéг^к?

52а) И тéма крвáми тáлу, па ћемо овéма оујцáми.

52б) И ћемо сóл нашéма оујцáми.

³⁰⁷ Датив носиоца имена не представља реткост, али за разлику од стања у Левчу, на пример, у СМ [говору северне Метохије – А. Р.] је непозната вербализована конструкција *има му*“ (Букумирић 2009: 14).

³⁰⁸ Иако се футур први у сиринићком говору гради од енклитичког *ће* за свако лице и главног глагола у презенту (в. Младеновић 2019: 671), у њему се може срести и глаголска енклитика у личном облику – најчешће као средство емфатичког истицања (исп. Младеновић 2019: 672) – и у том случају бива праћена конструкцијом *да* + презент.

³⁰⁹ Наведено објекатско значење М. Ивић описује као крњи социјални статус, истичући да је старог индоевропског порекла (исп. Ивић 1954: 175).

Именице у Д у функцији индиректног објекта могу означавати и малефицијара или Д штете (примери 53–57), уз глаголе попут *украде* у примерима (53 и 173 у Прилогу 3), као и *узе, напрај, товари* и *(из)једе* у (54–57 и 174–176 у Прилогу 3).³¹⁰

53. Сvé ги укра́ле суди́ма у Уроше́вац.

54. Партиза́ни свé ги узо́ше газди́ма.

55. И *о́фцам* да на́прај мађи́је.

56. Тој се товари́ло мо́ему бра́ту, Мика́јлу.

57. ^уОни свé да ги изе́доу *Це́те* и *Цве́тку*.

Именицом у Д у функцији индиректног објекта може се указати и на појам који представља стимулус³¹¹ за стање/доживљај означен глаголом у предикату (пример 58).³¹² Када се у наведеној функцији и значењу употреби инаниматна именица, она бива исказана конструкцијом *за* + ОП (в. у поглављу *Општи надеж с предлозима*). То додатно потврђује везу између опстанка Д и аниматних именица.

58. А ми смо се радува́ле и наше́ма тетка́ми.

5.3.1.2. Датив у функцији логичког субјекта

Именицама у Д (једнине и множине) означава се у сиринићком говору и логички субјекат, а њиме *доживљавач*. Њиме се могу исказивати многобројна значења попут носиоца физиолошког стања или процеса (опис значења према Пипер и др. 2005: 177–178) (пример 59),³¹³ „датив носиоца психофизичког процеса, осећања или расположења“ (Пипер и др. 2005: 178) (пример 60), „датив носиоца потребе, нужде“ (Пипер и др. 2005: 179) (пример 61), итд.³¹⁴ У грађи сиринићког говора је са значењем истим као у примеру (59) забележен и случај употребе конструкције *за* + ОП (аниматне именице). С обзиром на изостанак формалних и семантичких разлика које би се могле приметити између овог и примера (82, *Поготоо за ма́тер било те́шко. Дџн и ноћ ради́ле дџцу да се обу́че*) у поглављу *Општи надеж с предлозима*, може се претпоставити да одабир форме зависи од фокуса. У примеру (59) фокус је на логичком субјекту и његовом доживљају, док је у примеру (82) наведеног поглавља фокус на целокупној ситуацији која се тиче појма у конструкцији *за* + ОП.

59. Му је те́шко магаре́ту.

³¹⁰ Овакав датив М. Јуришић назива аблативним, истичући да је у говору Горње Пчиње Д у овом значењу заменила аналитичка конструкција *на* + ОП (Јуришић 2014: 397).

³¹¹ Б. Стичевић издваја Д *стимулус*: „Психолошки став и емотивно стање ДОЖИВЉАВАЧА као реакција на перципирани феномен (СТИМУЛУС)“ (Стичевић 2014: 410).

³¹² „Може се схватити да је стање, односно расположење или осећање на изванредан начин усмерено на појам који то осећање изазива, па је разумљиво откуда име појма од кога то осећање, односно расположење, потиче у дативу који зато можемо назвати *аблативни датив* или *датив узрока*“ (Стевановић 1989: 365). М. Стевановић као пример наводи: *Њезиним ријечима обрадују се и насмију*.

³¹³ У оваквим примерима сем Д нема других обавезних конституената. У вези с реченицама у којима се јавља Д са значењем носиоца физиолошког стања или процеса, М. Стевановић истиче: „Овакве реченице су безличне: оне граматички немају субјекта, а логички им је и психолошки субјекат управо датив, који показује кога се тиче стање што се у њима износи“ (Стевановић 1989: 364).

³¹⁴ С истим значењем в. и примере (177–184) у Прилогу 3.

60. Ги било за чúdo *сестра̀ми*.

61. Али *домаћице* је ваља́ла вода ста́лно.

Датив у функцији логичког субјекта јавља се у слободној форми (примери 59–61) и уз факултативне детерминаторе, као што је то присвојна заменица *моје* у Д у примеру (62).

62. *Мојема зва̀ми* не́ ги било пра́о што ми помага́а му́ж.

У реченицама у којима постоји и граматички субјекат, носилац радње исказан логичким субјектом у Д с њиме је повезан посесивним значењем: граматички субјекат представља посесију логичког субјекта.³¹⁵ Најчешће се ради о односу део–целина, конкретно, присутна је и мероничност (о појму в. и у поглављу *Генитив*, одељак *Предлог од*), као што је у примеру (63) (с истим значењем в. и 185–191 у *Прилогу 3*). У примеру (64) указује се на материју (*млеко*), значење које се у сиринићком говору може исказати и конструкцијом *од + Г/ОП* (в. одељак *предлог од* у поглављима *Генитив* и *Општи надеж*), али и стварањем присвојог придева од именице (*крају̀ло млеко*). Другим речима, фокус је на носиоцу и доживљавачу радње – појму исказаном Д у функцији логичког субјекта који је, такође, и посесор.

63. *Мило̀шу* оwdека свé да му отéкноw уста.

64. *Кра̀вам* ги секну̀ло млéко.

Именице у Д јављају се у реченицама с именицом у Н у функцији граматичког субјекта, тј. „са граматичким субјектом–каузатором“ (Пипер и др. 2005: 195), који се у стандардном српском језику исказује беспредлошким А (Станојчић/Поповић 1999: 249–250, Пипер и др. 2005: 196). Именице које у овом случају представљају изазивача или стимулус, „психолошки став и емотивно стање ДОЖИВЉАВАЧА“ (Стипчевић 2014: 410) (в. и у поглављу *Номинатив*), налазе се у Н и у функцији граматичког субјекта, као и именице у претходним примерима (63–64). Оне су, међутим, на другачији начин повезане с именском речи у Д:³¹⁶ у примерима попут (65–67) увек се ради о копулативном предикату. Уколико би се посматрао само пример (65), који има свој еквивалент у граматицима стандардног српског језика (Станојчић/Поповић 1999: 249–250, Пипер и др. 2005: 196), функција именске речи у Д може се интерпретирати као логички субјекат. Употреба осталих именица (осим *стра*) у оваквим примерима вероватно је подржана, с једне стране, постојећом употребом Д као доживљавача, тј. таквим значењем, и у копулативним конструкцијама као у примеру (65) и, с друге стране, семантиком именица *зор* и *инат*, која је слична семантици која се може наћи у

³¹⁵ „Од таквих безличних реченица [о њима в. фусноту 313 – А. Р.] с логичким субјектом у дативу не разликују се много примери које имају граматички субјекат, али се оно што се њима казује више приписује појмовима у дативу“ (Стевановић 1989: 364).

³¹⁶ У примерима у грађи најчешће се налазе личне заменице у Д, премда изворни говорници потврђују да су могући примери попут *Марку му је стра/зор/инат*.

прилошким предикативима с прилозима *тешко* (~зор) и *криво* (~инат), те би се именице у Д могле оценити и као именски предикатив.³¹⁷

65. Ја, *мене* млого *ми* било стра.

66. Овако: ако носим сено ја дәнэске, а он – мójда не му је зор – ће дое да ми помогне, да ми нóси сено сас краве.

67. Дрúго, он му је инат што íдем ја да га пазим.

5.3.1.3. Датив у функцији детерминатора

У сиринићком говору Д у адноминалној употреби има функцију обавезног детерминатора. Он се везује за именицу која је тешње везана за радњу и има посесивно значење (уп. још и одељак *Посесивни датив*). Тако, у примеру (68, в. и примере 200–207 у *Прилогу 3*) именица у Д стоји уз именицу у Н (*снава*) која је вршилац радње, односно субјекат. Оваква употреба Д у П-Т говорима је ретка, у њима се он чешће замењује конструкцијом *на* + ОП, те се у говорима у којима постоји Д с посесивним значењем, он сматра архаичним употребом, односно прежитком старијег стања у падежном систему који је 'преживео аналитизам' (исп. Милорадовић 2014: 476).

68. *Тéзи тетке* снава дошла.

У готово свим примерима овакве употребе посесивног датива препознаје се сроднички однос (пored примера в.и 69–71).

69. Тóј мóј дéда, *моéму оцу* стриц, туј, испод Брвнаре [мљеа у воденицу].

70. *Овéзи Десáнке сéстра*, она немáла дéцу петнаес годи́не, сирóта.

71. *Мáти детéту* не íшла у цркву.

Датив у функцији детерминатора може се наћи и у синтагмама које врше функцију индиректног објекта (пример 72) и у онима са социјативним значењем (пример 73).

72. На ће... ца... де... девéра, овóј, свéкра Сузаниног, *ћёрке мóје* [повукла].

73. [Сэм ишла] сэз Дéску *Цáне Пáше* [ћерку].

Поседовање имена, осим адвербално употребљеним Д (в. горе), може се исказати и Д у адноминалној употреби (примери 74–75).

74. А не! *Име тóму човéку*, каже име!

75. „Дóђи, Калúшо”. Како гу име *о́уце*.

³¹⁷ Оваква процена заснована је на основу функције предикатива. О њему детаљније в. у поглављу *Номинатив*.

Дативом у адноминалној употреби могуће је означити и друге врсте посесије, као што је случај са односом посесора и предмета (посесума) у примерима (76–78).³¹⁸

76. А знѣм дѣ је грѣбѣ и девѣјке ѝ Недѣљкоѹ.

77. Тој на Зејтинлику дѣ је грѣбље, ѝма и њѣгоѹ крс, *тоѹму брѣту*.

78. Ако не за *моѣѹму брѣту* дѹшу [да дам].

5.3.1.3.1. Датив у функцији детерминатора с предлозима

Синтагме у којима се обавезни детерминатор исказује Д, а које се могу комбиновати с неким предлогом, у сиринићком говору јављају се са неколико ограничења која се тичу именичких јединица од којих се могу саставити. Обавезни детерминатор у Д у највећем броју случајева је име свеца или славе (примери 79–84, 89–90, као и примери 208–218, 223–224 у Прилогу 3), а осим њега у тој функцији може се наћи једино још именица која се односи на храном постављен сто (*астал, совра* или *трпеза*, в. примере 85–87, као и 219–222 у Прилогу 3). Управну реч у случају када је употребљено име свеца, као обавезни детерминатор у Д може чинити или именица која означава неки временски период (*дан, вече, слуга* – 'трећи дан славе'), или именица *име*. У случају да је обавезни детерминатор именица која се односи на храном постављен сто, као управна реч пронађена је само именица *чело*. Управне речи ових синтагми су у ОП, али се оне због наведених специфичности употребе Д наводе у оквиру овог поглавља.

5.3.1.3.1.1. Предлог на

Синтагме с предлогом *на* уз именице у ОП са обавезним детерминатором, у Д имају значење темпоралне локализације (примери 79–81, в. и примере 208–219 у Прилогу 3).

79. И се спремѣмо на *вѣчер Митровдану*.

80. И се с берѣмо у кућу на *вѣчер Ђурђевдану*.

81. Кѣд бѣне на *вѣчер света-Пѣтке*.

Иако је темпорално значење основно, у наведеним примерима могло би се приметити и партитивно значење: управном речи синтагме указује се на конкретан временски исечак празника. Именице *вече, дан* и *слуга* (пример 82) заправо означавају три дана славе, како се у Сиринићу обележава крсна слава: *вече* пре датума у црквеном календару који се односи на саму славу (нпр. *Митровдан* у примеру 79), када гости долазе на вечеру и остају до касно; *дан* славе, када гости долазе у било које време, задржавају се неко време и одлазе, и *слуга* – трећи дан славе, који се слави слично као и дан славе, само што гости најчешће не долазе увече. У свим примерима присутно је и посесивно значење – наведени временски исечци припадају празнику.

³¹⁸ Однос посесора и предмета најчешће се одређује као отуђива посесија и она се сматра прототипском (о њој исп. Пипер и др. 2005: 680), али у случају наведених примера (89–90) не може се навести да се ради о таквој врсти посесивног односа, будући да су посесори покојници.

82. Сла́ву слави́мо три́ дѣна: *на вѣчер сла́ве, на дѣн сла́ве, на слугу сла́ве.*

5.3.1.3.1.2. Предлог у

Предлогом *у* и синтагмама у ОП с обавезним детерминатором у Д може се такође означити темпорална локализација (примери 83–84), иако је са оваквим значењем чешћи предлог *на* (в. у одељку о овом предлогу).

83. *У вѣчер сла́ве се слóми вѣчѣрња.*

84. *Кѣд наздраву́је у íме сла́ве. У вѣчер Митровдáну.*

Предлогом *у* са синтагмама у ОП у којима је управна реч именица *чело* означава се локациона индирективност. У свим примерима с овим значењем (85–87 и 219–222 у Прилогу 3) присутно је и партитивно и посесивно значење.

85. *Не трѣба њóн да бíне у чѣло аста́лу.*

86. *У чѣло трпѣ́зе се ту́ри за а́стал.*

87. *На́ј ви́ше имáло у чѣло сѣ́вре.*

Предлогом *у* уз синтагме *íме сла́ве* исказано је и значење намене (в. наведену синтагму у примеру 88 и 223–224 у Прилогу 3).

88. *Трѣба да се напи́ва у íме сла́ве.*

5.3.1.3.1.3. Предлог за

Предлогом *за* уз синтагму у ОП с обавезним детерминатором у Д исказана је темпорална локализација (пример 89). Као и у случају употребе предлога *на* с наведеним синтагмама у темпоралном значењу (в. горе), овде је присутно и партитивно значење и значење посесије.

89. *За дру́ги дѣн, за дѣн сла́ве, имáмо на́ј ви́ше Врбештича́не.*

У примеру (90) предлогом *за* и синтагмом у ОП с обавезним детерминатором у Д исказано је значење намене.

90. *За íме сла́ве свако́му ће да́ш по па́рче.*

5.3.2. Датив с предлозима

5.3.2.1. Предлог према

Док су значења која предлог *према* уз именицу може исказивати у (стандардном) српском језику анализирана без већих неслагања у различитим истраживањима (исп. нпр. Стевановић 1934, Стевановић 1989: 372–379, 518–520, Антонић 2011), питање падежа уз који се он јавља до данас нема једноставан одговор. Разлог за то лежи у формалној препреци: предлог *према* употребљава се уз именице које имају наставак који може бити и дативни и локативни,³¹⁹ односно, ова два падежа су у свим деклинационим обрасцима и оба броја (и у стандардном српском језику и у свим српским говорима) синкретични.³²⁰ Први критеријум за разрешење датог проблема на синхронијском нивоу била је разлика у акценту између Д и Л (Raguž 1984: 98), а касније, с прихватањем да овај критеријум постаје непоуздан и у говорима с најбоље очуваним четвороакценатским системом,³²¹ место критеријума за разликовање Д и Л заузело је падежно значење на линији *усмереност или правац/кретање* (Д) – *локација/мировање* (Л)³²² (о овоме в. у Raguž 1984: 97–99). Не наводећи нужно критеријум којим се служе, аутори појединих радова и граматика смештали су предлог *према* искључиво уз Л (нпр. Даничић 1858, Новаковић 1874, Лалевић 1962, Маретић 1963), у рећим случајевима искључиво уз Д (Silić/Pranjković 2007: 219–220, према Стипчевић 2014: 16, и, у новије време, Антонић 2011). У србистичкој литератури се углавном задржао значењски критеријум разликовања који је потекао од М. Стевановића (Raguž 1984: 100, Антонић 2011: 163), те се према томе предлог *према* употребљава како с Д тако и с Л (нпр. у Пипер и др. 2005: 187, 191, 296). И овај критеријум је, пре свега због могућих недоследности, односно подложности субјективној перцепцији, оцењен као недовољно поуздан (исп. Raguž 1984). Још један критеријум наводи Д. Рагуж: уколико је предлог *према* у одређеном примеру заменљив предлогом *по*, онда се и у случају првог ради о Л, „*što ne mora biti tačno ako naglasak drugačije potvrdi*“ (Raguž 1984: 106); уколико је заменљив предлогом *к(а)* реч је о Д (исто). Иако користан, овај метод је ограничен на спацијална значења, а у случају говора који, попут сиринићког, немају предлог *к(а)* и ирелевантан.³²³

Предлог *према* у сиринићком говору забележен је уз ОП јд. и мн. именица I и II деклинационог типа (пример 1–2) и уз форму на *-e*³²⁴ именица III деклинационог типа (пример 3) у јд., док су оне у множини такође у ОП. Међутим, овај се предлог може јавити и уз именице поменутог типа у ОП јд. (пример 4).

³¹⁹ Д. Рагуж наводи да се предлог *према* некада могао употребљавати и с Г и И, али да је реч о засталој или дијалекатској појави (Raguž 1984: 97). Некадашњу употребу овог предлога с Г илуструје и М. Стевановић примерима, оцењујући је, такође, као застарелу (Стевановић 1989: 355–356).

³²⁰ Поједини истраживачи сматрају да се због једнаког облика у свим парадигмама и у оба броја, синхронијски посматрано, и не може говорити о два већ само о једном падежу (Нејлор 1971).

³²¹ О овоме се често говори у радовима који се баве Д, односно Л и предлозима који уз њих стоје (нпр. Стипчевић 2014: 54).

³²² Уп. с готово истоветном релацијом у вези с А и Л *циљ кретања* – *локација*, која у говорима попут сиринићког није релевантна.

³²³ Ово важи само уколико се не би предлог *креј* (о њему в. ниже) сматрао еквивалентом предлогу *к(а)*. Такву могућност би, међутим, требало прво детаљније испитати.

³²⁴ У овом поглављу се не наводи конкретан падеж него наставак, због тога што је у свим типовима наставак за Д и Л једнак, а код именица III деклинационог типа исти наставак има и Г (детаљније в. у поглављу *Синкретизам*).

1. Према Бурђевдан се бѣро траве.
2. А штó су твоа гоѣда према нáша гоѣда!
3. Ал трѣба да íде у цркву према слáве?
4. Немој да рабóташ према срѣду и недѣљу.

Највећи број примера употребе предлога *према* има темпорално значење. У овим примерима – што није неуобичајена појава када су конструкције с темпоралним значењем у питању (исп. Ивић 1955–1956) – употребљене су, у највећем броју, именице које означавају празнике. Управо тип именица које сачињавају дате конструкције омогућава прецизно одређење врсте темпоралног значења: иако би се на први поглед могло разматрати значење својеврсне усмерености у времену, овакве конструкције имају значење симултаности – означавају време вршења радње у предикату. Оно по чему се оне разликују од конструкција као што су *на* + ОП или *за* + ОП (о њима в. у поглављу *Општи надеж с предлозима*) јесте то што именица у ОП не представља временски одсечак у којем се радња дешава, већ је у улози својеврсног оријентира: радња се врши ноћ пре, односно, у времену од сутона пре појма наведеног у ОП. Од конструкција с предлогом *пред* са значењем антериорности разликују се, пак, по томе што оне с предлогом *пред* означавају својеврсни додир с временским локализатором, а конструкције с предлогом *према* указују на одређено време које је пре локализатора, али је довољно омеђено да није у контакту с локализатором. Овакво тумачење засновано је на познавању обичајне праксе у Сиринићу: у вези с навећим бројем празника постоје обреди који се врше дан пре, али најчешће након заласка сунца или током њега у дану/данима пре празника (примери 1, 3). Осим обреда, постоје и забране појединих активности које везују за исти период (пример 4). Дакле, конструкцијом *према* + ОП указује се на кратак период који се не би могао означити конструкцијом *пред* + Г/ОП нити *на/за* + ОП. У корист оваквом тумачењу служи пример (5), у којем је употребљена конструкција *за* + ОП, са значењем симултаности због тога што постоји конкретан назив за период који подразумева вече пред празник (*Бадње вече* према *Божих*), који се јавља у конструкцији *према* + ОП. То овај предлог чини високо специјализованим за одређено, уско значење, што значи да је носилац значења он сам и да падежни облик уз њега јесте од мањег значаја, те није необично што је у већем броју случајева ОП.

5. Сечемо шумку два пута – за Њнат и за Бадњи вѣчер, према *Божих*, Бадњи вѣчер.

Између примера у којима је употребљен ОП именице III деклинационог типа (пример 6) и њена форма на *-е* (пример 7) не примећују се како формалне тако ни семантичке разлике. Могао би се, евентуално, истаћи пример (3 и 225 у *Прилогу 3*) у којем је у форми на *-е* именица *слава* која се у Сиринићу типично дели на *вече*, *дан* и *слугу славе* (в. у поглављу *Датив*), што би онда могло указивати на идиоматизацију.

6. Ал се мрси према *Прочку*?
7. Нѣ сэм знала штó да рабóтам према *Цветнице*.

У грађи је забележен само један пример (8) употребе форме на -у код именице I деклинационог типа. Осим што се у овом примеру ради о називу месеца, па се самим тим указује на дужи период који му претходи (нпр. *у данима пре марта / пред март*), код овог примера се не примећују разлике у односу на остале са значењем симултаности.³²⁵

8. Никóа животињка, никóа рéдња óвде према мáрту.

Друго по заступљености у грађи јесте значење критеријума, односно, за ове конструкције с предлогом *према* везана је „функција експликативног детерминатора основа / критерија“ (Антонић 2011: 170).³²⁶ У овом значењу именице III деклинационог типа у једнини забележене су само у форми на -е (пример 9), а именице I деклинационог типа само у ОП (пример 10).³²⁷ У србистичкој литератури, сагласно ставу М. Стевановића (Стевановић 1989: 518–520), значење критерија код предлога *према* сматра се локативним (према Антонић 2011: 175).³²⁸

9. Девóјка се бира́ла према л'епóте.

10. И мý смо о́ћал'е сна́у према уну́ка.

Иако у малом броју у односу на до сада разматране, забележени су и примери употребе конструкција с предлогом *према* у значењу оријентационе индирективности (пример 11). Наведеној би по значењу најближа била конструкција *испред* + Г/ОП, с обзиром на то да се ради о простору који се налази између лица које говори и стране локализатора (ОП) коју он може видети, односно, према којој је окренут. Од конструкције с предлогом *испред*, оне с предлогом *према* разликују се по томе што се њима посредније означава место, односно, оно се перципира као удаљеније од локализатора него што би то било при употреби конструкције *испред* + Г/ОП.³²⁹

И. Антонић значење код сличних примера у стандардном српском језику назива *статичка директивност*, дефинишући је на следећи начин:

„Објекат локализације не мења место у простору, тј. не напушта почетни претпостављени локализатор, већ је у фокусу резултат заузимања положаја оствареног одговарајућим кретањем (најчешће у односу на вертикалну осу) и успостављени положај усмерености у правцу идентификованог локализатора-циља“ (Антонић 2011: 168).

У оквиру овог значења могу се разликовати примери с „глаголима окренутости, управљености или нагнутоги према локализатору-циљу“ (Антонић 2011: 168) и

³²⁵ Остале примере употребе предлога *према* са наведеним значењем в. у Прилогу 3 (226–234).

³²⁶ Како Р. Младеновић наводи „Предлог *према* користи се само са значењем „однос, поређење, у односу на“. Није посведочена употреба са значењем правца или смера“ (Младеновић 2019: 766).

³²⁷ Остале примере с овим значењем в. у Прилогу 3 (235–249).

³²⁸ Према М. Ивић, пак, ово значење је Л преузео од Д: „Обилно је заступљена у нашем језику категорија „критерија“ – како би се могла назвати употреба предлога по у значењу „према“ („према“ у пренесеном смислу, тј. „сходно“, „у смислу“, исп.: „Све је учињено по твојој вољи“), „на основу чега“ [...] И њој [оваквој употреби предлога *по* – А. Р.] у основици несумњиво лежи старо дативно значење“ (Ивић 1951–1952: 181).

³²⁹ Остале примере с овим значењем в. у Прилогу 3 (250–251).

„директивни датив с предлогом ПРЕМА уз други номинални референт у односу на који се поставља у одговарајућем положају у простору“ (исто: 169). Примери (11–12) не би се могли уврстити ни у једну од наведених група. Прво, глаголи не указују на окренутост и сл. и друго, предлошко-падежне конструкције *према* + ОП употребљене уз глаголе с ознаком транслокативност (-) нису у вези с другим номиналним референтом. Дакле, у овим случајевима ради се управо о значењу оријентационе индирективности какво је претходно описано.

11. *Према Драјкóфце* имамо л’иваде.

12. Па да се шуши *према слунце*.

Забележена су и три примера употребе конструкције с предлогом *према* уз предикат с глаголом кретања, тачније с глаголом *иде* (13–15). Наводећи само примере (13–14) (пример 15 је из дијалекатских текстова), Р. Младеновић оцењује да „упућују на новију реконструкцију, пошто је с овим значењем [правца, управљености – А. Р.] специјализован предлог *крај* / *креј* / *кри*, а предлог *према* специјализован је за локативно значење“ (Младеновић 2019: 377). Значење у овим примерима може се описати помоћу тумачења забележеног у анализи употребе предлога *према* у стандардном српском језику: „Објекат локализације [се – А. Р.] креће у простору и кретањем мења место у односу на почетни претпостављени локализатор приближавајући се локализатору-циљу без податка о извесности досезања локализатора-циља“ (Антонић 2011: 167).

13. А тој кэд ишле *према Фирáе*.

14. А што ће бине сас нас ако отинемо *према Срѣцке*?

15. Код Битиње кэд ишле *према Фирáе* [...] нé смеáле да ћуту, сас кóње да иду.

5.3.2.2. Предлог *креј*

Предлог *креј* је у говорима попут сиринићког, кумановског, заплањског и гатњанског говора настао од именице *крај* и, захваљујући балканистичком неразликовању циља кретања и локације у овим говорима, осим значења места добио и значење правца (Младеновић 2004: 201).³³⁰ Овај предлог Р. Младеновић у анализи говора Гатња обрађује у оквиру генитивних конструкција код именица на -а, „судећи по генитивним конструкцијама од им. м. р. на Ø“ (Младеновић 2015: 184), иако наводи и да „у конструкцијама овог предлога с именицама м. р. на Ø доминира аналитизам“ (исто).³³¹ У сиринићком говору, пак, аутор оцењује да се код именица III деклинационог типа овај предлог јавља уз Д због тога што се „среће скоро доследно уз глаголе кретања“ (Младеновић 2019: 377), затим, зато што се именице осталих

³³⁰ Овај предлог забележен је и у *Тимочком дијалекатском речнику* (Динић 2008: 360). П. Ивић је његово постојање у галипољском говору оценио као калк према грчком (Ивић 1957: 327). Р. Младеновић такву могућност за горе наведене говоре сматра мало вероватном, истиче претпоставку настанка овог предлога од именице, али уз осврт на могућност утицаја румуског предлога *către*, као и албанског *ke* (исп. Младеновић 2004: 200).

³³¹ У вези с предлозима, делећи их на старије и новије, о новијим А. Белић истиче да су „постале махом од именица, које се слажу готово искључиво са генитивом“ (Белић 1998: 510), што би могло упућивати на то да такви предлози ипак задржавају део именичких својстава, у овом случају рекцију.

деклинационих типова уз овај говор јављају само у ОП, као и због тога што у сирињском говору нема предлога *как* (=к(а)), који се среће у говору Гатња (исто).

Предлог *креј* јавља се још и ликовима *крај* и *кри*. Именице I и II деклинационог типа се уз овај предлог употребљавају у ОП, како у једнини, тако и у множини. Именице III деклинационог типа се у једнини уз овај предлог користе у облику на *-е*, а у множини у ОП.

У складу са горе поменутих наводима Р. Младеновића (2019: 377), предлог *креј* среће се најчешће с глаголима кретања као што су *иде* (пример 16), *трчи* (пример 17) и *бега* (пример 18), уз које указује на правац, усмереност.³³²

16. Ја їди тáмо *креј* гоéда.

17. И трчáла *креј* куће.

18. Бегајте сви тáмо *креј* голéме камéње.

У примерима (16–18, као и 252–266 у Прилогу 3) значење управљености може се прецизирати као усмерено кретање без информације о досезању циља. У сличности с конструкцијама с предлогом *код/куд* и у Р. Младеновић види подстицај за настанак предлога *креј* са значењем усмерености, али и локације од именице *крај*: „Конструкција са вишезначним предлогом *крај* + наслања се на конструкције *код* +, *куд* +, *у* + са истим значењем, а балканистичко слабљење и губљење разликовање циља кретања и места где се радња догађа допринело је оваквом ширењу употребе *крај* +“ (Младеновић 2015: 108). Иако је одсуство дистинкције између циља кретања и мировања битно пре свега за објашњење настанка предлога и значења, у случају ова два предлога (а њима се може додати и *до*, који велики број значења дели с предлогом *код*) таква дистинкција не постоји, односно није релевантна (в. предлоге *код* и *у* у поглављима *Генитив* и *Општи надеж*, а о локационим значењима конструкција с предлогом *креј* в. ниже). С обзиром на то да у употреби постоје сва три предлога, значи да између њих ипак мора постојати некаква разлика. Пре свега, разлика између конструкција *код* + Г/ОП (као и *до*) и *у* + ОП јесте на линији *оријентационо–локационо*, односно у вези је с контактом с локализатором. У првом случају (предлози *код* и *до*) може се досегнути највише једна страна локализатора, а најчешће се ради о досезању површине око локализатора, односно његове близине,³³³ или бивању у њој (јер не постоји разлика између циља кретања и мировања). У другом случају, употреба предлога *у* показује да се досеже унутрашњост локализатора или се бива у њој, то јест, контакт с локализатором је непосредан. Већ према томе, предлог *креј* се значајно удаљава од предлога *у*. С предлозима *код* и *до* је знатно ближи, а по томе што именица уз њих, као и уз *креј*, не представља локализатор већ оријентир. Ипак, употребом предлога *креј* не даје се податак ни о контакту с оријентиром, већ именица уз овај предлог представља даљи оријентир ка којем радња може бити усмерена, али и у односу на који се може одвијати.

³³² Дато значење наводи се у традиционалном приступу обради Д као типично дативно (када је употребљен с предлозима), од самих почетака (исп. Стипчевић 2014: 1–55). Управо на основу овакве концепције значења предлошког Д почива разликовање Д и Л с предлогом *према*.

³³³ О ирелевантности критеријума *циљ кретања–локација* сведочи и употреба, иако малобројна, предлога *близу* у својеврсном адлативном значењу (исп. у одељцима о наведеном предлогу у поглављима *Генитив* и *Општи надеж*).

Управо захваљујући значењској нијанси одсуства додира с локализатором, конструкције с предлогом *креј* могу се употребити и уз глаголе који не означавају кретање (јер не постоји ни податак о завршетку кретања), већ неку врсту динамичке радње. Најчешће ове конструкције прате глаголе попут *окрене се* (пример 19 и 267–271 у Прилогу 3). На значење усмерености према локализатору, без додира, указују и примери с глаголима *мете* и *гледа* (примери 20–21 и 272–280 у Прилогу 3). Како ови глаголи не указују на кретање које може имати завршетак (циљ), конструкције с предлогом *креј* уз њих указују само на вршење радње које се у простору идентификује према даљем оријентиром, са којим не долази у контакт.

19. Окрени се на овуј страну *кри Прчево*.

20. Теј вештице! Мџглу у руке па метоу *креј њи, креј краве*, и узимоу млеко.

21. А све погледује *крај Лепенац*.

Према томе, конструкцијама с предлогом *креј* може се исказати значење оријентационе индирективности³³⁴ (пример 22 и 281–282 у Прилогу 3). Ове конструкције синонимне су онима с предлозима *поред*, *близу* и сл. Пример (23), осим што такође сведочи о поменутом значењу, указује на то да дистинкција између циља кретања и локације није битна ни код овог предлога: он се може односити и на глагол *иде* у антепозицији, али може се разумети и као део копулативне конструкције из које је елидирана копула *Тамо негде креј Призрен је*. У примеру (24) конструкција с предлогом *креј* стоји уз глагол *бити*, који се у њему реализује са значењем *~ налазити се негде*.

22. Каџ ће прођеш *креј жене*, немој ни да гу погледаш.

23. И ишле по цркве. Тамо негде *креј Призрен*, Свето-Враче се зове црква.

24. Ако бинете *креј воде*, бићи не ће се омокрити.

За разлику од горе поменутих примера, код појединих конструкција с *креј* (пример 25), када су употребљене уз прелазне глаголе, мора се приметити могућност њихове замене конструкцијама *у/на* + ОП или *близу/код* + Г/ОП. У случају *у/на* појам уз њих у ОП представља циљ вршења радње или место завршетка радње, док у случају предлога *близу/код*, појам у Г/ОП није циљ него оријентир у чијој се непосредној близини налази место завршетка радње. Код конструкција с предлогом *креј* именички појам јесте циљ, по томе се разликују од *близу/код* + Г/ОП, али – за разлику од појма уз *у/на* – овако исказан циљ се не досеже.

25. Мџтни камењ *креј вола*.

³³⁴ Именице у служби предлога – а *крај* се сматра управо таквом – истражује и Р. Драгићевић, нарочито се бавећи предлошким значењима које оне након конверзије (препозиционализације (термин И. Клајна (2003: 386)) могу имати (исп. Драгићевић 2012: 99–103). У вези са онима које се слажу с Г (као што би се на основу наставка који ове именице имају (-е) уз предлог *креј* могло претпоставити и како је оцењено у другим говорима) закључује да се њихово значење развија у правцу оријентационе индирективности, односно да такви предлози указују на део локализатора у односу на који се оријентише; на пример, *врх брда* више не значи *на врху брда*, већ *негде изнад врха брда* (исп. Драгићевић 2012: 100).

У грађи је забележен и један пример (26) који би се могао сматрати комбинацијом предлога *према* и *креј*. Употребљен је са значењем симултаности, које је забележено код предлога *према* (в. горе). Иако се ради о јединственом примеру, он би могао упућивати на сличност између ова два предлога.

26. А нѣки *прѣј* *Вел'игдѣн* ги мѣсти.

5.3.3. Посесивни датив

Иако је посесивно значење³³⁵ забележено већ међу последњим примерима употребе Д у функцији логичког субјекта (примери 63–64 (*Милошу оwdéка свé да му отéкноу уста; Кравам ги секну́ло млéко*)), Д са посесивним значењем потребно је посебно издвојити.³³⁶ Овакав приступ је неопходан како због тога што посесивни Д покрива већи број функција (и индиректни објекат и логички субјекат), тако и због тога што је познато да се ради о балканистичкој појави да се Д јавља на месту Г и у адноминалној употреби.³³⁷

Посесивни Д исказан заменичким клитикама широко је распрострањена појава, па се тако може срести у већини балканских језика, чак и оних код којих је Д именских речи замењен конструкцијом *на* + ОП (о њима в. у уводном делу поглавља *Датив*). Осим тога, фреквентна употреба дативних заменичких енклитика позната је и стандардном српском језику (Пипер и др. 2005: 188–190). Посесивност се у различитим српским говорима може исказивати на различите начине попут употребе Г с детерминатором, предлошко-падежном конструкцијом *од* + Г/ОП, слободним Д итд. (о овоме детаљно у Павловић 2000: 122–124), и они не морају бити међусобно искључиви начини, тј. могу постојати у једном говору истовремено.³³⁸ Када је реч о посесивном Д, његово постојање, барем у адноминалној употреби, како С. Павловић наводи, бележи се широм штокавског подручја (Павловић 2000: 127, в. и литературу наведену тамо), али „највише га има у дијалектима на истоку, призренско-тимочком и косовско-ресавском. Иста особина проширена је и у бугарском и македонском језику, а постојала је и у старословенском“ (Ивић 1991: 344). Питање посесивног значења код Д у адноминалној употреби у говору Параћинског Поморавља нарочито је издвојила и С. Милорадовић, истичући да је посесивни Д „потпуно истиснуо из употребе облик посесивног беспредлошког генитива“ (Милорадовић 2003: 136). Иста појава спада „у маркантније одлике падежног система говора СМ [северне Метохије – А. Р.]“ (Букумирић 2011: 19). За разлику од њих, у горњопчињском, једном од говора П-Т области, „на месту старог посесивног Д обично се налази конструкција *на* + ОП“ (Јуришић 2012: 244).³³⁹ Како је у говорима МКС Д нарочито стабилан падеж (в. у уводном делу поглавља *Датив*), може се претпоставити да је и оваква синтаксичка функција и употреба Д присутна, према примерима, будући да се аутори монографија о овим говорима не баве синтаксом.

³³⁵ „Параметар посесивности (Poss) представља релативно хетерогену семантичку категорију, којом се детерминише један појам као својина, сродник или интегрални део појма“ (Павловић 2000: 122).

³³⁶ Посесивни Д, али искључиво у адноминалној употреби нарочито се истиче и у говору Параћинског Поморавља у којем је он заменио Г у овој функцији (Милорадовић 2003: 137).

³³⁷ Ширење Д на рачун Г пре свега у адноминалној употреби према мишљењу А. Галиса представља општеиндоевропску појаву, јер се запажа и у немачком језику (Gallis 1974: 59–60).

³³⁸ Битно је истаћи и оно што у вези са посесивношћу истиче М. Јуришић: „Изражавање припадности може се исказати и употребом одговарајућих присвојних придева, што не спада у систем падежних синтаксичких средстава, али би било корисно сагледати и ову могућност у условима знапредовалог аналитизма“ (Јуришић 2012: 246).

³³⁹ М. Јуришић процењује: „Појави ове аналитичке конструкције у наведеној функцији вероватно је претходио процес у коме је посесивни датив именичке синтагме истиснуо из употребе облик посесивног беспредлошког генитива, што би одговарало општим развојним тенденцијама балканословенских језика“ (Јуришић 2012: 243). Према постојећим сазнањима у балканистици, тако је било и у већини балканских језика и дијалеката, изузев у грчком, у којем је превегу у синкретизму Г–Д однео Г (исп. Friedman/Joseph 2023: 436–440).

Како је, међутим, на почетку истакнуто, у сиринићком говору је честа употреба посесивног Д и у адвербалној употреби, био он у функцији логичког субјекта или индиректног објекта.³⁴⁰

5.3.3.1. Примери у којима је функција индиректног објекта исказана Д јесу они у којима се може претпоставити да се радња означена предикатом намењује појму у Д, као и у до сада наведеним примерима у вези с овом функцијом (в. горе). Међутим, за разлику од досадашњих примера, глаголи у предикату ни на који начин не садрже и значење намене неке, односно, према својој валенци немају отворено место за индиректни објекат. Такве прилике потврђују да се ради о посесивном Д, који би се притом могао тумачити и као Д у адноминалној употреби, тј. као неконгруентни атрибут уз (ин)директни објекат. У примерима (1–2) се, осим ослањања на информативну структуру исказа и/или контекст, не може тврдити да се не ради о адноминалној дативној употреби због тога што је у оба примера именица у Д у непосредном додиру с именицом у функцији директног објекта и у постпозицији у односу на њу.³⁴¹ Информативна структура реченице изграђена је око Д, односно, он представља информативни фокус. Именице у Д у примерима (3–5) могле би се повезати са значењем реципијента резултата/сврхе радње означене глаголом у предикату или реципијента/малефицијара, (в. у одељку *Датив у функцији индиректног објекта*), поред основног, посесивног значења.³⁴²

1. После кѣт сѣм му била на трпѣзу *брѣту*, снѣва ми дѣла тѣмо дрѹгѣ, а овѣј јѳе сам донѣла дѳма.

2. *Некрстенѳму детѣту* нѣ-му-се ѣде на грѳб.

3. Да му вѳдиш рѣд *детѣту*.

4. Сѣм исѣкла *девојѣту* пѹпче.

5. Бѳг^к дѹшу да је прѳсти *тѣтка-Стѳјке*.³⁴³

5.3.3.2. У наредним примерима је посесивно значење истакнутије, иако је веза између именица у Д и осталих реченичних конституената недовољно јасна, с обзиром на глаголе и именице који у својој валенци немају типично везу с именицама у Д. У примеру (6), на површинском нивоу би се Д могао разматрати потенцијално као допуна именици у Н (*срећна*), али се свакако истиче и њена употреба уз егзистенцијалну конструкцију. Дата могућност такође истиче и субјекатску функцију

³⁴⁰ Разликовање ових двеју функција засновано је пре свега на србистичкој граматичкој традицији (према Станојчић/Поповић 1999), премда је испитивање дативног субјекта (енг. dative subject) присутно и у другим истраживањима, нпр. у вези с руским језиком (нпр. Fleisher 2006). У балканистици се и значења која се овде групишу око функције логичког субјекта сматрају индиректним објектом.

³⁴¹ Постпозиција се наводи као критеријум с обзиром на то да је то уобичајена позиција посесивног Г у стандардном српском језику и у говорима који га имају (нпр. Пипер и др. 2005: 145), иако је примећено да је размештај синтагматских јединица у сиринићком говору врло слободан (в. нпр. у поглављу *Номинатив*). Разматрајући начине за разликовање Д стања (логичког субјекта) и посесивног Д, М. Стевановић наводи: „А да ли ће се у оваквим случајевима један датив више осећати као посесивни датив или датив стања, каткад зависи од места које облик датива у реченици заузима. (...) када је тад датив ближе именици, а даље од глагола – с нешто више права могли бисмо означити као посесивни датив“.

³⁴² Остале сличне примере в. у *Прилогу 3* (192–197).

³⁴³ Р. Симић у говору Левча примећује да конструкције типа *за покој дѹше, у име бога* „на лицу места добијају карактер устаљених израза“ (Симић 1980: 31).

именице у Д, односно, у датом примеру би се могла разматрати и функција логичког субјекта (о субјекатском дативу в. Пипер и др. 2005: 177–181).

6. А сáге срѣћа *женáми* што íма и машинé за перѣње.

На посесију указује и могућност постављања питања упитном заменицом *чији?* (Пипер и др. 2005: 681). У примеру (7) би се посесивни Д могао заменити и присвојним придевом. Дата могућност постоји због тога што је именица у Д у примеру (7) има прецизно утврђено референтно значење (*Тазимова деца*, не било чија друга). Већ у примеру (8) замена присвојним придевом није могућа због тога што је именица у Д (*сестра*) у множини (в. и примере 193–195 у Прилогу 3).

7. *Тазíму* нé му остануáле дéца.

8. И *сéстрам* дéца ги отíшле у Немáчку.

Могућност замене Д присвојним придевом блокира и присуство детерминатора, који се јавља у примеру (9, в. и примере 196–197 у Прилогу 3), односно, замена присвојном заменицом у наведеним примерима била би могућа уколико би се изузео детерминатор, али у том случају би се значење променило. Исказ *Дететóва мáти умрла кэд га рађáла* морао би се ослањати на раније поменуто дете, односно, синтагма *дететова мати* имала би својеврсну анафорску употребу, тј. вредност.

9. *Никóјéму детéту* мáти му умрла кэд га рађáла.

Без обзира на (не)могућност замене Д присвојним придевом у примерима (7–9), у њима се може приметити да се ради о појму у Д којем се ефекти радње приписују, односно, који их доживљава, за разлику од ранијих примера (1–5) у којима је радња намењена појму у Д.

5.3.3.3. Посесивни Д је у сиринићком говору нарочито развијен, те се у неколиким примерима јавља без именице у Н која би била управни члан синтагме, а Д њен неконгруентни атрибут. У примерима (10–11) именица у Д, с присвојном заменицом у функцији обавезног детерминатора, врши функцију именског предикатива.³⁴⁴ Мали број примера могао би указивати на оказионалну употребу, међутим, изворни говорници потврђују да су такве конструкције уобичајене у сиринићком говору.³⁴⁵

10. Ливáда бíла *никóму* *крáљу*.

11. Њíва бíла *мојéму* *óцу*.

³⁴⁴ Према терминологији „Синтаксе савременог српског језика“, био би то Д „у функцији семантичког језгра у копулативном предикату“ (Пипер и др. 2005: 197).

³⁴⁵ Примере употребе Д у копулативном предикату уз субјекат в. у Прилогу 3 (198–199).

5.4. Датив у сиринићком говору – Закључна разматрања

Датив као посебан, синтетички падеж у сиринићком говору постоји несумњиво у свим деклинационим типовима и у оба броја. Наставак код именица I и II деклинационог типа у једнини је *-у*, код именица III деклинационог типа у једнини је *-е*, а у множини се код свих типова могу сусрести наставци *-ам*, *-ама*, *-има*, *-ема*, *-ами*. Датив у слободној форми могућ је само код аниматних именица или, знатно ређе, код оних које се могу као такве употребити захваљујући метафори или метонимији. У сиринићком говору Д тако заиста представља падеж који маркира „прототипски референт који је други у комуникативној хијерархији“ (Тополињска 2000: 1229). За разлику од падежа који се могу употребљавати с предлозима (генитив, локатив и општи падеж) код којих се значења могу анализирати са значајним ослонцем на сам предлог уз који стоје, значења која се исказују употребом слободног датива анализирају се првенствено према функцијама које именица у дативу може имати у реченици, као и на основу самог глагола у предикату или именице за коју се везују. Функције беспредлошког датива у сиринићком говору јесу индиректни објекат и логички субјекат, посматрано из угла србистичке синтаксичке литературе, док би се у балканистичкој литератури сви примери адвербалне употребе могли подвести под функцију индиректног објекта, који се разликује од посесивног датива, а под којим се у њој разматра адноминална употреба. Међутим, у грађи сиринићког говора се нарочито издвајају примери употребе датива у којима доминира посесивно значење у адвербалној употреби, у функцији која се сматра логичким субјектом, али и у примерима у којима се не може са сигурношћу тврдити да ли се ради о логичком субјекту или индиректном објекту.

Највећи број примера употребе датива указује на његову употребу у функцији индиректног објекта. У овим примерима именице у дативу представљају реципијента онога што је означено појмом у функцији директног објекта било исказаног, било неисказаног. Датив у функцији индиректног објекта у сиринићком говору, дакле, у широкој је употреби у вези с различитим глаголима, како с онима који према својој семантици отварају место за везу с именицом у дативу, тако и с онима код којих то није случај. У већини примера именица у дативу указује на реципијента продукта радње, али често и на особу које се тиче сам продукт радње или уопште реализација радње означене глаголом у предикату. Појам који представља предмет примопредаје између субјекта (како формално исказаног, тако и имплицираног) и реципијента може бити предмет, те се на основу глагола који подразумевају давање може издвојити и датив бенефицијар. Именица у дативу у функцији индиректног објекта у сваком случају представља примаоца резултата или ефекта радње означене глаголом у предикату, па уколико та радња резултира стварањем неке штете, датив ће бити и прималац штете, односно малефицијар. Именицом у дативу у функцији индиректног објекта указује се и на реципијента поруке уз глаголе говорења, али и уз друге глаголе као што је *нева*. У случају када глаголом није предвиђена функција индиректног објекта, веза између реципијента и радње имплицитна је и заснована на конкретном контексту и/или ванлингвистичким околностима. Онда када је употребљен глагол са значењем некаквог доживљаја, именица у дативу може бити и узрочник датог доживљаја.

Именицама у дативу у функцији логичког субјекта означава се доживљаваач или носилац физиолошког стања или процеса, потребе. Према традиционалној србистичкој литератури (Станојчић/Поповић 1999: 250), у логички субјекат убрајају

се и именице у дативу у реченицама с граматичким субјектом у номинативу, с којим је именица у дативу такође у посесивном односу.

Када је реч о дативу који је издвојен на основу значења посесивности, он се истиче по томе што указује на именице којих се резултат дате радње нарочито тиче, односно, оне се налазе у посесивном односу с објектом. Именице у дативу би се у појединим од ових примера могле разматрати и у оквиру адноминалне употребе, али управо употреба датива, а не нпр. присвојног придева, указује на то да се фокус ставља пре свега на појам означен именицом у дативу. Замена присвојним придевом или конструкцијом *од* + генитив/општи падеж, свакако, некада и није могућа, као у случајевима када уз датив стоји и детерминатор, или је именица у дативу множине. Иако би се и датив множине с детерминатором могао сматрати неконгруентним атрибутом уз именицу у објекту, употреба именица у дативу у виду својеврсне допуне именицама и глаголима који немају типично такву врсту допуна указује на другачији статус овог падежа у сиринићком говору. Нарочито се истиче и употреба датива у функцији именског дела предиката с овим значењем. Примери у којима се несумњиво ради о дативу у адноминалној употреби такође представљају посесивни датив. У овим примерима најчешће се ради о представљању сродничких односа, али адноминалним дативом могуће је вербализовати и друге врсте посесије.

У оквиру поглавља *Датив* анализирана је, из практичних разлога, и употреба именица III деклинационог типа с наставком *-е*, као и осталих именица у ОП уз предлоге *према* и *креј*, иако би се неколики разлози могли наћи и за њихово издвајање (в. поглавље *Синкретизам*). Код употребе предлога *према* истиче се да има и примера употребе ОП јд. именица III деклинационог типа. Предлогом *према* у највећем броју примера исказује се антериорност. По овоме, предлог *према* близак је предлогу *пред*, којим се такође указује на антериорност, али би се догађаји маркирани предлогом *према* на временској линији налазили испред оних означених предлогом *пред*. Реч је, дакле, о својеврсној даљој антериорности која је подржана и ванлингвистичким околностима: постојањем обреда који се везују за дан/дане пре самог празника чији се назив комбинује с предлогом *према*. Друго по заступљености значење код овог предлога јесте значење критеријума, присутно и код предлога *по*. Треће значење представља оријентациона индирективност, која се од конструкција с другим предлозима с овим значењем разликује додатном значењском нијансом окренутости према оријентиром. У укупно три примера забележено је значење усмерености, кретања у правцу оријентира, без податка о његовом досезању. Предлог *креј* забележен је уз облик на *-е* именица III деклинационог типа и ОП именица преостала два типа. Основно значење овог предлога јесте усмереност, и то у простору, за разлику од предлога *према*, код којег доминирају темпорална значења. Значење усмерености такође је прецизније одређено и као кретање према оријентиром, без податка о досезању циља. Ова додатна особина управо је и елемент разликовања у односу на конструкције с предлозима *до* и *код* и *у* с адлативним значењем – било с глаголима кретања, било у примерима с другим глаголима (мировања). Иако је код овог предлога већи број примера с глаголима кретања, заступљени су и примери у којима предикат чине глаголи који означавају неку другу врсту радње, те су ове конструкције блиске, чак заменљиве онима с предлозима *близу/поред*. Индирективна значења предлога *креј* развијена су толико да су забележени и примери употребе конструкција с њиме у функцији именског дела предиката, тј. уз копулативни предикат.

6. ОПШТИ ПАДЕЖ

6.1. Општи падеж у језицима и дијалектима балканског језичког савеза

Основна одлика језика и дијалеката с аналитичким падежним системом јесте присуство једног падежног облика, тј. једног падежа, који самостално или у предлошко-падежним конструкцијама може исказивати функције и значења који се у синтетичким падежним системима везују за различите зависне падеже. Такав падеж назива се ОП и у улози ОП најчешће се јавља А.³⁴⁶ Употреба А не само у функцијама и значењима који се типично везују за овај падеж у синтетичким падежним системима (нпр. директни објекат), већ и на месту других зависних падежа, један је од најбоље познатих морфосинтаксичких балканизма (Sandfeld 1930: 493–495, Friedman/Joseph 2023: 417, Ивић 2001: 149, између осталих).³⁴⁷ Оно што је у погледу ОП заједничко већини језика и дијалеката БЈС јесте да он представља континуант А (Ивић, Friedman/Joseph 2023: 417),³⁴⁸ као и то да А или ОП може бити синкретичан с Н (о овоме детаљније в. у поглављу *Номинатив*).³⁴⁹ Разлике између језика и дијалеката БЈС у погледу ОП огледају се пре свега у доменима употребе ОП наместо других зависних падежа, односно, у очувању појединих зависних падежа поред Н и ОП. У бугарском (Тилков и др. 1982: 112–113) и македонском језику аналитизам је развијен до те мере да код свих именица постоји само једна форма којом се, самостално и чешће уз предлоге, исказују све функције и значења (Кепески 1946: 33–34, Mareš 1994: 30, Friedman 2001: 22). Грчки, сем Н и ОП, има још и Г (Асенова 2002: 76), румунски такође има облик још и за Г (синкретизован с Д) (Асенова 2002: 77), а албански, осим Г и Д, који су синкретични и разликују се само синтаксички (в. у поглављима о овим падежима), има и аблатив (Асенова 2002: 77), који је у многим случајевима синкретичан с Г/Д (Friedman/Joseph 2023: 418).³⁵⁰ Говори П-Т дијалекатске области, уопштено узев, имају два падежа – Н и ОП. Међутим, у појединим говорима ове дијалекатске области очуван је и Д (в. поглавље о овом падежу), као што је у говорима МКС поддијалекта.

6.2. Општи падеж у говорима метохијско-косовско-сиринићке области

У МКС говорима, ОП замењује неке падеже у одређеним значењима, најчешће у комбинацији с предлозима (нпр. Л у значењу локације), док је неке у потпуности

³⁴⁶ О овоме в. још и у *Уводу* (поглавља *Падеж*, *Аналитички падежни систем* и *Аниматност*).

³⁴⁷ О овоме в. још и у поглављима *Балканистика* и *Балкански језички савез и сиринићки говор*.

³⁴⁸ Чак и ромски, који се са својим осмочланим падежним системом издваја из језика и дијалеката БЈС (иако с њима дели многе особине које се сматрају типичним балканизмима, в. детаљно Мирић/Ћирковић 2022: 49–128), често употребљава А уз многе предлоге, тј. уместо других зависних падежа (в. детаљно у Мирић/Ћирковић 2022: 96).

³⁴⁹ Разлог због којег се најчешће у већини балканских језика и дијалеката ипак разликују Н и ОП јесте одсуство синкретизма у појединим деклинационим типовима, на основу којег се могу, помоћу супституционог теста (детаљније о овоме у поглављу *Синкретизам*), разликовати и синкретички Н и ОП. Тако, на пример, грчки има синкретизам Н=А (ОП) код именица ж. и с. р., али у м. р. постоји посебан наставак за А, те се на основу њега могу разликовати Н и А (ОП) код именица ж. и с. р.

³⁵⁰ Управо очување Д и његов синкретизам с Г уз аналитички падежни систем сматра се потврдом да се у случају губитка падежа ради о балканизму, не о природном развоју језика (о овоме детаљније у одељку *Балкански језички савез и сиринићки говор*).

истиснуо из употребе (нпр. И). Када је о наставцима реч, код именица мушког рода ОП је једнак Н за оне које означавају неживо, нпр. „*ка извадив зуб*“ (Павловић 1939: 160), и Г (историјски посматрано, с обзиром да Г у овим говорима ретко постоји, исп. одељак *Генитив у говорима метохијско-косовско-сиринићке области*) за оне које означавају живо, нпр. „*сина ће жењи*“ (Павловић 1939: 160), док у средњем роду опстаје словенски синкретизам Н=А=В, нпр. „*Изеја јено грошче гројзе*“ (Реметић 1996: 465),³⁵¹ а женски род има наставак -у „*Имале смо вуну доста*“ (Реметић 1996: 460). Изузетак код ж. р. чини сретечки говор, у којем је -а општи наставак за ОП, односно једнак је Н, док наставак -у опстаје само код личних имена и назива сродника, нпр. „*светет водица*“ према „*стражари узеле бабу*“ (Павловић 1939: 162–163). Када је о множини реч, већина аутора, барем у понеколико примера, бележи и продор номинативног наставка -и у ОП именица м. р.,³⁵² док М. Павловић наводи како је за наставак ОП множине уопштен -и „*Искриши крчази*“ (Павловић 1939: 167), а да се -е среће ређе, иако наводи и примере за наставак -е – „*јелек без рукаве*“ (Павловић 1939: 168), претпостављајући унос овог наставка из суседних говора (в детаљно у Павловић 1939: 167–168). У овом говору именице женског и средњег рода у множини имају ОП једнак Н. Осим у сретечком говору, у којем је аналитизам у домену женског рода додатно напредовао тако да ОП у одређеним случајевима бива једнак Н, сви остали говори за ОП имају акузативни наставак, било да се он разликује од осталих падежних наставака, било да је синкретизован с Н/Г. У погледу веза с језицима и дијалектима БЈС, према употреби ОП, сиринићки и остали МКС говори могу се повезати пре свега са северним македонским говорима који чувају А тој мери да он има улогу ОП (Мишеска Томић 2006: 53). Може се, такође, приметити и веза с именицама одређеног вида у албанском, које имају посебну акузативну форму (Асенова 2002: 78, Мишеска Томић 2006: 186–190).

6.3. Општи падеж у сиринићком говору

У сиринићком говору ОП представља континуант А, те се он код именица I и II деклинационог типа јавља у синкретичној форми с Н (пример 1), осим код аниматних именица I деклинационог типа, које имају посебан наставак за А (пореклом Г, в. у одељку *Аниматност*), док именице III деклинационог типа имају посебан наставак – -у. ОП се у сиринићком говору може јавити као слободни (беспредлошки) падеж, с обавезним детерминатором, у функцији детерминатора и у предлошко-падежним конструкцијама.

³⁵¹ Исти је случај у говору Гатња и Сиринића (Младеновић 2013: 174, Младеновић 2019: 337). О овој појави в. детаљније у поглављу *Номинатив*.

³⁵² Стевановић 1950: 105–106, Реметић 1996: 453–458, Младеновић 2013: 151–152, Младеновић 2019: 329.

6.3.1. Беспредлошки општи падеж

6.3.1.1. Општи падеж у функцији директног објекта

Функција која се јавља у највећем броју примера употребе слободног ОП код свих деклинационих типова и у оба броја јесте директни објекат (пример 1). Ова група примера може се даље разматрати, пре свега, на основу глагола који се често јављају, али и према неким формалним карактеристикама исказа у којима се налазе, као што је редослед атрибута (пример 2) и употреба партикула *ка* и *по* (примери 3–4).

1. А *оној* мл'еко га усѝриш, а *онај* *кајмак* сѝбереш па у онуј бучку стаиш.
2. Три брата. И он уватија на *стреди́ну* м'ѝсто.
3. Она праи нешто ка *торту*.
4. И ја си́па *по* *јѝну ча́шу* свѝм. Дадо. Помѝна *брата*.

Међу глаголима који се налазе у предикату исказа са слободним ОП у функцији директног објекта најчећше се срећу акциони глаголи, попут оних који подразумевају трансформативни или креативни процес – *прај* и *меси* (примери 5–6); затим они који указују на моциони однос између субјекта и објекта: ношење, промена места појма у ОП, као што су *носи*, *тури*, *сеје* (примери 7–9), као и конверзивни однос између субјекта и објекта: намена – *даде* (пример 10).³⁵³ Иако у мањем броју примера, заступљени су и процесуални глаголи којима се указује на однос перцепције: *види/гледа* и *чује/слуша* (примери 11–12). Глагол *има/нема* (пример 13), када се њиме не исказује егзистенција појма у Н (о томе детаљније у поглављу *Номинатив*), указује на посесију појма у ОП с функцијом директног објекта (пример 13 и 1–214 у *Прилогу* 4). Према Н. Арсенијевић (2012: 28) овако употребљен глагол *имати* спада у релационе глаголе и указује на релациони однос између аргумената.

5. Има́ло и куд на́с што се спомиња́ло да за Ђурђѝвдѝн се свучу́јоу, да извине ма́ти, се свучу́јоу жѝне го́ле па зао́ду па пра́ју мађи́е.
6. За Васи́лицу се мѝси *барени́ца*. Петковдѝн месѝмо вечерњу.
7. Ни́кој но́си *јагње* *печѝно*, ни́кој но́си *пра́се* *печѝно*.
8. Не се има́а пра́шак, па турал'е смо *пѝпо* у во́ду.
9. Смо сеја́л'е *овас*, *ѝрж*^{III}, и сеја́л'е смо *кукуру́с*³ по ма́ло.
10. И по́сле да́до *туј* во́ду, а она промѝша, ша́пће та́мо.
11. Огњени́це, вргѝце излази́ле ако жѝна иза́ђе но́ћу па да глѝда *не́ко свѝтло*.
12. Та́ко сѝм чу́ла *те́ј* *пона́пре* *при́че*.
13. Сла́бо, рѝтко ко́ј има́а *кру́шке* та́да.

³⁵³ Подела глагола и опис транзитивног односа на који они упућују дати су према (Арсенијевић 2012: 26–28).

Готово сви до сада наведени глаголи јављају се и као префигирани, нпр. *напрај, омеси, донесе, посеје* (примери 14–17).³⁵⁴

14. Дрүго – напраиў *манцу*, изедо мајстори.
15. Па кўа је мешаља, скўва пасуљ, омеси *лѣба*, врућѧ.
16. Домаћница донесе *водицу*, ти омотитви кўћу.
17. Ми смо посејале *бѣло дрво*.

Како Н. Арсенијевић истиче, семантика допуне, тј. директног објекта, од великог је значаја за саму семантику глагола јер „често управо од ње зависи да ли ће извесни глагол бити трансформативни (кувати *воду*) или, на пример, креативни (кувати *суну*)“ (Арсенијевић 2012: 20). Поред тога, код глагола с високим степеном колокабилности с одређеним именицама може доћи до сужавања њиховог семантичког опсега или до настанка нових значења. У сиринићком говору могу се истаћи и поједини глаголи чије је значење специјализовано, односно, који имају једно значење везано за један појам или за мањи број појмова који се могу уз њега јавити у ОП. Такав је, на пример, глагол *сиса* (пример 18), али и *мава*, глагол специјализован за радњу која представља обичајну радњу на празник *Прочки*³⁵⁵ и подразумева да ће директни објекат бити исказан именицом *кумбара* (пример 19 и 792–795 у *Прилогу 4*).³⁵⁶ Глагол *масти* (или *маишева*) опстао је у вези с обичајем фарбања јаја за Ускрс (пример 20 и 796 у *Прилогу 4*). Према изворним говорницима сиринићког говора, у осталим случајевима/контекстима у употреби је глагол *фарба*, као и именица *фарба* (в. пример 109 у поглављу *Генитив*). Глагол *кладе* користи се у значењу 'ложи ватру' (пример 21). У ову групу могли би се убројити и глаголи који се тичу послова на селу, као нпр. *дене* (пример 22 и 797 у *Прилогу 4*)³⁵⁷ и *оре* (пример 23).

18. Прво *млѣко* што *сиса*.
19. И тако свѣ жѣнско и мўшко, тако *маво кумбаре*.
20. Мѣстимо *јажца* ја у Вел'ики пѣѣтак, ја у четвртак.
21. Јѣс, *клато огањ* тако.
22. И кѧ[д] *дѣноў стог*, а жѣне оздѣла, кѣј мѣже – дѣца, мѣтоў на стѣг сѣно сѣс вѣле.
23. И заорале *сѣло* окѣл, наокѣл.

Када је реч о колокабилности појединих глагола с одређеним именицама, те с настанком нових значења, може се истаћи и да се лексема *леба*, изузетно фреквентна у

³⁵⁴ Остале примере употребе слободног ОП с овим глаголима, било префигираним било непрефигираним, в. у *Прилогу 4* (*прај* (215–377), *меси* (378–419), *носи* (420–541), *тури* (542–692), *сеје* (694–708), *даде* (709–781), *види/гледа* (782–788), *чује/слуша* (789–791).

³⁵⁵ О празнику и обичајима везаним за њега в. дијалекатски текст у Младеновић 2019: 893, 899, 934.

³⁵⁶ Постоји, свакако, и глагол *мава* са значењем *махати*, али се он у том значењу најчешће користи као рефлексиван и има допуну у виду предлошко-падежне конструкције *с* + ОП, с инструменталним значењем, нпр. *мава се с руке*.

³⁵⁷ Овај глагол, према изворним говорницима, има и значење ~ *провући конач кроз иглене уши*. Оно што се у вези с овим истиче јесте и да они наводе могућност употребе примера *дене конач* и *дене иглу*.

грађи сиринићког говора, која се користи и у значењу *храна*,³⁵⁸ јавља + у ОП уз глагол *трпи* и у комбинацији с њим има значење *гладовати* (пример 24 и 802–805 у Прилогу 4).³⁵⁹

24. Не ти било грубо девојче, лепо девојче ти било, ти да га даш да ти трпи
леба!

Насупрот глаголима чији је опсег значења сужен стоји глагол *оноди* са својеврсним 'заменичким' значењем: он нема сопствено конкретно значење, већ се може употребити уместо било ког другог глагола и у зависности од контекста конкретизовати своје значење. У примеру (25) глагол *оноди* употребљен је у контексту верских обичаја ~ *врши, обавља обичај*, док се у примеру (26) користи у вези са свакодневним послом, што потврђује глагол *и(с)цепа*, који га прати.

25. Да оноди обичај.

26. Да оноди, ицепа прут.

Поједини глаголи с истим именицама могу имати два конкурентна типа допуне: директни објекат исказан слободним ОП и индиректни објекат исказан предлошко-падежним конструкцијама с ОП. Такав је случај код глагола *свира/свири*, који може имати допуну у слободном ОП (пример 27), али и допуну с функцијом индиректног објекта исказаног конструкцијом коју чини предлог *сас*, односно *у* с ОП (в. примере и 405 и 517 у поглављу *Општи падеж с предлозима*). Именица *коло* може се везати за глагол *игра* и у функцији директног објекта у ОП (пример 28) и у виду конструкције *у* + ОП (пример 516 у поглављу *Општи падеж с предлозима*). Такође, конструкција *у* + ОП може се јавити и уз глагол *дира* (пример 515 у поглављу *Општи падеж с предлозима*), иако је уобичајенија допуна у слободном ОП (пример 29).³⁶⁰ Глаголи којима се указује на радњу одевања могу имати и допуну у слободном ОП (пример 30), али и у виду конструкције *у* + ОП (примери 518–520 у поглављу *Општи падеж с предлозима*). Када је глагол *носи* у вези с одећом, она је увек исказана слободним ОП (пример 31 и 538–542 у Прилогу 4).

27. Орли што је овај горе, па његоу отац *армонику* свираа

28. Збореле што от полноћи до зоре игроу *коло* самовилке.

29. И нећо да ди́ро *тоја гњездо* њојно.

30. *Нај* ицепано, *нај* слабо *теше*, старо обучу.

31. Носиле, богме, и *клаињене прслуце*.

³⁵⁸ Исто значење може имати и конструкција *за једење*, о чему в. у одељку *Предлог за* у поглављу *Општи падеж с предлозима*. Именица *леба* у претходно наведеном значењу јавља се и у конструкцијама ОП с предлозима *сас* и *без*; о таквим случајевима в. одељке о датим падежима у поглављу *Општи падеж с предлозима*.

³⁵⁹ Остале примере употребе слободног ОП у функцији директног објекта в. у Прилогу 4 (806–1882).

³⁶⁰ О разлозима појаве ове конструкције в. у одељку о предлогу *у* у поглављу *Општи падеж с предлозима*.

У грађи сиринићког говора забележени су и примери (32–34) употребе ОП с инструменталним значењем, које се типично везује за конструкцију *сас* + ОП. Иако је ова појава слабо заступљена и могла би се окарактерисати као подстакнута спонтаношћу говора, изворни говорници је не оцењују као страну.³⁶¹

32. А преко ноћ кѝша, кѝша, кѝша! Вѝкам: „Лѝлѝ! Одне се ни кѝша! Тѝмељ ђе ни се напуни *вѝду!*“

33. И дарујој ме *наре*.

34. Али нѝма – да пуштим коња, ђе ни се утѝпа, товарен *дрва*.

Уз ОП у функцији директног објекта могу се јавити конгруентни и неконгруентни атрибути. Они се могу наћи испред појма у ОП (примери 35–36), али и иза њега (примери 37–38). Постпозиција је знатно чешћа код неконгруентних атрибута, иако и њихов распоред може бити врло произвољан, тако да не морају ни бити у непосредном контакту с главном речи синтагме.³⁶² У случају да синтагма садржи и конгруентни и неконгруентни атрибут, они се обично јављају у распореду као у примеру (37): конгруентни атрибут у антепозицији у односу на именицу у ОП, неконгруентни у постпозицији у односу на њу.

35. *А глогѝве кѝлце* дељаље, свѝшто праѝле.

36. Прво да се изѝде *од врапче мѝсо*.

37. *Праз* нај више и *кѝпус кѝсој*. И *кѝсој кѝпус* *ѝс кѝце*. И *крѝмит* смо турале през њу.

38. Туру вино у чашу и у *ложѝцу гра* и зѝлче от кѝлач.

И у случају да синтагма садржи два конгруентна атрибута, они се распоређују око именице у ОП, тако да је један у антепозицији, а други у постпозицији (примери 39–40). Дистрибуцију чланова синтагме и њихове међусобне односе требало би испитати детаљније у посебном истраживању, нарочито када је реч о постпозитивној употреби атрибута, у контексту контакта с албанским језиком, у којем је то уобичајен редослед (в. нпр. Шушка/Несими 1997: 71–75).³⁶³

39. После он вѝка нѝшто по њѝгоо: Врати ми *млѝко*, врати ми *моу краву мѝрну*.

³⁶¹ Она би се потенцијално могла разматрати и у светлу теорије да би појава слободног ОП у функцији индиректног објекта, каква је забележена у северним грчким дијалектима и ромском, могла бити балканистичка црта (исп. Friedman/Joseph 2023: 424–427).

³⁶² О овоме в. детаљније у одељку *Предлог од* у поглављу *Генитив*.

³⁶³ С. Огњановић наводи да је појава употребе атрибута у постпозицији присутна у свим српским дијалектима, те да је најчешће резултат говорникове потребе за истицањем, али ипак наводи: „Не може се искључити ни могућност да су страни утицаји (нпр. румунски, арбанашки) дали подршку постпонираној употреби атрибута у оним случајевима када није наглашен“ (Огњановић 2020: 172). Потоњу могућност нарочито подржава раније изнесена тврдња да „без икакве сумње најзначајнију улогу у животу нашег језика током многих векова — од свих несловенских језика одиграли су романски језици; њихов утицај је и дуготрајан и разноврстан и географски најраспрострањенији“ (Поповић 195: 145).

40. Па не смо прђшле сђг^к *јено брдђнце мђло*, до тђјка, јена-ж'ђна, овајђ
Горица, Вицке, Јагодиђна сђстра, вика отђда:

6.3.1.1.1. Општи падеж уз партикуле *ка* и *по*

Осим конгруентних и неконгруентних атрибута, уз ОП у функцији директног објекта, могу се јавити и непроменљиве речи попут партикула *ка* и *по*. Ове партикуле у сиринићком говору чине непосредно окружење именице у ОП, у односу на коју се увек јављају у антепозицији, утичући притом на представу појма уз који стоје. Речца *ка*³⁶⁴ је поредбена, и у случајевима када се употребљава уз ОП у функцији директног објекта увек, уноси значење ~ *предмет сличан појму у ОП* (пример 41 и 1883–1888 у Прилогу 4).

41. И напрајле одђ дрђва: издђлођ *латине* па је напраиђ *ка сталђжу*, лђк.

Употреба партикуле *по* с доминантним дистрибутивним значењем (о овом значењу в. и у оквиру употребе предлога *по* с Л и ОП) знатно је комплекснија, како на формалном тако и на семантичком плану. На првом месту, може се разликовати употреба речце *по* уз једну именицу у ОП (пример 42) и уз две (исте) именице у ОП између којих је размештена (пример 43 и 1889–1895 у Прилогу 4). У потоњем случају, иако појам у ОП има функцију директног објекта, целокуона конструкција с партикулом *по* у средини има квалификативно значење и указује на *начин* вршења радње. О томе сведочи пример (43) у којем се иста именица јавља у функцији директног објекта (*теј ручице*), а затим и у конструкцији с *по* (*ручицу по ручицу*). У вези с формалним одликама употребе речце *по* може се истаћи и да је њена употреба могућа и у постпозицији уколико именицу у ОП прати конгруентни атрибут, односно да се у том случају задржава уз конгруентни атрибут (пример 44), иако је то ређи случај у односу на употребу у антепозицији у односу на именицу у ОП (и њене детерминаторе).

42. Узђмо *по-јено-зрђно дрђн* и се прекрстиђмо.

43. И после сђднођ и чђкођ *теј ручице*, *ручицу по ручицу*.

44. Кој што има, даде. Напре ги дађале *јђјце по јено*.

Партикулом *по* се у сиринићком говору, као и у стандардном српском језику, означава „дистрибутивна интерпретације мешовитог предиката“ (Stanojević/Ašić 2006: 10).³⁶⁵ Присуство партикуле *по* уз директни објекат указује на то да постоји више појединачних предмета означених датом именицом у ОП, те да над сваким од њих радњу може вршити један вршилац или неколико њих (субјеката) (пример 45). Уколико је валентност глагола таква да подразумева и индиректни објекат, сваки појединачни предмет означен именицом у ОП уз речцу *по* приписује се појединачном

³⁶⁴ О њој в. и у поглављу *Номинатив*.

³⁶⁵ У погледу интерпретације множинских предиката као дистрибутивних или колективних могу се разликовати они исказани глаголима чија је интерпретација искључиво колективна (нпр. *играти се*), искључиво дистрибутивна (нпр. *замислити*) и мешовити (нпр. *купити*), код којих се на основу различитих индикатора (као што су употреба партикула, прилога *заједно* и сл.) може судити о томе да ли указују на дистрибутивно или колективно вршење радње (о овоме детаљно у Stanojević/Ašić 2006).

појму, тј. особи у функцији индиректног објекта (типично исказаног Д у којем је у примеру (46) лична заменица за 1. лице мн. у енклитичкој форми (*ни*). У примеру (47) се на основу контекста може претпоставити да се ради о већем броју реципијената, који би се могли формализовати индиректним објектом, као у примеру (46), односно, и пример (47) може се интерпретирати као њему претходећи.

45. Вржүјоў *по тојчке ручице*.

46. Ни дал'е *по јено одело* и не пуштил'е кот куће.

47. Свѣ не избрѳи, људе кѳлко смо, крѳ сѳс нѳж^{III} – сѳчи, сѳчи, *по јѳну кѳцку тѳкву*.

В. Станојевић и Т. Ашић наводе да се у стандарном српском језику имперфективни глаголи, какав је *сече* у примеру (47), ретко могу интерпретирати дистрибутивно, због тога што се њима исказани „догађаји не могу бити тотално раздвојени“ (Stanojević/Ašić 2006: 17). У поменутом примеру, међутим, осим могућности дистрибутивне интерпретације (в. горе), имперфективни глагол употребљен је у императиву, који у сиринићком говору може бити употребљен релативно и означавати хабитуалне или понављане радње (детаљно о хабитуалности и њеној реализацији у сиринићком говору в. Вељовић/Младеновић 2018). Овакве радње „се одликују временском прогресијом – следе једна за другом или произилазе једна из других“ (Вељовић/Младеновић 2018: 83), дакле, иако означене имперфективним глаголом, конципирају се као целовити свршени догађаји у низу. Оваква употреба глагола у предикату додатно истиче дистрибутивност у примеру (47).

Управо глаголски облик, тј. време (футур први) у примеру (48), којим је, као и у примеру (47) исказана хабитуална радња, главни је показатељ дистрибутивности, с обзиром на то да је јасно да су и субјекат и објекат у једнини. Комбинацијом датог глаголског времена и директног објекта с партикулом *по* у наведеном примеру заправо се указује на својеврсну дистрибутивност у времену. У примерима (49–51) сачувана је изворна грађија (из Младеновић 2019) у којој је секвенца *по* одвојена од заменице *неки*, али се процењује да се не ради о дистрибутивној партикули уз заменицу, већ о сложеној заменици *понекој*, која се „у односу на основну заменицу [*некој* – А. Р.] користи када се истиче значење „'ретко који, покоји, гдекоји““ (Младеновић 2019: 455).

48. *Рракүју* домаћин кѳј пија, ће попије *по јѳну чѳшу*.

49. Ё, после ставим и *по неки дѳнар* унутра.

50. Стаи у њѳга *по неко крѳче*, па обѳси га на неку црѳшњу самовѳлску.

51. Издѳљоў *по никѳје дрво*.

У примерима (52–53) претпоставља се да се не ради о дистрибутивној партикули *по* уз партитивне синтагме с прилогом *лек*, односно *мало* (о партитивним синтагмама в. у оквиру одељка *Број*), већ о сложеним прилозима *полек*, *помало*. У примеру (53) именица *зевње* није у Г јд., већ у ОП мн., са значењем ~ *различите врсте земље, различите*

скупине земље³⁶⁶ и целокупна конструкција *помало зевње* могла би имати и дистрибутивну нијансу, с обзиром на то да се ради о вишеструком субјекту: свака жена носи *помало зевње*.

52. Ё, по́сле га ми́чи, и како-ко́ј се ди́за, та́ко пи́је *по лѣк ви́но*.

53. Ће оти́немо, ће се извржо́у ж'ѣне, *по ма́ло зѣвње* да доне́соу, па ће узаврѣ́јоу во́ду.

Именице у ОП често се у сиринићком говору јављају у идиоматизованим синтагмама с конструкцијом *у руке* као неконгруентним атрибутом (пример 54 и 1896–1905 у *Прилогу 4*). Претпоставља се да је до оваквих синтагми дошло кондензацијом предиката с глаголом *узе*, уз који је именица у ОП у функцији директног објекта (у примеру 54 – *крчаже*), а конструкција *у руке* с инструменталним значењем (о овоме детаљније у одељку *Предлог у у поглављу Општи падеж с предлозима*).

54. Ѐ – *крча́же у ру́ке* и искóчи и посипу́је.

У вези с употребом ОП у функцији директног објекта могу се још истаћи и примери у којима има набрајања у наведеној функцији. Најчешће је реч о асиндетском набрајању (примери 55–56). Оно што се у сиринићком говору истиче јесте постојање примера у којима се, вероватно због дужег набрајања, одступа од употребе ОП и користи се Н (пример 56). Таква промена очигледна је у једнини само код именица III деклинационог типа, будући да се једино код њих ОП разликује морфолошки од Н (аниматне именице I деклинационог типа не срећу се у набрајању у истраживаној грађи) и у множини именица I деклинационог типа. Пример (56) може послужити и као доказ да се у овим случајевима не ради о међусобној замени Н мн. и ОП мн. код именица I деклинационог типа (о овоме в. у поглављу *Номинатив*), већ да на промену падежа утиче набрајање, због тога што су у њему употребљене и именице у Н јд. (нпр. *ченица*).

55. Берѣ́мо то́ј: *копи́тњик, врбу, тикву дебелѣ́кву, копрѣ́ву, кру́шку*.

56. Па ће домаћин, на та́нур све́ настаља: *пога́че, кола́чи, зеља́ник, чени́ца, ви́но, жа́рље*. Све́ да се кади́мо та́мо.

6.3.1.2. Општи падеж с обавезним детерминатором и у функцији обавезног детерминатора

Општи падеж с детерминаторима, било обавезним било необавезним, може се у сиринићком говору употребити у функцији директног објекта (пример 57),³⁶⁷ са

³⁶⁶ Уколико „имплицира кохерентну, по одређеном принципу организовану целину коју појимамо као нешто појединачно, избројиво, именица остварује и наспрамну плуралску парадигму“ (Ивић 2008: 16). Наведена тврдња односи се на збирне именице или оне са збирном интерпретацијом (детаљније у нав. делу), међутим, како се „између појма збирног и појма градивног и не поставља [...] у ствари, нека чврста семантичка граница“ (Ивић 2008: 19), овакво поимање употребе множинског облика може се применити и на градивну именицу *зевња*.

³⁶⁷ О ОП у функцији директног објекта с факултативним детерминаторима в. у одељку *Општи падеж у функцији директног објекта*.

значењем времена одвијања радње, тј. симултаности (пример 58) и у значењу мере времена (пример 59).

57. И он ће врже *лѣк слѣмче* от постѣље на јѣно грањче, а овај што нѣси пѣпоу, па ће мѣгне тѹја пѣпоу на тај прѹт.

58. И сѣг вѣкѣм, нѣсѣм млѣго сујевѣран, да млѣго овако прѣчам за Бѣга, али ми се чѣни, као *тѹј годѣну* да не помѣго Бѣг^к да извучѣмо стѣку, да не покољѣмо.

59. *Цѣу нѣћ* појѣмо, учѣмо се.

Функцију прилошке одредбе времена најчешће врше именице у ОП с обавезним детерминатором. Обавезни детерминатор у оваквим синтагмама могу бити заменице (примери 60–61 и 1933–1965 у *Прилогу 4*) и бројеви (пример 61 и 1966–1983 у *Прилогу 4*). Овакве синтагме могу се наћи у у функцији именског дела предиката³⁶⁸ (пример 63). Уколико се у улози временског оријентира нађе назив празника, он самостално (у ОП=Н) може вршити функцију одредбе времена, односно, означавати симултаност (пример 64 и 1986 у *Прилогу 4*).

60. А *овѹј годѣну* оћале, али кошѹл’а нѣма за њѣга – волиќви стѣмак! Јѣк^х, развијен.

61. *Тѣј врѣме* каплѣри ги вѣкал’е.

62. Довѣдѣм снѣшу и одмѣ *дрѹгу недѣљу* оћоу да гу извѣдѣм на вѣду.

63. А *трѣћи дѣн* је Јѣван Крстѣтељ.

64. *Вѣлиќи четвѣтак* нѣ смо радѣле пѣље.

У функцији одредбе времена и са значењем симултаности типично се употребљавају и синтагме у ОП у којима се комбинује дан у недељи и доба дана, како је у примеру (65).³⁶⁹ Забележен је и један пример (66) у којем је синтагма у ОП употребљена уз предлог *за* и заједно с њим има значење симултаности. Целокупна синтагма *време окупатор* је у ОП, а именица *окупатор*, такође у ОП је у функцији обавезног детерминатора. Пример је важно истаћи због тога што су у грађи забележена још два примера (пример *А борѣна кѣд немѣло за врѣме окупације* (3 у поглављу *Генитив*) и 55 у поглављу *Општи надеж с предлозима*) употребе конструкције *за време* + детерминатор. За сва три примера се може претпоставити потицање из политичког дискурса,³⁷⁰ али једино је именица III деклинационог типа у функцији детерминатора употребљена у Г (пример *И командир дѣшо, милиције, у сѣбу да ме ѹзоу* (2 у поглављу *Генитив*)), што указује на значај форме и онда када се уносе/прихватају новији обрасци из стандардног језика.

65. А *нѣтак вѣчер* па гѣре смо ишле. А сѣге наредѣле попѣви.

³⁶⁸ Иако би због временског значења синтагме *трѣћи дан*, она, према традиционалном тумачењу у србистичким граматицама (о овоме детаљно у Ковачевић 2022: 116–120), била сматрана прилошким делом предиката или прилошким предикативом (како је, нпр. у Станојчић/Поповић 1999: 227–229), у овом раду се сматра именским делом предиката или именским предикативом. О овоме детаљније в. у поглављу *Номинатив*.

³⁶⁹ Уп. са примерима у којима се користе називи месеца уз атрибутив *месец* у оквиру предлога *у* у поглављу *Општи надеж с предлозима*.

³⁷⁰ О овоме в. детаљније у оквиру анализе примера (2) у поглављу *Генитив*.

66. Па, мој отац ми би'а, за *време окупатор*.

Одредбу мере времена најчешће врше синтагме које се састоје од именице с временским значењем и обавезног детерминара исказаног придевом *цеу* (пример 67 и 1987–2010 у *Прилогу 4*). У функцији детерминатора у овим синтагмама могу се наћи још и бројеви (пример 68 и 2011–2016 у *Прилогу 4*), заменице (пример 61) и прилози (пример 69 и 2017–2020 у *Прилогу 4*).

67. Сэм би́ла да ра́дим *цеу́ дэн* у плани́ну.

68. Сэ́ду *јэн дэн*. Па се искі́сну с мла́ку во́ду.

69. Он чувáа сра́жу сэс мэне *која́ вре́ме*.

На меру времена, иако ређе, могу указати и партитивне синтагме у ОП, у којима је у функцији детерминатора или партитивне допуне посебан облик именице на *-а* (о овоме в. у одељку *Број* и у Младеновић 2019: 415–421), у случају да је реч о именици I деклинационог типа, као што је у примеру (70). Синтагма *месец дана* се врло често користи, па се може рећи и да се ради о идиоматизованој форми. Забележени су и примери (71–72) употребе самосталне именице у ОП у функцији одредбе времена. Оваква употреба могућа је због тога што именице *година*, *месец* у свом значењу садрже избројиву прецизнију меру у мањим временским јединицама – данима, односно месецима. Сматра се, такође, да оне у ОП у оваквој функцији кондензују синтагму *јену годину / је(да)н месец*, која се такође користи у сиринићком говору.

70. И седи по *месе́ц дэ́на* у ту́ј во́ду.

71. Тој тра́је *годи́ну*, да га осóлиш да не́ му мислиш.

72. Кој љóће да га сýши по́ више, по́ више се сýши – *м'есе́ц*.

Напоследку, именицама у ОП с обавезним детерминатором могуће је у сиринићком говору исказати и одредбу мере (пример 73 и 2021 у *Прилогу 4*).

73. Исто др́во се скра́ти *један цін*.

6.3.1.3. Општи надеж у партитивним конструкцијама

Употребу именица у ОП неопходно је посебно прокоментарисати и у светлу партитивних конструкција. У функцији главне речи у оваквим синтагмама могу бити прилози (пример 74), друге именице (пример 75) и бројеви (пример 76). Именице у партитивним синтагмама чија је главна или партитивна реч број имају у свакој употреби, односно функцији исту форму: именице I деклинационог типа бивају у облику на *-а* (у примеру 76 наведене су партитивне конструкције с ОП множине именице *кило*), именице II деклинационог типа су у облику на *-ети* или у облику ОП множине (пример 77), а именице III деклинационог типа су увек у ОП множине

(пример 78).³⁷¹ И овим синтагмама се могу исказати све до сада наведене функције попут директног објекта (примери 76–77) и мере времена (пример 78).³⁷²

74. Остајмо *мало* *жито* и тој *посл’е* извучемо и нажитимо *цве’ће*.

75. Напрајмо *лију* *крóмитə*.

76. Па натурáмо *стó* *снопа*, *стó* и *педесет*, па турíмо *двá* *кóња*, *трí*.

77. Мíцки жагáнци да закóл’еш, *петнаес*, *двáес* *пéт* *кíла* *јагње* – óно нéма ти *дéсет* *кíла* *мéсо*! Мáле.

78. *Шéс* *недéље* [постимо] на Бóжић. Сéдам за Велíгдэн.

Прилози који се најчешће користе у партитивним синтагмама јесу *млого* (пример 79), *мало* (пример 80) и *лек* (пример 81). Последња два имају исто значење и уз њих се често јавља и партикула *по* (примери 42, 52, 53). Наведена речца не утиче ни на форму ни на значење целокупне синтагме, иако она уз прилоге (али и друге врсте речи, в. у одељку *Број* и у Младеновић 2019: 564–570) указује на компарацију, а може имати и дистрибутивно значење (о томе в. горе). У случају наведених примера (42, 52, 53) процењује се да се ради о сложеном прилогу *помало*, односно *полек* који се с именицом повезује на исти начин као и *мало*, односно *лек*.

79. Не мóж ни да жíвиш ако попијеш *млого* *ракију*.

80. Али сэм узéла прво *мало* *мéd^m*.

81. Пресíпоў грóбə, *лэк* *вiнце*, *лэк* *цве’ћенце* нажитиў.

У групи партитивних синтагми нарочито се истичу оне код којих су и управна (партитивна) реч и партитивна допуна именица, како је до сада већ забележено у примеру (75, в. и 82 и 1924–1927 у *Прилогу 4*). Партитивна реч синтагме може бити и у Н, онда када је у субјекатској функцији, а допуна ће увек бити у ОП (в. у поглављу *Номинатив*). Уз овакве партитивне синтагме може бити употребљен и број (пример 83 и 1930–1932 у *Прилогу 4*). Није неуобичајен случај да редослед у овим синтагмама буде такав да је партитивна допуна испред партитивне речи (пример 84).

82. Кэд му падне први зóб детéту, узéмо *зálче* *лéба* и узéмо тој зóпче.

83. Оберéмо *прву* *тúру* *белóјке*.

84. И сiрə, пéтогə усирíмо и јúтре дэн *сiр*, *грúду*, изнесéмо и једéмо на рúчак.

Када је реч о редоследу синтагматских конституената, у случају када у синтагми постоји атрибут, он се везује за партитивну реч и уколико дође до промене редоследа као у примеру (84), он остаје уз њу, док партитивна допуна бива измештена на почетак синтагме (пример 85). Томе у прилог сведочи пример (86), у којем је партитивна реч изостављена, али атрибут остаје конгруентан с њом: број *јено* је уз именицу м. р. јд. (*бањак*) употребљен у с. р. јд. због тога што је изостављена партитивна реч *дрво*.

³⁷¹ О овоме детљаније у одељку *Број*.

³⁷² Партитивне конструкције у говору Параћинског Поморавља исказују се такође ОП у функцији детерминатора, премда постоји могућност и употребе Г у овим случајевима (Милорадовић 2003: 65).

Партиитивним синтагмама с партиитивном именицом као главном речи синонимна је конструкција *од* + Г/ОП (Г именица III деклинационог типа, ОП свих осталих) с партиитивним значењем, што показује пример (87), у којем су употребљене обе варијанте. Како се у вези с датом предлошко-падежном конструкцијом претпоставља (в. у поглављу *Генитив*), она је новија, те би употребу конструкција с предлогом *од* и партиитивних синтагми требало додатно испитати у светлу актуелних дијалекатских промена и поређењем постојеће грађе и података с подацима из нове грађе.

85. Стаймо со́л, и стаймо ма́ло ле́ба, *о́рис* *нико́је зр́нце*.

86. *Јено* [*дрво*] *бања́к*^x и ове́ј дру́ге обичне двé донесе.

87. За Бóжић куд на́с је обичај кá[д] донесе́мо бања́к, ни́је ка по Срби́је што ми прича́ле ова́ко да се донесе, донесе́мо јено дрво о[д] дуб. Донесе́мо *дуб јено дрво*.

6.3.2. Општи падеж с предлозима

У овом поглављу анализирају се конструкције ОП с предлозима. Поједини предлози могу се јавити и уз Г, пре свега код именица III деклинационог типа. У овој анализи се, у наведеном случају, ослања на методолошке поступке и литературу коришћене у поглављу *Генитив*. Стога се у анализи у овом поглављу упућује на дистрибуцију употребе предлога и уз Г одређеног деклинационог типа, односно на присутност истог значења у конструкцијама с Г и ОП.

6.3.2.1. Предлог без

Предлог *без* употребљава се уз ОП именица I и II деклинационог типа у једнини и множини (на пример, у примеру 1 именица *оуак* је у ОП јд., а именица *говедо* у примеру 2 у ОП мн.) и уз ОП именица III деклинационог типа у множини, док се оне у једнини уз овај предлог бележе у Г (у примеру 2 именица *овца* је у ОП мн.).³⁷³

1. Куће бйле без *уоуак*.
2. А кáкви је домаћин *без гоéда* и *без оуце*?

Конструкцијама *без* + ОП у сиринићком говору означава се квалификативно значење (пример 1 и примери 1–5 у *Прилогу 6*), односно, њоме се врши „ближе одређивање једне појаве другом“ (Ивић 1957–1958: 144). Овом конструкцијом указује се такође и на значење пропратне околности, једнако као и генитивним конструкцијама с овим предлогом код именица III деклинационог типа.³⁷⁴

Када је значење пропратне околности у питању, код конструкција *без* + ОП може се препознати одсуство пропратне околности или комитативност (Јуришић 2014: 474) у примеру (3 в. и примере 6–8 у *Прилогу 5*). Затим, присутне су и конструкције с кондиционалним значењем (пример 4 и примери 9–14 у *Прилогу 5*), као и оне са значењем неповољних услова у оквиру којих се радња извршава – тзв. концесивно значење³⁷⁵ (пример 5 и примери 15–16 у *Прилогу 5*).

3. И по тој се вйди кóлко бија тéжак живот и кóлко бйле сиротиња што оуце се узимáле на бачéњу, да чуwаш оуце *бес нáре*.
4. Сэге је по тéшко да се живи *без оwце*.
5. *Бес нóзив* сэм отйшо у војску.

³⁷³ О начинима разликовања Г јд. и ОП мн. именица III деклинационог типа, с обзиром на то да деле наставак *-е*, в. поглавље *Синкретизам*. О овима двама падежима, односно о њиховом разликовању, као и потешкоћама у вези с тиме писано је и у оквиру одељака о појединим предлозима (нпр. *због*) у поглављу *Генитив*.

³⁷⁴ Као основно значење предлога *без* – у случају говора јабланичког краја (Жугић 2010: 158–159) и Горње Пчиње (Јуршић 2014: 496) уз ОП, а у случају говора Параћинског Поморавља (Милорадовић 2003: 122) уз Г – Р. Жугић наводи „У најширем смислу, конструкцијама с предлогом БЕЗ означава се однос изузимања, издвајања једног појма и појма од кога се изузимање, издвајање врши“ (Жугић 2010: 158).

³⁷⁵ О значењу в. Јуришић 2014: 489.

6.3.2.2. Предлог близо

Предлог *близо* користи се уз ОП именица I и II деклинационог типа у једнини и множини. Овај предлог је код именица III деклинационог типа забележен с ОП множине и Г једнине. Предлог *близо* уз ОП може имати и лик *близу*. У највећем броју примера забележено је значење оријентационе индирективности (примери 6–7 и 17–21 у Прилогу 5), што је примећено и код употребе предлога *близо* уз Г.³⁷⁶ У примеру (7) претпоставља се да је именица *девојка* у ОП мн. због тога што је реч о уопштеној изјави, не о реферисању на конкретну особу.

6. Сѝн ми је тамо, *близу* *Нѝшѝ*.

7. Мѝј сѝн не волѝа да бѝне *близо* *девојке*.

Као и код генитивних конструкција с овим предлогом, и код ОП забележени су примери (8–9) са значењем оријентационе адлативности (о овоме детаљније одељку *Предлог близо* у поглављу *Генитив*).

8. Донесѝсмо *близо* *болнога* *чоѝка*.

9. И вѝци прѝшле *близо* *наше* *ѝфце*.

6.3.2.3. Предлог више

Предлог *више* користи се уз ОП именица I и II деклинационог типа у једнини и множини и уз ОП именица III деклинационог типа у множини. Именице II типа у једнини уз овај предлог бивају у Г. Предлог *више* у грађи је забележен у три лика: *више*, *повише* и *извише*.³⁷⁷

Значење које се исказује конструкцијом *више* + ОП јесте оријентациона индирективност, једино значење забележено код конструкције *више* + Г. Оно је присутно у егзистенцијалним конструкцијама (пример 10 и 22–25 у Прилогу 5), али и у функцији прилошке одредбе уз предикате исказане другим глаголима (примери 11–12 и 26–31 у Прилогу 5).

10. А бѝше јен-црн ѝблак *извише* *Љубѝтен*.

11. Имале смо бачѝњу *више* *Берѝце*.

12. Берѝмо жарље *повише* *сѝч*.

У грађи је код конструкција *више* + ОП забележен и пример директивног значења. Глаголом *иде* у примеру (13) означено је кретање усмерено на простор изнад

³⁷⁶ У горњопчињском говору „предлог близу у ствари није примећен, али се често наилази на *близо/близу* у прилошком значењу: овдека је близу бија“ (Јуришић 2014: 414), док је у говору Параћинског Поморавља „за оријентационо обележавање места „на малом одстојању од x“, односно „у близини x“, у употреби, но веома ретко, предлог *близо/близу* с генитивом“ (Милорадовић 2003: 120). И Р. Жугић бележи предлог *близу* у говору јабланичког краја, али уз ОП (исп. Жугић 2010: 114–115).

³⁷⁷ Предлог *више* уз Г и са значењем оријентационе индирективности постоји и у говору Параћинског Поморавља (Милорадовић 2003: 113), док у горњопчињском дато значење има конструкција *више* + ОП (Јуришић 2014: 408).

појма у ОП (*Штрпце*), који није прецизно детерминисано него оријентационо. Исто значење ове конструкције забележено је и у горњопчињском говору (Јуришић 2014: 438), као и у говору Параћинског Поморавља, у само једном примеру, док су сви остали примери везани за Г и значење оријентационе индирективности (исп. Милорадовић 2003: 113).

13. *Йдоў више Штрпце на никóу вóду.*

Иако у примеру (14) нема експлицитно исказаног директног објекта, он се може претпоставити с обзиром на то да је функцији предиката употребљен глагол *однеси*, који у својој аргументској структури има директни објекат. Стога, конструкција *повише брата* у овом примеру има адлативно значење (са адлативним значењем в. и примере 32–33 у Прилогу 5).

14. *Однэси повише брата.*

У грађи сиринићког говора пронађен је и један пример адноминалне употребе конструкције *више* + ОП (пример 15). Њиме се, као и код осталих до сада помињаних примера, указује на оријентациону индирективност: у овом случају објекат локализације и управни члан синтагме (*брдо*) налази се негде на површини с горње стране локализатора (*Шаркоће*).

15. *Да изленемо на брдо више Шаркоће.*

6.3.2.4. Предлог *врз*

Предлог *врз*³⁷⁸ јавља се уз ОП именица I и II деклинационог типа у једнини и множини, уз ОП именица III деклинационог типа у множини и уз Г овог типа у једнини.

Основно значење конструкција *врз* + ОП, као и конструкција овог предлога с Г, јесте локационо адлативно: у примеру (16) предлогом *врз* уз ОП указује се на то да објекат локализације (*сено*) достиже и захвата горњу површину локализатора (*сено*) (с истим значењем в. и примере 34–36 у Прилогу 5), с додатним прецизирањем да се ради о покривању целокупне горње површине (о овоме детаљније у одељку *Предлог врз* у поглављу *Генитив*).

16. *И пóсле реду сéно вр[з] сéно.*

За разлику од употребе предлога *врз* с Г, у грађи сиринићког говора забележен је и један пример употребе овог предлога с ОП у значењу локационе индирективности: положај објекта локализације у примеру (17) је прецизно утврђен као целокупна горња површина локализатора.

17. *Па врс тѐ́ даске [је] сла́ма ђржа́на. Настаља́мо сла́му.*

³⁷⁸ Употреба и значења овог предлога у српским говорима детаљно су испитана у (Јуришић 2013), али већина њих у сиринићком говору нису пронађена.

У грађи нема забележених примера употребе именица III деклинационог типа у једнини уз предлог *врз* са значењем локационе индирективности, међутим, од изворних говорника је добијен пример: *непо је врз црецуљу*. Овај пример наводи на закључак да је ОП преузео од Г значења локационе индирективности, док су значења оријентационе индирективности опстала у конструкцијама предлога с Г.

6.3.2.5. Предлог *до*

Предлог *до* се употребљава уз ОП једнине и множине именица I и II деклинационог типа и уз ОП множине именица III деклинационог типа. Именице овог деклинационог типа уз предлог *до* бележе се у Г.

Најчешће забележено значење код конструкција *до* + ОП јесте адлативност, била она темпорална (пример 18), била спацијална (пример 19).³⁷⁹

18. Па бићи ће ми дадеш *до Вел'ике носте*.

19. На Крстаноше ишле вако сељани [...] *До вр село горе*.

Када је о темпоралним значењима реч, предлог *до* с ОП, као и с Г, означава терминативност, и то најчешће с именицама које означавају велике празнике (пример 20 и 37–38 у Прилогу 5), називе слава (пример 21 и 39–41 у Прилогу 5) и делове дана (пример 22 и примери 42–44 у Прилогу 5).³⁸⁰

20. От сүтра ми ће постимо *до Ускрс*.

21. А овај што остане дома, што ће мѣси, тај мѣси *до Митрoвдaн*.

22. *До плáдне* идемо у школу, от плáдне чувамо оўце.

У случају да се у ОП уз предлог *до* користе именице којима се означавају општији временски појмови, уз њих стоји и обавезни детерминатор (примери 23–24): у примеру (23) именица *година* има обавезни нумерички квантификатор и стоји с предлогом *до* (в. и примере 45–46 у Прилогу 5), те с њим одређује крајњу границу вршења радње. У конкретном случају, конструкција *до* + ОП указује на узраст који се перципира као темпорална крајња граница, односно има и терминативно значење. Процењује се да предикат с глаголом *напуни* представља почетак исказа који се не довршава, већ замењује новим, с предикатом састављеног од глагола *иде*, те да се конструкција *до* + ОП заправо односи на глагол *иде*.

23. Кэт сэм напунила *до дeсeт гoдiнe*, тэд^т, тој врѣме, нe се ишло [у Лазарицу].

24. Пóсле о[д] дeсeт гoдiнe *до четрнáeс гoдiнe*.

³⁷⁹ Како Д. Гортан-Премк наводи у вези с овим предлогом: „Основно му је значење одређивање крајње границе глаголске радње односно одређивање степена заступљености какве особине“ (Гортан-Премк 1963: 68). Овакво значење предлога *до* уз Г у говору Параћинског Поморавља описује С. Милорадовић, док у П-Т говорима овај предлог стоји уз ОП (исп. Жугић 2010: 82–83, Јуришић 2014: 436).

³⁸⁰ Празнике М. Ивић убраја у групу посредних временских појмова који указују „на све оно што појам-празник као такав значи, што носи са собом“ (Ивић 1955–1956: 169).

У грађи је забележен и један пример (25) употребе именице *дан* уз предлог *до*, а без детерминатора. Међутим, под овом конструкцијом се, на основу контекста, под даном подразумева светли део дана, јутро.

25. И он нерасвешћен *до дән*.

У оквиру темпоралних значења забележена је и комбинација ингресивно-терминативног значења, то јест, комбинацијом конструкција ОП с предлогом *до*, односно *од* (пример 26 и 42 у Прилогу 5), указује се на време трајања радње (о овом значењу в. детаљније у одељку Предлог од у поглављу Генитив).

26. Зговорѣна сѣм била, па – три, четири месеца. От Свете-Тројце *до Митројдан*.

Основно спацијално значење на које указују конструкције *до* + ОП, као и *до* + Г, бива адлативност. Њима се указује на крајњу границу, односно место завршетка неке радње, било да се ради о глаголу кретања (пример 27 и 48–54 у Прилогу 5), било о некој другој радњи (пример 28 и 55–61 у Прилогу 5).

27. Кад дође *до стожар*, до дрво, па натрак^г јопе тако.

28. Стари свѣт, мало је он ка поважан, ка *но до кума* да сѣдне.

Уз глаголе с неусмереним значењем у предикату, конструкција *до* + ОП може имати и значење оријентационе индирективности (пример 29 и 62–65 у Прилогу 5), какво је забележено и код генитивних конструкција с овим предлогом.

29. Може он *но до кума* да бине, ка поглавни^ј је он, па то[ј] је стари свѣт!

У грађи сиринићког говора забележен је и један пример употребе конструкције *до* + ОП који, иако у основи има месно значење, може бити и пример за квалификативно значење. У примеру (30) оваквом конструкцијом (*до дно*) исказана је прилошка одредба за начин, са значењем ~ 'до краја'.

30. А не могло да догори *до дно*, него остало ка лумбура.

Забележен је, на крају, и један пример (31) употребе конструкције *до* + ОП с објекатским значењем, односно у функцији индиректног објекта која се типично везује за предлог *од* с Г/ОП (в. одељке о овим падежима, односно предлогом *до*).³⁸¹

31. А зависи *до село* [кад туру леје на њиве].

³⁸¹ Синонимна употреба предлога *од* и *до* у стандардном српском језику је могућа, међутим, она се пре свега везује за „спацијалне акузативне приједлошко-падежне конструкције с приједлогом *на*, типа: *Они су на корак до/од финала*“ (Ковачевић 2009: 59).

6.3.2.6. Предлог за

Предлог *за* се употребљава уз ОП именица I, II и III деклинационог типа у једнини и множини.³⁸² Као и у стандардном српском језику, предлог *за* у сиринићком говору „претежно означава однос намене“ (Стевановић 1961: 207). У највећем броју примера с овим предлогом (уз ОП) забележено је дато значење, а оно се, поред тога, може приметити и као додатна нијанса у осталим значењима (в. ниже).³⁸³

6.3.2.6.1. На првом месту битно је истаћи да је конструкција *за* + ОП у сиринићком говору уобичајено (с обзиром на често јављање у грађи) забележена у функцији предикатива, односно, уз копулативни предикат. Ова појава окарактерисана је у литератури као балканистичка црта (исп. Воžовић 2017). У таквим случајевима се такође задржава и значење намене која се односи на именицу у ОП, али целокупна конструкција *за* + ОП представља квалификацију која се приписује субјекту. Копула у овим примерима може бити у садашњем времену (пример 32–33, 35), али и у претериту (пример 34) (са истим значењем в. и примере 66–99 у Прилогу 5).³⁸⁴

32. Тóј *за ве́ђење* је.

33. *За ву́ну* су они́ја ма́ли гребéни, а *за коно́пљу* су ти́ја клино́ви, ка́кви! Па сéднеш и узíмаш по ма́ло и ова́ко ба́цаш и ву́чеш.

34. Кóј дéн би́ја та́ј *за свéре*?

35. *За у́рчи* је дóбро. А ако се исéче, ни́је дóбро *за човéка*.

Конструкција *за* + ОП забележена је и у егзистенцијалним конструкцијама у којима се појам у Н у функцији субјекта маркира као намењен појму у ОП у датој конструкцији (пример 36 и 100–107 у Прилогу 5). У оваквим случајевима информативни фокус заправо јесте на појму у конструкцији *за* + ОП. Тада субјекат у Н може бити изостављен, те се и уз предикат с глаголом *има/нема* и конструкцију *за* + ОП може јавити и само прилог (*башка* у примеру 37).

36. Ѐма, *за кукуру́з* има кошéви.

37. Ѐма ба́шка *за сирéње* гóре.

У осталим примерима употребе конструкције *за* + ОП у сиринићком говору јасно се истиче значење намене: радња (пример 38) се врши и намењује појму у наведеној конструкцији, односно – резултат радње у виду директног објекта (*трафке*

³⁸² У српском стандардном језику, пак, слаже се с „генитивом, акузативом и инструменталом“ (Стевановић 1961: 207, о овом предлогу в. још и Стевановић 1989, Пипер и др. 2005). Он у српском језику спада у групу „тзв. примарних предлога“ (Грицкат 2003: 11), односно, није настао преласком неке речи друге врсте у предлоге и није последица хомонимије (исто).

³⁸³ И. Грицкат, за анализу користећи распоред значења у *Речнику српскохрватског књижевног и народног језика* (РСАНУ), као примарно значење предлога *за* уз А наводи спацијално: „доспевање на место позади нечега“ (Грицкат 2003: 12), које се у сиринићком говору не налази.

³⁸⁴ У стандардном српском језику јавља се конструкција *за* + ОП (тј. А) „у функцији семантичког језгра уз копулу“ (Пипер и др. 2005: 197) у примерима попут *Он је увек за песму*, којима се исказује „позитиван однос субјекта према појму у акузативу“ (исто). Како Ђ. Божовић истиче, ову конструкцију уз копулу пак „проналазимо у бројним примерима, најчешће из говорног језика“ (Воžовић 2017: 164), наводећи примере попут *То није за причу*.

у примеру 39) приписује се појму у наведеној конструкцији (с оваквим значењем в. и примере 108–190 у *Прилогу 5*).³⁸⁵ Конструкција *за* + ОП у овим примерима синонимна је с употребом слободног Д. С. Милорадовић примећује да се у говорима који имају Д, у случајевима када се ипак употреби конструкција *за* + ОП показује „чиста намена“ (Милорадовић 2022: 340).

38. *За војника* кој имáа у војску [се пое].

39. *За стоку* се небѣроў трафке – копрѣве, от круше, од јабўке, од врбе, о[д] тѣкве дебелѣкве.

У осталим радовима у којима се такође истражује употреба предлога *за* уз ОП нарочито се истиче да се њоме „означава с ким се некој женској особи спрема брачна веза, с киме она ступа у ту везу и с киме јест у њој“ (Стевановић 1961: 208, в. још и Милорадовић 2003: 181, Радић 2010: 83, Букумирић 2011: 22 између осталих). Такав је случај и у сиринићком говору (пример 40 и 135 у *Прилогу 5*).

40. Кэт сэм се јá удáла *за овога човѣка*, ми бија л'ѣп чóвек, ми бија дóбар.

Конструкцијом *за* + ОП означава се и разлог извођења неке ритуалне радње. У примеру (41) у ОП (уз *за*) употребљава се именица која означава појам чије се дешавање жели спречити вршењем радње у предикату, док се у примеру (42) радња изводи како би до појма у ОП (уз *за*) дошло (о (не)жељености појаве закључено је на основу ширег контекста). Са значењем попут исказаног у примеру (41) чешће су конструкције *за од* + Г/ОП.

41. Јѣн дѣн у годѣну нѣ сме да се рабóта *за вѣтар*.

42. *За кишу* поáле.

Међу примерима намерног значења конструкције *за* + ОП нарочито се истиче конструкција *за једѣње*. Иако се и она јавља с основним намерним значењем (пример 43 и 191–196 у *Прилогу 5*), она има и значење *храна*, замењујући тако дату именицу у сиринићком говору,³⁸⁶ што се може видети из ширег контекста у примеру (44).

43. Мóраш да јѣдеш, а нѣје *за једѣње*.

44. И дóђоў да помóгноў што трѣба *за свáдбу* да се спрѣма. Да помóгно *за једѣње*.

³⁸⁵ Овакву употребу предлога *за* с ОП уочава и М. Букумирић у говорима северне Метохије: „Том предлошко-падежном конструкцијом означава се појам коме је намењено нешто што произилази као резултат радње глагола у предикату, или се подразумева да му се намењује на основу контекста синтагме акузатива с предлогом *за*“ (Букумирић 2009: 20). Другим речима, датом конструкцијом указује се на бенефицијара (о овом појму детаљније у поглављу *Датив*).

³⁸⁶ У свим дијалекатским текстовима, али и у илустрацијама у монографији (Младеновић 2019) само је једном забележена именица *храна*, иако је храна и обедовање честа тема (в. нав. дело). То значи да именица *храна* не постоји (вероватно због (иницијалног) /х/, које се у сиринићком говору изгубило, и ретко се супституише (исп. Младеновић 2019: 201–205)) и да се уместо ње користи конструкција *за једѣње*. О конструкцији *за једѣње* у употреби описаној у тексту в. дијалекатски текст у Младеновић 2019: 868–869.

Именицама које се типично сматрају временским, односно, које се могу назвати и јединицама „природне временске сукцесије“ (Ивић 1955–1956: 169), као што је, на пример, *зима*. У примерима (45–46) се њима, пак, у сиринићком говору не указује на темпорално значење (о њему в. ниже), већ на намену која се везује за дати временски период. У примеру (45) конструкција *за зиму* означава период у којем ће резултати радње бити коначни и тада употребљиви/корисни (с истим значењем в. и 197–198 у *Прилогу 5*). Исти случај је и са именицом *година* у примеру (46), уз коју стоји и обавезни детерминатор.

45. Ё, *за зиму* после седи туј.

46. И тој се сабирало у ручице овако, па се турало у кѹп да се згѹри, да се очѹка тој сѹме *за другу годину*.

6.3.2.6.2. Друга велика група значења која се може издвојити код употребе предлога *за* уз ОП јесте темпорална. Као и у стандардном српском језику, „овом се предлошко-именичком синтагмом може одређивати и време у току којег се и за које се врши, или до краја којег се изврши радња означена управним глаголом“ (Стевановић 1961: 214). Како је већ наведено, и код ових значења остаје присутна и нијанса значења намене, па се конструкцијом *за* + ОП „не детерминише само време, већ и околност, па чак и повод“ (Павловић 2000: 64). То је нарочито очигледно у примеру (47) у којем глагол *нареди се* са значењем *дотера се* указује на то да конструкција *за Божић* представља и повод, односно дан (време) које је намењено за такву радњу.

47. Кѹт се наредимо *за Божић!*

Са значењем темпоралне локализације најчешће се јављају називи празника (пример 48), односно светаца и слава (пример 49), као и сама именица *слава* (пример 50).³⁸⁷

48. *За Васиљицу* се праи флија. Тај флија се праи у ђѹѹк. Узвријеш воѹду па лепо замѹшаш у лѹнче, стаиш солче, брашно.

49. *За Свети Јѹван* папрѹћ берѹмо. Сечѹмо папрѹћ и га стаљамо под глау да прѹспијемо над папрѹћ. Под јаѹтук да се стаи папрѹћ.

50. Кѹлач се мѹси ка *за слау*. Исто.

Осим латентног значења намене, код оваквих, темпоралних конструкција (јер се радња означена глаголом у предикату врши пригодно, због или зарад прилике формализоване конструкцијом *за* + ОП), може се препознати и објекатска употреба (о објекатској употреби конструкције *за* + ОП в. ниже): у примеру (51) за конструкцију *за Бурђевдан* може се претпоставити и функција индиректног објекта, какав се обично исказује Д када је у датој функцији аниматна именица (в. поглавље *Датив*), а значење би се могло прецизирати као стимулус за извршење радње у предикату (деталније о овоме у наведеном поглављу).

³⁸⁷ Овакве именице у конструкцијама *за* + А (ОП) и с темпоралним значењем јављају се, између осталог, и у говорима северне Метохије (Букумирић 2011: 21), у горњопчињском говору (Јуришић 2014: 448–449), али и у стандардном српском језику (Пипер и др. 2005: 220). С темпоралним значењем у сиринићком говору в. и примере 199–307 у *Прилогу 5*.

51. *За Ђурђевдан* куд нас нај више се радујоу наши. И ја ка дѣте кѣт сѣм бѣја, нај више сѣм се радуваа за *Ђурђевдан*.

Осим с називима празника, у сиринићком говору конструкције *за* + ОП с темпоралним значењем често творе и именице *доба/о*, *време* и *живот*, које у свом значењу имају временски период који се према контексту може прецизирати, па се користе уз обавезни детерминатор (примери 52–56 и 303–310 у *Прилогу 5*). У примеру (55) именица *живот* употребљена је без детерминатора због тога што има значење 'као кад је био жив', будући да се ради о исказу преузетом из наратива о вампиру.

52. *За моје доба* ишле да просу девојку.

53. У старо време напре за *моје добо*.

54. Збореле да имало за *тој време*.

55. *За мој живот*, како ја пантим, нај тешка ми била деведесет и трећа година.

56. И онда полако, полако долази код њу и врши љубав сѣс њу исто ка што вршија за *живот*.

Премда је до сада истицано да се код употребе предлога *за* у осталим значењима задржава, макар у нијансама, и значење намене, у оквиру темпоралних конструкција забележено је неколико примера који указују на губљење таквих додатних (намерних) значењских нијанси. У примерима (57–59) у истом исказу и с истим значењем (темпоралним) употребљене су напоредо конструкције *за* + ОП и *на* + ОП (о временском значењу ове конструкције в. у одељку *Предлог на*), код којих се ни на формалном ни на семантичком плану не препознају разлике.³⁸⁸

57. Нишале се ка за *Велигдан* и на *Ђурђевдан*.

58. И на *Прочку*, на пример, за *Прочку*, Вице, ми онапре смо ондуале, можда и ви кот куће.

59. И тој смо викале. Тој на *Беле покладе*, за *Прочку*.

Примере (58–59) потребно је додатно прокоментарисати. Сам пример (59) указује на претпоставку да се предлог *за* користи уз уобичајен, локални назив празника (*Прочка*), док је *на* резервисан за званичан, црквени термин (*Беле покладе*), који Сиринићани користе само у разговору с особама које нису из жупе. Односно, другонаведени предлог могао би се окарактерисати као везани за доживљај употребе стандардног српског језика од стране говорника сиринићког говора. Међутим, у примеру (59) се уз локални назив празника јављају оба предлога, те би се на основу сучељавања ових примера могао евентуално разматрати утицај фонотактике, који је примећен и код спацијалних значења предлога *за*, односно *у* (в. ниже). Изношење

³⁸⁸ И. Антонић примећује да у стандардном српском језику постоји разлика између темпоралних конструкција *за* + А и *на* + А на нивоу обележја *процесуалност* (+), која код првих постоји, а код других не. Односно, конструкције *за* + А могу се разумети и као *за време* или *током* појма у А (ОП) (о овоме детаљано у Пипер и др. 2005: 219–221). У сиринићком говору се готово подједнако користе оба предлога уз ОП и са темпоралним значењем (в. одељак *Предлог на*).

дефинитивних закључака у вези са овим питањем захтевало би посебно организовано истраживање у вези с употребом наведених предлога и значења.

6.3.2.6.2.1. У грађи сиринићког говора, у оквиру конструкција ОП с предлогом *за* пронађени су и примери са значењем темпоралне квантификације,³⁸⁹ у функцији прилошке одредбе мере времена.³⁹⁰ Ово значење исказује се најчешће јединицама временске мере као што су именице *дан* (пример 60), *сат* (пример 61) и *време* (пример 62) (о њима, као и именицама типа *доба*, *време* в. у т. 7.6.2). Свака од њих уз себе има обавезни детерминатор. У примеру (63) и именица *месец* уз нумерички квантификатор указује на меру времена и може се претпоставити да се предлог *за* односи и на њу, али је елидиран, како не би дошло до његове редундантне употребе. На меру времена указује и именица *година* која може стајати самостално, односно без детерминатора (пример 63), будући да се у њеном времену садржи прецизна квантификација друге јединице временске мере (12 *месеци*, в. пример 63). Уз њу се, ипак, може наћи и детерминатор, који има функцију истицања (пример 64).³⁹¹

60. Сабѣрем кад усірим онај сір, сабѣрем ма́ло кајмак, за недељу да́на сабѣрем тај кајмак.

61. За по́ла са́ат [је] готóо.

62. За крátко врéме понóо оти́шла та́мо, одлетéла.

63. Та́ко за годи́ну, двана́ес месéца йдо на грóбэ.

64. „Овој нека ти бине за цéлу годи́ну!”, ви́ка.

6.3.2.6.3. Када је о спацијалним значењима реч, код конструкције *за* + ОП преовладава адлативно значење. Њиме се указује на кретање или дирекцију усмерену ка појму у ОП, који се притом и достиже. Најчешће су у овој конструкцији и са датим значењем називи градова (пример 65 и 316–319 у Прилогу 5).³⁹² Овакво адлативно значење може се исказати и предлозима *на* и *у* уз ОП (в. одељке с датим предлозима), и са њима је забележен нешто већи број примера (наведени предлози су генерално заступљенији од предлога *за*, не само у наведеном значењу), али се не примећује разлика у употреби предлога *за*, с једне, и *на* и *у*, с друге стране. Примере употребе конструкције *за* + ОП са спацијалним значењем требало би детаљније испитати у вези с њиховим додиром с категоријом теличности, односно циља (о њој в. Пипер и др. 2005: 803–812). У грађи је забележен и пример (66) у којем се у адлативном значењу употребљава конструкција *у* + ОП након које следи конструкција *за* + ОП с намерним или циљним значењем, што би се могло сматрати сигналом за својеврсну стилизацију или фонотактику која је блокирала узастопну употребу истог предлога.³⁹³ За разлику од

³⁸⁹ Темпорална квантификација разуме се као „одмеравање дужине трајања [...] предикације или као одмеравање учесталости њеног понављања“ (Јуришић 2014: 456).

³⁹⁰ Исто значење забележено је и у говорима северне Метохије (Букумирић 2011: 21).

³⁹¹ Са значењем темпоралне квантификације в. и примере (308–313) у Прилогу 5.

³⁹² Како наводи М. Јуришић, конструкција *за* + А (ОП) „постала је уобичајена на целокупном српском језичком простору“ (исп. Јуришић 2014: 429).

³⁹³ Употреба конструкције *за* + А у примерима типа *Путујем за Београд* (Пипер и др. 2005: 214) присутна је и у стандардном српском језику, иако је „такав акузатив дуго сматран супстандардном формом, али данас преовлађује мишљење да нема озбиљног разлога оспоравати му статус стандардне форме“ (исто). И. Грицкат примере попут *Пут за Суботицу* (Грицкат 2003: 15) сматра утицајем, односно калком

осталих конструкција *за* + ОП у примерима (65–67) у којима је основно спацијално, а циљно значење латентно, конструкција *за жито* у примеру (66) указује искључиво на циљ вршења радње.

65. Он пође *за Урошевац*.

66. Њшли људи у Урошевац *за жито*.

У стандардном српском језику је предлог *за* уз А са адлативним значењем уз именице које нису топоними врло редак, тако да се „задржао уз локализаторе типа *сто, треза, машина, клавир*“ (Пипер и др. 2005: 215). У грађи нису пронађене наведене именице у датим конструкцијама и значењу, али јесу забележени примери употребе именице *астал* 'сто' у наведеној конструкцији (пример 67 и 320 у Прилогу 5).

67. Напре било да се иде кот комшије да се опрошћаваш. Седнеш *за астал*, се пије ракија.

6.3.2.6.4. Горе наведеним конструкцијама су врло сличне по питању досезања циља, односно додиром с појмом у ОП и конструкције *за* + ОП којима се исказује индиректни објекат.³⁹⁴ Глаголима у предикату оваквих конструкција указује се на вршење радње којом се утиче на наведени индиректни објекат (уп. са значењем директног објекта исказаног слободним ОП). У примерима с оваквом функцијом и значењем конструкције *за* + ОП, индиректни објекат може бити једини објекат (пример 68 и 321–328 у Прилогу 5), а може се јавити и уз директни објекат (у примеру 69 директни објекат је именица *јуже*, а индиректни *за стожар*, в. и примере 329–331 у Прилогу 5).³⁹⁵

68. Се увати *за глау*.

69. Туја *за стожар* се врже, јуже дугачко.

Међу примерима употребе конструкције *за* + ОП у функцији индиректног објекта издвајају се примери у којима је и значење намене, циља нарочито истакнуто. У примеру (70) јасно је да се радња означена глаголом у предикату, односно, конкретно, кретање врши с циљем да се прибави предмет у функцији индиректног објекта. Овакви примери, дакле, указују на теличност (о њој в. и у т. 6.3.2.6.3).³⁹⁶

70. Смо њшли *за боровнице*.

према немачком *nach*, примећујући такође да је многа значења предлога *за* потребно испитати у светлу балканистичких процеса и миксоглотије.

³⁹⁴ Примере попут (68–69) бележи и М. Букумирић у говорима северне Метохије, разматрајући их на следећи начин: „Акузатив с предлогом *за* у функцији остваривања контакта означава непосредни физички додир субјекта с појмом који је означен акузативном синтагмом“ (Букумирић 2011: 20).

³⁹⁵ Да је функција конструкција попут *за стожар* у примеру (69) индиректни објекат, процењује се на основу сличних примера у синтакси стандардног српског језика који су оцењени као употребљени у датој функцији (исп. Пипер и др. 2005: 206). Наведени примери би се, иначе, могли сматрати и прилошком допуном за место, такође са адлативним значењем какво је забележено у примеру (66) и одговарајућим у Прилогу 5.

³⁹⁶ Примере употребе предлога *за* уз А (ОП) с оваквим значењем бележе и С. Милорадовић у говору Параћинског Поморавља (Милорадовић 2003: 178–179), М. Букумирић у говорима северне Метохије (Букумирић 2011: 23). Модел *глагол кретања* + *за* + ОП с истим значењем присутан је и у примерима (332–339) у Прилогу 5.

У сиринићком говору се конструкцијом *за* + ОП означава и индиректни објекат који је допуна глаголима као што је то *зна* (пример 71 и 340–342 у Прилогу 5), *слуша/чује* (пример 72 и 343–345 у Прилогу 5), *прича* (пример 73 у 346–360 Прилогу 5) или *вика* (пример 74) итд., уз које у стандардном српском језику стоји Л с предлогом *о*, који у сиринићком није забележен.³⁹⁷ Дата појава одавно је оцењена као балканизам (исп. Попов 1984: 36), те би у сиринићком говору, али и на ширем простору П-Т дијалекта требало детаљније испитати, нарочито у вези с губљењем предлога *о*.³⁹⁸

71. Мй млого не знамо *за наше порекло*, млого слабо знамо.

72. Млого пута сэм слушаа *за вампире*.

73. И сэг викэм, нэсэм млого сујевэран, да млого овако причам *за Бóга*, али ми се чини, као туж годину да не помóго Бóг^к да извучемо стóку, да не покољемо.

74. *За калаканцурке* викале да ймо ^уогањ.

Индиректни објекат исказан конструкцијом *за* + ОП јавља се и уз друге глаголе, какав је *навија* у примеру (75). Чест је случај да се њоме указује на професију (пример 76 и 361–362 у Прилогу 5).

75. Вика: „Тй, бабо, сáмо *за Милоша* навијаш. Нај кртину њему”

76. Ће дојеш, Стојо – каже – *за јену бабицу* се тражи, а јá сэм препоручија, немамо у село тако добру другу, него тебе.

Уз глаголе којима се означава доживљај неке емоције, стања (примери 77–78) јављају се, такође и аниматне именице у конструкцији *за* + ОП. Оне су у функцији индиректног објекта и представљају стимулус. Дате конструкције, међутим, нису синонимне с употребом слободног Д којим се означава стимулус, тј. на њиховом месту се не би могао употребити Д.

77. А *за мáтер* ка нај жал ти је. Ако мочаш у воду, ће ти умре мáти. И неће се намóча. И тој измислија никој. Разне дéца имале – и заражéни, далéко бíло.

78. И мéне ми дође, ствáрно се уплáши *за дéте*, за мéне нé тóлко и *за брáта*.

У грађи је забележен већи број примера који садржи конструкцију *за леба*, која представља још један алтернативни назив за храну уопште (в. и *за једење горе*), уз глагол *умре* (пример 79 и 363–364 у Прилогу 5) и *трпи* (пример 80), уз који се именица *леба* јавља и у слободном ОП као директни објекат (в. одељак *Слободни општи падеж*), и уз глагол *пра(ј)и* (пример 81). У свим овим случајевима конструкција *за* + ОП има функцију индиректног објекта и узрочно значење, које, као и у стандардном српском језику, овај предлог стиче „само у контексту“ (Кликовац 1997: 26).

79. Па ће умрéте *за лéба* свй.

80. Да нé си ни тй, свй би трпéле *за лéба*. Па и дéте бйја, али памéтан.

81. Кукафци мй, штó ће прáјмо мй *за лéба*?

³⁹⁷ И у говору Параћинског Поморавља конструкцију *о* + А замењује *за* + А (исп. Милорадовић 2003: 179).

³⁹⁸ Конструкције сличне наведеним бележи и Р. Симић у говору Левча (Симић 1980: 87).

6.3.2.6.5. У грађи је забележен и један пример (82) употребе конструкције *за* + ОП у субјекатској функцији, прецизније – у функцији логичког субјекта. Именица у ОП уз *за* је аниматна и читава конструкција синонимна је употреби Д у функцији логичког субјекта и са значењем, односно, семантичком улогом доживљавача која се типично везује за Д (детаљније о односу ове две форме с истим значењем в. у одељку *Датив у функцији логичког субјекта* у поглављу *Датив*).

82. Поготоо за *мáтер* било тешко. Дџн и нџ ради́ле дџцу да се обџче.

6.3.2.6.6. У једном примеру забележен је и идиоматичан израз за *срећу* (пример 83). Израз *на срећу* није забележен, али јесте *на несрећу*.

83. За *срећу* наићоше Бугáри одма.

6.3.2.6.7. У сиринићком говору конструкција *за* + ОП јавља се и у адноминалној употреби: као неконгруентни атрибут означава намену појма (пример 84 и 365–372 у *Прилогу 5*) уз који стоји. У случају једине употребе у функцији допуне уз придев има експликативно значење (пример 85).

84. Кáзан овај за *ракију*. Тураш ги у кáзан сл'йве.

85. И тако – ја увек сáм фал'ичан за *кичму*.

Горе поменуто обележавање брачне везе присутно је и код адноминалне употребе конструкције *за* + ОП. У примеру (86) конструкција за *бата Милу* има управо такво значење, иако у овоме исказу не постоји трпни придев *удата*. Према изворним говорницима сиринићког говора, реч је о уобичајеној конструкцији у сиринићком говору.³⁹⁹

86. Још ги била тај Драги́ца за *бата Милу*.

6.3.2.7. Предлог зад/позади

Предлог *зад* јавља се уз ОП именица I, II и III деклинационог типа у једнини и множини, премда је забележен и један пример употребе овог предлога с Г. С обзиром на једнаке функције и значења, заједно с предлогом *зад* може се разматрати и предлог *позади*.⁴⁰⁰ У вези с овим примерима дискутабилна је форма именица III деклинационог типа: о томе да ли се ради о Г јд. или ОП мн. може се судити само на основу контекста, а често се ни у том случају не може са сигурношћу тврдити да ли је реч о једном или другом. У случају примера који се процењују као ОП мн. (примери 87–88) ослања се на то што је и објекат локализације (*теуци* у функцији субјекта у примеру 87 и *јајца* у функцији директног објекта у примеру 88) у множини.

87. Теу́ци ти су *зат кра́ве*.

88. У́зем јајца ако ви́дим *позáди кокџшке*.

³⁹⁹ У копаоничком говору се оваква употреба предлога *за* такође проналази, али уз И (Радић 2010: 83).

⁴⁰⁰ Предлог *зад* није заступљен у анализи синтаксе падежа горњопчињског говора, као ни у анализи појединих предлошко-падежних конструкција у говору јабланичког краја (исп. Жугић 2010, Јуришић 2014). У грађи говора Параћинског Поморавља забележен је само један пример употребе овог предлога (Милорадовић 2003: 122).

Конструкцијама с предлогом *зад/позади* + ОП исказује се значење оријентационе индирективности (примери 87–88) и адлативно значење (пример 89), два значења забележена и у оквиру употребе генитивне конструкције с предлогом *позади*. Како у индирективном, тако и у адлативном значењу, датим конструкцијама указује се на простор иза локализатора који је у ОП, односно на његову задњу страну.

89. И тој тури *позади коња*.

Значење оријентационе индирективности исказано овим конструкцијама забележено је уз копулативни предикат (пример 87), уз егзистенцијалне глаголе (пример 90), као и уз друге нединамичке глаголе (пример 91).⁴⁰¹

90. Ѐма јѐн пѓток *зат насѓште*.

91. Се кријѐш *зад брата*.

Адлативно значење ових конструкција јавља се уз директивне глаголе који могу бити интранзитивни (пример 92) и транзитивни (пример 93).⁴⁰²

92. Котличѓѓе, канте, сакријѓ се *зад-неки-ћѓшак*, пѓпне се нѓгде гѓре, па кѓд најѓѓе нѓкој – па му га шѓпне у шѓју – вѓррр!

93. Мати му турила јѓно-лѓкче *позади колѓпке*.

6.3.2.8. Предлог због

Предлог *због* јавља се уз ОП именица I (примери 94–95) и II деклинационог типа (примери 96–97) у једнини и множини. Овај предлог је код именица III деклинационог типа забележен с ОП множине (пример 98) и Г једнине.⁴⁰³

94. Учинија тој *због брата*.

95. Ме уватиѓе *због партизѓне*.

96. Свадиѓе се *због тој тѓле*.

97. Чекало се *због топила* за конѓплѓе.

98. Па га пѓкри, *због мѓве* га пѓкри у дѓн, а у ноћ га откријѓ да би га дувѓаа вѓтар, прѓмаја, да би бија осушен сѓр.

Конструкције *због* + ОП, као и *због* + Г, имају узрочно или каузално значење (осим горе наведених в. и примере 393–409 у Прилогу 5).⁴⁰⁴ У српском језику овај предлог има

⁴⁰¹ Остале примере с овим значењем в. у Прилогу 5 (373–388).

⁴⁰² Остале примере с овим значењем в. у Прилогу 5 (389–392).

⁴⁰³ О могућностима и потешкоћама при разликовању Г јд. и ОП мн. уз овај предлог в. одељак *Предлог због* у оквиру поглавља *Генитив*, као и поглавље *Синкретизам*.

⁴⁰⁴ У српском језику „узрочна значења се могу изразити помоћу већег броја предлога“ (Кликовац 1997: 26), али пре свега предлозима *због* и *услед* (који се не јавља у сиринићком говору), чије је „значење *увек* и *само* узрочно“ (исто). Када је реч о употреби предлога *због* у народним говорима, нарочито П-Т и К-Р, често се истиче питање његовог мешања с предлогом *ради* (Милорадовић 2003: 124–125, Јовић 1968: 165, Симић 1980: 58, Павловић 2000: 111, Јуришић 2014: 481–482, између осталих), као и питање његове употребе с финалним значењем, поред узрочног (исп. Жугић 2010: 139–141). Преплитање циљног и

искључиво узрочно значење (Кликовац 1997: 26). У сиринићом говору је, међутим, у једном примеру (99) забележена конструкција *због* + ОП са значењем намене.

99. И то[ј] је здраво, *због притисак* је здраво.

6.3.2.9. Предлог *из*

Предлог *из* употребљава се уз ОП именица I и II деклинационог типа у једнини и множини, као и уз ОП именица III деклинационог типа у множини, док се оне у једнини уз овај предлог јављају у Г.

Предлогом *из* уз ОП, као и уз Г, исказује се пре свега локациона аблативност.⁴⁰⁵ Удаљавање, односно, потицање може се даље прецизирати с обзиром на глагол у предикату уз који се јавља конструкција *из* + ОП. Тако, она је у сиринићком говору забележена уз глаголе кретања (пример 100). У овим случајевима могу се јавити топоними (пример 101 и 410 у *Прилогу 5*) или географски појмови (пример 102), али и друге омеђене површине или простори који имају прецизиране границе (пример 103 и 411 у *Прилогу 5*).

100. Вика: „Дошла вода *из раја*.”

101. Гџсти ишл'е *и[з] Штрџце*, и[з] Жупе ишл'е.

102. А и грџзе, и тој ће дођоу. Ишле из Виче, *из друга сѣла*, имало и Шиптари.

103. Вика, кџт посумљаш на теј људе који су такви кџ[д] те стрџтну, да – кџт пођеш, страмота што ће кажем, треба да се попишаш мало, вика, па пођи, *из дворите*.

Заједно с примерима (100–102), у посебну групу могу се издвојити примери у којима се аблативном конструкцијом *из* + ОП, као и *из* + Г, указује на нечије порекло (пример 104 и 420–435 у *Прилогу 5*).⁴⁰⁶

104. А тија археолози⁴⁰⁷ биле *из Београд*, они викале да је млого старо.

Аблативно значење имају и конструкције *из* + ОП уз глагол *(до)сели се* (пример 105 и 410 у *Прилогу 5*), као и уз неке друге глаголе, чешће динамичке (пример 106 и 411–419 у *Прилогу 5*), али и уз неке нединамичке (пример 107).

105. Ё, сџгџ, тија девет попа се доселиле први пуџа ис Црне Гџре, као *из место Кџчи*, није место Кџчи, из Гусиње.

узрочног значења, иначе, није необична појава. Она доводи „до кориштења истих језичких форми за изражавање и једног и другог значења” (Ковачевић 1988: 210).

⁴⁰⁵ Тако је, између осталог, и у стандардном српском језику (Стевановић 1989: 232–233), и у другим народним говорима (нпр. Милорадовић 2003: 101–102, Жугић 2010: 87, Јуришић 2014: 416, о овоме в. и у поглављу *Генитив*).

⁴⁰⁶ Овакво уже значење бележи се и у другим говорима чија је синтакса падежа испитана (Милорадовић 2003: 102, Жугић 2010: 87, Јуришић 2014: 416).

⁴⁰⁷ Пример (107) врло је илустративан и због питања утицаја стандарда на дијалекат – употреба лексеме *археолог* садржи фонему /х/, која се иначе у сиринићком говору не користи.

106. О, колци́на се диза́ле *из грóб!* Се диза́ле, брe! Оти́не, ви́ка, до́шо, ви́ка, нéћeс та́ј и та́ј.

107. То́ј се чу́ло чи́к у се́ло, ви́ка, оздо́л се чу́ло *ис то́ј но́ље* де ти збо́рим за то́ј.

Конструкцијама *из* + ОП маркіра се аблативно значење и уз транзитивне глаголе. У таквим случајевима исказује се да појам у ОП у функцији директног објекта трпи радњу чија је последица његово уклањање из унутрашњости локализатора⁴⁰⁸ означеног конструкцијом *из* + ОП (пример 108 и 412–419 у *Прилогу 5*). Пример (108) један је од ретких у којем је уместо Г јд. употребљен ОП јд. именице III деклинационог типа уз предлог *из* (в. још и пример 423 у *Прилогу 5*). Ни на основу самог примера (108), као ни на основу ширег контекста у којем је употребљен не назире се разлог за одабир ОП јд. уместо Г јд. овог типа именица.

108. Тeт смо имáл'е, *ис цр́кву* узeмо сл'ике, те́ј крстоно́ше ги ка́жу, и сeз бајра́це идeмо сви́ групáлно, кро[з] ж'и́то гази́мо да би се ж'и́то роди́ло.

У грађи је забележен и један пример (109) инструменталног значења⁴⁰⁹ исказаног конструкцијом *из* + ОП, као што је случај и с генитивном конструкцијом с предлогом *из*.

109. Eте, ја́ ко́лко не́ сeм ста́р, али па́нтим ја́ кeт се је́ло са́мо *из је́н ча́нак*.

Напоследку, у грађи сирињског говора пронађен је и један пример употребе конструкције *из прво време* с ингресивним темпоралним значењем. Иако је значење саме конструкције несумњиво ингресивно, на основу ширег контекста може се закључити да је она заправо употребљена у значењу ~ *раније, у ранија времена*, па би њено значење у примеру (110) заправо било значење темпоралне локализације.

110. Кeт се мрсíло, те́т печeње нема́ло. Сирeње, мл'eко кисeло, раки́ју. Та́ко би́ло *ис пр́во вре́ме*.

6.3.2.10. Предлог између

Предлог *између* користи се уз ОП множине именица свих деклинационих типова и уз Г једине именица III деклинационог типа. Овај предлог јавља се у четири лика *миђу* (пример 111), *међу* (пример 112), *измиђу* (пример 113) и *између* (пример 114).

111. А бeше је́н-бо́лес *миђу кра́ве*.

112. Нема́ло ни сва́ђа *међу бра́та* и *ме́не*.

113. Има́ло и је́но-ју́же *измиђу ко́лце*.

⁴⁰⁸ Прецизније, из унутрашњости *садржатеља*. О овом термину в. у оквиру предлога *у* у овом поглављу.

⁴⁰⁹ Ово значење М. Јуришић назива инструментативним (Јуришић 2014: 470), а С. Милорадовић овакве примере убраја у значење омогућивача (Милорадовић 2003: 104), што представља ужу поделу у оквиру инструменталног значења, о којем пише и М. Јуришић (2014: 100), с ослонцем на теорију М. Ивић (2008: 7–17). О овом значењу детаљније у одељцима о предлозима *на*, *с* и *у* у овом поглављу.

114. Ал си турија између тѣбе и зѣта.

Када је о значењима реч, основно које се конструкцијом *између* + ОП може исказати јесте значење оријентационе индирективности.⁴¹⁰ Њиме се показује да је објекат локализације у границама које чини два или више локализатора,⁴¹¹ што се на формалном плану одражава присуством најмање двеју именица у ОП јд. или именицом у ОП мн.⁴¹² У једном примеру (115) забележена је, пак, конструкција *између* + ОП јд. такође са значењем оријентационе индирективности. У овом случају се под именицом *оцак* подразумевају стране оцака посматране из унутрашњости, а разлог због којег није употребљена конструкција *у* + ОП, могло би се претпоставити, јесте тај што је било битно да се прецизира његов центар са једнаком удаљеношћу од свих страна.

115. Имáло оцак, имáја оцак па имáла *миђу оцак* постае́но вери́га.

Ово значење је често уз егзистенцијалне глаголе (примери 111–113, 115 и 436–453 у *Прилогу 5*). Слично значење присутно је и у исказима с другим, нединамичким глаголима у предикату (пример 116 и 454–466 у *Прилогу 5*). У спречи с оваквим глаголима, конструкција *између* + ОП указује на границе у оквиру којих се врши радња означена глаголом у предикату.⁴¹³

116. Партиза́ни се кри́ле *миђу Јажинце* и *Штрпце*.

Конструкција *између* + ОП забележена је и уз динамичке глаголе или, прецизније, уз глаголе кретања, те са њима у предикату указује на границе између којих се то кретање врши (пример 117 и 464–466 у *Прилогу 5*).

117. А лаза́рка, та́ј ма́ла, о́на *измиђу лазаре* прово́ди.

Предлогом *између* уз ОП може се исказати и адлативно значење. У примеру (118 и 467–469 у *Прилогу 5*) указује се на то да је циљ радње смештање појма у директном објекту између два или више локализатора, односно, у центар већег замишљеног локализатора који је сачињен од два или више мањих (исказаних конструкцијом *између* + ОП).

118. И та́ко о́вдек има та́ј ру́па, *међу теј камење* се ста́ви, ручи́ца смо гу зва́ле.

У грађи је забележен и један пример (119) адноминалне употребе конструкције *између* + ОП са значењем спецификативности. У њему целокупна синтагма уз

⁴¹⁰ Овакво значење, иако се спацијална сматрају полазним за већину осталих, није забележено у оквиру конструкције *између* + Г. Оно је у говору Параћинског Поморавља забележено и код Г и код ОП (исп. Милорадовић 2003: 115), док се предлог *између* не помиње у обради горњопчињског говора. С друге стране, код конструкције *између* + ОП није забележено значење темпоралне интериорности, које је доминантно код *између* + Г у сиринићком говору.

⁴¹¹ Плуралност локализатора као неопходан предуслов за употребу овог предлога често је помињана у истраживањима (нпр. Ивић 1957–1958: 150–151, Милорадовић 2003: 116, Пипер и др. 2005: 149).

⁴¹² О овоме детаљније в. у одељку о предлогу *између* у поглављу *Генитив*.

⁴¹³ Овакво значење предлога *између* уз ОП забележено је у говору јабланичког краја (Жугић 2010: 109).

дистрибутивну партикулу *по* (*по јен метар измиђу редове*) чини одредбу за начин и има и додатно дистрибутивно значење.

119. По јен мѣтар *измиђу рѣд* смо се'ал'е.

6.3.2.11. Предлог *изнад*

Предлог *изнад* употребљава се с ОП именица I и II деклинационог типа у једнини и множини и уз ОП множине именица III деклинационог типа, док се оне у једнини уз овај предлог бележе у Г. Са свим именицама је дати предлог забележен у малом броју примера (в. и у поглављу *Генитив*). С именицама I и II деклинационог типа употребљен је укупно три пута (пример 120 и 470–471 у *Прилогу 5*) и у сва три случаја има значење оријентационе индирективности, по чему се разликује од конструкције *изнад* + Г, код које је поред овог забележено и адлативно значење. Значење адлативности у вези с употребом предлога *изнад* јесте управо оно што овај говор, заједно с горњопчињским (Јуришић 2014: 408–410; 483), разликује од говора Параћинског Поморавља (Милорадовић 2003: 114–115) и стандардног српског језика (Пипер и др. 2005: 150).

120. Штó знам ал има *изнат сѣло*.

6.3.2.12. Предлог *испод*

Предлог *испод* забележен је уз ОП множине именица свих деклинационих типова и уз Г једнине именица III деклинационог типа. Као и код примера с Г, овај предлог је у грађи присутнији од предлога *изнад* и, такође, чешће значи „негде ниже у односу на х“ (Милорадовић 2003: 114) него „с доње стране х“ (исто). Конструкцијама *испод* + ОП изражавају се значење оријентационе индирективности (пример 121 и 472–478 у *Прилогу 5*) и адлативно значење (пример 122 и 479–480 у *Прилогу 5*). Значење оријентационе индирективности и адлативно забележени су и код конструкција *испод* + Г, што није случај с аблативним значењем.

121. Óўде су, тўја *испот Шаркѳће*.

122. И пóсле она' лѣба, извўчем *испод она' лѣба* танур па на наћви озгóр на кáпак.

6.3.2.13. Предлог *испред*

Предлог *испред* се у сиринићком говору користи с именицама I и II деклинационог типа у ОП једнине и множине. Код именица III деклинационог типа, овај предлог стоји уз Г јд. и ОП мн. У највећем броју примера, конструкцијом *испред* + ОП исказује се значење оријентационе индирективности (пример 123 и 481–491 у *Прилогу 5*), премда је забележена и њена употреба с адлативним значењем (пример 124 и 492–493 у *Прилогу 5*), исто као и при употреби овог предлога уз Г.⁴¹⁴

123. Далѣко бýло, тѣшко тѣбе ако се наћјеш *исплет самовилке*.

⁴¹⁴ С локационим спацијалним значењем јавља се и у горњопчињском говору (Јуришић 2014: 409), док у говору Параћинском Поморавља, иако у малом броју, има примера и с аблативним и с темпоралним значењем (Милорадовић 2003: 115).

124. Да ги ваћамо под лѣсу турамо ченицу испред *ивциане*.

6.3.2.14. Предлог код

Предлог *код* употребљава се с ОП мн. именица свих деклинационих типова. Именице III деклинационог типа уз овај предлог претежно се јављају у Г јд., премда је забележено и неколико примера именица овог типа у ОП јд. Овај предлог постоји још и у лику *куд*. Конструкција *код* + ОП може имати оријентационо индирективно (пример 125), примарно значење које се везује за овај предлог (Белић 1972: 231-232), и адлативно значење (пример 126), исто као и конструкција *код* + Г.⁴¹⁵

125. *Кут кокџике* тој морало да има вџшке.

126. Одма идеш *кот кума*, питаш.

Када је о значењу оријентационе индирективности реч, оно се свакако јавља у егзистенцијалним конструкцијама (пример 125 и 494-497 у *Прилогу 5*), али и уз друге нединамичке глаголе, попут *види* у примеру (127, в. и 498-504 у *Прилогу 5*). Предлог *код* уз ОП аниматних именица, као и уз Г јд. именица III деклинационог типа (в. у поглављу *Генитив*), указује на задржавање у близини локализатора исказаног ОП, тј. у његовој/њеној кући (примери 128-129).

127. Се виде змија *код јагње*.

128. И вика: „Мамо, ја нећу да идем – вика – да седим ку[д] тебе и ку[д] *тата*, ја оћу *кут чича-Ненка* да идем да седим.”

129. Било кој гу спрема тужка *куд рџда*.

Адлативно значење ове конструкције остварује се уз глаголе кретања (пример 130 и 512-520 у *Прилогу 5*), као и уз транзитивне глаголе у предикату којима се указује на смештање појма у ОП у функцији директног објекта у близини локализатора, исказаног конструкцијом *код* + ОП, како је у примеру (131, в. и 521-523 у *Прилогу 5*), као и у стандардном српском језику (Стевановић 1966: 160)

130. И *кут попа* се ишло, знџш, да молитви́мо вџду за дџте што се роди́ло.

131. Па га однесем *кут краве*.

Управо с адлативним значењем употребљене су конструкције начињене од предлога *код* и ОП именица III деклинационог типа. У примеру (132) употребљена је конструкција *кут кућу*, која је много чешћа у Г (в. поглавље *Генитив*) с којим може имати и адлативно значење и значење оријентационе индирективности. У овом случају не примећују се нарочите особености у односу на генитивну конструкцију с предлогом *код*. Конструкција *код младу* (пример 133) указује на утицај стандардног језика на лексемном плану, будући да је за сиринићки говор уобичајенија лексема

⁴¹⁵ Употреба и значења предлога *код* (уз Г, односно ОП) анализирају се и у говору Параћинског Поморавља (Милорадовић 2003: 151-153) и Горње Пчиње (Јуришић 2012: 427), док се у анализи синтаксе појединих падежних конструкција у јабланичком крају бележи само предлог *куде* (исп. Жутић 2010: 84-85).

снашка. То, међутим, не представља обележје која би утицало на одабир ОП наместо Г, управо супротно. Нема особености ни у употреби имена *Свети Димитрија*⁴¹⁶ уз предлог *код* у примеру (134).

132. Увечер сэм дóша око óсам саáта, дéвет, *кут кућу*.

133. И тражиў да íдоў *куд млáду*.

134. Па проз Берéце кáмењ по кáмењ пренесуwáле сељáни, да гу донéсу *кот Светóга Димитри́у*.

6.3.2.15. Предлог *кроз*

Предлог *кроз* употребљава се уз ОП именица свих деклинационих типова. С истим значењима јавља се још и предлог *проз* или *през*.

Највећи број примера употребе ОП с овим предлогом има директивно спацијално значење,⁴¹⁷ односно, њима се исказује перлативност (пример 135).⁴¹⁸ Међутим, конструкција *кроз* + ОП забележена је и уз нединамичке глаголе (пример 136).

135. Па *пре[з] шу́му* па вамо отóсмо на туј страну, па јóпе у Штрпце.

136. Се искíда онај цвёт и ујутру се омíјеш сáс вид-вíду и глéдаш *кроз онај вéнац* креј слúnце.

Када је реч о значењу које би се могло описати као оријентационо индирективно, какво је у примеру (136), код њега се на првом месту може издвојити употреба ове конструкције уз глаголе перцепције (типа *види, гледа*, пример 135 и 526–527 у Прилогу 5), али и уз друге глаголе који подразумевају пресецање локализатора.⁴¹⁹ Забележен је и пример употребе *кроз* + ОП у егзистенцијалној конструкцији. У примеру (137) конструкција *прес коприве* има и дистрибутивну значењску нијансу, иначе уобичајену за конструкцијом *по* + Л (в. поглавље *Локатив*).

137. Имáло *прес копрíве* по мáло цвeíће.

Такође с дистрибутивном значењском нијансом забележени су и примери у којима се јављају глаголи који имају својеврсну динамичност, односно представљају активну радњу (типа *удара* у примеру 138, в. још и 526–531 у Прилогу 5), али не и кретање. Међу њима се истиче примери (138–139) са адлативним значењем: конструкцијом *прос тој блато*⁴²⁰ указује се на шире распрострањен локализатор на

⁴¹⁶ „Мушка имена често прилазе скупини именица на -а: *Миливоја, Димитрија, Станоја, Благоја, Александра*“ (Младеновић 2019: 358).

⁴¹⁷ И у сиринићком говору, као и у стандардном српском језику, „предлог *кроз* имплицира кретање објекта локализације с једне на другу страну локализатора“ (Кликовач 2006: 236).

⁴¹⁸ Подједнако као и у стандардном српском језику (исп. Пипер и др. 2005: 212–213, Арсенијевић 2003: 177–190), али и у говору Горње Пчиње у оквиру употребе ОП с *кроз* (Јуришић 2014: 421–422).

⁴¹⁹ Уз глаголе перцепције среће се и у стандардном српском језику (Пипер и др. 2005: 213, Арсенијевић 2003: 181).

⁴²⁰ Д. Кликовац наводи да локализатор може бити „садржатељ типа кутије/посуде или садржатељ-материја: овај први ће омогућавати кретање објекта локализације, док ће га материја чешће

који се, односно по којем се објекат локализације распоређује (в. и 528–530 у *Прилогу 5*). Овакво, дистрибутивно значење, типично је за конструкцију *по + Л* (в. поглавље *Локатив*, али и ниже). Одабир конструкције *кроз + ОП* уместо *по + Л* могао би бити резултат природе локализатора (*блато*) у чију унутрашњост објекат локализације може потонути, односно, неће се задржати на његовој површини.

138. Тўј, *през теј снофџе* – ўдри, ўдри!

139. Па ће тўриw кучїста *прос тој блáто* свé.

Са директивним значењем јавља се конструкција *кроз + ОП* пре свега уз глаголе кретања (пример 140). Уз њих, ова конструкција јавља се с просекутивним значењем,⁴²¹ типичним за И у језицима са синтетичким падежним системом, какав је стандардни српски језик (о њему в. Пипер и др. 2005: 248). Просекутивом се „открива место пређено извесним кретањем, дакле место у извесном смислу динамички схваћено“ (Ивић 1954: 121). Ради се, према томе, о значењу блиском перлативном, које подразумева кретање површином локализатора – просекутив (слично предлогу *преко*, о овом предлогу в. у поглављима *Генитив* и *Општи надеж*).⁴²²

140. Сэстају се двé, двé жéне, и ўзоў по мáло вóду и мéтлу и йдо *прос пóље* и пéвоў.

Инструментал се по просекутивном значењу „супротставља свим осталим месним конструкцијама, са изузетком конструкције *по + локатив*“ (Ивић 1954: 121). Л с предлогом *по* се од И у просекутивном значењу разликује по томе што је њиме „прецизиран начин на који се прелази место при кретању (захватањем различитих тачака, пружањем у разним правцима, кретањем у разним правцима) док код просекутива није“ (Ивић 1951–1952: 178). Разлика је, дакле, у дистрибутивној нијанси која је забележена и код предлога *кроз* уз ОП, у оквиру индирективног значења (в. горе). У сиринићком говору забележени су и примери конструкције *кроз + ОП* с директивним значењем (будући да се јавља уз глаголе кретања) и с дистрибутивном нијансом. Овакво значење омогућава семантика локализатора у ОП: ради се о локализатору, типично у множини, који се састоји од више појединачних чланова и чија се унутрашњост пресеца. У примеру (141) такав локализатор је букова шума, односно, буке – неодређени и већи број појединачних локализатора (с истим значењем в. и 541–544 у *Прилогу 5*). У прилог наведеној тврдњи говори и пример (142) у којем је локализатор *гробље*, простор којим се може кретати, или, с обзиром на то да се ради о сиринићком говору, *кроз* чију се површину може кретати. Такође, на површини *гробља* подразумева се већи број појединачних локализатора, гробова,

спречавати“ (Klikovac 2006: 236). С обзиром на то да материја спречава кретање, значење таквих конструкција је индирективно, што, стога, указује на значај појма у ОП у комбинацији с предлогом *кроз* за целокупно значење конструкције.

⁴²¹ С. Милорадовић у говору Параћинског Поморавља истиче употребу конструкције *кроз + А* наместо просекутива (Милорадовић 2003: 186).

⁴²² Поред примера (140), с просекутивним значењем в. и 534–542 у *Прилогу 5*.

међу којима се може кретати, што додатно утиче на дистрибутивну нијансу, тј. подразумева кретање по различитим тачкама локализатора.⁴²³

141. Па трчи по краве *през бјуке*.

142. И треба да прођу *през гробљишта* ође.

У грађи сиринићког говора забележено је и неколико примера употребе конструкције *кроз* + ОП с квалификативним значењем. У примеру (143) дата конструкција има функцију одредбе за начин (в. и примере 545–546 у Прилогу 5).

143. Задрж’и ченицу оздол *през његује прсте*.

6.3.2.16. Предлог место

Предлог *место* се у сиринићком говору користи с именицама I и II деклинационог типа у једнини и множини у ОП и с ОП именица III деклинационог типа у множини, док су оне у једнини уз овај предлог у Г. Овај предлог у сиринићком говору јавља се још у лику *наместо*. Као и уз Г предлог *место* указује на супститутивно значење,⁴²⁴ најчешће метафоричко, било да се ради о супституцији појма у субјекатској (пример 144), било у објекатској позицији (пример 145, с истим значењем в. и 547–555 у Прилогу 5).

144. А Цеца мислела да је исто снае *место ћерке*.

145. А ми даамо стоке сено *наместо бунгур*.

6.3.2.17. Предлог на

Предлог *на* забележен је у сиринићком говору уз ОП свих деклинационих типова, у једнини и множини. Спада у продуктивније предлоге и конструкцијама с њиме могу се исказати многобројна значења, пре свега спацијална (пример 146) и темпорална (пример 147).

146. А опанци *на ђмак* се сүшу.

147. Мй корүбу само *на Прџку* бацамо у башчу.

6.3.2.17.1. У домену спацијалних значења истичу се значење локационе индирективности (какво је у примеру 148) и локационе адлативности. Конструкцијом *на* + ОП место објекта локализације прецизно се одређује као горња површина локализатора, односно, њоме се указује на ареалокализацију (пример 148), али и уопште на површину неког омеђеног простора (пример 149) и простора који може бити узвишен, издигнут (пример 150).⁴²⁵

148. И док је врела тај вода, сџди *на шџрет*.

⁴²³ „Савладавање унутрашњег простора претпоставља његову омеђеност геополитичким границама или природним путем, типом земљишта, растињем и сл.“ (Арсенијевић 2003: 177).

⁴²⁴ Његова употреба иста је с Г у говору Параћинског Поморавља (Милорадовић 2003: 125) и у стандардном српском језику (Пипер и др. 2005: 174–175, Стевановић 1989: 357), као и с ОП у горњопчињском говору (Јуришић 2014: 474, в. и остале П-Т говоре наведене тамо).

⁴²⁵ И у горњопчињском говору конструкција *на* + ОП јавља се са значењем оријентационе индирективности (између осталих) (Јуришић 2014: 404–405).

149. *На бачило* колиба пра'ена сас пруже од лэске.

150. Штó смо косíле гóре, *на туј Мерају* што викамо, штó смо косíле за два, три саáта, дóле нé би могáле за два, три дéна да покосíмо. Тóлко имáло.

Најчешће се у улози локализатора налази простор који је на неки начин ограђен, тј. има прецизне границе (као што је *њива* у примеру 151 или *Мераја*, шири простор на којем се налази већи број поседа различитих власника, у примеру 150). Локализатор може бити и површина за коју се везује и на којој се врши скуп активности (*бачило* у примеру 149 и *бачења* у примеру 152, која метонимијским преносом подразумева и околину *бачење* ~ *планинске колибе или куће*). Исто тако, локализатор може бити површина око појма у ОП уз *на*, као што је то *река* (пример 153). Код појединих локализатора који се пре могу описати као вертикални и уски, те објекат локализације не може бити *на* њима, локализатор је место уз које или око кога се појам у конструкцији *на* + ОП налази (пример 154). Када локализатор уз предлог *на* чини именица *место*, она захтева и обавезни детерминатор, с обзиром на изостанак уже спецификације њене семантике (пример 155).

151. *А, на њíву*. Сéдиў, íгроў се.

152. Па најстáра жéна кóа је *на бачéњу*, и стáр мўж^{III}. Јéс⁹.

153. И *на рéку* смо прáле. *На рéку*, бóгме.

154. Пóсле, јéно-јўтро бéше, се скупў¹оу тáмо *на катиу*.

155. И *на никóје м'éсто*, óн остáи óвце, пóбеже.

Глаголи у предикату уз које може стајати прилошка одредба за место исказана конструкцијом *на* + ОП, са значењем локационе индирективности, могу бити копулативни (пример 156), егзистенцијални (пример 157), и могу указивати на индирективну радњу, било да је нединамичка (пример 158) или динамичка (пример 159).⁴²⁶

156. Три или пéт мóра да бíне али *на јéно корéњче*.

157. А и могáло и на онó¹, *на ледíну* трава де íма, гўста трава.

158. Óна шéта, не сéди *на јéно мéсто*.

159. Па да се степáмо *на пўт*. Па скр́ши крóшњу.

У оквиру примера с горе наведеним значењем нарочито се истичу конструкције *на астал/совру* (примери 160–162). Могло би се навести с обзиром на значења до сада наведених примера, да се и овим конструкцијама означава локациона индирективност. Међутим, с обзиром на то да се ради о локализацији у близини једне од страна локализатора (уп. с предлозима *за* (уз ОП) и *са* (уз Г)), пре би се могло тврдити да се ради о оријентационој индирективности. Такође, с обзиром на употребу конструкције *за* + Л у стандардном српском језику у овом значењу, може се

⁴²⁶ Остале примере конструкције *на* + ОП са значењем локационе индирективности в. у Прилогу 5 (примери 556–701).

претпоставити ширење домена употребе предлога *на* на рачун предлога *за*. Као узрок би се могла истаћи учестала употреба предлога *на* уз ОП именица којима се означава простор око конкретног појма исказаног ОП или у његовој близини (в. горе).⁴²⁷

160. После кэт скүвоў, посебно јел'е дѣца *на сóвру*, посебно жéне, посебно мўжи.

161. *На астал* јéдоў дѣца.

162. Пá дѣца посебно *на дрўгу сóвру* јéле. Тако, *на совричиће*.

6.3.2.17.2. Другу велику групу спацијалних значења конструкције *на* + ОП чине примери с адлативним значењем.⁴²⁸ Досезање циља исказаног конструкцијом *на* + ОП јавља се како уз глаголе кретања (пример 163), тако и с транзитивним глаголима (пример 164).

163. Па мрзи ме да íдем на онóј, *на тáван* г'óре.

164. А 'óна – надр'óби ги, па изнэси ги прéдэ, овако *на балк'óн*.

У ОП уз *на* у адлативном значењу могу се јавити све именице, односно појмови који се јављају и у значењу локационе индирективности. Именица *место* и у адлативном значењу захтева детерминатор поред предлога *на* (пример 165). Такође, и код адлативног значења ове конструкције, под именицом у ОП подразумева се шири простор који је окружује: у примеру (166) именицом *кућа* указује се и на простор око ње, на двориште (о овоме в. и у оквиру предлога *код* с Г). И горе поменуте конструкције *на астал* и *на сóвру* јављају се и с адлативним значењем (примери 167–168). За разлику од њихове употребе у локационом индирективном значењу, адлативно значење може се исказати и предлогом *за* с ОП (в. одељак о овом предлогу).⁴²⁹

165. Дешавáло се тўјка да умирáле млого дѣца, да се цéле фамили'е фарóјле. И сóг глéдам, *на тóј мéсто* што ни викаá дéда да не прáјмо кўћу, напра'а јén чóек кўћу.

166. Прво дóшл'е *на мóу кўћу*, мајку ги јéбем.

167. Седнéмо *на астал*, ручáмо.

168. На Васил'ицу напраиў бареницу и тўру *на сóвру*.

6.3.2.17.2.1. У грађи сиринићког говора забележени су и примери комбинације аблативно–адлативног значења, исказани комбинацијом конструкција *од* + Г/ОП и *на* + ОП (в. и у одељку *Предлог од* у поглављу *Генитив*). Овакво значење јавља се пре свега уз глаголе кретања, уз које означава почетну и крајњу тачку тога кретања (пример 169 и 973–980 у *Прилогу 5*).

⁴²⁷ Не треба свакако занемарити и широк семантички опсег предлога *на* (исп. у РСАНУ) и његову могућност да указује на површину уопште, без детаљног прецизирања (уп. с примерима употребе именице *место* с детерминатором).

⁴²⁸ Овакво значење конструкције *на* + А бележи М. Букумирић у говорима северне Метохије, дефинишући га као „доспевање неког објекта на горњу површину појма с именом у акузативу“ (Букумирић 2011: 23).

⁴²⁹ Остале примере конструкције *на* + ОП с адлативним значењем в. у *Прилогу 5* (примери 702–972).

Забележени су и примери употребе комбинације *од* + ОП с *на* + ОП с квалификативним значењем (пример 169 и 980 у *Прилогу 5*). Пример (170) потребно је посебно прокоментарисати у светлу синкретизма који постоји између Г јд. и ОП мн. именица III деklinационог типа. Код њега се може претпоставити да уз предлог *од* стоји ОП мн. (не Г јд.), а уз *на* ОП јд. како би се указало на већи број учесника у радњи и на неки начин и појачало значење. У свим осталим примерима увек се комбинују именице у истом броју (осим примера 169, 171–173, в. и у поглављу *Генитив* и у прилозима 2 и 5). Ипак, због недостатка већег броја примера, као и због постојања примера и с Г јд. и с ОП мн., могао би бити и случај превирања између употребе Г и ОП уз предлог *од* у овом случају. У случају употребе именице *рука* у овим конструкцијама,⁴³⁰ предлог *на* јесте уобичајен, док се његова употреба уз именице *кућа*, као и *њива*, *воће* и *рукојећ* (примери 171–173) види као ширење домена употребе предлога *на*, објашњено у тачки 6.3.2.17.1. овог одељка.

169. И кад умррла, она се дизала у ноћ и ишла *от кућу на кућу* и изнесувала сѡвру.

170. И сѡга, љѡни узѡле и свѡ тѡј камѡње што бѡиле озгѡра ги пребаѡиле тѡја дѡ је сѡге црква Свети-Димитрија. Ка виѡоѡ – *од рѡке на рѡку, од рѡке на рѡке* се сѡстајле наши, сви што бѡиле од ѡвде и[з] Жѡпе.

171. Па се иде ѡдѡ њѡву *на њѡву*.

172. Ѐ – од *воће на воће* запрѡтују: „Ал ће рѡдишѡ? Ако не рѡдиш, ће те исѡѡем.

173. Руѡѡѡи се бѡро – кѡт се ошѡшу, па од *рукѡѡѡ на рукѡѡѡ*, ѡваѡо заѡрабу^ј, заѡрабу^ј, тѡри ѡваѡо у наруѡе и нѡси онѡму што вржу^је.

Када је о аблативном и адлативном значењу реч, битно је истаћи неколико примера употребе конструкције *на* + ОП с глаголом *узе* (174–177). Већи број примера (982–983 у *Прилогу 5*), као и пример (174), има адлативно значење које подразумева смештање објекта локализације на површину локализатора по завршетку радње, тј. смештање објекта као резултат дате радње. У двама примерима (175 и 983 у *Прилогу 5*) забележена је употреба предлога *на* уз Н мн. именице *гост* с адлативним значењем. Будући да се ради о обичају одласка младе у родитељску кућу на неколико дана након венчања, конструкција би могла бити очувана као окамењена. Даље, забележен је и пример (176), код кога би се могла приметити аблативна значењеска нијанса, која се као једна од основних иначе јавља код предлога *са* у стандардном српском језику, или код предлога *од* у сиринићком говору (али и стандардном српском језику) (в. ове предлоге у поглављу *Генитив*). У сваком случају, основно значење и код овог примера јесте оријентациона индирективност. Такође, и у примеру (177) употребљен је предлог *на* уместо *од* у комбинацији с конструкцијом *до* + Г у квалификативном значењу.

174. И кѡдѡ друѡи мѡ ги изваѡиле из рѡке, смо бѡиле сѡс краѡе, бија мѡј брѡт да ми ѡзе тѡтка *на сѡње*.

175. Кѡд прѡђе Бѡжић и дѡђе Вѡдице и иде да гу ѡзе свѡкар у рѡд *на гѡсти*.

176. *На тѡј чѡшму* вѡду узимѡле, а и пѡле кѡј проводѡја.

⁴³⁰ Увек се и уз *од* и уз *до/на* користи иста именица, о томе детаљније у Стијовић 2006, као и у одељку *Предлог од*.

177. Одóвде на раме́на до зёмње дэгáчко бýло.

У грађи сиринићког говора забележен је и један пример употребе конструкције *на* + ОП наместо *у* + ОП с апстрактним спацијалним значењем (в. одељак о овом предлогу у поглављу *Општи падеж*) (пример 178). Оваква употреба може бити и у вези с конструкцијама типа *на факултет(у)*.

178. Тај нај старѣи сýн што ми је, óнэ на учите́љску шкóлу ишоу́ у Уроше́вац.

6.3.2.17.3. У сиринићком говору је у већем броју примера посведочено значење темпоралне локализације конструкције *на* + ОП. Овакво значење уобичајено је не само и у осталим П-Т говорима (исп. Јуришић 2014: 445), већ и у стандардном српском језику (с А, наравно, исп. нпр. Стевановић 1989: 413–414). Као и код осталих конструкција са значењем темпоралне локализације (пре свега код предлога *за* у оквиру ОП), уз предлог *на* у ОП најчешће користе се називи празника и светаца (примери 179–181), одређени делови дана (нпр. *пладне* у примеру 181) и сама именица *дан*, која мора имати обавезни детерминатор (пример 182). У примеру (183) именица *дан* у ОП уз предлог *на* употребљена је самостално због тога што у себи садржи значење елидиране синтагме *дан славе* (о њој в. у поглављу *Датив*).⁴³¹

179. Пóсле на Бóжић кувáмо пити́је.

180. И на Свети-Ил'и́ју не смо радíле.

181. И пóсл'е увéчёр ел'и на пладне се крши кóлач.

182. [*Кэт праиш питије?*] Неки-пýт на вéчер. Вечерáс је Бóжић а јá изјýтру ги ста́вим. А неки-пýт на јучерáшњи дáн.

183. Свѣ́ћу пали́мо и́ на вéчер, и́ на дáн.

6.3.2.17.4. У посебну групу могу се издвојити и квалификативна значења конструкције *на* + ОП у сиринићком говору. У овој групи се под квалификативним значењима подразумева „адвербијална⁴³² детерминација начинског типа“ (Павловић 2006: 194), насупрот квалификативним значењима која се односе на детерминацију адноминалног типа, односно, спецификативност (исто).⁴³³ Квалификативност „представља врло хетерогену семантичку категорију у којој су обједињена значења

⁴³¹ Остале примере значења темпоралне локализације конструкције *на* + ОП в. у *Прилогу 5* (984–1069).

⁴³² У радовима који се баве употребом падежа наилази се и на термин *адвербијално* и *адвербално*. У овом раду, водећи се терминологијом С. Милорадовић (исп. нпр. Милорадовић 2003: 142), користи термин *адвербално*.

⁴³³ У раду се термин *квалификативно значење* не сматра синонимним с термином *начинско (инструментално) значење* и односи се како на адвербалну тако и на адноминалну детерминацију (на овај начин је приступљено и анализи синтаксе падежа у стандардном српском језику (исп. Пипер и др. 2005: 159) и детаљније о схватању овог значења, у овом раду у фусноти 166 (у одељку *Предлог без* у поглављу *Генитив*). У вези с употребом предлога *на*, као и *сэс* и *у*, истиче се адвербална употреба падежа којима се исказују квалификативна значења, будући да се у оквиру њих налази значење инструменталности или оруђа, које је „основна категорија српскохрватског инструментала по којој се данашњи инструментал супротставља осталим падежима“ (Ивић 2005: 7), као и с обзиром на то да је И падеж који је у свим балканским језицима и дијалектима најподложнији аналитизацији (поред локатива, исп. нпр. Соболев 1991: 109–110).

која се у литератури обично третирају као засебне семантичке категорије (инструменталност, пропратна околност, критериј)“ (Јуришић 2014: 466).

У сиринићком говору релативно велики број примера употребе конструкције *на* + ОП указује на инструменталност (или оруђе), односно, на вршење радње „помоћу одређених појмова-инструмената, који могу бити: делови тела, предмети, животиње, разне врсте активности или стања“ (Јуришић 2014: 466). Инструментално значење у сиринићком говору имају конструкције *на* + ОП када је у ОП именица која означава део тела (пример 184), алат (185) и живо биће, прецизније, животиња (пример 186). Код последња два примера (185–186) приметна је и спацијална значењска нијанса, односно, не само да се радња врши употребом појма у ОП, већ се притом подразумева његова горња површина.⁴³⁴ Код конструкција попут *на руке* оваква представа изостаје вероватно због тога што се ради о интегралном делу субјекта који врши радњу (о овоме детаљније у одељку *Предлог сас*).⁴³⁵

184. Да опѐреш свѐ *на руке*⁴³⁶ па да нѐсиш свѐ у р'ѐку! Оо, да пѐреш! У р'ѐку.

185. И ^уџтац ми бија шнајдер, шија *на машину*.

186. *На коња* однѐсоў гѐре и бачица тамо.

Међу примерима с именицама које означавају делове тела нарочито се истичу (187–191). Конструкцијом *на* + ОП у овим примерима исказано је квалификативно значење настало преко спацијалне концептуализације делова тела као локализатора, какав је *нос* (187), или каква су *уста* (188), за разлику од конструкција с предлогом *сас*, код којих је квалификативно значење основно. То значи да овакви примери представљају потврду за ширење значењског спектра предлога *на*. Наведени закључак додатно потврђује пример (189) у којем конструкција *на* + ОП стоји на месту на коме би у стандардном српском језику био И без предлога. У овој групи примера као посебна подгрупа могу се издвојити (190–191) у којима у конструкцији *на* + ОП у ОП стоји именица која је неопходна, тј. подразумевана, за извршење радње (*дојење*, односно *сисање* у 190 и *стајање* у 191). Глаголи којима се ове радње означавају нису пронађени у грађи,⁴³⁷ а за глагол *стоји* изворни говорници тврде да у сиринићком говору ни не постоји, односно, не користи се, већ се увек употребљава перифрастична конструкција *седи на ноге* (како је у примеру 191).

187. Ѐ, ја рдем, а онај коњ осетија мѐчку и чини *на нѐс*: Пѐррр, пѐррр!

188. И метале ѐгањ *на уста* кѐд ршле.

189. И сѐм строшила тако *на длањ* и сѐм му стаила у уста.

⁴³⁴ Појаву просторне значењске нијансе код конструкција с квалификативним значењем примећује и З. Симић у говору романијског платоа, али код конструкције *на* + Л у којима је у Л део тела или предмет и пре свега у вези с радњом ношења: „Интерференција са просторним значењем знатно је присутна у примерима у којима се истиче ангажованост самог агенса у ношењу или се прецизира положај објекта ношења истицањем инхерентног дела агенсовог тела“ (Симић 2018: 188).

⁴³⁵ Инструментално значење конструкције *на* + А (ОП) забележено је у говорима северне Метохије (Букумирић 2011: 25) и у горњопчињском говору (Јуришић 2014: 471).

⁴³⁶ Наводећи пример управо с конструкцијом *на руке*, С. Милорадовић процењује да се ради о начинском значењу, истичући да се ради о „адвербијализованим конструкцијама“ (Милорадовић 2003: 183).

⁴³⁷ Осим једног примера употребе глагола *сиса*, в. у поглављу *Општи надеж*.

190. Тэј óчи йма тај што се врати на сiсу.

191. Свэкар тако ни бiја меракл'йја да му сэдиш' на нóге и да му посiпеш' да опэре рúке.

Када је реч о конструкцијама с предлогом *на* чије значење је у одређеној мери идиоматизовано, њих има и у случајевима када је у ОП неки предмет. У примеру (192) – и у осталим примерима у којима се јавља – конструкција *на стан* значи *живи као подстанар*, односно указује на то да субјекат живи у изнајмљеном стамбеном простору.

192. Ё, двэ су, нéће, на стáн су.

И међу конструкцијама с предметима у ОП забележена је употреба која би се у стандардном српском језику исказала другим предлогом уз Л: у примеру (193) реч је предлогу *о* који „упућује на то да се ради о бочној површини локализатора која се кружно обухвата или је локализатор посебног, по правилу, клинастог облика“ (Пипер и др. 2005: 283). Иако је у њему приметно и специјално значење (конкретно оријентационо индирективно), прецизнија слика објекта локализације и локализатора потиснута је квалификативним значењем, као у примерима (184–186). Са истим значењем јавља се и конструкција *на име* (пример 194), као и у говору Параћинског Поморавља (Милорадовић 2003: 183) и у горњопчињском говору (Јуришић 2014: 472), које би у стандардном српском језику било исказано слободним И или конструкцијом *по* + Л. Конструкција *на* + ОП у сиринићком говору може бити употребљена и као синонимна прилогу: у примеру (195) *на висину* има значење *високо*.⁴³⁸

193. На кóнац вiси јáјце.

194. Мúжа сэм викала на íме.

195. Смо га држáле на висíну.

У сиринићком говору се код примера попут (196–197) поред значења квалификативности јавља и својеврсна резултативност. Ова врста значења у литератури је позната као дистрибутивност (Павловић 2000: 98), а њоме „се указује на облик или формацију у којој се јавља неко биће или предмет обухваћен управном радњом“ (Јуришић 2014: 477). Конструкцијама *на* + ОП указује се на особину (квалификацију) резултата вршења радње, садржану у појму у ОП, који може имати и обавезни детерминатор као у примеру (196) или, пак, стајати самостално уз предлог *на* (пример 196).⁴³⁹ У примеру (196), конструкција *на први степен* уз глагол *оставиш/остајш*, који је у овом случају семикопулативан, указује на јачину ракије, а конструкција *на сток* у примеру (197) на (купасти) облик који се добија скупљањем сена.⁴⁴⁰

196. Ал'и нé да гу оставиш на пррви стéпен, онај ракија кэд иде пррво – него тi испéчеш ракију, ал'и она је мéка.

⁴³⁸ Остале примере квалификативног значења конструкције *на* + ОП в. у Прилогу 5 (1070–1094).

⁴³⁹ Овакве примере М. Букумирић бележи у говорима северне Метохије (Букумирић 2011: 25).

⁴⁴⁰ Остале примере с оваквим значењем в. у Прилогу 5 (1095–1107).

197. И тај што вржјује, му ги стаљамо ка *на стóк*² и он ги врже.

Када се у конструкцији *на* + ОП с претходно описаним значењем јаве именице у множини (пример 198), а нарочито уз нумеричке детерминаторе (пример 199) или уз ОП бројних именица (пример 200), као додатно значење јавља се дистрибутивно, које притом постаје доминантно.⁴⁴¹

198. Пóсл'е обрадиш' гу *на брáзде*.

199. Бањак се цепа *ил'и на н'јет парчéти*, *ил'и на сéдам*, на тéк трéба да бíне.

200. Лéба [делимо] *на осмíну* – јéно кíло на двáес четíри сáта.

У оквиру квалификативног значења може се издвојити и група примера код којих се примењује комитативно или значење пропратне околности.⁴⁴² У зависности од глагола у предикату уз који се јавља конструкција *на* + ОП комитативно значење може бити основно, као у примерима (201–203), али и споредно. У примеру (203) приметно је и инструментално или значење омогућивача: сушење се врши помоћу сунца.⁴⁴³

201. Цéђ дéн радиш' *на слúнце*.

202. Вíкођ да *игрођ кóло на месечíну*. Кэд је пún мéсец, као да излéнођ па да *игрођ кóло на никóе м'јéсто*.

203. Смо га шуши́л'е *на слúнце*.

Конструкцијом *на* + ОП може се исказати објекатска функција, односно, она може имати функцију индиректног објекта, било уз непрелазне (пример 204),⁴⁴⁴ било уз прелазне глаголе (пример 205).

204. Тóј *на кúче* вика́ле.

205. Па кучи́ће пúшћow *на вúка*.

Помоћу конструкције *на* + ОП у функцији индиректног објекта субјекту се приписује нека особина коју има појам у ОП (пример 206). У овој групи нарочито се истичу примери у којима радња означена глаголом у предикату слуги *на* нешто (пример 207). Сам глагол *слуги* се подразумева и не исказује се.⁴⁴⁵

⁴⁴¹ У „Синтакси савременог српског језика“ примери попут (200), тј. употреба конструкција као што је *на* + ОП, обрађују се у оквиру у тзв. субјекатске функције (исп. Пишер и др. 2005: 273–274), на основу могућности конструисања исказа са субјектом уз исти предикат: *Слунце га шуши*.

⁴⁴² У говору Горње Пчиње М. Јуришић ово значење бележи само уз предлоге *с* (*са*, *сас*), *без* и *пред* (Јуришић 2014: 475).

⁴⁴³ Остале примере с оваквим значењем в. у Прилогу 5 (1108–1118).

⁴⁴⁴ С обзиром на то да је у сиринићком говору датив у потпуности очуван (в. поглавље о овом падежу), конструкција *на* + ОП у датом примеру није аналитички еквивалент овом падежу, какав се јавља у појединим П-Т говорима (нпр. у горњопчињском, исп. Јуришић 2012, Јуришић 2014: 387–391).

⁴⁴⁵ Остале примере употребе конструкције *на* + ОП у функцији индиректног објекта в. у Прилогу 5 (1119–1131).

206. Лепо мириши сено, све на мајчину душицу.

207. Гаврани кад гачу око село, и тој на смрт.

Забележен је и пример (208) у којем је конструкција *на* + ОП употребљена у копулативном предикату, везана за придев.⁴⁴⁶ У конкретном примеру би се могла претпоставити елидирана, имплицирана именица *човек* (с обзиром на то да се ради о уопштеној изјави), те да је конструкција *на плућа* заправо неконгруентни атрибут у придевској синтагми с управном речи *плућа*.

208. И на плућа да је болан, тэд било тифус.

У сиринићком говору конструкција *на* + ОП забележена је и у адноминалној употреби. Њоме се може исказати спецификативност или адноминална квалификативност, која је „врста детерминације одређеног појма на основу карактеристичне појединости која га издваја од осталих појмова његове врсте“ (Јуришић 2014: 495). У примерима с оваквим значењем очувана је и семантичка нијанса спацијалног значења: у примеру (209), осим што конструкција *на* + *камењ* има улогу да укаже на специфичност појма који детерминише (*рупа*), она има и значење локационе индирективности. Како је у сиринићком говору због изразито слободног распореда реченичних чланова често тешко утврдити да ли се ради о адвербалној или адноминалној употреби (в. предлог *од* у поглављу *Генитив*, као и поглавље *Датив*), предлог *на* у примеру (210) може се сматрати индикативним за адноминалну употребу ове конструкције, будући да би уз предикат с глаголом *мичи* било очекивано аблативно значење, које се у сиринићком типично исказује предлогом *од* (в. одељке о овом предлогу у поглављима *Генитив* и *Општи надеж*).⁴⁴⁷

209. Тај рупа на камењ де пада жито је кутлица.

210. Кужљинка је тој што остане кэт се микно зрна на колџбоћ.

6.3.2.18. Предлог *над*

Предлог *над* јавља се уз ОП именица I, II и III деклинационог типа у једнини и множини (примери 211–216).⁴⁴⁸ У свим примерима (в. и 1140–1152 у *Прилогу 5*) има значење оријентационе индирективности. То јест, као и у говору Горње Пчиње, овај предлог уз ОП користи се за „утврђивање позиције објекта локализације на вертикалном плану у односу на оријентир“ (Јуришић 2014: 408).

211. Над ђгањ да седи у крошњу, у вуну.

212. Ако седи над воду, човек је зрав.

⁴⁴⁶ Зависни изрични везник *да* употребљен је испред копуле као резултат промењеног реда речи и елизије у спонтаном говору. Цео исказ у наведеном примеру представља зависну реченицу у функцији индиректног објекта с елидираном управном реченицом која у предикату има глагол *дешавало се* (*и да је болан на плућа (човек)*).

⁴⁴⁷ Остале примере в. у *Прилогу 5* (1132–1139).

⁴⁴⁸ Уп. с предлогом *изнад*, који се јавља уз ОП именица I и II деклинационог типа у једнини и множини, али се код именица III деклинационог употребљава с ОП у само у множини, док у једнини иде уз Г.

213. А моју мајку кад имала тринаес године ал дванаес, имале бачењу у Сэфце, то¹ над Јажинце.

214. Нe се сeћам штo било над онeј листе.

215. Над врата се турала по јена грeда

216. Нат колeна девoјка трeба да се покрije.

У илустрацијама у (Младеновић 2019: 333) забележено је неколико примера (217–219) код којих би се могло претпоставити нешто другачије значење конструкције *над* + ОП. Међутим, без ширег контекста се постојање тих значења не може са сигурношћу тврдити. У примеру (217) реч би била о адлативном значењу, односно, о досезању горње површине локализатора (*снопови*) као циљу вршења радње (*покрије*) (уп. с предлогом *врз*). Конструкција *над сватое* у примеру (218) могла би имати објекатску функцију, какву има И у стандардном српском језику (Пипер и др. 2005: 243).⁴⁴⁹ Анализа примера (219) представља најкомплекснији задатак, с обзиром на то да му недостаје предикат. Уколико би глагол у предикату био *има*, конструкција *над наше војнице* била би у функцији именског дела предиката и имала значење оријентационе индирективности. Уколико би се у обзир узело да је дата конструкција употребљена адноминално, могла би имати и дистрибутивно значење, какво је у сиринићком говору пронађено у вези с предлогом *на* (в. одељак о овом предлогу).

217. Нат *снопове* морало нешто да се покр*ије*

218. Он командује *нат сватое*.

219. А зeр мaло авијони *над наше војнице*.

6.3.2.19. Предлог *низ*

Предлог *низ* забележен је у сиринићком говору уз ОП једине и множине именица свих деклинационих типова (примери 220–225). У готово свим примерима (в. и 1153–1157 у Прилогу 5) конструкција *низ* + ОП јавља се уз директивне глаголе, односно, она сама има перлативно значење: означава „једносмерно пресецање закошене површине оријентира“ (Павловић 2006: 74–75). Пример (220) илуструје појаву да тај директивни глагол може бити и имплицитан, која је забележена и у горњопчињском говору у вези с овим предлогом (Јуришић 2014: 423). Оваква употреба предлога *низ* у сиринићком говору једнака је употреби предлога *низ* уз А у стандардном српском језику, у којем се једино уз овај падеж и јавља (о томе детаљно у Антонић 2022).

220. Ја ка испод^Т сeло, па *низ јeн пoток*, па пре[з] шyму – туј у Ђуринци, па през Берeјце сeм доша у Штрпце.

221. И идоу прoз, уз вoду, *низ вoду* надoле и викоу, појоу.

222. Верверица побeгла *низ дрво* у трау.

⁴⁴⁹ У случају сиринићког говора, функцију индиректног објекта као у наведеном примеру имао би Д. Према речима изворног говорника, може се рећи „Он командује сватоам“ или, уопштеније, „Он ги командује њима“, што је и очекивано, будући да команда подразумева издавање, *намену* наређења, што је основно значење датива и што се поклапа с ограничењима која се за овај падеж везују: у њему се могу наћи само аниматне именице и употребљава се једино као слободни падеж (в. поглавље о Д).

223. Па смо сленале *низ Вирове*
 224. Ка да ишло нешто *низ њојне руке*.
 225. И кэт сленаше *низ брда*.

У сиринићком говору забележени су пак и примери конструкције *низ* + ОП с индирективним значењем. У примерима (226–228) локализатор у ОП јесте део тела (*плејћи, колена и кукови*), па се због тога смештање на њиховој површини може перципирати и као својеврсно спуштање када човек стоји, што је нарочито прозирно у примеру (226), у којем предикат чини глагол *виси*.

226. Њега га киту, му туроў љутике, му туроў чалму овако, па му туроў љутике *нис плéћи* да му *виси*, па му туроў свешто.
 227. А овде три мараме носиле *низа колéна* надóле.
 228. Па смо носиле шами¹е *нис кукóве*.

6.3.2.20. Предлог од

Предлог *од* забележен је у сиринићком говору уз ОП именица I и II деклинационог типа у једнини и множини. Када је реч о именицама III деклинационог типа, оне се уз наведени предлог јављају у ОП мн. и, у готово свим случајевима, у Г јд. Примери у којима се уз предлог *од* проналази ОП јд. овог типа изразито су ретки. Као и код употребе овог предлога уз Г, а као и у бројним другим говорима (исп. нпр. Стевановић 1965: 239, Стевановић 1989: 213, Милорадовић 2003: 79, Жугић 2010: 79), примери с ОП су значајно бројнији него код осталих предлога и с доминантним су аблативним значењем (исто).

6.3.2.20.1. Како је већ и у анализи употребе предлога *од* уз Г истакнуто, опште значење које се за дати предлог везује јесте аблативно. Значење локационе аблативности, или „удаљавање од површине локализатора који, при том, поседује и висину“ (Пипер и др. 2005: 153), проналази се и у грађи сиринићког говора (пример 229 и 1158–1175 у *Прилогу 5*). Притом, код овог значења се не мора радити о нарочито издигнутој површини локализатора, већ и о простору око њега, који је на неки начин омеђен и припада локализатору (пример 230).

229. Па *од врр* почнеш, од овде.
 230. А и смо бацал’е ил’и овас, ил’и штó било *од врата* па унутра у кућу.

Оријентационо аблативно значење имају и конструкције *од* + ОП онда када указују на удаљавање са било које стране локализатора, не само с његове површине (пример 231 и 1176–1185 у *Прилогу 5*).⁴⁵⁰

⁴⁵⁰ Посматрано у поређењу са стандардним српским језиком, у њима се на овом месту у аблативном значењу такође употребљава предлог *од* (с А), за разлику од примера (228–229) код којих би у поменутиим варијантама био употребљен предлог *с(а)*.

231. Неће код лопóва, код непоштéне, и кóји су злó људи, бéга ластáјца *o[ð] méj куће*.

Конструкцијом *од* + ОП може се, у сиринићком говору, указати и на удаљавање из унутрашњости локализатора,⁴⁵¹ какав је случај и с конструкцијом *од* + Г (в. поглавље о овом падежу). С овим значењем могу се јавити конструкције у којима је у ОП топоним (пример 232 и 1186–1192 у *Прилогу 5*). Такође, дате конструкције с аблативним значењем могу бити употребљене и адноминално и у том случају указују на нечије порекло (уп. с предлогом *из* уз Г и ОП, али и с предлогом *од* уз Г), како је у примеру (233, в. и 1191–1192 у *Прилогу 5*). У оквиру ових примера забележен је и један у којем је уз *од* употребљен ОП именице III деклинационог типа. С обзиром на шири контекст, сматра се да је у примеру (234) конструкција *од црепуљу* употребљена адноминално, у односу на именицу *леба*. Стога би у синтагми *леба од црепуљу*, осим аблативне значењске нијансе, имала и спецификативну. Дата конструкција се ни по функционалној ни по значењској употреби не разликује како ни од конструкције *од* + Г, тако ни од конструкције *од* + ОП.

232. *Од^а Штрпце* па га отерáле у Бугарију.

233. И дошо јén шумар *од Горњосéло* тáмо и не узíја од óвде.

234. Црепул'а да ужéгне, да усíја. Ё, пóсл'е, турíмо лéба, турíмо сáч, озгóр сáс пéпоў посипéмо. Динéмо кэт се усíја онај сáч. *От црепул' у лéба ўбоў.*

У оквиру спацијалних значења може се издвојити и пример (235), у којем је код конструкције *од* + ОП, забележено перлативно значење, које се типично јавља уз предлог *преко* +Г/ОП (в. одељке о овом предлогу с наведеним падежима). С обзиром на јединственост примера у односу на фреквентнију заступљеност предлога *преко* у овом значењу, може се закључити да је реч о оказионализму.

235. Já – ^хá мéне да ме измáши – já прерíпи брго *от праг^к*.

6.3.2.20.1.1. У оквиру предлога *од* испитано је и аблативно–адлативно⁴⁵² значење које твори комбијација конструкције *од* + Г и *до* + Г. Таква употреба забележена је и код ОП, међутим, само у два примера (236–237) у којима се јавља лексема *крај* уз обавезни детерминатор.⁴⁵³ Знатно чешће се предлог *од* (уз Г/ОП) јавља у комбинацији с конструкцијом *на* + ОП (в. одељак о овом предлогу у поглављу Општи падеж).

236. *Од овај крај до тај крај* – да стáно свé дéца, да лéгно на íсто м'јéсто свé.

237. И *од јén крај до дрúги крај* свé [је] постéља.

⁴⁵¹ Према терминологији М. Јуришић (исп. Јуришић 2014: 415–417), ради се о локационој аблативности.

⁴⁵² Р. Стијовић ово значење описује као динамички аспект просторног описа – одакле почиње неко кретање и где се оно завршава (опис значења према Стијовић 2006: 96).

⁴⁵³ Већи број примера употребе *од* + ОП + *до* + ОП забележен је у говору јабланичког краја (Жугић 2010: 83).

У конструкцији *од + ОП + на + ОП* најчешће се јавља лексема *кућа* (пример 238 и 1194–1204 у Прилогу 5), која се с овим предлогом употребљава и у Г (в. одговарајуће поглавље) – али се бележе и друге лексеме, како оне које указују на неки ограничен простор (нпр. *њи́ва* у примеру (239), тако и аниматне именице (пример 240). Употреба ових конструкција указује на „семантичку неграматикализовану морфолошко необележену множину“ (Стијовић 2006: 98).

238. После други и трећи дән идемо *от кућу на кућу* што смо по своји и тэт се веселимо.

239. Па се иде *ода њиву на њиву*.

240. И *от свата на свата* ідоў.

Осим аблативно-адлативног значења, овим конструкцијама може се исказати и квалификативно значење (пример 241). Оно је присутно већ и код примера (238–240). У грађи је забележен и један пример адноминално употребљене конструкције *од + ОП + у + ОП*, такође са значењем спецификативности (пример 242).

241. И сѣга, њни узеле и све тѣј камење што биле озгора ги пребацїле туја ді је сѣге црква Свети-Димитрија. Ка викоў – од рўке на рўку, *од рўке на рўке* се састајле наши, сви што биле од овде и[з] Жўпе.

242. Дрвен крѣвет *од јѣн крај у други крај* [има].

У оквиру примера с конструкцијом *од + ОП + до + ОП* забележени су и они с темпоралним, односно ингресивно-терминативним значењем, какво је присутно у примеру (243).⁴⁵⁴

243. *Од Бурђевдѣн* ти ги чува бѣце *до Митрѣвдѣн*.

У грађи је забележен и један пример временске квантификације исказан конструкцијом *од + ОП + на + ОП*. Иако се у примеру (244) као основно значење такође може приметити ингресивно-терминативна комбинација, конструкција *од године на годину*, будући да се јавља без (обавезног) детерминатора (о њима в. ниже и у вези с осталим начинима исказивања темпоралних значења), значи *годину дана*.

244. И тој јаје сѣди ми *од годину на годину* у ветрїну ми сѣди, у чащу.

Предлогом *од* с ОП исказују се, иначе, ингресивна темпорална значења, тј. именица у ОП, као и уз Г,⁴⁵⁵ уз овај предлог указује на почетну тачку у времену од које се врши радња. У ОП су често називи празника (пример 245) и именице којима се

⁴⁵⁴ С обзиром на то да ингресивно и терминативно значење спадају у квантификативна темпорална значења (о томе в. Јуришић 2014: 456, 461–463), код оваквих примера постоји и квантификациска значењска нијанса.

⁴⁵⁵ У сиринићком говору се с датим значењем предлог *од* јавља и уз Г и уз ОП, док се овај предлог са значењем ингресивности у горњопчињском говору јавља само уз ОП (Јуришић 2014: 463), а у говору Параћинског Поморавља уз Г (Милорадовић 2003: 83–84).

указује на конкретан временски период, као што су *пладне* (пример 246) и, на пример, *време* и *дан*, а које уз себе имају и обавезни детерминатор (примери 247–249).⁴⁵⁶

245. Туршију од Бóжић више готóо, нé смо гу јéле.

246. Или тија што ишле до плáдне у шкóлу. Или до плáдне, и́ли *от плáдне*.

247. И од *никóје вр* ^јéме, више ка до једанáес саат, тра́жиу да идоу куд млади а млада седи на бáшка, у дрúгу sóбу.

248. И *о[д]* *тај дáн* више никáт не радíмо на тај дáн. Никáт!⁴⁵⁷

249. Пóсле *о[д]* *дéсет годíне* до четрнаéс годíне .

У оквиру примера с ингресивним значењем забележен је и један у којем се дато значење исказује конструкцијом *од* + ОП јд. именице III деклинационог типа. С обзиром на то да се испред исказа у којем је забележена конструкција *од недељу* јавља други у којем конструкција *недељу дана* има значење темпоралне квантификације, може се закључити да се у примеру (250) ради о околионалној употреби изазваној узастопном употребом исте лексеме (*недеља*).

250. Кóа је мешáља, óна обавéзно мóра да обрíше на́ви и да опéре тó свé. По неде́л'у дéна. *Од неде́л'у* па дрúги.

Пример (251) се међу примерима употребе конструкције *од* + ОП с ингресивним значењем истиче по својој идиоматизацији. Целокупна синтагма *од крај* има, шире посматрано, темпорално значење и може се разумети као конструкција „за означавање почетне границе неког времена према коме се одређује какав временски размак“ (Милорадовић 1999: 458), односно, као конструкција с ингресивним значењем.

251. Крeвџте смо ги вика́л'е *от крај*. Крeвет дрвен смо га вика́л'е. Нíкој и трóњ.

6.3.2.20.2. Као и код конструкција *од* + Г, највећи број примера употребе конструкција *од* + ОП има значење фабрикатива⁴⁵⁷ (Павловић 2000: 133, Јуришић 2014: 496–497)⁴⁵⁸, било да су оне употребљене адвербално (пример 252–253 и 1215–1262 у *Прилогу 5*), било адноминално (пример 254 и 1263–1313 у *Прилогу 5*).⁴⁵⁹ И у оквиру једних и у оквиру других забележени су примери употребе ОП јд. именица III деклинационог типа уз *од* (255–256). У случају употребе ОП јд. именица III деклинационог типа уз *од* нису примећене значајне разлике у односу на конструкције *од* + ОП и *од* + Г (нпр. у

⁴⁵⁶ О појмовима који се типично користе као временске ознаке в. детаљно у Ивић 1955–1956, али и у оквиру осталих темпоралних значења пронађених у сиринићком говору (према табелама у закључним разматрањима у оквиру сваког поглавља). Остале примере с овим значењем в. у *Прилогу 5* (1205–1214).

⁴⁵⁷ У оваквим конструкцијама налазе се именице „чијим се трошењем и/или трансформацијом реализује одговарајућа радња“ (Павловић 2000: 87–88).

⁴⁵⁸ У „Синтакси савременог српског језика“ ово значење се анализира код Г и назива се *генитив материје* (Пипер и др. 2005: 162).

⁴⁵⁹ О (не)могућности разликовања адвербалне и адноминалне употребе ових конструкција и везе дате појаве са слободним размештајем реченичних чланова в. у одељку *Предлог од* у поглављу *Генитив*.

примерима 350–351 у Прилогу 2 употребљена је конструкција *од коже* са значењем фабрикатива, уп. с примером 254).

252. *О[д] тај кісоу кунус* смо прáјле сáрму.

253. Се носíло, сíнко, понáпре кошуље *от коноплџе*. Јџс!

254. Најпрво млада девојка мóра да óуце, од волóе кэт се закóљо па *о[д] туј кóжу* напράјмо опáнце.

255. И тој свé *óда дубовíну* нáши сéкље.

256. Ће дадџмо му кљúч *од воденицу*, па пúшти, умџље кóлко му трџба.

Конструкција *од* + ОП може бити и у функцији именског дела предиката (пример 257). И у таквим случајевима има значење фабрикатива, поред квалификативног, које се типично јавља у копулативним конструкцијама (в. и код предлога *без* (уз Г и ОП)).⁴⁶⁰ У примеру (258) се на основу ширег контекста може објаснити да није реч о употреби конструкције *од* + ОП уз семикопулативни глагол (*зове*), већ о својеврсној интерполацији ове конструкције како би се указало да се не ради само о једном називу, односно врсти коноплџе која је поменута раније у разговору.

257. Мúшка нóшња понáпре бíло *от клáшње*.

258. Па се звáло *о[д] двџ врсте*: црнóјке и белóјке.

6.3.2.20.3. Већ и у оквиру примера конструкција *од* + ОП са значењем фабрикатива, онда када су у ОП именице које означавају животиње, приметно је и присуство посесивног значења.⁴⁶¹ Код ових примера могуће је дату конструкцију заменити и присвојним придевом: тако су у примеру (259) напоредно употребљене синтагма *кожа свињска* (такође с предлогом *од*) и конструкција *од говџдо*, обе са значењем фабрикатива, али и са посесивним значењем истовремено (в. и примере 1310–1314 у Прилогу 5).

259. На нóге – опáнци... Мáјка мóја правíла. Се пóтопи онџ кóже. От кóже свињске, *од говџдо*.

Посесивно значење нарочито је истакнуто када именице не само да су аниматне, већ се и односе на људска бића, односно указују на родбински однос и употребљене су адноминално (како је у примерима 260 и 261).

260. Кэд врне крушац, кэд је млóго стрáшњо, крупан кэд је, трџба бóжем, кó[ј] је пр́ви *од мáјке* да úзе јéно зрно да појџде и да престáне.

261. А дџвер ми отíшоу у шúму, тај трџћи брát *од мúжса*.

⁴⁶⁰ „Квалификација предикатским изразом као морфосинтаксичким обликом семантичког предиката има или облик искључиво глаголског предиката [...], или облик предиката састављеног од помоћног [...] или полупомоћног глагола и именице [...], придева [...] или прилога [...]“ (Пипер и др. 2005: 836).

⁴⁶¹ Већ је примећено да је семантичка категорија посесивности према другим категоријама изразито прелазне природе, те у зависности од семантике именице за коју се везује може бити мање или више доминантна (исп. Пипер и др. 2005: 680).

У осталим примерима у којима се у конструкцији *од* + ОП не налази аниматна именица, али ни типична именица која може послужити као материјал (нпр. *клашње* у примеру 257), истиче се значење мероничности или односа део-целина (о њему в. Пипер и др. 2005: 947), као у примеру (262 и 1315 у Прилогу 5).

262. *О[д] тај колач узем пупе намењето што је, праено за стоку, узем пупе тој, па га однесем кут краве, па зајем крау сас тој тако.*

6.3.2.20.4. Посебно се могу издвојити примери у којима је конструкција *од* + ОП у функцији индиректног објекта. У грађи сиринићког говора забележено је још примера употребе конструкције *од* + Г у функцији индиректног објекта и с другачијим значењима осим посесивног. Међу њима се истиче партитивно значење. На ово значење на првом месту може упутити употреба именице *рода* уз предикат с глаголом *нема*⁴⁶² (пример 263), за коју је претпостављено да њен облик ОП гласи *рода* и потиче од партитивног Г.⁴⁶³ Дакле, иако је и у самој именици садржана партитивност, она је употребљена уз предлог *од* којим се дато значење наглашава.

263. *Никог немам од рџда.*

Међутим, најистакнутији примери у вези с партитивним значењем у оквиру функције индиректног објекта јесу они у којима би конструкција *од* + Г могла бити замењена беспредлошким ОП у функцији директног објекта.⁴⁶⁴ Тако, исказ у примеру (264) могао би гласити и *Спремамо крану, пијење*. У примерима попут овог (1318–1326 у Прилогу 5) битно је пак истаћи да се ради о делу или некој од врста појма у конструкцији *од* + ОП, те се она може сматрати делом елидирани синтагме *нешто од*. За дату тврдњу о природи наведених конструкција нарочито је индикативан и пример (265), у којем је предлог *од* употребљен и уз заменичку синтагму *све тој*.

264. *Спремамо от крање, от пијен'е.*

265. *От све тој обиђемо, дава по лек – от колач, се пражла блага погача, па зељаник, ченица се ўзе.*

На партитивно значење упућује и једини пример (266) употребе Г именице I деклинационог типа – *сира*, која с предлогом *од* врши функцију индиректног објекта, а координиран је дисјунктивним односом с конструкцијом *од* + ОП у истој

⁴⁶² У говору Параћинског Поморавља се уз глагол *немати* употребљава искључиво А (тј. ОП) (исп. Милорадовић 2003: 168–169).

⁴⁶³ Именица *рода*, према процени изворних говорника, значи крвно сродство удате жене и не односи се на родбину са женине стране уопште, која може бити и новостечени род њеног мужа, већ се посматра само из перспективе удате жене: то су њени сродници из примарне породице. Ово значење постоји само у двоструко ограниченој форми: у облику *рода* (вероватно пореклом од партитивног Г, као и *леба* (о томе в. у Младеновић 2019: 300)), и уз предлоге, најчешће *код* и *у*. Захваљујући датим морфолошким ограничењима, у сиринићком постоји и лексема *род* са значењем родбина, иако је у том значењу чејша супстантивизирана присвојна заменица *свој*.

⁴⁶⁴ Свакако, и у поређењу са стандардним српским језиком, на овом месту би највише одговарала употреба Г у функцији директног објекта (Пипер и др. 2005: 143–144).

функцији.⁴⁶⁵ Такође, с партитивним значењем се конструкција *од* + ОП може јавити и у адноминалној употреби, односно, у конкретном примеру (267) као зависни члан заменичке синтагме у функцији директног објекта.⁴⁶⁶

266. За рúчек нéш'то попрж'íмо. Ёл *от сира*, ёл *од јаја*.

267. Нема нíшта *о[д]* *тога човéка* ко́ји не íде на рáд, него сéди по кафáне, тáмо, вáмо.

Напоследку, партитивно и аблативно значење нарочито се истиче и у конструкцији *од тога мужа* у примеру (268), иако је и посесивно значење присутно. Код ове конструкције може се нарочито навести партитивно значење управо захваљујући поређењу с другим њој конкурентним формама: у сиринићком говору би се на овом месту могао наћи и Д у функцији индиректног објекта. Употреба Д у овој функцији има доминантно значење намене, односно указује на вршење радње означене глаголом у предикату зарад особе исказанеу Д у индиректном објекту (в. поглавље *Датив*), која је информативни фокус исказа. У случају примера (268) фокус је пак на субјекту (у овом случају неисказаном, јер се исказ ослања на шири контекст) – жени, па конструкција *од* + ОП указује на њен однос и/или конекцију⁴⁶⁷ с појмом у ОП. Према тој семантичкој вези, конструкција *о(д) тога мужа* могла би заправо бити и део синтагме *децу од тога мужа* у функцији директног објекта, што би значило да би се наведена конструкција могла интерпретирати и као адноминално употребљена, у функцији неконгруентног атрибута синтагме чија је главна реч елидирана.

268. И кáд га родíла то¹-дéте, а и пóсле јóш рађáла *о[д]* *тога мýжа*.

У оквиру функције индиректног објекта конструкције *од* + ОП присутна су и друга значења: конверзије⁴⁶⁸ (пример 269) и, нарочито, аблативно значење при употреби уз дисјунктивне глаголе „којима се обележава процес физичког или менталног раздвајања субјекта или каквог другог појма од појма у генитиву [у случају сиринићког говора у ОП – А. Р.]“ (Арсенијевић 2016: 52) (пример 270).

269. Ће напράју жéну *од мушкáрца*.

270. И óн, кáко се чýка, очукáмо га *од⁹ сéме*, истресéмо лéпо и остáно чíсте слáмке, лéпе.

Конструкција *од* + ОП јавља се и у функцији индиректног објекта „уз глаголе са морфемом СЕ као сигналом индиректне прелазности (немогућности комбиновања са слободним акузативом у функцији директног објекта)“ (Пипер и др. 2005: 134), која се

⁴⁶⁵ Појава да се именица *сир* у Н (дакле, и у ОП) јави у облику *сира*, забележена у говору Ниша (Пол-Луј 1998: 175) и у Гатњу, као рећи облик у односу на *сирење* (Младеновић 2013: 135). Она није забележена у Сиринићу, осим у наведеном примеру, већ се, као и у Гатњу, користи *сирење*.

⁴⁶⁶ Остале примере в. у *Прилогу 5* (1316–1326).

⁴⁶⁷ Познато је да „генитив и инструментал су по природи падежи *конекције* [истицање А. Р.]. Њихова је употреба условљена основном претставом о повезивању двеју иначе посебних појава по неком специфичном односу“ (Ивић 1957–1958: 143). Оваква употреба конструкције *од* + ОП указује на пренос генитивних функција и значења на ОП и на нарочито ширење домена употребе предлога *од*.

⁴⁶⁸ Термин према (Пипер и др. 2005: 139).

у стандардном српском језику исказује беспредлошким Г. У примерима (271–272) конструкције *од* + ОП имају наведену функцију индиректног објекта и притом се код њих може приметити каузална значењска нијанса (о њој в. у т. 6.3.2.20.5), односно, овим конструкцијама се указује на узрок или извор појаве радње у предикату.

271. Порет цркве па нај више се плашил'е *од гробл'а*, рачунал'е да не тужка игро.

272. Сал *о[д] тѣј Шинтаре* колко се претерило! Л'ел'е! Па мене готови бил'е јемпѹт да ме убијоѹ.

У претходним примерима се конструкцијом *од* + ОП указује се на својеврстан узрок, подстицај за радњу у предикату, док се у примерима (273–274) конструкцијом *од* + ОП у функцији индиректног објекта (в. и у поглављу *Генитив*) указује на извор информација. Ово значење нарочито је истакнуто уз глаголе попут *слуша* (пример 274 и 1325–1326 у *Прилогу 5*) и *сазна* (275).⁴⁶⁹

273. Слушаа сам *од људе*. Викоѹ и дѣте никое мицко да види никоа жена сас лóше ^Учи, има да се превргне. Викоѹ – виделе га лóше ^Учи, далеко било.

274. Óне мога́ле да причоѹ за њино порѣкло та́мо, а не порѣкло о́уде да би сазна́ле не́што *от Пону́је* по ви́ше.

Такође, функцију индиректног објекта имају и конструкције *од* + ОП којима се означава изазивач стања (пример 275). Овакве конструкције, као и *од* + Г у стандардном српском језику, носе „обележје живо (+): људско биће или означава појам који персонификује људско биће“ (Пипер и др. 2005: 129).⁴⁷⁰

275. Стра́ ми је *од вучаре* мене.

6.3.2.20.5. Као и Г с предлогом *од*, и ОП с овим предлогом твори конструкције с каузалним значењем, односно, њима се указује на узрок „јављања радње детерминисаног предиката“ (Павловић 2000: 102). У улози каузатора често се јављају именица *болест* (пример 276 и 1328 и у *Прилогу 5*), као и називи за различите болести (пример 277), и *смрт* (пример 278 и 1329 у *Прилогу 5*), али и предмети (пример 279 и 1333–1337 у *Прилогу 5*) и делови тела (пример 280). У примеру (280) конструкција *од очи* представља идиоматизовану структуру која указује на то да је узрочник урок.⁴⁷¹

276. Тóлко дýше помрле *од бóлес* вели́ки.

277. Јена-жѣна о́вде у сѣло била удáта, а та́мо о́но – вúци ги на пúт – била бóлна *о[д] тебецѣ*. Девóјка.

⁴⁶⁹ Исто као и у стандардном српском језику, у којем се овакво значење исказује конструкцијом *од* + А (исп. Пипер и др. 2005: 129).

⁴⁷⁰ У „Синтакси савременог српског језика“ овакви примери анализирају се у оквиру тзв. субјекатског генитива (исп. Пипер и др. 2005: 127–131). О односу функција, али и самих термина (*логички*, насупротив граматичком, који може бити исказан само у Н без предлога) *субјекат* и *индиректни објекат* у балканистичкој литератури в. и у поглављу *Датив*.

⁴⁷¹ Остале примере употребе конструкције *од* + ОП с каузалним значењем в. у *Прилогу 5* (1330–1332, 1338–1339).

278. И љоћу да рѣкнем да и тој, ка Бог^к му рѣкоў да остане жиў ка јѣно дѣте после толко годѣне што ни причаа нами да остане жиў и да ўмре *от свој смрт*.

279. Само *от крс* бѣгоў.

280. И одма: *Од очи* ти је, жими-ти, *од очи*.

6.3.2.20.6. У оквиру употребе предлога *од* уз ОП забележена су и два примера (281–282) с интенционалним или циљним значењем.⁴⁷² Иако узрочно и циљно значење у неким случајевима могу доћи у интерференцију (исп. Ковачевић 1988: 210–211), циљно се од првог разликује по томе што указује на појаву која следи по реализацији радње, док јој узрок претходи (исп. Павловић 2000: 115, Јуришић 2014: 484). Сличне примере проналази С. Милорадовић у грађи П-Т и К-Р говора, описујући их на следећи начин: „Као дестинатив карактеришу се примери с предлошко-падежном синтагмом ОД + Г/ОП у значењу 'против х'" (Милорадовић 2018: 220).

281. А *од грѣм* се чуваа свѣти Илиа златан.

282. У четвртак чувамо празник мѣ *от крушац*.

6.3.2.20.7. Конструкција *од* + ОП у примеру (283) има адвербално квалификативно или начинско значење.⁴⁷³ Она је значајна због тога што може послужити као илустрација непостојања предлога *о* у овом говору, како ни уз Л, тако ни уз ОП, који би се на овом месту нашао у стандардном српском језику и њему блиским народним говорима (пре свега новоштокавским, али и, у различитом степену и К-Р, о томе в. у Милорадовић 2003: 87–88, 279–280).

283. И ударамо ка *от камењ* да би се бѣл'е избел'ило.

6.3.2.21. Предлог *одовуд*

Предлог *одовуд* употребљава се у сиринићком говору уз ОП јд. и мн. именица I и II деклинационог типа, као и уз ОП мн. именица III деклинационог типа, док су оне у једнини у Г. У примерима уз ОП овај предлог исказује значење оријентационе индирективности (пример 284 и 1340–1343 у *Прилогу 5*), не разликујући се притом ни по чему од употребе у генитивним конструкцијама.

284. *Одовуд* пѣт нѣма ливаде.

6.3.2.22. Предлог *озгор*

Предлог *озгор* забележен је у малом броју примера, уз ОП именица I и II деклинационог типа. Конструкцијом *озгор* + ОП исказује се значење локационе индирективности: у примеру (285 и 1344 у *Прилогу 5*) објекат је смештен на горњој површини локализатора. Овом конструкцијом може се исказати и адлативно значење као у примеру (286 и 1345 у *Прилогу 5*).

⁴⁷² Сва три термина (интенционално, намерно, финално) јесу синонимна и користе се подједнако у литератури (исп. Јуришић 2014: 484).

⁴⁷³ О односу *квалификативности* и *адноминалне квалификативности* – *спецификативности* – в. у одељку о предлогу *на*.

285. Тóј било *озгóр крѣвет*.

286. Да не йдо мýње, *озгóр бóкал* [се тури] *јена-крпа*.

У примеру (287) лексема *озгор* је употребљена као прилог, као и *оздол*, који се једино у прилошкој употреби и јавља (пример 288).

287. Оздóл [је] млéко кисéло па кíсоў кúпус озгóр.

288. Кáмењ [има] озгóр, кáмењ оздóл.

6.3.2.23. Предлог око

У сиринићком говору предлог *око* користи се уз ОП јд. и мн. именица I и II деклинационог типа и уз ОП мн. именица III деклинационог типа, које су у једнини уз овај предлог у Г. Предлог *око* употребљава се још и у виду *около*.

Највећи број примера употребе конструкције *око* + ОП има спацијална значења у оквиру којих се могу разликовати индирективна (пример 289) и директивна (пример 290), као и код конструкција *око* + Г.⁴⁷⁴ Значење оријентационе индирективности⁴⁷⁵ јавља се уз егзистенцијалне (као у примеру 289) и друге индирективне глаголе (пример 291), као и уз оне који означавају динамичке радње (пример 292).⁴⁷⁶

289. Ѐма *око воденице*, йма унўтра. И дé е усамљéно дррво, тўј – вíка – йма самовíле.

290. Гўвно смо имáле. Помéтеш га сабајле, наредиш снопýе. Па стаиш кóње, тёраш вóздэн. Забдиш *око стожер*.

291. Гаврáни кэд гáчу *око сéло*, и тóј на смрт.

292. Мí, рúчно да га кóпеш *око сваки стрўк*, сваку траўку да гу мíкнеш.

Када је о директивним значењима реч, конструкцијом *око* + ОП указује се на кретање по површини у близини свих страна локализатора. Ово значење најчешће се јавља уз глагол *заоди* (пример 293 и 1353–1355 у *Прилогу 5*), али и уз друге глаголе кретања (пример 294). Пример (292) показује да, као и у горњопчињском говору, „управни глагол уз ове конструкције [*око* + ОП] врло често има префикс *за*“ (Јуришић 2014: 426). Пример (293а) указује на то да би се примери управо с овим глаголом (потенцијално и њему сличнима – онима који имају наведени префикс и означавају кретање) могли сматрати и објекатском употребом наведене конструкције, будући да је у њему уз глагол *заоди* употребљена именица у ОП (*буљук*) у функцији директног објекта.

293. Заодíле тэдэ *око цркве*.

⁴⁷⁴ Овај предлог с датим спацијалним значењем јавља се уз Г у говору Параћинског Поморавља (Милорадовић 2003: 110) и уз ОП у говорима јабланичког краја (Жугић 2010: 91) и Горње Пчиње (Јуришић 2012: 437).

⁴⁷⁵ Остале примере с овим значењем в. у *Прилогу 5* (1345–1352).

⁴⁷⁶ Ово значење се може даље прецизније описати онако како И. Антонић наводи у вези са стандардним српским језиком: „уз глаголе, по правилу транзитивне чији се објекат појављује у својству објекта локализације који се поставља на одређено место, при чему се локализатор обухвата са свих страна“ (Антонић 2008: 165).

293а. Забди *б'ул'ук* и тако нешто бићи.

294. Да ги збирамо, трчи́мо *около гоёда*.

Конструкција *око* + ОП уз транзитивне глаголе указује на то да се објекат смешта са свих страна локализатора (пример 295 и 1356–1360 у *Прилогу 5*), односно – на обележје циркумлативности, која значи да „активност агенса има кружни ток који иде од једне до друге појединачне радње у вези са објектом“ (Антонић 2008: 164).

295. И турамо *с'ол око теј кравајчиће, око к'олач*, па тој крми́мо *сто́ку*.

У једном примеру (1350 у *Прилогу 5*) конструкција *око* + ОП употребљена је адноминално. Ова конструкција такође има спацијално, тј. оријентационо индирективно значење, међутим, као члан синтагме у функцији индиректног објекта *за овај деј око Лепенац* (о наведеној функцији в. у одељку *Предлог за*) има и квалификативно значење, тј. прецизније одређује управну реч синтагме (*овај деј*).

Напоследку, конструкција *око* + ОП може имати и темпорално значење, и то јукстериорно, као и код конструкције *око* + Г, будући да се њоме време „не може одредити ни као антериорност, ни као постериорност, нити као интериорност“ (Павловић 2000: 79). Уз овај предлог у ОП најчешће стоје називи празника (пример 296 и 1361–1362 у *Прилогу 5*) и делови дана (пример 297 и 1363 у *Прилогу 5*), као и у горњопчињском говору (Јуришић 2014: 455), док у говору Параћинског Поморавља ове именице уз предлог *око* најчешће стоје у Г (Милорадовић 2003: 112).

296. Има́ло од ба́грена по́ рано, *око Петро́удан*.

297. Једва сэм чекáа, сирóма, сáл преко дáн, *око плáдне* – бéж до́ма да не за́ђе слу́нце у Лепéнац.

6.3.2.24. Предлог *отуд*

Предлог *отуд* јавља се уз ОП јд. и мн. именица I и II деклинационог типа, као и уз ОП мн. именица III деклинационог типа, док су оне у једнини у Г. Овим предлогом с ОП, као и с Г, исказује се оријентациона индирективност (пример 298 и 1364–1367 у *Прилогу 5*). У грађи сиринићког говора забележен је и један пример (299) употребе конструкције *отуд* + ОП с прелазним глаголом, при чему она указује на смештање објекта на површини иза локализатора, односно, на страни локализатора коју говорник перципира као даљу или је не види.

298. *Оту́д Л'епéнац*, оту́д во́де на́ше сéло има ца́де.

299. И теј гра́вке одне́си *оту́д каме́ње*.

6.3.2.25. Предлог *по*

Предлог *по* се у сиринићком говору употребљава уз Л јд. (примери 300–302) и ОП мн. именица I, II и III деклинационог типа (примери 303–305).⁴⁷⁷ Међутим, овај предлог може се јавити и уз ОП јд. именица I и II деклинационог типа (примери 306–307) (забележена су само три примера (314–316) употребе именице III деклинационог типа у ОП јд. уз *по*).⁴⁷⁸ Код именица III деклинационог типа је на формалном плану, у највећем броју случајева, немогуће утврдити да ли се ради о Л јд. или ОП мн. При обради грађе с циљем разликовања Г и Л уз предлоге од ОП мн. уз предлоге (в. поглавље *Синкретизам*) служи се увидом у особине саме именице које би могле указати на то да се ради о именици у једнини (уколико је нпр. реч о збирној или властитој именици, в. у поглављу *Синкретизам* и у одељку *Предлог без* у поглављу *Генитив*) и, конкретно у вези с предлогом *по*, са ослонцем на неке од значењских нијанси, попут дистрибутивности која подразумева два или више појма, које се код њега могу јавити.

300. Се купувáле флаши́це ма́ле и то́ј *по Уроше́вцу* смо куповáле, жими ти́.

301. Појави́ше се Шипта́ри и по то́му по́љу.

302. А ја гле́дам *по Срби́је* да и́доу на по́ток, на ре́ку.

303. Н'ѣма сѣг *по каме́ње* да чу́коу људи́ма.

304. И *по сѣла* носив та́мо то́га ву́ка.

305. *По овѣј брди́не* не мога́а да и́де ни́кој ко́ј има сто́ кила

306. Би́л'е, би́л'е! И́ма *по це́у зи́д^м* ми́л'и! И да пе́реш како-о́неш, те́д има́ле кревѣти о[д] др́ва.

307. Го́ре, *по Штрѣ́це*, има́.

Када је реч о употреби Л јд., односно ОП јд. именица I и II деклинационог типа, у грађи се не препознаје да међу њима постоји јасна дистинкција на формалном плану која би указивала на прерасподелу између њих. Именице I деклинационог типа се како у локативним тако и у конструкцијама с ОП могу јавити с детерминатором (примери 308–309), али и без њега (примери 310–311). Исти је случај и код именица II деклинационог типа (примери 312–313).

308. Има́ло и то́ј *по јенóму двóру*.

309. „Ајт, ајт – ви́кам – и́ди *по тво́ј пут!*” И ја понóви.

310. Сѣк свѣ *по хотѣ́лу* се пра́и.

311. Стрѣ́хан Бóжић зра́о да чека́мо! *По пу́т* [идемо] ку́ћи.

312. А сáл кра́сте [су] *по вóму гowѣ́ду*

⁴⁷⁷ Предлог *по* се и у сиринићком говору јавља и уз ОП јд. именица свих типова, али са значењима која се могу сврстати у финална, а која се и у стандардном српском језику везују за конструкцију *по* + А. Ова значења анализирају се на крају овог одељка.

⁴⁷⁸ О превирању између Л и ОП с предлогом *по*, као и додатне примере у вези с тим, в. у одељку *Предлог по* у поглављу *Локатив*.

6.3.2.25.1. Основно значење предлога *по* с ОП, као и с Л, када се Л може разликовати (о томе в. у уводу о овом предлогу) јесте дифузна локализација с карактеристикама оријентационе индирективности.⁴⁸⁰ У вези с овим предлогом истиче се прецизирање које наводи М. Ивић – да се конструкцијама с Л (у случају сиринићког говора и ОП) означава „простирање по извесној површини, заузимање извесне површине [...] у разним правцима а притом се заузимају различите тачке те површине“ (Ивић 1951–1952: 178). Под простирањем на одређеној површини и(или) заузимањем различитих тачака на тој површини подразумева се *један* локализатор који има одређене границе. То значи да је овакво значење предлога *по* везано искључиво за именице у једнини, те се више примера с њиме јавља у оквиру конструкције *по* + Л. Именице у ОП јд. могу се препознати према наставку у свим деклинационим обрасцима и њих је у грађи, сем код именица II деклинационог типа, врло мало.⁴⁸¹ Када је реч о именицама III деклинационог типа, пронађена су три примера конструкције *по* + ОП јд., и то у илустрацијама у (Младеновић 2019: 361) (примери 314–316). Пример (316) представља тзв. објекатски Л (в. у поглављу *Локатив* и ниже) и употреба Л се овде може објаснити управо функцијом индиректног објекта који се исказује конструкцијом предлог + ОП (премда најчешће помоћу других предлога, исп. нпр. *за* и *на* у овом Поглављу). Код примера (314–315) може се претпоставити да је говорник именицу *кућу*, односно *собу* употребио референцијално, односно, да је на уму имао једну конкретну *кућу*, односно *собу*. У прилог референцијалној употреби нарочито говори присвојна заменица *наш* у примеру (314). Оваква употреба подржава закључак (в. у поглављу *Локатив*) у вези с употребом предлога *по* не само као оријентационог, већ и у вези с одређеном/неодређеном употребом именица.

314. Имáло дím и *по нáшу кућу*.

315. Свúдер имáло столíце *по sóбу*.

316. Па úдри, úдри *по глáву*.

Именица I деклинационог типа у ОП уз *по* има нешто више. Разлози за њихову појаву у ОП јд. проналазе се у семантичко-граматичким особинама самих именица. Пре свега, реч је о властитим (пример 317), градивним (пример 318), апстрактним именицама (пример 319), као и о својеврсним терминима (пример 320), који и не могу имати множину, или је имају само по изузетку. Већ у примеру (320) конструкција *по државни посо* нема значење распростирања по разним тачкама, већ указује на различите врсте тог појма. Ипак, с обзиром на то да би се *државни посо* могао окарактерисати као термин или барем идиоматизована синтагма, као и с обзиром на

⁴⁷⁹ Назив жупе среће се и као *Сириниће* и *Сиринић*, али и као *Сиринићка жупа*, у првом случају у с. р. јд., у другом у м. р. јд., а у трећем у ж. р. јд. (у њему је лексема *Сиринићка* конгруентни атрибут уз именицу *жупа*), детаљније о називу в. у одељку *Жупа Сиринић* и у (Младеновић 2019: 52).

⁴⁸⁰ Ово значење јавља се обично уз предикате с глаголима који не означавају кретање (уз глаголе кретања конструкција *по* + Л/ОП има значење блиско просекутиву, о њему в. и у одељку *Предлог по* у поглављу *Локатив*). О разлозима за описно навођење значења предлога *по* наместо значења локационе индирективности, које се за њега до сада у литератури наводи (исп. нпр. Ивић 1951–1952, Јуришић 2014: 405, Мирковић 2020: 22), као и детаљније о *по*, типичном локативном предлогу, в. у поглављу *Локатив*.

⁴⁸¹ Остале примере овог значења в. у *Прилогу 5* (1377–1378, 1389).

то да се у примеру (317) ради о властитој именици, поново се у везу с употребом *по* уз ОП, а не уз Л може довести одређеност/неодређеност именице која уз овај предлог стоји.

317. Де гóт смо íшле, свúда смо се истицáле – í по Призрѣну, í по Урошѣвцу,
по Скóпље.

318. Немáло нíшта *по пéпоу.*

319. И да се прекр́сти *по обичáј.*

320. Не мóж' да стíгнеш' да му кúпиш' слаткíш'е – немáло да се рáди *по држáвни пóсо.*

Именице II деклинационог типа се уз *по* често јављају у ОП, чак и када се ради о именицама које не спадају у раније поменуте типове. Разлог за то вероватно лежи у чињеници да се ради о деклинационом типу највише подлеглом аналитизацији и у вези са свим другим предлозима (о овоме детаљније у поглављу *Увод* и Реџић 2023). Код ових именица присутно је значење простирања по површини означеној конструкцијом *по* + ОП (пример 321), односно, захватање различитих тачака на локализатору (322).

321. У онéј кожúсе, па се умрл'а *по л'ице.*

322. Свѣ *по сéло* да вíди што íма.

Када се уз *по* употреби ОП мн. у оквиру значења локационе индирективности, најчешће се издваја значење „по разним местима исте врсте“ (Ивић 1951–1952: 179–179).⁴⁸² Тако је код именица свих деклинационих типова.⁴⁸³ Уз егзистенцијалне и копулативне глаголе указује се на постојање неког појма на различитим местима исте врсте (примери 323–324, в. и 1371–1381 у *Прилогу 5*), док се код других глагола указује на вршење радње на различитим местима исте врсте (примери 325–327 и 1382–1408 *Прилогу 5*).

323. *По хотéле* íма и тóј.

324. Нáпре немáло ка сáк^Г што íма каучи *по сóбе.*

325. А *по камéње* тóј живéле, по кáрпе.

326. Свí се скупíмо *по сóбе.*

327. И причáу да íма, нека Шиптáрка умрéла, стáра, и *по сéла* се вампíри.

Из значења „места разних врста“ произилази и значење „код разних људи исте врсте“ (Ивић 1951–1952: 179–179), као што је у примерима (328–329 и 1409 у *Прилогу 5*).

328. А сáм разбрáја *по љúде.* Áко сáм непíсмен.

⁴⁸² Ово значење код локативних конструкција с предлогом *по* среће се само код збирних именица и оних које у својој семантици упућују на неки колектив или уопште мноштво појединачних чланова (в. у одељку о овом предлогу у поглављу *Локатив*).

⁴⁸³ Ретко се среће множина II деклинационог типа због тога што ове именице прелазе у I деклинациони тип (о овоме в. у одељку *Број* у поглављу *Увод*).

329. Штó смо прáјле? *По комишѣ* [смо сабирале за једење].

Међу примерима употребе конструкције *по* + ОП с различитим глаголима могу се издвојити они с прелазним глаголима у којима се, поред основног значења простирања, истиче и локациона адлативна (пример 330), односно аблативна значењска нијанса (пример 331), пронађене и код конструкције *по* + Л. Њима се указује на смештање објекта локализације на различитим тачкама по површини локализатора (адлативно), или, пак, на његово удаљавање са различитих тачака на површини локализатора (аблативно).⁴⁸⁴ Код ових примера (330–331) не може се са сигурношћу тврдити да се ради о Л јд., а не о ОП мн., односно о значењу „места различите врсте“.

330. И турáле крсéве *по рудѣне* тáмо-вáмо, свé узокóло.

331. Па смо ги ранѣл'е сáс трáву, смо брáл'е *по мѣђе*.

Наведена значења која имају везе с врстама места и људи забележена су и с глаголима кретања, пре свега с глаголом *иде*. И у овим примерима забележена су сва три деκлинациона типа (примери 332–333) када је реч о местима, као и именице I и III типа када је реч о људима (примери 334–335). У оваквим исказима глагол *иде* има значење *обилази, посећује*.⁴⁸⁵

332. Ѐшле *по куће, по дворéве*.

333. Ѐшл'е терзѣ *по сéла*.

334. Терзѣ обѣчно ѣшле *по Шинтáре*.

335. Жéне кóје нé рађáле, ѣшле *по бáбе* да ги трѣјоў.

У примеру (336) конструкција *по* + ОП такође означава места разних врста, иако је употребљена уз глагол *иде*, због тога што он у овом контексту заправо значи *похађа*.

336. Нáши дéца, од óвде што ѣшле *по шкóле*, свѣ бѣле пó дóбри ѣáци, чѣни ми се, него тѣја што бѣле ѣзэ грáд^Т.

6.3.2.25.2. Са глаголима кретања, најчешће с глаголом *иде*, конструкције *по* + ОП, као и *по* + Л могу имати и значење блиско просекутиву. Са овим значењем забележене су само именице у ОП јд. (пример 337) и у знатно мањем броју примера у односу на ово значење конструкције *по* + Л, што указује на то да се и ово значење везало за једину.⁴⁸⁶

337. Ѐди *по твој пут*.

⁴⁸⁴ С оваквим значењима в. још и примере 1410–1427 у Прилогу 5.

⁴⁸⁵ С оваквим значењима в. још и примере 1428–1452 у Прилогу 5.

⁴⁸⁶ С оваквим значењима в. још и примере 1453–1456 у Прилогу 5.

6.3.2.25.3. У грађи сиринићког говора забележена су и два примера употребе конструкције *по* + ОП у функцији индиректног објекта (пример 338, в. ову употребу и у оквиру Л), каква је могућа и стандардном српском језику (Пипер и др. 2005: 277). У примеру (339) конструкција *по комшије* синонимна је с Д у функцији индиректног објекта (в. поглавље *Датив*) и са значењем реципијента, али има и додатно, дистрибутивно значење, типично за наведену конструкцију, које се не изражава Д.

338. *По ноге* ме тепале.

339. Бáш тај дáн не мóра да дáваш *по комшије* ако ти траж'и нéш'то.

6.3.2.25.4. Међу конструкцијама *по* + ОП забележени су и примери њене употребе са темпоралним значењем. У примерима (340–341) ова конструкција има значење симултаности, а у примеру (340), као и код сличних конструкција *по* + Л, и приметна је и нијанса комитативног значења или значења пропратне околности: радња се не одвија само ноћу, већ и у мраку. У примеру (341), конструкција *по старо време* указује искључиво на време одвијања радње, које се типично везује за предлог *у* (в. у одељку о предлогу *у*).

340. Сáм носí'а *по ноћ* брашњо.

341. Па тојé је благóта што седéла *по старó време*.

Темпорало значење или, прецизније, значење постериорности имају конструкције *по* + ОП у примерима (342 и 1457–1464 у *Прилогу 5*). Иако већи број примера с овим значењем у ОП има назив за празник, односно свеца, забележен је и пример употребе глаголске именице у конструкцији *по* + ОП (пример 343), којом се радња означена глаголом у предикату смешта након завршетка радње у конструкцији *по* + ОП. С оваквим значењем често се у конструкцијама с предлогом *по* јављају аниматне именице (пример 344) и оне које указују на лица (пример 345). Све ове конструкције синонимне су с онима с предлогом *после*.

342. Посе'емо *по Митрóвдáн*.

343. Да прем'ешаш *по варéње*.

344. *По јагáнце* војска ни úзе и вóла.

345. А 'óна па да се разбóли *по мýжа*.

6.3.2.25.5. Конструкцијама *по* + ОП, као и *по* + Л, могуће је исказати и значење критеријума (примери 346–347 и 1465–1467 у *Прилогу 5*), које се у сиринићком говору чешће јавља у вези с предлогом *према* (в. поглавље *Предлози према, при и креј*).

346. Се познáва *по зборéње*.

347. Пона́пре немáло ка овај сíла сéк што íма. Вíдим *по љóде*.

6.3.2.25.6. У грађи је забележен и један пример (348) употребе конструкције *по* + ОП с квалификативним значењем, какво се типично везује за предлог *у* или *на* (о њима в. у

овом поглављу). С обзиром на набрајања императива која за датом конструкцијом следе, може се истаћи да се рећи и о дистрибутивној значењској нијанси.

348. Радиле смо *по кругу*^к. Занима^ј. Лежи, дик се! Пузи!

6.3.2.25.7. У примерима (349 и 1468–1472 у Прилогу 5) конструкције *по* + ОП јављају се у значењу секвентивног *иза* (термин према Ивић 1951–1952: 195, Милорадовић 2003: 238). У њему се, као и у говору Параћинског Поморавља, ова подврста оријентационе индирективности јавља само „уз глаголе кретања“ (исто). М. Јуришић бележи ово значење у оквиру конструкције *по* + ОП у горњопчињском говору (Јуришић 2014: 435). Са овим значењем забележен је и један од ретких примера употребе именице III деκлинационог типа уз предлог *по* (пример 350). У овоме случају није реч само о секвентивном значењу, већ и о објекатској употреби конструкције *по* + ОП, присутне и код *по* + Л, будући да се њоме означава 'чување стоке, вођење рачуна о њој', односно, могло би се рећи *чувале стоку* (уп. с примером 21 у поглављу *Локатив*).

349. Куче иде *по човека* само.

350. По две, по три кучети. Ишле и *по стоку*. По оўце због дивљаће.

6.3.2.25.8. Конструкција *по* + ОП у сиринићком говору може бити употребљена и с финалним значењем (пример 351). Ово значење се у стандардном српском језику везује за употребу с А (Стевановић 1989: 419, Ивић 1951–1952: 197, Пипер и др. 2005: 233–2), што би потврдило континуитет развоја у којем ОП задржава везе с предлозима који су коришћени уз А и уз то преузима и везу предлога с другим зависним падежима. Битно је, међутим, истаћи да је у сиринићком говору ово значење забележено у конструкцији *по* + Л код именица III деκлинационог типа, што заправо упућује на везу предлога и падежног облика на *-е* код овог типа (в. у поглављу *Локатив*), односно на утицај синкретизма на очување појединих предлога и значења која могу имати у предлошко-падежним конструкцијама.

351. Кóј ишо *по бѣњак*? Нико-пút дéте ми донéсе, нико-пút комши́е.

6.3.2.26. Предлог *под*

За разлику од употребе с Г именица III деκлинационог типа, уз који се предлог *под* јавља у свега два примера, уз ОП јд. осталих типова и ОП мн. свих типова овај предлог је забележен у знатно већем броју примера. Конструкција *под* + ОП, као и у говору Горње Пчиње, јавља се чешће од ОП с предлогом *испод* (Јуришић 2014: 408).⁴⁸⁷ Такође, као у поменутом говору, може имати значење оријентационе индирективности, и то најчешће уз копулативне (пример 352) и егзистенцијалне глаголе (пример 353), али и уз друге (какав је у примеру *рине* у примеру 354).⁴⁸⁸ С оваквим значењем забележени су и ретки примери конструкције *под* + Г у сиринићком говору.

352. Кóј-зна штó је *пот ко́рењ*.

⁴⁸⁷ Насупрот томе, у говору Параћинског Поморавља забележен је само предлог *испод* (Милорадовић 2003: 114).

⁴⁸⁸ С оваквим значењима в. још и примере 1473–1496 у Прилогу 5.

353. А под во́ла нема́ло б’ѣш ни́шта.

354. Има́ло да се р’ине пот кра́ве.

Конструкција *под* + ОП може имати и оријентационо адлативно значење, онда када се употребљава уз прелазне глаголе: у таквим случајевима (као у примеру 355 и 1498–1521 у *Прилогу 5*) указује се на радњу чији је циљ смештање или премештање објекта локализације с доње стране локализатора.

355. Стаймо чени́цу или не́што та́ко пот кљу́су.

У грађи је забележен и један пример (356) употребе наведене конструкције с квалификативним или начинским значењем, које је, свакако, настало од спацијалног.

356. И девер *под ру́ку* [гу води] на во́ду, крча́зи у ру́ке.

6.3.2.27. Предлог *пored*

Предлог *пored* забележен у малом броју примера (357 и 1522–1524 у *Прилогу 5*) и искључиво уз ОП јд. именица I деклинационог типа има значење јукстериорности,⁴⁸⁹ као и код конструкција *пored* + Г именица III деклинационог типа.

357. Увек смо се’јале по јено њ’вче *пored* Леп’енац.

6.3.2.28. Предлог *posle*

Дистрибуцију употребе предлога *posle* с Г и ОП различитих деклинационих типова није могуће дефинитивно одредити. Он се у највећем броју случајева среће уз ОП оба броја именица I и II деклинационог типа, премда су забележена и два примера конструкције *posle* + Г у првом типу. Именице III деклинационог типа, пак, забележене су уз овај предлог у једнини и у Г и у ОП. Било да се јавља уз један, било уз други падеж, овај предлог указује на значење постериорности.⁴⁹⁰ За разлику од употребе уз Г у којем доминирају називи празника,⁴⁹¹ конкретних временских јединица и значајних догађаја у заједници и на личном плану, уз предлог *posle* може се наћи и ОП аниматних именица (пример 358 и 1531–1536 у *Прилогу 5*), какав је случај код темпоралног значења конструкције *po* + ОП. У конструкцији *posle* + ОП се, свакако, могу наћи и називи празника (пример 359 и 1525–1526 у *Прилогу 5*) и временских јединица (пример 360 и 1527–1530 у *Прилогу 5*), како је, иначе, и у говору

⁴⁸⁹ Исто значење у оквиру исте форме (*пored* + ОП) среће се и у говору Горње Пчиње (Јуришић 2014: 411) и у говору Параћинског Поморавља, премда овде уз Г (Милорадовић 2003: 112).

⁴⁹⁰ М. Јуришић, према наводима М. Ивић (1951–1952: 193–194), истиче да се предлог *posle* „у призренско-тимочким говорима генерално [...] ређе употребљава од предлога *po*, као и у косовско-ресавском дијалекту“ (Јуришић 2016: 86), осим у говору Параћинског Поморавља, у којем је чешћи предлог *posle* (исто, исп. и Милорадовић 2003: 273, 121–122), што упућује на то да је потребна додатна паралелна анализа ових предлога, како у сиринићком говору тако и на ширем дијалекатском простору.

⁴⁹¹ При употреби празника као временских одредница „можемо мислити баш на прецизно време [...] али ипак у чешће прилика не мислимо искључиво на време, већ у првом реду на све оно што појам-празник као такав значи, што носи собом“ (Ивић 1955–1956: 169).

Горње Пчиње (Јуришић 2014: 453–455) и Параћинског Поморавља, али уз Г (Милорадовић 2003: 121).

358. *Пóсле сiна* родiла јóш двé ћерке.

359. Враћале се кот кúће *пóсле Никóлоўдán*.

360. А *пóсле годiну* се сáма уништи.

6.3.2.29. Предлог *пред*

Предлог *пред* у сиринићком говору забележен је с ОП оба броја именица I и II деклинационог типа, док се с именицама III деклинационог типа јавља у ОП мн., а у једнини истовремено и с Г и с ОП. Овај предлог забележен је и у лику *преј*.⁴⁹² Иако као и уз Г, предлог *пред* с ОП има у највећем броју примера темпорално значење (указује на антериорност), уз ОП именица свих деклинационих типова он може имати и спацијална значења.

Када је о антериорности реч, овај предлог на њу може указивати, свакако, заједно с ОП именица које означавају празнике (пример 361 и 1537–1544 у Прилогу 5) и значајне датуме, што оне ширеобухватне (пример 362), што индивидуалне временске маркере (пример 363 и 1545–1551 у Прилогу 5).

361. Нéки прé ги мéшћéва, нéки на тáј дán, а нéки *преј Вел'и́гдán* ги мéсти.

362. И óнда качáци тiја што бiле *прéда*, *пре[д]* Дрúги свéцки рáт.

363. Сэм га узéла *пред вóјску*.

Међу темпоралним конструкцијама нарочито се истичу оне које се односе на доба дана. Осим типичних временских јединица као што је *вечер* (пример 364) или *мрак* (364), доба дана наводи се и описно, помоћу предлога *пред*: на зору указује конструкција *пред дан* (примери 365), као и фреквентнија *пред слунце* (пример 365). У примеру (367) предлог *пред* употребљен је уз изричну зависну реченицу. Како то није једини случај употребе овог предлога са зависном реченицом (у примеру 368 присутна је зависна реченица *прéд да пóјоў петлóви*), требало би детаљније испитати грађу у вези с потенцијалним стварањем временског везника *пред да*.

364. *Пред вéчер*, на срéд^т сéло, у Улицу голéму, тáко гу вiкóў, се сакúпи цéло сéло.

365. Кáкво весéље óвде куд нáс на Прóчку *пред мрáк*. Прáве се кумбáре. Свáки.

366. И *пре[д]* дán идéмо у гóру да берéмо дрва да се увржéмо.

367. Ујúтру се дизáмо и пушћáмо, *прет слúнце* би требáло тóј да се дéси, да пуштiмо што имáмо – óўце, крáве, свé да ги пуштiмо да попáсоў *пре[д]* да излéне слúнце.

368. И *пре[д]* дán, прéд да пóјоў петлóви, вiка, побéгноў.

⁴⁹² У вези с предлогом *пред* битно је истаћи и његову употребу насупрот предлогу *пре* (в. у одељку о овом предлогу у поглављу *Генитив*).

У домену спацијалних значења могу се разликовати значење оријентационе индирективности (пример 369 и 1552–1557 у *Прилогу 5*) и адлативно (пример 370 и 1558–1563 у *Прилогу 5*). Спацијална значења овог предлога ретко се употребљавају, чешће се срећу уз сложени предлог *испред*. Када је о спацијалним значењима (оријентациона индирективност и адлативно) реч, савремени изворни говорници показују тенденцију у разликовању конструкција с предлогом *пред* и *испред*, па ће тако рећи *Чекам те пред кућу*, али и *Чекам те испред куће*. Дате конструкције имају исто значење.

369. Тўјка, *пред врата* ги чёкоў, óни знајоў да ће дођоў.

370. Талу смо турале *прет краве*.

6.3.2.30. Предлог преко

Предлог *преко* користи се с ОП јд. и мн. именица I и II деклинационог типа. Овај предлог је код именица III деклинационог типа забележен уз ОП множине и Г једине. Основно значење конструкције *преко* + ОП, као и *преко* + Г, бива перлативно (пример 371 и 1564–1568 у *Прилогу 5*), или описно „усмерено кретање независно од његове почетне или завршне тачке“ (Јуришић 2014: 421).⁴⁹³ Овакво значење везује се, најпре, уз транскурзивне или глаголе прелажења, али у грађи сиринићког говора су глаголи који би се могли убројити у ту групу рећи: *рипне* који уз конструкцију *преко* + ОП означава скок с једне стране на другу (пример 371) или *прескочи* с истим значењем (пример 372). У грађи је дата конструкција чешће забележена с глаголима кретања типа *побеже* (пример 373). С глаголом *иде*, такође има перлативно значење (374), али се у овим конструкцијама, посебно када је у ОП неки топоним (пример 375) препознаје и квалификативна нијанса (о њој в. и у поглављу *Генитив*).

371. Не' рíпоў óвде *преко óгэњ*.

372. Принéле јáрэм, да прескóчим *преко јáрэм* па да улéнем у кућу.

373. И побéже *преко врата*.

374. И óно íде *преко тé' камéње* тáмо, *преко реке* тáмо.

375. Па пре[з] шўму нóћом, па *преко Ђурíнце*, па у Сушиће.

Конструкције *преко* + ОП срећу се у сиринићком говору и с адлативним значењем: њима се уз прелазне глаголе указује на смештање објекта локализације на површину локализатора при чему се обухвата цела површина. Овакво значење често је уз глагол *тури* (пример 376 и 1569–1570 у *Прилогу 5*), а забележено је и уз глагол *метне* (пример 377) и у једној копулативној конструкцији, у којој је заступљено и оријентационо индирективно значење (пример 378). У примеру (379) је осим адлативног значења присутно и дистрибутивно, које се типично везује за предлог *по* (в. одељке о овом предлогу у поглављима *Локатив* и *Општи надеж*).

⁴⁹³ Наведени предлог може у српском језику имати и друга значења: „Још је Ђура Даничић [Даничић 1858 – А. Р.] уочио основна значења генитива с приједлогом преко. Као основно он издваја мјесно значење а из њега изводи (послужимо ли се терминима каснијих граматичара) временско, начинско и значење посредника“ (Ковачевић 1981: 136).

376. Турише сламу преко мртвога војника.
 377. Преко сандаце м'јетну. И к'оња накитију.
 378. И јена трака да бине преко стомак, црв'јена исто.
 379. И сас виљушку изб'одеш преко цел колач.

Као и са Г, предлог *преко* с ОП може означавати темпоралну локализацију која указује на протицање времена. Оваква темпорална значења М. Ивић назива локационим динамичким (исп. Ивић 1955–1956: 166–167). У овој конструкцији забележене су именице *дан* (пример 380 и 1571–1573 у Прилогу 5) и *ноћ* (пример 381 и 1574–1575 у Прилогу 5).

380. А кад гу чујем преко д'ан, тој не'е лошо.
 381. И тако му седи преко ноћ.

6.3.2.31. Предлог против

Предлог *против* спада у слабије заступљене предлоге у сиринићком говору; забележен је с ОП оба броја именица I деклинационог типа (примери 382–383 и 1576 у Прилогу 5)⁴⁹⁴ и ОП мн. именица III деклинационог типа (пример 384 и 385).⁴⁹⁵ С обзиром на исти наставак (-е) код Г и ОП именица поменутог типа, али и према изворним говорницима сиринићког говора,⁴⁹⁶ може се претпоставити да се предлог *против* користи уз Г јд. ових именица, иако примери нису забележени.

382. А што си бија пр'отив Љубис'ава.
 383. Немало никакви доказ пр'отив мо'јега дев'ера.
 384. Имала три снаше. А пр'отиу св'е снаше лошо збор'ела.
 385. Не смо могале сами да ратујемо пр'отив друге др'жаве.

Конструкција *против* + ОП јавља се у функцији индиректног објекта и указује на то да је вршење радње у вези с појмом у датој конструкцији и да је та веза, притом, негативна. Значење које се овом конструкцијом исказује јесте опозитно и оно подразумева „човјеково подузимање непријатељског дјеловања ради сузбијања или укидања онога што је означено зависним чланом синтагме“ (Ковачевић 2018: 151). Ова конструкција једнака је опозитном генитиву у стандардном српском језику (исп. Пипер и др. 2005: 175), који се такође среће и у говору Параћинског Поморавља, иако у њему Г може бити замењен ОП (исп. Милорадовић 2003: 120), а који је у горњопчињском говору у потпуности замењен конструкцијом *против* + ОП (Јуришић 2014: 488). Конструкција *против* + Г у стандардном српском језику „у највећем броју случајева допуњује глаголе са значењем супротстављања, противљења“ (Арсенијевић

⁴⁹⁴ Примери употребе именица II деклинационог типа с овим предлогом нису забележени.

⁴⁹⁵ Да се ради о ОП мн., а не о Г јд., утврђено је на основу ширег контекста (о начинима разликовања ова два падежа в. у поглављу *Синкретизам*).

⁴⁹⁶ Изворним говорницима било је постављено питање „А може да се каже 'причала против њојне снаше'?“.

2016: 62), односно, „допуњује различите глаголе којима се открива вербална, когнитивна или каква физичка радња предузета у циљу онемогућавања или спречавања појма заступљеног генитивом“ (Арсенијевић 2016: 62). Предузимање физичке радње против појма у конструкцији *против* + ОП забележено је једино у примеру (384), док се у свим другим случајевима подразумева најчешће вербална радња (примери 381–383 и 1582 у *Прилогу 5*). У примеру (379) реч је о својеврсном когнитивном противљењу, односно о негативном ставу према некоме, за који се такође може претпоставити вербално изношење. У сваком случају, употреба предлога *против* забележена је доминантно у употреби у апстрактнијим значењима, исто као и у горњопчињском говору (Јуришић 2014: 488),⁴⁹⁷ то јест, нема примера њеног јављања у сфери просторних значења, у којима се проналази нпр. у говору Параћинског Поморавља (в. примере у Милорадовић 2003: 120) и у говору јабланичког краја у којем је овај предлог, уз ОП, забележен у форми *спротив(у)* (Жугић 2010: 114).

6.3.2.32. Предлог *ради*

Предлог *ради* забележен је, као и претходно поменути *против*, у малом броју примера, у датом лику и у лику *поради* (уз Г само као *поради*).⁴⁹⁸ Овај предлог јавља се само уз ОП јд. и мн. именица I деклинационог типа и уз Г јд. именица III деклинационог типа (в. у поглављу *Генитив*). У оба случаја има интенционално значење⁴⁹⁹ (пример 386 и 1577–1578 у *Прилогу 5*), које се у сиринићком говору чешће везује за предлог *због* (исп. одељке о овом предлогу у поглављима *Генитив* и *Општи падеж*).⁵⁰⁰

386. *Поради Милова́на сѣм до́шоу бѹде.*

6.3.2.33. Предлог *сѣс*

Предлог *сѣс*⁵⁰¹ употребљава се уз ОП именица сва три деклинациона типа и оба броја. Јавља се још и у ликовима *с* (или *з* испред именица које почињу звучним сугласником у озвученој варијанти), *са*, *сас* и *сѣсѣ*⁵⁰².

6.3.2.33.1. Основно значење предлога *сѣс* је квалификативно.⁵⁰³ У оквиру овог значења као најчешће издваја се инструментално која подразумева да појам у конструкцији *сѣс* + ОП служи као оруђе за вршење радње, односно као спроводник или омогућивач (о

⁴⁹⁷ М. Јуришић конструкцију *против* + ОП, употребљену у једном примеру, разматра у оквиру интенционалног значења (исп. Јуришић 2014: 488).

⁴⁹⁸ У сиринићком говору се не среће форма *зарад(и)*, која је доминантна у говору јабланичког краја (в. у Жугић 2010: 142).

⁴⁹⁹ Дато значење у стандардном српском језику има и предлог *услед* (о њему и његовом односу с предлогом *због* в. Грицкат 1957), који се у сиринићком говору не налази.

⁵⁰⁰ Предлог *због* се иначе у сиринићком говору, као и у горњопчињском, користи „једино за означавање каузалности и интенционалности“ (Јуришић 2015: 268), премда се „оба значења могу исказати и другим предлошко-падежним конструкцијама [нпр. *за, по, на* – А. Р.]“ (исто).

⁵⁰¹ Лик *сѣс* наводи се као основни због тога што је његова употреба доминантна у примерима.

⁵⁰² О употреби полугласника на крају речи у сиринићком говору исп. (Младеновић 2019: 116–118).

⁵⁰³ У овом раду се термином *квалификативно значење* указује на то да „се именички појам одређује у погледу особине, а реченична предикација у погледу начина реализације“ (Пипер и др. 2005: 159), те стога покрива и термин *инструментално значење* као хијерархијски нижи. О схватању квалификативног значења в. и у фусноти 166 у одељку *Предлог без поглавља Генитив*.

њима детаљно ниже). Именице који се најчешће јављају у овим конструкцијама и с овим значењем јесу делови тела (пример 387), предмети (пример 388), животиње (пример 389) и именице које указују на неопходан или помоћни материјал (о именовану групе в. Ивић 2005: 19–22, Павловић 2006: 200) (пример 390).

387. И лúпаш, лúпаш, овако држиш, у туј рúпу лúпаш, па подíнеш *сас овуј рúку*, истрéсеш онај пóздэр.

388. *Сэ[s] свирајче* свирéле, армонíку само овај Мíлан.

389. И тако смо *сас кóње*, *сас волóе* радíле.

390. *Сэс вúну* се ткáло.

Како се делови тела који се јављају у конструкцији *сас* + ОП увек посматрају као делови субјекта, односно, не могу бити перципирани као самостални вршиоци радње (Ивић 2005: 8–9), они у овим конструкцијама увек имају спроводничку функцију. С обзиром на то да се може очекивати да ће вршилац радње (с ознаком аниматно (+)), уколико радњу не врши одређеним предметима, користити сопствено тело,⁵⁰⁴ није изненађујуће што у оквиру примера инструменталног значења наведене конструкције, има најмање оних које у ОП имају део тела. У готово свим овим примерима може се приметити својеврсно истицање које у исказ уноси употреба конструкције *сас* + ОП: у примеру (391), у предикату је глагол *гази* који подразумева коришћење ногу, али је у њему присутна и конструкција *сас ноге*. Истицање је нарочито и у примеру (392) у којем уз предлог *сас*, поред именице у ОП стоје и два детерминатора, присвојна заменица и придев, и оба указују на посесију субјекта. Употреба детерминатора у овим конструкцијама указује и на нарочито прецизирање вршења радње, као у примеру (393), у којем, осим наведеног прецизирања, постоји и егзофорично упућивање (помоћу показне заменице *овај*). Свакако, некада је употреба конструкције *сас* + ОП с именицом која означава део тела у ОП неопходна за преношење значења које глагол у предикату има у конкретној употреби. У примеру (394) конструкција *сас лоше очи* уз глагол *види* употребљена је као перифрастична и еуфемистична алтернатива глаголу *урочи*. Конструкције *сас* + ОП у којима је у ОП део тела не морају имати искључиво инструментативно значење. У примеру (395), на пример, конструкција *сас састајене прсте* указује на пропратну околност при вршењу радње означене глаголом *вика*.⁵⁰⁵

391. И да се разгази дóбро *сас нóге*.

392. И ете-тој сэм видéла мéчку *с мóе личне óчи*.

393. И лúпаш, лúпаш, овако држиш, у туј рúпу лúпаш, па подíнеш *сас овуј рúку*, истрéсеш онај пóздэр.

394. Вíкоў и дéте никóе мíцко да вíди никóа жéна *сас лóше yóчи*, íма да се превр́гне.

395. И кэт се дíне, *сас састајéне прсте* викамо: „Мáт, мáт, мáт!

⁵⁰⁴ „Имајући у виду чињеницу да је већина људских органа, одређена својом функцијом, везана само за једну радњу, исказивање инхерентног дела тела као инструмента такве управне радње личи на таутолошки поступак“ (Симић 2018: 182).

⁵⁰⁵ Остале примере конструкције *сас* + ОП које у ОП имају називе делова тела в. у Прилогу 5 (1579–1593).

Инструментално значење је једно од два основна (пored социјативног) код *сас*, предлога који се употребљава искључиво с ОП, и као такав представља најстабилнију тачку аналитичког падежног система у сиринићком говору. Такође, овај предлог се често и у разговорној варијанти стандардног српског језика и у новоштокавским говорима може јавити уз И са значењем оруђа.⁵⁰⁶ Према М. Ивић, у оквиру категорије оруђа могу се разликовати спроводници и омогућивачи.⁵⁰⁷ С. Павловић сматра да је управо разликовање спроводничке и омогућивачке функције у оквиру инструменталног значења корисно „пре свега ради сагледавања дистрибуције конструкција $\emptyset + Instr.$ и $c(a) + Instr.$ “ (Павловић 2000: 84).⁵⁰⁸ Ови појмови и термини коришћени су на многим местима при анализи И или његових аналитичких еквивалената (пре свега *с* + ОП) (нпр. Милорадовић 2003, Павловић 2000, Јуришић 2014, Симић 2018). Према М. Ивић, која је и установила ова два појма, спроводник је појам чија се „улога при вршењу [радње – А. Р.] једначи, наравно у крајњој линији само, са улогом вршиоца“ (Ивић 2005: 8), а омогућивач „појам подређен субјекту који помаже субјекту при остварењу акције на било који начин, само не на спроводнички“ (Ивић 2005: 51). Омогућивачи могу бити и делови тела и предмети, али и бића (Ивић 2005: 35), а на њихову конкретну функцију (спроводничку или омогућивачку) указују „односи између појмова учесника [...] првенствено онакви какви изгледају баш у тренутку самог вршења“ (Ивић 2005: 11), односно, „основни моменат који повлачи суштинску разлику између функције спроводника и функције омогућивача јесте питање успостављања специјалног односа јединства са субјектом у току вршења“ (Ивић 2005: 17). Такође, „други пресудни моменат за карактер функције појма обележеног инструменталом јесте однос његовог значењског појма према значењском појму глаголске управне речи (Ивић 2005: 13).⁵⁰⁹ Када је реч о другим радовима који се служе терминима спроводник и омогућивач, М. Јуришић и С. Павловић такође наводе дистинкције које је утврдила М. Ивић. М. Јуришић се води критеријумом јединства са субјектом и семантиком глагола (Јуришић 2014: 467), а С. Павловић истиче и разлику између ове две функције на линији *допуна (спроводник) – одредба (омогућивач)* (Павловић 2000: 101, односно Ивић 2005: 15 према Павловић 2000: 101),

⁵⁰⁶ Ово је са становишта нормe погрешно (изузев уз синтагме којима се указује на некакву квантификацију, исп. Пипер и др. 2005: 710–711) (о употреби *с* уз И оруђа в. Павловић 2000: 85–86, а детаљније о ширењу овог балканизма и у доменима употребе стандардног српског језика (нпр. у медијима) в. Радић 2003: 134–136).

⁵⁰⁷ И даље се у оквиру њих разликују и привидно спроводничка функција, као и посредничка функција, исп. Ивић 2005: 7–52.

⁵⁰⁸ С. Павловић наводи „Изгледа да је у говору северозападне Боке слободни инструментал врло добро очуван као формализатор спроводника, док је предлог *с* продоро у конструкцију с инструменталом пре свега када се ради о категорији омогућивача“ (Павловић 2000: 84–85), али каже и „да би се и неки од примера са конструкцијом $\emptyset + Instr.$ поменутих у вези са категоријом спроводника могао протумачити и као омогућивач“ (Павловић 2000: 87), тако да разлика коју он прави између спроводника и омогућивача није условљена формалним критеријумом који се односи на употребу слободног односно И с предлогом *с*.

⁵⁰⁹ У анализи падежног система стандардног српског језика наводи се да је „инструмент / средство / оруђе којим се агенс служи у реализацији предикације (спроводник), или посредник који агенсу омогућује реализацију предикације (омогућивач)“ (Пипер и др. 2005: 260). Спроводник и омогућивач помињу се и у посебном делу посвећеном инструменталности: спроводник представља „такву врсту средства која се схвата као интегрални део агенса“ (Пипер и др. 2005: 713) (дефиниција омогућивача у овом делу једнака је с наведеном раније у Пипер и др. 2005: 260), а „формални знак спроводничког инструмента је својство именице која је у таквој конструкцији означава конкретно или апстрактно средство да може бити употребљена као субјекат у реченици са истим предикатом“ (исто).

закључујући да је обележје идентичност акције агенса и инструмента кључни критеријум за разликовање спроводника и омогућивача (Павловић 2000: 84).

У сиринићком говору се у оквиру конструкције *сас* + ОП могу пронаћи примери који указују на типичне спроводнике какви су делови тела (примери 391–395 и одговарајући у *Прилогу 5*), али и предмет „који је баш специјално предодређен за вршење неке радње“ (Ивић 2005: 12) (пример 396) и неопходан материјал употребљен „за остварење одговарајуће акције (напр. *заливати водом, пунити сламом, насипати песком*)“ (Ивић 2005: 19) (примери 397–398).⁵¹⁰

396. Се жн'е'ало *сә[s] с'ррп*.

397. И по́сле га промѣшај, попа́ри га *сәс врэлу во́ду*, промѣшај ле́по да ста́не, да се ску́пи.

398. Зе́вње се гно́јле *сәз һу́бре*.

Могу се, свакако, међу примерима пронаћи и они у којима конструкције *сас* + ОП врше омогућивачку функцију, каква се везује нпр. за глаголске радње које се „могу вршити различитим органима и оруђима“ (Ивић 2005: 13), што потврђују примери (399–401) у којима има различитих предмета у по двома конструкцијама ОП с предлогом *сәс*. Могуће је, такође, пронаћи и примере у којима се напоредо користе две конструкције с овим предлогом у којима је у једној употребљен предмет, а у другој материјал (пример 401).⁵¹¹

399. Ни́кој покрíја *сәс тенé'ће*; ни́кој покрíја *сәс плóче от ка́мењ*.

400. Ни́кој напра́а *сә[s] зид^м от ка́мењ*, ни́кој напра́а *сәс кованíце*.

401. У сва́ку ку́ћу и́шле, и́доў по двóру, и *сәс мѣтле* кропи́ле, *сәс во́ду* залива́ле.

Осим што на формалном плану нема никаквих разлика између спроводника и омогућивача,⁵¹² код конструкција *сас* + ОП у којима је у ОП предмет могу се наћи и додатне семантичке нијансе, каква је нпр. пропратна околност. У примеру (402) конструкција *сәс коленку* има првенствено инструменталну улогу, јер су се некадашње колевке могле (коношцима и концима) везати на леђа и тако у њима носити децу, али с обзиром да се везује и за глагол *иде*, има и значењску нијансу комитативности. У примеру (403), пак, значење конструкције *сәс рукајце* више је пропратно јер се ниједан од два употребљена глагола (*стаи* и *тури*) не односи на радњу која подразумева ову конструкцију као инструмент. Мора се, свакако имати на уму и спонтаност језичке продукције, те се у примеру (403) не може искључити и инструментално значење какво постоји у (402).

⁵¹⁰ Остале овакве примере в. у *Прилогу 5* (1594–1607).

⁵¹¹ Употреба именице *метла*, односно *вода* уз предлог *сәс* у наведеном примеру није условљена различитим глаголима због тога што *кропи* и *залива* имају слично значење, односно, *кропи* је глагол који такође означава сипање течности по некој површини, премда најчешће у насумичним млазевима и са циљем да се површина помете.

⁵¹² Поред већ поменутих процена С. Павловића (в. фусноту 509), разлику у употреби слободног И и ИИ с предлогом *с*, али и у односу на поједине друге конструкције (попут *на* + Л/А, *помоћу/уз помоћ* + Г и сл.) истичу и други истраживачи (исп. Милорадовић 2003: 202, Пипер и др. 2005: 260–262, Симић 2018: 192–195).

402. *Сас кољѣнку врж’и се, и тако се йшло.*

403. Стаи рукајце и унѣсе [...] *Сас рукајце, тури на руке и пѣт дрвѣти.*

Међу примерима употребе именице која означава неки предмет с предлогом *сас* и има инструментално значење забележен је и пример који ове конструкције повезује, односно изједначава с конструкцијама *на* + ОП с квалификативним значењем (пример 404). Забележен је и пример (405) у којем је конструкција *сас* + ОП с музичким инструментом у ОП чини допуна глаголу *по(ј)е*. У овом примеру би се значење могло протумачити и као пропратна околност. Пример (406) указује на то да је конструкција *сас* + ОП алтернативна допуна глаголу *свира*, уз који се именице које именују неки музички инструмент чешће јављају у функцији директног објекта (исп. одељак *Слободни општи падеж*).⁵¹³

404. Јопе се пушћоу после пладне, се пушћоу животињке. А, понапре, мериле смо се *сас кантар*. На кантар, онија кантари што биле понапре.

405. Највише јѣну *саз гуслу* гу повале на три дѣла.

406. *С[с] свирајче* свирѣле, армонику само овај Милан.

6.3.2.33.1.1. Уз конструкције *сас* + ОП које у ОП имају лексему којом се именује нека врста материјала (те имају инструментално значења које се може прецизирати као непходан материјал за вршење неке радње (пример 407)) могу се пронаћи и примери у којима се оне употребљавају напореда с конструкцијама *сас* + ОП у којима се налазе мање уобичајени 'инструменти', као што је *зборѣње* у примеру (407) или чак и *жене* у примеру (408).⁵¹⁴

407. Он лечија људе *сас неку вѣду*, *с[с] зборѣње* никоје.

408. Људи се лечиле напре никако! *Сас трајке*, *с[с] жѣне*, *с[с] жѣрље* гѣси.

6.3.2.33.1.2. Значење инструменталности заступљено је и код конструкција *сас* + ОП код којих је у ОП назив животиње. Конструкцијом *сас* + ОП с овим именицама типично се указује на инструмент који служи за обављање радњи као што је *орање* (пример 409), али и *(пре)ношење* (пример 410). За разлику од до сада помињаних примера, наведене конструкције с именицама које означавају животиње често се срећу и у конструкцијама *на* + ОП (в. одељак о овом предлогу), што указује на могуће правце даљих истраживања.⁵¹⁵

409. Орало се *сас волѣве*.

410. Издонесемо снопове *сас волѣве*, *сас краве* издонесемо – па јѣн муж и жѣна *сас њѣга* иде.

⁵¹³ Остале примере конструкције *сас* + ОП с предметом у ОП и инструменталним значењем в. у *Прилогу 5* (1608–1721).

⁵¹⁴ У последњем примеру (408) се свакако реферише на одлазак код бајалица, за шта, будући табу, постоји еуфемистички назив одлазак код/по жене (в. примере и у оквиру предлога по). Остале примере конструкције *сас* + ОП с материјалом у ОП и инструменталним значењем в. у *Прилогу 5* (1722–1854).

⁵¹⁵ Остале примере конструкције *сас* + ОП са животињама у ОП и инструменталним значењем в. у *Прилогу 5* (1855–1995).

6.3.2.33.1.3. Осим са именицама које се могу сврстати према тематским категоријама, како је до сада рађено у анализи, предлог *сас* се може сусрести и с ОП других именица с којима може, такође, исказивати инструментално значење. Најчешће се јавља *нећ* – 'мерна јединица за дужину' (размак од врха палца до врха средњег прста потпуно раширене шаке) (пример 411 и 1896-1897 у *Прилогу 5*), али има и апстрактнијих појмова, као што је назив фолклорне форме *здравица* у примеру (412), у којем је присутно и значење пропратне околности, о којем ће бити речи детаљније касније у тексту или назив институције *милиција* (пример 413).

411. Куд нас се вика: „Кућно место *сас нећ*^h се мери. Све мора да ти бине алал де ће ти бине кућа. Алал да ти бине.

412. Ако мисли да ги зове *сә[s]* *здравицу*, ако не, па у три куће.

413. Али, по мало припретише ми *сас милицију*, тамо, вамо, и.

6.3.2.33.2. Другу велику групу значења конструкција *сас* + ОП чини значење друштва или социјативно значење, које у својој основи подразумева да два или више лица „врше исту акцију“ (Ивић 2005: 164). Однос вршилаца „обавезно претпоставља истовестност у времену и начину – пратилачким моментима глаголске радње – за оба учесника у остварењу дате акције“ (исто). У зависности од тога да ли сама радња „захтева два партнера који ће је обавити“ (Ивић 2005: 165) или је „међусобан контакт између датих партнера [...] успостављен независно од глаголске радње, тако да се [...] и остварење датих радњи од стране датих партнера конципује као једно јединствено вршење“ (исто), разликују се социјативни однос непосредног типа (који одговара првом опису) и посредни социјативни однос (који одговара другом опису односа вршилаца радње и саме радње).⁵¹⁶

У сиринићком говору конструкција *сас* + ОП може указивати на социјативно значење непосредног типа онда када се „свако појединачно вршење сваког учесника понаособ односи на његовог партнера у вршењу“ (Ивић 2005: 166). Оно је заступљено најпре код глагола чија је радња „јединствена акција која иде у извесном смислу од субјекта ка другом партнеру и од другог партнера ка субјекту“ (Ивић 2005: 167), попут *повеже се* у примеру (414). У ову групу могу се убројити и примери код којих постоји и аблативна нијанса,⁵¹⁷ која подразумева радњу која као последицу има удаљавање (нечега или делова нечега) оба учесника (пример 415).⁵¹⁸ У примеру (416) подразумева се дељење субјекта (*црква*) између имплицитног посесора (лична заменица 1. лица множине, на шта указују и дативна енклитика *ни* и присвојна заменица *наш* уз именицу *црква*) и појма у конструкцији *сас* + ОП.

414. Пóсл'е кэт се повезáше *сә[s]* *Шинтáре*.

415. Мí смо се подел'йл'е *сас јенóга чичу*.

416. Свети-Ђорђе. Тóј ни је *сас Поповчáне* и нáша црква.

⁵¹⁶ Наведена конструкција у сиринићком говору у потпуности одговара опису социјативног значења у стандардном српском језику, које се везује за конструкцију *с* + И (исп. Ивић 2005: 164–165, Пишер и др. 2005: 264–269), као и у опису датом у говору Параћинског Поморавља, у којем предлог *с* уз И, али и у ОП, има и ширу употребу, па залази и у инструментално значење (Милорадовић 2003: 210–221).

⁵¹⁷ Исто примећује и С. Милорадовић у говору Параћинског Поморавља (Милорадовић 2003: 213).

⁵¹⁸ Остале примере конструкције *сас* + ОП са оваквим значењем в. у *Прилогу 5* (1898–1934).

Знатно већи број примера конструкције *сас* + ОП указује на социјатив посредног типа. Овде „социјативни однос произилази из самих услова под којима се глаголска радња врши спајајући у целину партнере који су у вршењу ангажовани“ (Ивић 2005: 170). Код овог значења могу се разликовати две групе примера у зависности од тога да ли је предикат у једнини (пример 417) или множини (пример 418). Како се из поређења наведена два примера може видети, предикат у множини не јавља се због тога што је субјекат у множини, већ се множина у примеру (418, као и 1898–1903 у *Прилогу 5*) јавља због тога што постоји више (појединачних) вршилаца радње. Између оваквих примера и оних попут (414) не примећују се друге разлике, па се, без детаљније анализе ових случајева, може закључити да се ради о неуједначеном/недовршеном процесу утицаја оваквих социјативних конструкција на особине предиката.⁵¹⁹

417. Отине *сас* никдега пријатела.

418. Ја децу три сэм кршевала, саме *сас* свекрву смо ги давале име.

6.3.2.33.2.1. Међу примерима с конструкцијама *сас* + ОП могу се посебно издвојити они које С. Милорадовић убраја у неправи социјатив (Милорадовић 2003: 217), а који се односе на јединство појма који није субјекат у реченици, односно, није вршилац, већ, у највећем броју случајева, трпи радњу. У примерима попут (419 и 1935-1941 у *Прилогу 5*), конструкција *сас* + ОП везује се уз појам у слободном ОП у функцији директног објекта (*купус*). У примерима попут овог могло би се разматрати и квалификативно или начинско значење, у зависности од ширег контекста.

419. Добра вечера, добре пиће, купус кѳван *сас* сланину.

6.3.2.33.3. Конструкција *сас* + ОП употребљена је у објекатској функцији и у примерима (420–421). Разлика између ова два примера је у томе што у првом случају (420) дата конструкција може бити замењена именицом *имање* у ОП у функцији директног објекта (исп. одељак *Слободни општи падеж*), док у другом таква замена није могућа.⁵²⁰ Ови се примери од примера (419) разликују по томе што у њима појам у ОП није придружени појму у директном објекту који трпи радњу, већ је он сам трпилац радње, односно, у функцији индиректног објекта.

420. Тэт смо биле нешколувани, тэт се радило *сас* имање, о[д] тој се ж'ивело.

421. Тој тако сэм радила ја *сас* моје детешњине.

У оквиру овог значења забележени су и примери употребе конструкције *сас* *све* + ОП (422–423 и 1941 у *Прилогу 5*), у којима је партикула *све* „у функцији наглашавања, у функцији еквивалентној прилогу *заједно*“ (Ковачевић 2005: 129).

422. Она ће клекне и ће га извуче, тако нагоре, *сас-све-зевн* у.

423. Исто лѳба и извртиш на стредињу, кравајче извадиш. И тако се пече *сас* *све* *сас* кравајче.

⁵¹⁹ У новијој грађи (в. одељак *Грађа* у поглављу *Увод*) овакви примери су знатно рећи и исто се може приметити и код млађих говорника сиринићког говора, што је вероватно последица утицаја стандардног српског језика.

⁵²⁰ Уп. и са објекатском функцијом предлога *око* у поглављима *Генитив* и *Општи падеж с предлозима*.

6.3.2.33.4. Конструкцијом *сас* + ОП може се изразити и значење пропратне околности.⁵²¹ У овим конструкцијама се у ОП најчешће јављају предмети (пример 424 и 1942–1955 у *Прилогу 5*), али и апстрактни појмови попут *здравнице* (пример 425) или *муке* (пример 426). У грађи су забележена и два примера идиоматизоване употребе ове конструкције: у примеру (427) *са здравље* представља елизију исказа *иди са з(д)равље*, а конструкцијом *ти с теј* + ОП указује се на честу тему (појам у ОП) коју помиње саговорник којем је упућена (пример 428).

424. *Сас никџе кџнце* око цркве заодиле па сновале да ткајоу нешто ка за пелене.

425. Све своје повика ѓн, повика *са[с] здравџу*, и сви му дођоу.

426. И удадба црна била *сас муке*.

427. И ја је реко: „[...] Ајт, ти, *са[с] здравље* – реко – и ја *са[с] здравље!*”

428. „Ў, бре маџи, *се с теј твоје празнице!*”

Два примера значења пропратне околности треба посебно истаћи, будући да се, поред наведеног значења, код њих може приметити и тематска особеност: и пример (429) и (430) односе се на одевање. У првом примеру на то упућује шири контекст (јер се говори о сеоском начину одевања који је дуго опстао), док је у другом јасно и на основу предиката (*обуче*). Пример (430) значајан је и због тога што може послужити као илустрација слободног размештаја реченичних чланова и елизије, типичних особина спонтане језичке продукције (исп. одељак *Грађа* и, нарочито, *Транскрипција грађе*), али и често примећеног случаја у сиринићком говору (исп. проблеме у одређивању адвербалне, односно адноминалне употребе нпр. конструкција с предлогом *од*).

429. Али по никоџи дџца и после носиле и кад ишле још у школу, *сас пџнке*.

430. Три лазарице има. Обучене у кошуље, бошчиће. Која *саз динаре*.

У домену значења пропратне околности и објекатске употребе конструкције *сас* + ОП нарочито се истичу примери (431–433). Конструкција *сас леба* могла би се разматрати као формални антипод конструкцији *без леба* са концесивним значењем (исп. одељке о овом предлогу у поглављима *Генитив* и *Општи надеж с предлозима*), што се проширило и на именицу *кућа* (~имање) у примеру (433). Обе се конструкције (у примерима 431–432) на основу контекста могу разумети као елидирани искази *живи/сналази се сас/без леба/кућу*. Стога би се могла разматрати и идиоматизација ових конструкција.

431. Све се трпело. Немало се ништа. Сиротиња. Н[и] има леба, н[и] има *сас леба*, н[и] има да се носи, н[и] има.

432. Да премџтим, не сџм преметџла ништа да нема лџба, да нема *сас лџба*. Заклињала ми се, вика, жџна у дџцу, немоу лџба, немоу нигде ништа.”

433. Слабо, мџслим *сас кућу*, жими-ти. Овако живџмо.

⁵²¹ С. Милорадовић овакве конструкције, водећи се терминологијом М. Ивић (Ивић 2005: 195–211) назива псеудосоцијативом и у оквиру њих разликује *праџилачки инструментал* и *инструментал карактеристичне појединости* (исп. Милорадовић 2003: 219).

У грађи је забележен и један пример (434) употребе конструкције *сас* + ОП као допуне фазном глаголу *настаља*. Ова конструкција се може такође јавити и као именски део копулативног предиката (пример 435) и тада има квалификативно значење или, прецизније, значење карактеристичне појединости, уобичајено за адноминалну употребу конструкција.

434. Тија кумови настаљо *с тој кумство*.

435. Влџка била *с трње*.

На крају, забележен је и један пример (436) квалификативног, тј. начинског значења (различито од инструменталног, које се сматра подврстом квалификативног значења) употребе предлога *сас* уз ОП. У примеру (436) може се, као и код примера конструкција *на* + ОП с оваквим значењем (в. у одељку *Предлог на* у овом поглављу), приметити својеврсна резултативност јер се под начинском конструкцијом *сас трло* подразумева и резултат радње, а то је простор на којем су овце смештене (*трло*).

436. Овце гнојл'е *сас трло*.

Конструкција *сас* + ОП може се употребити и адноминално, у именичким (пример 437) и придевским синтагмама (пример 438), али и уз неодређене заменице (пример 439). У свима има значење карактеристичне појединости.⁵²²

437. Узела сџм јџно *дрво сас кџку* па тџлим тџ суварце.

438. А четџри кџња пџни *сџс жџто*.

439. А кџко смо видџле, нџкој нџма пџпке, тџко да нџ смо јџле ни јџнога, нџкат нџ смо нџшле *тога сџ[с] свињске пџпке*.

Како је и до сада примећивано код адноминалне употребе разних конструкција у сиринићком говору (нпр. код предлога *од*), размештај делова синтагме може бити врло слободан, па се конструкција *сас* + ОП може јавити и испред управне речи (пример 440) и бити од управне речи одвојена предикатом (пример 441).⁵²³

440. А џма и *сџс вџка вучџри*. *Сџс вџка* на Водџце.

441. Нџсиџ старци *чашире* мџжда јџшџ, Шиптџри. *Сџз гџтџне* џвде, џвде свџ оџџко.

6.3.2.34. Предлог *сред*

Предлог *сред* забележен је у малом броју примера, уз ОП једнине именица I (пример 442) и II деклинационог типа (пример 443), док су именице III типа забележене уз овај предлог у Г (в. у поглављу *Генитив*), али, у једном примеру (444), и

⁵²² Такво значење могу имати и конструкција *с* + ОП у говору Горње Пчиње (Јуришић 2014: 496) и *с* + И/ОП у говору Параћинског Поморавља (Милорадовић 2003: 221–222), али и *с* + И у стандардном српском језику (Пипер и др. 2005: 257–258).

⁵²³ Остале примере адноминалне употребе конструкције *сас* + ОП в. у *Прилогу 5* (1956–1976).

у ОП једнине. Овај предлог јавља се у ликовима *сред*, *насред/насрет* и *насреде*. Последњи облик је вероватно настао према именици *среде* 'средина'.

442. А била јена-слива *насреде* *вотњик*.

443. А нај добре куће биле *срет село*.

444. *Насрѣдѣ*⁵²⁴ *сѡврѣ* тури јѣн гѡлем чѡнак зѣвѣен.

Основно значење исказано конструкцијом *сред* + ОП исказује је значење локационе индирективности: њоме се положај објекта локализације одређује прецизно унутар граница локализатора исказаног овом конструкцијом.⁵²⁵ Овакво значење заступљено је у примерима (442–443 и 1977–1982 у *Прилогу 5*), док је у примеру (444 и 1983 у *Прилогу 5*) овом конструкцијом исказано адлативно значење.

6.3.2.35. Предлог *у*

Предлог *у* у сиринићком говору један је од најпродуктивнијих предлога (поред *на*, *сѡс* и *од*) и јавља се уз ОП једнине и множине свих деклинационих типова.

6.3.2.35.1. Основно значење које се исказује конструкцијом *у* + ОП је значење локационе индирективности.⁵²⁶ Њоме се указује на унутрашњост локализатора који има одређене границе, те се заправо ради о садржатељу (С)⁵²⁷ и значењу *интралокализације* (о термину в. Јуришић 2014: 402).⁵²⁸ Ово значење забележено је уз копулативни предикат (пример 445), у којем има функцију именског дела предиката, али и уз предикате исказане другим глаголима, па се тако може јавити и у егзистенцијалним конструкцијама с глаголом *има* (пример 446) (о односу егзистенцијалних глагола *има* и *јесам* у сиринићком говору в. детаљније у поглављу *Номинатив* и у Младеновић 2014). Предлогом *у* се уз ОП може такође указати и на место вршења других радњи, било непрелазних (пример 447), било прелазних (пример 448).⁵²⁹

445. Конѡплѣ је *у топѣло* док се лѣпо укѣсне.

446. А *у Штрѣце* има тој, вучѡри на Прѡчку.

447. Три недеље, мѣсец – сѣди *у вѡду*. Топѣло смо прѡјле.

448. Се искѣсне дѡбро, па га узѣмо па га оперѣмо свѣ *у рѣку*, тѣј ручѣце.

⁵²⁴ Графијска представа предлога (с размаком или без њега) пренесена је из (Младеновић 2019).

⁵²⁵ Овакво значење предлога *сред* – премда не с наведеним термином, већ описно дато – забележено је и у говору јабланичког краја (Жугић 2010: 113).

⁵²⁶ Наведено значење се и у горњопчињском говору исказује конструкцијом *у* + ОП (Јуришић 2014: 402–403), док се у говору Параћинског Поморавља може реализовати и овим предлогом уз Л и уз ОП (Милорадовић 2003: 249–254). Као значајан податак јавља се тај да се интралокализација у појединим примерима из грађе говора северозападне Боке може формализовати конструкцијом *у* + А (Павловић 2000: 16–17).

⁵²⁷ Термин *садржатељ* (С), као и *садржани објекат* (СО) изједначавају се с *локализатор* и *објекат локализације* (в. дефиницију у поглављу *Генитив*, у фусноти 178), уз додатно обележје да се ради о *садржавању*, односно, о перцепцији смештања једног појма унутар другог.

⁵²⁸ А „искуство садржавања сматра се једним од најосновнијих и најпрожимнијих човекових искустава“ (Кликовас 2006: 24).

⁵²⁹ Остале примере конструкције *у* + ОП с овим значењем в. у *Прилогу 5* (1984–2358).

Конструкцијом *y* + ОП означава се, такође, значење локационе индирективности и онда када *C* није типичан предмет (као у примеру 445) или материја (као у примеру 447), већ нека апстрактна појава, као што то може бити догађај (обичај *Лазарица* у примеру 449 или *борба* у примеру 450), затим социјална структура од значаја каква је била *заједница* ~ 'шира породица која укључује најмање четири генерације које живе заједно' (пример 451), али и стање⁵³⁰ (*сан* у примеру 452).⁵³¹

449. Ѐшла сэм у *Лазарицу* ја.

450. Некóлко пúта га затрпуwала гранáта у *бóрбу*, али не погину́ја.

451. Сáмо ја сэм живéла сэс н'й двáес и пéт године у *заедни́цу*.

452. Кэд грíзне кúче у *сáн*, тóј су душмáни.

Сиринићки говор се у оквирима употребе конструкције *y* + ОП истиче и по концепцији неких појмова попут *планине* (примери 453–454), *кревета* (примери 455–456) и *реда* (пример 457) као *C*.⁵³² *C* обзиром на то да у вези с концепцијом и метафоризацијом *C* у стандардном српском језику постоји изузетно детаљан опис и анализа, оваква употреба именице *планина* може се објаснити помоћу постојеће литературе, али и с освртом на саму заједницу говорника сиринићког говора у време када су наративи забележени. На првом месту, битно је истаћи да је *планина* дводимензионални садржатељ, то јест, разликује се од прототипичног садржатеља – кутије, односно предмета који има странице које својом висином ограничавају простор, површину на којој се налази објекат локализације, односно садржани објекат (СО) (исп. Kličovac 2006: 47–78). Код дводимензионалних *C*, прототипичан СО је човек и „границе 2-д човеку обично не пружају заштиту [за разлику од тродимензионалних *C* који типично садрже предмет и својим вертикалним странама га штите – А. Р.], али му често ограничавају кретање“ (Kličovac 2006: 79). Неки од дводимензионалних *C* су ограђени (приватни) поседи, као *двориште*, *тор* (Kličovac 2006: 80), административне целине као *држава*, *општина* (исто), али и географске целине, попут *региона*, *пустоши* (Kličovac 2006: 83). Такође, „дводимензионални простор може бити дефинисан и оним што се на њему налази“ (Kličovac 2006: 80). У случају сиринићког говора или, прецизније, Сиринићана, *планина* је простор који се може ограничити ониме што се на њој налази: шуме (које се састоје од дрвећа – вертикалних граница), пашњаци (о чему сведочи пример 453), ливаде и бачење (о појму бачење в. у оквиру предлога *на*), и сви они могу припадати различитим власницима, што залази у домен административних граница. Иако на планини, тј. на свим побројаним деловима планине званичних, физичких граница није било, сви су их одлично познавали јер су се по планини врло често кретали (исп. и примере употребе ове именице у Л уз предлог *по*). Појам *кревета* и у стандардном српском језику и осталим говорима, може бити перципиран као *C* (*спавати у кревету*), али и као локализатор (*седети на кревету*).

⁵³⁰ „Кад се налази „у“ неком стању, човек не може нормално да процењује нити делује – тј. да види шта се дешава „напољу“, изван *C*[адржатеља – А. Р.]. Овај му, на тај начин, битно ограничава и одређује понашање (метафорички схваћено као КРЕТАЊЕ)“ (Kličovac 2006: 130). О значењу стања исказаног конструкцијама с Л у стандардном српском језику в. и (Batistić 1972: 7–52).

⁵³¹ Остале примере попут наведених в. у Прилогу 5 (2359–2367).

⁵³² То у поређењу са њиховом концепцијом у стандардном српском језику (Пипер и др. 2005: 283), али и осталим говорима чија се синтакса падежа у овом раду консултује (исп. Јуришић 2014: 402–403, Милорадовић 2003: 249–254, Павловић 2000: 16–17).

У сиринићком говору, у оба случаја *кревет* је С (примери 455–456), што може бити последица уопштавања, али, потенцијално, и посебног облика кревета на који се реферише (исп. причу о кревету у оквиру дијалекатских текстова у Младеновић 2019: 864). *Ред* (пример 457) могао би бити временски омеђен, будући да је наведени пример преузет из приче о томе како су се и када смењивале жене у пословима у кухињи. Сваку од наведених тврдњи у вези с примерима (453–457) треба посебно и детаљније испитати из угла когнитивне, али и антрополошке лингвистике.

453. Вика: „É, дé сэм пóшла?! Потерала ме маћија да íдем да бéрем јагóде у *планину*.”

454. Сэс врбу. У *насиште* да пасоў. У *планину*.

455. Кэт ће ги покрíје па напраи са срáne у *крéвет* í отúда, í отúда на свé четири ћóшка.

456. Шéсэ, и мýж и жéна, тóј су ^уóсам дúше у *јéн крéвет* да спијоў.

457. Како-кóа су у *рéд* да омéсиў и однéсо.

У оквиру конструкција *у* + ОП са значењем локационе индирективности могли би се нарочито истаћи примери њихове напоредне употребе уз конструкцију *по* + Л (исп. употребу овог предлога у поглављима *Локатив* и *Општи падеж с предлозима*). У примерима (458–459) обе конструкције ослањају се на исти предикат, а у примеру (458) је чак у обема конструкцијама иста именица (*рудник*), што би могло упућивати на изразит значај самих предлога за концепцију представе коју њима говорник жели исказати. И у вези с оваквим примерима требало би осмислити посебно истраживање у оквиру кога би се напоредо анализирале наведене конструкције.

458. Збóру, вика, у *рудник* највише, работале наши по руднику óвде.

459. Нíкој бићи по пóду [чувале], нíкој у *кóш*.

6.3.2.35.1.1. Поред основног значења локационе индирективности (пример 460), код појединих примера употребе конструкције *у* + ОП приметно је и присуство других значењских нијанси, попут аблативног – у примеру 461 конструкција *у рóд* заправо има значење *из / од род(а)*.

460. Миодраг, сін, é, ћёрка Стána, овáј óвде што је Драгица, у *Јажинце* ми је удадéна, и Миросла́фка.

461. Кэд прође Бóжић и дође Водíце и íде да гу ўзе свéкар у *рóд* на гóсти.

Адлативна значењска нијанса најчешће се односи на нечију удају, али не за конкретну особу, већ на удају која се везује за пресељење у одређено место или у одређену кућу (пример 462). С обзиром на тематску ограниченост, може се претпоставити и да је само значење – ако не условљено – потпомогнуто ванлингвистичким околностима као што је значај породице. Из ове сфере потиче и илустрација аблативне значењске нијансе у примеру (461). Аблативно значење често је и у другим тематским сферама, као што је то она која се односи на свакодневни

живот као у примеру (463), у којем се под конструкцијом *у дрва* подразумева место/простор у близини куће у којем се чувају дрва за огрев.⁵³³

462. Дођоше, ме узоше у *туј кућу*.

463. Кет ће ме види ја да узем три дрвѣти у *дрва* да носим за у шпорет, жими дѣца.

Тематска сфера која се тиче удаје жене у неко место (в. горе) може имати и само адлативно значење (пример 464 и 2798–2799 у Прилогу 5).

464. Али трудна била. И се удала у *Тетóво*.

Када је реч о спацијалним значењима, какво је горепоменуто локативно индирективно, код њих је неопходно посветити пажњу и директивном значењу. У случају конструкције *у* + ОП, то директивно значење је адлативно. Ово значење најчешће је у примерима у којима су у предикату прелазни глаголи (пример 465), иако се проналази и уз непрелазне глаголе (пример 466).⁵³⁴ Према овом значењу, сиринићи говор слаже се с употребом падежа у другим говорима у којима је испитивана синтакса падежа (исп. Милорадовић 2003: 176–177, Јуришић 2014: 426–428, као и са стандардним српским језиком (Пипер и др. 2005: 212–213).

465. Сваки кој се дѣза стаља у *рѣгњ* шумку.

466. После дошле и у *кућу*.

Као и код индирективног значења, и код адлативног се могу издвојити примери у којима циљ кретања, односно појам у конструкцији *у* + ОП, није типичан садржатељ, као што је то предмет или ограђено место.⁵³⁵ У ову групу спадају именице попут званичних организација као што је *војска* (пример 467), или група као што су *додоле* (пример 468), као и метафорички положаји попут *пензије* (пример 469). Садржатељ може бити и човек (пример 470).⁵³⁶

467. Бес позив сѣм отишо у *војску*.

468. У *додолке* ишле кој оћале, кој биле сиротиња.

469. И ме прими и о[д] тој сѣм изашо посл'е у *пензију*.

470. Сѣга улѣгле у *људе*, у *људе* су тѣј чуме, тѣј сотоне. Тој улѣгле у *људе* свѣ!
Људи су бѣсни сѣг!

Као и код локационог индирективног значења, и у оквиру адлативног су забележени примери који указују на различиту концепцију појмова попут *планине* (пример 471). Забележен су и примери (472–474) у којима се на овакав начин упућује на *губно* и *камењ*, који метонимијским преносом добијају значење читаве структуре

⁵³³ Остале примере с оваквим значењима в. у Прилогу 5 (2368–2369).

⁵³⁴ Остале примере с адлативним значењем в. у Прилогу 5 (2370–2797).

⁵³⁵ Садржатеље у примерима као што је *дошо у пензију* у говорима северне Метохије, М. Букумирић назива недимензионираним појмовима (исп. Букумирић 2011: 26).

⁵³⁶ Тако је и у стандардном српском језику (исп. Klikovac 2006: 191–203).

која има функцију у обради житарица (најчешће кукуруза). Адлативно значење конструкције *y* + ОП у примеру (474), иако у њему нема употребе и конструкције *no* + Л/ОП, могло би се повезати и са дистрибутивним значењем какво се јавља у предлогу *no*, с обзиром на несвршени глагол у предикату и подразумеване разне тачке на које ће објекат стићи.

471. Кóј-зна дé ће га одвéде у *планину*.

472. Ѐдеш у *зúвно*.

473. И кáко се окрѣће, óно скáче, онóј клепетáло, и ж'íто íде у *кáмењ*.

474. И мéта ченицу у *кућу*, колóмѣћ.

У домену спацијалних значења забележен је и један пример употребе конструкције *y* + ОП с аблативно-адлативним значењем и у адноминалној употреби. Будући да се ради о кревету, појму који се у сиринићком говору често конципира као садржатељ (в. објашњење примера 455), могло би се претпоставити да је узрок за појаву овакве комбинације тематске природе, односно, сам појам у ОП. Ипак, битно је истаћи и да се ради о само једном примеру (475).

475. Дрвен крѣвет од јéн крáј у *дрúги крáј*.

6.3.2.35.2. Другу релативно већу групу примера сачињавају конструкције *y* + ОП с темпоралним значењем. Њима се указује на темпоралну интралокализацију или симултаност, односно, радња се смешта прецизно у оквиру појма који је у ОП уз предлог *y*.⁵³⁷ Појам који се уз предлог *y* с овим значењем јавља може бити дан у недељи (пример 476), годишње доба (пример 477) или прецизно одређен део дана (пример 478).⁵³⁸

476. Сáк прáју у *субóту*, а нáпре прáјле свé у *недéљу* свáдбу.

477. Кóлко óфце ни дáле да ги чуwáмо у *прóлећ*, тóлко за Митрóўдэн смо ги враћáле.

478. И ако гу чујем при вéчер прв пут, у *слунцезáвод^m*.

Називи месеци често се јављају уз постпозициониран атрибутив *месец* (пример 479), иако има примера у којима стоје самостално у конструкцији *y* + ОП (пример 480).⁵³⁹

479. Сэм се удáла у *мáрт мéсец*.

480. Прóчка је у *мáрт*. Нé у *мáрт*, нéго у *фебруwáр*.

⁵³⁷ На исти начин се дато значење исказује у говору Горње Пчиње (Јуришић 2014: 443–444), у говорима северне Метохије (Букумирић 2011: 27), у говору Параћинског Поморавља (Милорадовић 2003: 176), иако се у њему у овом значењу могу јавити и конструкције *y* + Л (Милорадовић 2003: 256). У говору северозападне Боке конструкција *y* + А представља једну од могућности за формализацију значења симултаности (Павловић 2000: 53–54).

⁵³⁸ Остале примере в. у *Прилогу 5* (2800–2834).

⁵³⁹ Остале примере в. у *Прилогу 5* (2835–2842).

Када се у конструкцији *у* + ОП нађе временски појам који обухвата већи период, какав је *година* (пример 481), *век* (пример 482) или уопште *време* (пример 483) уз њега се јавља и обавезни детерминатор. Исти је случај и с именицом *месец* (пример 484) онда када није употребљена као атрибутив, као и с именицом *сам* (пример 485). Обавезни детерминатор је најчешће нумерички (примери 484–486), али у овој функцији могу се наћи и заменице (примери 482–483) или придеви (пример 481). Именицом *година* уз нумерички детерминатор и предлог *у* указује се и на нечији узраст у време реализације радње (пример 486).⁵⁴⁰

481. Имáло тóј у *стáре годи́не*. Цигáнке што лажáле.

482. У *мој вéк* ми íшо кум-Никóла код мéне.

483. Нéма тэд, у *тој врéме* нíкој немáа скóро.

484. У *јén мéсец* íмаш двá дéна, и тóј ти је.

485. У *двá сáти* óбед[†].

486. Пóсле кэт сэм настасáла у *осамнáес годи́не*, сэм се удáла.

У једном примеру (487) је именица *година* употребљена у конструкцији *у* + ОП без детерминатора. Под њоме се подразумева текућа или *ова* година, с обзиром на то да је употребљена у оквиру обредног исказа који се изговара на почетку године.

487. Ги дáш мáло зељáник, мáло лéба. И вíно ги сíпеш. И íмаш и нóж. И вíкаш: „А, ако се појáвите још у *годи́ну*, овако ће ве кóљем!”

Именице *дан* и *ноћ* уз предлог *у* употребљене су у примерима (488–489 и 2860–2862 у *Прилогу 5*) са значењем *обданица* и *ноћ*, односно, *светли/мрачни део дана*, што у ове примере уноси и нијансу комитативног значења или пропратне околности.

488. Зэр-у-дáн сэм ги опрáла! Нóћу се дíнем.

489. Ако срéтноў човéка нéшто да íде у *ноћ*, нíгде га турíја пýт да íде, и óне ако га срéтноў, ће га завéadow нíгде:

У грађи сиринићког говора забележена је именица *Посте* у ОП (множине) уз предлог *у* са значењем темпоралне интерлокализације (пример 490 и 2863–2866 у *Прилогу 5*). Ово је једини термин црквеног календара који се јавља у конструкцији *у* + ОП (уп. с називима празникá у оквиру предлога *на* и *за*).⁵⁴¹ Разлог би се могао тражити у дужини трајања поста.

490. Ако бíнем ж'íва, ако ме слúшоў, јá не дáам у *Пóсте* да се пра́и.

У примеру (491) конструкција *у задњу руку* има значење *последњи пут* с обзиром на то да пример припада тексту у којем се помињу бројни порођаји од којих је последњи у фокусу у наведеном примеру.

⁵⁴⁰ Остале примере в. у *Прилогу 5* (2848–2851).

⁵⁴¹ У говору Горње Пчиње, иако у малом броју, забележене су и потврде назива верских празника у датој конструкцији (исп. Јуришић 2014: 445).

491. Једва је остала деца у *задњу руку*.

6.3.2.35.3. У трећу већу групу значења код конструкција *y* + ОП могу се издвојити примери с квалификативним значењем, какво је забележено у идиоматизованој конструкцији *лећа у лећа* у примеру (492).

492. Ги презале *лећа у лећа*. И тој све ја ги одвржјем, да ги извадим од јарам, да ги одвржем.

Основно квалификативно значење код ових примера је инструменталност: појам у конструкцији *y* + ОП је средство које омогућава вршење радње означене глаголом у предикату. То средство може бити *боја* (пример 493), неки предмет (пример 494), или апстрактни појам (пример 495).⁵⁴²

493. Прво јájце сварíмо, скувамо га у *црвѣну боју*, нај прво њѣга га пуштíмо.

494. Па Дагѣта у *колѣнку* на плѣћи [носи] а овúј у *нарúче*.

495. Он, боже, ка у *шалу* [реко].

Међу овим примерима нарочито се истичу они који осим инструменталног имају и аблативну значењску нијансу (примери 496–497), каква је присутна код предлога *из* било уз Г, било уз ОП (уп. са значењима овог предлога).

496. Дрвѣне ложíце, и у *тој зевња́но* свí једѣмо, жѣне у *јѣну каљани́цу*.

497. Мúжи јѣдо посѣбно, а мí жене посѣбно у *теј каљани́це зевња́не*.

Као код појединих примера употребе ОП с предлозима *на* и *с* (в. одељке о овим предлозима у овом поглављу) у којима се налази предмет, и код конструкције *y* + ОП забележено је значење резултативности. Овим конструкцијама *y* + ОП показује се да је резултат вршења радње настанак појма у ОП. Другим речима, радња се врши над објектом исказаним именицом у ОП и тај објекат се вршењем радње мења тако да преузме облик појма у конструкцији *y* + ОП (примери 498–499).⁵⁴³ У случају да је глагол у предикату непрелазан, конструкција *y* + ОП односи се на субјекат и тада је начинско значење доминантно (пример 500).⁵⁴⁴

498. Снопóве ту́ри у *сто́г*, зѣр па снопóве у[з] *сто́жар*, и врши́у.

499. Ка́ко смо брál'е рукове́ђе! Па јѣн вржúје снопóве у *пру́ћа*.

500. Имáле Г и тѣда, брѣ, па нѣ-знáм да ти кáжем – по двáес íшле у *јѣ́ну гру́пу*.

Ка говѣда.

Када је реч о инструменталном значењу исказаном конструкцијом *y* + ОП у којој је у ОП део тела, именица *рука* у ОП мн. (пример 501) забележена је у толиком броју примера (укупно 22) да се њена употреба може сматрати идиоматизованом.⁵⁴⁵ У по

⁵⁴² В. и остале примере у *Прилогу 5* (2867–2878).

⁵⁴³ В. и остале примере у *Прилогу 5* (2879–2891).

⁵⁴⁴ В. и пример у *Прилогу 5* (2892).

⁵⁴⁵ В. и остале примере у *Прилогу 5* (2893–2912).

једном примеру забележене су именице *наруче* (пример 502), *шака* (пример 503) и *уста* (пример 504). У примеру (502) је напоредо с конструкцијом *у* + ОП с инструменталним значењем употребљена и конструкција *с* + ОП с истим значењем. Оне се разликују по глаголу у предикату с којим остварују везу, па би се могла истаћи већа динамичност код глагола *мета* у односу на *увати* који с конструкцијом *у* + ОП указује и на позиционо, локационо значење именице која се користи као инструмент. Да би се о овоме могло са сигурношћу закључивати, потребно је додатно истраживање с напоредном анализом датих конструкција.

501. Гáш'че држ'иш' у *руке*.

502. Ће *узе* у *наруче* дрва и бањак^х и домаћица која је, отвори му врата.

503. Пшеница у бисаге и – па увати у *шаку* и мѣтај с *руку*

504. Прјѣдеш, вучеш, а мора да омóкриш свѣ у *уста*.

Процена да се у случају конструкције *у руке* ради о идиоматизацији заснована је пре свега на примерима у којима се, за разлику од случаја у примеру (501) не јавља уз глагол већ уз именицу (пример 505 и 2899–2912 у Прилогу 5). Другим речима, иако се може претпоставити имплициран глагол *узе* или *носи*, он се не јавља, па се оваква употреба може прогласити адноминалном.

505. Тáд^т одмá *иглу* у *руке* и црвен кóнац му протнѣмо сáс *иглу*.

У оквиру квалификативног значења може се издвојити и мала група примера (506–508) са значењем пропратне околности или комитативности.

506. И óна [је] у *црнину*.

507. Изађо тáко у *гаће*.

508. Свúкле га, сáмо у *гаће* га остајле.

6.3.2.35.3.1. Поред конструкције *у руке*, чија је идиоматизованост ову конструкцију учинила адноминалном, у грађи сиринићког говора забележени су и примери праве несумњиве адноминалне употребе конструкције *у* + ОП. У овим примерима заступљено је значење спецификативности, односно карактеристичне појединости, која се везује за појам уз који се конструкција употребљава. И код тих појединости може се приметити порекло у локационом индирективном (пример 509), квалификативном (пример 510) и темпоралном значењу (пример 511).

509. И сáм дóшо до цѣнтар, до онúј улицу у *село*.

510. Довáтим, му кúпим двá пакла цигáру. Дúван у *пáклу* и пáпир.

511. Дѣца, ѓте Радóмир у *годíне*, óн ораá, óн сејáа.

6.3.2.35.4. Као посебна група примера могу се издвојити они у којима је конструкција *у* + ОП употребљена у објекатској функцији. Ова конструкција има функцију индиректног објекта најчешће уз глаголе *верује* (пример 512) и *удара* (пример 513). У случају глагола *удара*, онда када је у конструкцији *у* + ОП именица која означава део

тела (пример 514),⁵⁴⁶ она је еквивалентна конструкцији *по + ОП* с именицом истог типа (исп. овај предлог у поглављима *Општи надеж с предлозима* и *Локатив*), док би конструкција *по + ОП/Л* у односу на *у + ОП* када је у ОП неки предмет имала додатну дистрибутивну значењску нијансу.⁵⁴⁷ Конструкција *у + ОП* у наведеној функцији јесте и уобичајена семантичка допуна глаголу *куне се* (пример 515). Забележен је и један пример (516) употребе ове конструкције у функцији индиректног објекта уз глагол *дира*, уз који је уобичајен директни објекат (исказан ОП, исп. поглавље *Слободни општи надеж*). Разлог за наведено би се могао потражити у тематици из које је произишао исказ: ради се о магичном, самовилском дрвету (исп. дијалекатски текст у Младеновић 2019: 892). Конструкција *у + ОП* у објекатској функцији у примеру (517) представља еквивалент слободном ОП ове именице (*коло*) у функцији директног објекта (в. пример *Зборэле што от полноћи до зоре ігроў коло самовілке* (28 у поглављу *Општи надеж*)). У конкретном примеру истиче се спацијална значењска нијанса формализована употребом предлога *у*, вероватно због непосредне близине употребе аблативно-адлативне конструкције *од-до* (уп. употребу конструкције *у коло* напоредо с генитивном конструкцијом с предлогом *до* у примеру *А твој сін па играа у коло до Зоріце* (24 у поглављу *Генитив*)). Уз глагол *свири/свира* допуна може бити и у конструкцији *у + ОП* (пример 518), као и у конструкцији *с + ОП* у функцији индиректног објекта (в. одељак о овом предлогу), и у слободном ОП у функцији директног објекта (в. у поглављу *Општи надеж*).⁵⁴⁸

512. Наш на́рот, ме́не ми се чи́ни, да не́ма ку́ћа ку́а не веру́је у *вампи́ре* или у не́што што не мо́же чо́ек да обја́сни одо́кле до́оди.

513. Оно́^ј што уда́ра у *ка́мењ* да па́да жи́то је трепета́лка.

514. Ме уда́рала у *гла́у*.

515. „Заклиња́ла ми се, ви́ка, же́на у *де́цу*, немоу́ ле́ба, немоу́ ни́где ни́шта.”

516. То́ј не́^{је} до́бро да се ди́ра у *то́ј др́во*.

517. И игра́а сас њи́ у *коло* одэ Лепéнац, од на́ш мо́с у Берéјце па до Раути́не.

518. Свирéшо у *јéну свира́јку*.

У оквиру групе употребе конструкције *у + ОП* с објекатском функцијом нарочито се истичу примери у којима је у предикату глагол *обуче (се)* (пример 519) или њему слични који се односе на одевање *премени (се)* (пример 520) или *повије* (пример 521) (уп. са примерима у којима је допуна овим глаголима у слободном ОП).⁵⁴⁹

519. Јутре дэ́н кэ́т се ди́не, сна́ша се обу́че у *дру́го одéло* и гу извéдоу на во́ду.

520. Па промéну се, промéну и мла́ду у *же́нско те́ше*.

⁵⁴⁶ Примере сличне наведеном бележи и М. Букумирић у говорима северне Метохије (исп. Букумирић 2011: 27), али у доста ограниченој употреби. Он истиче да се јављају „као допуна глагола *пољубити*“ (исто).

⁵⁴⁷ Остале примере в. у *Прилогу 5* (2913–2916).

⁵⁴⁸ Овакав случај бележи и Р. Симић у говору Левча: „глаголи свирати и пољубити творе конструкцију са *у + А*“ (Симић 1980: 73).

⁵⁴⁹ Остале примере в. у *Прилогу 5* (2917–2932).

521. Окúпа прво дéте, па га пóви у *мо́је пелéне*, па му тóри јено крпче мáло од зéјтин, на тóј пúпче да му бла́жи.

6.3.2.35.5. Напоследку, код два примера употребе конструкције *у* + ОП, поред основног спацијалног значења забележено је и каузално (пример 522), односно финално значење (пример 523). Каузално значење какво је у примеру (522) чешће се јавља исказано конструкцијама *од* + Г/ОП, а финално као у примеру (523) у оквиру конструкција *за* + ОП или предлошког скупа *за у*.

522. И óне се задúшу у *та́ј сáмпур*.

523. Óн водија рéд штó трéба у *ку́ћу* да се кúпи.

6.3.2.36. Предлог уз

Предлог *уз* употребљава се уз ОП јд. и мн. именица свих деклинационих типова. Овај предлог уз ОП у сиринићком говору, као и у стандардном српском језику с А, „у свом основном значењу [...] подразумева кретање ОЛ [објекта локализације – А. Р.] површином локализатора навише – од његовог доњег краја ка горњем“ (Кликовац 2008: 96).⁵⁵⁰ Ово значење најчешће је уз глагол *иде* (пример 524 и 2933–2938 у *Прилогу 5*), али јавља се и уз друге глаголе који су динамички (пример 525) и/или садрже и значење усмерености (пример 526).⁵⁵¹ Појам у конструкцији *уз* + ОП с овим значењем представља „простор који је хоризонталан и издужен, а ОЛ [објекат локализације – А. Р.] је објекат који се креће путањом одмах поред Л [локализатора – А. Р.]“ (Кликовац 2008: 106)

524. Тéшко је да идеш уз *на́ша бр́да*.

525. Верверіце сáл рíпоў уз *бúкве*.

526. А никóа тра́ва рáсла у[з] *зидóве*.

Конструкција *уз* + ОП може се јавити и уз прелазне глаголе, и у том случају означава место одвијања радње у предикату, дакле има значење оријентационе индирективности: објекат локализатора смешта се уз страну (обично вертикалну и издужену) локализатора (пример 527). Ово значење могуће је и у егзистенцијалним (пример 528) и копулативним конструкцијама (пример 529).

527. Око њéга прво носімо снопóве, садімо уз *та́ј дíрек*.

528. Нéма мéсто ус *пóток* да се напра́ву тóлко воденіце.

529. Жежніца је ус *пóток* натáмо.

У грађи сиринићког говора забележен је и један пример (530) који има значење какво у стандардном српском језику Д. Кликовац описује на следећи начин: Уз значи

⁵⁵⁰ Исто значење забележено је и у говорима северне Метохије (Букумирић 2011: 27), у горњопчињском говору (Јуришић 2014: 423) и говору Параћинског Поморавља (Милорадовић 2003: 185).

⁵⁵¹ Остале примере в. у *Прилогу 5* (2933–2953).

'поред / осим'.⁵⁵² И ово значење предлога *уз* је метафоричко: он не означава близину у физичком простору, него сврставање двају објеката једног поред другог у некаквој класификацији – која проистиче из њихове сличности, тј. заједничког својства или положаја у некој ситуацији“ (Кликовац 2008: 102–103).

530. *Уз усисивáч добила и дрúге дарóве.*

6.3.2.37. Предлог *уочи*

Предлог *уочи* пронађен је само у илустрацијама у (Младеновић 2019: 311) и само уз ОП јд. именица I деклинационог типа (пример 531), као и у једном примеру уз ОП мн. именице III деклинационог типа (пример 532), увек уз именице које означавају празник, односно верски појам, и са значењем антериорности.⁵⁵³

531. Тој се накíти *уóчи Ђурђéвдэн.* Па *уóчи Ђурђéвдэн,* дé.

532. Ако донéсе *уóчи Пóсте.*

⁵⁵² М. Букумирић бележи примере с оваквим значењем конструкција *уз + А* у говорима северне Метохије, називајући их конструкцијама „у функцији адитивног акузатива“ (Букумирић 2011: 28).

⁵⁵³ Остале примере в. у *Прилогу 5* (2954–2955).

6.4. Општи падеж у сиринићком говору – Закључна разматрања

Најзаступљенији и по облику, функцијама и значењима најразноврснији падеж у сиринићком говору је општи падеж. Употребљава се као слободни падеж, као падеж с детерминатором, у функцији детерминатора и с предлозима. Основна функција која се слободним општим падежом исказује јесте директни објекат. Код ове функције забележени су неколики примери који упућују на додир између ње и функције индиректног објекта, код које би се могло препознати присуство квалификативних (начинских и инструменталних) значења. Најчешће се ова појава среће код предлога *у* и *сас*. У првом случају постоји паралелизам између примера попут *свира армонику* и *свира у армонику*. У другом случају се могу навести примери попут *дарују ме паре* и *дарују ме сас паре*. Како се из ових примера може приметити, ради се о различитим глаголима који, иако сви транзитивни, могу бити и вишеструко валентни (гл. *дарује* је, нпр., тровалентан, те захтева не само субјекат и објекат, већ и индиректни објекат (што би у наведеној реченици требало да буде именица *паре*), као и о именицама које се могу убројити у градивне (као што је *вода* у примеру *Темељ ће ни се напуни воду*). Дакле, ове примере би требало детљаније испитати, с фокусом на њихову семантику. Код општег падежа у функцији директног објекта такође се истиче и честа употреба речци *ка* и *по* уз именицу у општем падежу. Док партикула *ка* утиче искључиво на семантику именице у општем падежу, употреба партикуле *по* знатно је сложенија и она утиче и на интерпретацију (претежно дистрибутивну) предикатског значења, те ствара везе и с употребом глаголских облика. Од формалних карактеристика, код употребе слободног општег падежа битно је истаћи још и могућност повезивања с различитим врстама атрибута (конгруентним и неконгруентним), чији је распоред врло слободан: не само да се могу наћи испред и иза именице у општем падежу, већ могу бити и од ње раздвојени другим конституентима.

Општи падеж с обавезним детерминатором јавља се са значењем темпоралне локализације или симултаности и темпоралне квантификације или мере времена, као и са значењем мере уопште. У раду је примећено да конструкције с временским значењем изграђене од именица III деклинационог обрасца могу бити и у генитиву с обавезним детерминатором, али и у општем падежу с обавезним детерминатором, док се именице осталих типова у овом значењу користе искључиво у општем падежу. У случају темпоралних значења, нарочито квантификације, примећено је да ово значење може изнети и самостална именица у општем падежу, без детерминатора. Обично се ради о временским јединицама које се могу (нумерички) идентификовати и/или дефинисати према другим временским јединицама.

Општи падеж може вршити функцију обавезног детерминатора, пре свега у партитивним конструкцијама. Нарочито се истичу партитивне конструкције у којима партитивну реч чини именица, будући да је тада распоред конституената синтагме врло слободан, па се партитивна реч често може наћи иза партитивне допуне у општем падежу. Употреба именице у општем падежу у функцији партитивне допуне познато је својство говора П-Т дијалекатске области (нпр. Жугић 2010: 35)⁵⁵⁴ и значајна особина балканских језика и дијалеката, на шта је упутио још К. Санфелд (Sandfeld 1930: 109). У вези с тиме, Б. Џозеф и В. Фридман истичу да је ово особина која одваја

⁵⁵⁴ Како ауторка наводи (Жугић 2010: 35), овакве партитивне синтагме у употреби су и у говорима Бучума и Белог Потока (Богдановић 1979: 104), Алексиначког Поморавља (Богдановић 1987: 234), Заплања (Марковић 2000: 223), и Понишавља (Ћирић 1999: 154) (према Жугић 2010: 35).

румунски и арумунски од балканословенских језика и дијалеката, албанског и грчког, због тога што се у румунском и арумунском користи предлог *di(n)* испред партитивне допуне (Friedman /Joseph 2023: 452–453). И у осталим језицима и дијалектима балканског језичког савеза, изузев у албанском, забележена је и употреба предлога *od* синонимна партитивној допуни у општем падежу (исто), каква постоји и у сиринићком говору. С обзиром на то да су партитивне синтагме с партитивном допуном у општем падежу могуће и у говору Параћинског Поморавља (Милорадовић 2003: 54–55), који се сматра прелазним између П-Т и К-Р области, док се у левачком говору на том месту срећу (осим генитива) једино предлошко-падежне конструкције с предлогом *od* (Симић 1980: 41), додатна дијалектолошка истраживања на материјалу српских говора била би од значаја не само у вези с напредовањем овог типа партитивних синтагми, већ и с напредовањем употребе општег падежа уопште.

Највећи број примера употребе општег падежа у сиринићком говору чини његова употреба уз предлоге. Предлози с којима се општи падеж јавља су следећи: *без, близо, више, врз, до, за, зад/позади, због, из, између, изнад, испод, испред, код, кроз, место, на, над, низ, од, одовуд, озгор, око, отуд, по, под, поред, после, пред, преко, против, ради, с, сред, у, уз, уочи*. Општи падеж, дакле, уз себе има све предлоге који се могу наћи и уз друге падеже у сиринићком говору. Разлика у инвентару предлога уз општи падеж од предлога у употреби уз генитив је у предлогу *ван*, који није забележен уз општи падеж, али с обзиром на ниску фреквентност његове употребе, као и на употребу свих осталих предлога, може се претпоставити да се и он користи уз општи падеж именица I и II деклинационог типа, нпр. *ван село*. Још два предлога која су 'искључиво' генитивна јесу *са* и *у* (<**у*). За први је утврђено да се ради о окамењеној форми *са с(т)ране*, која може имати и друга значења осим аблативног (уп. и употребу предлога *od* с именицом *с(т)рана*), док је употреба другог ограничена на именице које означавају родбинске односе.⁵⁵⁵ Општи падеж именица I и II деклинационог типа, понекад и III типа (у једнини, у множини је и овај тип увек у општем падежу), јавља се такође и уз предлоге који се сматрају типично дативним/локативним: *по, при, према* и *креј*. Предлози који се јављају типично само уз ОП су: *за, кроз, на, над, низ, озгор, под, с, сред, у, уз, уочи*. За предлог *уочи*, који је иначе потврђен малим бројем примера, у којима стоји уз назив празника и увек има значење антериорности, може се претпоставити, на основу истих параметара као и код предлога *ван*, да би уз њега именица III деклинационог типа стајала у генитиву, нпр. *уочи Васиљице*. Управо међу наведеним предлозима који се користе само уз општи падеж именица свих деклинационих типова, налазе се они који имају најсложенију мрежу значења: *за, на, с* и *у*.⁵⁵⁶ Остали предлози из ове групе имају готово искључиво спацијална значења: индирективно и адлативно значење јављају се код предлога *над, озгор, под* и *сред*. Код предлога *под* забележен је и пример његове употребе с квалификативним значењем, насталим метафоричким преносом из спацијалног значења. У неколиким примерима

⁵⁵⁵ Њихово постојање у систему, колико год маркирано (пре свега тематски, али и формално – лексички), битно је нагласити због тога што представљају очување старијег стања, које се није пренело на ОП, какав је обично случај с другим предлозима. Транзиција предлога који су се и раније могли употребљавати и с Г и с А (ОП) у предлоге који се користе само уз ОП подржана је тим формалним сличностима, а подстакнута историјским развојем ка аналитизму (формалним и семантичким – нестакком диференцијације између локације и циља).

⁵⁵⁶ Осим њих, по броју значења истичу се једино још предлози *od* и *по*, које ОП дели с Г, односно Л, а који иста значења показују и уз ове падеже.

код предлога *сред* може се претпоставити употреба конструкције чији је овај предлог део у функцији директног објекта, али не са сигурношћу, због тога што примерима недостаје контекст. Предлози *низ* и *уз* издвајају се по перлативном значењу – кретању по површини наниже, односно, навише. Оба ова предлога у сиринићком говору могу имати и значење оријентационе индирективности. Предлог *уз* може се употребити и у функцији индиректног објекта, са метафоричким значењем „осим/поред“.⁵⁵⁷ Перлативно значење имају и предлози *кроз* и *преко*, који за разлику од претходна два имају већи број значења. Код конструкције *кроз* + ОП забележени су примери с перлативним значењем, али и са дистрибутивном компонентом, чиме се овај предлог приближио предлогу *по* (+Л/ОП). Код овог предлога забележено је и значење оријентационе индирективности, такође с дистрибутивном компонентом. Предлог *кроз* с општим падежом твори и примере којима се указује на просекутив, значење које се инсторијски везује за инструментал. Напоследку, код овог предлога забележено је и неколико примера квалификативног значења, односно, у функцији је одредбе за начин. Осим перлативног, предлог *преко* има и адлативно значење, али и значење темпоралне локализације. Код неколиких примера с перлативним значењем може се препознати и квалификативно, тј. употреба у служби одредбе за начин. Само спацијално или, прецизније, значење оријентационе индирективности имају предлози *изнад*, *одовуд* и *поред*, код којих би се, као и код употребе *уз* генитив (в. одељак *Генитив у сиринићком говору – Закључна разматрања*), могло претпоставити и адлативно значење, како због тога што поједини од ових предлога *уз* генитив имају и адлативно значење, тако и због тога што и *уз* општи падеж има предлога који имају оријентационо индирективно и адлативно значење: *близо*, *више*, *врз*, *зад*, *између*, *испод*, *испред*, *код*, *отуд* и *пред*. Предлог *пред* има и значење темпоралне антериорности, које је код њега најзаступљеније. Предлог *после* издваја се по томе што се њиме исказује искључиво постериорност. Код предлога *између* забележена је и адноминална употреба, односно значење спецификативности, настало према спацијалном значењу. Мањи број значења има, такође и предлог *око*: оријентационо индирективно (у адвербалној и адноминалној употреби) и темпорално значење – јукстериорност. Код овог предлога забележени су и примери употребе с глаголима кретања, односно, с директивном значењском нијансом. Предлози *без*, *због*, *место*, *против* и *ради* чине групу с мањим и претежно апстрактнијим значењима, која су за њих специфична. Иако се предлог *ради* јавља изузетно ретко, његово значење је искључиво интенционално и не преклапа се с каузалним, које се изражава предлогом *због*. Овај предлог може се употребити и с интенционалним значењем. Предлогом *место* указује се на супституцију, и то најчешће појма у објекатској функцији. У вези с истом функцијом је и предлог *против*, којим се, могло би се рећи, указује на намерно значење. У овој групи највише значења има предлог *без*, од којих се, као и у употреби с генитивом, као прво издваја квалификативно, затим спецификативно (адноминална квалификација), комитативно, концесивно и кондиционално значење. Преостали предлози су они с најсложенијом мрежом значења: *за*, *на*, *с* и *у*, који се користе искључиво уз општи падеж, а којима се могу додати и предлози који се јављају и уз генитив (именица III деклинационог обрасца у једнини): *до* и *од* и *из*, као и предлози *по* и *при*, који се могу употребити и уз локатив јд. појединих именица (о њима в. у поглављу *Локатив*). Предлози *од* и *из* могу се размотрити заједно због тога што деле основно аблативно значење. Оно је доминантно и у ретким примерима у којима се

⁵⁵⁷ Предлози *за*, *на* и *у* јесу семантички најсложенији, те се њима пажња посвећује на крају.

код предлога *из* бележи и ингресивно и инструментално значење, што указује на маргинализацију употребе овог предлога због ширења предлога *од*. Овај предлог, пак, има знатно већи број значења, почевши од аблативног које се остварује и у адноминалној употреби, те као такво може указивати и на квалификацију. Предлог *од* остварује и аблативно-адлативне комбинације с предлозима *до*, *на* и *у*. Ове комбинације остварују се и на плану темпоралних значења, односно, могу имати ингресивно-терминативно значење. Такође у домену темпоралних значења, *од* + ОП указује на ингресивно значење. Као и уз генитив, предлог *од* с општим падежом означава фабрикатив, како у адвербалној тако и у адноминалној употреби. Такође, конструкција *од* + ОП често је у функцији индиректног објекта и тада исказује значење посесивности, партитивности, конверзије, али и извора, који је близак каузалном значењу, које се истиче великим бројем примера у оквиру конструкције *од* + ОП. Преко интерференције с каузалним значењем настали су и неколики примери употребе ове конструкције с интенционалним значењем. Својеврсни антоним предлогу *од* – *до* указује на адлативност било спацијалну било темпоралну (терминативност) и, као и *од*, ствара аблативно-адлативне релације на спацијалном и темпоралном плану. Овај предлог се истиче по могућности означавања и оријентационе индирективности и с по једним примером је забележен у употреби у објекатској функцији и с квалификативним (начинским) значењем.

Предлози *на* и *у*, осим поменуте употребе искључиво уз ОП, без обзира на деклинациони тип, истичу се тиме што означавају локациону индирективност, тј. прецизно смештање радње *на површини* или *унутар* локализатора. Овакво значење присутно је и у адноминалној употреби код оба предлога. Предлог *на* је проширио своју употребу и у домен предлога *за* (нпр. *седи на атал*) и *о* (нпр. *јајце виси на конац*), па се у оквиру таквих примера може повезати и са значењем оријентационе индирективности. Предлог *у* се, пак, нарочито истиче везама с појединим именицама попут *планина*, уз које би очекивани предлог био *на*, што указује на посебну концептуализацију таквих појмова. Такође, код неких конструкција *у* + ОП примећују се и аблативне и адлативне нијансе. Адлативно значење (или другим речима: место завршетка кретања) присутно је како код *у* + ОП тако и код *на* + ОП. Паралелно са спацијалним значењима јављају се и темпорална (симултаност) код оба предлога. Ови предлози, такође, деле и квалификативно, односно начинско значење, као и комитативно или значење пропратне околности. Код предлога *на*, у оквиру примера с квалификативним значењем могу се издвојити поједини примери код којих су присутне и нијансе дистрибутивног, односно резултативног значења. Оба предлога могу се употребити и у објекатској функцији, што значи да се директније могу везати за предикат. Напоследку, код предлога *у* забележено је и неколико примера с каузалним значењем.

Последња два предлога које уз ОП преба размотрити јесу *за* и *сас*. Основно значење код *сас* је квалификативно, које се може јавити и код предлога *за*, уз његово основно значење намене. Квалификативно значење конструкције *сас* + ОП подразумева значење инструмента у којем је у потпуности заменила беспредлошки инструментал. У појединим примерима забележена је и употреба ове конструкције на местима на којима се може наћи и беспредлошки ОП у функцији индиректног објекта, односно, и паралелна употреба конструкције *на* + ОП с инструменталним значењима. Код појединих примера употребе дате конструкције с инструменталним значењем забележене су и нијансе комитативног значења, али има и примера у којима је комитативно значење основно. Другу велику групу значења конструкције *сас* + ОП

чине примери са социјативним значењем, у којем је она заменила инструментал с предлогом *с*. Сва наведена значења јављају се и када је дата конструкција у адноминалној употреби, а она се такође може наћи и у објекатској функцији. Како је већ поменуто, основно значење предлога *за* је значење намене. Ово значење присутно је и када је конструкција адноминално употребљена, али и уз копулативне и егзистенцијалне предикате, те тада означава квалификацију појма у *H* на који се односи. Предлог *за* може имати и темпорална и спацијална значења. У првом случају њиме се може указивати и на темпоралну локализацију и на лонгитудиналност, док у другом случају може имати значење оријентационе индирективности и адлативности.

7. ЛОКАТИВ

7.1. Локатив у језицима и дијалектима балканског језичког савеза

Језици БЈС немају Л као посебан падеж.⁵⁵⁸ Ни у већини говора П-Т дијалекатске области Л није заступљен. Ипак, његово постојање – макар оно било једно од конкурентних средстава за исказивање локативних значења, са пуно ограничења и/или само по себи ретко – бележе истраживачи у говорима МКС области.

7.2. Локатив у говорима метохијско-косовско-сиринићке области

Ни у једном од говора МКС области не постоји Л мн.⁵⁵⁹ У једнини је пак другачија ситуација. У сретечком говору „функцију локатива врши *cas.obl.gen*“, нпр. „*нађо га на пут*“ (Павловић 1939: 165).⁵⁶⁰ У говору Гатња Л именица I деκлинационог типа с наставком *-y* среће се само уз предлоге *по* и *према*,⁵⁶¹ нпр. *смо се загубиле по граду* (Младеновић 2013: 144–145).⁵⁶² У ћаковачком говору се чак и уз предлоге *по* и *при* користи општи падеж, нпр. *Ја радив по магазин* (Стевановић 1950: 145–146),⁵⁶³ уз неколико изузетака употребе предлога *по* са Л именица III деκлинационог типа (Стевановић 1950: 106).⁵⁶⁴ У призренском говору С. Реметић препознаје синтетички Л, али и аналитички, оцењујући га као новији, међутим, сви примери које наводи за синтетички Л јесу са предлозима *по*, *при* и *према*, нпр. *вездан је по суду* (Реметић 1996: 451), док за именице II деκлинационог типа наводи примере потпуног аналитизма на месту Л једине (Реметић 1996: 465). И у сиринићком говору именице I деκлинационог типа могу имати Л само уз предлоге *по* и *при* (Младеновић 2019: 320), а за оне II деκлинационог типа, како наводи Р. Младеновић, забележен је веома мали број примера именица у Л и то искључиво уз предлог *по* (Младеновић 2019: 348). Код именица III деκлинационог типа у сретечком говору М. Павловић бележи Л у само једном примеру *по општинe* (Павловић 1939: 165). С истим предлогом *по* забележен је Л у ћаковачком говору (Стевановић 1950: 106). У говору Гатња Л именица III деκлинационог типа чува се уз предлоге *по* и *према*, што Младеновић објашњава синкретизмом између Г, Д и Л у овом обрасцу, нпр. *гостила се по својбине* (Младеновић 2013: 197). У сиринићком и призренском (Реметић 1996: 461) говору Л именица III деκлинационог типа, осим предлог *по*, чува се и уз предлог *при*, нпр. *а при неговe њиве било тој дрво* (Младеновић 2019: 381).

⁵⁵⁸ „Локатив је у албанском присутан на дијалекатском нивоу“ (Friedman/Joseph 2023: 412, превод А. Р.). Такође, међу језике БЈС често се убраја и ромски, а он има очуван Л (исп. Мирић/Ћирковић 2022: 165).

⁵⁵⁹ О Л множине аутори не пишу посебно, па се може претпоставити да се ради о предлошко-падежним констукцијама с општим падежом на његовом месту.

⁵⁶⁰ М. Павловић не помиње именице средњег рода у вези с Л.

⁵⁶¹ У овом раду се одвојено проблематизује употреба предлога *према* и *при* (као и *креј*) (в. поглавља *Синкретизам* и *Предлози према, при и креј*) и њихова веза с Д, односно Л, али на овом месту се дати предлози наводе уз Л, а према литератури која се користи/цитира као извор (Павловић 1939, Стевановић 1950, Реметић 1996, Младеновић 2013, Младеновић 2019).

⁵⁶² Како Р. Младеновић истиче, ретки примери именица средњег рода у Л забележени су код старијих информатора и то уз предлоге *по* и *при* (Младеновић 2013: 175).

⁵⁶³ М. Стевановић не помиње именице средњег рода у вези с Л.

⁵⁶⁴ Разлоге за овакву појаву Стевановић види у вишеструким утицајима, како од црногорских и косовско-метохијских говора, тако и у новије време од књижевне нормe (Стевановић 1950: 146).

Табела 4:⁵⁶⁵ Локатив у говорима МКС области⁵⁶⁶

Говор	Број	Једнина			Множина		
	Род	м	ж	с	м	ж	с
сретечки		х	х	х	х	х	х
ђаковачки		х	+	х	х	х	х
призренски		+	+	х	х	х	х
сиринићки		+	+	(+)	х	х	х
Гатње		+	+	х	х	х	х

Очување Л нарочито истиче говоре МКС области, како у оквиру П-Т области, тако и међу језицима и дијалектима БЈС. Могуће је у вези с овим падежом у датој области приметити и да је међу осталим очуваним падежима (Г и Д) он са највећим ограничењима. Осим што, као и Г, нема множинских форми, Л, као и Д, има ограничење које се тиче аниматности: уз предлог *по* јавља се у готово свим случајевима само код инаниматних именица.⁵⁶⁷ Једино се Л једнако чува код именица III деклинационог типа у свим говорима (битно је поменути: с наставком *-е*, присутног код датих именица и у Г и Д). Затим, једино сиринићки говор има забележен Л именица код сваког деклинационог типа, док у Гатњу и Призрену нема именица II деклинационог типа, а у сретечком и ђаковачком говору нема ни именица I деклинационог типа с локативним облицима.

7.3. Локатив у сиринићком говору

Локатив у сиринићком говору забележен је код именица I, II и III деклинационог типа у једнини, искључиво у предлошко-падежним конструкцијама, односно, уз предлог. Предлози који се данас у литератури без сумње сматрају локативним јесу *по* и *при*, док се у вези с предлозима *према* и *креј* често разматра и њихова употреба уз Д (о овоме в. у поглављу *Синкретизам* и у одељцима о овим предлозима). Стога се у

⁵⁶⁵ Ознаке у табели имају следеће значење: + падеж постоји, (+) падеж се обично среће само код аниматних именица или по изузетку, х падеж не постоји.

⁵⁶⁶ У табелама, као и у делу текста који се односи на говоре МКС области, не користи се термин *деклинациони тип* због тога што аутори описа ових говора на различите начине дефинишу деклинације. Под мушким родом подразумевају се именице на сугласник (и оне које су раније биле женског рода, па заједно с деклинацијом промениле и род), женски род обухвата све именице на *-а*, укључујући и оне мушког рода, док се под средњи род подводе све именице у овом роду, без обзира на проширивање основе.

⁵⁶⁷ Закључак је заснован на основу увида у примере поменутих радова.

оквиру Л разматра употреба предлога *по* и *при*, док се *према* и *креј* обрађују у оквиру поглавља *Датив*. На овом месту, међутим, анализирају се и примери употребе других предлога (*у*, *на* и *преки*), посведочених са по једним или два примера, како би, с једне стране, грађа била у потпуности обрађена – иако се не сматра да локативне конструкције с овим предлозима чине део структуре сиринићког синтаксичког система, а с друге стране, како би се очувале информације које би могле бити од користи за друга истраживања, пре свега дијахронијске природе.

7.3.1. Локатив с предлозима

Предлози уз које је у сиринићком говору забележен макар један пример употребе локатива јесу *у*, *на*, *преки*, *по* и *при*. Предлог *о* није забележен у сиринићком говору.

7.3.1.1. Предлог *у*

У двама примерима (1–2) забележен је Л именице III деклинационог типа *Рака*, топонима који се односи на јужнокосовско насеље у близини Сиринића. У оба случаја локативна конструкција с предлогом *у* има значење локационе индирективности. Њоме се локализација, односно место реализације радње прецизира као унутрашњост локализатора.⁵⁶⁸

1. И у *Раке* се пуца́ло.

2. За у задрúгу у *Раке* та́мо бiло.

7.3.1.2. Предлог *на*

Предлог *на* уз локатив забележен је само у примеру (3). У датом примеру конструкција *на* + ОП има значење локационе индирективности, односно њоме се прецизно указује на локализацију – ради се о горњој површини локализатора.⁵⁶⁹ Како због тога што именица у локативу представља знаменити историјски појам (*Зејтинлик*), тако и због тога што у истом исказу пре конструкције *на* + Л постоји и *на* + ОП (*на Солунски фронт*), оцењује се да се ради о околицизму, вероватно „изазваном“ темом и присуством истраживача који није из заједнице. Уколико би се поредиле наведене две конструкције (*на* + Л и *на* + ОП), морало би се истаћи да се у једном случају ради о самосталној лексеми, а у другом о синтагми с конгруентним придевом. Како у сиринићком говору употреба Л није неуобичајена, главни фактор који у овом случају омогућава, односно не омогућава употребу Л у примеру (3) свакако јесте предлог, али у случају конструкције *на* + ОП додатни лимитирајући фактор јесте и атрибут који захтева придевску деклинацију, која у сиринићком говору ни у ком случају не подразумева Л (исп. Младеновић 2019: 530–570).

⁵⁶⁸ У горњопчињском говору предлог *у* овакво значење исказује искључиво с ОП (Јуришић 2014: 402–403), док у говору Параћинског Поморавља он може стајати и уз Л (Милорадовић 2003: 249–260). Ово значење и уопште употреба предлога *у* у сиринићком говору типични су за употребу уз ОП (в. одговарајући одељак у поглављу *Општи надеж с предлозима*).

⁵⁶⁹ Као и код предлога *у* (у овом поглављу уз Л), локативним конструкцијама с предлогом *на* исказује се „претстава о радњи која целим током свога остварења поклапа дати појам места“ (Ивић 1951–1952: 155).

3. Тај што бија по стар брат, тај погинуја на Солунски фронт, има тамо, тој на Зејтинлику ди је гробље, има и његово крст, тому брату.

7.3.1.3. Предлог преки

Предлог *преки* посведочен је у грађи сиринићког говора, такође, само једним примером, премда се у њему јавља двапут. У примеру (4) предлог *преки* стоји уз именицу *пут* у Л и има значење оријентационе индирективности (уп. с примерима употребе предлога *преко* уз Г и ОП). Његова сличност с предлогом *прекопута*, насталог срастањем предлога и именице, очигледна је, међутим, у овом случају (пример 4) како падежни облик именице (Л), тако и лик предлога нетипични су. Уз то, и сама чињеница да се ради о јединственом примеру указује на то да је ово случај индивидуалне употребе.

4. Претрисал'е само кој бија *преки нуту* – прво моју кућу, онда редом, ал'и само *преки нуту*, не смеал'е у средину село да ул'еноу.

7.3.1.4. Предлог по

Предлог *по* сматра се једним од основних индикатора Л у стандардном српском језику, али и у народним говорима, с обзиром на то да између Д и Л постоји синкретизам у свим деклинационим обрасцима (в. поглавље *Синкретизам*). Битно је ипак истаћи да „у историско време развоја словенских језика јавља се предлог *по* уз три падежа: уз акузатив, датив и локатив“ (Ивић 1951–1952: 173). М. Ивић процењује да се употреба предлога *по* у српском свела на А и Л, истичући да разлика између Д и Л постоји само на акценатском нивоу – и ту недоследно⁵⁷⁰ (Ивић 1951–1952: 173–174), али закључује да се уз *по* ради о Л, пре свега, јер „значење правца је сасвим изгубљено“ (Ивић 1951–1952: 175).

Очување Л уз предлог *по* М. Ивић објашњава тиме што је његово значење само локационо, а оно се супротставља директивном (тзв. *вијативу*, в. Ивић 1951–1952: 201):

„Напомињемо да неосећање разлике између акузатива и локатива, на које наилазимо у многим нашим дијалектима, нема никакве везе са напоредном употребом акузатива и локатива уз *по* (пошто у овом случају не влада између ова два падежа онај однос који иначе постоји између *вијатива* и *локатива* [истицање – А. Р.]). Напротив, и они говори који мешају *вијатив* и *локатив* сасвим лепо чувају употребу одговарајућег падежа у одговарајућим категоријама уз *по* (у источно црногорским говорима, рецимо, *на* се употребљава у свим случајевима само уз акузатив, на пр. 'Живи на Копиље', али је употреба локатива уз *по*, исп.: 'Пасу му овце по ономе пољу'" (Ивић 1951–1952: 201–202).

⁵⁷⁰ У раду новијег датума (2014), Б. Стипчевић, бавећи се анализом грађе из стандардног српског језика, наводи да „између ова два падежа [дativa и локатива – А. Р.] влада потпуни синкретизам облика, а прозодијске разлике могу се данас, код већине говорника, сматрати непостојећим [истицање – А. Р.]“ (Стипчевић 2014: 54).

Дакле, чување Л уз предлог *по* могло би се објаснити непостојањем могућности да се он употреби с усмереним значењем као што је вијатив код нпр. предлога *у* и *на*.⁵⁷¹ То јест, очување Л уз предлог *по* омогућио је његов месни карактер, који додатно карактерише начин вршења радње означене глаголом у предикату: „о избору локатива односно акузатива не одлучује врста радње – кретање или мировање⁵⁷² – *већ претстава о њеној реализацији* [истицање А. Р.]“ (Ивић 1957–1958: 149). Употребом предлога *по* прецизира се да се вршење радње не везује само за површину локализатора, већ се њено вршење конципира на следећи начин:

„Простирање по извесној површини, заузимање извесне површине врши се у разним правцима а притом се заузимају различите тачке те површине. Стога се везом *по+локатив* може [...] обележити и значење у ситуацијама

I) кад се при вршењу радње у границама извесног места подразумева вршење у различитим правцима [...]

II) кад се вршење какве акције [...] изводи не на целој површини дотичног места него само на различитим тачкама његове површине“ (Ивић 1951–1952: 177–178).

Као основно значење предлога *по* уз Л традиционално се наводи значење локационе индирективности (исп. нпр. Ивић 1957–1958, Јуришић 2014: 405, Мирковић 2020: 22), с додатном одредбом која је наведена. Могло би се, међутим, тврдити – када је у питању грађа сиринићког говора – да карактер овог предлога није чисто локациони него да тежи ка оријентационом због тога што се њиме место вршења радње не дефинише директно,⁵⁷³ прецизно, већ се везује за локализатор као шири оријентир на којем се налази место или места вршења радње која су неодређена. Предлог *по* се често – осим уз именице код којих се (горња) површина истиче, нпр. *двор* у примеру 16 (*По двору* смо видува’е) или *кревет* у примеру 22 (Стајмо прано по собе, *по кревету*) – користи и уз Л именица које означавају садржатељ, какви су називи градова, места (в. ниже), односно уз именице које имају омеђене границе и своју унутрашњост чија се површина маркира. У сваком случају се предлогом *по*, вероватно и због његовог изразитог дистрибутивног карактера (уп. с употребом партикуле *по* у поглављу *Слободни општи надеж*), али нарочито уз именице које се могу конципирати као садржатељи, означавају неке *неодређене* тачке на којима се радња врши. Иако се значење предлога *по* у српској лингвистици (исп. Павловић 2000: 14) сврстава у локационо, тачније издваја у посебну врсту локализације *дифузну локализацију* (исто), код овог предлога у сиринићком говору нарочито се истиче питање одређености/неодређености (о њему в. и у одељку *Предлог по* у поглављу *Општи надеж*), које је важно за сиринићки говор као део БЈС. Премда у сиринићком говору не

⁵⁷¹ Другим речима, очување Л уз предлог *по* могло би се разматрати у вези с тиме што се њиме не може указати на место завршетка кретања (уз А), већ само локација, а познато је да „локатив никад није циљни падеж, тј. не истиче у први план место завршетка кретања“ (Ивић 1957–1958: 156).

⁵⁷² М. Ивић детаљније описује разлику између употребе А и Л: „Акузатив је падеж места на коме се одиграва само завршна фаза остварења дате глаголске радње. Стојећи у директној корелацији с њим, локатив обележава место тока дате радње у целини“ (Ивић 1957–1958: 149).

⁵⁷³ Иако се у литератури не проналази прецизна дефиниција која би укључивала разлике између локационе и оријентационе спацијалне детерминације, она се уопштено описује као „смештање радње детерминисаног предиката у одређени просторни оквир, директно или индиректно [истицање А. Р.] идентификован“ (Павловић 2000: 14). Према њој се у овом раду локационој индирективности приступа као директном одређењу простора, а оријентационој индирективности као индиректном, тј. не прецизно утврђеном или одређеном простору.

постоји члан којим се у другим језицима и дијалектима БЈС указује на (не)одређеност (о члану у језицима и дијалектима БЈС в. Sandfeld 1930: 163–173, Lindsdet 2000: 238, Асенова 2002: 123–140, између осталих), бележење појаве значаја категорије (не)одређености у вези с локативним конструкцијама с предлогом *по* указује на то да је постојао потенцијал или зачеци везе ове категорије у вези с падежним системом. На оријентациони карактер предлога *по* упућују још три битне особине забележене у вези с Л у савременом српском језику. Прва је блискост конструкције *по* + Л и слободног И с месним значењем, оријентационог падежа којим „никад није директно означено право место дате глаголске радње“ (Ивић 1957–1958: 151): „По свом значењу места над којим се кретање врши, тј. *места које се кретањем прелази*, месно *по* уз локатив врло је блиско просекутиву [...] то није чудо што је у неким нашим говорима који су изгубили старе падежне облике, инструментал у просекутивном значењу замењен аналитичком конструкцијом са *по*“ (Ивић 1951–1952: 178).⁵⁷⁴ Веза са слободним И с месним значењем нарочито је значајна за потврду оријентационог карактера конструкције *по* + Л и када се у обзир узму две значајне карактеристике инструментала: „неодређеност у погледу количине простора захваћеног кретањем (Ивић 1957–1958: 149) и „претстава о динамичности радње, тј. о кретању по датоме простору“ (Исто). Друго, у сиринићком говору забележено је и темпорално значење конструкције *по* + Л (в. ниже): „Испуштањем значења „*после*“, које је *изразито оријентационе природе* [истицање – А. Р.], из оквира семантичке структуре локатива несумњиво је у вези с чињеницом да је овај падеж данас у месној употреби изразито локационог карактера“ (Ивић 1957–1958: 156).⁵⁷⁵ Треће, Л је у сиринићком говору забележен још и уз предлог *при*, који се описује као „предлог оријентационог карактера“ (Ивић 1957–1958: 152). На основу свега наведеног за значење предлога *по* с Л могла би се навести дифузна локализација с карактеристикама оријентационе индирективности.

Предлог *по* у сиринићком говору забележен је уз Л јд. именица I, II и III деклинационог обрасца (примери 5–7).

5. Оно, мџда је г^уџре, *по* *пџду*. Се омачџла никџа.
6. А сџл крџсте [су / има] *по* *вџму гџвџду*.
7. А кџко зборџја дџда – *по* *јенџзи планџне* у Македонџу имџло бџл мџчке.

Код именица I и II деклинационог обрасца, у појединим случајевима приметна су превирања између употребе Л и ОП с предлогом *по*. Тако се, на пример, именица *Београд* уз предлог *по* јавља и у Л (пример 8) и у ОП (пример 9). У знатно мањем броју случајева има и именица II деклинационог обрасца у овом падежу, међутим, и код

⁵⁷⁴ Како М. Ивић тврди, „инструментал с предлозима места претставља по своме значењу и употреби категорију сасвим различиту од месног инструментала без предлога. Разлика између њих није ништа мања од оне која постоји напр. између локатива и инструментала без предлога“ (Ивић 1957–1958: 149). То би уједно могло бити објашњење за развојни пут И у сиринићком говору, односно, за његову замену ОП у случајевима употребе с предлозима какви су нпр. *међу* или *над*, док је слободни И замењен конструкцијом *по* + Л.

⁵⁷⁵ Иако М. Ивић не наводи експлицитно да је природа Л раније била и оријентациона, на основу наведеног цитата се може претпоставити да је то био случај, те да сиринићки говор заправо чува старије стање.

њих се могу пронаћи паралелне употребе предлога *по* и уз Л и уз ОП. Такав је случај и с именицом *Скопље* (примери 10 (у Л) и 9 и 11 (у ОП)). Када је реч о именицама III деклинационог типа, код њих је тешко, понекад и немогуће утврдити да ли се ради о Л јд. или ОП мн. (в. поглавље *Синкретизам*).⁵⁷⁶

8. Она гу је у| *По Београду* нешто, овој ф... што била киднапована и тамо.

9. Работá по Немáчке, по друге државе, *по Београд, по Скопље*.

10. Работáа *по Скопљу*.

11. Де гот смо ишле, свуда смо се истицáле – и по Призрѣну, и по Урошѣвцу, *по Скопље*.

7.3.1.4.1. У свим до сада наведеним примерима употребе локативних конструкција с предлогом *по* може се уочити значење локационе индирективности, које такође подразумева и прецизирање какво истиче М. Ивић (в. горе).⁵⁷⁷

Изузев у примерима (8–11) у грађи се истиче да се у локативним конструкцијама са *по* често јављају топоними. Тако је и у примеру (12, в. и примере 1–10 у *Прилогу б*).

12. Сви биле *по Швајцáрске*.

Поред топонима који се односе на државе и веће (и/или Сиринићанима ближе и познатије) градове, у локативним конструкцијама с предлогом *по* у грађи забележене су и именице које се односе на села у самој Сиринићкој жупи (*Готовуша* у примеру 11, в. и пример 11 у *Прилогу б*) и на мање локалне географске појмове у њој (брдо *Тараија* у примеру 14). У примеру (15), у непосредном додиру, у низу, јављају се конструкције *по + Л* и *по + ОП*. Осим разлике у припадности деклинационим типовима (I – *свет*, II – *Косово*), који се иначе разликују по заступљености аналитизма у различитим падежима, нарочито када је реч о Л (више падежних облика постоји у I него у II деклинационом типу, в. Младеновић 2019: 294–354), међу именицама у Л, односно ОП у примеру (15) може се приметити и разлика на семантичком нивоу: прва представља шири географски појам, који се перципира и као даљи и стран (*свет*), док је други ужи, локални географски појам (*Косово*), који је притом и близак. У свим случајевима ради се о неком месту/тачки или о неколиким местима/тачкама у оквиру граница површине појма у Л/ОП.

13. А тој тамо, *по Готовуше*, они, Вуле одокле је, тамо славу тој.

14. Па смо ги терáле мý *по Тараије* тамо.

15. И кә[д] дошоў из... *по свѣту*, по Косоо, свудер ишоў, по Албáнце.

⁵⁷⁶ О критеријумима разликовања Л јд. и ОП мн. ових именица, на основу граматичких особина и значења самих именица в. у одељку *Предлог без у* поглављу *Генитив*. У разликовању ових падежа, осим ширег контекста, може помоћи и само значење предлога *по* које наводи М. Ивић (Ивић 1951–1952: 178), о чему је писано у одељку *Предлог по* у поглављу *Општи падеж*.

⁵⁷⁷ Овакав опис значења локативних конструкција с предлогом *по* наводи се и у вези са стандардним српским језиком (Пипер и др. 2005: 283).

У досадашњим примерима (5–7 и 11–14, в. и примере 1–8, 12–24 у Прилогу 6) у Л с предлогом *по* јављају се именице уз глаголе који не означавају кретање, односно уз глаголе мировања или неке друге сличне радње, па се локативним конструкцијама указује на локализацију радње означене глаголом у предикату. Често то могу бити и егзистенцијалне и копулативне реченице с глаголом *јесам/буде* и *има* (примери 5–7 и 12, в. и примере 1–2, 12–24 у Прилогу 6).

Значење локационе индирективности које подразумева више појединачних тачки локализатора исказано локативном конструкцијом с предлогом *по* присутно је и уз предикате у којима се налазе нединамички глаголи и/или глаголи перцепције (као у примеру 16, в. и примере 12–24, 30–37 у Прилогу 6).

16. *По двору смо видувал'е.*

7.3.1.4.2. Како М. Ивић наводи „Према значењу: по разним тачкама исте површине — развило се и значење: по разним местима исте врсте те имамо: 'задржавати се по селима', 'лутати по ливадама'“ (Ивић 1951–52: 179–179), а затим и „према значењу: на разним местима исте врсте — добивено је и значење: код разних људи исте врсте“ (исто). Како из примера тако и из значења, види се да је локализатор у Л множине, па такве примере треба погледати у оквиру ОП с овим предлогом. Међутим, када је именица која означава мноштво у Л јд. уз предлог *по*, примећује се слично, дистрибутивно и партикуларизаторско значење таквих конструкција, под којим се подразумевају појединачни делови (чланови) појма означеног именицом у Л. Такав је случај с примером (17), у којем је егзистенција појма (*болес*) у додиру са појединачним члановима, припадницима појма означеног именицом у Л (*војска*) с предлогом *по*.

17. *По јенјзи војске у тој добо имало бџлес.*

7.3.1.4.3. У примерима уз глаголе који означавају неке друге, често динамичне радње у оквиру значења локативне индирективности с предлогом *по* може се нарочито истаћи и аспект динамичности, какав примећује С. Милорадовић у говору Параћинског Поморавља (Милорадовић 2003: 271). Тако се у примеру (18) локативном конструкцијом с предлогом *по* може „сем простирања, пружања по месту, обележити и значење у ситуацијама: - I) кад се при вршењу радње у границама извесног места подразумева вршење у различитим правцима (напр. „ходати по соби“ = ићи тамо амо по соби)“ (Ивић 1951–1952: 177–178).⁵⁷⁸

18. *Нйшај га по куће.*

7.3.1.4.4. Локативне конструкције с предлогом *по* јављају се и уз глаголе кретања. Оваква конструкција у примеру (15 и 19), указује на то да се кретање врши по површини и у оквиру граница појма у Л (*свет/село*).⁵⁷⁹

19. *А сѣге кучићи скито по тому сѣлу.*

⁵⁷⁸ Са истим значењем в. и примере 25–29 у Прилогу 6.

⁵⁷⁹ С оваквим значењем в. и примере 38–49 у Прилогу 6.

Међу конструкцијама *по* + Л нарочито се издвајају оне у исказима с глаголом *иде*. Осим примера у којима конструкција *по* + Л означава дословно кретање (40–49 у Прилогу 6, забележени су и примери попут (20–21 и 50–53 у Прилогу 6) у вези с којима се не би могло говорити о кретању у оквирима појма у Л, сем у неком пренесеном значењу. Другим речима, употреба конструкције *по* + Л у овим примерима довела је до стварања нових значења код глагола: у примеру (20) *идете по стоке* значи 'водите рачуна о стоци, чувајте је', а у примеру (21) *иде по својбине* значи 'посећује родбину'. Дакле, употреба конструкције *по* + Л у овим случајевима јесте објекатска. У оба случаја се може, такође, препознати да се овим конструкцијама постиже и значење 'различите врсте, различити појединци у оквиру врсте' (*стоке*, односно *родбине*), које посебно издваја М. Ивић (в. горе).

20. Јутре ћ[е] идете тај тамо, тај тамо, тај ћ[е] идете *по стоке*, овај ћ[е] идете да орете.

21. Кат ће однесе домаћин вечерњу у цркву, кә[д] дџе ис цркве, после иде *по својбине* тамо да вика на слау.

7.3.1.4.5. Уз глаголе који су транзитивни (какав је нпр. *стаи/стај* у примеру 22), локативном конструкцијом с предлогом *по* може се, такође, сместити у простор радња која се врши „на различитим тачкама његове површине (исп. „садити цвеће по башти“, „вешати слике по зиду“ и сл.)“ (Ивић 1951–1952: 178). У примеру (22), као и у примерима 54–62 у Прилогу 6), постоји, дакле, и својеврсна нијанса адлативног значења – предмет/појам означен директним објектом смешта се на различите тачке локализатора.⁵⁸⁰ М. Ивић овакво значење описује као старо значење правца, слично оном које се може исказати А с месним прилозима, којим се казује „да се радња која се врши у правцу извесног циља (места) завршава достизањем тога циља (места), тако се то исто обележава и везом по-локатив (некада Д), с том разликом што се достизање циља прецизира: заузима се цела површина нечег [...] или се заузимају поједине тачке извесне површине“ (Ивић 1951–1952: 177).

22. Стајмо прано по собе, *по кревету*.

Могуће је код локативних конструкција с предлогом *по* сем адлативне приметити и аблативну значењску нијансу у оквиру значења описаног као вршење радње „на различитим тачкама његове површине“ (Ивић 1951–1952: 178). У примеру (23) се *са* или *из* различитих тачака помера појам у функцији директног објекта (*цвеће*). С обзиром на синкретизам Лјд.-ОПмн. код именица III деклинационог типа, каква је именица *башча* у примеру (23), не може се са сигурношћу тврдити да се не ради о ОП у датом случају. У случају да се ради о ОП, интерпретација и овог примера могла би бити „разна места исте врсте“ (в. горе).

23. Наберемо цвјџе јопе *по башче*.

⁵⁸⁰ У примеру (22) директни објекат је *прано*, поименичени придев који у себи кондензује синтагму *прано теше* 'пран веш'.

7.3.1.4.6. У примеру (24) се, осим основног значења простирања по површини, јавља и обележје циркумлативности (о њему в. Антонић 2003: 164 и у оквиру одељка *Око* у поглављу *Генитив*). Узрок ове појаве је природа локализатора (*дрво*), чије су све стране доступне и са њима је могуће остварити контакт. У овом случају (пример 24) је говорнику вероватно било битно да истакне директан контакт објекта локализације с локализатором, особеност која код предлога *око* најчешће изостаје.

24. А никóје чéле па [лету] *по оно́му дрвѣту* у двóр.

7.3.1.4.7. Међу именицама које се у Л јављају уз предлог *по* нарочито се често јавља именица *пут*. Значење које се конструкцијом *по путу* исказује бива врло блиско просекутиву⁵⁸¹. „Разлику између њих [просекутива и *по* + Л – А. Р.] претставља чињеница да је код везе *по*-локатив прецизиран начин на који се прелази место при кретању (захватањем различитих тачака, пружањем у разним правцима, кретањем у разним правцима) док код просекутива није“ (Ивић 1951–1952: 178). То значи да дата конструкција има просекутивно значење, уз додатно прецизирање семантике, што је разликује како од типичних локативних значења (локације, с обележјем директивност (-)), тако и од правог, инструменталног значења просекутива, па би се могло закључити да је управо захваљујући томе и опстала. Томе у прилог говори следећа тврдња М. Ивић: „Пошто, значи, просекутиву најближе стоји по значењу конструкција с месним *по*, то није чудо што је у неким нашим говорима који су изгубили старе падежне облике, инструментал у просекутивном значењу замењен аналитичком конструкцијом са *по*“ (исто).⁵⁸² Како је у сиринићком говору уз предлог *по* заправо очуван Л, могло би се даље испитивати колики је у томе удео значењских компоненти, будући да се и у примеру (25) (в. и примере 63–77 у *Прилогу 6*) с конструкцијом *по путу* и у свим претходно наведеним истиче обележје динамичности и својерсне директивности, усмерености (у разним правцима).

Конструкција *по путу* у сиринићком говору може имати значење оријентационе индирективности, са додатном информацијом да се радња може локализовати на различитим тачкама локализатора исказаног конструкцијом *по* + Л, односно – на некој од тачака која притом није прецизно одређена (пример 25). Осим овог, датом конструкцијом може се исказати и типично просекутивно значење (пример 26).

25. Нестре́тње жéне! Да те не стрéтне *по ну́ту*! Знáм, ба́ш óвде јéна, óвде што ни је до нáс.

26. Кóј íде *по ну́ту*, потр́чи по лју́де.

⁵⁸¹ Просекутив је значење И: „Под инструменталом места – просекутивом – подразумева се, пре свега, падеж којим се открива место пређено извесним кретањем, дакле место у извесном смислу динамички схваћено“ (Ивић 2005: 121). Појаву употребе *по* с Л са просекутивним значењем бележи и П. Радић у копаоничком говору (Радић 2010: 81–82). О просекутиву в. још и у одељку о предлогу *кроз*.

⁵⁸² Употребу предлога *по* с Л, али и ОП с просекутивним значењем бележи и С. Милорадовић у говору Параћинског Поморавља (Милорадовић 2003: 270).

7.3.1.4.8. У неколико примера (78–79 у *Прилогу 6*) предлог *по* јавља се уз тзв. *објекатски локатив* (термин према Пипер и др. 2005: 277).⁵⁸³ У случају поменутих и примера (27) „изгубило [се – А. Р.] првобитно значење простирања по извесном делу тела, тако да имамо само значење: ударити (и сл.) у правцу извесног дела тела са достизањем тога места (дакле: „ударити некога по руци“ значи – не по површини целе руке, него просто без прецизирања – ударити некоме руку)“ (Ивић 1951–1952: 177).⁵⁸⁴

27. Како-лупало близу при њу, лупило гу *по главе*.

7.3.1.4.9. У једном примеру (28) забележено је и комитативно или значење пропратне околности конструкције *по + Л*.⁵⁸⁵

28. Кóј чувáа стоку, па íма и капуљáчу, па *по кише*.

М. Ивић процењује да су према комитативном значењу, попут наведеног (28) настале и конструкције типа *по ноћи* (или *по ноћу*⁵⁸⁶ у примеру 29 и 80–81 у *Прилогу 6*), за које оцењује да имају темпорално значење: „Изрази „по дану“, „по ноћи“, који се поред прилога „дању“, „ноћу“ употребљавају са темпоралним значењем: „кад је, док је дан, ноћ“ (нпр. „он по дану спава, зато му тако и иде“), настали су бесумње према изразима типа „по киши“, користећи могућност развијања темпоралног момента присутног у значењу поменутих израза“ (Ивић 1951–1952: 180).⁵⁸⁷

29. Да се изгубиш *по ноћу*.

7.3.1.4.10. У претходно наведеним примерима (29) уз темпорално значење може се приметити и комитативна значењска нијанса, будући да конструкција *по ноћу* указује и на то да је мрак, односно да је видљивост мања. Поред њих, забележене су и конструкције *по + Л* које имају чисто темпорално значење. Прецизније, њиме се исказује постериорност (пример 30 и 82–87 у *Прилогу 6*).⁵⁸⁸

⁵⁸³ Оваква употреба, тј. функција забележена је у неколико примера и код конструкције *по + ОП* (в. поглавље *Општи падеж с предлозима*).

⁵⁸⁴ С. Милорадовић ово значење приписује преузимању старих дативних значења од стране Л, а затим и ОП: „Локативом уз предлог *по* изражавају се, као што је већ речено, стара дативна значења, те тако и она у којима се на изванредан начин препознаје семантика правца – иманентна дативу. Тако су се и у мојој грађи нашли примери где се, уз тангентни глагол, конструкцијом *по + ОП* м. локатива обележава реализација контакта с датим објектом, тј. с његовом површином“ (Милорадовић 2003: 272).

⁵⁸⁵ „Није тешко наћи ситуацију која је могла довести до употребе предлога *по* у оваквим изразима. Тако смо могли имати: „ићи по сунцу“ = ићи по осунчаним местима, по местима по којима сунце сија, па поред тога и – „ићи по киши“ – ићи по местима под кишом, по којима киша пада, и сл.“ (Ивић 1951–1952: 180).

⁵⁸⁶ Именица *ноћ* у сиринићком говору спада у именице на сугласник некадашњих меких основа ж. р. које су прешле у именице м. р. (исп. Младеновић 2019: 297).

⁵⁸⁷ Ова два значења повезује и С. Милорадовић: „Конструкцијом *по + Л/ОП* могу се у говору Параћинског Поморавља означити и неки темпорални моменти, а то су: а) време реализације садржаја управног глагола и б) услови те реализације (атмосферске појаве, прилике под којима се та радња одвија и сл.). У првом случају се локативом/општим падежом с предлогом *по* означава постериорност, а у другом – симултаност“ (Милорадовић 2003: 273).

⁵⁸⁸ Р. Младеновић предлог *по* уз падежни облик на -е именица III деклинационог обрасца, због синонимности с генитивним конструкцијама с предлогом *после* и значења постериорности, убраја у Г

30. Ђн не остаља да му остањоў *по Прѳчке*.

7.3.1.4.11. Предлогом *по* и именицама у Л може се исказати и критеријум. У примеру (31) конструкцијом *по никујему Станку* означен је критеријум за именовање,⁵⁸⁹ као што се у горњопчињском говору конструкцијом *по* + ОП указује на „појаву на основу које се реализује детерминисана радња“ (Јуришић 2014: 476).⁵⁹⁰ У оквиру овог значења забележени су ретки примери аниматних именица у Л (сем примера 31, в. и 93, 95 у Прилогу 6).⁵⁹¹

31. Станкуа рупа добило име место *по никујему Станку*.

7.3.1.4.12. У грађи сиринићког говора зебележен је и један пример (32) употребе конструкције *по* + Л са каузалним, односно узрочним значењем.⁵⁹² Конструкција *по* + Л представљала би, у овом случају, 'активни проузроковач' (термин М. Ивић 1954: 186), као и конструкције с предлозима попут *из*, *од* и сл., за разлику од предлога *због*, типичног представника узрочног значења (о овоме детаљније у одељку *Предлог због* у поглављу *Генитив*).

32. Нешто *по крвне освѳте*, морал'е да дођо ђвде.

(Младеновић 2019: 373). С. Павловић, пак, међу предлошко-падежне конструкције са постериорним значењем убраја *по* + локатив (Павловић 2000: 77–78), а М. Ивић истиче: „У свим словенским језицима, наиме, укључујући и оне језике који лепо чувају везу *по*-датив (старословенски и руски) затичемо, још од најстаријих времена, извесна значења везана искључиво (или бар готово искључиво) уз везу *по*-локатив. То су: темпорално значење „после““ (Ивић 1951–1952: 191). С обзиром на то, као и на критеријуме за разликовање синкретичних падежа (*по* је једини предлог који се са сигурношћу везује за локатив, в. поглавље *Синкретизам*), ове конструкције обрађују се у оквиру локатива.

⁵⁸⁹ Како М. Алановић наводи, Л са значењем критеријума, као у наведеном примеру (31), близак је са субјекатским локативом (такође исказаним конструкцијом *по* + Л), који се „ако се тако може рећи, у најчистијем облику појављује у двама конструкцијама, а то су на + локатив и *по/према* + локатив“ (Алановић 2012: 229). Формална разлика између ове две употребе Л, тврди М. Алановић, јесте у позицији конструкције: субјекатски Л може се наћи у иницијалној и, ређе, медијалној позицији реченице, у којој је увек интонационо одвојен, док Л је критеријума обично на крају реченице и интонационо је интегрисан (исп. Алановић 2012: 230). Субјекатска употреба конструкције *по* + Л (нпр. „По мени, ти си погрешео“ (Алановић 2012: 230)) није пронађена у сиринићком говору.

⁵⁹⁰ М. Ивић оцењује да је ово значење Л преузео од Д: „Обилно је заступљена у нашем језику категорија „критерија“ — како би се могла назвати употреба предлога *по* у значењу „према“ („према“ у пренесеном смислу, тј. „сходно“, „у смислу“, исп.: „Све је учињено по твојој вољи“), „на основу чега“ И њој [оваквој употреби предлога *по* – А. Р.] у основици несумњиво лежи старо дативно значење“ (Ивић 1951–1952: 181).

⁵⁹¹ Наведено значење конструкције *по* + Л присутно је и у говору Параћинског Поморавља (Милорадовић 2003: 275). У сиринићком говору в. и примере (88–94) у Прилогу 6.

⁵⁹² У стандардном српском језику се узрочним предлозима сматрају искључиво *због* и *ради* (о њима в. у поглављима *Генитив* и *Општи падеж*), док у контексту то значење може имати већи број предлога: просторни предлози *из*, *од*, *са* и *за*, који узрочно значење добијају метафорички, као и, ређе, предлози *у*, *на*, *пред*, *под*, *уз*, *крај*, *поред*, *без* итд. (детаљно у Кликовац 1997: 26).

7.3.1.4.13. Посведочена је и употреба конструкције *no* + Л са медијативним значењем, односно значењем посредника. У оквиру овог значења забележени су ретки примери аниматних именица у Л (пример 33, в. и 95 у Прилогу 6).⁵⁹³

33. И прати́ле ни па́ре *no* *jenómu* Стáнку.

7.3.1.4.14. У грађи сирињићког говора забележено је и финално или намерно значење конструкције *no* + Л.⁵⁹⁴ У примеру (34) исказано је значење које се може описати на следећи начин: „одлазити негде с циљем да се неко/нешто нађе и доведе/донесе“ (Милорадовић 2003: 178). У стандардном српском језику се са овим значењем користи конструкција *no* + А (Стевановић 1989: 419, Ивић 1951–1952: 197, Пипер и др. 2005: 233–234), у горњопчињском говору у овом значењу заступљена је конструкција *no* + ОП (Јуришић 2014: 485), док у говору Параћинског Поморавља њу значајно потискује конструкција *za* + А (в. употребу овог предлога у поглављу *Општи падеж* у овом раду).

34. И сви́ љду *no* *snáше*.

С намерним значењем забележен је пример (35), у којем се конструкцијом *no* + Л „реченична предикација одређује с обзиром на експликативну околност типа намера-циљ“ (Пипер и др. 2005: 271).⁵⁹⁵

35. И онда ће рика кра́ва по њу кэд гу ви́ди, ће рика *no* *те' жéне*, ка́же.

Са значењем намене употребљена је конструкција *no* *својбине* у примеру (36). Овакво значење исказује се пре свега слободним Д или конструкцијом *za* + ОП (в. поглавље *Датив* и одељак *Предлог за* у поглављу *Општи падеж с предлозима*), али се у случају примера (36) као битно истиче значење дистрибутивности, које се типично везује за предлог *no* (в. горе). Наведена употреба и значење срећу се и код конструкције *no* + ОП мн. којим се, поред дистрибутивности, указује и на значење 'људи разних врста'.

36. Кравајчи́ће смо месы́ле па се носы́ло *no* *својбине*.

7.3.1.5. Предлог *pri*

Предлог *pri* се сматра типично локативним предлогом, не само у стандардном српском језику (исп. Антонић 2019: 260–561, али и Batistić 1972: 25–30), већ и у

⁵⁹³ Овакво значење код предлога *no* с Л наводи и М. Ивић, истичући да је могуће само уколико је у Л именица која означава живо биће (исп. Ивић 1951–1952: 185). Овакво значење конструкције *no* + Л присутно је и у говору Параћинског Поморавља (Милорадовић 2003: 273).

⁵⁹⁴ „Падежима са финалним (*Final*) значењем указује се на појаве, обично акције, које – за разлику од узрока, хронолошки увек препонованог радњи детерминисаног предиката – следе реализацији дате радње, али као циљ, намера или интенција утичу на реализацију те радње“ (Ковачевић 1988: 210).

⁵⁹⁵ У стандардном српском језику ово значење исказује се инструменталном конструкцијом с предлогом *za* (исп. Пипер и др. 2005: 271–272). Оваква употреба предлога *no* уз Л забележена је и у копаоничком говору (Радић 2010: 81–82).

дијалектолошким студијама у којима се помиње као један од показатеља да се ради о очуваном Л (нпр. у Младеновић 2019: 381, Реметић 1996: 451).⁵⁹⁶

Међутим, за разлику од предлога *по*, који се у сиринићком говору може јавити и уз Л и уз ОП именица I деклинационог типа, предлог *при* се јавља искључиво уз ОП именица I деклинационог типа.⁵⁹⁷ Предлог *при* се у сиринићком говору употребљава уз ОП једнине (примери 37–38) и множине (примери 39–40) именица I и II деклинационог типа и уз ОП мн. именица III деклинационог типа. Последњи тип именица се у једнини уз овај предлог може наћи и у Л или облику на *-е* (пример 41) и у ОП (пример 42). Основно значење овог предлога, заступљено у свим до сада наведеним примерима бива значење оријентационе индирективности: конструкцијама с предлогом *при* указује се на простор у непосредној близини локализатора, дакле, оне су синонимне с конструкцијама *близу/пored* + Г/ОП.⁵⁹⁸

37. Седџла *при* *уџца*.

38. Изубиле никóга тáмо *при* *пóље*.

39. Кучићи се уплашилe и ћутéле *при* *чобáне*.

40. Остадóше тúја *при* *дрва*.

41. И мý чéкај, чéкај, чéкај *при* *јенéзи воденице*.

42. И јá штó да вíдим – јéно мéче спије *при* *мéчку*.

Синонимност с конструкцијом *близу* + Г/ОП потврђују примери (43–44), у којима је конструкција *при* + ОП, уз одржање свог значења, употребљена уз прилог *близу*. Непосредном употребом ове конструкције и прилога избегла се редундантност каква би постојала у случају употребе предлога *близу*, а постигло се истицање непосредне близине.

43. Бíни блíзу *при* *Радмíлку*.

44. Седóсмо тúј бл'изо *при* *домаћíна*.

Пример (44) припада групи с адлативним значењем: конструкцијом с предлогом *при* указује се на место завршетка кретања или радње, са податком о томе да се не мора доћи у непосредан додир с локализатором, већ да то место завршетка може бити непосредна близина локализатора. Оваква употреба, дакле, може бити заменљива конструкцијама *до* + Г/ОП и *близу/пored* + Г/ОП. У случају адлативног значења, именице III деклинационог типа забележене су само уз Л (пример 45).⁵⁹⁹

45. И смо седнúле *при* *јéне реке*.

⁵⁹⁶ М. Ивић употребу предлога *при* оцењује дијалекатском, наводећи у вези с тим „податке из источносрбијанских говора [...] или из источноцрногорског дијалекта“ (Ивић 1957–1958: 152).

⁵⁹⁷ За разлику од предлога *по*, конструкције с предлогом *при* било уз Л, било уз ОП јесу малобројне, па се стога обрађују на једном месту у поглављу *Локатив*.

⁵⁹⁸ Остале примере с овим значењем в. у *Прилогу 6* (96–114).

⁵⁹⁹ Остале примере с овим значењем в. у *Прилогу 6* (115–120).

Међу примерима конструкција с предлогом *при* забележени су и они са значењем симултаности. Међутим, с обзиром на то да је у свим примерима именица *вечер*, може се закључити да се ради о идиоматизованој конструкцији која значи *предвече*. Овом конструкцијом, дакле, упућује се на конкретан период *пре* вечери, слично као и с предлогом *према*,⁶⁰⁰ на шта нарочито упућује употреба именице *слунцезавод* у примеру (46). Ова конструкција среће се и уз компаративну речцу *по*, са значењем ~ *ближе вечери/ноћи* (у односу на *сутон*, *слунцезавод*) (пример 47).

46. И ако гу чујем *при вѣчер* прв пут, у слунцезавод^Г [тој није лошо].

47. Ё, кѣт се сабѣре на нѣко дрво, на врућину – нѣ, *по при вѣчер*.

⁶⁰⁰ Остале примере с конструкцијом *при вечер* в. у Прилогу 6 (121–123).

7.4. Локатив у сиринићком говору – Закључна разматрања

Локатив у сиринићком говору као синтетички падеж постоји код именица III деклинационог типа, с наставком *-е*, а нешто се ређе среће код именица I деклинационог типа, које деле наставак *-у* у овом падежу с именицама II деклинационог типа, које су, пак, у овом падежу врло ретке. Премда је у грађи забележена и употреба предлога *у, на* и *преки* с локативом, чињеница да се ради о по једном примеру указује на то да је реч о случајним реликтима, те да се ови предлози заправо не употребљавају уз локатив, већ уз њега искључиво стоје предлози *по* и *при*. Предлог *по* је обрађен и у поглављу *Општи падеж*, а предлог *при* само у поглављу *Локатив*, због малог броја примера његове употребе. Ова два предлога разликују се међусобно по томе што се именице I и II деклинационог типа уз предлог *по* бележе у локативу (иако су забележена и одступања), а у множини у општем падежу, док се уз предлог *при* готово увек, и у једнини и у множини јављају, у општем падежу. Именице III деклинационог типа су уз оба предлога у јд. у локативу, у мн. у општем падежу. Оба предлога имају као основно спацијално значење, а међусобно се разликују првенствено по томе што је значење предлога *по* локационо, а значење предлога *при* оријентационо. Разлике се затим виде већ у броју прецизнијих, специфичнијих значења који се код њих могу наћи – *по* има значајно разгранатију значењску мрежу.

Предлогом *по*, како је већ речено, исказује се значење локационе индирективности, али са посебном карактеристиком: доминантно је значење дистрибутивности, што значи да се ради о заузимању различитих, прецизно неутврђених/недефинисаних тачака на локализатору (уп. с предлогом *на* уз општи падеж). Значење дистрибуције нарочито је доминантно у примерима у којима овај предлог служи за упућивање на везу вршења радње с појединачним члановима врсте означене именицом у локативу. Такође, конструкција *по* + Л може се везивати и за глаголе кретања и друге динамичке глаголе, уз које указује на то да место вршења радње чине различите тачке на некој површини. Управо ова особина предлога *по* могла би бити значајна за очување синтетичког локатива уз дати предлог, а наспрам других локативних предлога попут *на* и *у*, који се употребљавају искључиво уз општи падеж. Како „локатив обележава место тока дате радње у целини“ (Ивић 1957–1958: 149), предлогом *по* се пажња на место радње упућује интензивније него предлозима попут *у* и *на*, којима се такође означава место радње. Конструкција *по* + Л показује не само да се ради о каквој површини локализатора (као и код предлога *на*), већ се радња одвија захватањем читаве површине или већег броја тачака на њој. Такође, радња која се одиграва, када је локализована предлогом *по* уз локатив, може бити представљена/концептуализована као хабитуална, понављајућа. Затим, „инструментал, као и локатив, означава место целог тока остварења датог глаголског значења“ (исто), те је употребу конструкције *по* + Л с просекутивним значењем, које се типично везује за инструментал без предлога у стандардном српском језику, могуће објаснити помоћу представе о реализацији радње каква се добија употребом наведене конструкције насупротив оних с општим падежом. Дакле, конструкција *по* + Л преузела је и просекутивно значење слободног синтетичког инструментала захваљујући томе што деле значење места остварења целог тока радње, иако поседује и додатно, дистрибутивно значење, које се у случају просекутивног значења наведене конструкције не истиче. Овај пренос подржан је својеврсним карактером предлога *по* блиског оријентационим значењима, што доказују примери у којима је овај предлог

забележен и уз именице у општем падежу у једнини и уз детерминаторе (који прецизније, одређеније указују на место радње, в. у одељку *Предлог по* у поглављу *Општи падеж*).

Код конструкције *по* + Л истиче се и постојање темпоралног, постериорног значења, као и значење медијативности, односно посредника. Ова конструкција забележена је и са намерним или финалним значењем, које се историјски везује за конструкцију *по* + А, али само код именица III деклинационог типа. Именице друга два типа ово значење исказују конструкцијом *по* + ОП. Овај случај, у светлу доминантне употребе општег падежа на месту других зависних падежа, као и употребе самог предлог *по* уз општи падеж, упућује на значај предлога за значење читаве конструкције (о овоме в. и у поглављу *Генитив у сиринићком говору – Закључна разматрања*), с једне стране, и на значај форме, тј. синкретизма за очување падежа код именица III деклинационог типа, с друге стране. Предлогом *по* уз локатив могуће је указати и на критеријум, као и на комитативно значење, а у неколико примера конструкција *по* + Л забележена је и у објекатској функцији. За разлику од предлога *по*, предлог *при* има само два значења: оријентационо индирективно и, ређе и често заменљиво конструкцијама *до* + Г/ОП и *близу* + Г/ОП, адлативно значење. Уз предлог *при* није забележена ниједна именица I или II деклинационог типа у локативу јд., док су именице III деклинационог типа, уз локативу јд., посведочене и у општем падежу јд.

8. ЗАКЉУЧАК

Да би се говорило о синтакси падежа у сиринићком говору, односно, о функцијама и значењима које појединачни падежи у њему имају, неопходно је утврдити инвентар падежа у овом говору. Према ранијим, претежно морфолошким истраживањима овог дела система сиринићког говора (Младеновић 2019) у сиринићком говору постоје сви синтетички падежи који се везују и за стандарни српски језик, изузев инструментала, који се типично среће као окамењен облик (као у примеру *идемо редом от кућу на кућу* (Младеновић 2019: 319), дакле: номинатив, генитив, датив и локатив, уз – општи падеж који је континуант акузатива. Осим тога, детаљи о овако представљеном падежном систему подразумевају следеће: постојање наведених синтетичких падежа односи се на падеже у једнини, док у множини постоје само номинатив, општи падеж и датив, генитив је присутан само код именица III деклинационог типа (тзв. именице на *-а*), локатив се употребљава само уз предлоге *по* и *при*, општи падеж код већине именица замењује падеже као што су генитив и локатив. Затим, оваква доминација аналитизма нарочито се бележи код именица I и II деклинационог типа, док присуство најугроженијих синтетичких падежа – генитива и локатива – код именица III деклинационог типа омогућава синкретизам. Он је последица историјског развоја који је довео до тога да и генитив, и датив, и локатив, али и општи падеж множине ових именица, имају наставак *-е*. Као најстабилнији синтетички падеж, код свих именица истиче се датив. Анализа синтаксе падежа у сиринићком говору рађена је према овим раније утврђеним падежима. То јест, у раду је анализирана употреба номинатива, генитива, датива, општег падежа и локатива. Како је за испитивање стања целокупног падежног система, те потенцијално и односа синтетизма и аналитизма у њему, потребно пажњу посветити свим могућим видовима реализације различитих функција и значења (Соболев 1991: 102–103), сваки падеж анализиран је у слободној или беспредлошкој форми, с обавезним детерминатором, у функцији обавезног детерминатора и у предлошко-падежним конструкцијама. На основу анализе употребе свих наведених падежа у сиринићком говору понаособ, падежи се могу поделити у две групе: 1) падежи који се јављају (претежно) у беспредлошкој форми, како у потпуности самостални, тако и с обавезним детерминатором, односно у функцији детерминатора – номинатив, општи падеж и датив; 2) падежи који се (претежно) употребљавају с предлозима и код којих су падежна значења пренесена на предлоге – генитив, општи падеж и локатив. Заједнички обема групама је општи падеж, што потврђује хипотезу о његовом великом значају у падежном систему сиринићког говора, односно, доминацију аналитизма у њему. Према овој подели, разматра се употреба номинатива, општег падежа и датива у сиринићком говору и, у оквиру њих, и функције и значења које су преузели од других зависних падежа у беспредлошкој форми. Посебно у односу на њих, издвајају се падежи који се употребљавају с предлозима, генитив, локатив и општи падеж.

8.1. Основне функције и значења падежа у сиринићком говору

Опште правило које се о синтакси падежа у сиринићком говору може истаћи јесте следеће: централне синтаксичке функције, субјекатска и објекатска, почивају на употреби номинатива и општег падежа. Њима се може приближити и употреба датива у слободној форми у функцији индиректног објекта, с обзиром на то да је

приликом анализе установљено да наведена функција има велики значај у падежном систему сиринићког говора. Уз употребу у слободној форми може се испитати и употреба општег падежа и датива у функцији детерминатора, с обзиром на специфична значења и функције које као такви имају.

8.1.1. Номинатив

Субјекатску функцију или позицију агенса, вршиоца радње увек заузима номинатив. У употреби номинатива истиче се већа фреквенција употребе пасивних реченица, вероватно као последица врсте грађе која се обрађује. Номинатив је падеж и с предикативном функцијом, односно, њиме се номинализује и именски део предиката. Апелативна особина номинатива као падежа посебно се истиче у примерима у којима се он јавља у набрајањима која започињу именицама у неком другом, најчешће општем падежу, као и уз речцу *ка* и демонстративне партикуле *еве, ете, ене*.

8.1.2. Општи падеж

Функцију директног објекта увек врши именица у општем падежу. Осим пацијенса или трпиоца радње, општи падеж показује још једну значајну балканистичку црту, а то је функција партитивне допуне у партитивним синтагмама (Sandfeld 1930: 109, Милорадовић 2003: 54–55, Friedman /Joseph 2023: 452–453, између осталих), када је, дакле, општи падеж употребљен адноминално или у функцији обавезног детерминатора. Општи падеж у вршењу ове функције има и конкурентну форму: предлог *од* с генитивом или општим падежом, у зависности од типа деклинације, која је, међутим, знатно ређа. Када је реч о функцијама које општи падеж дели с другим падежима, њиме се, уз обавезни детерминатор, могу исказати поједина темпорална значења, као што су симултаност или мера времена. Примећено је да у сиринићком говору исту функцију може имати и облик на *-е* именица III деклинационог типа уз обавезни детерминатор. Овај облик на *-е* оцењује се као генитив, с ослонцем на старија стања и/или друге српске говоре у којима тај падеж има наведене функције. Код датих именица истовремено постоје и генитив и општи падеж у овој функцији, док се код именица осталих типова у датој функцији налази само општи падеж. Општим падежом с предлозима попут *од, за, на, сас по, против* и у могуће је исказати и функцију индиректног објекта, онда када се подразумева посебан тип односа субјекта, предиката и објекта, а који оличава одговарајући предлог (вероватно метафоричним преносом на основу просторних значења).

8.1.3. Датив

Функција индиректног објекта се у сиринићком говору доминантно везује за датив, слободни или беспредлошки, и то искључиво за датив аниматних именица. Дативом се, дакле, увек указује на друго лице у комуникативном процесу (Тополињска 2000: 1229). Његова употреба у овом говору врло је слична оној у говору Параћинског Поморавља (в. у одељку *Дијалекатска синтакса* и у Милорадовић 2003: 133–164). Датив у сиринићком говору употребљава се и у функцији логичког субјекта, посматрано из угла традиционалне српске лингвистике, док би се примери с логичким субјектом у балканистици сматрала индиректним објектом. У оба случаја, именица у дативу номинализује појам – или прецизније – особу које се у најширем смислу тичу радња или резултат радње, а која није у функцији директног објекта или субјекта. Осим функције индиректног објекта, дативом се у сиринићком говору изражава и посесија. Посесија је семантички појам широког опсега, па се може

приметити и код конструкција какве су нпр. оне с предлогом *од*. У случају датива мисли се пре свега на адноминално употребљен датив с доминантним посесивним значењем. Овакав датив, поред оног с функцијом индиректног објекта, представља значајну особину која се везује за синкретичну форму генитив/датив у балканистици, а посматрано из србистичког, или и шире, славистичког угла, то је особина коју је датив у призренко-тимочким, чак и појединим косовско-ресавским говорима (нпр. говор Параћинског Поморавља в. Милорадовић 2003: 53, Радић 2010: 80–81) преузео од генитива. Посесивни датив у сиринићком говору не само да је доминантан у адноминалној употреби, већ је могућности своје употребе проширио и на адвербалне везе, те се у неким примерима не може са сигурношћу проценити да ли се ради о адвербалној или адноминалној употреби, док има и примера у којима је сасвим јасно да се облик датива везује за копулативни предикат, односно да је у функцији именског дела предиката. Када је реч о преузимању посесивног значења од адноминално употребљеног генитива, и у примерима у којима се бележи облик именица III деklinационог типа на *-e*, који се може оценити као генитив, закључује се да се ради о директном позајмљивању из стандарда, подржаном, свакако, истоветношћу генитивног и дативног наставка код ових именица. Доказ за то да се ради о механичком уношењу идиоматизованих структура представљају друге сличне, уобичајене синтагме с обликом посесивног датива у адноминалној употреби, будући да се ради о именицама других деklinационих типова. Оваква употреба датива у сиринићком говору потврђује хипотезу о њему као о нарочито значајном падежу у систему овог говора.

8.1.4. Падежи у предлошко-падежним конструкцијама у сиринићком говору

У раду је испитана и употреба падежа с предлозима. Осим ређих примера исказивања функције индиректног објекта предлошко-падежним конструкцијама, њима се најчешће исказују одредбене функције у оквиру којих се могу разликовати значења каква су спацијална, темпорална, квалификативна и сл. Употреба предлошко-падежних конструкција испитивана је у оквиру падежа за које су се они до сада типично везивали у литератури (в. Младеновић 2019). У сиринићком говору, предлози се јављају уз општи падеж множине свих именица, а у једнини се употребљавају и други падежи, у зависности од типа деklinације. Именице I и II деklinационог типа уз предлог користе се најчешће у општем падежу, а у случају употребе предлога *по* и *према* бележе се и у форми на *-у*, дакле у падежу који би могао бити датив/локатив, али и у општем падежу. Именице III деklinационог типа уз предлоге *по*, *према*, *при* и *креј* бележе се у облику на *-e*, дакле, у падежу који би могао, такође, бити датив/локатив (али и генитив, о томе в. у одељку *Синкретизам генитива и датива: Да ли у сиринићком говору постоји други општи падеж?*).⁶⁰¹ Осим тога, именице овог типа у форми на *-e*, или како се типично наводи – у генитиву – бележе се и уз следеће предлоге: *без*, *близо*, *ван*, *више*, *врз*, *до*, *зад*, *због*, *из*, *између*, *изнад*, *испод*, *испред*, *код*, *место*, *од*, *одовуд*, *око*, *отуд*, *под*, *позади*, *поради*, *поред*, *после*, *пре*, *пред*, *преко* и *уочи*. Уз општи падеж свих именица јављају се још и предлози *за*, *кроз*, *на*, *над*, *низ*, *озгор*, *под*, *сас*, *сред*, *у* и *уз*.

⁶⁰¹ Да се не ради о дативу или локативу једнине у овим случајевима, наводи се искључиво на основу познавања историјских прилика комбиновања предлога и падежа у српским говорима/стандардном српском језику. Проблематизацију синкретизма и синтетичких падежа у сиринићком говору в. у одељку *Синкретизам генитива и датива: Да ли у сиринићком говору постоји други општи падеж?*.

Предлози у сиринићком говору се, према могућности комбиновања с различитим падежима, могу поделити у три групе: 1. предлози који се јављају само уз општи падеж, 2. предлози који се употребљавају уз општи падеж и датив/локатив свих именица и 3. предлози који се могу комбиновати с општим падежом и генитивом (именица III деклинационог типа). Уколико се упореде друга и трећа група, уочава се да је датив/локатив очуван код свих именица, а генитив само код именица III деклинационог типа. То генитив с предлозима чини најмаркиранијим падежом у сиринићком падежном систему. Као основни разлог за очување генитива, како је више пута истицано, наводи се синкретизам. Друга формална разлика између употребе предлога уз општи падеж, односно уз генитив ових именица, у вези је с предлозима *над*, *под*, *пред*, *зад* и *сред* и њиховим сложеним формама, као што су *изнад*, *испод*, *испред*, *позади* и *(на/у)сред*. Последњи наведени предлог ретко се јавља у лику *сред*, а у својим сложенијим формама *насред/усред* показује колебање у комбиновању с именицама у генитиву, односно општем падежу. Данашњи изворни говорници из Сиринића фаворизују општи падеж уз овај предлог. Преостали предлози показују јасније разграничење: сложени ликови ових предлога (комбиновани с предлогом *из*) чешће се употребљавају уз генитив, док прости обично стоје уз општи падеж. Ови предлози, историјски посматрано,⁶⁰² употребљавани су уз инструментал са месним значењем, те овакав развој упућује на пренос значења предлошко-падежних конструкција с инструменталом на предлоге с општим падежом. У вези с овом групом предлога важно је приметити и да се предлог *пред* ипак бележи и уз генитив када је о темпоралном значењу реч (означава антериорност), као и да су забележени неколики примери употребе предлога *под* с генитивом. Разлог за то би се могао тражити у чињеници да је он у овом значењу истиснуо предлог *пре*. Све то упућује на развој аналитизма, по којем су месна значења инструментала с предлозима пренесена на општи падеж, а предлози који су се употребљавали с генитивом уз њега су и остали (свакако, у малој групи именица). Иако малобројни, поједини примери употребе предлога *под* и *пред* с генитивом показују снагу формалних одлика и блискости ових простих и сложених предлога, што упућује на потврду хипотезе да је падежно значење пренесено на предлог, а да се форма именица управља према деклинационом типу.

Осим наведених формалних карактеристика, нису примећене друге, па је потребно упоредити и значења која се јављају код конструкција с предлозима уз генитив, односно општи падеж. Ради боље прегледности, значења која поседују предлози с генитивом, односно општим падежом, именица III деклинационог типа представљају се у табели (Табела 5).

⁶⁰² Или у поређењу са стандарним српским језиком.

Напомена: Табела не представља исцрпан приказ свих могућих значења датих предлошко-падежних конструкција с генитивом и општим падежом у сиринићком говору, већ илустрацију потребну за поткрепљење тврдњи у вези са синтаксом ових падежа. Нека значења, попут квалификативности, наведена су као шире схваћена, док су нека ужа, специфичнија значења, попут дистрибутивности, наведена ради илустрације присуства и таквих значења, с једне стране, и високе специјализације појединих предлога за одређена значења, с друге стране. Табела је заснована на примерима забележеним у грађи, те у њој могу остати незабележене могућности употребе неких предлога у више значења. На пример, значење спецификативности могли би, потенцијално, имати и други предлози поред наведених, али такви примери нису забележени. Истакнути предлози у табели представљају оне који се употребљавају само уз општи падеж.

Табела 5: Значења генитива и општег падежа с предлозима

	локациона индирективност	оријентациона индирективност	адлативност	аблативност	симултаност	ингресивност	антериорност	постериорност	јукстериорност
Г е н и т и в	<i>сред</i>	<i>ван, више, одовуд, отуд, поред, до, близу, изнад, испод, испред, од, око, код, позади, поред, преко</i>	<i>ван, врз, више, зад, одовуд, отуд, под, до, близу, преко, изнад, испод, испред, код, позади, сред</i>	<i>из, од</i>	<i>преко</i>	<i>од</i>	<i>пред</i>	<i>после</i>	<i>око</i>
О п ш т и п а д е ж	<i>на, у, врз, сред, озгор</i>	<i>под, сред, изнад, одовуд, поред, преко, близо, више, зад, између, испод, испред, код, отуд, око, до, над, на, за, изнад, под низ, кроз, врз, пред</i>	<i>до, преко, близо, више, врз, зад, измеђ, испод, испред, код, отуд, сред, код, отуд, око, над, на, за, озгор, пред, под, сред, у, на, за, врз</i>	<i>од, из</i>	<i>преко, за</i>	<i>од, из</i>	<i>пред</i>	<i>после</i>	<i>око</i>

Табела 5: Наставак

	интериорност	перлативност	каузалност	интенционалност	квалификативност	спецификативност	концесивност	кондиционалност	медијативност	дистрибутивност
Г е н и т и в	<i>између</i>	<i>преко</i>	<i>због</i>	<i>поради</i>	<i>без, из, од, преко</i>	<i>без, из, од</i>	<i>без</i>	<i>без, од</i>	<i>преко</i>	
О п ш т и п а д е ж	<i>између</i>	<i>низ, уз, кроз, преко</i>	<i>због, од, у</i>	<i>ради, због, против, за, по</i>	<i>кроз, без, од, у, на, за, сас, до</i>	<i>између, око, без, од, на, у, за</i>	<i>без</i>	<i>без, од</i>	<i>преко, по</i>	<i>кроз, на, по</i>

Осим што се код предлога као што су *под*, *пред*, *испод* и *испред* примећује снага везивања конкретног падежа за себе, на основу употребе осталих предлога може се приметити да се већина значења везује за по један предлог или за мали број њих. То такође указује на значај семантике предлога за целокупну предлошко-падежну конструкцију у којој се налази, односно на пренос падежног значења на предлог. У случају употребе већег броја предлога код једног значења, истиче се да број предлога уз општи падеж предњачи у односу на број предлога уз генитив. Тако је, на пример, и код квалификативности и спецификативности, значења код којих би се детаљнијом анализом вероватно могла пронаћи веза са спацијалним значењима. Управо спацијална значења представљају изузетак од претходног правила високе специјализације предлога за значење. Највећи број предлога забележен је код значења индирективности и адлативности, два значења која се најчешће срећу заједно код различитих предлога и, поново, више предлога може творити конструкције с општим падежом него с генитивом. Веза између индирективности и адлативности доказује да је у сиринићком говору дистинкција локација-циљ кретања изгубила на значају. Истиче се, такође, и да општи падеж и генитив деле значење оријентационе индирективности, док се значење локационе индирективности везује готово искључиво, или тачније речено – осим у једном примеру употребе предлога *сред*, за општи падеж. Очувању генитива је, дакле, осим синкретизма, допринела и његова особина да се везује за предлоге којима се означава оријентациона локализација. Битно је, међутим, истаћи да је она допринела очувању генитива, а не да чини особину која на нарочит начин представља овај падеж: уз генитив су се очували предлози који су се и раније користили уз њега, док се исти ти предлози код именица других деклинационих типова користе уз општи падеж. Тако, предлози оријентационог карактера који су се употребљавали нпр. уз инструментал, везали су се за општи падеж, не за генитив, и код именица чији је генитив очуван. С друге стране, мали број примера употребе поменутих предлога, нарочито темпоралног *пред* уз облик именице на *-е*, упућује на потенцијално јачање веза између форме на *-е* и оријентационих предлога који су на себе преузели падежно значење. Било да се сврставају у локационе или оријентационе, месним предлозима се врло прецизно указује на локализатор (може се, на пример, истаћи конкретна страна: *одовуд* – *ова* страна, страна коју говорник види; унутрашњост локализатора: *у*, или када се ради о свим странама локализатора: *око* и слично). Значења која се јављају у предлошко-падежним конструкцијама у сиринићком говору могу се, као и у горњопчињском говору, описати с фокусом на сам предлог. Због тога се сматра да је први корак у анализацији падежног система сиринићког говора био јачање семантике предлога и пренос падежних значења на њих.

Последњу тврдњу нарочито илуструје чување датива/локатива уз предлоге *према*, *креј* и *по*, овога пута и уз именице I и, нешто ређе, II деклинационог типа. Реч је о три предлога врло специфичне семантике: прва два упућују на усмереност, и то претежно усмереност у времену (*према*) и простору (*креј*), а трећи нарочито истиче дистрибутивност (*по*). Разлика између последњег (*по*) и прва два предлога (*према*, *креј*) је у томе што је уз њега чешће очуван локатив именица свих типова, док се уз прва два често чува само датив/локатив именица III деклинационог типа. Посматрано на значењском нивоу, предлози *према* и *креј* могли би се сматрати оријентационима, док је основно значење предлога *по* дифузиона локализација. Он такође има и оријентационе особине, нарочито у примерима у којима постоји значење просекутива, које је преузео од инструментала. Његова мрежа значења изузетно је

комплексна и састављена од високо специјализованих значења. Број значења код предлога *према* и *креј* је мањи, али и значења која они имају врло су специфична, а притом се истиче и њихова тежња ка подели на линији темпорално (*према*) – спацијално (*креј*). Управо у значењима ових предлога, која су прожета значењским нијансама директивности, усмерености и дистрибутивности, требало би тражити разлог за боље чување датива/локатива уз њих: с обзиром на то да су се таква значења тако тесно везана за њих, вероватно су конструкције с њима чешће и коришћене (уп. нпр. бројност примера с конструкцијом *по путу*), те су као такви само везали ранију падежну форму за себе, нарочито код именица III деклинационог типа, чији је дативни/локативни наставак подржан и наставком у генитиву и општем падежу множине.

Осим уколико се не узима у обзир историјска веза с конкретним предлогом (нпр. *по* са локативом), практично је немогуће наћи карактеристику која би служила као критеријум за разликовање датива и локатива уз њих. И сама колебања у литератури по питању тога с којим се падежом слажу ови предлози – и у стандардном српском језику – говоре у прилог томе да се ова два падежа не разликују. И када је реч о генитиву, може се тврдити исто: без ослоњања на историјску или компаративну методу, које би предлоге попут *до*, *близу* везале за генитив, овај падеж се у сиринићком говору не би могао разликовати од датива и локатива с предлогом.

8.2. Синкретизам генитива и датива: Да ли у сиринићком говору постоји други општи падеж?

Већ при подели грађе према падежима утврђено је да се не може о постојању свих наведених падежа говорити са сигурношћу и уопштено, нарочито уколико се у детаљније разматрање узме појам синкретизма, који се сматра разлогом очувања појединих синтетичких падежа у сиринићком говору. Дефиниција синкретизма подразумева, уопште узев, једну форму за више функција и/или значења. То значи да синкретизам посматран са синхронијског становишта – а оно се у овом раду заузима – представља више *привид* постојања падежа него њихово очување. Другачије речено, уколико се у оквиру једне форме разликује више падежа на основу функција и значења или историјског развоја, то значи да на синхронијском нивоу постоји *један падеж*. Управо се на тај начин у балканистици говори о једном од најзначајнијих балканизма – синкретизму генитива и датива (Sandfeld 1930, Асенова 2002, Catasso 2011, Friedman/Joseph 2023, између осталих). Примећује се да је током историјских конвергентних процеса дошло до изједначења форми, тј. наставака за генитив и датив у језицима као што су грчки, албански и румунски, те да сада тај један падеж – који се у грчком зове генитив, будући да се сматра да је он надвладао датив те од њега преузео функцију индиректног објекта, додавши је свом основном посесивном значењу (Sandfeld 1930: 186, Dimitriadis 1999: 97), а у друга два језика – датив, који има примат над генитивом и притом се својим наставком разликује од осталих присутних падежа, номинатива и акузатива (општег падежа) – има функције и значења која су раније вршили генитив и датив.⁶⁰³ Насупрот овоме, у језицима с изразито синтетичким падежним системом, какав је стандардни српски језик, синкретични падежи се не

⁶⁰³ У језицима и говорима балканског језичког савеза, као што су бугарски, македонски и, уопште узев, говори призренско-тимочке дијалекатске области српског језика, о синкретизму генитива и датива се и не говори, управо због тога што је и функције и значења ових падежа у потпуности преузео општи падеж (реализован у различитим формама, као слободан падеж, с предлозима, детерминаторима или у функцији детерминатора).

морају разликовати на основу функција и значења, већ помоћу поређења деклинационих парадигми различитих деклинационих типова међусобно, тј. употребом тзв. супституционог метода. Стање у деклинационим парадигмама смешта сиринићки говор између ова два случаја, али ипак ближе стању у аналитичким падежним системима балканских језика, јер употреба супституционог метода има значајна ограничења. Како је датив несумњиво очуван (у оба броја и свим деклинационим типовима), а генитив најмаркиранији синтетички падеж, може се тврдити да у сиринићком говору, синкретизам генитива и датива бива остварен у корист датива, као што је у албанском и румунском језику. Овакво стање сиринићки говор тешће везује за језике и дијалекте балканског језичког савеза, с обзиром на то да „ни у једном од савремених балканских језика нема посебних флективних облика генитива и датива“ (Милорадовић/Станковић 2010: 169). С обзиром на његову основну функцију, индиректни објекат, али и могућности адноминалне и употребе с предлозима, датив се у сиринићком говору може сматрати својеврсним другим општим падежом. Дата тврдња може се испитати на основу поређења функција и значења датива, али и општег падежа у односу на генитив.

У сиринићком говору, генитив и датив (али и локатив једнине и општи падеж множине) код именица III деклинационог типа имају исти наставак: *-e* (за графички приказ в. Табелу 1 у поглављу *Синкретизам*). За примену супституционог метода за разликовање ова два падежа може се искористити именица неког од друга два деклинациона типа, који такође имају датив као посебан падеж (али не и генитив). Форма на *-e* у сиринићком говору употребљава се у слободном облику онда када тај облик има аниматна именица у функцији индиректног објекта. У функцији индиректног објекта јављају се и аниматне именице осталих деклинационих типова у форми на *-u* или у дативу, али и у дативу множине, што потврђује да се ради о дативу и код именица III деклинационог типа. Форма на *-e* користи се у функцији детерминатора и с посесивним значењем, поново, исто као и код аниматних именица осталих типова, које тада бивају у форми на *-u*, или у дативу, али и у дативу множине. Форма на *-e* с обавезним детерминатором (и темпоралним значењем) као конкурентан има општи падеж с обавезним детерминатором, једину форму за дату функцију и значење код именица осталих типова. Најшире се форма на *-e* користи с предлозима и тада је њена употреба паралелна с употребом општег падежа именица осталих типова с предлозима.

Датив, према томе, у сиринићком говору представља својеврстан општи падеж због тога што дели особине с правим општим падежом: он може бити слободан, падеж у функцији детерминатора – у двема употребама које се не срећу ни код генитива ни код локатива – и као такав исказивати значења – како своја, наслеђена (индиректни објекат), тако и преузета од падежа с којима је синкретичан (посесивност од генитива). Датив или форма на *-e*, односно *-u*, јавља се и с предлозима и тада може имати и остале одредбене функције које би се могле везивати за генитив или локатив. Од правог општег падежа разликује се по свом основном ограничењу када је слободна употреба и функција детерминатора у питању – постоји само код аниматних именица. Стога се често датив инаниматних именица уз предлоге супституише општим падежом с предлозима, осим код именица III деклинационог типа, код којих је дативни наставак *-e* подржан историјским развитком истоветног наставка и у другим падежима. Дакле, датив је у сиринићком говору функционално-семантички ограничен општи падеж, који у предлошко-падежним конструкцијама ствара привид очувања генитива и

локатива, у комбинацији с високоразвијеном семантиком предлога који су се као такви везали за две форме именица – за општи падеж и датив.

8.3. Падежни систем сиринићког говора

Номинатив, општи падеж и датив чине окосницу падежног система сиринићког говора. Номинатив се везује искључиво за субјекатску функцију (и предикативну, свакако) и није примећено његово даље ширење у друге домене, осим уколико није, објашњиво контекстуално или на основу ванлингвистичких околности (као код набрајања, на пример). Насупрот томе, општи падеж, узевши да представља континуант акузатива, и датив показују знатно ширење опсега својих функција и значења на рачун других зависних синтетичких падежа, најпре када су употребљени у формама с обавезним детерминатором и у функцији обавезног детерминатора. На првом месту, приметно је да генитив ни не постоји код именица I и II деклинационог типа, те да је у потпуности замењен општим падежом. Такође, код именица III деклинационог типа, када се ради о употреби с обавезним детерминатором, примећена је напоредна употреба генитива или форме на *-e* ових именица и општег падежа у истој функцији и значењу, с претпоставком (није рађена детаљна квантитативна анализа) да је потоња форма бројнија. Општи падеж с обавезним детерминатором и темпоралним значењем, дакле, заузео је место генитива с обавезним детерминатором и темпоралним значењем, оставивши неколике примере употребе оваквог генитива или форме на *-e* код именица III деклинационог типа. Затим, општи падеж је такође од генитива преузео и исказивање партитивног значења у синтагмама, односно, генитив у функцији обавезног детерминатора с партитивним значењем сада је замењен општим падежом у функцији обавезног детерминатора. За разлику од претходног случаја (исказивања темпоралних значења, с обавезним детерминатором), оваква употреба општег падежа универзална је: ни код именица III деклинационог типа нису забележени примери у којима је као партитивна допуна употребљена форма на *-e*, тј. генитив. Део генитивних значења пренесен је и на датив: посесивно значење у сиринићком говору изражава се дативом у функцији обавезног детерминатора, тј. у адноминалној употреби. Другим речима, функцију обавезног детерминатора у синтагмама с посесивним значењем, коју је некада обављао генитив, сада врши датив и, као и у претходном случају, ни код именица III деклинационог типа нема заосталих примера некадашњег старијег стања. Посесивно значење као особина датива толико је изражено да се јавља и ван његове адноминалне употребе. У сиринићком говору су, пак, забележени и неколики примери употребе предлога *у* с генитивом аниматних именица I и III деклинационог типа, као и примери употребе предлога *од* с формом на *-e* или генитивом именица III деклинационог типа, и општим падежом осталих именица с посесивним или партитивним значењем. Предлог *у* с генитивом именица које представљају сродничке односе представља реликт, док предлошко-падежне конструкције с предлогом *од* бивају стабилан део падежног система, с обзиром на могућност везе с различитим аниматним и инаниматним именицама. У оба случаја, међутим, ради се о примерима код којих се могу препознати и друге значењске нијансе, као што је специјална у првом и партитивна у другом случају. У односу на посесивно значење исказано адноминалном употребом падежа, тј. падежом у функцији обавезног детерминатора, овакве конструкције битно се разликују: у првом случају посесивно значење у потпуности је пренесено на датив, па се генитив у том случају никада не среће, док је генитив или форма на *-e* с посесивним значењем очуван уз предлог. Овај податак представља још једну потврду

о преносу падежних значења на предлоге у случају употребе предлошко-падежних конструкција. Стога је функције и значења предлошко-падежних конструкција могуће анализирати готово у потпуности с ослонцем на сам предлог. Падежна форма ће уз предлог зависити од типа деклинације којој конкретна именица припада. Веза предлога и општег падежа свакако предњачи, али се у случају предлога који су се раније употребљавали с генитивом именица III деклинационог типа и дативом/локативом свих типова често чувају наставци ових падежа, нарочито код именица III типа, код којег су генитив, датив и локатив синкретизовани. Међутим, падеж с наставакпим *-e*, односно *-u*, у конструкцијама с предлозима и код инаниматних именица заменљив је општим падежом, што упућује на ширење општег падежа и на рачун датива.

Анализа синтаксе падежа у сиринићком говору истакла је синкретизам као основни разлог очувања падежа код именица III деклинационог типа, пре свега, али и у случају датива/локатива и код осталих именица. Синкретизам је, како се показало, и чинилац који прикрива реално стање аналитизма у сиринићком говору, посматрано са синхронијског нивоа. Детаљна анализа грађе сиринићког говора према свим видовима формалне реализације показала је доминацију општег падежа: употребљава се и као слободан падеж, и као падеж с обавезним детерминатором, и као падеж у функцији детерминатора, и као падеж с предлогом. Други по заступљености био би датив, који се јавља као слободан падеж, као падеж у функцији детерминатора и као падеж с предлогом, који у прва два случаја има значајно семантичко ограничење (постоји само код аниматних именица), док је у трећем често заменљив општим падежом. Генитив је забележен само с појединим предлозима и с обавезним детерминатором, а и као такав често је заменљив општим падежом. Локатив је сведен на два предлога и као такав често заменљив општим падежом. Оба ова падежа издвајају се искључиво на основу предлога који се за њих типично везују, будући да их са синхронијског нивоа и без употребе компаративних метода у односу на друге флективне говоре није могуће разликовати од падежа с којима деле наставак. И према заступљености у функцијама и значењима доминира општи падеж; осим његове основне функције директног објекта, једино се општим падежом у функцији обавезног детерминатора може исказати партитивност, док посесивност, која се адноминално исказује дативом, може у појединим случајевима бити реализована и предлошко-падежним конструкцијама с општим падежом. Овим падежом с предлозима уобичајено се исказује и индиректни објекат у случајевима када именица није аниматна, дакле, заступљен је и у домену у којем је доминантан датив. Општим падежом с предлозима исказују се и све остале одредбене функције које се могу пронаћи и у конструкцијама у којима се процењује да постоје и генитив и датив или локатив, захваљујући томе што је падежно значење пренесено на предлоге у таквим конструкцијама. Као други значајан чинилац издваја се семантика која, такође, амбивалентно утиче на стање аналитизма у сиринићком говору. С једне стране, јачање семантике предлога довело је до преноса падежних значења с падежа на њих, те је формални вид именице која ће уз предлог стајати постао мање битан. С друге стране, датив или, како је раније назван, други општи падеж у сиринићком говору – опстао је управо захваљујући дубинској семантичкој категорији једног дела именица – аниматности. Очувавши се као такав, датив је делио формалне карактеристике (наставак) с другим падежима, те тако омогућио и привид њиховог очувања.

8.4. Резултати примењене аналитичке методе. Индикације за даља истраживања

Детаљна анализа синтаксе падежа у сиринићком говору потврдила је избор методологије 'од форме ка значењу' као плодотворан у погледу стварања слике како о функционисању целокупног падежног система овог говора, тако и о чиниоцима који утичу на напредовање, односно супресију аналитизма у њему. Утврђено је да се падежи у сиринићком говору реализују као слободни или беспредлошки, с обавезним детерминаторима, у функцији обавезног детерминатора и у предлошко-падежним конструкцијама. Претпоследњи вид реализације показао се као изузетно значајан, пре свега зато што представља вид реализације који је општи падеж преузео од генитива, али и због тога што је то форма у којој се реализује адноминално посесивно значење, које је датив преузео од генитива. Посматрано из тог угла, сви ови видови реализације постоје код општег падежа и датива, док су падежи који се само у одређеним условима разликују – генитив и локатив – сведени на предлошко-падежне конструкције у којима падежно значење почива на самом предлогу. Синхрониски приступ грађи овог говора довео је до закључка да се падежни систем сиринићког говора састоји од укупно три синтетичке падежне форме: номинатив, општи падеж и датив. Датив би се у овом говору могао назвати другим општим падежом, будући да се форма именица с наставком *какав он има (-у, односно -е)* среће у свим формалним реализацијама као и општи падеж у оквиру којих се, помоћу историјске или компаративне методе, могу разликовати и генитив и локатив (код одређених група именица, пре свега именица III деклинационог типа или тзв. „именица на *-а*“). Основни разлог за овакво сагледавање падежа јесте концепција појма синкретизма као „једна форма за више функција и/или значења“. Стога се синкретизам који је до сада сматран основним чиниоцем очувања падежа открива и као чинилац који ствара привид очувања падежа, те заправо прикрива реално стање аналитизма у падежном систему. Стабилност датива као синтетичког падежа омогућена је, пак, захваљујући семантичкој категорији аниматности именица које се јављају у овом падежу, и то у функцији индиректног објекта или у функцији обавезног детерминатора у синтагмама посесивног значења. Утицај семантике на падежни систем такође потврђују и предлози на које су пренесена падежна значења, те се падежна форма уз њих ставља у други план и везује за основни облик именице која се с конкретним предлогом комбинује. Иако је датив изузетно стамен и заступљен падеж, пре свега у слободној употреби, као најфреквентније употребљаван и према функцијама и значењима најзаступљенији истиче се свакако општи падеж, чији утицаји не само да замењују друге синтетичке падеже, већ залазе и у домен посесивног значења, које се везује за адноминалну употребу датива. Предлошко-падежним конструкцијама изражава се велики број одредбених функција и значења, међу којима доминирају спацијална значења која се реализују великим бројем предлога. Нешто мање предлога употребљава се у конструкцијама с темпоралним значењима, док друга, апстрактнија значења попут, квалификативности, комитативности и сл. показују висок степен везивања за конкретне предлоге.

Грађа обрађена на овај начин отвара могућности, пре свега, за даљу семантичку обраду и анализу, првенствено у домену семантике предлога у вези с којом су у појединим истакнутијим случајевима већ давале напомене (нпр. у концепцији простора по којој се предлог *у* јавља у маркирању локализације на некој површини: *у планину*). Затим, с обзиром на особености сличне наведеним, грађи је могуће

приступити и из културолошког угла и из угла антрополошке лингвистике, па и психолингвистике. Бројност обрађених примера (датих у самом тексту, али и у прилозима) ствара могућност и за анализе квантитативног типа. Класификација примера у самом раду, али и у прилозима омогућава олакшан приступ сваком падежу. На основу обрађене грађе могућа су и даља синтаксичка истраживања, нарочито у вези са конкурентним формама у оквиру једног значења. С обзиром на аналитизам у падежном систему сиринићког говора, додатна, детаљнија анализа општег падежа и његових односа с осталим зависним падежима омогућила би још боље увиде у питања напредовања аналитизма у падежном систему. Напоследку, с обзиром на то да је одабир методологије потврђен као ефикасан, овако обрађена грађа отвара могућности анализе других српских говора, на првом месту метохијско-косовско-сиринићке области, а затим и осталих призренско-тимочких говора, као и других језика и дијалеката балканског језичког савеза, што би омогућило боље разумевање конвергентних процеса у њима.

Литература

- Алановић, Миливој. „Субјекатски локатив: Класификационе недоумице“. *Филолог. Часопис за језик, књижевност и културу*, V. Бања Лука: Универзитет у Бањој Луци Филолошки факултет (2012): 224–233.
- Антонић, Ивана. „Синтакса и семантика номинатива“. *Лингвистичке свеске 6: Синтаксичка истраживања: (дијахроно-синхрони план)*. Нови Сад: Филозофски факултет, Одсек за српски језик и лингвистику (2007): 102–113.
- Антонић, Ивана. „Синтакса и семантика предлога око“. *Семантичка проучавања српског језика*. Пипер, П., Радовановић, М. (ур.). Београд: САНУ, Одељење језика и књижевности, 2008. 161–179.
- Антонић, Ивана. „Синтакса и семантика предлога према“. *Зборник матице српске за филологију и лингвистику*, LIV/2 (2011): 161–178.
- Антонић, Ивана. „Синтакса и семантика глагола при“. *Наш језик*, V/2 (2019): 259–268.
- Антонић, Ивана. „Синтакса и семантика предлога низ“. *Славистика*, XXVI/1. Београд: Славистичко друштво Србије (2022): 319–338.
- Арсенијевић, Нада. „Акузатив с предлогом у савременом српском језику (I)“. *Јужнословенски филолог*, XLVI/1(2003): 107–263.
- Арсенијевић, Нада. *Падежи правог објекта у стандардном српском језику*. Нови Сад: Филозофски факултет у Новом Саду, Одсек за српски језик и лингвистику, 2012.
- Арсенијевић, Нада. „Реинтерпретација система објекатских падежа: о предлошком генитиву“. *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, 59/2 (2016): 49–69.
- Асенова, Петя. *Балканско езикознание*. В. Търново: Наука и искуство, 1989.
- Асенова, Петя. *Балканско езикознание: Основни проблеми на балканския езиков съюз*. Софија: Фабер, 2002.
- Барјактаревић, Данило. *Говор Срба у Метохији*. Приштина: Јединство, 1979.
- Баћић Тосић, Маја. „Генитив у настави савременог грчког језика као страног“. *Методички видици*, [Online] 13 (2022): 233–250.
- DOI: <https://doi.org/10.19090/mv.2022.13.233-250>
- Белић, Александар. „Дијалекти источне и јужне Србије“. *Српски дијалектолошки зборник*, I. Београд: Државна штампарија краљевине Србије. 1905.
- Белић, Александар. „О диалекатском материјалу О. Броха“. *Српски дијалектолошки зборник*, II (1911): 1–104.
- Белић, Александар. *Историја српскохрватског језика*. Књ. 2 св. 1, Речи са деκлинациојом. Београд: Научна књига, 1972.
- Белић, Александар. *О језичкој природи и језичком развоју, књига I и II, (приређивач Милка Ивић)*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 1998.
- Богдановић, Недељко. „Говори Бучума и Белог Потока“. *Српски дијалектолошки зборник*, XXV (1979): XII–175.

- Богдановић, Недељко. „Говор Алексиначког Поморавља“. *Српски дијалектолошки зборник*, XXXIII (1987): 7–302.
- Бошњаковић, Жарко, Урошевић, Данка. „Падежи у функцији темпоралног детерминатора инклузивног типа у говору Смедеревског Подунавља“. *Зборник Института за српски језик САНУ. Посвећено др Драгу Тупићу поводом 75-годишњице живота*. Танасић, С. (ур.). Београд: Институт за српски језик САНУ, 2010. 101-127.
- Бошњаковић, Жарко, Урошевић, Данка. „Падежи у функцији темпоралног детерминатора ексклузивног типа у говору Смедеревског Подунавља“. *Зборник радова Филозофског факултета Универзитета у Приштини, Посебно издање поводом 50-годишњице оснивања Филозофског факултета посвећено проф. др Милосаву Вукићевићу*. Косовска Митровица: Филозофски факултет Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, 2010а. 29-46.
- Бошњаковић, Жарко, Урошевић, Данка. „Падежи у функцији темпоралног детерминатора фреквентивног типа у говору Смедеревског Подунавља“. *Анали Филолошког факултета*, XXII. Београд: Филолошки факултет Универзитета у Београду (2010б): 253–272.
- Бошњаковић, Жарко, Урошевић, Данка. „Падежи у функцији темпоралног детерминатора ингресивног и терминативног типа у говору Смедеревског Подунавља“. *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, LIII/1 (2010в): 163-176.
- Бошњаковић, Жарко, Урошевић, Данка. „Падежи у функцији темпоралног детерминатора лонгитудиналног типа у говору Смедеревског Подунавља“. *Српски језик*, XVI (2011): 243-268.
- Бугарски, Ранко. „Теоријске основе урбане дијалектологије“. *Говор Новог Сада. Св. 1, Фонетске особине*. Бошњаковић, Ж. (ур.). Нови Сад: Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду, Одсек за српски језик и лингвистику, 2009. 13–31.
- Букумирић, Милета. „Ономастика Сиринићке жупе“. *Ономатолошки прилози*, 9. Београд: Српска академија наука и уметности, Одељење језика и књижевности, Одбор за ономастику, (1988): 253–470.
- Букумирић, Милета. „Датив у говорима северне Метохије“. *Зборник радова Филозофског факултета*, XXXIX. Косовска Митровица: Филозофски факултет Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици (2009): 13–23.
- Букумирић, Милета. „Употреба акузатива у говорима северне Метохије“. *Зборник радова Филозофског факултета у Приштини*, XLI. Косовска Митровица: Филозофски факултет Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици (2011): 15-33.
- Вељовић, Бојана, Младеновић, Радивоје. „Футур први у служби обележавања хабитуалних радњи у говору северношарпланинске жупе Сиринић“. *Јужнословенски филолог*, LXXIV/2 (2018): 57–88.
- Вељовић, Бојана, Младеновић, Радивоје. „Императив у говору северношарпланинске жупе Сиринић“. *Јужнословенски филолог*, LXXV/1 (2019): 73–100.
- Видоески, Божидар. *Дијалектите на македонскиот јазик*. Скопје: Македонска академија на науките и уметностите, 1998–1999.

- Вуловић, Наташа. „Употреба основних фразеолошких термина у српској (и словенској) лингвистици“. *Словенска терминологија данас*. Пипер, П., Јовановић, В. (ур.). Београд: Српска академија наука и уметности, Институт за српски језик САНУ, 2017. 243–252.
- Гортан-Премк, Даринка. „Синтагме са предлогом *до* с обзиром на својства предлога *уопште*“. *Наш језик*, XIII 1–2 (1963): 64–80.
- Грицкат, Ирена. „Разлика између предлога *због* и *услед*“. *Наш језик*, VIII (1957): 236–241.
- Грицкат, Ирена. „О предлогу *за* у српском језику“. *Јужнословенски филолог*, LIX (2003): 11–16.
- Даничић, Ђуро. *Србска синтакса, део првуј*. Београд, 1858.
- Динић, Јован (ур.). „Општина Штрпце, Сиринићка жупа. Одлике природне средине“ *Посебна издања, књига 37/1*. Београд: Географски институт САНУ „Јован Цвијић“, 1990.
- Динић, Јакша. *Тимочки дијалекатски речник*. Београд: Институт за српски језик САНУ, 2008.
- Драгићевић, Рајна. „О именицама у служби предлога“. *Јужнословенски филолог*, LXVII (2012): 91–111.
- Живановић, Јован. *Српски језик у околини Призренској, Пећкој, Моравској и Дибарској*. Стражилово III, 1887.
- Жугић, Радмила. „Генитивне предлошко-падежне синтагме просторне и месне семантике у говору јабланичког краја“. *Јужнословенски филолог*, LXII (2006): 259–279.
- Жугић, Радмила. *Исказивање генитивних значења у говору јабланичког краја (У светлу призренско-тимочких говора као целине)*. Београд: Институт за српски језик, 2010.
- Златановић, Сања. „Трансфер и контратрансфер у етнографским истраживањима“. *Гласник Етнографског института САНУ*, LVIII/1 (2010): 129–139.
- Ивић, Милка „О предлогу *по* у српскохрватском језику“. *Јужнословенски филолог*, XIX/1–4 (1951–1952): 173–212.
- Ивић Милка. „О проблему падежне системе у вези са савременим схватањима у лингвистичкој науци“. *Јужнословенски филолог*, XX/1–4 (1953–1954): 191–211.
- Ивић, Милка. „Узрочне конструкције с предлозима *због*, *од*, *из* у савременом књижевном језику“. *Наш језик*, V 5–6 (1954): 186–194.
- Ивић, Милка „Из проблематике падежних временских конструкција“. *Јужнословенски филолог*, XXI (1955–1956): 165–214.
- Ивић, Милка. „Систем предлошких конструкција у српскохрватском језику“. *Јужнословенски филолог*, XXII св. 1–4 (1957–1958): 141–166.
- Ивић, М. Милка. „Диференцијалне синтаксичке особине у словенском језичком свету“. *Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду*, V (1960): 49–74.
- Ивић, Милка. „Репертоар синтаксичке проблематике у српскохрватским дијалектима“. *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, VI (1963): 13–30.

- Ивић, Милка. „Квџестинар за употребу падежа у савременом српскохрватском књижевном језику“. *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, XIV/1 (1971): 159–170.
- Ивић, Милка. „Нека запажања о броју и роду у српскохрватском језику“. *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, XLV (1989): 27–44.
- Ивић, Милка. „О реченицама типа ОТИШЛА ЈЕ КОД МАЈКЕ / ОТИШЛА ЈЕ ДО МАЈКЕ“. *Наш језик*, XXXIII/1–2 (1999): 1–4.
- Ивић, Милка. *Значења српскохрватског инструментала и њихов развој (синтаксичко-семантичка студија)*. Београд: Српска академија наука и уметности, Београдска књига, Институт за српски језик САНУ, 2005.
- Ивић, Милка. „Квалификативна улога генитивне именичке форме с предлогом од“. *Јужнословенски филолог*, LXVI (2010): 269–271.
- Ивић, Павле. „О говору Галипољских Срба“. *Српски дијалектолошки зборник*, XII (1957): III–519.
- Ивић, Павле. *Из српскохрватске дијалектологије*. Ниш: Просвета, 1991.
- Ивић, Павле. *Дијалектологија српскохрватског језика. Увод и штокавско наречје*. Нови Сад: Издавачка књижарница Зорана Стојановића, 2001².
- Јанић, Александра. „Падежни синкретизам именичких облика у старословенском и савременом српском језику у светлу генеративне граматике“. *Савремена проучавања језика и књижевности, година, VII*, књига I. Ковачевић, М., Петковић, Ј. (ур.). Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет Универзитета у Крагујевцу, 2016. 13–24.
- Јовановић, Милош. „Списак насеља са географским и демографским обележјима“. *Насеља и становништво области бранковића 1455. године*. Маџура, М. (ур.). Београд: Српска академија наука и уметности, Службени гласник, 2001. 107–118.
- Јовић, Синиша. „Трстенички говор“. *Српски дијалектолошки зборник*, XVII (1968): 1–238.
- Јовићевић, Радојица. „Сиринићка презимена типа Бошкоћевић“. *Српски језик*, VI/1–2 (2001): 193–195.
- Јовићевић, Радојица. „Име једне шарпланинске жупе“. *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*, LXVIII–LXIX/1–2. Београд: Филолошки факултет Универзитета у Београду (2002–2003): 105–110.
- Јокановић Михајлов, Јелица. *Акцент и интонација говора на радију и телевизији*. Београд: Друштво за српски језик и књижевност Србије, 2013.
- Јуришић, Марина. „Датив и општи падеж у дативним функцијама у говору Горње Пчиње“. *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, LV/1 (2012): 231–255.
- Јуришић, Марина. „Предлог врз у српским народним говорима“. *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, LVI/1 (2013): 119–127.
- Јуришић, Марина. „Синтакса падежа Горње Пчиње (одредбене функције)“. *Српски дијалектолошки зборник*, LXI (2014): 367–534.
- Јуришић, Марина. „Предлози због и ради у српским народним говорима“. *Путевима српских идиома : зборник у част проф. Радивоју Младеновићу поводом 65. рођендана*.

- Ковачевић, М., Поломац, В. (ур.). Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет, 2015. 267–284.
- Јуришић, Марина. „Постериорност у призренско-тимочким говорима“. *Александар Белић – 110 година од појаве Српског дијалектолошког зборника*. Марковић, Ј. (ур.). Ниш: Филозофски факултет, 2016. 83–91.
- Кепески, Круме. *Македонска граматика*. Скопје: Државно книгоиздателство на Македонија, 1946.
- Клајн, Иван. *Творба речи у савременом српском језику, други део: Суфиксација и конверзија*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, Матица српска, Институт за српски језик САНУ, 2003.
- Кликовац, Душка. „О узрочном значењу конструкције у + локатив“. *Наш језик*, XXXII 1–2 (1997): 26–37.
- Кликовац, Душка. *Граматика српскога језика*. Београд: Српска школска књига, 2002.
- Кликовац, Душка. „О семантици и употреби предлога уз“. *Семантичка проучавања српског језика*. Пипер, П., Радовановић, М (ур.). Београд: САНУ, Одељење језика и књижевности, 2008. 95–127.
- Ковачевић, Милош. „Употреба приједлога преко у српскохрватском стандардном језику“. *Наш језик*, XXV/3 (1981): 136–158.
- Ковачевић, Милош. *Узрочно семантичко поље*. Сарајево: Свјетлост, 1988.
- Ковачевић, Милош. „Конструкција с приједлошким изразом *са све* – новинарски новитет савременога српског језика“. *Шести лингвистички скуп „Бошковићеви дани“*, 75. Остојић, Б. (ур.). Подгорица: Црногорска академија наука и умјетности, 2005. 125–138.
- Ковачевић, Милош. *Огледи из српске синтаксе*. Београд: Друштво за српски језик и књижевност Србије, 2009.
- Ковачевић, Милош. „Синонимност падежних опозитних конструкција у српском језику“. *Српски језик*, XXIII (2018): 149–168.
- Ковачевић, Милош. „Шта је то прилошки предикат?“. *Српски језик*, XXVII (2022): 115–129.
- Лалевић, Миодраг. *Синтакса српскохрватскога књижевног језика*. Београд, 1962.
- Лашкова, Лили. „Към граматичната характеристика на предлога б е з в сѣрбохѣрватскија и бѣлгарскија език“. *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, XXVII–XXVIII (1984–1985): 389–394.
- Мандић, Марија, Ђурић, Љубица. „‘Крвави’ изрази и псовке у савременом српском језику“. *Крв: књижевност, култура*. Детелић, М., Делић, Л (ур.). Београд: Балканолошки институт САНУ, 2016. 11–42.
- Марковић, Александра. „Могућност трансформације именичких синтагми с генитивом материје у синтагме с конгруентним придевским атрибутом“. *Наш језик*, XLVII/1–2 (2016): 11–23.

- Марковић, Јордана. „Датив у заплањском селу Велики Крчимир“. *Говори призренско-тимочке области и суседних дијалеката. Зборник радова са научног скупа*. Ивић, П. (ур.). Ниш: Филозофски факултет, 1994. 283–287.
- Марковић, Јордана. „Говор Заплања“. *Српски дијалектолошки зборник*, XLVII. (2000): 7–307.
- Марковић, Јордана. „Окамењене падежне форме у призренско-тимочким говорима.“ *Језик, књижевност и култура. Тематски зборник радова Наука и савремени универзитет 3*. Димитријевић, Б. (ур.). Ниш: Филозофски факултет, 2014. 115–123.
- Марковић, Александра. „Могућност трансформације именичких синтагми с генитивом материје у синтагме с конгруентним придевским атрибутом“. *Наш језик*, XLVII/1-2 (2016): 11–23.
- Мельчук, Игоръ. „К понатико словообразованиј“. *Известия АН СССР, сер. литературы и языка* том XXVI, 4 (1967): 352–362.
- Мельчук, Игоръ. А. *Русскии јазик в модели - смисл - текст*. Москва-Вена, 1995.
- Милорадовић, Софија. „Почетак – од краја“. *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, XLII (1999): 457–461.
- Милорадовић, Софија. *Употреба надежних облика у говору Параћинског Поморавља: балканистички и етномиграциони аспект*. Београд: Етнографски институт САНУ, 2003.
- Милорадовић, Софија. „Осврт на удвајање предлога у једном косовско-ресавском говору“. *Годишњак за српски језик и књижевност*, XX, 8. Ниш: Филозофски факултет у Нишу, (2006): 261–266.
- Милорадовић, Софија, Станковић, Станислав. „О исказивању припадничко-поседничког односа у српским народним говорима на Косову и Метохији“. *Косово и Метохија у цивилизацијским токовима. Међународни тематски зборник*. Маликовић, Д., Милорадовић, С. (ур.). Косовска Митровица: Филозофски факултет Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, 2010. 159–174.
- Милорадовић, Софија. „Субстантивне конструкције, изражавајуће посесивност, в сербских народних говорима и реинтерпретација историческог развоја формалних експликација“. *Словјански алманах*. Москва: Институт славјановеденија РАН, Издање „Индрик“, 2014. 475–484.
- Милорадовић, Софија. „Синтакса падежа у српској дијалектологији – степен испитаности и теоријско-методолошки приступи“. *У простору лингвистичке славистике: Зборник научних радова (Поводом 65 година живота академика Предрага Пипера)*. Поповић, Љ., Војводић, Д., Номаћи, М. (ур.). Београд: Филолошки факултет Универзитета у Београду, 2015. 515–533.
- Милорадовић, Софија. „Српски периферни говори: међујезички утицаји и балканистички процеси“. *Исходишта*, 1. Темишвар: Савез Срба у Румунији, центар за научна истраживања и културу Срба у Румунији; Филолошки, историјски и теолошки факултет Западног универзитета у Темишвару; Ниш: Филозофски факултет Универзитета у Нишу (2015а): 267–279.

- Милорадовић, Софија. „Ареална граматикализација предлога ОД у српским народним говорима. На примерима из призренско-тимочких и косовско-ресавских говора“. *Српска славистика. Том 1, Језик*. Драгићевић, Р., Брборић, В. (ур.). Београд: Савез славистичких друштава Србије, 2018. 213–228.
- Милорадовић, Софија. „Грамматикализованост и полифункционалност предлога за у призренско-тимочким и косовско-ресавским говорима“. *Јужнословенски филолог*, LXXVIII/2 (2022): 331–354.
- Мирић, Мирјана, Ћирковић, Светлана. *Гурбетски ромски у контакту: Анализа балканизација и позајмљеница из српског језика*. Београд: Балканолошки институт САНУ, 2022.
- Мирковић, Горица. *Падежне форме с предлогом по у селектованој грађи из електронског корпуса савременог српског језика*. Мастер рад одбрањен на Филозофском факултету Универзитета у Новом Саду, 2020.
- Михајловић, Зоран. „Уводан реч председника општине Штрпце“. *Усвојени локациони акциони планови*, 1. Доступно на: https://kirs.gov.rs/media/uploads/Lokalni-akcioni-planovi/Usvojeni-LAP-ovi/lap_strpce.pdf 2009. (датум приступа: 6. 3. 2024).
- Младеновић, Радивоје. „Падежне дистинкције у говорима Шарпланинске области“. *О српским народним говорима*, 1977. 141–154.
- Младеновић, Радивоје. „Футур, потенцијал и императив за прошлост на југозападу Косова и Метохије“. *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, XLIII (2000): 363–371.
- Младеновић, Радивоје. „Генитив именских речи у северношарпланинским и јужнометохијским говорима – флексија и аналитизација“. *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, XLV/1–2 (2002): 291–320.
- Младеновић, Радивоје. „О неким падежним конструкцијама месног значења са вишечланим предлозима у јужнометохијским и северношарпланинским говорима“. *Српски језик*, 9/1-2 (2004): 193–209.
- Младеновић, Радивоје. „Семантика и граматичка стабилност именица *pluralia tantum* у српским (словенским) говорима на југозападу Косова и Метохије“. *Српски језик, књижевност и уметност. Књига 1. Српски језик и друштвена кретања: зборник радова са научног скупа одржаног на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу (31. X–01. XI 2006)*. Симић, Р. (ур.). Крагујевац: Скупштина града, Универзитет у Крагујевцу: Филолошко-уметнички факултет, Кораџи, 2007. 97–118.
- Младеновић, Радивоје. „Морфолошка и синтаксичка плурализација збирних именица и неких заменица у говорима југозападног дела Косова и Метохије“. *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, LIV/1 (2011): 205–226.
- Младеновић, Радивоје. „Пасивне конструкције метохијско-косовских говора призренско-јужноморавског типа“. *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, LV/2 (2012): 153–167.
- Младеновић, Радивоје. *Говор јужнокосовског села Гатње*. Београд: Институт за српски језик САНУ, 2013.

- Младеновић, Радивоје. „Предлози временског значења *пред* + и *пре* + у призненско-јужноморавским говорима метохијско-косовско-сиринићког ареала“. *Српски језик, књижевност и уметност. Књига 1. Традиције и иновације у савременом српском језику: зборник радова са научног скупа одржаног на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу 26–27. X 2012.* Ковачевић, М. (ур.). Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет; Скупштина Града, 2013а. 91–99.
- Младеновић, Радивоје. „Егзистенцијалне конструкције призненско-јужноморавских говора у Метохијској и косовској котлини“. *Јужнословенски филолог*, LXX (2014): 151–171.
- Младеновић, Радивоје. „Перлативни предлози НИЗ +, УЗ +, КРОЗ + у говорима југозападнoг дела Косова и Метохије у ширем балканском простору“. *Српски језик, књижевност и уметност. Књига 1. Вишезначност у језику.* Ковачевић, М. (ур.). Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет, 2014а. 201–227.
- Младеновић, Радивоје. „Неке конструкције са значењем дирекције и локације у говорима југозападнoг дела Косова и Метохије“. *Движение и пространство в славянските езици, литератури и култури. Сборник с доклади от Дванаедесетите международни славистични четения – София, 9–10 мај 2014 г.* София: Универзитетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2015. 103–110.
- Младеновић, Радивоје. „Лингвогеографски положај и дијалекатска индивидуалност сиринићког говора“. *Јужнословенски филолог*, LVII/3–4 (2016): 67–91.
- Младеновић, Радивоје. *Говор северношарпланинске жупе Сиринић.* Српски дијалектолошки зборник, LXVI/1. (2019): 1–1047.
- Николић, Срећко. „Просторна дефиниција и положај Сиринићке жупе“. *Општина Штрпце, Сиринићка жупа. Одлике природне средине. Посебна издања, књига 37/1.* Динић, Ј. (ур.). Београд: Географски институт САНУ „Јован Цвијић“, 1990.
- Николић, Мирослав. Природни и граматички род именица. *Наш језик*, 3–4 (2002–2003): 181–194.
- Новаковић, Стојан. *Српска синтакса: за ниже гимназије и реалке Кнежевине Србије.* Београд: Издање и штампа Државне штампарије, 1874.
- Огњановић, Сања. *Синтакса реда речи у дијалектима српског језика.* Докторска дисертација одбрањена на Филолошком факултету Универзитета у Београду, 2020. (<https://nardus.mfn.gov.rs/handle/123456789/18927>).
- Павловић, Миливој. „Говор Сретечке жупе“. *Српски дијалектолошки зборник*, VIII. (1939): 1–353.
- Павловић, Слободан. *Детерминативни падежи у говору северозападне Боке.* Београд: Институт за српски језик САНУ, 2000.
- Павловић, Слободан. *Детерминативни падежи у старосрпској пословнопраној писмености.* Нови Сад: Матица српска, 2006.
- Панић Церовски, Наталија. „Пратећи невербални елементи у разговорном дискурсу у српским јавним медијима“. *Зборник Матице српске за филологију*, LXXXII (2012): 121–140.

- Пипер и др. *Синтакса савременог српског језика: проста реченица* (у редакцији Милке Ивић). Београд: Институт за српски језик САНУ, Београдска књига. Нови Сад: Матица српска, 2005.
- Плотникова, Анна. *Материали для етнолингвистического изучения балканословянскогo ареала*. Москва: Институт славяноведения и балканистики РАН, 1996.
- Пол-Луј, Тома. „Говор Ниша и околних села“. *Српски дијалектолошки зборник*, XLV (1998): 11–469.
- Попов, Бојан. Положај српскохрватског језика у балканском језичком савезу. *Јужнословенски филолог*, XL (1984): 21–43.
- Поповић, Иван. *Историја српскохрватског језика*. Нови Сад: Матица српска, 1955.
- Радић, Првослав. „О неким појавама у деклинацији косовско-ресавских говора (У светлу синкретичко-аналитичких процеса)“. *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, XL/2 (1997): 227–240.
- Радић, Првослав. „О два аспекта балканизације српског књижевног језика (Резултати и перспективе)“. *Јужнословенски филолог*, LIX (2003): 105–152.
- Радић, Првослав. *Копачички говор: етнографски и културолошки приступ*. Београд: Етнографски институт САНУ, 2010.
- Радић, Првослав. *Увод у србистику. Тезе (1)*. Београд: Филолошки факултет Универзитета у Београду, 2011.
- Радовановић, Милован. „Општина Штрпце, Сиринићка жупа. Демографски развој и особености социјалног простора“. *Посебна издања, књига 37/2*. Београд: Географски институт САНУ „Јован Цвијић“, 1990.
- Радовановић, Драгана. „Из одевне лексице Сиринићке жупе“. *Путевима српских идиома. Зборник у част проф. Радивоју Младеновићу поводом 65. рођендана*. Ковачевић, М., Поломац, В. (ур.). Крагујевац: ФИЛУМ, 2015. 139–149.
- Радовић-Тешић, Милица. „Мали појмовник граматичких и лингвистичких термина“. *Иновације у настави*, XXII/3. Београд: Учитељски факултет (2009): 113–124.
- Ракић-Милојковић, Софија. „Синтаксички упитник за говоре косовско-ресавске и призренско-тимочке дијалекатске зоне“. *Српски дијалектолошки зборник*, XLVI (1995): 525–570.
- Реметић, Слободан. „Српски призренски говор I“. *Српски дијалектолошки зборник*, XLVII (1996): 323–614.
- Рецић, Анђела. „Форме стандардног српског језика у сиринићком говору“. *Исходишта*, 7. Темишвар: Савез Срба у Румунији, центар за научна истраживања и културу Срба у Румунији; Филолошки, историјски и теолошки факултет Западног универзитета у Темишвару; Ниш: Филозофски факултет Универзитета у Нишу (2021): 285–300.
- Рецић, Анђела. „Однос употребе дијалекатских и стандарднојезичких форми у говору младих у Сиринићу“. *Језик, књижевност, алтернативе*. Илић, Б., Лопичић, В. (ур.). Ниш: Филозофски факултет Универзитета у Нишу, 2022. 347–363.

- Реџић, Анђела. „Именичке категорије и опстанак/замена синтетичког падежног система у сиринићком говору: Квантитативни приступ“. *Jezykoznanstwo*, 19/2. Łódź: Akademia Humanistyczno-Ekonomiczna w Łodzi (2023): 133–161.
- РСАНУ: *Речник српскохрватског књижевног и народног језика*. Београд: Институт за српски језик САНУ.
- Савић, Виктор. „Српски превод 'Евергетидског синаксара' у два синајска рукописа“. *Зборник радова Византолошког института*, LIII (2016): 219.
- Селишчев Матеевич, Афанасий. *Полог и его болгарское население*. София, 1929.
- Сикимић, Биљана. „Етнолингвистички теренски рад: концептуализација ризика“. *Слике културе некад и сад*. Дивац, З. (ур.). Београд: Етнографски институт САНУ, 2008. 81–93.
- Сикимић, Биљана, Номаћи, Мотоки. „Језички пејзаж меморијалног простога вишејезичних заједница: Банатски Бугари / Палћани у Србији“. *Јужнословенски филолог*, LXXII (2016): 7–31.
- Сикимић, Биљана. „Антрополошко-лингвистичка истраживања Заграђа 2012“. *Тимок: Фолклористичка и лингвистичка теренска истраживања 2015–2017*. Ћирковић, С. (ур.). Књажевац: Народна библиотека, Београд: Удружење фолклориста Србије, 2018. 145–180.
- Симић, Зоран. *Синтакса падежа у говору романијског платоа: Метафоризација простора*. Београд: Институт за српски језик САНУ, 2018.
- Симић, Зоран. „О приступима у досадашњим истраживањима синтаксе падежа у херцеговачко-крајишким говорима“. *Наш језик*, L/2 (2019): 663–677.
- Симић, Радоје. „Говор Левча“. *Српски дијалектолошки зборник*, VII (1972): 7–618.
- Симић, Радоје. „Синтакса левачког говора I“. *Српски дијалектолошки зборник*, XXVI (1980): 1–146.
- Слијепчевић, Светлана. „О појму политичког дискурса и жанровима у њему“. *Наш језик*, XLVII 1–2 (2016): 85–97.
- Соболев, Андрей. „Категорија падежа на периферији балканославјанског ареала“. *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, XXXIV/1 (1991): 93–139.
- Соболев, Андрей. „Заметки о парадигмах бытийных конструкций с предикатами *esse* и *habere* в балканославянском“. *Вестник Санкт-Петербургского университета. Язык и литература*, Сер. 2. Вып. 3 (1997): 42–52.
- Соболев, Андрей. *Болгарский широколыкский говор. Синтаксис. Лексика духовной культуры. Тексты*. Marburg: Biblion Verlag, 2001.
- Соболев, Андрей. „Јужнославјанские јазики в балканском ареале“. *XIII международный съезд славистов*. Marburg: Philipps-Universität Marburg Institut für Slawische Philologie, 2003. 3–20.
- Станишић, Вања. „Балканизми у српскохрватском језику“. *Balkanica*. Beograd: Balkanološki institut SANU (1987): 245–265.
- Станишић, Вања. „О неким сличностима у падежном систему између албанског и српскохрватског језика“. *Balkanica*. Beograd: Balkanološki institut SANU (1989): [357]–367.

- Станишић, Вања. „Балканословенски или бугарски“. *Balkanica*. Београд: Balkanološki institut SANU (1989a): 415–417.
- Станишић, Вања. „Српско-албански језички додири и два типа фонолошких система у балканским језицима“. *Balkanica*, XXXIV. Београд: Balkanološki institut SANU (2004): 105–117.
- Станишић, Вања. *Увод у индоевропску филологију*. Београд: Чигоја штампа, 2006.
- Станојчић, Живојин, Поповић, Љубомир. *Грамматика српскога језика*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 1999.
- Стевановић, Михаило. „Употреба предлога према“. *Наш језик*, II (1934): 273–276.
- Стевановић, Михаило. „Баковачки говор“. *Српски дијалектолошки зборник*, XI (1950): 1–152.
- Стевановић, Михаило. „Падежне синтагме с предлогом за“. *Наш језик*, XI 1–2 (1961): 207–225.
- Стевановић, Михаило. „Значење и функције генитивне синтагме с предлогом од“. *Наш језик*, XIV 4-5, (1965): 239–262.
- Стевановић, Михаило. „Генитивне синтагме с предлогом код и неке њихове опозиције“. *Наш језик*, XV 3–4 (1966): 158–179.
- Стевановић, Михаило. „Синтагме с генитивом и предлогом с(а)“. *Наш језик*, XV 1–2 (1966a): 62–76.
- Стевановић, Михаило. *Савремени српскохрватски језик II. Синтакса*. Београд: Научна књига, 1989.
- СТИЈОВИЋ, Рада. „Семантичко-синтаксичке одлике конструкција с предлозима од–до у међусобној корелацији“. *Јужнословенски филолог*, LXII (2006): 93–112.
- СТИПЧЕВИЋ, Балша, Самарџић, Тања. „Терминологија синтаксе падежа Михаила Стевановића“. *Научни састанак слависта у Вукове дане 32/3* (2003): 140–156.
- СТИПЧЕВИЋ, Балша. *Дативне рекцијске конструкције с непрелазним глаголима у савременом српском језику*. Докторска дисертација одбрањена на Филолошком факултету Универзитета у Београду, 2014.
- СТИПЧЕВИЋ, Балша. „Како научити ђаке да препознају падеже? (Падежни синкретизам као методички проблем)“. *Књижевност и језик*, LXVI/1. Београд: Друштво за српски језик и књижевност Србије (2019): 123–138.
- СТОЈМеновић, Чедомир. „Синкретизам генитива и акузатива множине супстантивираних придева, придевских заменица и партиципа у неким српкословенским текстовима“. *Црквене студије XIV/XV*. Ниш: Универзитет у Нишу (2006): 239–245.
- СТОЈКОВ, Стојко. *Българска диалектология*. фототипно изд. Софија 2002, Акад. изд. "Проф. Марин Дринов".
- СУБОТИЋ, Љиљана. „Падежи с посесивним значењем у семберијском говору“. *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, XLIII (2000): 581–588.
- ТАНАСИЋ, Срето. „Безличне реченице са уопштеним агенсом“. *Јужнословенски филолог*, LX (2004): 41–55.

- Танасић, Срето. „Из синтаксе говора Срба добојског краја: падежи са финалним значењем“. *Живот и дело академика Павла Ивића*. Планкош, Ј. (ур.). Суботица: Градска библиотека; Београд: Институт за српски језик САНУ, Народна библиотека Србије; Нови Сад: Филозофски факултет, Матица српска (2004а): 479–488.
- Танасић, Срето. „Падежи за обиљежавање времена у говору источнобосанских Ера“. *Годишњак за српски језик и књижевност*, 26 (13). Ниш: Филозофски факултет (2013): 529–542.
- Темчин, Сергей. „Сербский столпный апракос Равулы (ок. 1353 г.): происхождение, особенности языка, структура“. *Slavistica Vilnensis* 52/2 (2003): 134–139.
- Тилков и др. Тилков, Димитър, Стоянов, Стоян, Попов, Константин. *Грамматика на савремения български книжовен език. Том II морфология*. София: Българска академия на науките, 1982.
- Тјапко, Галина. „Концепција суплетивизма у руској граматичкој традицији (на српском и руском материјалу)“. *Јужнословенски филолог*, LIVI (2010): 481–496.
- Тополињска, Зузана. „Односот генитив – датив во балканските падежни системи“. *Јужнословенски филолог*, LXVI/3–4 (2000): 1229–1236.
- Тополињска, Зузана. „Пасивот како (семантичка и) граматичка категорија (во македонскиот и полскиот јазик)“. *Јужнословенски филолог*, XLIX (2003): 17–34.
- Тополињска, Зузана. „Падежни односи vs. семантичке улоге“. *Јужнословенски филолог*, LXXII (2016): 27–34.
- ТТВ 2021. *Тој ти викам*. Милорадовић, С., Илић, Д. (ур.). Београд–Штрпце: Институт за српски језик САНУ, Друштво за српски језик и књижевност „Старо Косово“, 2021.
- ТТВ 2022. *Тој ти викам*. Милорадовић, С., Илић, Д. (ур.). Београд–Штрпце: Институт за српски језик САНУ, Друштво за српски језик и књижевност „Старо Косово“, 2022.
- Тирић, Љубисав. „Говори Понишавља“. *Српски дијалектолошки гласник*, XLVI (1999): 7–262.
- Тирковић, Светлана. *Стереотип времена у дискурсу расељених лица са Косова и Метохије*. Београд: Балканолошки институт САНУ, 2012.
- Тирковић, Светлана. „Време идеализованог суживота Срба и Албанаца на Косову и Метохији“. *Језик, књижевност, време: зборник радова. Језичка истраживања*. Мишић Илић, Б., Лопачић, В. (ур.). Ниш: Филозофски факултет Универзитета у Нишу, 2017. 343–360.
- Тирковић, Светлана. „Употреба гестова у наратији: сећање на гајење и прераду конопље у Белобрешки (Румунији)“. *Исходишта*, 4. Темишвар: Савез Срба у Румунији, центар за научна истраживања и културу Срба у Румунији; Филолошки, историјски и теолошки факултет Западног универзитета у Темишвару; Ниш: Филозофски факултет Универзитета у Нишу (2018): 385–400.
- Тирковић, Светлана. „Невербална комуникација у антрополошко-лингвистичком интервјуу: анализа мултимодалних транскрипата наратива на тему гајења и прераде конопље“. *Тимок. Фолклористичка и лингвистичка теренска истраживања*

- 2015–2017. Ћирковић, С. (ур.). Књажевац: Народна библиотека „Његош“, Београд: Удружење фолклориста Србије, 2018а. 219–238.
- Убипарип, Миланка. „Српскословенски октоих из времена цара Душана са тропарима покајног канона Климента Охридског“. *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*, LXXIX (2013): 105.
- Урошевић, Атанасије. „Шарпланинска жупа Сирињић“. *Годишен зборник, књ. 1*. Скопје: Филозофскиот факултет во Скопје, природно-математички оддел 1948. 116–176.
- Фелешко, Казимјеж. *Значења и синтакса српскохрватског генитива*. Београд, 1995.
- Флорја, Борис, Турилов, Анатолий, Иванов, Сергей. *Судьбы кирило-мефодиевской традиции после Кирила и Мефодия*. Санкт-Петербург, 2004.
- Џвијић, Јован. *Основе за географију и геологију Македоније и Старе Србије, књ. 1*. Београд: Српска краљевска академија, 1911.
- Џивьян, Татьяна. *Имя существительное в балканских языках: К структурно-типологической характеристике балканского языкового союза*. Минск: Наука, 1965.
- Џыхун, Геннадий. *Типологические проблемы балканославянского языкового ареала*. Минск: Наука и техника, 1981.
- Шушка, Ђустина, Несими, Ремзи. *Албански језик*. Београд: Универзитет у Београду, 1997.
- Јстребов, Иван Степанович. „Старая Сербия и Албания. Путевые записки И. С. Ястребова“. *Споменик Српске краљевске академија, књ. XLI*. Београд: Српска краљевска академија, Одељење друштвених наука, 1904.
- Anagnostopoulou, Elena, Sevdali, Christina. „Two modes of dative and genitive case assignment: Evidence from two stages of Greek“. *Nat Lang Linguist Theory*, 38 (2020): 987–1051.
- Austin, John. *How to Do Things with Words*. Oxford: University Press, 1962.
- Baerman, Matthew, Brown Dunstan, Corbett, Greville. *The syntax morphology interface: A study of syncretism*. Cambridge: Cambridge University Press, 2005.
- Baerman, Matthew. „Case syncretism“. *Oxford Handbooks: The Oxford Handbook of Case*. Spencer, A., Malchukov, A. (eds.) Oxford: Oxford University Press, 2009. 219–230.
- Batistić, Tatjana. *Lokativ u savremenom srpskohrvatskom književnom jeziku*. Beograd: Institut za srpskohrvatski jezik, 1972.
- Blake, Barry. *Case. Cambridge Textbooks in Linguistics 32*. Cambridge: Cambridge University Press, 1994.
- Blake, Barry. „History of the research on case“. *Oxford Handbooks: The Oxford Handbook of Case*. Spencer, A., Malchukov, A. (eds.) Oxford: Oxford University Press, 2009. 13–23.
- Božović, Đorđe. „Konstrukcija za + akuzativ u imenskom kopulativnom predikatu kao deagentizovani marker stava u srpskohrvatskom i albanskom jeziku“. *Filološki pregled*, XLIV/2. Beograd: Filološki fakultet Univerziteta u Beogradu (2017): 161–176.

- Catasso, Nicholas. „Genitive/Dative Syncretism in the Balkan Sprachbund: An Invitation to Discussion“. *Skase Journal of Theoretical Linguistics*, 8. The Slovak Association for the Study of English (2011): 70–93.
- Comrie, Bernard. „On Delimiting Case“. *Case in Slavic*. Brecht, R., Levine, J. (eds.). Columbus OH: Slavica Publishers, Inc, 1986. 86–106.
- Comrie, Bernard. *Language Universals and Linguistic Typology*. Oxford: Blackwell, 1989.
- Corbett, Greville. „Suppletion: Typology, Markedness, Complexity“. *On Inflection*. Steinkrüger, P., Manfred K. (eds.). Hague: De Gruyter Mouton, 2000. 25–40.
- Cornilescu, Alexandra. „Rumanian Genitive Constructions“. *Advances in Roumanian Linguistics*. Cinque, G., Giusti, G. (eds.). Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 1995. 1-54.
- Crystal, David. *A Dictionary of Linguistics and Phonetics*. Oxford: Blackwell Publishing, 2008.
- Demiraj, Šaban. *Gramatikë historike e gjuhës shqipe*. Tiranë: 8 Nëntori, 1986.
- Demiraj, Šaban. *Gjuhësi ballkanike/Balkanska lingvostika*. Tiranë: Shkenca, 2004. <http://dielli.net/pdf/historia/GjuhesiBallkanike.pdf>. (датум приступа 6. 3. 2024).
- Dimitrescu, Florica, Pamfil, Viorica, Barborică, Cvasnîi, Maria, Theodorescu Mirela, Călăraşu Cristina, Marta Mihai, Toma, Elena, Ruxăndoiu, Liliana. *Istoria Limbii Romane*. Bucureşti: Editura didactica şi pedagogica, 1978.
- Dimitriadis, Alexis. „Clitics, Prepositions and Case Licensing“. *Studies in Greek Syntax*. Alexiadou, A., Horrocks, G., Stavrou, M. Dordrecht: Kluwer (eds.). 1999. 95-112.
- Dragojevic, Marko, Gasiorek, Jessica, Giles, Howard. „Accommodative Strategies as Core of the Theory“. *Communication Accommodation Theory: Negotiating Personal Relationships and Social Identities across Contexts*. Giles, H. (ed.). Cambridge: Cambridge University Press, 2014. 36–59.
- Dressler, Wolfgang. „Suppletion in word-formation“. *Historical semantics, historical word formation*. Fisiak, J. (ed.). Berlin: Mouton de Gruyter, 1985. 97–112.
- Fillmore, Charles. „The Case for Case“. *Universals in Linguistic Theory*. Bach, E., Harms, P. (Eds.): New York: Holt, Rinehart, and Winston, 1986. 1-88.
- Fleisher, Nicholas. 2006. *Russian Dative Subjects, Case, and Control*. https://www.researchgate.net/publication/228650373_Russian_dative_subjects_case_and_control. (датум приступа 6. 3. 2024).
- Fried, Miriam. „Introduction: From instances of change to explanations of change“. *Variation and change: pragmatic perspectives Handbook of Pragmatics Highlights*, 6. Fried, M. Östman J., Verschueren, J. (eds.). Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2010. 1–16.
- Friedman, Victor. „The Morphology of Case in Southeast Serbian Dialects“. *Folia Slavica*, Vol. 1, No. 1 (1977): 76-88.
- Friedman, Victor. „Case in Romani: Old Grammar in New Affixes“. *Journal of the Gypsy Lore Society (Fifth Series)*, Vol. 1, No. 2 (1991): 85-102.
- Friedman, Victor. „Macedonian“. *Facts about the World's Languages: An Encyclopedia of the Worlds Major Languages, Past and Present*. Garry, J., Rubino, C. (eds.). New York: Holt. 2001. 435-439.

- Friedman, Victor. „The Balkan Languages and Balkan Linguistics“. *Annual Review of Anthropology*, 40 (2011): 275-291.
- Friedman, Victor, Joseph, Brian. *The Balkan Languages*. Cambridge: Cambridge University Press, 2023.
- Gallis, Arne. „Da li je srpsko-hrvatski adnominalni dativ pripadnosti (posesivni dativ) balkanizam?“. *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, XVI/1 (1974): 51-61.
- Goļab, Zbigniew. „Sintaksička konotacija“. *Makedonski jazik*, 16 (1965): 93-100.
- Heine, Bernd, Kuteva, Tania. *Language Contact and Grammatical Change*. Cambridge: Cambridge University Press, 2005.
- Ivić, Milka. *Lingvistički ogledi*. Beograd: XX vek, 2008.
- Jakobson, Roman. „Contribution to the General Theory of Case: General Meanings of the Russian Cases“. *Roman Jakobson, Russian and Slavic Grammar: Studies 1931-1981*. Waugh, L. R., Halle, M. (eds.). Hague: De Gruyter Mouton, 1984. 59-103.
- Joseph, Brian. „Is Balkan Comparative Syntax Possible?“. *Comparative Syntax of Balkan Languages*. Kallulli, D., Tasmowski, L. (eds.) Oxford: Oxford University Press, 2001. 17-43.
- Joseph, Brian. „Review on Olga Mišeska Tomić, Balkan Sprachbund Morpho-syntactic Features (Studies in Natural Language and Linguistic Theory 67). Dordrecht: Springer, 2006, 749 + xxi pp“. *Acta Slavica Iaponica*, 29 (2011): 123-131.
- Katamba, Francis, Stonham, John. *Morphology*. London: Palgrave Macmillan, 2006.
- Katičić, Radoslav. *Ancient Languages of the Balkans*. Michigan: Mouton, 1976.
- Klikovac, Duška. *Semantika predloga*. Beograd: Filološki fakultet Univerziteta u Beogradu, 2006.
- Kopitar, Jernej. „Albanische, walachische und bulgarische Sprache“. *Jahrbücher der Literatur*, Band 46. Wien, 1829. 59-106.
- Kramer, Ruth. *The morphosyntax of Gender*. Oxford: Oxford University Press, 2015.
- Kristal, Dejvid. *Enciklopedijski rečnik moderne lingvistike*. Beograd: NOLIT, 1988.
- Kordić, Snježana. „Gramatička kategorija broja“. *Zbornik Stanislava Marijanovića povodom sedamdesetogodišnjice života i četrdesetpetogodišnjice znanstvenoga rada*. Tatarin, M. (ur.). Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera, Filozofski fakultet, 2005. 189-200.
- Leach, Maria, Fried, Jerome (eds.). *Funk & Wagnalls Standard Dictionary of Folklore, Mythology, and Legend*. New York: Funk & Wagnalls Publishing company INC, 1972 (фототипско издање).
- Lindsted, Jouko. „Linguistic Balkanization: contact-induced change by multilingual reinforcement“. *Studies in Slavic and General Linguistics*, 28. (2000): 231-346.
- Mareš, František Václav. *Makedonská gramatika*. Skopje: Makedonská akademie věd a umeni, 1994.
- Mel'čuk, Igor. „Suppletion: toward a logical analysis of the concept“. *Studies in Language*, 18 (1994): 339-410.

- Meermann, Anastasia. „Truncated Perfect in Serbian: A Marker of Distance?“. *Distance in Language: Grounding a Metaphor*. Sonnenhauser, B., Meermann, A. (eds.). Cambridge: Cambridge Scholars Publishing, 2015. 95–116.
- Miklosich, Franz. „Die Slavischen Elemente im Rumänischen“. *Denkschriften der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften. Philosophisch-historische Klasse*, 12 (1862): 1–70.
- Mišeska Tomić, Olga. „Balkan sprachbund morpho-syntactic features“. *Studies in Natural Language and Linguistic Theory*, 67. Dordrecht, The Netherlands: Springer (2006): xiii–657.
- Næss, Ashild. „Varieties of dative“. *Oxford Handbooks: The Oxford Handbook of Case*. Spencer, A., Malchukov, A. (eds.). Oxford: Oxford University Press, 2009. 572–580.
- Peco, Asim. *Pregled srpskohrvatskih dijalekata*. Beograd: Naučno izdanje, 1991.
- Polovina, Vesna. *Leksičko-semantička kohezija u razgovornom jeziku*. Beograd: Filološki fakultet, 1987.
- Porte, Greame, McManus, Kevin. *Doing Replication Research in Applied Linguistics*. New York, London: Routledge, 2019.
- Raguž, Dragutin. „S kojim se padežom slaže prijedlog prema?“. *Časopis za kulturu hrvatskoga književnog jezika*, god. 31, br. 4. Zagreb: Hrvatsko filološko društvo (1984): 97–128.
- Redžić, Anđela, Ćirković, Svetlana. „The Linguistic Landscape of Štrpce - A New Multilingualism in the Local Space“. Presented at the conference *Fundamentals and Advances in Balkan Linguistics (FABL)* at the University of Belgrade – Faculty of Philology (16-18 November 2023). DOI: 10.5281/zenodo.10183910
- Riza, Selman *Emrat në shqipe: Sistemi i rasavet dhe tipet e lakimit*. Tiranë: Universiteti Shtetor i Tiranës, 1965.
- Sandfeld, Kristian. *Linguistique balkanique: problèmes et résultats*. Paris: La société de linguistique de Paris, 1930.
- Sikimić, Biljana. *Etimologija i male folklorne forme*. Beograd: Institut za srpski jezik SANU, 1996.
- Schaller, Wilhelm. *Die Balkansprachen: Einführung in die Balkanphilologie*. Heidelberg: Carl Winter Universitätsverlag, 1975.
- Schaller, Helmut. „Remnants and Representatives of Old Substrate and New Adstrate Languages“. *Балканский тезаурус: Начало*. М. М. Макарец, И. А. Седакова, Т. В. Цивьян (ур.). Москва: ПРИИТ ИРО, 2015. 73–76.
- Schmidt, Thomas, Wörner Kai. „EXMARaLDA“. *Handbook on Corpus Phonology*. Oxford: Oxford University Press, 2014. 402–419.
- Silić, Josip, Pranjković, Ivo. *Gramatika hrvatskoga jezika (za gimnazije i visoka učilišta)*. Zagreb: Školska knjiga, 2007².
- Sobolev, Andrej. „On the areal distribution of the syntactic properties in the languages of the Balkans“. *Balkan Syntax and Semantics*. Mišeska Tomić, O. (ed.) Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2004. 59–100
- Sobolev, Andrej. „From syntetic to analytic case: variation in South Slavic dialects“. *Oxford Handbooks: The Oxford Handbook of Case*. Spencer, A., Malchukov, A. (eds.). Oxford: Oxford University Press, 2009. 716–729.

- Sobolev, Andrej. „Balkan Sprachbund Theory as a Research Paradigm“. *Between Separation and Symbiosis. South Eastern European Languages and Cultures in Contact*. Sobolev, A. (ed.). Hague: De Gruyter Mouton, 2021. 285–315.
- Sonnenhauser, Barbara. „‘Evidentiality’ and point of view in Bulgarian“. *Šopostavleno ezikoznanie*, 2–3 (2013): 110–130.
- Spencer, Andrew. „Morphological theory: an introduction to word structure in generative grammar“. *Morphological analysis in comparison*. Dressler, W., Pfeiffer, O., Pochtrager M., Rennison, J. (eds.). Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 1991. 191–222.
- Stanojević, Veran, Ašić, Tijana. „O načinima obeležavanja distrivutivne i kolektivne interpretacije pluralnih nominalnih sintagmi“. *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, XLIX/2 (2006): 7–20.
- Tafra, Branka. „Gramatička višeznačnost kategorije broja“. *Croatica*, XLIII (2019): 79 – 103.
- Tarnanidis, Ionis. *The Slavonic manuscripts discovered in 1975 at St. Catherine's Monastery on Mount Sinai*. Thessaloniki: Hellenic Association for Slavic Studies, 1988.
- Taylor, John. „Prepositions: Patterns of polysemization and strategies of disambiguation“. *The Semantics of Prepositions. Natural Language Processing 6*. Zelensky-Wibbelt, C. (ed). Hague: De Gruyter Mouton, 1993. 151–175.
- Topolińska, Zuzana. „O pewnich niedocenianyh bałkanizmach w systemie werbalnym języka serbskiego“. *Јужнословенски филолог*, LXIV (2008): 509–514.
- Topolinska, Zuzanna, Bužarovska, Elena. „The Balkan Dative revisited“. *Studies in Polish Linguistics*, 6. Krakow: Uniwersytet Jagielloński (2011): 139–152.
- Trubetzkoy, Nikolay. Proposition 16. *Actes du Premier Congres International des Linguistes*. la Haye, S (1928): 17–18.
- Veselinova, Ljuba. *Suppletion in Verb Paradigms*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2006.
- Wahlström, Max. „The Loss of Case Inflection in Bulgarian and Macedonian“. *Slavica Helsingiensia*, 47. Finland: University of Helsinki (2015): III–205.

Прилог 1: Номинатив

1. Тэмэн отінем гóре куд њї да се удру́жим, да се упи́шем, е́ве га *јено-дете*, трчи нагóре.
2. *Брат* ми умр́рја, па ја сам имала сесрин ма́фес, сэм носіла за сесру.
3. Тури, тај *мајка* што жéни сина, тури братанца, тури уну́ка.
4. Мэньоў сэге. А на́пре мора́ја кум да но́си.
5. *Баба-Марта* ^узона тэра по њóјно свé.
6. Ако ^узёће *рòд* да се помири одма, по брго ідоў, ако не́ћоў па по кáсно.
7. Тај кóму не остану́жоў *дэца*, па изнэсе дéте кэт се рóди.
8. Кэд угрїзе *куче* неко́га, како се лечіло? Ника́ко не́ се лечіло.
9. *Снаш* 'а да држ'и гáш'че и та́ко да се вечэра.
10. И свé што се мóгло да се стігне, свé *снаша* треба́ла да рабóта.
11. Ја и *мој брат* смо се ме́я́ле – јén ги чува́а до пла́дне, јén от пла́дне.
12. И напра́ву *му́жи* кóлце дугáчке ова́ко, па да мóже да се ма́ши, да уда́раш.
13. Ё, по́сле *сла́ма* та́мо у плéвњу ішла. Јéс.
14. Зна́жоў да ће до́жоў *сватóви* и пречэ́ко ги.
15. Дé пáсе – јéс, ће пáсе док пáсе, а кэт па́дне *сн'эг*^к треба́ да се рáни.
16. И ту́ј спи́је *тај чобáнин*.
17. *Слу́нце* грéе, ми копа́мо.
18. *Никóа јетр́ва* чу́ва дéте, док ко́пам ја да не́ би падну́ло.
19. И до́шо *неки-бóлесэ*.
20. Сáмо *јéдна жéна* остáла.
21. А и тó што зара́ди *му́ж*, дома́ћину па́ре.
22. Сэ́ге па увáти *овóј ста́ње*.
23. *Дэца* не ра́диў и не мóжеш' да стігнеш'.
24. По́сле кэ[д] до́жоў *кóла*, напра́јмо вел'іку кама́ру.
25. Док про́ђе *кóњ*.
26. По́сл'е *кóњ* да одмóри, ми узéмо вил'е и га окренéмо.
27. Изла́за *плéва*.
28. *Др́во* напраéно – као лопáта.
29. И рúчка, као *она́ј пéкар* што но́си л'éп^б.
30. Дúне га *вэ́тар*.
31. Ка́ко кэд дúне *вэ́тар*.
32. Вири́шта мóже и *др́ва* да ишчúпа от корéна.
33. Тóј што кáж'ew *самові́ле*.
34. И од њéга не́ сме́я́ле *љúди* нї да сéдиў под њéга.
35. *Не́ка птї́ца* по неки-пúт кукурéче.
36. Сéћам се, причáл'е л'úди.
37. *Самовіл'е* ішле но́ћу.
38. Тка́л'е л'úди за осно́у.
39. И та́мо *му́жи* седéл'е.
40. И та́мо *дома́ћица* ако треба́.
41. Ту́ј седéл'е *ствáри*.
42. *Љúди* намер́но купу́у кукуру́з двá пúт неде́љно јéдо качáмак.
43. А *му́жи* носі́ле клашнэ́но.
44. *Дэца* носі́ле.
45. И по́сле напра́ју *му́жи* кудéљу и вретéно.
46. Ішле и *краве* му́зне. Ѐ жалові́це, и му́зне ішле.
47. Ова́мо што сéди *благóта* посéбно.
48. Кэт чу́је, ги віка: „Аа́áj, брэ!“ Да не ги изéдо *вúци*.
49. *Краве* виш'е јéле шúму и сла́му.
50. И сáл кэд ідоў *пи́лићи*.
51. Сва́ки *дома́ћин* пона́пре смо држáле кучи́ће.
52. *Куче* іде по човéка сáмо.
53. Ка́ко гу іме оўце.
54. *Тр́мке* сáплетéне сэс никóу паутї́ну, па гу ма́жеш сэс ла́јна.

55. Истрѣси, истрѣси, и утѣпоў, погіноў чэле.
56. Ё, пѣсле, увѣчер *тај сандж* што је, узѣмо.
57. Кад нѣ, по неш'то дрўго додаде *домаћица*.
58. А *дете* ми ги волѣло, оно брало.
59. Сабѣреш' јѣно десетина, па пѣсле кад осѣл'иш да ти иде *једнаки прѣлак*, поукусно.
60. Али па пѣ повиш'е траѣ пѣсле, пѣ повиш'е *тај сир*.
61. *Моа кућа* горѣла цѣлу ноћ.
62. А овѣма што почѣл'е да ги палу, по никѣму, дѣшла *војска*, угасила.
63. Отишље *људи* у Србију тамо.
64. *Србија наша* напраила ни пѣтѣ.
65. Слабо долазу *л'уди* у тѣј цркву.
66. *Вуци*, они овѣмо иде крај планине.
67. А *свиње дивл'е* кукуруз' нѣ остал'ал'е, мајку му! Јѣл'е дол'е ноћу – и јѣдов, обѣлов.
68. Ја нѣ сѣм могаа да сѣем, сѣм дошо овѣмо, ал'и *л'уди* дрўги што се'ал'е.
69. Бѣгме, *л'уди* не могал'е да виду ништа корисѣ от што посѣје нешто – кукуруз' ил'и.
70. *Јазбак* јѣде.
71. *Сл'иве* у кацу седу.
72. *Казан* овѣј за ракију.
73. И кѣлко ваћа *казан* – осамдѣсет кѣла, стѣ кѣла.
74. Ми смѣта, нај више *кичма* ми смѣта.
75. А знѣш, *мој њотац* што причѣа за њу.
76. И вика: „Ми пѣје, *њива* ми пѣје о[д] тѣбе.
77. Он реко: „И *њива* ми пѣје о[д] тѣбе!”
78. Па *син* ми отѣде у Немѣчку.
79. *Син* мој отѣда гу помагаа да заврши шкѣлу за санитѣтку.
80. И дошо *јѣн шѣмар* од Горњосѣло тамо и не узѣја од ѣвде.
81. *Тај фирма* сѣмо путѣве радѣла, ал'и отворил'е посл'е и великоградњу, зграде да прају.
82. А долазу *л'уди* да крадоў.
83. Ё, *овѣја младѣћи* никѣи, они су по опѣсни.
84. Вардѣја *овѣј мил'ицајац*.
85. И *жѣна моја* вика: „Сѣнко, кѣј ће да чѣсти овѣј?” „Овѣј да га чѣсти!”, за мѣне.
86. Се крѣл'е *Шиптари*, овѣја и[з] сѣло тѣј.
87. *Мушкарци* пѣ не могал'е.
88. *Жѣне* жн'ѣл'е.
89. *Пѣн* трѣба да га крши – ѣл'и у цркву, ѣл'и дѣђе на кућу.
90. Прво *домаћин*, посл'е кѣј ѣће да пѣје.
91. Се нишал'е *дѣца*, тѣја пѣ млади.
92. Увѣчер изађѣ *људи*, тамо пркај рѣке.
93. А пѣно *људи* узѣмоў по два, по трѣ стапа, кумбѣре узѣмоў за кот куће.
94. И врѣјѣ *јаја*, врѣјѣ *јаја*.
95. И мѣ, *цѣло радниште*, дѣл'е идѣмо у Упрѣву.
96. *Јѣно дете*, а нѣ смо га питѣл'е како га ѣме, ѣч.
97. И кѣ[д] дѣјѣм, *ѣтац* вика.
98. И *стражар* чѣва на врата.
99. Кѣд гу изнѣсе *ђавол* њу?!
100. Сѣк ће дѣђѣ *Бугари*.
101. *Дѣца* ми порастѣше, чувѣл'е стѣку.
102. *Аргѣти*, па бѣроў.
103. Кѣј ораѣа? *Мѣти* испрво.
104. Па ми терѣл'е *дѣца* волѣве.
105. Уврѣиў *мѣжи* прѣће, па сѣс прѣће.
106. Врѣје *вѣда* и мѣш'аш' док се добро згѣсне.
107. *Конѣпле* ѣма посѣбну кудѣљку.
108. Гѣре ѣма што пада *ж'ито* и кѣт се врѣти.
109. *Наковѣља* ѣма двѣ нѣге.
110. Штѣ прѣма *мѣж*.

111. Немој да се излази јер да би *дете* не имало онéј огњенице, вргíце.
112. Свако *село* има гочоби́е сво́је.
113. Лелé! Дóђе ми *свeкар*.
114. *Жeна* ми имáла коучéзе тóј врéме, а знóш, сeбрáла свe онéј ћил'имe, бeљóвe.
115. Те утепáла *чyма*, вíкоy.
116. А, *врá[г]* ги понeá!
117. Тeд ишлe *жeнe*. Ћe отíноy пeшки, бóсe нaтáмо.
118. *Младoжeња* íдe пóслe.
119. Нeјe. *Рáна* отворeна, длубóкa, длубóкa, нe оздрaвeлa.
120. *Кyчe* кeд грíзнe, кoстрeтíну од нeгa, и изгóру и тyру нa тóј мeстo.
121. Тррлáлe *жeнe*.
122. Останувáло *oжíљци*, али морáло тáко.
123. Ó, *yши* кeд бóлу, дeцáми смo турáлe, и стáри нíкој гa бóли, смo турáлe зeјтин.
124. Нíкој íдe, а понíкој сeди дóмa док му дóe *снáшa* од вóдe.
125. *Жeнe* рeдy кáко бíјa, кáко имáa мyкe, кáко свe.
126. Викáлe *стáре жeнe* нáпрe кeд гу вíду:
127. Мí *жeнe* вржeмо српóвe, цвeћe.
128. А, носíјa *домáћин*. Зборeјa.
129. А пá, бíћи, *жeнe* прaйлe мађи́e.
130. Дa нe гí огрeјe *слyнце*.
131. И ћe прíћoу: „Кa вóдa штo тeчe брго, тáко и јá дa рaбóтaм брго!”
132. *Домáћицa* мáсти. Нáпрe сe мaстíло повíшe y црвeно.
133. *Лáзар* је обyчeн y бeлу кошyљу.
134. *Лазáри* нóсу чeкић.
135. И oнe сe обyчoу y бeло. *Пeпeљyгe* гí викалe.
136. И *дeцa* дa пíјoу по лeк.
137. *Нáшa фaмилíа* имáлa дeвeт пóпa.
138. *Крáљ* кeд] дóшoу, од осaмнaeстe гoдíнe нaвáмо, нáши прíчoу дa имáлe оружe oвдe.
139. *Комишíја нáш* имáa вoлa.
140. Кeт пáдa *крушaц*, кó[j] је првí рoђeн, дa прíћe дa úзe јeно зрнo дa изeдe.
141. Кoбajáги *тáј ластáјцa* o[д] дeвóјкe пoстáлa.
142. Ако кyкa *кyкaвíцa*, ако гу чyјeм дa нe јeдем лeбa.
143. Ё, нáпрe, кeд гу упeцa *змијa*, úзoу пeсaк пa трљoу тóј мeстo сeс пeсaк.
144. Кóјa знáe. *Жeнe* штo прáјy, штo гáсу, íмa тe нíкoјe кaмeнчíћe рáзнe, пa тyрoу y жáрлe, y чáнaк^x.
145. И *тáј чóвeк* кoбajáги свe знáe. Дa глeдa, дa прíчa.
146. Зáр нíјeно *кyчe* нe прoђe?!
147. Узíмо сe *другарíцe*.
148. А *овe* *пoвaчíцe*, нóшњy нáшy штo носíлe, тyј нóсиy.
149. И ујyтру кeт сe дíнe, *тáј чáшa* сeди, вíно.
150. Пa *тáј брáт* гí вíкa: „Ћe сeчeм?”
151. А *сeсрa* му вíкa: „Нe, нe, ћe рoдíy.” „Ћe сeчeм?” „Нe, нe, ћe рoдíy.”
152. Бáњoу сe *дeцa*.
153. Пoвáлe *млáдe жeнe*.
154. Кaт сe нíшáлe *дeвóјкe*.
155. И *тáј чóвeк* пóслe кóгa гa урóчи, вíшe жíвoт нeмa.
156. И тeд му дóђе и *пoвeнíцa*.
157. Íмe дaвáя *кyм*. Тáмо y црквy.
158. Вíкa: „Дóшлa *вóдa* из рáјe.”
159. А *терзíјa* дa шíe.
160. „*Прíјáтeљ* вí сe пoзрaвíјa дa дoђeтe нa свáдбy.”
161. Кa пáмтíм јá, нáпрe нe сe узíмáлe тáко – отíнe *дeвóјкa*, пoбeгнe. Бeгáлe.
162. Прoљyтíлe сe и. Отíшo *свeкар* дa сe пoмíри.
163. Нáпрe нe. *Дeвóјкa* пoбeгнe, удáдe сe. Тóлкo.
164. Кeд отíнe *дeвóјкa* тáмо дe сe удáлa, пóслe јyтрe дeн сe скyпíy, дoђoу сáми дa пíјoу, јeдo.
165. Пoсипувáлa *снáшa* кeт сe мíe, кeт сe јeдe лeбa.
166. Óни сeдy, а *снáшa* íдe од јeнoгa дo другoгa.
167. А *снáшa* нeмa дa сeднe.

168. А и *маністра* нанизáne на рúку.
169. Ка *Цигáни* сэк што пра́ју.
170. И тако по́сле, кобаја́ги, да ги живиў *де́ца*, да ги утекну́жоў.
171. Не, *сна́ша* ми ме́си.
172. По́сле па *све́кар* до́ђе да гу ўзе од го́сти.
173. Пона́пре *свеќрва* ми причáла, кад не зна́ле да чу́во тај дэ́н, свето́га Или́у, ви́ка, де зате́кне о́ўцу – у паси́ште, у паси́ште ће гу упáли грóм.
174. Али о́но *ка́ймак* искóчи.
175. Ѐма *о́тац* да прóси дево́јку.
176. И збо́ру ти́ја ка[д] да до́ђо *пријате́љи* да се зговóру.
177. И по́сле ће оти́ноў ови́ја, *о́тац* до́ма ће ка́же сви́ма ко́у дево́јку му тражи́ја.
178. И о́н, *си́н*, мо́ра да ћу́ти.
179. Штó рё́кне *о́тац*.
180. А *гла́вни пријате́ль* не ішо да ви́ка, а сво́ј ни́кој ис ку́ће.
181. *Пира́јка* о[д] др́во напра́ёна.
182. Пра́јле *му́жи*.
183. Са́мо ми остáа ту́јке *о́тац*.
184. Али *те́ херке*, јéна му остáла – нема́а си́на, остáла му на ку́ћу.
185. До́шо му *зёт* на ку́ћу.
186. А кэт причáа ми *де́да*.
187. Населува́ле се *кача́ри* да пра́ју ка́це, да де́љо дўге о́вде.
188. Чува́ле смо, *де́ца*.
189. Ё, па, изéле га *си́тци*.
190. Сэс о́што іма *чо́ек*.
191. *Ројéви* долази́ле у ту́ј тр́мку што ди́ноў та́мо.
192. И *бачи́ца* оти́не на бачи́ло.
193. Па, бо́гме, и *момци* ішле да чу́во ко́ј іма по́ ви́ше сто́ку. И чува́ло се.
194. *Жё́не* h[e] ідоў да жн'ё́жоў.
195. И ту́ј излéне *бачи́ца*.
196. Де́ легáла *сто́ка*, па на дру́го.
197. И млéко, *свеќрва* док не излéне на бачи́ёњу, смо носі́ле од° баче́н'е.
198. *Гра́* по́сле іша ус ко́ло́мбоћ.
199. О́н іде, она́ј *ко́њ*, свé наоко́ло.
200. А *ко́њ* свé ви́ше га узгрувúје, узгрувúје свé. И тако б́ило.
201. А, ујутру рра́но. Још не искочило *слунце*, ми смо нареді́ле снопо́ве свé.
202. Јéн одовúда ме́та, кэд дўва *ве́тар*, са́мо че́ка да дўва.
203. И ће мётне наго́ре, а ка оту́д *ку́п* да па́да.
204. И ўзе *домаћи́ца* ону́ј тепси́ју и крај се́вер гу дўва:
205. Тако се кле́па: сёдне *ко́сач* и ўзе ону́ј ко́су и ту́ри гу на ко́лено о́вде.
206. *Му́жи* де́ноў сто́гэ.
207. *Све́кар* извéде сна́ву да во́ди ко́ло.
208. *Све́кар* пла́ћа.
209. И по́сле *де́вер* је ту́ри пр́стен та́мо кад је извéде на во́ду, на че́шму.
210. Па умр́рја је *му́ж^и*.
211. До́шла ми *Јо́вка* ичэ́ра, донéла ми, донéла ми јéно мага́ре пу́но, да је жи́ва, сё́стро, сё́но.
212. *Срп* напра́ен је да жн'ё́еш.
213. А ви́кам – ви́ше то́ј је штó је, ће ми ўмре *де́те*.
214. Ё, по́сле, ко́[j] је *нај ста́рр мушка́рац* – му по́ёмо:
215. А ова́ко, да́нас, на пр́имер, је *Вели́гдэ́н*, то́ј ја́јце пр́во да́деш да прóба дома́ћин, па по́сле носі́мо у цр́кву. И свéм да́дем.
216. *Мла́да* іма девé́ра ко́ј гу чу́ва.
217. До́ђе је *ма́ти*, донéсе повл́яни́цу.
218. А *сё́сра* му ви́ка: „Немо́ј, бра́те, ће рóди!” Три́ пут тако је рё́кне и врже сла́му за јабу́ку.
219. *Сватóви* до́шле пё́шке, бли́зо је о́вде.
220. Ко́му му је жаў, и *му́жи* плачо́ў.
221. Сё́ди бади́јала *водени́ца*.

222. Напре. *Баба*, јџс, викала.
223. *Самовиле* – вика – оне су лепе. И тако ми викала.
224. Кџ̄ ће пропџојоу *петлџви*, тџд – вика – он се расвџсти.
225. Узџро и пџсле *жџне* покџпоу тџ̄ њџву што ће сџјоу конџпле.
226. Ё, ће дџе *рџд* да никне.
227. И кџ[д] дџђе *рџд*, учџни јџпе сџме на вр.
228. И тџд *жџне*, кџд учџни сџме, кџд узрџли тџд га бџро. Обџре се тџј конџпле.
229. *Пџздер* пада од њџ.
230. Тако се батукџле *жџне*
231. А тако: сџдне *жџна* и јџн грџбен овако и она тџра на тџј грџбен овако, вџче, џт тако.
232. Свџ *жџна* се заптџше, не мџж да уздџне.
233. И остџнов *тија шишиџи* тџј, у темџље.
234. Вџкоу *мајсторџ*: „Ала цаба, мајсторџма!”
235. А и онај *мџчка* се успрајла на пџт креј мџне.
236. И *мајсторџ* пџсле, кџт покџријоу кџћу, узоу тџ̄, подџлиу.
237. *Гџџви* напре лупџле.
238. „Отџде ти тџј, отџде ти! *Вџда* ти однџсе. Брџо да га узеш.”
239. И *тај мртџвац*, он пџђе по тџј џ, вџка, удави се у вџду. И нестџне.
240. Вџкоу – *вџтар* кџ[д] дџва јџк, ће умре никџј.
241. Вџкоу – се радџјоу *тија мртџвци*, ће ги дџђе јџш никџј.
242. Тџј знџле *по никџе жџне*.
243. И пџсле кџт сџм се удала дџшла *нџка екџна* и прашкирџла.
244. *Брат* ми умрџа, затворџно бџло, нџ смо могџле да отинџмо тџдџ, па сам врзџла тџј о[д] дџма.
245. *Цџк*^х да узаврџе.
246. Па онџј пџсл’е ће га измџјо *бачџце*.
247. *Онај кџмак* уздрџл’и дџбро па смо мутџл’е у бџчку.
248. Ё, *масло* искачџло.
249. А *мџа мџти* нџ га топџла, него га држџла сџс вџду.
250. Искџча *вџда* гџре.
251. *Мџчке* стџку давџл’е.
252. Вардџл’е *л’џди*, мџре! Мџчке терџл’е сџс кучџће.
253. *Орл’џни* тџкље јџгаџце.
254. А *кокџшке* ги јџл’е, бџћи.
255. Попџриш *жџне* л’џпо, испџроу л’џпо.
256. Ё, кџд врџје *вџда*, онџ тџриу онај пџпоу по двџ, трџ шаке дџбре.
257. Увек *мџа мџти* прајла сџпун. От свџње.
258. *Црепџл’а* да ужџгне, да усџја.
259. Ратувџла *наша држџва*.
260. И *л’џди* мџл’е и кџсе.
261. *Домџћин* нџси кџлач у цркви.
262. Док *гџсти* скџпиу се, мџло нџшто да попџјоу.
263. Пџсле свџ. Пџсл’е јџдоу штџ дџа *Бџг*^х.
264. По л’џк скрџши ги *домџћин*.
265. Изџдоу *дџца*.
266. Дџђе овамо – џл прегорџа *бџњак* џл нџ.
267. Ручџмо што дџа *Бџг*, тџј.
268. Наџџва *вџда*.
269. *Гџсти* џшл’е и[з] Штрџце, и[з] Жџпе џшл’е.
270. Па бџћи *дџца* пал’џл’е.
271. Вџкоу *самовџл’е* да утепџл’е тџга Кџцу.
272. Ёдоу *самовџл’е*.
273. *Кџче* кџд грџзне, турџле кострудџну о[д] тџј кџче.
274. Кџд бџлу *џши*, мљџко смо турџл’е децџми. Од жџне кџја дџи. И от краве.
275. *Тџја кумџви* настџло с тџј кумство.
276. Ако умирало *дџте*, му дџде џме Стџја, Стџнџмир.
277. Вџкоу *Караџорџџетџв’џтац* да нџ бџја рџден џвде.
278. И кџ[д] дџшла *онај мџти* његџва што бџла, кџже она: „Штџ си напраџу?!”

279. И туј *мати* каже: „Овде никат мир не ће имамо. Бэгај!”
280. А кэ[д] дође *бѣѣак*, ми сѣсэ жыто прскамо.
281. *Бѣѣак* гѣри и глѣдоу људи.
282. *Таж дѣвер нај стар* не веруваа.
283. *Шиптари* чувоу тој, ж’ими-ти.
284. *Његов ѡтац*, му викала.
285. А *свѣкар мѡј* му вика:
286. А ми, *наша фамилија*, млого смо биле побѡжни.
287. Ђе закѡље *свѣкар* па ће га донесемо па прајмо чѡрбе.
288. *Дѣца, мала*, утѣпоу врапче.
289. Чим прође *Бѡжић*, праи свадбу.
290. Нека прође *Велигдан*, па после ће га крстим.”
291. И *тај вода* смрзне.
292. На Крстанѡше ишле вако *сельани*.
293. Отпѡе *пѡп* туј пѣсму.
294. Ёт, му вика *брат Влада*.
295. И *снаша* тако обучена, како-гѡдѣр.
296. Туру, пѡп тури крс у воду.
297. Ё, тѡд ми дошоу *ѡтац* и вика:
298. „А, *Милица* побѣгла!”
299. И *Миливоја* изађе.
300. Нека дође *Милица*!
301. *Свѣкар* ми вика.
302. И сви ће вечерѡу, *првичари*, па ће спијо сви, па ујутру ће доручкујо, па *ћ[е]* идо да прешѣтоу, па ће дојо за рѡчак.
303. И *ж’ене* ишле тѡд. И тако тој било.
304. И *баба* га попрска.
305. Кѡлко ѡће да наложи, али да не прегѡри *цѣу бѣѣак*.
306. Тој свѣ ни даде *домѡин* да обиђемо по мало, шарен шѣћер разан, разне бѡје.
307. *Другарице* поделимо пѡре што ни дајо по лек.
308. И тој, кѡд више догѡри *кумбаѡра*, гу мјѣтне и вика:
309. И *Бѡг*, ѡн знае кѡт ће пушти кишу, кѡд неће.
310. Ё, сѡга, *брат* и ја заено смо порасле гѡре по бачѣње.
311. Мало помузѣмо и остѡноу *ѡѣце* немузѣне.
312. И *баба* не мѡже да га усѣри никако.
313. Радиле смо *брат* и ја у Обилић на електрану.
314. И кѡсим ја. *Брат* легнуја да одмѡри.
315. А ја и *син* косѣмо.
316. Дођѡше туја. *Брат* спије тамо.
317. *Жѣне* не могале млого да причоу.
318. Знам да *дѣда*, пошто наш дѣда бија исто првѡбѡрац, требаа да отине сѣс њи што погинуле туја – Цвѣтко Грбић, Милутин Никѡлић и Стаја Мѡрковић.
319. Па зборѣја *ѡвај момак* сѣс мѣне.
320. А, па *младожѣња* спремаа.
321. Свѣ *мавала*, дошле сви.
322. *Мешѡља* месѣла лебѡве у црепуљу, сѡчѡ.
323. Сејаа *Драга*.
324. А кѡј жњѣја? *Жѣне*.
325. Кѡси *мѡж*.
326. Не ваља тој *трѡдна жѣна* да сѣдне.
327. *Мати дѣтету* не ишла у цркву.
328. *Пѡп* долази прет славу.
329. А, па иде *домѡин*.
330. Глѣдоу *људи* ѡвија по старији.
331. *Ластѡјца* не праи код свакога гњѣздо.
332. Учѣја не неки *Трѡјан*.

333. Їшла ми *свекрва* на баче́њу, та́мо горе чува́ле сто́ку.
334. *Де́вер* ми стрі́гоў о́ўце.
335. О, *кічма* ме бо́л'и.
336. *Сна́ша*, ^усна рабо́та – ће почи́сти, ће оно́ди.
337. И седе́л'е *снопо́ви* и у ньі́ву и ко́ж мога́а но́си одма́.
338. Пази́л'е да не изго́ри *ба́њак* све́.
339. Ка́д дого́ри *ба́њак*, по́сл'е га напо́ймо са́с віно́.
340. А ^у*отац* му ка́же – че́тири то́вара жи́то, че́тиристоті́н кі́ла жи́то да му до́нсе, и че́тэ́рес дина́ра па́ре.
341. Бе́ште! Э́те ги, і́доў *Буга́ри!*
342. Па ми порасто́ше *дево́жчы́ни дру́ги*.
343. *Де́ца* ми порасто́ше.
344. *Сна́ше*, ^усне у по́лье ми і́шл'е, жь́ёл'е.
345. Сири́л'е *л'у́ди*, сири́ле го́ре у баче́њу, му́зл'е.
346. *Ку́м* у че́ло со́вре.
347. Прка́ по́яте і́де *та́ј но́ток*.
348. Дру́го – напра́иў ма́нцу, і́зедо *мајсто́ри*.
349. То́ж *чаши́ре* носі́ле мушка́рци.
350. На бачі́ло *коли́ба* пра́ёна са́с пру́ће од ле́ске.
351. Э́, *кро́мит* посе́жоў жэ́не.
352. И дево́жке ка́же *отац*.
353. За сва́дбу *дево́жка* спрема́ла даро́ве.
354. На́пре. Дина́ре ово́ж што но́су *жэ́не*, кова́нице.
355. И онé́ па́ре по́сле ўзоў, *те́ж дево́жке* што киті́ле.
356. И он ві́ка на врата́: „Отво́ри ми!” А *дома́шніца* му ві́ка.
357. И то́ж крава́јче га іскр́шиў и је́доў *о́вфце* кад ула́зу за у по́яту.
358. Коба́јагі да осі́ру на Ђурђэ́вдэн *бачі́це*.
359. За Видо́вдэн *то́ж дево́жке* на́пре і́шле на р'э́ку.
360. И ту́ж во́ду, но́сиў *жэ́не* шиши́ће, и узі́моў у то́ж каза́нче во́ду и но́сиў до́ма да по́прскоў по́ ку́ће.
361. То́ж за змі́ју са́м чу́ла – кэ́т пі́сне *змі́ја*, мо́же чо́вэ́ка да оглу́ви. То́ж верува́ле.
362. А оло́о *Цига́нке* то́пиў.
363. Іма́ло то́ж у ста́ре годі́не. *Цига́нке* што лажа́ле.
364. „Іди́ у Ку́мано́о. *Ку́ма* ће бінеш, то́ж ће бінеш, ово́ж ће бінеш.”
365. Сла́бо то́ж. А от ка́мельі́це, о[д] то́ж пови́ше *уши* ги про́воді́ле де́ца́ми.
366. *Ба́јрак* на́пре носі́ја *ку́м*.
367. Пога́чу но́си *ку́мэ* и фла́шу ракі́ўу и кі́ло шэ́һерр.
368. По́сле кэ́т са́м му бі́ла на трэ́зу бра́ту, *сна́ва* ми да́ла та́мо дру́гэ, а ова́ж жо́пе са́м до́нела до́ма.
369. На трэ́зе і́доў и *му́жи*. А ове́ж дру́ге дэ́но́ве, са́мо ж'э́не.
370. Олю́шту це́решњу, и врту́ *де́ца*, по́жоў, і́гроў.
371. „А́ж, *невесті́цо*, уте́пај мй́ши!”
372. Убі́воў мй́ше ка́д на́хоў *невесту́лке*.
373. *Додо́ліце* покро́пу и у цр́кву кі́ша да в́рне.
374. А по́сле чува́ле свето́га-Ілі́ўу и *свети-Ілі́а* брани́а.
375. То́ж чу́ва де́те, *мајлі́ја*.
376. И ка́д ме увати́ла ме́не за ко́су, и *ко́са* ми пу́ца – ца́к, ца́к, ца́к, ца́к!
377. Ка́ко ме увати́ло за ко́су да ми го́ри *ко́са*.
378. Убыва́ле све́, убыва́ле сто́ку *вампи́ри*.
379. И крос по́лье і́шле, па *љу́ди* ги прска́ле са́с во́ду.
380. Ві́ка, у Сэ́чко тера́ла гу *нико́а ма́шніца* пасторкі́њу
381. Ві́ка: „Сто́о, ти рэ́че *Го́јко* – ві́ка – да је́ну ча́шу во́ду.”
382. Да ги іспо́сни ду́шу *Радо́сов*.
383. Онóж опа́нке ва́ља *мла́да* да ги опе́ре, тре́ба да ги нарэ́ди, да уста́не по́ ра́но и у́јутру да ги да́де ка́ко чи́је су.
384. Па по́сле дру́гу годі́ну, је́с, са́м самодру́га, али па сви́ ми ка́жу, *дру́гарі́це*.
385. И ву́ніцу *се́стра* ми купі́ла, па са́м плéла.
386. Іде́мо за па́ре да ко́памо, са́мо че́коў *љу́ди* да ги ко́поў.
387. Али па то́ж вре́ме рэ́тко ко́ж да учі́ле, *дру́ги де́ца*.

388. Па пуштиле ги и[з] зaтвoр, *Шинтáри*.
389. Ёт, тaквe мyкe ни имáя *oтaц*.
390. За вpэмe oкyпaтoрр *мoj брáтa* прáя нaлoнe o[д] дpрвo.
391. Дo пeтнaéстe, шeснaéстe гoдíне *свáкo дeтe* oд oвдe штo бíло, чyвáлo стoкy нáй вíш'e.
392. И oн истyри пyшкy, *дeвeр*.
393. Ё, сáг^к, íстo смo íшлe гoрe дeвeдeсeт и oсмe гoдíне. Нeштo кoпáлe смo, *дoстa нáши лyди*, млoзíна бíлe штo кoпáлe и нaлaзíлe тyжa. Нáшлe зидoвe. Тoj штo бíло, тeмeлe oт цpквe.
394. И кoj дe сeднyжa тeдa зa Бoжíи, трeбa дoк тpáe *Бoжíи*, тe' трí дeнa, свáкí пyт трeбa тyжa дa сeдí.
395. Нa вeчeр Вíдоyдeнy *háци* нoсy кнyгe y цpквy дa бí пo дoбpo yчíлe.
396. He oтíнeтe y Jажíнцe, he вe пoтeпo *Шинтáри*.
397. И кeд бíло смaк свeтa, *лáжa* íшлa нaд вoдy.
398. Кyмбáрe гí мaвáлe *дeцa* нaд глáвy, брe!
399. Кeт смo дoшлe y двoр, íзлeглe *стáре жeнe* дa пojoу пeсмe.
400. Мa бíло кoj дeн дa пáднe *Бурhэwдeн*.
401. Нe, скoрo, Мíлошy oвдeкa свe дa мy oтeкнoв *yстa*.
402. Мoждa зaднe чeтoрeс, пeдeсeт гoдíне, пa joпe нe мoгy нí зa тoj дa гaрaнтyjem дa joпe знáчí *презíмe*.
403. Дo мo'eгa дeдe свí yмíрaлe, сáмo *jeно дeтe* oстáлo жíвo – Дрaгoслaв, пpeд мo'eгa дeдy штo бíло.
404. Сáмo црáкoй сe[с] зyбe – црáк, црáк, црáк! И *плáмeнь* гí íскaчáa и[з] зyбe.
405. Aкo мoчaш y вoдy, he тí yмpe *мáти*.
406. A кoj бeшe имáa вoлa? *Блaгyа нáш*.
407. У цpквy гa нoсy *кoмшíe*.
408. Нa чeтpдeсeт дeнa íдe *цeлa рoднyнa*.
409. Нa кoнaц вíсí *jájцe*.
410. И кeт he вpэмe зa рyчeк, вeћ, he íзлeнe *дoмáшнíцa* нa врáтa.
411. Мoлy Бoгa дa пáдa *кíшa*.
412. Двe-тpí гoдíне сeдeлa сeс мeнe *Рíскa, врснíцa мojа*.
413. Пaзíмy нe мy oстaнyáлe *дeцa*.
414. Тoj yлeглe y лyдe свe! *Лyди* сy бeснí сáг!
415. Имáлe кoje сy зa y пoлe, *тe' пoмлáдe жeнe* дa жнyjoy, дa скyпльoй сeнo.
416. A дoк нaучíмo гí, já yзeм крáвe, вoдíм, a oвáj, *Дрáгa*, y'opе.
417. Пa сeс oнoj цвeјhe дa пoжнy'e *тáj hеркa мí, y'ona пoжнy'e*.
418. A и сeз бocíлaк бoдy *лyди*.
419. Блízy кy'he *жeнe* пoчнo дa кyнy oдмá: „A штo heш oвдeкa?! И дa мí нe дoјeш жíy!”
420. За срeћy нaíшoшe *Бyгáри* oдмá.
421. И тo смo oгрáђyвáлe цeлo тpлo дa бí спáлe *oуцe*.
422. Штo трeбa дa вoдí рeд, *тáj дoмáшíн* мoрa дa вoдí рeд кy'he.
423. Тeт пpашкíрaлe кoкoшíн дa нe бí л'íпцáлe *кoкoшкe*.
424. Нa бачe'нe íшлa *стoкa*.
425. Нoћy, цeлy нoћ гoрeлa *кy'ha*.
426. Ёв, кáкo нe, жíтí-já! Крáл'e нí, и y сeлo нí крáл'e л'yди.
427. A бoгáствo *дeвoјкa* глeдa.
428. Смo бíл'e дa тpсíмo смpеке дa пáсo *oфцe*.
429. A мo'eмy y'oцy вíкa *Шинтap*:
430. И нíкo'je вpэмe *свeкap* пpодáдí нy'wу, пpодáдí вoлoвe.
431. Скyпíмo кyп пa – *мaшíнe* joш нe íскoчíл'e.
432. Тáлy jeлa *стoкa*.
433. Кeд y кaчíчe, гa пoдгpeвyвáл'e – *вoдa* вpí'e, и мeшoй.
434. A y дpyгy сoбy, тáмo пíjoy, jeдоy штo дáa *Бoг*.
435. И y цpквy штo дáa *Бoг* oднecoy.
436. Тyј мy yбíл'e брáтa *Шинтáри*.
437. Кeд yзíя пyшкy *Кapађopђeтoв y'oтaц*, брáтa мy yбíл'e.
438. Кáкo бíя сe[с] стoкy, *чyмa* дoшлa.
439. Чíнíy oбíчáй *пoпoвí*.
440. A oндa yзoй кaвáлe дa свípoй, свípoй *брáђhа*.
441. Дa нe íдe пo бáшчe *кpтeњaк*.
442. Тyјкa y Свeтy-Пeткy дoшлe и пoáлe *тeј двe жeнe*.

443. До петнаесте, шеснаесте године *свако дете* од оџде што било, чувало стоку нај виш'е.
444. Ис куће *брат* ме извѣа.
445. На Сољишта *људи* напре крмиле стоку.
446. Види он – ти однесе рѹчак ил'и нешто, ал'и он гљѣда, *свѣкар* гљѣда.
447. У воденицу *камењ* мѣље.
448. Кѳлач мѣси *домаћница* кот куће.
449. Ёве, још пѣт динара више ће ти дам него што ти даваја *Шинтар*.
450. Паре туроу у бареницу и *дѣца* само мѣшоу, тражиу да нађо тѣј паре.
451. И та' што води кѳња тражи свѣкра, да излене *свѣкар*.
452. И на воду кѳ' ће извѣду, ћеркицо, *цѣло сѣло* иде по њу.
453. А пѣтак вѣчер па гѳре смо ишле. А сѳге наредиле *попѳви*.
454. Однесѣмо у двѳр флиу. И ондак дунѣмо да дѳва *вѣтар*.
455. Ако исѣчеш дрво, мѳраш да му стаиш *камењ* да не те бѳлу *плѣћи*.
456. За Прѳчку мавамо кумбаре. Идоу вучари. *Дѣца* мавоу кумбаре. Изађоу сѣло одма. И мавоу кумбаре.
457. Па метнуле паре по куће да видоу *снаша* ал краде, ал не ће сакрије паре.
458. Вино, ченицу, свѣ тој што трѣба, свѣ што даја *Бог*.
459. Од овај кра' до та' кра' – да стано свѣ *дѣца*, да лѣгно на исто мѣсто свѣ.
460. За вѣчѣру пасуль скѳва *домаћница* дѳма.
461. Ако иде на њиву, донесе тоѳар, *снаша* мѳра уз њѣга, да помѳгне.
462. У њѣга стаѳу сир или ѳрду што кѳвоу *жѣне* и тој стаѳу.
463. Умаж'еш' рѳке у мас свињски да би не драле *рѳке*.
464. Нѳси из њиве, тѳри у пл'ѣвѳу да не га ваћа *врѣме*.
465. Ја из вѳјске сѣм дѳша, капу не сѣм имѳа, *мѳа команѳа* ми дѳла.
466. Па кѳнце – па плѳтно л' *јуди* прѳл'е.
467. Га измијоу онѳј сириште л'ѣпо по тоицке груменчиће, га измијоу *жѣне*, па га покисно у врѳу воду.
468. О[т] црѣшне прѳју кумбаре *дѣца*.
469. У кућу *бѳњак* увѣчер домаћин истрѳпа.
470. Камењ по камењ *Тѳрци* гу растуриле.
471. Сѳ[с] свирајче свирѣле, армонѳку само *овај Милан*.
472. И кошѳље, и гаће, а и пантолоње *мѳжи* носиле од њѳ.
473. И узѳше ни кайше, тѳрбе, чутурице ни узѳше *Нѣмци*.
474. Кѳј улѣгоу у трѣм да ме ѳзе? У трѣм улѣгоѳ *мо'ѣму свѣкру сестричић*.
475. Ыл'и от смрѣке напраѳи, ил'и от црѣшн'е, од онѳј корѳбу, напраѳи и пѳсл'е доѳату увѣчер *дѣца*.
476. Али по *никѳи дѣца* и пѳсле носиле и кѳд ишле јѳш у школу, сѣс папке.
477. *Мѳа мајка* ги све збирѳла.
478. Кѳд му падне *прѳви зѳб* детѣту, узѣмо зѳлче лѣба и узѣмо тој зѳпче.
479. Па што ће му рѳсто, знѳш, *зѳби*.
480. *Тѳј срѳна* ми накладе ѳатру у ѳцѳк.
481. Нѳ *лѣкар*, нѳ ништа [нема] – нѳ за дѣте, нѳ за мѣне.
482. А *њѳјна дѣца* – рѳди, ѳмри; рѳди, ѳмри.
483. Једѳа-је остѳла *дѣца* у задњу рѳку.
484. И напраја ми мѣне *чиѳа* вѳто.
485. „Ће га нађо *мѳчке*, ће га изѣдо.”
486. *Миши* не ми прѳјле тако букѳриш.
487. И *бачице* чувѳле за од свѣре.
488. Тѳј „А, чѳма те обраѳла!”
489. Ишле тија *стѳри ѳуди* код некѳга влаѳике да пѳто.
490. И *грѣда* јѳпет отишла и тамо остѳла.
491. И тѳд, неко-врѣме, кѳд ме оклѳпи *нека мѳка*.
492. Али пѳсле да ми смѳди *онѳј кѳса* како ме ѳкло за кѳсу.
493. *Кѳса* ми смѳдила кѳд ме пуштиѳла.
494. *Вампирѳвић* утепуѳаја вампѳре пушком.
495. Ё, пострѳјле не и ми вѳка *та' тѳмач*.
496. Причѳле *људи* како виђуѳале.
497. Оѳде *ж'ѣне* идоу па стаљѳале, донесе нешто маѳло, неко ш'иш'е.
498. *Сѳѳје кѳче* ако завѳја, неѣе дѳбро, тѳђо ништа.
499. *Гаврѳни* кѳд гѳчу око сѣло, и тој на смрт.

500. А овај рэкла, *прабаба* наша.
501. *Деца* скупу неке смрэке, неке ватре, наложу.
502. *Домаћица* ће изнесе тепсију пуну и ће маши тамо креј планине.
503. Ё, после мало кэт сэм одрасла, сэм ткала, учила ме *мајка* да ткајем.
504. Зговориw гу, па идоу *свати* да идоу да гу узоу, доведоу млади, напраиw свадбу.
505. *Народ* пође по ну лепо да оноди.
506. *Млада* баца шећер да оноди.
507. *Млада* морала да посипе старе.
508. Ёве, *моа мајка*, Бог да ми гу прости, до смрти видела иглу да удене без наочаре.
509. И гу стрија *Сечко*, вика: „Дэ си пошла, девојкицо?”
510. Вика: „Ё, дэ сэм пошла?! Потерала ме *маћија* да идем да берем јагоде у планину.”
511. „Нема – вика – него *Бог* ако оће.”
512. „А – *маћија* вика – пошто она донела, ја ће пратим и моу ћерку да иде, да оној.”
513. И оно, вика, врни, *јака олуја*.
514. Значи, *јарући* ги искочиле, чеперак га рачунала овако.
515. И *коњ* иде, растера тој.
516. Ѐшле *људи* у Урошевац за жито.
517. Донесе ни *закоњик* вџду.
518. Кэт ће однесе *домћин* вечерњу у цркву, кэ[д] дџе ис цркве, после иде по својбине тамо да вика на слау.
519. *Стара баба* да оноди, да искочи.
520. *Овај баба* засџе га сэз жито.
521. *Тџ* *домћин* што унесује те дрва.
522. И *домћин* свэм даде по јено залче.
523. А *мајка* не могла све да ги достигне да ги обуће лепо.
524. *Деца* за Турђевдэн, за Велигдэн пражле нишало.
525. Тако повале нешто. И ники-пут *киша* истина заврне.
526. „*Вртолом, Вртолом* нека иде по мџе, по мџе!”
527. Она, кэт повоу *лазари*, па преводила измиђу лазаре.
528. А *лазарка*, тај мала, она измиђу лазаре проводи.
529. И *свака ж’ена*, она сэс овој вакво, сэс вунџно.
530. *К’ола* ме утепале.
531. Никэт мене *свекэр* док ми умрја, ни ме искараа, ни ме оспуваа.
532. *Никоа мачка* тој ги јџе.
533. „А, леле мене, све *мачка* ми изеде сирџе.”
534. А *теј кок’џике*, сал што седнала овако да н’џси, она подиґни гу, извучи ги јажце.
535. Ёте овиліква, брџ, *шарџна мачка*.
536. А *мачка* ги јџе.
537. Ама копаа *Гџко* овџ компіре, прашиле ги јџш.
538. И *Крстана* ми тражіла.
539. Па *Цвета* рани ги, рани. Па вика:
540. Што ги остане *манца*, џџна не да узе јено-прасе овојцко па да омрси онога човџка.
541. Ё не, кане! А да *људи* џуде утепуу, па ништа. Нџ!
542. Ти викам – *људи* џуде утепуу, па ништа!
543. *Мајка* ми умрла у дваесет и девет годіне, а остажла не насэ три децу.
544. Да ни ради *брат*, старији бија од мене, али не радија, немаа посо, ништа, само пољоприврџду смо живџле.
545. Ѐсто и *свекрва* тако ми нестала, трудна.
546. И *млада* коа отине тако у теј куће, мора да слуша свџкра, свџкрву, девџре да ги изује, да ги пџре нџге.
547. И мора да слуша *млада*.
548. Лепо мириши *сџно*, све на мајчину душицу.
549. Тако све лепо. А па после *деца* више израснале.
550. Али они су радџсни, кэ^т ће дџе *јесен*.
551. Ми *жџне* да вџзџмо чарапе од вуне.
552. Ёве иде *Бџжић*. Постімо до Бџжић, џве осам недеље до Бџжић ми постімо.

553. И пóсле дóђе jóпе, *празніци* ідоў.
554. А́јде дóђе па *Прóчка*.
555. А *брат* мо́ј отішоў ні́где, ві́ка: „Ідем ні́где да зара́дзім не́што, па не́-знам де́ һу, не́ма пóсо“.
556. Алі *мо́а сна́ва* не́һала да ме да́де.
557. А *родіте́ль* не́һале да ги да́ду тру́д за ньі.
558. *Ті́я чобáни*. Дóшо јéдан да донéсе сір и млéко.
559. Сáмо *јéдна жéна* остáла.
560. И кэ́т порáсло *тá-дэ́те*, и му рéкла.
561. Тóлко *ду́ше* помр́ле од бóлес велі́кі.
562. Свé му *мéсо* попада́ло од но́ге по плани́не што і́шле, по рáту, по свé.
563. И свé му б́і́я *ші́ньел* свé изэ пререшэ́тан, од з́рна, од меткóве.
564. *Шипта́ри* свé не опльачка́ле тáтэ.
565. *Стáр чóвек* али отішо да гу ў́зне, да гу довéде до тé́ бачéнье.
566. Сé до тáд^т, ако і́де чóвек – он́ һе одвéде кóј-зна де́!
567. *Бугáри* седéле тў́. Па ви́ше Брвнáре, ви́ше пў́т.
568. А кó́́ ́һе, не́ка га скра́сти.” И он́, тáј^з, ги рéкоу, *во́жник*.
569. Ж́йв је, живі́а *та́-чóвек* што га исéка.
570. И *сін* ги преда́а.
571. *Чéле* свé попа́ду дóле.
572. О́нда *кóнь* і́де ната́мо, ната́мо.
573. И *кóнь* і́де на дéсно.
574. И о́ндак јóпет *кóнь* і́де, і́де, і́де. Изв́рши тў́.
575. И да дў́неш да дў́ва *вéтар* кэ́д в́ршиш.
576. Ни *сла́мка* не́ остáла.
577. И но́си *девóјка*.
578. Пóсле, кэ́д излéне *про́лећ*, смо раді́ле свé.
579. *Жéне* не́ мога́ле мло́го да прі́чоў
580. Обе́һавáа ми *јéн капéтан*, али не́ сме́јаа.
581. Пóшто ми обе́һаа *јéн во́дник*^с, Словéнац, на Вельі́гдэн да ме ука́чи, óвде у на́шу жу́пу да дóђе сэс аві́он, па не́ му дозво́ліле.
582. *Бугáри* ме затвара́ле.
583. На́ши не тужі́ле, не́е *Бугáри*.
584. Па кэ́т препáла *Југославі́а*, смо пóшле да идéмо кобаéги за Гр́чку.
585. Па мéтов *Не́мци*. Слі́ко.
586. Ё́доў и *девóјке* сэс плеті́во.
587. *Војні́ци* глáдни. Тр́чу, бéру чі́бук, о́ни ги слі́ко.
588. Сáмо *Ср́би* остáле смо тў́ка. У лóгор.
589. Ако о́һеш врати́ не на́зэд^т, ја́ сэм *Косóац*.
590. Ё́, пóшто си *Косóац* – ві́ка – сре́һан ти пў́т!
591. Упуті́а не *јéн чóек*.
592. Ѓе́ ни ў́зеш! Кэ́д ни да́а *Не́мац*.
593. *Комши́е* чу́воў.
594. И ні́ко́́ *де́да-Но́ја* прави́а ла́жу трі́ годі́не.
595. И *мі́и* да прекі́не ла́жу. Дипку́ никоу́.
596. И та́ко пóсле од-ньі поста́а *ова́́ свéт*.
597. Кэ́т пў́кне *пу́шка*, он́ бéга. Па у шў́му.
598. Ё́, ја́ і́дем, а она́́ *кóнь* осети́ја мэ́чку и ч́ни на но́с: Пр́рр, пр́рр!
599. И пóсле *сна́ша* мора́ла да да́ва вру́һу ракі́у.
600. Да зарóси *сі́тна кі́ша*.
601. А óвде па сті́гле *Шипта́ри*.
602. И *свекр́ва* ми до́е наго́ре, ві́ка.
603. Ѓе́ доў́ *Бугáри*.
604. И кэ́т һе доў́ *Бугáри* тў́ка у на́с, на мéне ві́коу:
605. Сэ́к^т кэ́т почи́ја рáт, сэм дóшо оў́де да ж́ввим.
606. М́и поста́ри, *де́ца*, јéн не́ би остá у на́шу ку́һу.
607. А ва́ко гри́е *слў́нце*.
608. Ві́кам – што́ һе ми пра́и *жéна*, жа́р да ми га́си!

609. *Деца дѣнѣињи* би требале, кѣд би знале мѣ како смо живѣле, би рекле да живу млого лѣпо.
610. И даде *Богъ*, утѣче.
611. И *никѣде дѣте* да гу удари сѣс-тој-своно.
612. Ы више, о[д] тѣд остало да нѣ-сме *своно* да иде по лазарке.
613. Урѣва *сѣло*, ж'ити-ја!
614. *Свака лазарка* ишла у цркву.
615. Ё, сѣга, *брат* и ја заѣно смо порасле горе по бачѣнѣе.
616. И чѣм почне *вода* да врѣје, пуштим ги.
617. А ја, мене *моя мајка* ме учѣла тако – прво јаје што пуштим, ја га турим у крпу.
618. И *тој јаје* сѣди ми од годину на годину у ветрѣну ми сѣди, у чашу.
619. И *баба* не може да га усѣри никако.
620. А *људи* мѣсиѣ, а мѣ не смо мѣсѣле тѣј.
621. А мене *мој отац* ће ми кѣпи по дѣсет, петнаѣс мѣтра. Шарѣно, поркетѣ.
622. *Анка*, она одмѣ мѣглосѣла, жими-тѣ, побѣгла.
623. Рекла ми мене *свекрва*.
624. А ја и *син* косѣмо.
625. И *Нѣнко* му вѣка: „Нѣ, синко, *нико* не сѣди ко^т чѣче – вѣка – сви ѣду код мамѣ и кодѣ тѣте – вѣка.
626. *Брат* спиѣје тѣмо.
627. Ёте, свѣ тако. Ёте, *Вѣцка* знаѣе.
628. И тѣмо ни пренѣћи *тај вода*.
629. И јутре дѣн идѣмо да узѣмо у цркву.
630. *Деца* пишту кѣд га обѣаш.
631. Наши, како ни причѣле, како ми зборѣја мене *дѣда*, ја млого сѣм волиѣја да
632. слѣшам дѣда што зборѣи.
633. Ка сѣк *Вѣцка* што напѣрѣла тѣј и после ће напѣри лѣју.
634. *Свекрва* радѣла тѣј, ж'ими-тѣ.
635. За свѣ, жими-тѣ, помѣга *тај црква*.
636. Па, знѣш, *Радмѣлка* прво дѣте ми родѣла мртво.
637. Ышле *ж'ѣне*.
638. Не излѣзи *тај црква*. Нѣ-знѣм зѣшто.
639. А *јѣн нѣн* сѣмо отѣшо у Попѣѣце тѣмо.
640. А сѣк, кѣ[д] дѣшле овѣја овдѣка *Призрѣнци*, ѣни волу тѣј.
641. Ал не смо давѣле да пѣпне дѣле на зѣмѣу, да не падне.
642. Свѣдѣр *презѣме* знѣчи млого – да знѣш кѣј си, штѣ си. А нами *презѣме* не ни знѣчи ништа.
643. *Вртѣлом* врѣти.
644. Кѣт почне да дѣа *вѣтар* увѣс стѣк^т дѣза, те не дѣругѣ.
645. *Двѣ жѣтрѣве* отѣшле да кѣпоѣ, а ја сѣм отѣшла сѣсѣ дѣвѣра и с мѣжа да денѣмо стѣг^к.
646. Однѣја га *вѣтар*. И не смо га узѣле.
647. Али по *никоѣи дѣца* и пѣсле носѣле и кѣд ишле јѣш у шкѣлу, сѣс пѣпке.
648. И *дѣда* не отѣшоѣ.
649. *Мѣти мѣѣму дѣде* родѣла четрнѣс дѣтѣти.
650. И *дѣда* за јѣн Вѣлигдѣн дѣшо дѣма.
651. И сѣга га увѣтиле *тѣја качѣци*.
652. И *дѣда* знѣа шиптѣрски.
653. И ѣни га погодѣле – *јѣн мѣтак* ѣвде овѣко преко глаѣе му прѣшо, јѣн ѣвде у рамѣно.
654. И, *сирѣма*, остѣја волѣје тѣмо.
655. Зѣто остѣло *обѣчѣј* да мѣра нѣкој да чѣва.
656. Кѣт *чѣек* овѣко размѣсли, нѣкој памѣтан измѣслиѣја тѣј.
657. Ја не сѣм видѣја тѣј, али како причѣле *људи*.
658. И *брат* одмѣ исѣко.
659. Свѣ мѣра да ти бѣне алѣл дѣ ће ти бѣне *куѣа*.
660. *Чѣек* да не прѣча кѣј штѣ нашо.
661. *Родѣина* ѣде на грѣблѣа.
662. *Тѣја раднѣци* штѣ копѣле.
663. Ыде *ѣжа родѣина*.
664. А трѣ пѣта годѣшнѣо *родѣина* ѣде на грѣблѣа.

665. *Мешаља*, она спрѣма.
666. Па ми сви изађемо – *фамилија*, пе[т]шеснаес члана.
667. *Само домаћица* остане кући.
668. *Бласиња* домаћин свѣ.
669. Стрѣхан ви *Бѣњи вечер*.
670. *Стрѣхан Брѣжић* зрао да чекамо!” По пѹт кући.
671. Кад врне *крушац*, пушке пуцоу да би престало.
672. Сѣг *јен Циганин* ни беше, предаваше по куће, знѣш.
673. И одма, седи, *госпођа*, вика.
674. А сѣк^т нѣћо *снаше*.
675. Ако йдов ѓни, йдо и *снаше*.
676. Само оуде ми раду *дѣца*.
677. И *син* йсто ради тѹј, тѹј по стар.
678. Дѳе *свѣкар* тамо куд мѳе, донѣсе лѣба, штѳо трѣба с лѣба.
679. Пѳре даваа *свѣкар*.
680. И ѳни, дѳђоу *сватѳви*.
681. И пѳсле гу извѣде *брат* и[з] сѳбе.
682. И пѳсле искѳчи, извѣде гу *брат*.
683. Ће даде *свѣрва* сѳто.
684. И *свѣрва* сѣдне, и гу накѳту свѣрву.
685. А *снаша* мѳра да гу раскѳти.
686. Па *тија гѳсти* штѳо дѳшла, ги дава врѳћу.
687. Док не дѳђе *нѳва снаша*.
688. *Свѣрва* йде у цркви, снашина.
689. *Кѹм* дѳђе.
690. *Мѳти* понѳпре нѣ йшла.
691. *Дѣте* у колѣпку седѣло.
692. *Слѹнце* грије, ти мѳра да жњѳѣш.
693. И пѳсле *мушкарци* вржѹжоу снопоѣ.
694. И *свѣрва* узѣла да ми прѳ опѳнце и плѳче.
695. Да те вѳду – прѳво да йдоу пре[д] тебе *Шиптари*, па отпозѳди, па да идѣш у стрѣде.
696. Сирѳтиња.
697. И ти сѣди на главу *домѳтин*.
698. А ми *дѣца* морѳмо тамо.
699. Пѳсле *Бугари* га увѳтише, па га затворѳше, па га отерѳше у рѳбију.
700. ѳно *сватѳи* мѳло дѳшла, н’ѣма да ги дадоу да јѣдоу.
701. Варѳле *љѹди* за слау, па смо скупѳле грѳ, лѣба да ги даѣмо.
702. Тѣд^т *ѳтац мѳј*, штѳо мѳло свѳтѳе дѳнија, па га казниѳа стѳ бѳнке зѣта.
703. Жимитѳ, *милиција* дѳшла.
704. И *комѳндиру* дѳшоу да ме ѹзе и[з] сѳбе.
705. *Својѳина* тѹј седѣле.
706. И *комѳндиру* дѳшо, *милициѳе*, у сѳбу да ме ѹзоу.
707. *Гѳчѳви* свирѣле.
708. И *дѣвер* испѳли пушку.
709. *Стојѳнка* Ћазимѳо дѣте крѣтила.
710. Донѣсе *пѳп* вѳду, па месѳмо.
711. *Сѳм бѣњак* не гѳри, нѣће.
712. По нико-пѹт пѳдне *киша* па и онѣсе свѣ.
713. Јѣдоу *љѹди*.
714. Тѳј улѣгле *врагѳви* у ѳѳи.
715. *Љѹди* збеснѣле.
716. А па, бѳѳи, *самѳвилке* кѳло игрѳле.
717. Кѳј ги видѳја?! *Бѳг* ги досѳдија чѣсан.
718. Умирѳле *љѹди*.
719. Па и сѣк^к йсто умѳроу *љѹди*.
720. *Жѣне* кѳје нѣ раћале, йшле по бѳбе да ги трѳјоу.
721. *Драјкофчѳани* гу даѣе овѳмо.

722. Па стiгне *сeно*.
723. Ујутру ги пуштiмо, увeчер дотeри *чобани*.
724. *Брана* саплетeна о[д] трeње.
725. И направи *Драга* туј брану.
726. И *муж*и ишле.
727. И тако да не би уватила *никоа кiша*.
728. А *ми деца* искачамо, искачамо тeд кeд видiмо да никој не донeсе богубраду.
729. *Жито* пада у тај грлић.
730. *Онaj столица* да ти набије на вратило, па тој вратило тамо туриш на разбојe.
731. *Совeљка* натамо, навамо иде. На брдила.
732. *Мајка моја* правила.
733. *Свекрва* стаљаше и огледалце.
734. Бићи *људи* знале
735. Па *свекрва* нoси.
736. И *тај кум*, и њeму не-му-је згoдно кeт чyје.
737. *Јарамe* за *краве* како ги презамо.
738. *Драга* бoже да иде па.
739. Па ники-пyт и *деца* донeсоy.
740. И *домашин* иде тамо на пoље и сeче три дрвeти.
741. Избласиља *Дракче* по њeго.
742. Чyвоy *људи*, чyвоy.
743. Штo даа *Бог*^к.
744. Ја мeтем креј мeне, а *овај комшика* крај њy.
745. *Њojне краве* да имoу млeко, а да нема твoа, да нема.
746. И кeт падне *први мрак*, запалу на улицу.
747. Пoјоy *жeне*.
748. И стaиш га дe ти спијoу *кокoшке*.
749. *Дeвер* гу вoди, ал пoслe му гу укpaдоy.
750. Понапре ишле *девојке*. Велike.
751. Дeца, сaмо *девојчићи* ишле.
752. И *кyче* кeд завија – на нестрeћy.
753. Стрeте ме *тај ж'eна*.
754. O^к, ја не-знам како ми остaле и *краве живе*, и ја.
755. Како сeм остaла, и y^оне и ја! *Срце* сaмо да ми изађе од мyке и oтe.
756. И пoслe дoђoу *мајстoри*.
757. И тако да спремaмо – не ни дoђoу *мајстoри* да не чeкoв негo да имoу кaмeњ при сeбе.
758. Дe га уватилe, како га стaјлe, кoј бија – *Бог* нека га нађе!
759. И удари *грoм* у њeга.
760. Удари *грoм*, запали га тој дрвo.
761. Дaдe ги *Бог* сина.
762. И дaдe гу *Бог* дeтe.
763. Нигде причoу да летнyла *црквa*.
764. Туј прелетeја *Свети-Спaс*.
765. Заштo да ми прoђе *дан* oвaкo цaбe? Ћ[e] идем.
766. Па oвдe *ж'eна* ми прaјла тeј њojнe рaбoтe да ми исeче страшњицу.
767. Да ни прoђе *мерак*.
768. И чим падне *мрак*, бoжем oне долaзу и проoдиw кро[з] сeло.
769. *Нoћ* не падне.
770. И кeт сeм пoшo oтyд, да ми пyкнe *oска*.
771. Идо *људи* код њy у сeло.
772. *Баба* кeт шапћaлa нeштo, мицaк сeм бија.
773. *Чобани* чyвaлe.
774. И *домашин* oће да иде да накрми свoу стoкy.
775. Четвртy ме увати *рат*.
776. И дoђoше.
777. Кут-кo'и! Пoсл'e остaл'e сaмо *кoњи* ту.

778. *Шиптари* почóше да не гúшу, да не тéроу гóре, дóл'е.
779. И тáко дóђе *бугáрско врéме*.
780. Пóсле и *мáјка* ни úмр.
781. *Снáва* мóра да држ'и.
782. *Домáћин* вóди рéд.
783. Óна извирáла оздóл, *јáка вóда*.
784. И *јéдан мушкáрац*, óн ће тéра кóња.
785. Ё, *тéј лéсе* бíле дóбре за кљýсе.
786. *Домáћин* кóј унёсе, óн залóжи бóњак.
787. Ујúтру, кýа ¹е *постáра мешáља*, кýа. Па кýа ¹е *мешáља*, скýва пáсуль, омéси лéба, врúћ.
788. Стáр кóји ¹е, *домáћин*. Кáко óн кáже. Óн увéчер нарéди.
789. Кэт се скýпии за вечéру, и пóсле *домáћин* кóј је стáр⁹, óн ги лéпо кáже: „Ё – вíка – сéг⁹ да ви кáжем за јúтре штó трéба да радíte.
790. А кó'а ¹е *домáћица* дóма, óна спрéма ручкóве, вечéре.
791. Тóј му бíло – ујúтру се дíне, кóја ¹е *домáћица*, спрéма му да рúча и му напúни тóрбу за у дéн да јéде.
792. *Снáша* кóја ¹е óна па úзе пéшкир на рúку и бóкал вóду. Ѐли бóкал, ёли крчáже.
793. Јен-тáр вóди ги, кóа отíне *млáда* гóре сáс тóга кóј ће óре.
794. И кó[j] је *ћевлија* пúца сáс пúшку, сáс пíштоль.
795. Кóа ¹е *мешáља*, óна обавéзно мóра да обрíше наћви и да опéре тó свé.
796. Шíле сáми рúчно кóј бíја *терзија*, шíле прслúце и носíле тóј вунéно.
797. Кóа бíла *потакáтна*, кóа нé – мл'éко готóо.
798. Кэд врне *крушац*, кэд је млóго стрáшњо, крупан кэд је, трéба бóжем, кó[j] је *први од мáјке* да úзе јéно зрно да појéде и да престáне.
799. Тúј гу стáју да гу испосéчо пóсле, и свакóму по мáло *тáј домáћин* кó[j] је, óн ги дéли.
800. Ёе úзе у нарúче дррва и бáњак^x и *домáћица* кóја је, отвóри му врáта.
801. Нéки у фáрбу мэшћéва, нéки – прáо да ти кáжем, мéне от фáрбе ми бíло од úвек *стрá*, па и од рóда.
802. И вíше – *стрá* ми ¹е, тóј ми прóшло преко глáве.
803. А *стрáм* ги бíло нáпре да тражиw:
804. Стрá ги бíло лудíма.
805. *Стрá* ми ¹е од вучáре мéне.
806. Терáле ме на прúгу да íдем, па ми бíло *стрá*, да íдем на прúгу, па призорéно сэм се удáла.
807. А нíшта! Ѐма по нíкој ги ¹е *срá* па вíка:
808. *Ѐнат* му је.
809. Да бíнеш лéк, вíка, *ка врáпче*, да мóже да лéтиш, да рáдиш свé.
810. Прайла сэм црепúљу *као дéте*.
811. И ¹фни изгинúле *ка лúди*. Нéма сéга,
812. Вíка – *ка твóи тилићи* по двóру!
813. Немáло дрúго, **ка** сéг *вунíца*.
814. И мéне, и свé. Да бíне *ка дрéн*.
815. Ако мóчаш, ће га натарáса нéшто, тóј *ка никýа бóлька* ће га увáти ако мóча прет прáг.
816. Кэд отíшоу гóре, никóи рачунáле *ка сотóне* да га отерíле и вóла на вр кáрпу да га укачíле.
817. Ѐсто *ка тикве*, сáмо пó дрúга сóрта.
818. Живéло се кэт сэм бíла кá *дéте*, пáмтим да имáло свé. Имáло.
819. Работáла сэм, кáкó-не! *Ка дéте*, па и óвде.
820. И мéтá' тáко. И пóсле óне кад нíкно – *ка колóмбоћ*, ка óне нíкно, и се кóпоу.
821. Нí сэм живéла *ка дéте* – от слáме, нí óвде кэт сэм дóшла.
822. Тóј се вáрди. Кобајáги, вíка, ће се напраи *ка кúче*. Ё, тóј.
823. Тóј сам чúла јóш одáвна *ка дéте* кэт сам бíла.
824. Дóл'е íма што се врти, *као вретéно* га кáж'éмо.
825. Ка *Ѐсус Крíстус* не мучíл'е.
826. Имáле и гумéне опáнци мéсто овéј *ка што носíмо*.
827. Не дочекáа стáрос нíкој, седамдéсет и четíри годíне имáа кэд умрjá. Али, ёте, ка чóбек да верúје у нéшто.
828. Рачунáле *ка шéс недéље* да сéди у топíло, тéј ручíце.
829. То[j] је *ка вртца*.
830. Дóђе *ка пришúта*, сáмо што је мáло.

831. Се причáло тэд да се омрсíмо и да бинéмо зрáви *као дрéн* што је чврс и зрáв, тáко и мí да бинéмо.
832. Да се слáжо *ка волóви*.
833. Тóј се нарéђа, се напрáви *ка^јéна лóпта голéма*.
834. Ё, сéга викоў ка стáлно ги се појављуáло нéшто – *ка никó^е бéло зáјче*.
835. Тó[ј] је *ка нéка сотóна*.
836. Л'éпо, *ка вóсак жуто*.
837. Já íсто *ка тíја дéца* [сам ишла].
838. Испот конóпац *ка дáска*.
839. По мíше íдоў *ка мáчке* и ^уóне.
840. Имáле 'и тéда, брé, па нé-знáм да ти кáжем – по двáес íшле у ^јé^ну грóпу. *Ка говéда*.
841. А óно, *ка стáкло сíја му онáј дláка*.
842. А не могáло да догóри до днó, него остáло *ка лумбóра*.
843. Свекрве ги víкам, а óно ка мéглáо, *ка кíша* по мáло, ал нí^е пúно.
844. Имáле јáке мáчке.
845. Íшле лúди, ги узимáле да утéпоў вампíре.
846. Имáла воденица испод Брвнáре.
847. Понáпре нí сандúци нимáле.
848. Имáло бáјрáктар, бáјрак носíја.
849. Имáле дóста лúди óвде што ме дочекáле.
850. Имáло прíје и власíја.
851. Имáле тíја ка мајстóри, бóш óвде у нáшу мавáлу.
852. Нимáло чéшме.
853. Имáл'е партизáни, óни на оснóву (!) нí замрзóше свé.
854. Ѐма кáмењ – јéн оздóл, јéн одозгóра.
855. Ѐма Жéнске Водíце. Прво су Мúшке па Жéнске.
856. Кэд је зíма – јóш потéшко.
857. Ё, пóсле кэт су постáри, на прíмер, ка сéк мóа снáша што ^је, нíма па поáле.
858. Ѐма јéна вóда млóго студéна.
859. Сéг, на прíмер, чóек да ги верúје нíма свé.
860. Ѐма јéно м'éсто млóго лéпо.
861. Нíма стáр црéп, нí нóў.
862. Ѐма ги пúно пéсме.
863. Ѐма онíја сувáрци.
864. Ѐма и жéљке куд нáс.
865. Имáл'е тúј од Жóпе *нáши л'úди*, од Урошéвац.
866. Имáло *л'úди* што знáл'е да намéшћоў рúке, нóге.
867. Имáл'е *бáбе* што трíл'е жéне кóје нé рађáле, л'ечíл'е ги тáко.
868. Имáло и тэд^т *весéље, свирáчи*.
869. Имáл'е и *Шиптáри*.
870. Немáло тóј врéме *стру́ја*.
871. Кэт се урнисáло, сэм почéла да га праím, па éте н'éма *материјáл*.
872. Ѐма *мерáе*, тáко, по нéшто се чувáло, па нéшто да се кóси.
873. *Каланцúрке* имáло у стáро дóбо.
874. *Крúпни гребéни* имáле.
875. А имáло *клетáлник* на тáј кóш' и на кáмењ.
876. Па *лáмба* кэд имáло, тóј бíло лéпо.
877. А имáле нáпре и *повачíце*.
878. А пóсле кэт прóђе Бóжић, тáко па имáмо *Водíце*.
879. А *оцáци* имáло.
880. И тúј имáло *стрáжа*, Бугáри.
881. Имáле и закопáни *лúди* дóста, што ги откопуáле нáши, и да имáле свí крстéве.
882. Рáзне *дéца* имáле – и заражéни, далéко бíло.
883. Свé што имáло – *пријатéљи*, свóје штó му је.
884. Нимáле *колáчи*, н[и] имáле.
885. *Вáл* имáло ка сéг што ^је.
886. *Чобáни* имáле.

887. И *кóзе* имáле тэда.
888. И овáмо имáло *тáјэ рúпа* за *држáље*.
889. Ё, пóсле имáло *гребэни*.
890. Ё, имáло да се грије *вóда*.
891. Па имáло *глéто*.
892. И тáмо и тáмо *Шинтáри* имáле.
893. Имáло *љúди*.
894. Од нéга н'éма *кóрис*.
895. Па и *чéкић* имáја да се кљéпа.
896. Али имáло – и *жúто*, и за свé имáло.
897. И имáло *млéко*, о[д] тóј се живéло.
898. Имáа *плúгэ*.
899. *Јéн плáз* имáа.
900. Немáло тэд ка сáге *најлóн*. Тáко бíло.
901. Немáле *ве'алице*.
902. *Воденице* имáло.
903. Ѐма и *клапотáвник*, тóј што удáра у кáмењ што се врти.
904. И йма *људи* што однéсо и да мéљо, и óн узé кóлко му је – јéно кíло ли, двé, како-кóлко.
905. Имáло *приче*.
906. Вика: „Йма *самовíле*, па ће те усотóниў, па ће те вíко“
907. Имáло *покрóфци* нáпре от козýне.
908. А, па имáло *терзúе*.
909. Имáло *пелéне* тка'éне, од вúне.
910. Прашкóви *немáло*.
911. А, нé тóј, нéма *грозéње*.
912. А тúј имáло и *поднóшке*, оздóл, нóге што се газíло.
913. А, па *вратнúче* йма йсто.
914. *Мéсо* имáло, али нé тóлко ка сáк.
915. *Óгањ* имáло у фцáк нáпре, у зидэ.
916. Имáло и *огньúште*.
917. И *сúто* от стрáне йма.
918. Немáло нáпре *káфа* да се пије.
919. И *столúце* што йма, свé ги сакрúйоў у кúћу.
920. *Шéћер шáрен* што имáа нáпре.
921. Óвде имáло нáпре *вучáри* й за Прóчку й за Водúце.
922. А тóј кóј се плáши имáло *жéне тéј* тáкве што сéкле страшнúцу.
923. А дá, имáло тóј кэд нéма *кúша*.
924. Тáј *црквa* йма у Пéћэ.
925. А пóсле имáа *плúгэ^к окретáч*.
926. *Нúкој дрвéће* имáло.
927. *Јáстэж* имáа јéн дэгóчак.
928. Сáмо, тúј имáло *ка сталáжа напраéна*, па качичúће, ведрица, бúчка.
929. Ѐвек имáло *мéсо* и *мрсэ* и сáпун смо прáјле..
930. Па остáју óвде под грло бисéре, *крсéве онéј* понáпре што имáло у стáро врéме.
931. *Тепсúја* имáла.
932. Имáл'е *зевъáне онéј кал'анице*.
933. Имáло и *кисéло млéко* па измúтиш' и напраиш' мáс.
934. И *кáпак* имáло, кáко да нé! И затворéне.
935. *Љúди* имáло што имáле матéрље, мáти ги спремíла свé тéше да ги дáде ћэрке, а јá нíш'та.
936. И пóсле имáла *влачáра*.
937. А и *Срби* имáл'е дóста, áл'и.
938. А прé кэт сэм бíја, имáло *икóне*.
939. Имáл'е тúја, *бáнде* у сéло.
940. Имáл'е *јазбáци*.
941. А *јéна сијал'ица* имáла, јéна немáла.
942. Па тéшко је, богáми. Тóј имáло *жéне* што жнёле нáпре.
943. Па и *чéкић* имáја да се кљéпа.

944. Па имало и *рукавица*.
945. Имало *қош* па смо га тукл'е саз дрво.
946. *Сање* имало.
947. Имал'е *воденице* бџл и смо узимал'е.
948. *Влачара* имало у Штрпце.
949. Ёма *мешавина*, али кџј џће.
950. И ёма *дрўги чёкић*.
951. Па ёма *камењ шупаљ* унутра.
952. Ёма посебно *собийћи*.
953. Па дџл'е ёма *кџтоў*.
954. После ёма *струџ*^к.
955. Ёма *мајстор* нарџито што набџра те^ј сўкне.
956. Ёма *даска*.
957. Ёма тўја *кревёти сџ[с] слáму* што спи^јеш' посебно.
958. *Кучийћи* ёма тўј.
959. Ён ёма посебно *чџвек* што рани^ја.
960. Па после ёма *маш'ина*.
961. *Сирёње* сџг ёма, понáпре немáло.
962. Ако немáло *л'ёба* ил'и нёшто, ён остáви а ёна да ёма да изёде, да не остáне глáдна.
963. Да ёма *л'едина*.
964. Оздџл ёма *камењ*, озгџра јён дрўги.
965. Посл'е ако ёма *вино*, дáде бџњáку вино – кáпне му по мáло на њёга.
966. Тáмо ёма *рáзна трáфка*.
967. А кэд ёма и *бџја*, јџш пџ дџбро.
968. Па смо га тукл'е понáпре, а сёге ёма *круњáч*.
969. Ёвде пџ нёма *печўрке*.
970. Тўј – тáко га вржеш и нёма *гáјл'е*.
971. Понáпре немáло ка *овáј сўла* сџк што ёма.
972. А *борина* кэд немáло за време окупацй^је. Дрўце никџе од бџрр, од онџј.
973. Тџј кэд немáла *киша*, сйнко.
974. Трўдна бйла, али нё мџгáла да се порџди, немáло *лекарй*.
975. Тэд немáле *кџла*.
976. Тэд немáло *никáкво возйло*.
977. И о[д] тэд више немáло *сотџне*.
978. Ако немáло *вётар*, дрўги дџн.
979. Нáпре немáло нй *шпџрет*, нйтэ нйшта.
980. Вўци јёле мџчке. Јёс, јёс, мџчке јёле вўци! Немáле тэда *мёчке*. Нё, нё!
981. Ёе станёмо да вечерáмо, ёно нёма нй *свџтло* нй нйшта, тáко никџу глáвњу ће стáју, немáло ка сџг^к.
982. Нáпре немáло нй *свџтло*, нй нйшта.
983. А немáло нйшта нй да се донёсе, нй да се нџси. *Се паре*.
984. *Здравйца* немáло.
985. Немáло тэд^т ни *колáчи*, немáло да се прáи нйшта.
986. Немáло *свáђа*, немáло нйшта.
987. Па и *сáпун* немáло.
988. Тэд немáло *скйтња* гџре, дџл'е.
989. И ёно ёма *вратарйна*, кџј држй врáта куд њў.
990. Тáмо ёма пўно *љўди*.
991. И причáу да ёма, *нека Шиптáрка* умрёла, стáра, и по сёла се вампйри.
992. *Ветролџм* ёма. Кэд закáчи, свё дйне.
993. „Á, па зáр ёма *јáгџде* у планину?”
994. Врту га. Збџру кэд ёма *млáда снáша*.
995. И кџј ёма *млáди* у кўћу.
996. Нёшто ёма нџо што се збйроу *љўди*.
997. Не мџгло да се онџди ка сџгк што ёма *дубйнски*, ёма свё мџгўће, уређáји.
998. А кэд ёма *само-јёно мўшко* и јёно жџнско се пёва.
999. Ако ёма *пџ више мушкарцй*, йдоў по четйри, пџт.

1000. За свакога *кравáјче* да има.
1001. Н[и] има *лéба*, н[и] има сáс лéба, н[и] има да се нóси, н[и] има.
1002. Се пра́и бiло дé, дé има *гр'ёда* нигде да се ста́и ју́же.
1003. *Мавáле* има дóле, жими-тi.
1004. И *тáнка кóра* има.
1005. Јер тýјка је, вiка, има *тéј сотóне*, да нé те дркóшоў.
1006. Па јóпе, па понóво, па пó тáмо, пó тáмо, свé док има *тáј ручи́ца* тáко.
1007. На овáмо јóпе има *вратило* да уви́еш онóј плáтно кэ[д] тká'еш.
1008. Нé, али *трé'ха тeпсiја* да има да се омéси.
1009. И *И'њат* има.
1010. А ако бiне кишлýво, ће има *берi'нет*.
1011. Па има *алéна бóшча*.
1012. Ё, вiко да је дóбро кэд има *ластáјца* у кýћу.
1013. *Јéно путi'че* има.
1014. Викáле да има *врагóви*, кáко нé!
1015. Кэд нéма *кáјмак*, скúваш урду.
1016. Немáло *лечé'ње*.
1017. Немáло *лекáри*. Тáко оти́шла. И óна нестáла тáко.
1018. Нéма *љутi'на* тóј.
1019. Сéг нéма *óфце*.
1020. Јутре дéн кэд оти́шо – нигде га нéма *стóг*.
1021. Немáло тэд *пекáре* óвде.
1022. Нéма *кi'ша*.
1023. И, вiка, нéма *распрезáње* док нé ги дóђе сна́јка да ги пу́шти.
1024. Óно има *грумé'њи*, сéру унутра.
1025. има *грумé'њи*.
1026. Има *л'уди* га цéду у цáкче.
1027. Има *вy'ци*, кá нéма.
1028. Има *јастрéби*.
1029. *Црквa* има, тáмо се iде.
1030. Зáшто да пра́им, ж'ити-јá, кэд има *дэднóви*.
1031. А *мáи бáба*, пуно, јéну рука́јцу има, пáре и жiто.
1032. Тóј морáло да има. *Дy'ње*, свáшта.
1033. Има м'ёсто *Пуцоплáт*.
1034. *Јeжóви* има.
1035. Има *домáица* кóја има крáве, óна ујутру помýзе крáве, тéвце.
1036. А има *љyди* у свáко сéло кóј пи́је, кóј нé.
1037. Нагóре, óвде уз рёку, има: *Бекi'на, Пр'љинска мавáла, Шупeљичi'на, Јочi'нска, Крб'љi'на*.
1038. А у Штрпце има тóј, *вучáри на Прóчку*.
1039. Сéг завiси кáко пи́шти жáр, тáко óна цéни коба'ёги ал има *душимáни* ал нéма.
1040. Има *пáре* бóл. Пенсi'а голéма.
1041. И млого наопако ги iшло у тyј кyћу. Све наопако. И сéга лyди гледале нiкóј на телевизор –
1042. Ё, óндак^x, мланéсте, кэд има *млáда* у кyћу: „Двá се млáда гледáју.”
1043. А има, на сréд гyвно има, *дi'рек јéдан*.
1044. Има, за кукурyз^c има *кошéви*.
1045. Тáко iде уз дрво, али пó дóле има *кóрењ велики*.
1046. Кут кокóшке тóј морáло да има *вáшке*.
1047. Ёзе по никó'е дéте, ће чyа, да помáга, има *тёy'ци*.
1048. *Чени'чно* немáло, сэл за никóу слáву кэд омéсу лyди, да има да омéсу нéшто.
1049. Ил'и газáрче, ил'и борi'на, ил'и па нiкóј *iма рéгань* – наложи па вечéра на тóј.
1050. Тyј, нéма двá киломéтра, дé има дeнéс *Андрейi'на чéшма*.
1051. Бил'е, бил'е! Има по цéў зид' мил'и! И да пéреш како-ó'ћеш, тэд имáле *крeвёти о[д] дрвa*.
1052. За ложiце има *сталáжa никóа*, напраéна сэз дáске.
1053. Кóј има пл'ёвнy, однéсе тáмо ако има *мéсто*.
1054. Отyд Л'епéнац, отyд вóде нáше сéло има *мáде*.
1055. Тyја имáла *јéна црeш'ња*. Млóго има грóзне, ка на дóле да ги су гра́нке. И гyсте су и не лiчу на тóј дрво од óшто му је кóрењ.

1056. Вóду кэт пѣреш', скúваш' на веригу у двориште има *напраѐно корито*.
1057. И *трава* имала за уши. Па гу потопи́мо ја у од оwце мл'еко, ја у кравл'о.
1058. Пона́пре имале *врапчи́ћи*, сѐге нѐма.
1059. Имале рáзне, ја ти ви́кам, имале *рáзне пѣсме*, али сѐм забрáјла ја, ви́ше стáра сѐм па нѐ-знам.
1060. Имале и *законáни љúди* дóста, што ги откопуáле нáши, и да имале свí крстѐве.
1061. Кра́ль кэ[д] дóшоў, од осамнаѐсте године навáмо, нáши причоў да имале *ору́жје* óвде.
1062. *Дома́ћин* имáло.
1063. *Óфце* кэд имале.
1064. *Дрвa* имáло у плани́ну тúјка.
1065. *Нишáло* имáло за Ђурђѐвдэн.
1066. *Вучáри* имáл'е пона́пре.
1067. А, стóку чýвоў дѐца. Имáло *чобáни*.
1068. Нѐ сѐм ја, али у сѐло имáло што имале *вели́ке фами́лије*.
1069. Увек имáло у водени́це врагóви.
1070. И кэт проодíле тúј поре[д] тáј пúт, дѐ ви́кале да имале *врагóви*, óни морáле да пóјоў свí у глáс.
1071. Причáле нáши да имале *дѐвет пóпа*, и о[д] тѐ́ дѐвет пóпа, óсам остáле óўде у Шаркóће, нѐ Берѐјце.
1072. А за варѐње имáло посѐбно, *кúјна*.
1073. И сáмо рáсте тúја. А тáмо у пóток, тáмо коцá далѐко от сѐло, имáло *јѐно тáкво дрво*.
1074. У нáшу фами́лију, у Борзáне, имале нѐ-знам *кóлко кúће*.
1075. Јѐна кúва мрсно, а пѐтак и срѐду тóј имáла посѐбна *дома́ћица* што кúва пóсно пáсуль, кóмпир.
1076. Пона́пре имале кэт се гно́јле њíве сáс онѐј óўце, кэд имале *трла*.
1077. Ё, тэт смо имале *млóго крáве, óўце*, млóго бíла сýшна годинá, немáло нíгде нíшта, нѐ се рађáло.
1078. А и грóјзе, и тóј ће дођоў. Ѐшле из Вíче, из дрúга сѐла, имáло и *Шиптáри*.
1079. Кэт се постíло. Кэт се мрсíло, тэт *печѐње* немáло.
1080. Óвде немáл'е *вучáри*.
1081. Тэд немáле нíти *јáкне*, нíти. Свѣ вунѐно саплетѐно.
1082. А *трактóри* тэд немáле.
1083. Пона́пре кэд немáл'е *вѐал'ице*, метáл'е смо сáс лопáту.
1084. Па йшле óвде проз сѐло, немáло *јабúке*, слáбо.
1085. Ђубре носíле сáс тóј, немáло *коли́ца рúчне*, него на лѐсу и и[з] штáле, из áр изнѐсоў на кúп, тáмо дѐ сталъáле у бáшту љúбре.
1086. Смо бíл'е под бíро, немáла *рабóта*.
1087. Имáло *л'úди* што знáл'е да намѐшћоў рúке, нóге.
1088. Тóј врѐме немáл'е *кревѐти*.
1089. А првóу годину и у зíму, *гóсти* немáле у л'ѐто.
1090. Ако нѐма *крс*, ви́ше готóо!
1091. Да нѐма *вóда*. И тэд вáдиў. Жѐне се скúпу и вáдиў ручíцу по ручíцу.
1092. Кэд ги туру у сáндак, нѐма ви́ше *плачѐње*.
1093. *Свáко цвѐће* што имáло по бáшче узѐмо.
1094. Имáло *бајрáктар*, бáјрак носíја.
1095. Ал'и мóже за зóр кэд нѐма *бóја*, мóже и тáко да се мѐсти.
1096. Јѐно, јѐно да сѐм нáшла јáјце да га мѐтнем, млóго би бíло, сáмо четíри пил'ѐти, *јáјце* нѐма ни јѐно.
1097. Донѐле раки́у, шѐћер мáло што имáло, бисáге на рамѐно, немáло ни *кóрна тврда* ни нíшта, него бисáги на рамѐно.
1098. А тóј кóј се пла́ши имáло *жѐне* тѐј тáкве што сѐкле страшнíцу.
1099. Ђе отинѐмо, ће се извржоў ж'ѐне, по мáло зѐвње да донѐсоў, па ће узаврíјоў вóду, па ће попáриw тúј зѐвњу, па и *от конóплѐ* имáло, имáло, кучíста се звáле.
1100. Ал нѐ ми је за чúдо, сѐстро, тѐ́ јáјца сѐм, тѐ́ дѐнóве што снѐле, нíгде ги нѐма јáјца.
1101. Вíкам: „Море-Бóже, зáшто нѐма *тáј црквa* да искóчи на телевизор?!
1102. Тóј имáло *тррло до тррло*.
1103. Ё, сѐге н'ѐма *јáјце* пот квáчке, сáл четíри пилѐта остáле.
1104. Ѐшле из Вíче, из дрúга сѐла, имáло и *Шиптáри*.
1105. Тúј де има гњѐздо, се верúје да нѐма *мађи́е*, да су тíја љúди прáви.
1106. Никáко. Јáјце крѐку, а *јáјца* н'ѐма.
1107. Збóру кобајáги имáло *жѐне* па прáју мађи́е за Ђурђѐвдэн за млѐко, да ти нѐма стóка млѐко, да ти зачíни нѐшто тáмо.

1108. Бїле курјаџи у бЃљук, блїзу кучїѣ.
1109. Бїле девојчїѣ.
1110. Бїле нечаснїце.
1111. Такве ги бїле тѣ^ј целѣтке.
1112. А овде бїло планїнско мѣсто.
1113. А на^ј прво бїло Сѣфце, овде у Сиринїѣ. На^ј старо село Сѣфце.
1114. Али и овде бїло бачѣња јен-тар више, ѣте то^ј ^је – носѣње, и леба и свѣ.
1115. Плуга бїја, то^ј[j] ја не памтим кѣд бїја дррвен.
1116. А тїкве бїле: печенїце, овѣ^ј³. О
1117. Готоо на^ј тѣшко бїло вршѣње.
1118. Ё, то^ј бїло готоо на^ј тѣшка рабѣта.
1119. Мушка нѣшња понáпре бїло от клáшње.
1120. Али оѡце бїле повїше.
1121. И сандáци нáпре бїле.
1122. Криза бїла за свѣ.
1123. Пá, нáпре бїле грѣде.
1124. Дá л бїло тїфус, дá л штѣ?
1125. А знáм да смо крале, пѣшто бїла сиротїња.
1126. Тѣд бїло дисциплина!
1127. Али – дрўго што бїло, бїло полагање.
1128. Јѣш ги бїла тáј Драгїца за бата-Мїлу.
1129. Тѣд јѣна задруга ни бїла.
1130. Мѣи нѣ ме давáле, јер овде бїла сиротїња.
1131. Слава ни бїло и останўле тўјка целу недељу.
1132. Свекрва ми бїла болѣсна, стáра, одмá ме остајла да мѣсим.
1133. То^ј бїло старїнска рабѣта.
1134. А најтѣшко копáње бїло.
1135. Зборѣле, далѣко бїло! Кобајаги ка љўди да бїле.
1136. Кѣт сэм се удáла, бїло јѣно кучїче сáс црѣп покријѣно.
1137. Кѣт сэм бїја мицáк ми бїло млѣго ћѣв да їдем у Лепѣнац да ваћам рїбе.
1138. Ал'и рáт бїја, Други, зборїмо свѣјски.
1139. Дáјман, от кѣд ја пáнтим, бїла тáј црква.
1140. Јѣш у онѣј врѣме крѣвна освѣта бїла.
1141. А знáм да смо крале, пѣшто бїла сиротїња.
1142. Што смо работáле дѣца? Смо бїле мáл'и.
1143. Вáшке бїло по опáсно.
1144. У кáцу нáпре, нáпре бїла кáца.
1145. И дїни чарáпе, опáнци бїло то^ј врѣме. Кѣжне.
1146. Из Врбештїце долазїле овде кѣд бїла суша.
1147. Се трпѣло љѣба.
1148. Нѣ се имáа прáшак, па турал'е смо пѣпо у вѣду.
1149. Вѣдник се викало.
1150. И наўчиў се волѣви да се вѣдиў.
1151. Овáко дрво што на јáрам да се тури, то^ј бїло дрвѣно, а тáмо желѣзно позади што се држиў рўчке двѣ.
1152. Оволиква тепсија нїта, от кўпус се прáј обавѣзно на Бáњи вѣчер, пѣсна.
1153. Кѣт се заврши орáн'е, кѣт се заврши свѣ, истрѣсе нѣге тўја и сáмо рѣче:
1154. Прво се бра'а колѣмбоћ.
1155. И пѣсле ѣно уврћа^ј, уврћа^ј, и стѣгне се јўже.
1156. Снѣп се одврже.
1157. Се скўпи мáсло око онáј стап.
1158. Се оладї сáпун.
1159. Се мæскїроў вучáри.
1160. Се ткáл'е чѣрге.
1161. Се носїло, сїнко, понáпре кошўље от конѣпле. Јѣс!
1162. Се мѣта у грѣб и кѣлци што га носїле.
1163. То^ј пѣсле, кѣт се заврши вршѣње.

1164. И тако *кун* се одвече – пченица, овас, рж, све.
1165. Ё, после, кад^о се осушиш *теј ручице*, па ископоу, имоу теј топила, копане.
1166. И кат се напуни *топило*, тој, ручице, туриу, и озгор сламу, па натуроу камене озгор.
1167. И она кат се згреје и оној – *ручице* се згрејоу и оне се топиу.
1168. Да нема вода. И тад вадиу. *Жене* се скупу и вадиу ручицу по ручицу.
1169. Нај от после се бере тој, *црнојка*.
1170. Оно ископано, теј дрва, и међу њи да се ископа и туј да се реди *теј платине* нагоре.
1171. Па оне не се виделе, *кошубе*.
1172. Кат се удава *жена*, она знае, она знае да ткае.
1173. *Стока* се тера на бачило у пролећ, у мај месец.
1174. Чим улене, *вратнице* се затвори.
1175. *Сач* се греја на оцак.
1176. Напре се турало да се преврије *сол*.
1177. Се свари *млеко* у тенџеру. У јену, у другу.
1178. А *тој млеко* се тури мало да добије топлоту.
1179. И тако, кат се све онај *вода* оцеди, тој иде два, три дана.
1180. Кат се напуни *тај каца*, и кррпу лепу бѣлу јену, две, тури јопе туј. И тури туј јопе камење.
1181. *Девојчићи* све се рађале.
1182. Тој *дете* ако се поврати на сису, оно кога после види ће урочи.
1183. Понапре *име* не се знало.
1184. А, највише се поштуже *кум*.
1185. Напре не се турало ни *зјтин* ни ништо.
1186. Сал тако се скува *овај кунус* и се истаи.
1187. Јопе се лек запали *тај бањак*, па се тури, у туј-чашу вино, тој запалено.
1188. *Врба* се узима, па се китиу куће.
1189. Не се мете *кућа*.
1190. Кобајаги да-не, да-не-се убије *кутња змија*.
1191. Па она ги лаже, после *олоо* да се топи.
1192. Ё, далеко било, и *тај фамилија* се уништила, и овај што га продава се уништила.
1193. Кунус кисоу. И *кисело млеко* да се налѣпи на тој мѣсто.
1194. *Јаке воде* се створувале од њега. От крушац.
1195. И тако се прал'е *ствари* у корито, у корито у двориште.
1196. И тако да би се избељиле *ствари*.
1197. Појавил'е се *вѣшке* млого.
1198. Тике, тѣт се носиле и *мараме* па не се видело све.
1199. И оно после се напуну *кревети*, и после прко цеу ден иде по зидове.
1200. Па имало ш'то се струж'е *онѣј наћи*.
1201. Плеле се *цемедани* ручно.
1202. Носиле се *вунене чаране*.
1203. Ако се *дете* родило пред време, седѣло дома.
1204. *Кѣњ* док се научи, мораш да га водиш'.
1205. *Челе* се чувале у трмке.
1206. *Воће* се рађало млого.
1207. По два пут се вадило годишњо *мѣд^м*.
1208. Мешам да би се стопија *мѣд^м*.
1209. *Вучари* се прају.
1210. *Свадба* се прај ако можеш.
1211. Како се слѣжу *пријатељи*, тако.
1212. Сал се белиш *црф^{ци}*.
1213. А овамо се патиле *муке*.
1214. Рика, се сил'и *в'ѣл!* И кат ће дођемо ми – одма на ручак право.
1215. *Деца* се родише.
1216. Кат се заврши *жетва*, богобраду смо носил'е.
1217. *Гра* се вари: ете, туриш у ш'ѣрпу, опѣреш' га л'ѣпо у студену воду.
1218. *Мѣсо* се сущ'и: осол'имо.
1219. Дoble *огњ* се чури.

1220. И пра́и се *пíта*.
1221. И по́сле *оно́ј ма́сло* се саку́пи.
1222. *Бања́к* се це́па ил' и на пíшт парче́ти, ил' и на се́дам, на те́к тре́ба да би́не.
1223. *Муће́ница* се је́де.
1224. *Кука́јца* кэт се чу́је по ра́но, док не поје́деш, ви́ко то́ј не́е до́бро.
1225. А ме́не *је́дан случáј* ми се десíја.
1226. И *то́ј др́во* не сме да се се́че.
1227. Видíја сэм ка́ко се га́си *жа́рље*.
1228. *Коно́лье* се се́ало.
1229. Својби́на íде. *Весéље* се пра́и.
1230. И та́ко да се испече́ *ле́ба*.
1231. *Црепу́ља* се ужегна́ла, ту́риш ле́ба да оно́ди, па ту́ри и са́ч на то́ј, на те́ др́ва.
1232. И *са́ч* се угрѣ́е.
1233. Свѣ се рачуна́ло *Се́чко*. Јѣс.
1234. А *ју́жа* се пра́ву ова́ко: се потóпи снóпэ, по́сле је́ ме́ко.
1235. Послédњо кэт се заврши́ да се жњѣ́је, се донесе́ *богубра́да*.
1236. Обичáј *та́ј ста́ри* што се чíни.
1237. Па се донесе́ *ба́њак*.
1238. По́сле кэт се ста́ју да се кúвоў, чíм узáвре, исíпе се *та́ј вóда*.
1239. Не́ се осóли, са́мо се исíпе, па по́сле се ту́ри *вóда* и да се кúва.
1240. *Вели́гдэн* не́ се спрѣ́ма ка за Бóжић.
1241. *Кúћа* се кíти свѣ с те́ врбе.
1242. Али па ми се исцепáа *опáнак*.
1243. Скупíмо се *же́не* па причáмо.
1244. Тре́ба да ги се напра́и гóре *кошнíца*.
1245. Се одре́ *сви́ња*, се осу́ши и óндак исече́ш како-ва́љало ова́ко.
1246. И *та́ј цiк^x* што се усíри.
1247. Изму́ти се и *ма́с* иза́ђе.
1248. Па – на́пре се кла́ле *јага́нци*.
1249. А *кóза* се кóзи и по два́ пúт годи́шње, по две́-три ја́рѣти.
1250. А *џтац* кэд ги чува́а, њему́ ста́лно му се десуáло што́ не ва́ља.
1251. И о[д] та́ј ка́ймак се пра́и *муће́ница*.
1252. Почíја *биоско́п* куд на́с да се прикажу́је, и мло́го смо волéле да иде́мо у биоско́п.
1253. А ова́ко, на при́мер, да ра́диш не́што, па да плéтеш', да ўзеш', па да ти се котр́ља *клу́пче* – то́ј не́ смо онодуáле.
1254. Ви́ка – се котр́ља *кру́шац* по њiве.
1255. И треба́ле да доóду нóћу – зна́е се кэт се заврши́ *дру́га сме́на*, око дѣсет, је́данáес, до кóлко работáле.
1256. Ту́ја се са́би́роў *те́ нечастíве си́ле*.
1257. Куд на́с ви́кале *имéлке* не́-смоў да се се́чоў.
1258. Ѐма, *чо́век* се одрѣ́ди кóј крс носи.
1259. И *свѣ́т* се вра́ћа да је́де.
1260. *Свѣ́ћа* се па́ли на сто́жэр де се вр́ши.
1261. *Дубо́во др́во* се се́че.
1262. *Сла́ма* се поста́и у со́бу.
1263. *Сóвра* се поста́и.
1264. Куд на́с *дево́јке* се ни́шоў на ниша́ло.
1265. *Кúћа* се на́кíти це́ла.
1266. И óнда ће се ску́пи *фами́ли́а*.
1267. Ё, óнда ће се спрѣ́миў *му́жи* сви́.
1268. *Та́ј наро́д* се гра́би да ўзе.
1269. *Сна́ша* ћу́ти, се срамúје.
1270. А *та́ј ја́рэм* кэт се скíне.
1271. Али *је́дан дома́ћин* се пита́ја.
1272. И *сто́ка* се држа́ла, и свѣ се држа́ло.
1273. По́што се вечѣ́ра, се угáси *свѣ́ћа*.
1274. Да се угáсу *жа́рљи*.

1275. *Крвајиче сас колач* се носило да се напи́ва та́мо у цркву.
1276. *Људи* се лечи́ле на́пре ника́ко! Сас траўке, сә[с] жѣне, сә[с] жарље га́си.
1277. Ё, то́ј кәт се свѣ заврши, *копање*.
1278. И та́ко се ситни́ла зѣмља.
1279. Па по́сле па и *јутак* се прѣло.
1280. Па а́јде да се тка́је *платно* на разбој.
1281. *Дрва од магаре* мога́ло да се ста́љоу, у тај о́цак.
1282. *Минтани* се плѣле од вуне.
1283. *Свѣћа* се запáli.
1284. Се запáлу *кумба́ре*, па се пи́је.
1285. А ова́мо се напра́ви *ручка*.
1286. Пона́пре не лажале – *јен јѣж* се једе, *јен не* се једе.
1287. *Вѣнац* се ту́ра испрет ку́ће.
1288. Се искíда *онај цвѣт* и ујутру се оми́јеш сас вид-виду и глѣдаш кроз она́ј вѣнац креј слунце.
1289. Кәт смо почну́вале да орѣмо, обавѣзно се ко́л'е *кокѣшка*.
1290. *Цѣла кокѣшка* се скýва и се исече, и се однесе.
1291. Се стѣгне *сноп*.
1292. Се празну́је *Ветроло́м* због ветроло́ма.
1293. Се покíсне *кѣске*.
1294. Се спрѣмоу́ *сватóви* лѣпо, свѣ сас убао.
1295. Се скýвоу́ лѣпо *онѣј кѣске*.
1296. Се метáло и *динамити*.
1297. Се пра́и *сва́дба*.
1298. Се по́топи *онѣј кѣже*. От *коже* сви́ске, од говЕдо.
1299. Се родíло *дѣте* и – не-дај Бѣже, ако уми́роу, уми́роу, по двѣ-три детѣти.
1300. Док се напу́ни *сýт*.
1301. *Кисѣло мл'ѣко* се пра́и: помузѣмо, сварíмо, се зала́ди.
1302. Кәт се оцѣди, *крпче*, камењчи́ће, и во́ду разме́ни.
1303. Ди́немо кәт се усíја *онај сáч*.
1304. Испогубíла се *војска*.
1305. Ни *цркв'ѣно дрво* н'ѣ-сме да се сече.
1306. Са́мо да не би се задуши́ло *дѣте*.
1307. *Људи* се плаши́ле.
1308. *Косáчи* се скупíле.
1309. Вíкоу *ѣгањ* се упали́ло, о́ни мрсíле на свети-Рáнђоу, ка мí што мрсíмо и ^уѣни.
1310. Али кәд одне́ла *во́да*, о́но се раздво́јло.
1311. Пр́во кәт се скýво *титíе*, кәд вадíмо онѣј кѣске.
1312. Ё, то́ј пона́пре се ишло – *Крстанóше* се диза́ле на Водокр́с.
1313. *Кр́сә* се ста́и увѣчер у лóнац.
1314. О́ни се тррзоу́ та́мо, се врагóшоу. *Дѣца*, брѣ.
1315. Ће вíкоу *снаша* ће се облизнѣи на венча́ње.”
1316. *Најма́ње јáјце* се скýва за то́ј.
1317. Ё, сáг то́ј ће се заврши, *та́ј обичáј*.
1318. А по́сле *разне пѣ́ме* се поáле.
1319. Почíја *биоско́п* куд на́с да се прикажу́је, и мло́го смо волѣле да идѣмо у биоско́п.
1320. Се упáli *свѣћа*, се потка́ди.
1321. *Гувно* се спремáло, сíнко: ујутру мóра да га очíсти сас мѣтлу.
1322. Се се́áло ка *жíто* што се се́áло.
1323. А *опáнци* на о́цак се сýшу.
1324. Па́, *кумóви* се пита́ле.
1325. *У́т* кәт се чу́је – вíкоу – ни́е дóбро.
1326. Да бíло по рáно, би се омокри́ја *она́ј кртѣ́њак*.
1327. Тәт се носíле и *коноп'ѣне кошу́ље*.
1328. Кәт се ицѣпа, се ту́ра *залóга*.
1329. *Зѣвн'а* се радíла.
1330. *Девóјка* се бирáла према л'епóте.

1331. *Груде* сас матіку се тукл'е.
1332. *Пченица* се пожњеје па одма се вржује.
1333. *Рж* се сіје по њиве.
1334. Да се копа, да се жњије, да се бѣре *сѣно*.
1335. Како се мѣта *сѣме*: ѓт овако, с рѹку, с рѹку.
1336. *Колѹмбоћ* се бѣре око светѹга Тѹме.
1337. Како се сѣје *конѹпле*? Поѹроѹ, повлѹчиѹ па посѣјоѹ.
1338. Бѹгме, сѹши се *сирѣње* како-кѹј 'ѹђе.
1339. А *овѹј мѣко сирѣње* тако се прѹј.
1340. *Ченица* се варіло.
1341. Онѹ де се тѹра *жїто*, тѹ[j] је кош.
1342. У чѹнак се размрљи, тѹ^ј и *сол* се помѣша сѣс њѣга.
1343. *Кѹм* кѣт се мѣња, далѣко бїло, кадѹ се рѹђоѹ а не останѹјоѹ дѣца.
1344. На Тодорїцу нѣ се сѣје *брѹшњо*.
1345. А од грѹм се чувѹа *свѣти Илїа златан*.
1346. Па ус тѹј стѹжар се тѹроѹ *снопѹви*.
1347. За Прѹчку маѹв се *кумбѹре*.
1348. И о[д] тѹ дѣте јѣдно, мї смо се учинїле *фамилїа*.
1349. Што остѹне кѣт се прѹи *сирѣње*, тѹ[j] је цїк.
1350. У ѹцѹк се стѹи *бањѹк*.
1351. Пѹсле вечѣре кѣт се завршу овїја *обичѹи ѹвде*.
1352. Вїка: „*Стѹ дѹше* ваља да се пѹшти. Макидѹнци.”
1353. *Мѹсло* се мѹти у бѹчку. Тѹј што се удѹра је буцѹло. И сѣс тѹј га измѹтиш.
1354. За Васиљїцу се прѹи *флїја*. Тѹј флїја се прѹи у ѹцѹк. Узврїјеш вѹду па лѣпо замѣшаш у лѹнче, стѹиш сѹлче, брѹшно.
1355. Ђли, фѹла Бѹгу, тѣт се рађале пѹ више *дѣца*.
1356. За Петрѹѹдѹн се јѣло *варѣно сирѣње*.
1357. Па пѹсле јѹпе за Бањи вѣчер їсто се мѣси *кравајчићи*.
1358. На грѹбља се скїда *црнїна*.
1359. На стѹжѹр се запѹли *свѣћа*.
1360. На стѹжѹр се држи *онѹј тѹнур*.
1361. Свакоѹму да се прѹво *здрѹвље* дѹде, бѹжи дѹн, па свѣ што се мучїмо свѣ да имѹмо у кућу, да достарїмо дѹбро.
1362. И обѹчоѹ лѣпо – ѹвде чѹрапе онѣј жѣнске везѣне, понѹпре што се вѣзло *вунѣне чѹрапе*.
1363. И смо сталѹале конѹпле да нѣ се враћа *вѹда* нѹзад.
1364. Кѹј нађе пѹре, *тѣ пѹре* се чѹвоѹ да бїне бѹгат.
1365. И свѣ што трѣба – *сѣно* да се бѣре, тѹ свѣ мї смо радїле. Ж'Ене.
1366. Ђ, пѹсле имѹмо онѹј конѹпле, што се сеђѹло *конѹпл'е*, па сталѹамо мѹло кроз онѹј блѹто.
1367. От клѹшње їсто и *гѹњче* се прѹјло.
1368. Док се разонѹди, за сѹт, двѹ ако је дѹбар *грѹ* се свѹри.
1369. И пѹсл'е увѣчѣр ел'и на плѹдне се крши *кѹлач*.
1370. Тѹри рѣд, *сѹч* се ужѣгне, скинѣмо.
1371. У тѹј лѹнац се стѹи *вѹда*.
1372. Ђ, у вѹду се стѹи *крсѹ*.
1373. А на Водокрс се стѹља *крс*.
1374. Сваки шѣс, сѣдам дѹна кѣт прѹђоѹ, се промѣну, *лѣсе* се помѣру на дрѹго мѣсто.
1375. И о[д] тѹ^ј кѹјмак се прѹи *мућеница*.
1376. Кѣт се искѹпа *тѣмѣл*, лѹди закѹлоѹ јѹгње у тѹј тѣмѣл.
1377. За Видѹвдѹн се бѣре *вид-вїда*.
1378. И пѹре стѹре турѹле у тѣмѣл кѣт се пѹчне *кућа*.
1379. И у тѹј ѹцѹк се клѹа ѹгањ, и тѹ^ј дїм їшо у ѹцѹк а гѹре се наредїле дрѹва, *мѹтке* се заковѹле у грѣде.
1380. Па тѹри озгѹр јѹпе крпу и тѣј камен'чиће мїцке, нарѣди док се напѹни *тѹј кѹца*.
1381. Напре узе котлїче бакѹрно, тѹри на верїгу да се згрѣје *вѹда*.
1382. Јѹ нѣ сѣм вађѹа, али кѹко ми причѹле овїја постѹри. Се мѣтне *жїто*, па се ўзе лѣса и се спѹшти на њї. И се сѹшу *тїја шивѹѹри* и чѹвоѹ тѣд' за Бѹжић да се омрси.
1383. Дрѹге трѹвфке рѹзне да се стѹи у сѹл да се крми *стѹка*.
1384. За Васиљїцу сѣс кѹшу *бареница* се прѹи.

1385. Јѐн дѐн – нѐ, друкѝ дѐн – мѝра *вѝда* да му се размѝни.
1386. Гѝто, мѝне ме вѝка Гѝто, вѝш'е нѝ се доатила за *вѝме*. Нѝ дваѝс и два кѝла, нѝ двѝ кѝла, него нѝ јѝно кѝло – бацѝнѝ сѝс нѝге, нѝ не утѝпа. Не дава, урѝчиле гу.
1387. Мењѝмо по трѝ да̀на, на јѝно мѝсто по трѝ да̀на, па на друкѝ мѝсто док се прош'ѝри *цѝла нѝва*.
1388. Тѝру прѝво тѝј тепси'у, па јѝну погѝчу, па нат погѝчу кѝлач омѝсен, па на кѝлач *свѝћа* се забѝде.
1389. И *грѝ* се скѝва.
1390. А *зѝлѝник* се напраи по̀сан.
1391. *Тѝше* ги се тѝри на кру̀шку.
1392. За Видѝвдѝн ујѝтру се дѝне кѝ[j] је *домаћѝца* наѝе пѝнца ѝдѝ ружѝце, о[д] тренда̀вилѝ, и тѝри дѝ је чѝшма.
1393. За Васиљѝцу *барениѝца* се месѝла за рѝчак.
1394. Да се нѝ подѝне *ника̀кви стѝвр*.
1395. *Бѝњак* се стаи да прегѝри ус тѝ др̀ва.
1396. *Нишѝло* се праи.
1397. Се тѝра *јѝн дѝнар* у ка̀шу.
1398. Тој прѝво *ја̀јце* што се ма̀шћѝвало.
1399. Нѝ доѝе да се посиѝе *колѝмбоћ*.
1400. *Снопѝви* се тѝру.
1401. Кѝт се заврѝши *жѝтва*, кѝд се оврѝши, се напраи пѝта, кокѝшка се закѝље.
1402. Тај дѝн се ва̀ри *кукуру̀з*^с.
1403. Па у кра̀јно *лѝба* се трѝло.
1404. Се кѝти и се напраи *вѝнац*. Исто од вр̀бе и ѝдѝ др̀ен. А друкѝ тѝра се обѝре, па се оста̀ви на гѝмѝлу.
1405. *Плѝтно* се прѝло па се тка̀ло.
1406. Нѝси се *здравиѝца*.
1407. *Тој кра̀вијче* се носѝло у шта̀лу.
1408. Кѝт се скѝпу *дѝца, девојчићѝ!*
1409. Ка̀ко је *врѝме* – ако је по̀ то̀пло по̀ ма̀ло сѝди у то̀пило, ако је по̀ ла̀дно по̀ више.
1410. Ѓ, бѝле *голѝме самовѝлске свѝдбе*.
1411. А *муѝ кра̀шиња* бѝла.
1412. И ѝвде ги бѝла *крѝза*.
1413. *Ма̀ти* ми бѝла ѝвде и[з] сѝло, ѝвде се уда̀ла.
1414. А тај што бѝла *ста̀ра, свѝкрѝва*, ѝна ни спрема̀ла, а ми смо се рѝдува̀ле да месѝмо.
1415. И *млѝго незгѝдно врѝме* бѝше, узбурка̀но она̀ко.
1416. Ми смо бѝле *голѝма ку̀ћа*.
1417. Бѝла свѝдба голѝма.
1418. Јѝна по̀ голѝма бѝла *сѝба*.
1419. У Урошѝвац бѝла *ѝрба*, јѝс, и ѝнда не отѝрил'е у Призрен.
1420. Та̀д бѝле *сѝвре окру̀гле*.
1421. И *жѝва истѝна* бѝло.
1422. И *уда̀дба цѝрна* бѝла сѝс му̀ке.
1423. Тој бѝло *сирѝтињски на̀рот*^ѝ.
1424. Тај бѝла *сла̀ма по̀ мѝка*.
1425. А и *гра̀нке*, што бѝло разграња̀то пу̀но, и тој не мога̀ло да до̀бро изгѝри.
1426. *Чѝја водениѝца* бѝла, кѝлко бѝле у гру̀пу, то̀лко мѝра да подѝлу.
1427. А *истѝна* бѝло тој.
1428. Сви бѝле *омладѝна*, али мѝне ми бѝло стра̀ да ѝдем и н'ѝ сѝм отѝшла, сѝм се уда̀ла.
1429. Ту *нека-шта̀ла* ми бѝла. Скѝта̀ло.
1430. *Вѝлигдѝн* стѝварно лѝпо бѝло.
1431. *Фѝрма* ни бѝла до ра̀тѝ – хр̀вацка, Мо̀нтинг.
1432. Ни́кѝт нѝ сѝм рѐкла – не мо̀гу, *дѝца* кѝд ми бѝла мицка.
1433. *Свѝкрѝва* ни бѝла бо̀лежљѝва и не мо̀гла да ра̀ди.
1434. Али *сло̀га* бѝла голѝма. Млѝго смо бѝле.
1435. А тѝја *археоло̀зи* бѝле из Београд, ѝни вѝка̀ле да је млѝго ста̀ро.
1436. *Ђѝрка*, ми́слим, ми бѝла трѝдна.
1437. Тѝја што бѝле по̀ памѝтни *људи*, ѝни узима̀ле ѝвде, купу̀але по̀ ни́ско до̀ле.
1438. *Нѝкоѝ кра̀ља* што бѝла падну̀та, тѝј се забѝја.

1439. *Војник*^x сэм би'а.
1440. *Монопол* де бија у Тетóо. Бацо.
1441. Ми смо имале кућу доле, сáге бóш чéшма де је.
1442. Назад ус трап да се иде, на трап ни била *тај воденица*, де смо имале ми воденицу.
1443. *Сéме* бýло сýтно па се се'ало óно да онóди.
1444. Ја за мóје девојаштво, тáкво бýло *врéме*.
1445. А се смејале, а и *баба* никó'а бéсна бýла.
1446. Нé бýло тéшко, *мати́ка* бýла пó тéшка.
1447. Кэт смо бýле *двé жетрвe*, смо морале да узимáмо аргáте да ни рáду.
1448. И тáко бýло *тој врéме*.
1449. И *врéме* бýло тáко.
1450. Тáко бýло, свé тој тáко, тáко бýло *врéме*.
1451. *Катáнци* ни бýле, али óни сломíле катáнце.
1452. *Бања́ње* бýло обавéзно за Ђурђéвдэн. Зáто се викало – тај се бања за Ђурђéвдэн и Мотрóвдэн.
1453. А ми смо бýле *петнаес дýше* из нáше сéло.
1454. *Стрмо мéсто* бýло.
1455. *Лазари́ца* сэг бýла.
1456. Јýтре дэн је *Ђурђéвдэн*.
1457. А *дéца мóи* бýле рáди, кáже.
1458. Тýј бýле *Талијáни*.
1459. *Чени́ца* ни бýла сејáна.
1460. Тэд' бýле *годи́не* тáкве.
1461. И óнда *качáци* тија што бýле прэдэ, пре[д] Дрýги свéцки рáт.
1462. *Дициплíне* бýле јáке.
1463. Да бýло дóбро, *враг* би би'а војник!
1464. Мóжда бија *мýчан нáрод*, рáдија млóго.
1465. Тóј нé бýле *лýди*. По камé'ње викале, чичéле.
1466. *Обóци* бýле вунéни, от клáшн'е.
1467. Смо бýле *јáка фамили́ја*.
1468. *Тóј врéме* бýло дрýкше него сáге.
1469. *Никó'а животи́ња* бýла тóј, чýма.
1470. *Црквiче* бýло сáс прýће напраéно.
1471. А не знáмо што су *боги́ње*.
1472. Сáмо нóћу су *вампíри*.
1473. *Лéпо дрво* је.
1474. А и нé, *дéте* сэм бија!
1475. Због-де-бија *грáдэ*.
1476. *Óтац* му бија профéсор. Јéс, свi су школовáни.
1477. Онáј *óрач* кóј óре тáмо на њиву, óн изéде кóлко мóже.
1478. *Зговорéна девојка*, вика, не можéмо да гу остáјмо.
1479. Гóре је *јéно пóље*. Штó ћу?!
1480. Док је *чóек млáд^m*, вiди.
1481. „Дé ти је тéбе *мýж^m*, дé ти је?!”
1482. „Свi су лóши, свi – вика. – *Сéчко-пéчко* је нáј лóш!”
1483. Свáко је *дéте* расплакáно о[д] тéбе – вика. –
1484. Мóжда нiкóј и нé-зна кэд је *Вртóлом*, а вика:
1485. Ё, кэт су гoљéме *грúде*, исечéмо.
1486. *Дéте* сэм бýла, дáтум нé сэм запазiла.
1487. Кáже: Дóбро си дóшо, тi му си кýм.
1488. А ми, млóго смо бýле, *голéма фамили́ја*.
1489. Бýле смо *фи́ни ћáци*.
1490. *Мóј óтац* ми бија за овé парти'е.
1491. Јá ако мéтем, јá сэм *вешти́ца*.
1492. *Самовiле* нáј више бýле поред вóде.
1493. *Тэдáшња вóјска* бýла мýчна.
1494. И *кокóшке* пýн двóр.
1495. По убáо *сирéње* бýло сá[с] сирiште.

1496. Ё мљеко било по убáo сә[с] сиріште.
1497. *Óтац* бија измрзнут.
1498. Се дине, накладе óгањ. *Пун новчаник* паре.
1499. И да га продаду, а при његове њиве било *тој дрво*.
1500. Ёве, сәк што ће бине, пред Велигдән, тој ће бине *Велика Недѣља*.
1501. И кәт смо слѣгле од бачѣн'е надóле, *дѣца* ми биле гóли, бóси дóма.
1502. Крчажиће кәт купимо мале, *дѣца* су радóсни, викоў.
1503. И кәд га извадимо из вóде, тој [j]е *белóјка* прва тóра.
1504. Нами што ни причале, први што ни умрја у крѣвет нами, бија *дѣда нами*, што умрја от свој смрт.
1505. У сито *ченица*, па мѣта.
1506. У додóлке ишле кóј оһале, кóј биле *сиротинџа*.
1507. Горе сәм била, при шуме ни била *кућа*.
1508. Пóсл'е сәм дозна'а да бија и[з] Штрпце *тај мил'ицајац*.
1509. Дѣцу ожени, л'ѣпе снаве ўзо, *чóвек* ми бија дóбар.
1510. *Прóчка* је у март.
1511. Дѣ је *црква* и дѣ је тој заградено.
1512. Сәд ми је туј *снава*, дóшла.
1513. Кәд је сүво – дóбро, кәд је *кúша* – мóкре нóге.
1514. Кәд је *зúма* – јóш потѣшко.
1515. Мóре, жими-тí, нај вáжно је *бáшча*.
1516. Ако је *се'ана* њíва, мí стаљамо врбу.
1517. За свѣ је дóбро *тај црква*, ж'ими-тí.
1518. И сәга – туја му је *кућа* и он ће га напише на тóга што зна'е, на његоó презиме.
1519. Ё, тој[j] је *шибар*.
1520. Ја, док сәм бија мíцак, сәм мислија да је *тој мѣсто*, у поши'ѣњу.
1521. Кәд је *пун мѣсец*, као да излѣноў па да игроў кóло на никóе м'ѣсто.
1522. *Тај Бóргов камен* је на м'ѣсто проклѣто.
1523. Сәга је напра'ена јѣна *нај лѣпа кућа*.
1524. Ако ти је *дóбра маја*, пóла чашу мóж да стаиш у тој млóго мл'ѣко.
1525. И кәд је *зúма*, и затвóру ги теј дупке.
1526. *Гуска* је мáло пó дэгáчка.
1527. Тó је *стáри свáт*.
1528. Штó ти је *судбина*, тој ће бине.
1529. Пѣти је *бѣњак*, четíри дрвѣти.
1530. *Власија* је па лѣба.
1531. Кәд је *в'ѣтар*.
1532. *Бррдо* је па не мóже.
1533. Па свѣ окóло, окóло, окóло, кóлко је *велико гүвно* де мóж да стаи снопóве.
1534. Увѣчер кәд је *зúма*, мóра да ги – обóјце – да осүшиш', опáнце да осүшиш'.
1535. Вечерас је *Бóжић* а ја изјутру ги ставим.
1536. Ка *самовилско* је тој, онај густíна на њѣга.
1537. Јóш је жíва *јѣна Цигáнка* у сѣло код нас.
1538. *Стóка* је по цѣло лѣто гóре.
1539. Оўде ни је *наша планина*.
1540. Јес! А, брѣ, жити-ја, нѣ сәм нí *будáла*, нí бóш памѣтан, него онако некако.
1541. И кәт се порóди, ё тá[j] је *вампиróвић*.
1542. И *сѣло б'ѣдно*, и онóј.
1543. *Бѣдно мѣсто* овóј нашо.
1544. Није никó'е *богáто м'ѣсто*.
1545. *Годíне* су ми коцá млóго.
1546. Мí смо *мешáље*.
1547. Кәд је *јака пчѣла*, фна íма посѣбно матíцу и фни се подѣлу.
1548. Кәд је *зúма*, у штáлу се држу оўце.
1549. *Јер син* ми бија у Немáчку па имаја ствáри дóста.
1550. *Дрво* је вáко – íма нарегáсто и се врти тујка.
1551. Он, њѣга га вóди *стáри свáт*. Младожѣњу.

1552. *Тај човек* треба да бине кој по више уме да збори и да се ша̀ли, ка изводи нешто ка ша̀ле.
1553. „Какво је *вр'еме?*”
1554. Еј, што је *огањ!* Са̀л трешти!
1555. Тој. *Шећер* у њега, замеси и одма̀ ту̀ри у жа̀рље да се пе́че.
1556. Па што ће пра̀ју – тако̀ било *вре́ме.*
1557. Ѐ – да бине́мо *пријатељи.*
1558. Тој му је *сирииште.*
1559. *Тија лебóви* биле укúсни и ле́пи.
1560. И *сирење,* тој било по̀ по̀сно.
1561. Да се зна̀е *чауш* ко̀[ј] је па̀ ни́кој врж́ујо́у по̀ ни́што.
1562. Ка куд на̀с се рачу̀на мло̀го сиромáшан је *чоек* ко̀ј др́жи мага̀ре и ко̀ј др́жи ко̀зу.
1563. Ка̀д је *сла̀ва,* мо̀ра да се кúпи свé што̀ треба за сла̀ву.
1564. И док је врéла *тај во̀да,* сéди на шпóрет.
1565. Стáра је то̀ *црква.*
1566. Плани́на, дѐ је *Черéнац, Тис Орман,* те на Мра̀љинац, па у До̀у.
1567. Овде *планинско мéсто,* ка̀сно се узрелува̀ло жи́то.
1568. То̀[ј] је *обичáј.*
1569. Кла̀с је наго̀ре.
1570. А ка̀д је посла̀бо *сéно,* на врао̀ве га ску̀пиу̀ па га мѐшоу̀.
1571. Ако је ле́по *вре́ме,* се ош́уши.
1572. То̀[ј] је *покривáча.*
1573. Го̀ре, то̀[ј] је *камењ.*
1574. То̀[ј] је свé то̀ј *мучник^х.*
1575. То̀ј су *сотóне.*
1576. То̀ј не су *људи!*”
1577. Пéро, пéро, оно̀ бéло ка̀ *ћилимбар.*
1578. То̀[ј] је *црно́јка* на̀ј от по̀сле што̀ се бéре.
1579. А *белóјка* је по̀на̀пре.
1580. И оно̀ по̀сле, ово̀ј дру́го што̀ оста̀не по̀ по̀сле, оно̀ је *црно́јка.*
1581. *Верига* на сре́де.
1582. Јер *да̀ске* су го̀ре ва̀ко, бо̀же, покривéно.
1583. И ту̀ја *огњиште.*
1584. Чи́је *трóпче* на ора̀шче?
1585. А је́на ги је *као мланéста,* она̀ челéнку носила. И на гла̀у.
1586. То̀[ј] је *премета̀лка.*
1587. *Кундéља* је ле́по напраéна, шарéна. Машћéна.
1588. То̀[ј] је *бачéња.*
1589. *Вратни́че* је ми́цко.
1590. Она̀ је *домаћин.* Чу̀ва ку̀ћу.
1591. *Пла́ве очи* су урокљíве.
1592. Не́мој, Бо̀же, то̀! Као да̀ је *бóлан човек* и као да̀ умре.
1593. Е́те, сэм̀ била *де́те.*
1594. А *ле́па свáдба,* ви́ка, ги била.
1595. Ни́је ка̀ овéј *дру́го во́ће.*
1596. Ал'и не́је ва̀жно *то̀ј др́во.*
1597. Са̀мо, са̀мо *др́во* што̀ је, нѐ сме да̀ се исéче.
1598. *Конóпље* је у то̀пило док се ле́по укíсне.
1599. *Стáри свáт,* ма̀ло је он ка̀ пова̀жан, ка̀ по̀ до кúма да̀ сéдне.
1600. Дѐ ни је *ку̀ћа,* го̀ре била.
1601. Ка̀д је до̀бар *прéолак,* ја̀ про̀бам по̀ мо́је.
1602. И он је тэ̀д ма̀ло по̀ слáн, *тај сир.*
1603. И то̀ј ти је *рабо̀та.*
1604. Ка̀ква је *ку̀ћа.*
1605. Што̀ је тако̀ *работн'ица.*
1606. Она̀ ми је *санитéтка.*
1607. Ал'и ди́је по̀ до̀бро *мéсто ма̀ло,* сé нѐ се ра̀ђало.
1608. Нѐ сэм̀ ја̀ *будáла* да̀ се пи́јаним.

1609. Дѣ је *објект* гол’ем по два.
1610. На крај је *моја кућа*.
1611. *Богобрада* је кад завршиш свѣ њиве.
1612. Тѣд је *богобрада*.
1613. *Поп* је и[з] Штрпце.
1614. Кѣт сл’енѣте, питајте дѣ^{је} *Стојанова кућа*, свѣк ње ви каже.
1615. Сѣге *деверова*^{је} тај кућа.
1616. Тѣ[j] је *залѣга*.
1617. *Опѣта* је тѣј опѣнци што се опѣтувал’е.
1618. Па тѣјѣ је *благѣта* што седѣла по старѣ време.
1619. *Сѣчко* бѣја у мѣртѣ.
1620. О, па ѓвде ни бѣло нѣми *зѣвно* у двѣрр.
1621. *Сирѣма* кѣј бѣја, немѣа.
1622. Ал’и кад гу препѣчеш, ако ѓћеш да ти бѣне *ракѣја* како трѣба, трѣба мѣње (!) да пуштиш.
1623. Ал’тако? Ё, прѣ бѣло, *момѣи* нѣ бѣл’е бѣш тако.
1624. Ал’и *жѣна моја* ми бѣла памѣтна, прѣво да ти кажѣм.
1625. *Ўскрс* бѣја тѣд^т, смо играѣе сѣс њѣ.
1626. Ал’и *моа жѣна* бѣла – рабѣтна бѣла мѣлого.
1627. *Домаћѣца* бѣла.
1628. Поштувал’е гу, сѣ *рабѣтн’ѣца* бѣла.
1629. *Јѣдан Бѣсѣнаѣ* бѣја сѣс мѣне.
1630. Ако нѣ, мѣже и *комѣѣја* да бѣне [девер].
1631. *Жѣна* ми бѣла, прѣво да ти кажѣм, памѣта.
1632. А ѓна, *сл’ѣка*, висѣко бѣла, у кѣдник, знѣш.
1633. Тај *мѣл’ѣѣјаѣ* бѣја и јѣдан висѣк.
1634. *Врѣшѣдба* у јѣсен, жѣми-тѣ. От кѣлко?
1635. *Цѣла мѣвала* бѣла на јѣну водѣниѣу.
1636. Тако ни бѣло *ѣбѣја*.
1637. И *пѣпрѣке* да бѣноѣ, ил’и штѣ бѣло.
1638. Јѣна, *тѣј тѣтка* ми бѣла, вѣка.
1639. И *тѣшка рабѣта* му бѣло.
1640. Да ти кажѣм прѣво мѣло ми бѣло, мѣло ми бѣло – *пѣн двѣр говѣда*.
1641. Па *кѣве* ни бѣл’е бѣл’е.
1642. *Чѣниѣца* бѣла у бѣсѣзе.
1643. *Вѣлѣка* бѣла с трѣе.
1644. За понѣпре тако бѣло, ти кажѣјем, А сѣге *круѣѣч*.
1645. Кѣд је слѣн ѓн ужѣти, а кад њѣе, *прѣсѣлак* дѣбар, не мѣже да бѣне.
1646. Кѣд је л’ѣпо, мѣже и да^{је} ѣлаѣѣно кад је *врѣѣина*.
1647. Тѣ[j] је *ка кѣвајѣе*.
1648. Светѣ-Ђѣрѣе. Тѣј ни је сѣс Попѣчѣне и *нѣша ѣркѣва*.
1649. Али ѣдовѣд је *нѣша ѣркѣва*.
1650. Сѣг је *врѣме* убѣо.
1651. Кѣд је *врѣме* убѣо, у двѣр.
1652. *Сѣмовѣлско дрѣво* је тѣј.
1653. Тѣ[j] је *жѣви дѣкас*³.
1654. *Јѣтѣва јѣна* ми^{је} и[з] Шушѣѣе.
1655. „Ако^{је} *Вѣтѣлом*!
1656. Тѣј *Вѣбѣшѣѣца* гѣре што је, ѓни слѣву Светѣга-Илѣју.
1657. Нѣми ни^{је} *слѣва* Светѣ-Рѣнѣо.
1658. Ако си ѣѣала сѣма, тѣ[j] је *дрѣга прѣѣа*.”
1659. Мѣ нѣ смо бѣле *тѣлко сѣротѣѣња*, али дѣтѣгу свѣкому је ѣѣѣ да укрѣдне мѣло.
1660. *Стѣри студѣнаѣ* је по вѣде.
1661. А и *ѣѣтаѣ* ми^{је} тѣј у Гѣтовѣшу, и ѣѣн.
1662. Тѣ[j] је *шѣма*.
1663. *Кѣпѣње*^{је} нѣј тѣшко.
1664. А *тѣј Јѣзерѣе* дѣл’ѣко ѣд нѣс.

1665. Како ти је *име* у *џоца*?
1666. Кэ[д] дошл'е дол'е, питал'е никóга дé *је Стојанóва кућа*.
1667. Свém нáм ни *је* óвде *јéна слáва*.
1668. Тóј што турáле смо, на зéвњу што турáле, то[ј] *је трóњ*.
1669. Па у зíму кад је *лédэ*, па чýкај сэс пирáјку лéт^л, па да пéреш тýја.
1670. На срýгу. *Јéна срýга* је овáмо дé је трло, *јéна* е тáмо.
1671. Па јóпе у врéлу вóду. Али овó[ј] *је шушéно сирéње*. Тí кажúјем.
1672. Ако пáдне на днó, знáчи óн је *бóлан чóвек*.
1673. Ако сéди над вóду, *чóвек* је зрáв.
1674. „Па штó је, мáјко, *тóј чýма*?”
1675. *Онáј Грóзда* што је у Крстичíни.
1676. Па óдэ *á*рж јúже, *слáма* дугáчка *је*.
1677. А тóј на Спасóвдэн, кэд је *свéти Спáс*.
1678. Нéшто је лековíто од жéљке. *Млеко*.
1679. И éте, дэн дэнéс нí ми *је завршéна кућа*.
1680. Тé у Шушиће *б'éдни крај* је тóј.
1681. Óвде по пýту надóл'е кэд íшл'е нáши, кэд га увáту – *áјт!* Га отéри, Србин је.
1682. И донéсеш кот кýће и кэт је *вр'éме* *ће* га исéчеш увéчер.
1683. На л'ице је *рабóта*.
1684. А тóј тáмо, по Готовúше, óни, *Вúле* одóкле *је*, тáмо слáву тóј.
1685. А трéћи дэн је *Јóван Крстíтељ*.
1686. И сáга, *џ*ни узéле и свé тéј камéње што бíле озгóра ги пребаци́ле тýја дí је сáге *црква Свети-Димитри́ја*.
1687. На гúвно, тó[ј] је *колац*.
1688. За Водíце мéтноу кррс у рр'éку, тý[ј] је б́лизо *црква*, при р'éке.
1689. За у áстал. Мóже óн пó до кýма да бíне, ка поглáвни *је* óн, па тó[ј] је *стáри свáт!* И тáко.
1690. Дé се тýра жíто, колóбоћ, *је кóш*.
1691. И *тóј м'эко* за зíму. Оно је мотњо лéпо!
1692. Али са врбу сэм ги вржуáла за Ђурђéвдэн. Ка сáк што је *Врбíца*.
1693. И двá сáта да путúјем у планину, дí је *сн'эк*.
1694. У *џ*цак *пýно нарúче*.
1695. Кá да вíдим – на^т трапче мáло, óно *мéчка* з двé мáли мечéти тýјке. А *јéно* изнат пýт *мéче*, *јéно* испот пýт.
1696. У кýће дóле зéвња!
1697. Потегњéмо конóпче, пáдне кљýса и *бóл вранчíћи* пот кљýсу.
1698. *Мáс* је от крáве.
1699. И на плућа да *је* бóлан, тэд б́ило *тíфус*.
1700. Узéмо кóлко је *сирéње*, тóлко учíниш. И тýриш у никóу шéрпу за пресóлак, *ће* ти врíје.
1701. А на тíкве *је кóра дебéла*.
1702. Сáга от стрáне овáко је *дáска* – и о[д] тé^л стрáне и о[д] тé^л.
1703. Од лéске – *нáј мéко дрво* *је*.
1704. Тóј што се нóси, се вíка *богобрáда*.
1705. Свé тóј – *минтáни* ги вика́ле. Íспод минтáне целéтку.
1706. Кэ^т чúваш стóку, óўце, па имáло, се кáж'е, о[д] дрво напраéно, *склóпци* се кáже.
1707. Никóи вíко *урда*, мí у Шушиће *провáра*.
1708. *Крéвет дрвен* смо га вика́л'е. Нíкој и трóњ.
1709. Ги вíкоў *Бугаркíни*.
1710. *Бачéњче* га вика́ле.
1711. Дóшоў до у Стрийн-доў, тóј мéсто што вика́мо *Стрийн-доў*.
1712. За тóј се вíка *Коцíнска мавáла*.
1713. Крáве: ако је мураста, црна, се зóве *мурка*.
1714. Кóзе: ако је бéла, *белóша* се зóве.
1715. И тáј звáја се *Кóца*, от Кóста.
1716. Тóј што удáра у камéњ га кажéмо *чекетáло*.
1717. И óн кэд направи ложíцу, лепóта! Па и óдэ дрво правíле, *вáган* смо га вика́ле.
1718. Па, сејáле смо колóмбоћ, тíкве, и овé^л – *колопáјке* мí зовéмо. *Ма'ица* се звáла. Тúчи.
1719. И тóј ги вíкоў *тáнке пúшке*.

1720. А што имал'е! Кóј имаа, *кóучек* се каже.
1721. Кэт се дигне, има – *брѹс* се каже.
1722. Има гóре напраено, *мучник* се каже.
1723. Има тамо, се кажу *пенцери*.
1724. *Шибáте* се кажоў.
1725. *Каљаница* се каже.
1726. *Плáт* се каже.
1727. *Лáдник* га викал'е.
1728. Да га бѣреш', каж'емо теј *ручице*.
1729. Смо гу звáл'е *одаја*.
1730. Се каже *гљето*, прешупљиш'.
1731. *Купице* ги каж'емо.
1732. *Стóж'ар* каж'емо тој што прáјмо стóг.
1733. Ујутру се каже *ручек*.
1734. Јéна се зóве *Веланóћи*.
1735. *Клáње* се каже.
1736. Ё, гóре има, *Шу̀пљи камењи* ги зовѣмо.
1737. *Сéчко* се викало то́.
1738. *Четвртак* се Каже *Велики*.
1739. И дóшла нéка, *та́-чу́ма*, како се вика.
1740. И ту́ј има, и дáн данáс се зóве *Кóцин грóб*.
1741. Ал има нéгде и та́ко да ги зóво, и *футáрке*.
1742. То́ј дóле *вретéно* се звáло.
1743. Али пóсле. И та́ко се зóве *то́ј мéсто Гради́ште*.
1744. И то́ј се викало *повачи́це*.
1745. Како се вика *та́ј трн*? Би́ћи магарѣ́ћи.
1746. И *ти́ква* *дебели́ква* се вика.
1747. *Бачи́ца* се звáла кóја сирíла, му́зла.
1748. Има, она́ј *кутли́ца* се зóве, то́ј дóле.
1749. Па смо га звáле јéно жíто *р́ржш*.
1750. *Гу́вно* се звáло.
1751. *р́Ржш* се звáло то́ј.
1752. *Бисáге* се звáле.
1753. И закачимо та́мо, *гаврани́ца* се звáло то́ј де трѣба да закачимо лáнацэ.
1754. *Ведри́ца* се звáло то́ј направéно о[д] др́во.
1755. *Бисáге*, та́ко се звáло.
1756. То́ј се викале *тупкачи́це*.
1757. Као нај пр́во, кэт пóђе мáла гу звáле *тупкачи́ца*.
1758. Нáпре смо викале *топи́ло*.
1759. И саби́раш ги те́, викале *руко'е́ћи*.
1760. Смо мешáле, *врá* смо га викале то́ј.
1761. *Гу́вно* смо викале.
1762. То́ј га викамо мí *превáра*.
1763. Викале – *та́ј пусти́ња*.
1764. *Стóжар* смо га викале.

Прилог 2: Генитив

1. Já сэм рођѣна *тридѣсет и дрўге годи́не*.
2. Рођен сэм *педѣсет и четвѣрте годи́не* оўде у Берѣјце.
3. Сэм се удѣла *педесет и осме године*.
4. Али *деведѣсет трѣће годи́не* смо радїле, ка свї што работале о́вде, за по сѣдам, о́сам мάρке.
5. *Четрнаѣстог фебрувара* ва́на па свѣ до дваес дрўгог мάρта.
6. То́ј *пр́ве годи́не* [тако било], а по́сл'е ма́ло бо́л'е бїло.

Генитив с предлозима

без

7. Ло́ша је ку́на *без гáзде*.
8. Мо́ра да бїно сиромашчї́ћи дѣца, сирóти да бїно, ёли *без о́ца*, ёли *без ма́јке*.
9. И о́на оста́ла *бе[з] својбї́не*.
10. Смо оста́ле ма́ли *без ма́јке*.
11. *Без гла́ве* оста́ја дабо́гда!
12. Já сэм по́шла у шкóлу да їдем, пр́ви рáзред, *без ма́јке*, без никóга.
13. Тѣшко је старóму *бе[з] ж'ѣне*.
14. Кра́до лўди, кра́до, а нѣмаш пу́шку, дѣ да га га́ђаш *бес пу́шке*.
15. Не мо́гу *без раки́је*.
16. Já не мо́гу їч *без во́де*.
17. Не мо́гу да напра́им *бе[з] сурўтке*.
18. Живї́ја дваес годи́не *без о́бе но́ге*.

близо

19. Јѣна-ливáда ни је *блїзо шўме*.
20. И по́сле їшо. Главї́на се зóве нѣко мї́сце та́мо, *блїзо Букóе гла́ве*.
21. Де́вер и деверовї́ца трѣба да бїно *блїзо сна́ше*.
22. Ёне гу *блїзо Андрѣе*.
23. Станóју га стї́гле *близо Вї́че*.
24. Мјѣтак да му про́ђе *бл'їзо гла́ве*.

више

25. Бугáри седѣле ту́. Па *више Брвнáре*, *више пўт*.
26. Млóго сэм се уплаши́ла кэд загрмѣле авијóни *повї́ше Жў́не* нáше.

врз

27. Ко́ј имаа сламарї́цу, ко́ј нѣ – са́мо сла́ма, па *вр[з] сла́ме* ту́ри чѣргу што спáл'е. Летѣло *вр[з] смрѣке*.
28. Оћѣмо да турї́мо нѣшто *врз мућени́це*.
29. Пр́во турї́мо тáлу, па *врс тáле* сѣно.
30. Приковѣ́мо штї́цу, па *вр[с] итї́це* јѣну кóжу од оўце. Па турамо *вр[з] итї́це* још да се шиши.

до

31. Дóђо *до јѣне чѣшме*. Ѐ, одјѣмпўта, појавї́ше се.
32. Ѐсто тї́ја ко́и копáли га нóсу *до рў́не*, ко́и онодї́ли, о́ни га носиў.
33. Стáр чо́век али отї́шо да гу ўзне, да гу довѣде *до те́ бачѣ́ње*.
34. Отї́дни *до ку́ће*.
35. Па сам у, смо отї́шле *до тѣтка Рáтке*, па о- тѣтка Рáтке по́сле на дóле смо отї́шле.
36. Дóђи *до Брезóјце*.
37. И свї ће трчї́мо *до јѣне јóве*.
38. Кѣт смо дóшле *до шў́мске ку́ће*.
39. И тáко смо їшле, знáчи, *до Брезóјце*.
40. Тáко їшле о́ни по гóсте од Битї́ње *до Фирáје*.
41. Já нóсим стáп па ма́ло ми дáва пóмоћ да нѣ би се сагну́ја *до зѣвње*, знóш.
42. *До мо́ѣга дѣде* свї умира́ле, са́мо јѣно дѣте оста́ло жїво – Драгóслав, пред мо́ѣга дѣду што бїло.
43. Никóи лўди жїву са́мо от Прóчке *до Прóчке*.
44. *До петнаѣсте, шеснаѣсте годи́не* свáко дѣте од о́вде што бїло, чувáло сто́ку нај вїш'е.
45. Од верї́дбе *до свáдбе* дево́јка се спрѣ́ма.
46. „Не, бре, не брїни, пун кóнь!” От субóте *до субóте*.
47. А кэт заврш'и се пóл'е, тáд јóпе ж'ѣне, јóпе се реду́јемо да месї́мо *до Прóчке*.

48. До пензије седео тамо, после кá ће íдем, деца по школе и и виíше.

49. Имамо за стоку до зíме.

због

50. А кућа пропада због ракије.

51. Прво не смијемо да идемо због ситуације каква је.

52. Људи се иселјују због ва́кве ситуације.

53. Се доселиле девет по́па због осв́ете кр́рвне.

54. И после, кэт се врж'е, збо[г] ки́ше ги напрајмо по девет кома́та сно́пле.

55. Дошоу куд нас због дево́јке.

56. А због же́не не мо́го да отíне.

из

57. Кè[д] до́ђоу и[з] шко́ле.

58. Из Врбеи́тице долази́ле овде кэд била су́ша.

59. То́ј из Врбеи́тице и́шле, то́ј се сѣ́хам по ма́ло.

60. Овде бил'е, на́ши дошл'е изэ Гуси́ње, ис Цр́не Гóре.

61. Гóсти и́шл'е и[з] Штр́пце, и[з] Жóуе и́шл'е.

62. Ја нeсeм и[з] Жóуе иза́шла ни́где.

63. И́шле из Ви́че.

64. Дошо из Аме́рике.

65. Сви што биле од овде и[з] Жóуе.

66. Ја из во́јске сeм до́ша, ка́пу не сeм има́а, мо́а кома́нда ми да́ла.

67. Само што излeгле ис цр́кве, те́ј двe, же́не́зи ни́је, а же́не́зи – зна́м ја то́ј кэд погину́ла.

68. Кeт се до́ђе ис цр́кве, у на́вни ће га ста́јмо, па се искр́ши.

69. И́шле из Ви́че, из дру́га сeла, има́ло и Шипта́ри.

70. Кeт се врати, кeт се врати́ја оту́да, ма́јку му же́бем, и[з] со́бе, кэд ми да́ја же́н ша́мар ме́не, а знéш како ми поцрвeнeло свe овде.

71. Па ники-пу́т је ле́по, а ники-пу́т, Сeчкo да не мо́ж да иза́ђеш ис ку́ће.

72. Кeт ће однeсе дома́нин вечeрњу у цр́кву, кe[д] до́ђе ис цр́кве, после íде по својбине та́мо да ви́ка на слау.

73. И седну́ле да же́до ле́ба и кeд излeгла та́ј же́на ис цр́кве, загрмeло ја́ко, ки́ша, ја́к о́блак.

74. А нeсeм и́шла у шко́лу, жими ти́. Побeго и- шко́ле.

75. И ис цр́кве се вра́ћоу о́уде.

76. Кeд до́ђем ис цр́кве.

77. E, сeгe, ти́ја девет по́па се досели́ле први пу́та ис Цр́не Гóре, као из ме́сто Кучи, ни́је ме́сто Кучи, из Гуси́ње.

78. Чeле излeно ис тр́мке.

79. Кè[д] ће излeнем ис ку́ће.

80. Кeт се врати и[з] со́бе.

81. Се изми́јоу [вeшке] ис ко́се.

82. Кeт се донeсе ис цр́кве.

83. И нату́рај из же́не шeрпе.

84. Праз на́ј ви́ше и ку́пус ки́соу [смо же́ле]. И ки́соу ку́пус ис ка́це.

85. Из ре́ке пeсак! Из ре́ке, на Лива́дски мо́с.

86. Па ги изва́ди из ре́ке жо́пе, па жо́пе удри, тепај; удри, тепај, па жо́пе понóво.

87. И кeдe дру́ги ма́ ги извади́ле из ре́ке, смо биле сeс кра́ве, би́ја мо́ј бра́т да ми íзе та́тка на са́ње.

88. Ка́д га вади́ле из во́де, после у ре́ку га пра́ле.

89. И кeд га извади́мо из во́де, то́ [j]е бело́јка пр́ва ту́ра.

90. А сeс врбу ги тера́мо изэ ита́ле, ги изведу́јемо.

91. Ис ку́ће бра́т ме извeа.

92. Они гу извeдоу ис ку́ће до на вратни́цу, до на капи́ју.

93. И после гу извeде бра́т и[з] со́бе.

94. И кома́нди́р дошоу да ме íзе и[з] со́бе.

95. Тра́жи та́мо, тра́жи ова́мо – ми на́ђоше шајка́чу из во́јске што сeм донeа.

96. Смо ушива́ле у пово́ј: о[д] детeта пу́пче, лeшник – и[з] шу́ме узeмо то́ј па изврти́мо, ста́ймо со́л, и ста́ймо ма́ло ле́ба, о́рис никóе зр́нце.

97. До[к] га донeсе ис шу́ме.

98. Ўзоў бајрак *ис цркве*.
99. Тóрбеш... Отóда, *из Срѣцке* [је], откóд.
100. Мéне мóја жéна ми је *из Морáве*.
101. Мáти ми бíла *из Вíче*.
102. Тај сíн *из Немáчке* ми је.
103. Нíје *и[з] Жýпе*.
104. Има јéдан надл'éжан *ис Францýске*.
105. Жéна му је *из Врбеиштице*.
106. Ал јén *из Готовуше* ни бíја мóмак, овéј слуга ни бíја, óўце што чувáа, па óн ни бíја трéс први.
107. Ал'и *ис Црна Гóре* никóје жéнске бíл'е.
108. И дéверр ми бíја *из Готовуше*, рúчни дéвер и деверовица, и фни.
109. Ка вíкоў – од рúке на рúку, од рúке на рúке се сáстáјле нáши, свí што бíле од óвде *и[з] Жýпе*.
110. Па óна бíла *из Морáве*.
111. Óн Бíја *и[з] Србíје*.
112. *И[з] Стрѣцке* бíла.
113. А па тó, одóкле, *ис Фирáе* [су], ели.
114. И óнда: „*Ис кóје мавáле* си? Туја ви је кúћа?”
115. И сэм се родíла тујка и туј сэм се удáла. *Из доўње мавáле*, жими тí.
116. *Ис кóје* је *фамилíје*.
117. Óвде кэд уведуváле у кнíге, кэд отíнем у гробл'ишта, не мóж никáко да знáш кóј *ис кóје* ^е *фамилíе*.
118. Па ми мóгá тáтка отерáле [...] И јóш никóлко лúде из нáше сéло. *И из нáше мавáле* јóш јéдан.
119. Мушкáрац *из мóје фамилíје*.
120. Кóј нéма свóј *ис кúће*.
121. Штó знэм, хтéо јéдан *из Врбеиштице*.
122. Изáђе нíкој *ис тéј фамил'íје*.
123. Нíкој свóј *ис кúће* што бíја.
124. *Ис тéј кúће* [јén] де ми се удáла ћéрка.
125. За Видóвдэн тóј цвѣће *из ченíце*. За њóчи је дóбро.
126. Мáти мóа ће тýри цвѣјће, босíл'ак *из бáишче*.
- између**
127. Бóг нéка знáе што бíло *измíђу снáе* и девéра.
- изнад**
128. И ўзе тóј што висéло *изнад глáве*.
129. Држíte га млéко *ўзнад вóде*.
- испод**
130. Мí смо имáле јéно дрво, тý гóре *испо^м цркве*.
131. У нáшу нíву дóл'е, *испод нáше кúће* јéну јáбуку и јén óра ис корéна га избaцíја.
132. Ту^ј, *испод Брвнáре*. Имáла воденíца *испод Брвнáре*
133. Нáјдóбре су тéј нíве *испод рéке*.
134. *Испот Кóкошиње* се ствáра рéка.
135. А дóле *испод Вíче* су шиптáрска сéла.
136. Пáре бíле турéне *испот снáше*.
137. И óнда му се зачинúје кэд ўмре, као крстéве му стáльоў *испод мíшке*.
138. Остáја свети-Пéтар *ўсподé Фирáје*.
- испред**
139. А зéр не требáло да га чéкаш *испрет кафáне*?
140. Дéвер гу ўзíма *испрет кúће*.
141. Имáла јéдна стáра шкóла, па *испред стáре шкóле*, тáко смо радíли.
142. Вéнац се тýра *испрет кúће*.
143. Турíмо свé што трéба *испре[д] тáте*.
- код**
144. Бурћéвдэн славíл'е смо. Ал'и дóл'е *кут цркве*.
145. Óн кáко бíја *кот стóке*, унúтра óни ўзи пúшку нeгóву.
146. Па *ку[д] тéј ж'éне* што ж'íву, и мúж'и и дéца јóш', јá вíкам, ће прeж'ívим сэс нí.
147. И дéца íсто *куд ж'éне* [су].
148. Дóђоў у нáс, íдоў свí дóл'е, дóђоў у Попóўце, свíриw *ку^м цркве*.
149. И óно да дóђе óвде дí'е сáга Свѣти Димитрíја, црква тýја *куд Битíње*.

150. И Нѣнко му вѣка: „Нѣ, сѣнко, нѣко¹ не сѣди *ко^m чѣче* – вѣка – свѣ ѣду код мѣме и *кодѣ тѣте* – вѣка.
151. А борѣну, тѣј у рѣда смо [користиле], *куд мѣјке*.
152. *Куд мѣјке*, ѓвде ме узѣле. И ку[д] тѣтка.
153. А ни цѣлу годѣну нѣ бѣла *куд мѣјжа*.
154. Двѣ годѣне работѣле *куд истѣга гѣзде*.
155. Нѣсѣм знѣа ѣл ѣе бѣнем *ку[д] Алексѣндре* ѣл *куд Милѣна*.
156. Баренѣцу јѣл’е *кут стѣке*.
157. Нѣћу *ко[д]* дрѣге *снѣве* да бѣнем,
158. Дрѣжу врѣта *ку[д]* *девѣјке*.
159. Видѣле га нѣкѣји *код Битѣње*.
160. Ал ѣ[е] идѣмо, ѣл нѣ ѣ[е] идѣмо *кут Стѣнѣје*.
161. Јѣн пѣт *куд мѣне*, дрѣги пѣт *ку[д]* *дрѣге комшѣке* [идѣмо], *ку[д]* трѣѣе.
162. Па пѣсле ѣдоѣ *куд млѣде*.
163. После ѣдоѣ па код млѣде гѣре, дѣвер кѣ[ј] је и свѣкѣр, и да ѣћоѣ *куд млѣде*, а не ги пѣшћоѣ.
164. Имѣло нѣшто бѣлна је жѣна па отѣне *код ѣме*, што ѣе прѣји.
165. Ушле тѣја стѣри лѣуди *Код некѣга влѣдѣке* да пѣто.
166. Ђѣде *куд Мѣрка* да идѣмо.
167. Да отѣне *ку[д]* тѣѣе *жѣне*.
168. Да се ѣде *кот комшѣе*.
169. Кѣд ги пѣшту, ѣћоѣ *код млѣде*, се рукѣјоѣ, дѣдоѣ је дарѣве, прѣтен, свѣ што трѣба.
170. Јѣ сѣм дѣшо ѓвде, сѣм дѣшо *ку^m ѣрке*.
171. Ѓни побѣгни, отѣни тѣмо *ко[д]* *Тѣпѣле*.
172. Уде да угѣси жѣр *куд нѣкѣе жѣне* кѣа знѣла да угѣси, па онѣди.
173. Бѣже па отѣно да гѣсу жѣрлѣе *ко^m Цигѣнке*.
174. Тѣлко да ми плѣтиш па да те пѣштим *ку[д]* *девѣјке!*”
175. Смо стѣгле *куд Нѣкѣле*.
176. *Кут крѣве* вѣлѣм да ѣдем.
177. Се врѣту на вѣчѣру *куд гѣзде*.
178. Уди *куд Јаглѣке*, *куд Борѣке* да ѣдеш.
179. О[д] тѣј кѣлач узѣм пѣпе намѣњѣто што је, [...] па га однѣсем *кут крѣве*, па зѣѣм крѣу сѣс тѣј.
180. Па однѣле да шѣјѣ клѣшнѣе *куд нѣкѣѣга терзѣе*.
181. Кѣд на ливѣду, остѣим рѣлѣче *кут свѣкрѣе*.
182. Не остѣлѣј нѣшта *куд жѣне*
183. Јѣ сам ги остѣлѣла *ко- дѣде*, вѣше сам имѣла поверѣње јѣр бѣба волѣла да попѣе, јѣдна.
184. Нѣкѣе дѣцу остѣймо у бачѣн’у *кут свѣкрѣе*.
185. Јѣ нѣ сѣм гу терѣа, јѣ нѣ сѣм бѣја *кот кѣѣе*.
186. Нѣ смо радѣле и пѣлѣе и *кот кѣѣе*,
187. И на Прѣчку, на прѣмер, за Прѣчку, Вѣце, мѣ понѣпре смо онодуѣле, мѣжда и вѣ *кот кѣѣе*.
188. Прѣви дѣн четвѣртак. Вѣлѣки четвѣртак, што се кѣж’е, нѣ смо радѣле и пѣлѣе и *кот кѣѣе*.
189. Ѓнда се очѣка онѣј снѣп ел’и кѣлко бѣло, се очѣка тѣј ѣрж^m и остѣне *кот кѣѣе*.
190. Турѣмо, тѣква дѣбел’ѣква се вѣка, и врѣба, у сѣл и крмѣмо *кот кѣѣе*.
191. И за прѣтрѣс дѣшл’е *кот кѣѣе мѣје*.
192. И ѓн отѣшоѣ да гу пѣта *куд мѣе кѣѣе*.
193. И донѣсѣш *кот кѣѣе* и кѣт је вр’ѣме ѣе га исѣчѣш увѣчѣр.
194. Дѣ ѣе ме тѣроѣ сѣге? Ђл ѣе ме убѣјоѣ, што ѣе ми прѣју? И *кут кѣѣе* ме вѣди мѣје.
195. Ни дѣл’е по јѣно одѣло и не пуштѣл’е *кот кѣѣе*.
196. Па мѣл’им дрѣгарѣе да ме пѣшту нѣки дѣн *кот кѣѣе* на замѣну, да ѣдем кѣѣи.
197. Нѣј прѣво донѣсѣмо снѣпѣе *кот кѣѣе*.
198. Неудѣдена девѣјка однѣсе богѣбрѣду *кот кѣѣе*.
199. Не помѣга ни свѣ да идѣмо *кот кѣѣе*.
200. Кѣ[д] дѣѣо гѣсти *кот кѣѣе*, попѣјѣмо прѣво по ракѣју.
201. И кѣт стѣгнѣмо *кот кѣѣе* прѣд нѣѣ.
202. Трѣбѣло капѣтан да ме пѣшти да ѣдем *кот кѣѣе*.
203. И сѣр донѣсо *кот кѣѣе*.
204. Однѣсѣш *кот кѣѣе* тѣмо.
205. Снѣпѣве сѣчѣмо и у снѣпѣве га врж’ѣмо и донѣсѣмо *кот кѣѣе*.

206. Довѣље гу нѣки, тѣја нѣки довел'е ми гу *кот кѹће* у Вѣчу.
 207. Исѣче бѣњак, донесе га *кот кѹће*.
 208. Дѣшле да украдоу стѣку *код мѣје кѹће*.
 209. Однесеш *кот кѹће* тамо,
 210. Тѣја нѣки довел'е ми гу *кот кѹће* у Вѣчу.

место

211. Ђони завѣду, вршу *место овѣј машиѣне*.
 212. *Место флије* изнѣле ни пѣту.
 213. Ђе ни дадѣте ѡѣцу *место кѣзе*.

од

214. Дотерујоу [стоку] *от наше* дѣма.
 215. Док му дѣе снаша *од вѣде*.
 216. Вѣтѣр црепѣе бацаа *от кѹће*.
 217. И кѣт смо слѣгле *од бачѣн'е* надѣле, дѣца ми бѣле гѣли, бѣси дѣма.
 218. [Слего] *От Шарѣ гѣре*. И умѣрја.
 219. Рѣчоу па да ги сѣбѣре пѣсле *от соѣре*, да опѣре судѣве.
 220. Смо носѣле *од бачѣн'е*.
 221. Ђона побѣгла *од Брезојѣ* дѣшле.
 222. Ђ тако *о[д]* дѣѣње *странѣ* и овѣко да заѣмо.
 223. *О[д]* дѣѣње *странѣ* да заѣмо.
 224. И пѣшту вѣду *од никѣе* *странѣ* да тѣче по мѣло.
 225. Тѣј *от шѣме* што пада.
 226. Ставиш јѣн снѣп ѡвде, клѣс натѣмо [...] Па и *од овѣј* *странѣ*.
 227. Натѣвѣри – и *о[д]* *тѣј* *странѣ* и *од овѣј* на рѣмо и – ѣјт носѣ у рѣку.
 228. *От* *странѣ* стаив дѣске, *от* *четѣри* *странѣ* дѣске.
 229. А *от* *срѣне* жѣне у котличѣе вѣду [па ги прску].
 230. Тѣке *от* *странѣ* да ѣе прскаш.
 231. Кѣдѣ смо бѣле дѣвица, ѡбѣја вржујѣмо – јѣн *од овѣј* *странѣ*, јѣ *о[д]* *тѣј* *странѣ*.
 232. *Од* *никѣе* *срѣне* да нѣе свѣј.
 233. Па тѣј да износѣш вѣду, тѣј овѣко је уливо пѣсле, *о[д]* *тѣј* *странѣ* издѣљано.
 234. *От* *странѣ* овѣко је дѣска – и *о[д]* *тѣј* *странѣ* и *о[д]* *тѣј*.
 235. Никѣе четѣла по трѣ комѣта *от* *странѣ* да придржава овѣј дѣво.
 236. Ка клѣн напрајмо *от* *странѣ*.
 237. Па пѣсл'е *от* *странѣ* шѣпл'и по тоѣцко.
 238. И врѣе *от* *странѣ*.
 239. На свѣ четѣри ѣѣшка ѣе учѣкоу дѣво и цѣѣе ѣе тѣру, и по ѣѣно шѣше вѣду. Вѣда *о^m* *чѣшме*.
 240. И смо се прскале с вѣду за Вѣдѣце. Вѣда *од рѣке*.
 241. Да га одбѣеш *от* *сѣсе*.
 242. Овѣј ѣшо *од* *границѣ*, нѣкој, а овѣј ѣшле ис Призрен и тѣј се стрѣле.
 243. И ѡн гу стѣсна, *од кѣпѣ* у нарѣче.
 244. Носѣле смо л'ѣба јѣн тѣр *от кѹће*, пѣсле месѣл'е сѣми гѣре.
 245. Тѣру по јѣно дѣрче *от кѹће*.
 246. Имѣл'е тѣј *од Жѣне* наши л'ѣди, од Урошѣвац.
 247. Овѣмо блѣзу Призрѣна ми причѣле тѣја *о[д]* *тѣј* *фамилије*.
 248. Ђони гледѣле напре [...] нѣ дѣвѣјку, него пријѣтѣљство. *От* *кѣкѣ* *фамилије* – ѣл зрѣве, ѣл незрѣве.
 249. *Од* *мѣје кѹће* па ѣе постѣен кѣ[j] је нај вѣлетѣ.
 250. И нѣ говѣри тѣј – *о[д]* *тѣјзи* *нѣве* до дѣма не говѣри док ставѣ тѣј у ѣмбар.
 251. Тако ѣшле они по гѣсте *од* *Битѣње* до Фирѣе.
 252. Пѣшки смо ѣшле *од* *Гѣтовѣше* до Штрѣце.
 253. Да ѣѣтиш *од* *нѣве* до дѣма.
 254. Па сам у, смо отѣшле до тѣтка Рѣтке, па *о-* *тѣтка* *Рѣтке* пѣсле на дѣле смо отѣшле.
 255. И тѣј уплетѣмо онѣј лѣску *од* *овѣј* *дѣске* до овѣј.
 256. Да носѣш *от кѹће* на кѣћу.
 257. Жѣне ѣдоу *от кѹће* на кѣћу.
 258. И пѣсле идѣмо *от кѹће* на кѣћу.
 259. Никѣи лѣди жѣву сѣмо *от* *Прѣчке* до Прѣчке.
 260. Зговѣрѣна сѣм бѣла, па – трѣ, четѣри месѣца. *От* *Сѣте-Трѣјѣ* до Митрѣѣдѣн.

261. Нэ, бре, не брiни, пўн кoнь!" *от субoтe* до субoтe. Ка што oднэсеш у мл'ин да се oмэлье.
262. А свэ ни се платiло *од вoгa празнiкa*.
263. И *o[д]* тoгa дэна више нiкэт не радiмо на тај дэн.
264. *Од првoгa дэна* кaкo почну да сiсoу, тaкo сiсoу теј сiсе, свoе.
265. Свэ пoчэло лoшo *o[д]* тoгa дeвeтoгa aпpилa.
266. Кaкo бi'а у први свэцки рaт, кaкo сeдe'а *o[д]* двaнaдeстe гoдiнe до oсoмнaдeстe.
267. Крaль кэ[д] дoшoу, *од oсaмнaдeстe гoдiнe* нaвaмo, нaши пpичoу да имaлe oрyж'je oвдe.
268. *Од oвeјзи гoдiнe*, бi'и, сeдeлa зa дoгoдiнe.
269. Сe радiло у њiвe *от Пpoчкe*.
270. Мeсiлe смo oвaкo. *Од Нoвe гoдiнe* oбaвeзнo.
271. Тaкo *от старбiнe* oстaлo.
272. А нэ знaм, жими тi, тoј тaкo oстaлo *од старбiнe*.
273. Тaкo oстaлo *от старбiнe*.
274. *От старiнe* oстaлo.
275. А пoслe нaпpaилe сaндyцe *o[д]* дpвeтa.
276. Кyмбaрe сe нaпpaјy. Кoрe *от смpэке, тpэшe*.
277. Кyмбaрe нaпpaјy *от смpэке, от црэшe, от шyшкe*, бiлo кaквe.
278. Сe пpaвy *от црэшe*. Пa кoј нeмa *от слaмe, от смpэке*, oт штo имaш.
279. Кyмбaрe нaпpaјy *от смpэке, от црэшe, от шyшкe*, бiлo кaквe.
280. Сe пpaвy *от црэшe*. Пa кoј нeмa *от слaмe, от смpэке*, oт штo имaш.
281. Зa Вoдiцe пoнaпpe смo пpaјлe цpцaљкe oд бoзe, o[д] дpвo [...] Пa сe пpaи *од лeскe*.
282. Истo пpa'eнa *от слaмe*.
283. O[т] црэшe пpaјy кyмбaрe дeцa.
284. Увeк мoа мaти пpaјлa сaпyн. *От свiњe*.
285. Сaпyн oдa свiњe смo пpaјлe, штo смo клaлe, пa нaпpaјмo тoј.
286. Мaвo oвoј... Кyмбaрe кэт сe пpaјy *от смpэке* пa сe мaвoу oкo глaвe.
287. Смo кyaлe сaпyн, *от свiњe* смo пpaјлe.
288. Ил'и *от смpэке* нaпpaви, ил'и *от црeшн'e*, oд oнyј кoрyбy, нaпpaви и пoсл'e дoвaтy увeчep.
289. Лyжицe нeсмo пpaилe, пpућe смo бpaлe *од лeскe*. И с тoј смo вpжyвaлe.
290. Сe вpжyвaлo oпaнцe, тoј вpпцe смo гa викал'e, *од вyнe* смo пpaјл'e.
291. Нa бaчiлo кoлибa пpa'eнa сaс пpућe *од лeскe*.
292. Нaпpaймo ги лaд *од лeскe*, и oни тyј сe игpoу.
293. *Од зeвњe* смo пpaјлe цpeпyљe.
294. *Одa кржe* oпaнци пpaeни. Кржe *одa стoкe, от свiњe*.
295. Зa слaвy кoлaч oт пчeничнo бpaшњo [сe пpaј], бpaшњo *от чeницe*.
296. Али дpвeн, *o[д]* дaскe пpaeн (...) А oвaј пaнтим, oд жeлeзo.
297. Кpчaжe *од зeмл'e* пpaeнo.
298. *От свiњe* смo пpaјлe сaпyн.
299. Нaпpaи *o[д]* дaскe.
300. *O[т]* црэшe пpaјy кyмбaрe.
301. Пpaјлa сaпyн *от свiњe*.
302. Нaпpe пpaјлe тpмкe *от слaмe*.
303. Oвдe ћe спииeмo у кoл'ибe [...] *От платиnе* нaпpaјл'e у шyмy.
304. Тaнyр, тoј *од бyкe* штo je ширoкa [сe нaпpaј], пa гy пpoцeпa, пoслe гy издeљa.
305. И oвa' кo' ope, дoмaћин ли je, oвe' пoмлaди – синoви, oни oрo, изoрo и сaс влaчкy, *одa лeскe* нaпpaи и влaчкy, и дa зaвлaчи кэд зaсeјoу.
306. Имaлo пeлeнe ткa'eнe, *од вyнe*. *Од вyнe* ткa'eнe, дyгaчкe, пa ги пpeклoпимo, пa у тoј, у кoлeпкy.
307. Тo[j] je пoкpивaчa. *Од вyнe* ткa'eнa. Шap'eнa, oд pазнe бoјe.
308. А сyкнe смo ткaлe, сyкнe *од вyнe*.
309. Сaм тkaлa сyкнe *од вyнe*.
310. Свэ *од вyнe* тkaнo бiлo.
311. Кoј имaјa *од oфцe* oнe' тkaнe бeљoвe.
312. Минтaни сe плeлe *од винe*.
313. И oбaвeзнo вpпцe *од вyнe* сe испpэдe и сe yвpти и сe мaсти зa Вeлигдeн цpвeнe вpпцe зa oпaнцe.
314. Пa нaвeзeмo цeмпepe *од вyнe* oўдe.
315. Мi жeнe дa вeзeмo чapaпe *од вyнe*.

316. Кошүл'е се шило, гаће. Пон'аве *от конопл'е*. Бел'ови *од вуне*.
317. И плеле смо мужима за у планину калчине *от козине*.
318. *Од ченице* смо сукале.
319. Једино на славу се месило, *от пиенице* смо месил'е тэд.
320. *Од лэске* – нај меко дрво 'е.
321. Он бија ка о[д] теј *руке* самовилске.
322. Негови мустаћи ка да су *от сламе*.
323. Каљаница се каже. Зевњано, *од зэвње*.
324. И негоу отац носија исто *от крже*, кожуф се каже.
325. Носиле се вунене чарапе. Па исто *от кож'е* и друге гѣте.
326. Се потопи онéј крже. *От кожé свињске*, од говéдо.
327. А посéбно друге врпце *од вуне*, па да водиш' и отуд, и отуд па да вржеш'.
328. У кацу туриш [материјал за комиње]. И *от сл'иве*, и *од јабуке*.
329. Па стапчиће смо имале – стапче, па речкано *од лэске*.
330. Турал'е грéде, кроу кэт прáјл'е, стал'ал'е теј дрв'ћа *од буже*.
331. Лэс. Кррс турале по ниве. Крстéве *од лэске*.
332. Вржемо ги сэс сламéно јуже, *от сламе*, од 'рж^{III}.
333. Па туру унутра одэ онóј, *от крже* залóгу.
334. Сэм носи'а опáнке *от крже*.
335. На свака врата [има] вэнци *од врбе*.
336. Тај л'эба *от ченице* нé се пáри.
337. Ка сáк узéмо флашу, напунимо воду у флашу, па стајмо цвéће *од јабуке*, *от сливе* от свé.
338. За Видóвдэн ујутру се дине ко[ј] је домаћица нађе пупца *од ружице*, о[д] трендáвилъ, и тури дé 'е чéшма.
339. Тра'але [опанци] *от крáве* па по више, а *от свиње* по слáбо.
340. И тај кисо купус издрóбиш', туриш' мéсо, туриш' сланину *от свиње*.
341. Па от стáро нéш'то, ицéпаш *от кóзе* и туриш' нéш'то, подмéтнеш'.
342. Нéшто је лековито *од жéље*. Млеко.
343. Па смо јéле и мéсо *од јагњéта*.
344. И трва имáла за ўши. Па гу потопимо јá у *од óвце* мл'éко, јá у крáвл'о.
345. Пёрке *от кокóшке*, от петлóве му набóдоу свé овдéка.
346. Мáс је *от крáве*.
347. Сириште је *од кóзе*.
348. Óўча свóна, знáш, жити-јá. *Од óўце* свóно.
349. Мóже исто и тётин да бине, éли *од очéве сéсре* éли од материне.
350. Нáшле зидóве. Тóј што било, темéље *от цркве*.
351. Он пáнти кэд имáле зидóви *от цркве*.
352. И он ће врже лéк слáмче *от постéље* на јéно грањче.
353. И онда кэт се окупа, мајка тебе те врже. Јено-стапче *од врбе*.
354. Узоў слáму о[д] теј *постéље*.
355. Према Ђурђéвдэн се бéро траве. [...] Се узима *од јабуке*, *от крушке*.
356. Попадíе се вика дрво на нишáло. *О[д] тóкме* што смо брале дрва на њу.
357. *Од лэске* се узима стап.
358. За стóку се небéроу трафке – коприве, *от круше*, *од јабуке*, *од врбе*, *о[д] тикве* *дебеликве*.
359. Тури грањке, грањку *од мётле*.
360. И тáнке грањке *от смрéке* или *црéшње*, *онéј кóре* или било штó.
361. Према Ђурђéвдэн китíмо на кўћу *од врбе*.
362. И *от сваке врсте* узíа животин'е.
363. Сваки ўзе *о[д] теј* кумбáре.
364. *Од буже* донéсоу па га направу корíто оволиқво, бок-те-пíта!
365. И *от стóке* нéма вел'ики корис.
366. Живéло се *от стóке*.
367. Живéло се сáмо *од зéвње* и *стóке*.
368. Јер она вáља да се згрéе *о[д] топлóте*.
369. *Од урóка* да нéе болно нéко дéте.
370. А *от камелице*, о[д] тóј повíше ўши ги проводíле децáми.
371. Срце сáмо да ми изáђе *од мўке* и óтэ.

372. УОн ће пукне од муке.
 373. Нё, брё! Кóј смёја *от страинице!*
 374. *От сото́не* се браниле лúди сёз бёли лúк, и лúтике, и бёли тръ.
 375. *От стру́је* изгубиле видэ на зарánке.
 376. Док ти се смлáчи јóпе *о[д] те́јзи вóде*.
 377. Пóсле йдоу по нйве да стáльоу крсёве. *Од грмáвине* кобаёги тóј.
 378. *О^м чу́ме* се плашилe лúди.

одовуд

379. Ако можёмо да покосíмо *одовúд пото́ка*.
 380. А мй ги гледáмо *одовúд рёке*.
 381. Мúж ме чекаá *одовúд нйве*.
 382. А и вй сте носíле снопо́е *одовúд рёке*.
 383. Одовúд рёке почóше да пúцоу на нáс.

око (около)

384. Ели *око ки́е* де мислиу да напрају.
 385. Оу́це ни пáсле *около шу́ме*.
 386. Отíне од јёно на дрúго, али тúја ^{је} *око ку́е*.
 387. Домаћин спи́је у бачё^ињу, а сто́ка ги ^{је} *око бачё^иње* тúјка.
 388. Йма *око водени́це*.
 389. Немáло нйшта *око ку́е*.
 390. Он варди́ја *око со́вре*.
 391. Зёвњу *око ку́е* работáле.
 392. Нёма нйшта *око нйве*. Сэм чувáа теу́це. По л'ивáде *око ку́е*.
 393. Домаћица ће изнёсе тепси́у пúну и ће мáши тáмо креј плани́не. Кáже: „Овóј нека ти бйне тебе!” *Око сто́ке* вйка, за мёчке. Тóј за мёчке.
 394. Бёш *около вóде*, Л'епёнац се зóве, бёш тúј доводил'е сви́ње дивл'е.
 395. А Мúрца трчи и ла́е *око коми́ике* сáмо тáко!
 396. Ластáјце стáлно ни летёле *около нáше ку́е*.
 397. Кумбáре се мáва^{оw} *око гла́ве, око гла́ве* се врту.
 398. Заодíле тэдэ *око цр́кве*.
 399. Сэс никóје кóнце *око цр́кве* заодíле па сновáле да ткáйоу нёшто ка за пелёне.
 400. Гледáле да нё ги зáђе нйкој појáту, па по сто́ке да не заводí, да не йма нйкој гр'ёбен или фла́шу вóду, па да не зáђе *око сто́ке*. Тóј верувáле.
 401. Заóду *око те́ појáте око кóе* мислу да напрају мађи́е.
 402. Узоколíмо сви́ *око со́уре*.
 403. Тúја за сто́жар се врже, јúже дугáчко. И за нёга óвде *око гу́ше*.
 404. Омотувáле *око но́ге*.
 405. Колóмбоћ се бёре око светóга Тóме.
 406. Ал бёше тóј *око Свётог Никóле летњёга*.
 407. Нёма што дрúго већ *около сто́ке* што рабóтам.

отуд

408. Нйг имáло *отуд Љуботёна*.
 409. *Отуд шу́ме* йма јёна упалёна ку́а.
 410. И се вйде дйм *отуд Вйче*.
 411. Одвёле ме на јен-йзвор тáмо *отуд рёке*.

поради

412. *Порáди жёне* ако трёба уОн и ће ме истёпа.

поред

413. Чёшма ни бйла тúј блйзо, *порет ку́е*.
 414. По пчени́це рáсте нáј вйше, по чени́це и по ливáде. Нáј вйше тáко *поред* мёђе, *порет пчени́це*.
 415. Па нáј вйш'е бегáл'е. *Порет цр́кве* па нáј вйше се плашил'е од грóбл'а, рачунáл'е да нё тúјка йгро.
 416. Сејáа и бáгрен *поред ливáде*.

после

417. Нё ће дођо ни *после Божй́а*.
 418. Бйћи ће йма и *пóсле Нóве годíне*.
 419. И óна ће отíне из нáс *пóсле Задуши́це*.

420. *Пóсле вечéре* кэт се завршу овíја обичаи óвде.
 421. Пóсл'е га напи́ју *пóсл'е вечéре* сáс вíно.
 422. *Пóсле вечéре* кэт се завршу овíја обичаи.
 423. Девóјка се спремáла *пóсле верíдбе*.
 424. Па се радујемо за жíто *посл'е жéтве*.

пред

425. А на Прóчку кумбáре прáју увéчер *прет Прóчке*.
 426. Свéкар ни úмр на нóћ *прет Цветнíце*.
 427. Úвек добивáа плáту *пред Нóве годíне*.
 428. Тúј недéљу *прет Цветнíце*.
 429. Тóј трéба јéн мéсец *пре[д] Тодорíце*.
 430. И се обањáмо *прет слáве*.
 431. Питáмо и кúма *прет свáдбе*.
 432. Гробнíци бéгоў кэд запóје пéтоў *пред зóре*.

преко

433. Сê сáње прођóсмо *преко нáше њíве*.
 434. Прóђи *прекој рéке*.
 435. А тí ако прóђеш *прекој ливáде*.
 436. Требáло да се íде *преко никóје грéде*.
 437. *Преко планíне* сэм за трí сáат стизá.
 438. *Преко планíне* сэм дóшо. *Преко планíне!*
 439. *Преко планíне* идéмо да не умрéмо от стúд!
 440. О' Тетóо па тáмо од макидóнске тé' сéла па *преко Шáре* óвде.
 441. И мí смо прóшле дóле *прекај рéке*.
 442. И úвек идéмо *прекај рéке* до ливáде.
 443. Кóј ће [иде] *прекај ррéке, прекај чéшме*.
 444. Прóшло *преко глáве* млóго.
 445. И вíше – стрá ми íе, тóј ми прóшло *преко глáве*.
 446. Сáмо ти чíни онеј фишéци *преко глáве* – фи́ју!
 447. Јабúку гу мéташ *преко глáве*.
 448. А кэт сэм бíла куд мóје сéсре тáмо у Војводíну, снáша и сíто м'éтне *преко кúће*.
 449. Да ми намéта мíше *преко зíда*.
 450. Поблагосíљаш мáло онúј шúмку *преко шпорéта*.
 451. Тóј донéсе свéкар па *преко глáве* крши снáве кóлaч.
 452. И погáчу кршу *преко снáше*.
 453. Топíло смо имáле *прекај рéке*.
 454. *Прекај рéке* пéрем.
 455. Тúрим тéше на јéн гóлем кáмењ *прекај рéке*.
 456. Свí се брáл'е да мáво кумбáре *прекај рéке*.
 457. То је да бíне црвен *преко цéле годíне*.
 458. Ка сáк што ће дóђеш да рúчаш код нáс, тáко да ми чíниш зíјан у њíву, у ливáду и у стóку *преко годíне!*
 459. Тáко *преко цéле годíне* да ве видíмо.
 460. Ушивáне лéпо да ги *преко зíме* држи врúћо, да не изгíне.
 461. Да ги *преко зíме* држи врúћо.
 462. *Преко зíме* сéчоў.
 463. Онáј [кућа добијена] *преко Србíе*, сíне.

са

464. Тúриш четáле *са срáне* да нé би га обали́ја вéтар.
 465. Тóј тáко се стављáло, тáко смо сталáле, у сáндук код њú, нíе бíтно, *са срáне*.
 466. Дé стáне *са срáне* [стај]. Тó е.
 467. Кэт ће ги покрíје па напрáи *са срáне* у крéвет.
 468. И сá[с] *срáне* свé је готóо.
 469. *Са тéјзи стрáне* му је црвéно.

сред

470. Огњíште ни бíло *насрéd кúће*.
 471. Кá[д] дођéмо кот кúће, остáјмо што смо донéле *насрét кúће*.

472. *Насрѣд њіве била никѡа вѡда.*

у

473. *Ал сам ти рѣкла што сѣм се разболѣла у сѣстре?*

474. *Сѣм била дѡнѣс у Рѹже.*

475. *Два нѡћа сѣм спала у сѣстре.*

476. *Да нѣ га нађо, се сѣкрија у сѣстре.*

477. *Ће дѡу тѹјка у тетке.*

478. *У ћерке јājца ће узем.*

479. *У сѣстре узѣа јѡш јенѡга кѡња.*

480. *Два пѣса сѣм узїја у Иљїје.*

481. *Нїје дѡбро ако си једїнац у мајке.*

Прилог 3: Датив

1. Дóбро дóшо, дóбро дóшо, му кáжеш *гóсту*.
2. *Мáрку* да кáжем.
3. Казáсмо *газдíма* за рáбóту.
4. И *девóјке* кáже óтац.
5. Ни *сестрáми* да не кáжете.
6. Трí пúт ги кáж'ем *децáми*.
7. Кáжи ги *сéстрам*.
8. Ако мóжеш па да кáжеш *јетрвaм*.
9. А *снаáм* не казáла.
10. А тí штó нé си казáа *снаáми*?
11. Áл нé си казáла тéма *снаáми*?
12. Нé сáм казáла *родитéљaм*.
13. Којéма *женáми* да кáжем.
14. Рéко *ʸóцу*.
15. *Óцу* смо рéкле.
16. А знéш штó сáм рéкла *Ноцкéту* из Гáтње.
17. Já сéм рéкла мóје *сна́ве*.
18. Мóмци рекóше *девóјкaм*.
19. Му вíкам *мúжу*.
20. *Дагéту* му вíкам.
21. *Тéтка-Дáрке* вíка.
22. Já тóму *Шиптáру* му вíкам, мáл'и брé јóш, жíми здрáвље.
23. *Вашéму Цобéту* му вíкам.
24. *ʸÓна* вíка *Óлге*.
25. *Свекр́ве* ги вíкам.
26. Млóго смо зборéл'е *снашáми*.
27. Му се збóри *бáњáку*.
28. *Ћеркáми* нашéма нé требáло ни да се збóри.
29. Па да ги нарéди *синóам*.
30. И се нарéди *снаáм*.
31. Свéкар ће нарéди *снавáми* штó трéба да се рáбóта.
32. Лéле, кó- сам причáла *Верíне ћерке*.
33. Ё, óндак^x, *млaнéсте* [се пое], кэд íма млáда у кúћу
34. Тóму *детéту* мицкóму [му се пое].
35. Ој, Јарíно гóспóђо, лéп си пóрод родíла – *домáћице* [се пева].
36. Тóј се певáло *мицкóму детéту*.
37. И млóго смо се испатíле, áли, фáла *Бóгу*, сáг је лéпо.
38. Али, фáла *Бóгу*, штó кáжу, кóмпир, па колóмбéћ скувáмо, па тóј једéмо.
39. Помóли се *Бóгу*, се зафди.
40. Стaљáле као да се мóле *Бóгу* да би престáло због берíћет.
41. Помолíмо се *Бóгу*: Бóже, пóмози! На њíву кэт стигнéмо.
42. Нé мoгáла да помóгне нí *синóвaм*.
43. А и *ћеркaм* помагáле.
44. Да помóгне и *комицíјaм*.
45. Ће помогнéмо и овéма *женáми*.
46. Нé смо мoгáле да помогнéмо *свéма ћеркáми*.
47. А кáко смо мoгáље да помогнéмо и тéма *женáми*.
48. Мáти ми зборéла штó помагáле *терзи́ма* кэд íшле у пошијéњу.
49. Помóгла тáко *женáми*.
50. Нíкој нé помóгле тéма *селáми*.
51. И о[д] тúј гу дáдо *девéру* и *јетр́рве*, *деверови́це*.
52. А тóму *постарóму брáту* му дáле íме Дрaгóслав, кa нáј дрáг, кa слáва да га чúва.
53. А и у кúћу де је рођéна, тúја *óцу*, мaтéре, брaћáма, свéм давáла óна дарóве.
54. Плéте, ткá'е, прéде, вéзе, дару́је спрéма да дáде *свéкру*, *свекр́ве*, *девéру*, *јетр́ве*, *зáве*.
55. А и тó што зарáди мúж, *домáћíну* [даде] пáре.

56. И љѡн нѡ двѣ нѡ трѡ – извѡди пѡре и дѡде *мојѣму љѡцу Стојѡну*.
57. Нѡшло дѣте пѡ сѡм рѣклѡ: Дѡдите ги *љљку* тѡмо, жими-тѡ.
58. Нѣ, тѡтко! Дѡди пѡре *чоѣку*.
59. Дѡде *ћѣбе*, дѡде *мѡйцу*, дѡде дѡрр *дѡвѣру*.
60. Дѡде никојѣму *гѡсту*.
61. *Вѡлу* се дѡвѡ сѡл, и *дѡвѣру* чѡрѡпе.
62. Огрѡман дѡр се дѡвѡ *кѡмѡам*.
63. Твојѣмѡ *гѡедѡми* не дѡво сѣно.
64. И *свѣкрѡми* се дѡвѡло дѡр.
65. И *Крстѡне* сѣм је дѡлѡ.
66. Дѡдем га *свињѣ*.
67. *Кѡму* нѡј више дѡ дѡш.
68. Дѡдите ги *љљку*, и мѡдожѣње.
69. Се дѡвѡ *кѡму* свѣ, дѡлѡ дѡр *ѡцу*, *брѡту*.
70. *Брѡту* дѡдо дѡрѡсѣ.
71. *Домаћину* дѡ дѡде пѡре.
72. Бѡг ги дѡѡ зрѡвлѣ *попѡам*.
73. Дѡр сѡм дѡлѡ свѣм *мушкѡрѡцѡм*.
74. Мѡле смо ги нѡге *свѣкрѡвѡм*.
75. Нѣки дѡнар *ће* га дѡш зѡ *ћѣљ вѡчѡрам*.
76. И тѣј њѡве дѡле *чѡчѣвѡм*, ѡко нѣ се кѡже *дѡдѣвѡм*.
77. Нѡј нѡпре дѡдѣмо *синѡам*.
78. Зѡ *Ђурђѣљдѡн* се спрѣми и *брѡвѡм*.
79. Одрѡ нѣ *ће* лѡјѡ нѡ тѣбе ѡко мѣтнеш мѣсо ѡвѣмѡ *кѡчићѡм*.
80. Пѡ *ће* је дѡде *снѡше*.
81. И *Дулѣту* [дѡде] чѡрѡпе.
82. Јѡ дѡдем *јѣтрѣве*.
83. И *жѣне*, *стрѡне*, свѣм до јѣнем сѣм ги дѡлѡ дѡр.
84. Нѣшто, бѡже, и *мѡдожѣње*, свѣкру, *свѣкрѣве*, свѣм се дѡвѡ.
85. Се дѡвѡ *мѣшѡље*.
86. *Свѣкрѣве* дѡш дѡрр.
87. Пѡ се дѡде *стоке* дѡ појѣде.
88. Нѣмѡ *ж'ѣне* дѡ дѡде.
89. Нѡси *свѣкрѣве*, и дѡдѣмо *стѡке*, нѣ смо дѡвѡл'ѣ *стѡке*.
90. У петѡк љѡтру, смо дѡвѡле – *мѣшѡље* коѡ ни месѡлѡ кој ни умљѡ.
91. *Свѣкрѣве* сѡм дѡлѡ дѡрр.
92. И *Крстѡне* сѡм је дѡлѡ. Те тѣј гу се извѣле што сѡм је дѡлѡ јѡ *Крстѡне*.
93. Нѣмѡ *ж'ѣне*, *домаћину* пѡре! Дѡде му ѡцу, *домаћину*.
94. Пѡ јѣно увѣчер тѡј дѡдем *крѡве*.
95. Љѡди имѡло што имѡле мѡтѣрѣлѣ, мѡти ги спрѣмѡлѡ свѣ тѣше дѡ ги дѡде *ћѣрке*, ѡ јѡ нѡш'тѡ.
96. Дѡ дѡде дѡр и *тѣткѡм*.
97. ѡко дѡдѣте *комѡићѡм*.
98. И посли тѡј цѡк дѡш *свињѡмѡм*.
99. И твоѣмѡ *снѡвѡм* дѡвѡ.
100. Дѡдѣш *ѡљцѡм*.
101. Нѡт се дѡвѡ *дѡвѡјкѡм*.
102. И *снѡвѡм* дѡвѡ.
103. Дѡј сѣно старѣмѡ *гѡведѡми*.
104. Прѡво дѡдѣш ѡл *ѡвѡцѡм*, ѡл *крѡѡм*.
105. *Крѡвѡми* смо дѡвѡле и тѡлу дѡ јѣдо.
106. И тѣмѡ *крѡвѡми* [дѡдемо] тѡлу.
107. Немѡло сѡл дѡ дѡдем нѡ *ѡвѡцѡми*, нѡ *козѡми*, нѡ *крѡвѡми*.
108. ѡко имѡш, дѡди и *јѡнићѡми*.
109. Дѡдем *кѡчѣту*.
110. Бѡрѡјте кѡје ѡћѣте [имѣ], тѡј дѡјте *дѡтѣту*!
111. Изѡвијѡмо ѡнѡј зѡлѡк лѣбѡц и *кѡчѣту* дѡдѣмо.

112. По никóлко зрна свако́му *пилéту* [дадемо].
113. Чик се да́де и *говéду*.
114. *Девојчéту* се да́де.
115. И во́му и то́му *кучéту* даде́мо.
116. Јенóму *кучéту* у сéло нико́ј му тури́ја óтров.
117. Трéба свéма ако да́деш јенóму *детéту*.
118. Никóлко зрна и то́му *пилéту* [се даде].
119. Да се да́де *кучéту*.
120. Нит́ има да да́де то́му *говéду*.
121. Да́ј сéно старéма *говедáми*.
122. Да́ј сéно *гоедáми*.
123. Да́ј сéно тéма *гоедáми*.
124. Да даде́мо *гоéдам*.
125. Уба́о ако да́деш и старéма *говедáма*.
126. Нé се сéћам ал б́ило да даде́мо и тéма *говедáма*.
127. И и да да́деш детéту, девојчéту.
128. И како́ да не да́дем *девéру*.
129. Чоколаду гу кúпи па гу да́де *деца́ми*.
130. Ако увáтиш сáм м́ше па да да́деш тéма *мачка́ми*.
131. Нећа́ле да да́до рабóту другéма *терзи́ма*.
132. Нóси *свéкру*.
133. Ће нос́имо во́ду и онéма *говедáми*.
134. Кóј ће однесéте сóл *говедíма*?
135. *Брáту* ће однесем, и *свéкру* да има.
136. Однесов ги *сна́ве*.
137. Ће однесéмо *кра́вам* б́нгур.
138. И свé што се однесе́ *женáми*.
139. Ко́éма *женáми* да однесем?
140. Однеси сéно *кравáми*.
141. *Козáми* кэт се однесе́ [храна].
142. При́чо како́ никóји однеле дарóве *судии́ма*.
143. Па м́и ће однесéмо сóл и тéма *говедíма*.
144. *Воло́ам* однесéмо сóл.
145. И донéла *ћéрке*.
146. И óна исто онод́ила, али óна кúму óће да остáј, óна *ћéрке* остáјла.
147. Млóго што знáле, а нијéна нејћа́ла да остáи ни *сна́ве* ни *ћéркам*.
148. *Постарéма сестрáми* донéа дáр, помалéма ништа.
149. А тéма *гоéдам* н́кој ништа нé донесуáле.
150. Ё – в́ика – *Стáнку* мóра да куп́ите ципéле или чизмичи́ће!
151. *Милéту* му плат́иле пов́ше
152. *Мртвáку* се т́ра под јéну и по[д] дрúгу м́шку кршчи́ће.
153. Кэд бóлу у́ши, мљéко смо турáл'е *деца́ми*.
154. Турáл'е смо сóл'и и *кравáми*.
155. Оздóл т́ри [пелéну] *детéту*.
156. И овóј, коломбóћно бра́шњо замéси па т́ри у чара́пе и óбуј *детéту*.
157. Турáле јáрам, свéкру и *свекр́ве*, а не *сна́ше*.
158. Обýје је свéкар ципéле *сна́ше*.
159. Па пóсле кэ[д] трéба да йдоў да лéгноў да ги опéре нóге [...] П́рво *свéкру*, па пóсле свéма.
160. Јá сэм м́ла [ноге] *девéру*, *свéкру*.
161. А да мóгу óтров да онóдим м́шам.
162. *Кра́вам* се пос́пе. У трло и *о́уцам*.
163. Н́кој сéга *комиши́јам* не мéси.
164. Испредéмо па мэст́имо, бóју куп́имо и чара́пе да сэплетéмо нáми *женска́ми*, па ги навезéмо, па сýкње ткајéмо. Мэст́имо.
165. Тé свé сэм плéла јá *мојема деца́ми*.
166. И тáко сам јá рад́ила *мојема деца́ми*.
167. Никóје јáјце да се свáри *де́цам*.

168. Ако пра́иш ма́ји́е *кра́вам*.
169. Вржува́ле *ко́њу* на гри́вну ча́рапе ли, пе́шкир ли, би́ло што да га да́рујо́у и ње́га.
170. Жи́ми ти́, *Бе́хи́ру* [му напра́ле цркву]. Па прекрсти́о се он.
171. Е, па та́дт та́ко ће́мо, у плани́ну. Истери́мо сто́ку *чобани́ма* под ру́гу.
172. И од оно́ј це́ло ле́пче *обе́ма воло́вам* ги скр́ши, пона́пре њи́ма ги да́де.
173. Укра́дне је́ну кра́ву, воло́ве *љу́ди́ма* кра́ље.
174. И мо́јема *сино́ам* узе́ше ис ку́ће.
175. *Ма́чкам* узе́ше ма́чи́ће.
176. И је́л'е ги кукуру́з^с ове́ј две́, три го́дине, је́л'е ги кукуру́з^с л'у́ди́ма.
177. Јено́му *детету́* да му се сло́ши по пу́ту.
178. Му је по́ те́шко овóму *магарету́*.
179. *Врапчету́* му се чини́ло.
180. Ни́шта му не́је ни оно́му *детету́*.
181. Ни то́ј не́ ги ва́ља *тво́јема* *ћеркам*.
182. Ни́шта му мо́јему *детету́* не́ сметáло.
183. [Ва́ља] да гу се гри́е мле́ко *бачи́це*.
184. Сла́бо то́ј... А от каме́љице, о[д] то́ј пови́ше у́ши ги проводи́ле *деца́ми*.
185. Ра́мѐно зату́кну *човѐку*.
186. И вими́ћи оте́кле *кра́вам*.
187. Ка́д му па́дне пр́ви зу́б *детету́*, уземо́ за́лче ле́ба и уземо́ то́ј зу́пче.
188. Зу́б се искрши́ја и то́му *детету́*.
189. Ни *кокóшкам* не́ ги иска́ча ја́јце.
190. То́ликвѐма *кра́вам* ги секну́ло мле́ко.
191. Овѐма *оу́ца́ми* секну́ло мле́ко, а те́ма ни́је.
192. Не́мој ни те́ма *мечкам* да ди́раш мечи́ће!
193. *Зѐам* де́ца да ги уми́роу.
194. *Наше́ма* *ћерка́ми* не́ ги останува́л'е де́ца.
195. Оти́шле му́жи на рабóту и мо́јема *сестра́ми*.
196. Она́ н... оста́ла е удови́ца, му́ж је умре́ја *те́зи сна́ве*.
197. Да ги се уву́че ву́к у штáлу *Станковѐма* *говеди́ма*.
198. Мо́ја срíна Ле́пка, ба́ба, *те́зи* *Динке* ма́ти што би́ла.
199. Нај ви́ш'е је кри́у ма́тичар ни́кој што би́ја, *матѐре мо́је* ги би́ја чича.
200. *Моѐ́зи* *ћерке* сна́ва. И она́ да́ла куму́. И свѐм на́ми по ку́ће.
201. Ма́ти *мѐму* *де́де* роди́ла четрна́ес дете́ти.
202. Си́н *те́зи* *же́не* ми прича́.
203. И на́ши ста́ри, је́н стри́ц *мо́му* *оцу́*, га скрасти́ја.
204. У трѐм уле́гов *мо́јему* *свѐкру* сестри́чић.
205. Јено́му *детету́* ма́ти.
206. Овóму *детету́* ма́ти.
207. Она́ј ма́ти то́му *девојчету́*.
208. Да би га уби́ја ка́д насипу́је на здрави́цу, *на ве́чер* *Митровда́ну*.
209. *На ве́чер* *Ђурђевда́ну* по́јоу дево́јке.
210. Припреми́мо свѐ што трѐба за сто́ку *на ве́чер* *Ђурђевде́ну*.
211. Уси́ри га сѐг^к *на ве́чер* *Ђурђевда́ну*.
212. *На ве́чер* *Ђурђевда́ну* ђаци но́су књи́ге у цркву́.
213. А то́ј йма *на дѐн* *сла́ве*.
214. Има́мо го́сте *на дѐн* *сла́ве*.
215. Све́ћа се па́ли *на ве́чер* *сла́ве*.
216. Штó спрема́те *на ве́чер* *сла́ве*?
217. Смо се спрема́ле *на ве́чер* *сла́ве*.
218. И куд на́с повáле *на ве́чер* *сла́ве*.
219. Кума́ али старо́га свáта трѐба у че́ло *астáлу*.
220. У че́ло *трпѐзе* [седи] кум.
221. Кум ни би́ја у че́ло *сóвре*.
222. Кум у че́ло *сóвре*.
223. Ба́ш у трену́так ка́д на́пи́ва у *и́ме* *сла́ве*.

224. Кэд наздравује у *іме славе*.

Датив с предлозима

према

225. И ће се обаћамо *према славе*.

226. *Према Божјић* донџсоў бџњак.

227. И іде се на грџб *према сваки празник, према Божјић*.

228. *Према Бурђевдэн* набџроў.

229. *Према Бурђевдэн* китімо на кућу од врбе.

230. Шџс свџће кџт ће испуни, онда іде само *према празніце*.

231. Јџну нџћ *према пџтак* спиџемо заџно.

232. А *према тџрник, према четвџтак, према субџту*, тџј смо раділе.

233. „Не работџте *према срџде, према пџтак*, ће ви изгџру каланцурке руке.”

234. Трџба да се пџзиш *према Задушніцу*.

235. Смо месіл’е *према л’уде*. По четіри, по пџџт црепұл’е.

236. Снаша се бирџла *према фамилиџе*.

237. И смо маџтіле рџзно, рџзно *према бџје* што ни требџла.

238. Зборџла ми маџти што мџж трџба да біне *према жџене*.

239. Се біра веџином *према бџје Су*.

240. Жџена ваља да је *према мџжа*.

241. Па да ўзеш снау *према сіна*.

242. Снаа нџ ми біла бџш *према сіна*.

243. *Према чџвџка* како радіја.

244. *Према дџнџињџ* врџме како-је, мі млоџо пџ тџшко смо живџле.

245. Нџси *према могуџњџс*.

246. Ал’и, донџгде па *према годіне*, јџпе дџбро сџм.

247. А младожџња *према сватџџе*.

248. Да се понізи *према људе*.

249. Да л біја слџчај, да л біло нџшто да смо погрџшіле истина *према Бџга*, не-знџм, али да ни се десіло трі да ни фалиле, баба стџлно ни пребацуџла за тџј.

250. А тџ’и, тџј *према Нџрџис*, та’и камењџр, тџ’и біло неки-пџт град’.

251. Тџ’и] је от куће *према нџше куће*.

креј

252. Іди тџмо *креј свџкра*.

253. Нџ сџм ішла ні натџмо ні навамо *креј Прізрен*.

254. И свџ тако нџћом іди, іди, іди *креј Бујџнџвац*.

255. Пџсле овамо *креј Морџве* [ишле у цркву]. Како се викаше тџј цџква? Летніца.

256. И кџ’и ће отинџте тџмо нігде *креј Морџве*, чувџјте се!

257. А дџца отидџше *креј људе* што біле до рџке.

258. Не помаџа ни сві да трчіте *креј сџўске њіве*.

259. А он потрча *креј Милосџа*.

260. Трчіте *креј Берџџе*.

261. А ако бџгоў *креј планине*, іма Шиптџри тџмо.

262. И да бџгамо *креј Љубџтен*.

263. Кој ћ[е] идџте *кри Јџжінџце*.

264. Побџгџше *крај Лепџнац*.

265. А кџд отішле нџши *кри сџўске топіла*.

266. И тџј кџт се рџди, кџд нџћџу више тџга кџма, изнџсоў дџте на пџтџ и кџј найџе прџрви *креј-тој-дџте*, тџј да му тџри іме.

267. И да-не-се окрџне *креј њіве*. Нџ сме да се окрџне, само праџ да глџда дџ ће іде.

268. А се окрџнем *креј Лепџнац*.

269. Окрџни се *кри мџжа*.

270. Па ће се окрџне *крај мџсец*.

271. Окрџни се *креј сџло*.

272. И стџлно поглџдује *креј обџрње вџрата*.

273. Се искіда онај цвџт и ујџтру се оміјџш сџс вид-виду и глџдаш крџз онај вџнац *креј слџнџце*.

274. Па мџтни нџшто *креј міше*.

275. Ўзе домаћица онўј тепсију и *крај сéвер* гу дўва.
276. Прво *креј слўнце* дўнеш', па пóсле *креј сéвер*, па *креј ўсток*, па *зáпат*.
277. Ѓá вўчем *креј брáта* његоўо, óн онóј мóје *креј сiна*.
278. Свáку годiну терiле óўце *креј Брезóјце*.
279. Па *креј корiта* прскај.
280. Домаћица ће изнéсе тепсију пўну и ће мáши тáмо *креј планине*. Глўдам *креј сéло* тáмо.
281. А óн прóђе *креј тáтка* и нé га вiде
282. Имáло тáмо *кри Призрен*.

Прилог 4: Општи падеж

1. Ал'и кућу смо немал'е.
2. Тóј имáле смо *сóбе*, али немáло за свé.
3. Овија што немáле *воденицу* мљéле код нáс.
4. Што íма *грање* надóл'е и упл'етéно је
5. Ёмоў бићи *гол'еме кóсе*.
6. Нé-сме дрво да се исéче што íма *имéлку*.
7. *Слунце* да сниéш, тó[j] је дóбро.
8. Онú оснóу, немáл'е *пáре* да кúпу пáмук, па по тóј прéл'е оснóу.
9. Овија што ёмоў ка *кучинске шáпе*, тíја нé се јéдо.
10. А кáко смо видéле, нíкој нéма *пáнке*, тáко да нé смо јéле ни јенóга, нíкат нé смо нáшле тóга Вíко да нéмáш *мађíе*.
11. Кóј нéма *кóш*, на тáван гóре чúва.
12. Тóлко ёмоў *вóљу*.
13. И нéмоў *ж'íто*, нéмоў *брáшњо*.
14. Имáмо *сирéње*, имáмо *мéсо*.
15. Нé смо имáле ка сéг *шпорéте* па пот сáч.
16. Имáле смо *нáшу воденицу*. *Воденицу* имáле повишíна.
17. *Гúвно* смо имáле. Помéтеш га сабáјле, нарéдиш снопúе.
18. Тáмо имáле смо свé лéпо, *опрéму*, на прíмер.
19. И тáко сэм плéла, сэм ткáла, имáле смо *конóпле*.
20. Имáле смо свóје *топíло*.
21. Свí, свáк свóје *топíло* имáа.
22. Нé смо имáле *купатíла*.
23. Кэт сэм се удáла, имáле смо вíше *овéј гумењáче, пáнке*.
24. А по нíкој прáју, кобáјáги, кэт спáзу па њóјно што íма *тéше, чарáпе* ли, *фенéло*, мéтно низ
25. И íма нíске *грањеке*.
26. Имáа *фамилију дóбру*.
27. Тáко ширóка, па *ручку* имáла. И лúпа!
28. Кóј имáа *мáшине*, али нáпре немáло нíкој.
29. *Крчáже* смо имáле тэд°, од зéмл'е прáсно.
30. А и фна íма *тé старе фрéске*. Јéс.
31. Имáле *бачéњу*,
32. Ни ^уфн нéма нí *ципéле*, нí *чíзме*, него и ^уфн *опáнце, врпце* он, он па бéле, нéки и црне врпце.
33. И сéга лúди гледáле нíкој на телевизор – вíкоў да нíје дóбро да íмáш *јéлку* или *бéло дрво*.
34. Ё, овáмо пóсле дрúго сóпче, ка за зíму ми бíло, *кофтáрче* смо имáле тíј.
35. Крáљ кэ[д] дóшоў, од осáмнаéсте годíне навáмо, нáши прíчоў да имáле *орúжје* óвде.
36. Али нéшто га спречíло. Óни му рéкле да трéба нíкој да остáне óўде. И дéда не отíшоў. А дéда имáа *стрéжћу никóу*, знáм да чéсто нáми ни причáа.
37. Мíро сéг имáа *нику-мáску*, лéле – мéне ми бíло стрá да га глéам.
38. А мóа бáба, пúно, *јéну рукáјцу* íма, пáре и жíто.
39. Ё, пóсле, онóј жíто, имáмо *мáшину*, рúчно се вртéла мáшíна.
40. Па кóлко жéне бíле, имáла свáка посéбно *свóу сóбу*.
41. Кáко-кој имáа *њíву*, смо вадíл'е, а овија дрúги, *бéдно мéсто* имáл'е.
42. А дé гу нáшл'е Слободíна! Имáл'е *намéру* да ми запáлу кућу.
43. *Јеличíће* имáле да се нóсу.
44. Имáмо мí тáмо у Вíчу *камéње*, па íма онé^ј рáзне тé^ј трафке.
45. Жéна ми имáла *ковчéзе* тóј врéме, а знóш, сэбрáла свé онé^ј ћил'íме, бeљóве.
46. Јá из вóјске сэм дóша, *кáпу* нé сэм имáа, мóа комáнда ми дáла.
47. И тúј мáти кáже: „Óвде нíкэт *мíр* нé ће имáмо. Бéгај!”
48. Мíро сéг имáа *нику-мáску*, лéле – мéне ми бíло стрá да га глéам
49. Имáле и закопáни лúди дóста, што ги откопуáле нáши, и да имáле свí *крстéве*.
50. Свекрва имáла *сúто* у рúке.
51. Одозóра, јóпе, кóј имáја *од óфце онé^ј ткáне бeљóве*.
52. Имáмо *цркву* Светóга Димитрíу.

53. За Видовдэн *ружыцу* смо узимал'е.
54. А ка за још јён мѣсец имамо *жыто* да умел'ѣмо.
55. Ўвек имало *мѣсо* и *мрса* и сапун смо пражле..
56. И тај донэ, на Бањи-вѣчер, тај кóј има'а *рыбе*, кóј мог'аа да нађе.
57. Лазарыце имале на глау *челэнку*, староврэмске тэј челэнке напре.
58. Свѣкар, му было пуно срце, имаа *фамиліу*.
59. Немој да се излази јер да би дэте не имало *онéј огъеніце, вргіце*.
60. А дэда имаа *стрéђу никóу*, знам да чэсто на́ми ни причаа
61. Кра́ль кэ[д] дошоў, од осамнаэсте годіне навамо, на́ши прычоў да имале *ору́жје* óвде
62. Ё, овамо по́сле дру́го со́пче, ка за зыму ми было, *кофта́рче* смо имале ту́ј.
63. Сталяале – не́кој *ко́ньски трéнь* имале, па су́ве лутіке, па лу́к, па се бесіло то́ј на врата да не улéно у ку́ћу.
64. Смо се'ал'е ченіцу, смо се'ал'е, *грá* бо́л смо имал'е, кóмпир на́ш.
65. Кра́ль кэ[д] дошоў, од осамнаэсте годіне навамо, на́ши прычоў да имале *ору́жје* óвде.
66. А кэд нимала кру́ьяча, правіле му́жи ко́ш, смо зва́ле кóшэ.
67. Já сэм остала по́сле, од две-годіне ме оста́јла мэне, а старéе сэ́стре сэм имала још двé, и бра́т ми óнда не́ смо имале ни́ш'та, *лэба*, та́ко было вре́ме
68. На́зад ус тра́п да се іде, на тра́п ни была та́ј воденіца, дэ смо имале ми *воденіцу*.
69. Óн како́ бй́ја кот сто́ке, уну́тра óни ўзи пу́шку не́гоўу, има'а *шарéну, лэ́пу пу́шку*, ўзи не́гоó, ста́и нй́ну пу́шку.
70. Имале *бачéньу*.
71. А та́мо сэм имала *чéшму*. У мавалу, јéс.
72. *Крчáже* смо имале тэд°, од зéмл'е праéно.
73. Кóј имаа *маши́не*, али на́пре не́мало ніко́ј
74. Та́ко ширóка, па *ру́чку* имала!
75. Кóј има'а *ко́мпіре*, кóј има'а было што напраéно.
76. А́ли што́ имале – *коскй́че, овóј дугме*, іскідоў и ту́ру ту́ја на ту́ј чéшму и да пі́жоў во́ду.
77. Имаа *фамиліу* дóбру.
78. Не́ сэм имала *но́шче* сэ[с] сэ́бе.
79. *Колéнке* смо имале то́ј вре́ме.
80. Кэ́т сэм се уда́ла, имале смо ви́ше *овéј гуме́ья́че, па́нке*.
81. Имале смо *сво́у воденіцу* донéгде.
82. Já сэм се мандра́а, сэм имаа *маши́ну шивáћу*.
83. Како́-кóј имаа *могу́тњос*, та́ко.
84. Не́ смо имале *купаті́ла*.
85. Та́мо имале смо свé лéпо, *опрэ́му*, на пры́мер.
86. *Грeпчй́ће* смо имале.
87. И та́ко сэм плéла, сэм тка́ла, имале смо *ко́нфлэ*.
88. Имале смо *сво́је топі́ло*.
89. Сві́, свáк *сво́је топі́ло* имаа.
90. Мй́ смо имале *јéно др́во*, двé.
91. Сла́бо, рéтко кóј имаа *кру́шке* тэ́да.
92. Не́ смо имале ка сéг *шпорéте* па пот сáч.
93. *Та́ј обичáј* смо имале ўвек.
94. Ё́т, *та́кве му́ке* ни има́ја óтац.
95. Мй́ смо имале *јéно др́во*, ту́ гóре испо́ цркве.
96. Не́ смо имале *тé опéнце*.
97. А има́мо, éве, *дозво́лу* – ре́ко – мй́ не бeга́мо!
98. А істíна смо имале *обја́ву*.
99. Па смо имале *пу́шку*.
100. *Гу́вно* смо имале.
101. Мй́ смо имале *стрéђу* – не́ ни се десіло што́ не ва́ља.
102. Па *станчй́ће* смо имале – ста́пче, па рецка́но од лэ́ске.
103. Има́мо *сирéње*, има́мо *мѣсо*.
104. Мй́ смо имале на́ј далéко та́мо *ливáде*.
105. Цр́ни в́рр има́мо *м'э́сто*, та́ко га вика́мо, па се доселі́ле гóре.

106. Он викáа да имáа *гáһе*, áл у тóј врéме нé-знам ни дá л имáле *гáһе*.
107. *Опáнце* на нóге смо имáле.
108. *Имáње* смо имáле *велико*. *Зéмљу*.
109. И нé смо имáле тóдэ *пráшак* да се прашкíра, него тáко посеjéмо.
110. Смо одвáлале – *вiле* имáмо, *дрв'éне*, па сáс вiле подiзaј нaтáмо, нaовáмо.
111. Мi смо имáле *кyһу* дóле, сáге бáш чéшма де jе.
112. Имáмо *ливáду* до шyме.
113. Пóсле нé сáм имáла ни *могyтњос*.
114. *Кáце* смо имáл'е.
115. Имáл'е смо дóста *сiр*.
116. Ё, пóсле имáмо *онóј конóплe*, што се сеjáло конóпл'е, па стáльáмо мáло крoз онóј блáто.
117. Имáмо *колибу*.
118. Имáмо *воденицу*.
119. Ё, кэт се осyш'и пóсл'е свé, имáмо *jéну дáску*, кáже се мaльiца.
120. Стáймо тyј рyчице, и чyкaј, чyкaј! Ё, пóсл'е кэт се ишчyкa тóј, па имáмо посебнó *гребéне* што се чéшлá.
121. И ако пéреш, смо имáле *тирáјку*.
122. Пoзнáвow се, кa инекциjе дa примáа.
123. Имáле *гребéне рyчне, мáле*.
124. Кóј имáа *сiр*, кóј имáа *мл'éко*.
125. Понáпре имáле кэт се гнóјле нйвe сáс онéј óўце, кэд имáле *трла*.
126. *Ђyбре* нé смо имáл'е дa метáмо.
127. А онéј л'этне *сл'iве, тé* имáмо мi.
128. Пa нé смо имáл'е *орyжe*, нé смéл'е дa ни дáдоў, já нé-знам зáшто.
129. *Обyкло* смо имáл'е свé.
130. Нé сáм имá'а *кáпу*.
131. Некако сéм имáја *стр^јһу*.
132. Имá'а нéку *пyшкy*, кa пoзлaһéну.
133. Сáм имáла *петнáес годiне, шeснаéсту годiну*.
134. Смо имáле *стáру кyһу*.
135. *Сóвре* смо имáле.
136. Имáле смо *матiке*.
137. Трoшiмо гa, имáмо *тyј мaшину*.
138. Тэд нé смо имáле ни *срyју*.
139. И *борiну* смо имáл'е.
140. Смо имáле кaо *кaчичиһе*.
141. *Сóвру* имáле.
142. Já сáм имáја *кáзан* у двóр свóј.
143. Смо имáл'е *воденице*.
144. А имáте *мáкóве?*
145. Смо имáле *нáһви*.
146. Свáкa нйвa имáла свóје *трло*.
147. Жéне рéду кáкo бiја, кáкo имáа *мyкe*, кáкo свé.
148. Брáт ми умррjа, пa já сáм имáла *сéсрин мáфес*, сáм носiлa зa сéсру.
149. Мавáлa имáла, голéмо *топiло* имáла.
150. Тóј вретéно имáло *нéке пёрjа*.
151. „Ó, мáмо, сáк һe имáмо *пáре*, кyпус һe прoдaдéмо.“
152. А пóсле кэт прóђе Бóжиһ, тáкo пa имáмо *Водице*.
153. Нé смо имáле нi *видéло*... нi *сиjалицу*, нi нiштa
154. Калaнцyркe вiкoў дa имáле *зyбе* кa гребéни онiја што се чeшлáлa вyнa сáс нй, конóплe, сэз гребéне.
155. А дéдa имáа *стрéјһу никóу*, знáм дa чéсто нáми ни причáа.
156. Имáл'е *плyг* Рaло*.
157. Ё, пóсл'е имáмо онáј рáшж што сеjéмо, пa очукнéмо, пa пóсле онéј jyжa прáјмо.
158. Конóплe ймa посебнy *кудéлькy*.
159. Ёт, дa ти кáжем, áкo дa вiдиш, й *вретéно* ймaм, й *кудéльу*.
160. А кóј ймa *óўце*, óни мóрa дa jéдо сéно.

161. Ѐмаш' *никоју и'ѣрпу* или *никој* пакет.
162. А *има* *никој* па *тѹри* *кѣд* *узаври'ѣ* *прсѳлак*, па *тѹри* *јѣ*.
163. *Има* и да *попијѣ* *нѣшто*, *кој* *има* *ракију* *ѣ* *попијѣ* *двѣ*, *три* *чѣше*.
164. *Имамо* *ми* *тамо* у *Вичу* *камѣѣ*, па *има* *онѣ* *разне* *тѣ* *трафке*.
165. А *моѣ* *бѣба*, *пѹно*, *јѣну* *рукају* *има*, *пѣре* и *жѣто*.
166. А *кѳжуф* *има* и *рукаве* *као* *капут*.
167. *Кѣт* *си* *бија* у *војску*, *ти* *мѳраш* да *имаш* *пѹшку*.
168. *Наберѣмо* *цвѣѣ*, *босѣлак*, *свѣко* *цвѣѣ* *што* *имаш* *по* *бѣшче*.
169. *Кѣд* *има* *јѣѣца*, *сѣс* *лѹк*, *муѣеницу*, *сѣрр*.
170. *На* *верѣгу* у *котлѳве* да *се* *згријѣ* *вѳда* па да *покиснеш'ѣ* *тој* *тѣше* *што* *имаш*.
171. *И* *сѣпем* *тој* *мѣсо* *што* *имам*.
172. *Ил'и* *газѣрче*, *ил'и* *борѣна*, *ил'и* па *никој* *има* *ѳгањ* – *налѳжи* па *вѣчѣра* на *тој*.
173. *Ѵфце*: *ако* *је* *нѣка* *калушѣста*, *се* *зѳве* *калѹша* (*ако* *има* *ники-знак* *ка* *зрѣца* *око* *ѳбраз*).
174. *Под* *јастѹче*, *оздѳл* *колѣпка* *тако*, и *мѣло* *сѣнце* *му* *тѹриш*, *кој* *има* *вѹну* – *вѹну*, *кој* *нѣма* – *сѣнце*, *ѳндак* *јастѹче*, у *јастѹче* *тѹј* *лѹкац*, у *јѣно* *цѣкче* *мѣло*, *ка* *тоѣчко*, *саши'ѣно*, *мѣло*.
175. А и *ѳна* *има* *тѣ* *стѣре* *фрѣске*.
176. *Имам* *ладник* *за* *шушѣѣ*. *О[д]* *дѣске*.
177. *Тѣј* *ѳчи* *има* *тај* *што* *се* *врати* на *сѣсу*.
178. *И* *има* *ниске* *граѣѣ*.
179. *Ѵте*, *имам* *миша*.
180. А да *ми* *на'ѣш* *пѳсле* *тѣ* *што* *квѣчиш*, *имам* *јѣѣца*.
181. *Има* *пѣре* *бѳл*. *Пенсѣ'ѣ* *голѣма*.
182. *Имаш* *друштво* *твѳѣ*?
183. *Сѣ* да *имаш* *ѣзлаз*, *ѣ* *бѣгаш*
184. *И* *срповѣ* *стаиш* у *туј* *богубраду*. *И* *тој* *цв'јѣ* *донесеш* *дѣма*. *И* *идеш* *по* *пѹту* *А* *кој* *те* *сретне*, *ти* *вѣка*: „*Миш*, *миш!*”
185. *Четрнаѣс* *годиѣне* *кѣд* *имаш*, *лѣпо* *пѣваш*, а *сѳг*, *жити*-*јѣ*, а *штѳ* *нѣ* – *не* *пѣвоѹ*, *ништа* *Плачо*
186. *Кѳлко* *годиѣне* *ти* *имаш?*
187. *Ѵн* *тој* *има* *зѣнат*.
188. *Т[ѣ]* *идем*, *имам* *три* *дѣцу*, *нѣка* *ми* *су* *живѣ*, *ћ[ѣ]* *идем* *од* *ѳвде* на *бачѣло*.
189. *Има* *онѹј* *сѳверу* да *ги* *стаи* *около*, и *свѣ* *се* *сѳберѣмо*.
190. *Ѵте*, *имам* *тамо* *слику* *што* *смо* *се* *сликале*.
191. *Кукаѣѣ* у *рѹке*, *свѣки* *лазар* да *има* *кукаѣѣ*, *марамѣца* *преко* *нѣга*.
192. *Кѳѣ* *ѣ* *има* *нај* *голѣм* *пламен*.
193. *Има* *урочѣѣве* *ѹѳчи*.
194. *Онѣј* *што* *има* *пѣнке* *ка* *свѣѣске*, *тија* *се* *јѣдоу*.
195. *Кѳј* *има* да *дѳ'и* – *дѳ'и*, *кој* *нѣ* – *по* *л'ѣк* *мл'ѣко* да *му* *дѣш*.
196. *Кѳј* *има* *велики* *двѳр*, у *двѳр*.
197. *Кѳј* *има* *штѣлу* *де* *држ'иш* *стоку*, и *тамо* *напрају*.
198. *Кѳј* *има* *плѣвн* *'у*, *напѹни*.
199. *Кѳј* *има* *сврло*.
200. *Тамо* *имамо* *тај* *разбој*, па *има* *тѣј* *чкрепѹшке*, па *вратило* *се* *каже* *онѳј* *што* *се* *сабира*.
201. *И* *имам* *онѳј* *буцѣло*.
202. *Ако* *имаш* *рѣдѣ* *ѳѳбар* да *правиш* *нѣшто*, *дѳбро*; *ако* *нѣ* – *тако*.
203. *Ал'и* *ако* *смѣјѣш*, *ако* *имаш* *жѣто*.
204. *Нѣ*-*сме* *дрво* да *се* *исѣче* *што* *има* *имѣлку*. *Што* *има* *граѣѣ* *надѳл'ѣ* и *упл'ѣтѣно* *је*.
205. А *овѣј* *има* *пѹѣца* *млѳго* *тѹј*
206. *Окрѹгли*, па *има* *ка* *рѹчку* *мѣлу* на *тѹј* *страну*.
207. *Како*-*кој* *има* *апѣтѣт*, *кѳ[j]* *је* *пѳ* *арбѣп*, *кѳ[j]* *је* *пѳ* *врѣдан* – *уграби*.
208. *Кѳј* *има* *пл'ѣвѹ*, *однѣсе* *тамо* *ако* *има* *мѣсто*.
209. *Кѳја* *знаѣ*. *Жѣне* *што* *прају*, *што* *гѣсу*, *има* *тѣ* *никѳѣ* *каменчиѣѣ* *разне*, па *тѹроѹ* у *жѣрѣѣ*, у *чѣнак*^х.
210. *Млѣда* *има* *крчажѣѣ* у *рѹке* и *ѣдош* на *чѣшму* *за* *вѳду*.
211. *Дрчиш* *ка* *кѳла* *ако* *ѳѣш* да *имаш* *кѳла*.
212. *Кѳлко* *нѣѣве* *имаш* *тѳлко* *тѣј* *крсѣве* да *направиш*.
213. *Тамо* *донѣсѳш* *лѹди* *слаткиѣше*, па *кој* *има* *пѣре*, *повѣде* *дѣцу*, *кѹпи*, *прош'ѣтош* *дѣца*, *се* *изѣгров*.
214. А *па* и *ѹѳне* *правиѣ* *штѣту*.

215. А после напрайле *сандуце* о[д] дрвѣта.
216. Прайш *зељаник*, вѣриш *коштање*, *калапѣ*ку пѣчеш, *рибе* прѣжиш.
217. На нѳге смо имѣле што закољѣмо говѣдо, па направимо *опѣнце* од говѣдо.
218. Прайла сѣм *црепѣ*бу као дѣте.
219. И напрају *бачило* тѣја.
220. Увек имѣло мѣсо и мѣсѣ и *сѣпун* смо прѣјле.
221. Овако на вѣрата прѣјмо *венчиће*, па наберѣмо *рѣзне траѣ*ке да окупѣмо дѣцу.
222. После кѣ[д] дѳжоѣ кѳла, напрајмо *вел'ѣку камѣру*.
223. У дворѣште напрају *јѣно вел'ѣко гѣвно*.
224. Имѣло и кисѣло млѣко па измѣтиш' и напраиш' *мѣс*.
225. А о[д] тѳј конѳпче па напрајмо као *врѣцу*.
226. У качѣче се тѣри, напраиш' *дѳбар прѣѳлак*.
227. *Опѣнак* се напраи па врѣце се зѣјо, па се врѣже овако свѣ и на чарѣпе сѣл до тѣј, па врѣж'еш и тѣј да нѣ ти се сличкѣјоѣ.
228. А вѣка: „Јѣ да закољѣм вѳла, па да ви напраим свѣм *опѣнце*, ѣли да купѣјем!
229. И напрајле одѣ дрѣва: издѣлоѣ платѣне па ѣе напраиѣ ка *сталѣжу*, лѣк.
230. По јѣна снаша, га напрају *мушкарѣца*, и кудѣљу је дѣдоѣ и вретѣно, и вѣну на кудѣљу – бѳже прѣде.
231. Тамѳ што бѣла бачиѣца, тѣј жѣна што гл'ѣда благѳту, што мѣзе ѳѣце, ѳѣла да напраи *маѣиѣ*, да ѣзе млѣко.
232. Зговѳриш гу, па ѣдоѣ свѣтѳи да ѣдоѣ да гу ѣзоѣ, доведѳдоѣ млѣду, напраиш *сѣдѳбу*.
233. *Кѣс од лѣске* се напраи.
234. И после напрају мѣжи *кудѣљу* и *вретѣно*.
235. Па се јѣло грѣ, кѳмпирѣ, бѳгме, *таѳче* напраиш. Ё, тѳј. Пѳсно.
236. Причѣле нѣши да имѣле дѣвет пѳпа, и о[д] тѣј дѣвет пѳпа, ѳсам остѣле ѳѣде у Шаркѳѣ, нѣ Берѣјце. Берѣјце после Од ѳвде и[з] Шаркѳѣ се сѣлиле повишѣна и напрајле га *Берѣјце*.
237. Прѣви дѣн кѣвам кѣпус, ѣли *сѣрму* напраим, ѣли папрѣку папѣним
238. Смо имѣл'е у Дѳвѣу Битѣњу дѣве л'ивѣде, смо продѣл'е трѣву, нѣ зѣвѣу, трѣву смо дѣл'е, тѣ мајстѳри да ни напраиш *кѣћу*.
239. Ё, па стѳк': тѣриш дрѣво висѳко, напраиш *рѣну*, тѣриш четѣле са сѣне да нѣ би га обѣлија вѣтар.
240. И овај кѳј ѳре, домѣнин ли ѣе, овај помлѣди – синѳви, ѳни ѳро, изѳро и сѣс влѣчку, одѣ лѣске напраиѣ *влѣчку*, и да завлѣчиѣ кѣд засѣјоѣ.
241. Најпрѣво млѣда дѣвѳјка мѳра да ѳѣце, од волѳе кѣт се закољѳ па о[д] тѣј кѳжу напрајмо *опѣнце*.
242. Ка вѣкоѣ – од рѣке на рѣку, од рѣке на рѣке се сѣстѣјле нѣши, свѣ што бѣле од ѳвде и[з] Жѣпе, и напрајле *гу тѣј цѣрке Свети-Димитрѣу*.
243. И напрају *бачило* тѣја.
244. А онѳ – напраимо брѣзде у јѣну нѣву, па прѣмер, ѣма пѣт брѣзде овако, *ка прѣдѣле* се напраиѣ.
245. Ё, после, напраи *тѣ кудѣљѣце*.
246. И *опѣту* напраиѣ от конѳплѣе, ка врѣцу.
247. И тѣко *трѣло* напрају.
248. *Кумбѣре* напрају от смрѣке, от црѣшѣе.
249. Рѣко, кѣже: „Ако јѳш јѣдном, прѣбаѣте гу. Ако отѣне, тамѳ да напрајте *цѣрку*.”
250. Ај, да напраи *сѣдѳбу*!
251. *Постѣљу* за Бѳжиѣ напрајле.
252. Убѳде, овако ка *крѣиче* напраи.
253. Чѣкамо Водѣце да напрајмо о[д] дрѣво никѳѣ, што ми вѣкамо *црѣцѣљу*, и тѣко црѣкамо се, дѣцаѳни млѣди, ѳни вѳлу, мушкарѣци и жѣнске.
254. Мѣташ тѣко. Напраиш *рукѳѣћ*.
255. *Снѳп* напраиш.
256. И ѳнда напраиш *крѣстѣну*.
257. Напраиш *гѣвно*.
258. Ако напрају *маѣиѣ*, нѣ ѣе гу помѣзе, нѣ ѣе му остѣне стѣѣна.
259. „Ајт, напраи *бѣлѣшку* – вѣка – запѣши, па дѳнеси ми гу” .
260. Напрајмо *крѣг*^к тѣкви.
261. А за овѳјѣ – настѣјмо чѳрбу, напрајмо или сѣсѣ... *бѣлу чѳрбѣцу* напрајмо с јѣја.
262. Вѣд вѣду и ружѣцу па увѣчер наберѣмо, напрајмо ѣсто *вѣнац*, напрајмо и динѣмо.
263. Напраи *крѣиче* и сѣс црѣѣно трѣкче уврѣти га на кѣрс.
264. И ѳн кѣд напраи *ложѣцу*, лѣпѳта!

265. *Објџце* направиш.
266. Направим *јарам* па после направим овако, па теј краве.
267. Па напрају *ники вџр*, вода сѣди у њѣга, па стаимо у њѣга, се кисне, по мѣсец дана се кисне.
268. *Токму* напрају, волоѣе упрѣгну у токму.
269. Се овлачи и он сам напраи *онѣј кудельџце*, се каже.
270. Напраиш *кудельџу* и прѣдеш.
271. Напраймо тамо *тај кокошарник* ил'и па спѣља па напраиш сѣсѣ сандџче, и тамо нѣсу.
272. И напраи *онѣј рамѣве*.
273. Попрж'иш' или *ниџу* напраиш'.
274. После му напраиш' *прсѣлак* сѣ[с] сол.
275. Напраиш *онѣј мѣтке*.
276. Па не име да потпише кога вѣка – кога изведе оџде, *кѣс на кошиљу* напраи сѣс плајвасз.
277. И напрајше ни *куђу*.
278. Па смо напрајл'е па *дрџу куђу*.
279. Сабѣремо сѣно, напрајмо *врѣ*.
280. Направиш *нишал'у*.
281. *Сѣпун* ѓдѣ свиње смо прѣјле, што смо клѣле, па напрајмо тѣј.
282. Закоје ексЕре на крЕвет, па напраи, ете, *замку* па замчи да не ги се откријоџ дЕца.
283. Направиш' *лѣба* ка за сваки прѣзник.
284. Напраи домаћџца *ниџу*, рракџу донѣсе да пијо мџжи на гџмно.
285. На Васил'џцу напраиш *барениџу* и тџру на сѣвру.
286. Ал на јабуку па се поткачиш' и *тејѣ трѣмке* напрају лаке.
287. Ка *крџиче* га напрају и тџру тџјка, залѣпиш' вѣсак на кѣсу.
288. И кога има нијет да вѣкне на кршѣвање, напраи *весѣље*.
289. И напраја ми мѣне чѣча *вѣто*.
290. Кѣт се заврши, се оврши свѣ, се напраи *довршениџца*, увѣчер напрају *барениџу*.
291. Ка сѣк Вѣцка што напрајла тѣј и после ѣе напраи *лѣју*.
292. И направи Драга *тџј брану*.
293. И направу мџжи *кѣлѣ дугѣчке* овако, па да мѣже да се маши, да удѣраш.
294. Кѣт се осуши, овај ѣе направи *стѣжар*, издѣља стѣжар.
295. Па џзе ѣускију, па направи *рупу*.
296. Од бѣке донѣсош' па га направу *кориџто* оволикво, бок-те-пита!
297. Сѣ[с] сѣдим напраа *опѣнце лѣпе*.
298. Кѣлко ѣѣве ѣмаш тѣлко *теј крсѣве* да направиш.
299. И кѣт се усѣја, у тепсију потрѣсиш' онџ кѣшу, тѣриш' сѣч и напраиш' *фил'џе*.
300. Л'ѣпо се спрѣми сѣс кукурѣзно брѣшн'ѣ, па *кѣшу* напрају.
301. Стѣж'ар каж'ѣмо тѣј што прѣјмо *стѣг*.
302. У тај мѣс, с ѣѣга смо прѣјл'е *качѣмак* о[д] тај мѣс.
303. О[д] дрѣва прѣјле *теј врѣе за ѣџце*.
304. Па бѣгме о[д] дрѣва прѣјл'е и *куђе*.
305. О[д] тај кѣсош' кѣпус смо прѣјле *сѣрму*.
306. О[т] црѣшње прѣју *кумбѣре* дѣца.
307. Уе закѣље свѣкар па ѣе га донесѣмо па прѣјмо *чѣрбе*.
308. Овако на врѣта прѣјмо *венчиѣе*, па наберѣмо рѣзне траџке да окупѣмо дѣцу.
309. Дѣца прѣју *кумбѣре* од смрѣку, од овој – струг што струже, тај шушљак, и о[д] тѣј.
310. За Вѣдѣце понѣпре смо прѣјле *црѣѣлѣке* од бѣзѣ, о[д] дрѣво.
311. Па после кѣт сѣм се удѣла, ја сѣм прѣјла за дѣцу *опѣнце*.
312. Ўвек имѣло мѣсо и мрсѣ и *сѣпун* смо прѣјле.
313. И тако после, ѣни, мѣлого лѣсе – по пѣ[т]шес лѣсе такѣе напрају па ги учѣкѣјоџ, свѣ наѣколо прѣју *лѣсу*.
314. Сѣк прѣју у субѣџу, а нѣпре прѣјле свѣ у недѣљу *сѣѣдбу*.
315. За врѣме окупѣторр мѣј брѣтѣ прѣја *налѣне* о[д] дрѣво.
316. Па ѣвде ж'ѣна ми прѣјла *теј ѣѣјне рабѣѣте* да ми исѣче страшњѣцу.
317. Турѣл'е грѣде, *крѣџ* кѣт прѣјл'е, стал'ѣл'е тѣј дрѣвѣѣа, од бѣке.
318. У недѣљу се ѣде на вѣду и у недѣљу прѣјле *сѣѣдбу*.
319. Дѣца за Турѣѣѣдѣн, за Вѣлигдѣн прѣјле *нишалѣо*.

320. *Топило* смо прáјле.
321. Тај фíрма само путéве радíла, ал' и отворíл'е пóсл'е и великограднý, *зграде* да прáју.
322. Мој-Бóгу, нека ми су ж'íви, мóј Госпóде, дéца, јá ка сáк што прáју *свáдбе* у Пóсте, нíкат не би дáла.
323. Ујýтру пр́во кóске, што остáле кóске што се прáјле *пумíе*.
324. Увек мóа мáти прáјла *сáпун*. От свíње.
325. И óни тýј сéкле и дељáле дýге, шушíле и прáјле *кáце*.
326. И прáјле смо *зельáник* од њí.
327. А тóј смо прáјле *обичáј* и дéн дэнéс по нíкој^í
328. Прáјле *плáтно* нáпре, од њéга.
329. О[д] тóј свé *тéше* прáјле нáпре.
330. Од зéвње смо прáјле *црепýље*.
331. Прáјле *овéј* ковáнице.
332. А сáгэ па нíкóлко почéле да прáју *свáдбе*.
333. И пóсле *постéљу* смо прáјле на тај покрóвац.
334. Тýру слáму и *постéљу* тýј нáпрáју.
335. *Црцáльке* прáјле од бóзэ.
336. А по нíкој прáја *штичáрке*.
337. А на Прóчку *кумбáре* прáју, увéчер прет Прóчке.
338. Кэт сэм се удáла јá, нíшта нé смо прáјле *свáдбу*, нíшта.
339. Да се острýже па пóсле прáју кумбáре.
340. *Нишáло* прáјле за Велигдэн.
341. Пóсле, кэд ме узéле, *свáдбу* прáјле, али немáло ни камíон ни кóла, него кóње упрéгле, кóла прóста, бељýе тáко на кóла.
342. И *пелéне* смо прáјле, Вíцке, о[д] тóјэ, а и смо мичуáле вáко па и шамíе смо прáјле.
343. Ѐсто, *свáдбу* прáју.
344. Бáш мí кэт смо прáјле *овýј кућу*, смо се дíгле сэз Дрáгу преко нóћ.
345. Смо прáјле *кљýсе*.
346. Сáми смо прáјл'е *црепýље*.
347. Смо прáјл'е *брáзде*.
348. Па прáјмо *ка купíце* ги каж'éмо.
349. Па кэт прáјмо *нítу*, расучéмо кóре па печéмо на сáч.
350. Прáјле *ложíце*, прáјле *стапчíће* о[д] дрво, тé онéј танýре.
351. Нé смо могáл'е *свáдбу* да прáјмо.
352. *Јýжа* се прáју од ржáно, Покисн'éмо па увртíмо.
353. Па *кóнце* – па плáтно л'ýди прáјл'е.
354. *Опáнце* смо прáјл'е од говéдо.
355. *Сáпун* смо прáјл'е.
356. И нíкој понáпре прáјле *црцáльке*.
357. А, па се прáјло тóј: *ведрíце, качичíћи*.
358. *Пíте* смо прáјл'е.
359. Смо куáле *сáпун*, от свíње смо прáјле.
360. А и *плáт* смо прáјле, смо се покривáле сэс њéга.
361. Сéга не прáју *штéту*.
362. *Цéћ^h* прáјл'е.
363. Населувáле се качáри да прáју *кáце*, да дељóу дýге óвде.
364. На шéс месéца јóпе *трпéзу* прáју
365. Óо! Тóј на Васильíцу кт смо прáјле *флíу* Васильíца, Нóва годíна.
366. Мíши нé ми прáјле тáко *букурíши*.
367. За Васильíцу смо прáјле *баренíцу*.
368. А тэд на Васильíцу четрнаéстог, тэд прáјмо *баранíцу*.
369. Викáмо ће дóђе Прóчка и тэд прáјмо *кумбáре*, за дéцу, да кумбáроў млáди, и бе'ћáри и девојке.
370. Трí годíне прáја *лáћу*.
371. Волóве, па *сáнке* смо прáјле, товáри па нóси дóма, па врши сэс кóње.
372. За ВодíцеКэт се прскáло. Прáју *црцáльке*.
373. На Прóчку мí *нítу* кэт прáјмо.
374. Збóру кобáјáги имáло жéне па прáју *маћíе* за Ђурђéвдэн за млéко, да ти нéма стóка млéко, да ти зачíни нéшто тáмо.

375. И свекрва узела да ми праж¹ *опанце* и плаче.
376. А овамо што смо држали оџце, па и *трло* смо пражле.
377. Ё, посл'е имамо онај *раш** што сејемо, па очукнемо, па после *онџ јужа* пражмо.
378. Ё, кој меси *кџлач*, тај јутре однесе, скрши *кџлач*.
379. Жџна *кџа* меси *кџлач* трџба да се обања.
380. Тџсто, у тај ваган га замџси *тџсто*, па после вамо на *стџл* га тџри.
381. Ё, меси *лџба*, вари *грџ*, јџс, *грџ*, *кџмпир*Штџ имаИ тако бџло тџ¹, тако се слушало.
382. И овџј, *кџломбџћно брџињџ* замџси па тџри у чарапе и обуј *детџту*.
383. И млади и стари омџсиw *кџлач*.
384. И после тџј вџду, кџт се замесџје *кџлач*, стаи се и тај вџда, се упали свџћа, се поткади, па се замџси.
385. И морала сџм да месим *лџба*.
386. Мџсиш *кџлач*.
387. И посл'е кџд замџсиш *брџиш'џ*, сџл тџри у оној качџће и да замџсиш', па сџ[s] стапче.
388. Тај кој га мџси *кџлач*, шџра.
389. Кој нџма да се редџје, што мџси стџлно, тај мџси *кџлач*.
390. *Кџлач* месим.
391. Омџсиш *кџлач* и на прџви дџн се нџси.
392. *Кџлач* мџси *домаћица* кџт кџће.
393. Па после кџт прџшло јџно-пџ[t]-шџс месџца, па ме стајле у рџд^t да месим и *лџба*.
394. Устаџем рџно, прџт чџтири, да помџзем *кравџ*, да омџсим *лџба*.
395. И тџј вџду после чувџмо док дџђе да се мџси *кџлач*.
396. И кџт се осуш'и, после тџриш' на вџтру и мџсиш' *л'џба*.
397. Мџшџља мџсила *лџбџве* у *црепџљу*, сџчџ.
398. За *Петкџвдџн* мџсџмо *вџчџрња*.
399. А омџсила јџна-стрџна *лџба штџм кџликви* у *црепџљу*. *Кџломбџћан*. И ајде, џе доручкујџмо.
400. За *Бџжић кџлач* се мџсџја.
401. Куд нас обавџзно зџљаник увџчер.
402. Се мџсџја, и *кџлач* се мџсџја.
403. *Крџвајчиће* смо мџсилџ па се носџло по својбџне.
404. *Лџба* омџсџмо, *цџло лџпче* овџко однесџмо.
405. А овџјџ *лџба* у *црепџљу* се мџсиџа.
406. Тџд мџсџмо *кџлачџ*.
407. Па пџсле замесџмо – ^{рж} и *кџломбџћ*, *л'џба*.
408. *Крџвајче* мџсилџ па кршиџле на мџне кџт сџм улџгла.
409. *Пџту* замесџмо сџс стапче.
410. *Кџлач* мџсила јџно врџме мџа мџти, па јџ, па сџге овџј мџа снџша.
411. *Кџлач* се мџсиџа
412. Ё, после, на *Бањи вџчер* кџ[d] дџђе, јџпе *кџлач* замесџмо.
413. Смо мџсил'џ према л'џде. По чџтири, по пџџт *црепџл'џ*.
414. И онџда мџне ми бџло *страмџта*. А омџсила јџна-стрџна *лџба штџм кџликви* у *црепџљу*. *Кџломбџћан*. И ајде, џе доручкујџмо.
415. За *Бџжић кџлач* се мџсџја.
416. Се мџсџја, и *кџлач* се мџсџја.
417. *Крџвајчиће* смо мџсилџ па се носџло по својбџне.
418. Носџле смо л'џба јџн тџр от кџће, после мџсил'џ сџми гџре.
419. *Кџлач* се мџсиџа.
420. И *кувџне* тџд *крџиџке* носџле.
421. Јџ џсто нџш'та нџ сџм имџла, нџш'та нџ сџм дџнџла *тџше*.
422. После смо носџле *пџпке*, овџј *гџмењџче*, После *ципџле*.
423. Нџсу *тџрту*, *граду*.
424. А после кџт се нџсиw увџчер, *вџчџрња*.
425. Они тџга тџру да нџси *зрџицу*.
426. Овџко: ако нџсим *сџно* јџ дџнџске, а џн – мџжда нџ му^џ зџр – џе дџе да ми помџгне, да ми нџси *сџно* сџс *кравџ*.
427. И тџј *травџке* да накрџму *стџку* сџс тџј. Ёдоџ после у шџму, у *лџску* да онџду, да исџчоџ прџт.
428. метџмо *пџпке*. Сџви смо носџле *пџпке*.

429. Да нема́ло ни па́пке да се нѣсу, а не́ ципѣле. *Сакульчи́ће* смо носи́ле у шко́лу. От пла́тно ги напра́ју, саку́льче смо вика́ле.
430. Дома́нин *ба́њак* уне́се у ку́ћу. Ту́ти.
431. А и́шле на ова́ј студѣ́нац, за ду́го носи́ле *ту́ј водока́рс*.
432. Пла́тно смо тка́л'е и носи́л'е по́сле *кошу́ље*.
433. От плани́не донесе́мо *дрво*, бу́ка се ка́же.
434. Издонесе́мо *снопо́ве* са́с воло́ве, са́с кра́ве издонесе́мо – па је́н му́ж и же́на са́с ње́га и́де.
435. *Богобра́ду* донесе́мо до́ма.
436. И *дрва* да донесе́мо на ле́ђа.
437. И ју́тре дѣ́н се окупа́мо и и́демо да узѣ́мо, то́ј *цве́ће* да донесе́мо ку́ћи.
438. Не мо́же да и́де те́гин, а́јт ће ти донесе́мо ми́ *ба́њак*.
439. Ё́, са́г он чу́ка на вра́та ка́т ће уне́се *ба́њак*.
440. Дома́нин *ба́њак* уне́се у ку́ћу.
441. Не́ки за́хоу гу ту́ј жѣ́ну па и́доу у цр́кву, одне́соу та́мо не́ки *ше́ј*, не́ки *ствáр*.
442. „Јаг'о́до, жи́ти 'о́чи, и́ди у́зи от Сто́је је́ну ча́шу во́ду и рѣ́кни 'е – ви́ка – коко́шке, де́ вра́га одне́соше – ви́ка, – *ја́јца?*”
443. Она́ изне́се у двѣ́рэ *со́вру* и три́ каши́ке.
444. Он ги у́зе *те́ј дрва* да ги уне́се.
445. попа́риш ту́ј зѣвѣ́у, па и от коно́плѣ има́ло, има́ло, кучи́ста се зва́ле.
446. И ви́кам: Ма́јке, ја́ да и́дем за др́ва са́с мага́ре, ће донесе́м *нико́е дрво*.
447. И́демо, та́ј ко́[[је мла́да, и́ли девој́ка, и́ли млане́ста, узѣ́мо *цве́ће*, *боси́љак*^x.
448. Онда́ се очу́ка она́ј сно́п ел'и ко́лко би́ло, се очу́ка та́ј ^арж^м и оста́не кот ку́ће, а ти́ донесе́ш *она́ј ју́жа*, па се увр́ћо та́ј ју́жа.
449. Богубра́да Ка́т се све́ завр́ши жѣ́тва, *богубра́да* се донѣ́се.
450. она́ изне́се *со́вру* и нико́у пѣ́сму пева́ш'е.
451. Али по њи́ оти́не јо́пе сна́ва ли, *ћѣ́рка*, одне́се *це́ло лепче*.
452. И одне́со *се́ме*.
453. А ће понесе́оу *цве́ће*, *ра́зно цве́ће*, *ра́зно цве́ће* – *ру́же*.
454. И ће понесе́о и *црвѣ́но ко́нче*.
455. Ди́не се, *Во́ду* донѣ́се.
456. Одне́соу *бе́ле мафе́се*. Одне́соу дру́ге
457. Увѣ́дов гу у ку́ћу, уне́се *судо́ве* са́с во́ду
458. Ако да и́дем да донесе́м *во́ду*, ују́тру ра́но уста́нем да донесе́м *во́ду*.
459. Па *тај-ме́д*[?] га одне́су.
460. *Цве́ће* одне́сеш от ку́ће.
461. Не- сме *сво́у четáлу* да донесе́.
462. *Раки́ју* сваки́ дома́нин изнесе́. И – за стретњу́ Прочку́.
463. И српове́ стаи́ш у ту́ј богубра́ду. И *тој цв'јће* донесе́ш ди́ма.
464. И са́га ти́ја што оста́ле та́мо да ги одне́се *те́ше* да се преобу́чоу ма́ло.
465. Да не́ му, бо́же, одне́се *бери́шет*.
466. И по́сле ће донесе́ *во́ду*, ће помѣ́те ку́ћу.
467. Да се ди́не ра́но ују́тру, да накла́де о́гњь у о́цак, помѣ́те ку́ћу, донесе́ *во́ду*.
468. Па увѣ́чер јо́пе – донесе́ *дрва*, да помѣ́те ку́ћу јо́пе да гу је́ чисто.
469. *Сито́* ти изне́соу. И јабу́ку.
470. И *по је́но дрво* сва́ки у́зе о[д] те́ј кумба́ре, донесе́ до́ма.
471. И *си́р* донесе́о кот ку́ће.
472. Увѣ́чер му одне́соу *вече́ру* да вече́ра.
473. По ни́где и зака́чи, мо́же и *сто́г* да одне́се.
474. И понесе́у и *свр́ло*.
475. Одне́соу *шиши́ће* у цр́кву.
476. Однеси́ *колач*, спраи́ тавче́.
477. Ка́д је мр́сно, пона́пре, ма́нце одне́соу, *ни́ен'е* – по́ла кило́ ви́но, по́ла раки́ју у цр́кву
478. И донесе́о *ба́њак* и ка́же: „Сре́ћан ба́њак!”
479. Ви́ди он – ти одне́се *ру́чак* ил'и не́што, ал'и он гље́да, свѣ́кар гље́да.
480. Ко́ј има пл'ѣвѣ́у, одне́се та́мо ако́ има ме́сто.
481. И за кучи́ће *ле́ба* да понѣ́се.
482. Напра́и дома́ница пи́ту, *праки́ју* донесе́ да пи́јо му́жи на гумно́.

483. И има људи што однесо и да мѣльо, и он узе кóлко му^{је} – јéно кíло ли, двé, како-кóлко
484. И тáко, пóсле, кáдэ ги казáа дóма, рекоу^{жéне} да ће íдоу, тáд и тáд да гу зговóру, па да однéсоу нéшто *дáр* нóјзи.
485. И однéсоу *пáре*, и однéсоу *вúну* на згóвор.
486. И пóсле се принéсе свé – *коштáњи*, *смóкве*.
487. Óуде ж'éне íдоу па стáлáле, донéсе нéшто мáло, нéко *ш'úш'е*.
488. Домаћíца ће изнéсе *тепсúу пúну* и ће мáши тáмо креј планíне.
489. Донéсе ни закóник *вóду*.
490. Тáко мláда трéба да устáне рáно, да донéсе *вóду*, да помéте, да очíсти.
491. Дóшо јéдан да донéсе *сúр* и *млéко*.
492. Изнéсеш у двóрэ *тáњир*, *кашúке*, свé што трéба.
493. Изнéсоу *сóуру* у двóрэ и *чáнак*, *ложúце*, да престáне крушáц.
494. Дóђе свéкэр тáмо куд мóје, донéсе *лéба*, штó трéба с лéба.
495. А кúму мóра и *лéба* да му однéсе.
496. Дóђе је мáти, донéсе *повљáницу*.
497. А мí дéца искачáмо, искачáмо тáд кáд видíмо да нíкој ће донéсе *богубрáду*.
498. Отíнеш кут кúма, однéсеш *дáр*.
499. Ако íде на нýву, донéсе *тóвар*, снáша мóра уз нéга, да помóгне.
500. Тáмо донéсow љúди *слаткúше*, па кóј íма пáре, повéде дéцу, кúпи, прош'éтow дéца, се изíгrow.
501. И рúчка, као онáј пéкар што нóси *л'én^р*.
502. Já нóсим *стáп* па мáло ми дáва пóмоћ да нé би се сагнуја до зéвње, знóш.
503. Домаћíн нóси *кóлач* у цркву.
504. Мúж и жéна, и они тáмо отíноу и *лéба* ги се нóси о[д] дóма.
505. Динáре овóј што нóсу жéне, *ковáнице*.
506. На вéчер Вíдоудáну ђáци нóсу *кнúге* у цркву да би пó дóбро учíле.
507. Ё тáд, вéтар да нé ти нóси *ж'úто*, да нé ти нóси сéно, навíльци.
508. Нíкóје дéцу кáд ги глéдам, ће нóси по двá, тринáес закрпéна обóјка на панталóне, *ищепáне пáнке*.
509. Носíл'е смо у цркву – кóј íма пéш'кир, кош'ул'е, нóсу *пóклон* цркве.
510. Она се уврзала, а у колепку дете, а ја *леба* носим.
511. Се нóси *ђубре*, по нýве да се тóра, да се гнóј.
512. Овáко: ако нóсим *сéно* јá дáнóске, а óн – мóжда нé му^{је} зóр – ће дóе да ми помóгне, да ми нóси сéно сáс крáве.
513. И он ће врже лéк слáмче от постéље на јéно грањче, а овáј што нóси *пéпоу*, па ће мéтне тóја пéпоу на тáј прúт.
514. И тóј вóду, нóсиу жéне *ишишúће*, и узíмоу у тóј казáнче вóду и нóсиу дóма да попрéскоу по кúће.
515. И сáге нóсиу *бáјрак*, áма сáге тóроу кóга бíло.
516. Нóсу *тóрту*, гáду.
517. Нíкој нóси *јáгње печéно*, нíкој нóси *прáсе печéно*.
518. А пóсле кэт се нóсиw увéчер, *вечéрња*.
519. Нóсу *крóшњу*, пúну напúну.
520. Ђе нóсиу да продáо *у'рвас*, ће нóсиу да продáо да ўзоу колóмбоћ.
521. И óна íшла *лéба* да нóси на тррло, на бачéњу.
522. Он нóси *тéј бéњак* и зóве одовúда: „Кáкво врéме напóље?”
523. Требáло *лéба* да нóси.
524. И *вúно* се носи, и *свúјћа*.
525. И *вóду* нóсу сáс нý. И *чáнак* Дрвéно, земљáно.
526. Да ги дозвољуáле да нóсу *орúже*.
527. Óна нóси, тáд^т носíле крчáзе, сáг нóсу *бокáле*.
528. Нóсиш *тáј лéба* и *зельáник*.
529. А *кóлач* јúтре дэн се нóси у цркву гóре.
530. Пóсле мíчи *кóнце* и нóси.
531. По јéна ни нóси *јáјца*, пáре, а двé појéмо.
532. Се тóра да нóсу *јáјца* пó вíше.
533. Лазáри нóсу *чéкић*.
534. Свé на рúке нóси *вóду*.
535. Косíле, у зíму носíле *сéно*.

536. Па тѹј да изно́сиш *во́ду*, тѹј ова́ко је ули́во по́сле, о[д] те́ј стра́не изде́љано.
537. Па сѧс волбе́ но́си *ћу́бре*, сѧс ко́ла.
538. И *пантоло́не му́шке* ги тѹру.
539. По́сл'е тѹри *дру́гу ко́ру*.
540. Тѹриш' сѧно, па тѹриш' *ја́је*.
541. Ко́ј во́л'и тѹри *кро́мит*, ко́ј во́л'и па тѹри *суу напри́ку*.
542. А има́ ни́кој па тѹри кѧд узаври́е прсб́лак, па тѹри *ја́је*.
543. Тѹраш ги у ка́зан *сл'и́ве*.
544. Па тѹри у вра́та *те́ј ма́л'е кричи́ће*.
545. Ма́ти мо́а ће тири *цв'јће*, *боси́л'ак* из баши́че.
546. Отсе́јоѹ па тѹриѹ на вери́гу *ко́тоѹ*.
547. Ё, кѧд ври́је во́да, о́ни тѹриѹ *она́ј не́поѹ* по двѧ, три́ ша́ке до́бре.
548. А тѹри и *рука́џе*, и *ка́пу* тѹри на гла́ву ако́ је студѧно.
549. Кѧт се заврши́ ку́ћа, па те́д³ се тѹри на ро́гове оно́ј, цвѧ́ће упрчи́ѹ го́ре на ро́гове, и тѹров *даро́ве* љу́ди.
550. Тѹриѹ, прѧсноѹ снѧп сла́му и тѹриѹ *покрѧвац*.
551. Па *премета́лка* тѹри се, у во́ј, цѧв́ка, намо́та се то́ј, ву́на што́ је предѧна, машћѧна, па у преме́та́лку – па преме́та'а, тка́а.
552. *Дрѧа* на́турам па на дрѧа *црепу́ље* да угѧри
553. Санда́це купува́ле па на ко́ња тѹру *санда́це*.
554. Па озго́р тѹру *биса́ге* што́ тка́ла, што́ топча́ла – бељѧве, чарша́фе
555. Оку́па прѧво де́те, па га по́ви у мо́је пелѧне, па му тѹри *јѧно крѧче* ма́ло од зе́јтин, на то́ј пѹпче да му бла́жи.
556. И ће тѹриш ко́лко ти је млѧко, ће тѹришѧ *ма́ју*, ѧли ћеш ка ову́ј ча́шу.
557. Она́ј столи́ца да ти наби́је на врати́ло, па *то́ј врати́ло* та́мо тѹриш на ра́збојѧ.
558. Да отѧро ме́чку тѹру по њи́ве *нико́је плаши́ла*.
559. На со́вру тѹру *каш'и́ке* и је́дан та́њир на со́вру.
560. Кѧт ко́ље сви́ње ко́ј има, истѹриш' та́ј кѹпус, па тѹриш' и *ме́со*.
561. И та́ј ки́со кѹпус издрѧбиш', тѹриш' *ме́со*, тѹриш' *слани́ну* от сви́ње.
562. И кѧт се напу́ни топи́ло, то́ј, ручи́це, тѹриѹ, и озго́р сла́му, па на́туроѹ *каме́ње* озго́р.
563. *Биса́ге* тѹру да се во́ду, да се во́ду му́ж и же́на, да не́ се ка́роѹ, за́тој тѹроѹ то́ј што́ је сѧста́ѧно *Биса́ге*.
564. Благота́рче – зе́вња до́л'е, са́мо са сра́не тѹру *да́ске*, на́праву.
565. Тѹру прѧво тѹј тепси́ѹ, па је́ну пога́чу, па на́т пога́чу ко́лач омѧсен, па на ко́лач свѧ́ћа се забѧде.
566. Ё, па сто́к': тѹриш *дрѧо* висѧко, на́праиш ру́пу, тѹриш четáле са сра́не да не́ би га оба́лија ве́тар.
567. Под ја́стѹче, оздо́л колѧ́пка та́ко, и ма́ло *се́нце* му тѹриш, ко́ј има ву́ну – ву́ну, ко́ј не́ма – се́нце, онда́к ја́стѹче, у ја́стѹче тѹј лу́кац, у је́но ца́кче ма́ло, ка тои́чко, саши́ѧно, ма́ло.
568. И то́ј *конче* га тири на ро́пгМве во́плопѧма.
569. Тѹри *биса́ге* на раме́но.
570. Пожњѧ́е тѹја и покѧси и тѹри озго́р *тра́ву*.
571. Снопо́ве тѹри у сто́г, зе́р па снопо́ве у[з] сто́жар, и врши́ѹ.
572. И тѹри *накова́љу*, у зе́вњу учѹка и ону́ј ко́су гу држи́ на накова́љу.
573. Тѹри сто́жар у сре́дѧну, па се тѹриѹ чети́ри со́ве да држо она́ј сто́жар, да га држо, учѹкан у зе́вњу, па тѹј тѹриѹ оздо́ла, ни́кој тѹри *гра́њке*, ни́кој тѹри *плати́не* да не скапу́је се́но.
574. Оно́ј де се тѹра *жи́то*, то́ј[j] је ко́ш.
575. И по́сле то́ј очѧсту те́ј топи́ла свѧ́е и тѹру ле́к *сла́му* узокѧло свѧ́е, и оздо́л.
576. И тѹј да тѹра *сирѧ́ње*.
577. Исѧчо́в дрѧа дугáчка па ги проде́льоѹ, па тѹру – *јѧно дирѧ́че* та́мо, је́но ова́мо, па шу́плиѹ те́ј дирѧчи́ће.
578. Тѹрај *лу́к* и по ле́к ме́со, и ме́шај.
579. И тѹрим *ле́ба*.
580. И тѹрим *трѧ́ћи ле́ба*.
581. И кѧт се оцѧди, изрѧжај ле́по и тѹри *со́л* изми́ѹ њѧга.
582. И то́јѧ по́сле се изва́ди и се ле́по опѧре и му се тѹри *со́л*.
583. Ё, по́сле му тѹриш *во́ду* у њѧга јѧш, па га тѹриш у не́што.
584. И му тѹри *кисели́ну* *ода́ ци́к'*.
585. И промѧ́ша сѧс то́јИ ма́ло *ма́ју* му тѹри и промѧ́ша.
586. И овѧ́ја де отѧне, о́ни му тѹру *да́р* на зра́вицу.

587. Тўру *сламу* и постельу тўј нап्राју.
588. И тўри му на њега и *вино* и тўј што спремаа гра и залче.
589. *Паре* тўроў у бареницу и деца само мѣшоў, тражиў да нађо тѣј пारे.
590. И после *жарље* тўроў, пушћоў у тўј воду, у чанакИ тѣј каменчиће тўја.
591. Зар о[д] тўј ће умине што ће му тўри *итичарке*?! Ёли што тррљаале?!
592. И *пантолоне мушке* ги тўру.
593. Њега га киту, му тўроў *љутике*, му тўроў чалму овако, па му тўроў нѣзѣ лѣутике нис плѣћи да му вѣси, па му тўроў свѣшто.
594. Натўроў *паре* у њу.
595. Ње је даде бокале у руке, воду, и ће је тўри *прстен* на руку
596. А он *прстен* ће је тўри на руку.
597. *Мѣтле* тўриш оз грањчиће.
598. Сѣге и *отров* ги тўроў па не мѣжоў да ги потѣпоў. Насилиа се!
599. Па ће тўриш *кучѣста* прос тўј блаато свѣ.
600. Се накладе *ѳѣгѣн*, се онѣди, па се тўри *црепуља* на тѣј *ѳѣгѣн* да се загрѣје дѣбро.
601. Ње тўроў *л'ѣсе*, ће бацоў жѣто, па ће увату врапчиће.
602. Па ће узем легѣнче, јѣно тенѣѣрче, ће му тўрим ка *трице*, ка *лѣпче*, ка *браино*.
603. И у тўј рўпу тўру *жарље* и *самтур*.
604. И озгѣр тўру *трмку* и гу покрѣу.
605. И тўј *конѣље* тўриш.
606. И он истўри *пушку*, дѣвер.
607. Сал *кѣпе* се тўру у тој и се онѣди.
608. *Чѣј*, *липу*, стаим, гу згрѣем, а *јаја* тўрим у врѣћу, у вѣј, знѣш от наприке што се тўроў, у тўј.
609. И, *тол[л]-јајце* га тўрим у башчу, на дрво га обѣсим, на онѣјѣ што се мааў кумбаре.
610. Извадѣмо глајцу па гу измиѣмо лѣпо па издробѣмо сѣтно. *Зѣјтин* тўри.
611. И тўру после *пченицу*, тўру прѣзѣ прсте.
612. И му исѣчѣош нѣкте, и му онѣду, му тўру свѣ што трѣба – *огледѣло*, *ѣѣшель*, *сѣпун*, *иглу* ако је жѣнско.
613. И *паре* ѣсто тўру.
614. Тўру ка *лѣк дрѣце* на дўпку да нѣ ги ишчиѣка.
615. *Желѣзне паре* се тўроў.
616. Се тўра *рѣзне цвѣћке* у воду.
617. Тўри *чанѣк* па тўри тўј *јајце* што се мѣшћѣва.
618. И после кѣд накладѣш *ѳѣгѣн* у ѣцак, тўриш *црепуљу* док се усѣја.
619. Извўчѣш' и тўриш' *кѣлац* и заградиш'.
620. *Ложѣце* тўриш, штѣ нѣ!
621. Кѣј имаа *сламарѣцу*, кѣј нѣ – само слама, па вр[з] сламе тўри чѣргу што спѣл'ѣ.
622. Тўриш *ону ка басму*, каж'ѣмо, гѣре за кѣиш'.
623. После тўриш' *рам* и бѣрѣш' чѣле.
624. Па тўриш' *воду*, се исѣва.
625. Опѣрѣш', дѣнеш', тўриш' *прѣлак*.
626. И посл'ѣ тўј *сѣо мѣсо* тўриш' у пасуль кѣј вѣли.
627. Испрж'иш' крѣмит, тўриш' *алѣну наприку*, па ставиш' *пирѣнач*.
628. Тўриш' мѣло *сол* у тўј печурку и гу стаиш' на жар и ѣна поврѣѣ мѣло сѣ[с] сѣл.
629. После тўриш' *мају*.
630. И тўрим мѣло *кисѣло млѣко*.
631. И тѣ[л] је тўрам *мѣтѣ*.
632. Одмѣ тўрим *мѣд* у ракиўу и мѣшам сѣс онўј кашѣку мѣлу.
633. Подгрѣѣмо мл'ѣко л'ѣпо, па тўри *мају*.
634. Тўри *тенѣћке*, *плашила*.
635. Сѣч ужѣгни, тўри *сѣч*.
636. Тўри *рѣд*, сѣч се ужѣгне, скиѣмо.
637. Тўру *сламу крупну*, па сѣтну од ѣрж, ржѣна слама, па после па од ѣвас.
638. Тўрли, тўрли пѣсме смо повѣле, али не мѣгу да се сѣтим.
639. Тўри *тѣ траѣке* у воду и купѣј-се.
640. Сѣг је пѣ лѣко, тўриш *мају*.
641. Дрѣва се издѣлов, дебѣле тѣко па тўроў *дирѣце* нагѣре, чѣтири дирѣка, па после платѣне рѣдиў.

642. *Слáму тýру, по јéну дáску да нé се стрви слáма. А нé!*
643. Искýвај онај мрсэ па тýри *сóду*, па кýва^ј, кýва^ј
644. И на кáмењ.Тýри *нiкој лéп кáмењ*, па на кáмењ лúпáј.
645. На срéдэ сóвру тýри *јéн гóлем чáнак зéввeн* – и сркáј! Јéди!
646. А сэс прéсно млéко: помýзи и процéди, згрéј га да бiне мáло млáко, тýри мáју, стáне мáло јéн сáат, и двá.
647. И пóсле, тáј *кáјмак* у бýчку тýри, попáри бýчку па тýри у бýчку вóду и кáјмак па сэз буцáло мýти.
648. А *тóј млéко* се тýри мáло да добiе топлóту.
649. От цýк^х *киселину* тýри.
650. Па тýри озóр јóпе *крпу* и тéј камен'чиће мицке, нарéди док се напýни тáј кáца.
651. И тýри тýј јóпе *камéње*.
652. И тýри *бáњак* тýја. Натýра дрвa.
653. Тýјка тýри на грóб, тýри тóј *тортиче*, тýри *чáшу*, тýри *тóј погачице*.
654. И *тóј дрво* тýриш, конóпац вржеш, сéднеш на њéга и нiшаш се.
655. Дé се тýра *жито*, *колóбоћ*, је кóш.
656. А нé найшо на тáј óтров, па да му тýри *кљýсу*, нiкој гу правија, и га тáј кљуса утепáла.
657. И избрiши, избрiши лéпо сэс крпу, па тýри *лéба*, па тýри јóпе сáч да се згрéе на тóј огњиште, па тýри врс црепýљу, врс лéба и посiпа га сэз жáрр.
658. Црепýља се ужегнáла, тýриш *лéба* да онóди, па тýри и сáч на тóј, на тéј дрвa.
659. Мéко сирéње сiр га усiрим, стóпим млéко и тýрим му *мáју*
660. *Сóвра* се тýра вáко на лице.
661. Убава рабМта, тóј да турим *једење* по нЕдра! Нiје тóј ка да идеш па ће туриш у крМшњу.
662. Ё, пóсле тýриш' мáло *брáшн'о* и тýриш' *л'éба*.
663. И кэт се усiја, у тепсiју потрýсиш' онý кáшу, тýриш' сáч и напраиш' фил'иé.
664. Покрóпиш' што имаш – *јáја*, *мл'éко кисéло* тýриш.
665. На влачку смо турáл'е *бýсје*, *камéн'е*.
666. Турáл'е у мућеницу и *кисéло мл'éко*. И по мáло мáју, по двé кáпке мáју.
667. А пот сóвру смо турáл'е *сирéње* за ујýтру за на гúвноТóј смо.
668. Кýче кэд грiзне, турáле *коструди́ну* о[д] тóј кýче.
669. Кэд бóлу úши, *млéко* смо турáл'е децáми. Од жéне кóја дóи от крáве
670. А сэс конóплe се ткáло: се турáла *оснóва*, белóви да се ткáјоў
671. Турáл'е *грéде*, крóў кэт прáјл'е, стал'áл'е тéј дрвéћа, од бýке.
672. О, иши кэд болу, децáми смо турале, и стари нiкој га боли, смо турале *зејтин*.
673. Ђубрiла се овако: *трá* се турáле, óвце на бачiло.
674. *Лáјна* нé смо турáле.
675. И турáле *крсéве* по ридiне тáмо-вáмо, свé узокóло.
676. И *пáре стáре* турáле у тэмeљ кэт се пóчне кýћа.
677. И тýјка турáле *марамчиће* на њéга свé у динáре оковáно
678. И по нiкој турáле *ракију*.
679. Сэм турáла сáмо *лýк*.
680. Јóш *дрýга дрвa* се турáле. Кáко нé! Пýно нарúче.
681. *Цвéће* смо турáле на стóжар.
682. *Трáўке* смо турáле обaфzно.
683. И *крóмит* смо турáле през њý.
684. Турáло се *вино*.
685. *Кррс* турáле по њiве.
686. А сэс конóплe се ткáло: се турáла *оснóва*, белóви да се ткáјоў.
687. А нáпре смо му турáле *крпу* озгóра, па камен'чиће мáло у р'ёку саберéмо па оперéмо лéпо.
688. Штó му турáле? *Сóлче* и *лéба* под глау.
689. Па нiкој прá, турáла му *óтров*.
690. На сóвру турáле *ложице* и *тáњир*.
691. Па тóј смо турáле мi у бýчку и *кáјмак*.
692. У бáшчу смо турáле – вáко *дрéн*.
693. Смо се'áле нáпре у јéсен *ченицу*.
694. Смо се'áл'е *ченицу*, смо се'áл'е, грá бóл смо имáл'е, кóмпир нáш.
695. Тé 'óн у вóјску бiја двé године, јá свé сэм сејáла, и *колóмбоћ* и *ченицу*.
696. Тáко *грá* смо се'áле.

697. Смо сејале *бела жита*.
698. Гра́ смо сејал’е с *матику*.
699. Посејаа *овас* у наш крај, у Вичу.
700. Па, сејале смо *колóмбоћ, тикве*, и овé – *колопáјке* ми зовéмо.
701. Па сэм сејала *грá*.
702. А, *грá* смо сејале, кэт посејемо *колóмбоћ*.
703. Ако не смо посејале у зиму *ченицу*, посејемо *пролэћан ‘рж’*.
704. Ё, пóсле, *колóмбоћ* се сéе. *Компири*. Па се кóпа пóсле.
705. И лéпо, ситно зарáвњу, па пóсле мéтов, исто ка *колóмбоћ* га сéјо.
706. Свé *онд’ сéме тóјэ конóпље* посејоу и сэз гребуље га завлáчиуЛéп ми́рис íма.
707. Ё, *крóмит* посејоу жéне.
708. Посејеш *конóпље*. У мај мéсец.
709. Сэбэрем кэд усíрим онај сёр, сэбэрем *мáло кáјмак*, за недéљу дána сэбэрем *тај кáјмак*.
710. Já нóсим стáп па мáло ми дáва *пóмоћ* да не би се сагнуја до зéвње, знéш.
711. Кол’ико ће ми дáдеш, Стојáне, туј тráву тí мéне да гу кóсим јóпе?
712. Стојáне, дáди *пáре!*
713. Нé, тáтко! Дáди *пáре* чоéку.
714. Já из вóјске сэм дóша, *кáпу* не сэм имáа, мóа комáнда ми дáла.
715. Дáде *ћéбе*, дáде *маицу*, дáде *дáрр* девéру.
716. Људи имáло што имáле матéрље, мáти ги спремíла свé *тéше* да ги дáде *ћерке*, а já ниш’та.
717. Снáшо, тéбе ти ‘е нај мáла сóба, вíка, ако ‘óћеш já ће ти дáм *мóу сóбу* тебе, а já ће сéдим у вáшу сóбу.
718. И кáже ти: „Мéњај кúма, кúме! Од мéне *благóс’ов* – вíка – ти дáвам.
719. За íме слáве свакóму ће дáш по *пáрче*.
720. Пóсл’е ако íма вíно, дáде бэњаку *вíно* – кáпне му по мáло на вéга.
721. Тóј свé ни дáде домáћин да обићéмо по мáло, *шáрен шéћер рáзан*, рáзне бóје.
722. Já дéцу трé сэм кршћевáла, сáме сэс свекрву смо ги давáле *íме*.
723. На Свете-Трóјце носíле барјáце и íшле по планине и моли́ле Бóга да ги дáде *кíшу* и *рóдну годíну*.
724. Óна туј чобáне заврђа, дáва *вечéру* и *рúчак*, а о[д] дóма нóси, кóа ‘е домáћица, лéба гóре, на бачéн’у.
725. Имáа нíко!, сéди бадíјава, па не дáва *воденицу* другóму, него сéди у воденицу и мéље, кóј óће да му однéсе.
726. Дáј ми *лéба!*
727. Ми дáле *котличíће* црне од бáкэр.
728. И вéму *дáрр најдóбар* дáва
729. Нéму му се дáва *дáр нај лéп*.
730. Нáпре ги давáле *јáјце* по јéно
731. Тáј крс кóј га нáђе, он добíје *дáр*.
732. Пóсле тáј дáде *пáре*.
733. И óна гу дáде *дáр*.
734. „Да ти дáдем *јéну ракиу?*”
735. Свí туру *дáрр* на здравíцу
736. Вíка лáни сэм ги дáла фрíшки јáјца.
737. И дáду ми *дáр*.
738. И já му дáдем *дáр*.
739. Увéчер ми дáле *блáгу погáчу*. Нéшто блáго, сé овáко не дáле нíшта друго тáј дéн.
740. И пóсле, да мéтем кúћу, ми дáле *мéтлу*
741. Му дáде *пáре*, у рúке му стáи.
742. Дáјow ги *мéсо*, дáјow ги *пáсуљ*.
743. *Нéки дíнар* ће га дáш за *ћéў* вучáрам.
744. И пóсле па мóји дáдо *марáму*.
745. Плéте, ткá‘е, прéде, вéзе, *дарује* спрéма да дáде свéкру, свекрвe, девéру, јетрвe, зéве.
746. Па је дáвоу *пáре*.
747. Ги дáде *нéшкир* да се обрíшу.
748. Ти дáде *íме*.
749. Дáле ги свéм по *јén зáлак*.
750. *Вíно, ченицу*, свé тóј што трéба, свé што дáја Бог^к.

751. И питаш да му даде *íme*.
752. Свако́му да се прво *здравље* даде, бóжи дэн, па свé што се мучíмо свé да имáмо у ку́ћу, да достарíмо дóбро.
753. *Јáјца* ги давоў.
754. *Пáре* ги давоў.
755. *Пáре* сину́и му да́ју.
756. Кэт се осу́ш'и, поста́виш' дáску, измéриш' ко́льíко трéба ш'ирина.
757. И пóсле *тај цíк* дáш свиња́ма.
758. Кэд ме пуштíл'е ку́ћи, мí дал'е *јéно одéло*.
759. Сэм му дáла *кошу́љу* – óно чíсто нíшта нéма од нý
760. Пѣсак сэм ишла, сэм вадíла, сэм предавáла да ги дáм, да ги спрáм
761. А *дáр* дáле, нéшто овáко.
762. Н'ѣ-смеш тí *пáре* да му дáш Дал'ип!
763. И *туј вóду* дадо да пíе и да се омíе тај ко[j] је бóлан, коéга урочíле жéне.
764. Кэт сэм сленáла от кóла дáле ми *сúто*, ченíца у сíто, бомбóне и калáпи шé'нер.
765. Свекрве сэм дáла *дáрр*.
766. А родитéљи не'һале да ги даду *трóд* за нí
767. И пóсле снáша морáла да дáва *врóћу ракíу*.
768. А овáко, дáнас, на прíмер, је Велигдэн, *тој јáјце* прво дáдеш да прóба дома́нин, па пóсле носíмо у цр́кву. И свéм дáдем
769. А тóму постарóму брáту му дáле *íme* Драгóслав, ка нáј дрáг, ка слáва да га чу́ва.
770. За дýшу се дáва и онíма кóи радíли, свé се дáва *пóклон*.
771. Кэд ги пушту, у́ћоў код млáде, се рукóјоў, дадоў је *дарóве, пр́стен*, свé што трéба.
772. И кэд гу скíну, тóјка привéду нéко мáло дéте, па óна му даде *нако́нчíће*.
773. Ђе дáде свекрва *сúто*.
774. Па тíја гóсти што дóшле, ги дáва *врóћу*.
775. Ми дáле да цýнем никóе дéте, и да му дáм *чарáне*, јéно, дрóго.
776. Свекрве дáш *дáрр*.
777. Смо му дáле *дома́нство* и óн вóди рéд'.
778. А и у ку́ћу де је рођéна, тóја óцу, матéре, бра́ћама, свéм давáла óна *дарóве*
779. Давáле *злáто*.
780. Па давáле ги *нíку вóду* да пíје'ў.
781. *Кужльичíће* ги давáле, *јабóке* ги давáле.
782. Кэд° сéкле, до тóја дóшле качáри, то тóја да сéчоу *те' дрáва*, и тóја нáшле, видéле *цр́кву*. И врáта затворéна.
783. Нé, ако нéма трéба *никóе һáре* да се гл'éда.
784. Бóгме, л'ўди не могáл'е да вíду *нíшта кóрисэ* от што посíје нéшто – кукурóс' íл'и.
785. Слушáа сэм од лóудеВíкоў и *дéте никóе мíцко* да вíди никóа жéна сэс лóше ўóчи, íма да се превр́гне. Вíкоў – видéле га лóше ўóчи, далéко бíло.
786. *Тó камéње* што вíдиш тóјка, према Брезовíце.
787. Нéма да ги вíдиш *áир* нíкáко.
788. А *богáство* девóјка глéда.
789. Први пýт кэд *гу* чу́jem *кукáјцу* кэд дóђе, ако нé си нíшта изéа, тóј не вáља.
790. А ако *гу* [*кукáјцу*] чу́јеш кэд појéдеш нéш'то, мáкар вóду да попíјеш', é тó[j] је дóбро.
791. *Грлíцу* кэт чу́јеш кэ[д] те пребíје, һе кр́шиш ствáре, овóј што рáдиш, посу́ћу.
792. На Прóчку се мáвов *кумбáре*.
793. Тóјка измáва свáки *кумбáру*.
794. За Прóчку мавáмо *кумбáре*. Ѐдоў вучáри. Дéца мáвоў *кумбáре*. Изáћоў сéло одмá. И мáвоў *кумбáре*.
795. И гóре кэт' се мáвоў *кумбáре*, тéј четáла што остáноў од лéске, свáки мóра да замéни.
796. Мастíмо *јáјца*, поделíмо.
797. Издéнew *навíльце*.
798. Носíле и *онé кострéнке*.
799. А млáде носíле *марáме*.
800. Носíле и *гунче*, се кáже.
801. И *гунче* носíле.
802. Смо трпéле *лéба*, нé смо имáле по двá дéна, па тáко јéди сáмо *грá* ели *кóмпир!*
803. И *лéба* смо трпéле. Ку́ћу ни запáлиле.

804. И кад дѹшо, ми вамо *лѣба* смо трпѣле, нѣ смо имале ништа.
805. Зѣр ље трпѣмо лѣба толцина?!
806. Радѣја *намештај*, па сѣгѣ ради вако.
807. И кѣ[д] трѣба да запрѣш *воденицу*, има тѹј направѣно, тѣј три дѹпке.
808. Па јѹпе потрѹсим *брашњо*.
809. Прајѹ, гасу *жѣрље*.
810. Вѣка: „*Стоиљка* га утепале!”
811. А ѳвде јѣна комшика, покојна је јадна, ^уѣна кад види тако да је сиѹна киша, да пада крушац, ѳна изнѣсе *сѳвру* и *никоѹ* *нѣсму* пѣваш’е.
812. Да му плати нѣшто пѣре да му даде, па да му даде свѣри да однѣсе у трѣм унѹтра, у сѳбу мланѣстинску.
813. Мѹж’и вржѹјѳв *снопѳе*.
814. И стаѹу на срѣде *јѣдан* *кѳлац*.
815. Пѳсл’е кѳњ да одмѳри, ми узѣмо *вил’е* и га окренѣмо.
816. А дрѹга па сѣсѣ мѣтлу чѣсти *онѹ* *плѣву*.
817. Вирѣшта мѳже и *дрѣва* да ишчѹпа от корѣна.
818. Се искѣсне дѳбро, па га узѣмо па га оперѣмо свѣ у рѣку, *тѣј* *ручице*.
819. Па кѳлко жѣне биле, имала свѣака посѣбно *сѳѳу* *сѳбу*.
820. Кѳѳа је мешѣла, ѳна обавѣзно мѳра да обрѣше *нађви* и да опѣре тѳ свѣ.
821. Стопиш’ *мѣс*, умациш’ *лож* *ѹцу*.
822. Кѳј нѣма сѣ[с] секѣру обѣл’иш *дрѣво* и прѣшѹплиш.
823. У њѣга стаѹу *сѣр* или *ѹрду* што кѹвоѹ жѣне и тѳј стаѹу.
824. И пѳсле сѣми прошијѣмо на двѣ пѳле *сѹкнѹ*.
825. Ыма мѣјстор нарѳчѣто што набѣра *тѣј* *сѹкне*.
826. *Цемедѣне*, *минтѣне* смо плѣле рѹчно.
827. Шиље сѣми рѹчно кѳј бѣја терзѣја, шиље *прѣлѹце* и носѣле тѳј вунѣно.
828. *Цемперчиђе*, *минтѣне* – смо рѣкле.
829. Плѣти *чѣрѣне*, плѣти *цемедѣне*. Па ѣсто от *кѳж’е* и *дрѹге гѣте*.
830. Ы *л’ѣба* носѣле гѳре, ѣ *брашн’о* носѣл’е.
831. Понапре нѣ умѣле – сѣл мѳра да отѣру чѣле па да ѹзо *мѣд^м*.
832. А прѣво ѹзеш *тепѣѹ* и *нѳж* па исѣчеш’ онѳ гѳре што је запуњѣно.
833. И узѣмо *тѹј* *траѹу* и *вѳду*.
834. Посѣбно од бѣгрѣн, нѣј више се брѣло пѳсле *ливѣѹки мѣт^ѳ*.
835. *Парадѣс* турѣмо, па и *наприке* турѣмо.
836. Србѣја нѣша напраѣла ни *нѹтѣ*.
837. Ми смо јѣл’е *от кукурѹс^с* *л’ѣба*.
838. А свѣње дѣвл’е *кукурѹз^с* нѣ остѣл’ѣл’е, мѣјку му! Јѣл’е дѳл’е нѳѹ – и јѣдов, обѣљѳв.
839. Оѣј л’ѣѣва стрѣна, нѣмам *сѣлу* на њѹ.
840. Сѣн мѳј отѹда гу помагѣа да заврши *шкѳлу* *за санитѣтку*.
841. А *кѹђе*, *штѣл’е* запѣл’ѣл’е.
842. „Милѹтѣне, кѣже, мѣчи, мѣчи *сл’ѹку!*” ѳна знаѣ.
843. А дѣ гу нашл’е *Слобѳдина!* Имѣл’е намѣру да ми запѣлу *кѹђу*.
844. Богобрѣда је кѣд завршиш свѣ *њѣве*.
845. Па ѳни, ѣѹди, *рѣзне чѹда* видѹѣл’е.
846. Стојѣне, дади *пѣре!*
847. Секѣру не ѹмем ни да истрѹпам *дрѣва* за у ^уѳгѣњ, те па у планинѹ да ѣдем.
848. Тѣше свѣ – ље пѣлу *Сушиђе* Шиптѣри.
849. Дѣца ми порѣстѳше, чувѣл’е *стѳку*.
850. ѳна ка ље ми чѹѣ *ѳѹце* – ѣ пл’ѣте, ѣ прѣде, ѣ ље кѹдѣлѹ, ѣ мѣѣлѹку.
851. Уврѣтѣѹ мѹжи *пруђе*, па сѣс прѹђе.
852. У влачѣру смо носѣл’е *ѣѹну* да влачѣмо.
853. А сѣге у лѳнѣе – погрѣѣмо *лѳнѣе*.
854. Кѣт се оцѣди, *крпче*, *камѣњчиђе*, и *вѳду* размѣњи.
855. От стрѣне стѣив *дѣске*, от чѣтири стрѣне *дѣске*.
856. Осушимо *от свѣње мѣсѣ*, онѳј што отпѣдне.
857. Ё, пѳсл’е, турѣмо *љѣба*, турѣмо *сѣч*, озгѳр сѣс пѣпоѹ посѣпѣмо.

858. Па сас ложіцу сипујемо *воду*.
859. И л'уди мїл'е и *кóсе*.
860. А пот сóвру смо турал'е *сирéње* за ујутру за на гúвно. Тóј смо.
861. Па пијемо *віно, ракіју*.
862. За Велигдэн мэшћевамо *ја́ца*.
863. У четвртак чувамо *празник* мї от крушац.
864. Кúче кэд грїзне, турале *кострудїну о[д] тóј кúче*.
865. Кэд бóлу úши, *мљéко* смо турал'е деца́ми. Од же́не ко́ја до́и. И от кра́ве.
866. У ку́ћу *ба́њак* увéчер дома́нин истрúпа.
867. Нé смо пéкле, нé смо зна́ле, Віцке, да печéмо *мéсо*, нéго...
868. И се заветáла Светóму Ранђелу да се спаси *сéло*.
869. Пáлиш свéћу.
870. Прво кэт се скúво *питїе*, кэд вадїмо онéј кóске.
871. Па попиéмо ма́ло *віно*, ма́ло *дрэн*.
872. На Бóжић, први дэн. Згреéмо *ракіју, питїе, сїрр, јабуку, напóлитáнке*.
873. Чїм прóђе *Бóжић*, праї *сва́дбу*.
874. Ёе прóје Свети-Никóла, ёе прослаї *слау*, ёе прóђе сла́ва, па пóсле крсти *дево́јче*.
875. Отпóје пóп *туј пéсму*.
876. На Прóчку врж'еш' *кóнац* и прешúплиш' сáс їглу.
877. Ако те стїсне за рúку, тї одмá пúш'тиш' *ру́ке*. Срамóта.
878. Јá сэм се уда́ла, нé сэм преговорїла с Милівóја, нїти сэм му зна́ла *ку́ћу*.
879. Ё – віка – Стáнку мóра да купїте *ципéле* или *чизмичїће!*
880. Па от кра́ј до кра́ј се нареду мúжи, све обучéни лéгноў, са́мо *опáнце* скїно.
881. Ё, сáг он чу́ка на врата кэ' ёе унéсе *ба́њак*.
882. А тúри и *рука́јце*, и *ка́пу* тúри на гла́ву ако їе студéно.
883. На плéћи уврже́мо *дрва*.
884. Другарїце поделїмо *па́ре* што ни да́ю по лéк.
885. А за Велигдэн смо фарба́ле *ја́ца*.
886. *Сва́ко дéте* окупáмо и *тóј тешéнце* турїмо на кру́шку да сéди.
887. И Бóг, он зна́е кэ' ёе пúшти *кїшу*, кэд нéће.
888. На Водїце, па се прскáле млóго, али нé-знам да се повáле *никóје пéсме*.
889. Сэ[с] свира́јче свирéле, *армонїку* са́мо ова́ј Мїлан.
890. И – затвóри ба́ба *млéко* у онéј чана́це.
891. И мї сипéмо у чóмку дé музéмо, сипéмо *воду*.
892. За Ба́њи вéчер їсто: *кóлач, віно, ченїцу, ба́њак*.
893. Прво сеéмо *óвас*, па сеéмо *рж, пролéћан*.
894. У рї́чку пúшћај *а́льнче* и па́пкај га, грувај га на нїки ка́мењ.
895. На Їњат тóј – за нéга пра́им *мушко крава́јче*, а за нас ж'ёнске – па жéнско, гúске ги зовéмо.
896. Те́ј вештїце! Мéтлу у рúке па мéтоў креј нї, креј кра́ве, и узїмоў *млéко*.
897. Видóвдэн, їдоў да бéроў *вид-віду*.
898. У блáготáрче смо чувáл'е *благóту*.
899. Претрисáл'е са́мо кóј бїја преки пúту – прво *мóју ку́ћу*, óнда рéдом, ал'и са́мо преки пúту, нé смеáл'е у средїну сéло да ул'éноў.
900. Дома́нин унесúје *ба́њак* у ку́ћу.
901. На Бóжић ујутру прво идéмо да узéмо *дрэн*.
902. Штó ћу, брэ, Стојáне? *Па́ре* – віка – тї узе.
903. И никóје врéме до́ђе први, до́ђе пословóђа, пра́ма ни *дрва*.
904. Деца́ма сэм купи́ја *симичїће, бомбóне*.
905. *Колпїту* – ёе растегнéмо кóре.
906. Тóј се одредувáло. Млáде што су снаше, óне їшле у пóље да ра́диц, да жнэ́јоу, да кóпоу, *сéно* да бéро.
907. У сéло, на́ прво, у прóлећ їдоу да се трéбиц *нїве*.
908. Узóро и пóсле же́не покóпоў ту́ј нї́ву што ёе сéјоў *конóпле*.
909. Свé тóј – минтáни ги вика́ле. Їспод минтáне *целéтку*.
910. Плéле *пантолчїће, сукничїће, минтанчїће*.
911. И та́мо пóсле да мúзow *óфце, жагáнце* одвóју да праї *сирéње*.
912. У тóј што однéла о[д] дóма: *тенцéре, котличїће*.

913. Увечер – мичи *онѐ кѝске*, извади *онѝ мѝсо*, процѝди *туј вѝду*.
914. *Дрѝва* натѝрам па на дрѝва црепѝље да угѝри.
915. И пѝсле *онѝ лѝба*, извѝчем испод онаѝ лѝба тѝнур па на наѝви озгѝр на кѝпак.
916. Па сѝс онѝј цедѝло на тѝнур *лѝба* га премѝтнем, јѝн, па га тѝрим у црепѝљу, тѝрим у сѝч, посѝпем га сѝ[с] жѝрље.
917. За свѝдбу девојка спремѝла *дарѝве*.
918. Оне верѝју: нѝ, тѝј праи *маѝиѝе* за стѝку, овај праи *маѝиѝе* за дѝцу.
919. Тѝдѝ домаѝица тѝ да дѝва *вѝтар* кѝд вѝѝе чениѝцу.
920. Кѝтна змијѝа знѝчи домаѝин је, она чѝва *куѝу*. Ете-тѝ[ј] је веруѝање.
921. Вѝка, тѝј ме зѝшо, ми зѝшоѝ *крѝву*, учинѝја ми тѝ крѝва ми нѝма *млѝко*, нѝ ми дѝва.
922. А кѝт сѝм бѝла куд мѝје сѝсре тѝмо у Војводиѝну, снаша и *сѝто* мѝѝтне преко кѝѝе.
923. Викѝше свекрѝва, кѝѝ ѝе упѝца јѝк, јѝк круѝшац, па *црепѝве* по нѝгде што крѝшиѝа, тѝј секѝра што се трѝпа дрѝва, и тѝј ѝе гу бѝноѝ у зѝвњу, ѝе се прекрѝстиѝ.
924. А свѝкар и свекрѝва па *јѝрам* на гѝшу да ги упрѝгну.
925. Сандѝце купувѝле па на кѝња тѝру *сандѝце*. Натовѝру.
926. Па озгѝр тѝру *бисѝге* што ткѝла, што топчѝла – белѝве, чарѝафе.
927. Дѝде *ѝѝбе*, дѝде *маѝцу*, дѝде *дѝрр* девѝру.
928. Сѝк прѝју у субѝту, а напре прѝјле свѝ у недѝљу *свѝдбу*.
929. А кѝдѝ *пѝту* граду, кѝд-нѝ – *лѝба*, *манѝу*.
930. Вѝше смо дожѝѝе и узвучѝмо по трѝ кореѝчѝта да ѝе у јѝно сѝме, по трѝ што нѝкне, тѝј смо збирѝле и *богѝбрѝду* накитѝмо сѝс цвѝѝе.
931. И ѝно кѝт пѝчне да му избѝва *зѝпче* из вилиѝу, и мѝ доватѝмо *тѝј зрѝно* и му тѝкнѝмо брѝго да му изрѝсно зѝби и да нѝма болѝве.
932. Окѝпа *прѝво дѝте*, па га пѝви у мѝје пелѝне, па му тѝри *јѝно крѝче мѝло од зѝјтин*, на тѝј пѝпче да му блажи.
933. И дѝѝе – одмѝ за нѝгу. Ѐзуј и лѝвор, опѝри *нѝге*!
934. Каланѝѝурке од зѝбе ги ѝшле *ѝскре*.
935. Тѝмо што бѝла бачиѝца, тѝј жѝна што гл'ѝда *благѝту*, што мѝзе ѝѝце, ѝѝала да напраи *маѝиѝе*, да ѝзе *млѝко*. И ѝна нѝшто отѝд звѝла *овѝј наѝу бачиѝцу*.
936. Нѝки зѝѝоѝ гу тѝј жѝну па ѝдоѝ у цркви, однѝсоѝ тѝмо *нѝки шѝј*, *неки стѝвр*.
937. Тѝри у нѝко чанѝче, таѝѝрче, и пѝшти *жѝрр*.
938. И тѝј се сабирѝло у ручиѝе овако, па се турѝло у кѝп да се згѝри, да се очѝка *тѝј сѝме* за дрѝгу годиѝну.
939. Бѝжиѝ вѝка: Ѐдоѝ домаѝице копрѝве да бѝроѝ па да скѝвоѝ, да скѝпу *фамилиѝу*.
940. Понѝсѝмо тѝмо до праг и викѝмо: „Стрѝнке, *повениѝу*“.
941. „Дѝ нѝсиш, бѝко?“ „Стрѝнке, *повениѝу*!“
942. *Сѝрѝ* и *лѝба* да ѝзе, *браѝин 'о*.
943. Тѝд кѝјмак – пѝдгреѝ *млѝко*, извади *кѝјмак*.
944. Или *сандѝк* да прескѝчи. Понапре нѝ сандѝци нимѝле. Сѝмо у дѝске.
945. Ај, ѝѝн ѝе дѝѝе сѝга да пѝје *вѝду*, ѝе се намѝчам на ѝзвор тѝј тѝмо.
946. Око дѝсет сантѝма прѝчник. И *тѝј дрѝво* увечер домаѝин га исѝче на двѝ дрѝѝти и тѝј бѝѝак што га викѝмо. Тѝј се стаи у шпѝрет да се наклѝде.
947. Она изнѝсе у двѝрѝ *сѝврѝ* и трѝ кашѝке.
948. Кѝд врѝне јѝк круѝшац, кѝје ѝе прѝво дѝте, ѝно трѝба да довѝти *зрѝно* и да изѝде.
949. Како-кѝј ѝѝни узѝше *сѝр*.
950. Кѝ [д] ти се подѝне онѝј јѝјце, кѝт се појѝви над вѝду, *пресѝлак* ѝе га скиѝнеш.
951. Ѐ, ако нѝ, – вѝка – кѝѝ ѝе идѝте у вѝшу општѝну, у жандармерѝску стѝниѝу предаѝте *шиѝѝе*!
952. Пѝсле скѝпиш *снопѝе* у камѝре.
953. Кѝт смо дѝшле у двѝр, излѝгле старѝ жѝне да појѝу *пѝсме*.
954. Мѝ смо бѝле сѝс свекрѝву, сѝз девѝра, тѝмо не водѝле да видѝмо *тѝј грѝб* дѝ га закопѝле.
955. Пѝсле, по сѝљѝчки, по старѝнски: „Рѝтар сѝди на рѝло, сѝѝе *бѝлу тиѝениѝу*.“
956. Голѝми бѝле чанѝци, на плитко се сипѝје млѝко да набѝре по вѝше *кѝјмак*.
957. Па кѝа ѝе мешѝла, скѝва *пѝсуљ*, омѝси *лѝба*, *врѝѝѝ*.
958. И баба знѝла кѝлко ѝфце трѝба да пѝшту *млѝко*.
959. Снашо, тѝбе ти ѝе нѝј мѝла сѝба, вѝка, ако ѝѝѝеш јѝ ѝе ти дам *мѝу сѝбу* тебе, а јѝ ѝе сѝдим у вѝшу сѝбу.

960. Вика: „Ти, бабо, само за Милоша навijaш. *Нај кртину њему*”.
961. После *туј вóду*, ћеро, кэд онóј, на пример, уземо па чувамо *вóду туј*.
962. И еве, ја сэм била – можда-има пѣтнаес годíне сигурно, у Света-Марíу – jóш чуам *вóду*.
963. Ја и мој мýж и дѣвер смо бiле, *јѣну ливáду* не можемо од млого имање. Нѣ, неће.
964. Па бласиљаш што трѣба, па запалиш *шумку*.
965. А сѣсра му вика: „Немој, брате, ће рóди!” Три пут тако је рекне и врже *сламу* за јабуку.
966. Вариле људи за слау, па смо скупиле *грá, лѣба* да ги дадемо.
967. Кэд врне крушац, па износила свекрва *сóру*, па тој јáјце, па *ложице*, па *чáнџ*.
968. Имáле кóје су за у пóље, тѣ помлáде жѣне да жњиоў, да скóпльоў *сѣно*.
969. Кóсиў мýжи, мi жѣне сабирамо *сѣно*.
970. Пá тој кэт се заврши, кэд овршимо по гóвно, тако по двóру, да се одвѣје *онóј ж’ито* на онѣ машинѣ.
971. И лóпаш, лóпаш, овако држиш, у туј рóпу лóпаш, па подíнеш сас овуј рóку, истрѣсеш *онáј пóздэр*.
972. И ѳн пóсле *ўзе онóј жiто*, по кóће засиѣ.
973. И забóдеш у стрѣд њиву *тáј прóт*.
974. А у рóке тѣ стапóве њiне, *тѣ сáбље* о[д] дрво напраѣне.
975. Кэд обóчоў *онóј јелѣче, кошóље, онóј нóишгу*, лепóта.
976. Па остáју óвде под грло *бисѣре, крсѣве* онѣј понáпре што имáло у стáро врѣме.
977. Узѣла сэм *јѣно дрво сас кóку* па тѣглим *тѣ сувáрице*.
978. Сабаáле, се сѣћам баба док била жiва и дѣда, у три ће се дiноў да би узѣле *рѣд* што више да сэмѣлоў.
979. Натрпáмо лѣсу сá[с] сн’ѣк’ да бiне пó тѣшко, стáјмо *јѣно дрѣце* оздóл.
980. Кэд врне крушац, кэд је млого стрáшњо, крупан кэд је, трѣба бóжем, кó[ј] је први од мáјке да *ўзе јѣно зрно* да појѣде и да престáне.
981. Кэт смо ишле трло сас óфце, брáле *неке врље*, сз дáске прáјле.
982. А и тó што зарáди мýж, домаћину *пáре*.
983. Свѣкар извѣде *снáву* да вóди кóло.
984. Ё, потуримо двá камѣн’а и измићу двá камѣн’а *туј маљицу*.
985. Људи намѣрно купóу *кукуруз* двá пóт недѣлно јѣдо *качáмак*.
986. И плѣле смо мужи́ма за у планíну *калчiне от козiне*.
987. Кра́ве виш’е *јѣле шуму* и *сламу*.
988. Јѣн држ’и *трáмку*, јѣн држ’и *нику марáму* ил’и *пѣшкир*.
989. И јѣл’е ги *кукуруз*^с овѣ двѣ, три годíне, јѣл’е ги *кукуруз*^с л’удíма.
990. Ал’и не да гу остáвиш на пррви стѣпен, онáј *ракија* кэд iде пррво – него тi испѣчеш *ракију*, ал’и óна је мѣка.
991. Нарочíто ако је лáдно вр’ѣме, кичма ако не гу заштитујеш дóбро *кичму*, óно је апáсно.
992. У Скóпл’е јѣн пут прóсту *рабóту* сэм работáа, сэм мешáа *бетóн*.
993. Пóсл’е овíја партизáни, ишла никóја комисíа, вика: „Да уништíмо *воденице!*”
994. А пóно људи узíмоў по двá, по три стáпа, *кумбáре* узíмоў за кот кóће.
995. Мýзл’е чобáни, мýзл’е бачи́це, кóа била потакáтна да гл’ѣда *благóту*, да мýзе.
996. Имáло л’уди што знáл’е да намѣшћоў *руке, нóге*.
997. Óн по њi сас кóња и сас њiну пушку – бáм, утѣпáј, ўзи ги *пушку*.
998. Па се јѣло грá, кóмпир. Ё, бóгме, *тáфче* напраиw. Ё, тој. Пóсно.
999. И óно зáто се вика Штрпце – се оштрбáло зáто што јѣна стрáна изгорѣла, а *дрóгу стрáну* вóда гу однѣла.
1000. Тóј свѣ ни дáде домáћин да обићѣмо по мáло, *шáрен шѣћер рáзан*, рáзне бóје.
1001. И пре[д] дѣн идѣмо у гóру да берѣмо *дрва* да се уврѣмо.
1002. Узѣмо, идѣмо, наберѣмо *врбе*, наберѣмо *траўке рáзне, врбе*.
1003. Проћóсмо ми цѣло пóље да зарóси сiтна киша, да нарóси, да навáди нáше *пóље*, да ни рóди бѣло жiто, да ни рóди свѣ што трѣба, да нарáни *глáдне дóше*.
1004. Óрли што је овáј гóре, па њѣгоў óтац *армонíку* свираáа, и овáј баба-Милѣўкин.
1005. А девóјке носiле вáко: свáка девóјка, није ка сáг^к што iдо гологла́ве, него тѣд свѣ *марáму* морáла да нóси и девóјка и ж’ѣна.
1006. Пот колѣпке смо сталáле *из бáшче метли́че*, из бáшче пó мáло.
1007. За Прóчку вари́мо *јáјца*, готви́мо пiту.
1008. Кэд је крушац, кó[ј] је први рóден да се прокотрља мáло у крушац и да *ўзе јѣно зрiце* да појѣде.
1009. Ё, ако се мóж’е, тáј дáн кэт се искóпа *тѣмель* да се стáвиў онíја камѣњи, онáј *рѣд* да се истѣра дóбро.
1010. Ако прѣдеш’, вóну на кудѣљу – вртиш’ двѣ ж’и́це па сáстáиш ги, пóсле ги омáњаш и плѣтеш *чарáпе*.

1011. И Шиптар, врати му ^Уџтац *наре*, даде му њему.
1012. Зел'аник тако: *кору* растегн'и, покрџпи, свари зел'е.
1013. Четири јетрве смо биле, и свекрва и свџкар. А *децу* – чувај Бџже – пуна кућа.
1014. И кџт се напуни топило, тџј, *ручице*, тџриџ, и озгџр *сламу*, па натуџроџ камџење озгџр.
1015. Па у зиму кад је лџдџ, па чукај сџс пирајку *лет^џ*, па да пџреш тџја.
1016. Залџга, тџј кат се искидџоџ опџнци па тџру унутра одџ оној, от кџже *залџгу*.
1017. На сџч: *пџпо* и *жеравицу*, *жџрљу*.
1018. Омиџемо и нарџдим ги на онџј тенџџру, свџ на онџј млџко, пџрко свџ онџј кџпе, и џно пџсле сџмо – тџво, тџво, оцџдџје ми *вџду*.
1019. А и у кућу де је роџџна, тџја џцу, матџре, браћама, свџм давџла џна *дарџве*.
1020. Шџла *минтџне* от клџшџе, тџј прслџце, тџј џемџдџне.
1021. И џн кад улџне сџс тџј дрџва, џна свџ по кућџ намџта *онџј чџницу* и *шећџер* на њџга.
1022. И тако ишла про[з] сџло, повџла, а овџј лазџрке се обучувџле у бџлу кошџљу и *црџџно боишџице* џвде носџле.
1023. И кад умџррла, џна се дизџла у нџћ и ишла от кућу на кућу и изнесувџла *сџвру*.
1024. Вржувџле кџњу на грџвну *чарџне* ли, *пџшикир* ли, бџло што да га дарџјоџ и њџга.
1025. Не работџјте према сџреде, према пџтак, џе ви изгџру каланџурке *руке*.
1026. Петџколонџши, џандџри, натуџрале на рџку џвде, *бџло*, *онџјџ платно*.
1027. Домаћџца помџзе *стџку*, усџри га сџг^к на вџчер Ђурђџвдџну, усџри *сџр*, *грудџицу* напџри да онџди тџј кџт је вџџџра.
1028. Дџца за Ђурђџвдџн, за Велигдџн пџјле *нишџло*.
1029. Петкџна вџка, њџкџа, теткџ-Дџрке, вџка, квџчка ги јџде, вџка, свџ ми збџра, вџка, *јџјца*.
1030. И џнда нџ смо имџле ниш'та, *лџба*, тако бџло вџреме.
1031. Немџло. Тџд јџна задџрга ни бџла. Али, фџла Бџгу, што кџжу, *кџмпир*, па *колџмбџћ* скувџмо, па тџј јџдемо.
1032. Испредџмо па мџстџмо, бџју купџмо и *чарџне* да сџплџтемо нџми женскџми, па ги навџзџмо, па сџкџе тџкајџмо. Мџстџмо.
1033. Од џвде и[з] Шаркџће се сџлиле повишџна и напџјле га *Бџрејџце*.
1034. Тџјка немџјте да пџјте *кућу*!
1035. Имџло и куд нџс што се спџмињџло да за Ђурђџвдџн се свучџјоџ, да извџне мџти, се свучџјоџ жџне гџле па заџду па пџју *маћџје*. Заџду око тџј појџте око кџџе мџслу да напџју *маћџје*.
1036. Недџљу дџна ка говџдо сџм мџчаа *кџв*, ка вџл, о[д] тепањџе...
1037. Ё, пџрви дџн Велигдџн, тџј кџд је, џе га џзем, џе га мџтнем у бџшчу да ми црџвџниџ џутџке.
1038. Пџрви дџн кџвам *кџтус*, илџи *сџрму* напџрим, илџи *напџрику* напџним.
1039. Дџве јџтрџве отџшле да кџпоџ, а јџ сџм отџшла сџсџ девџџра и с мџжа да денџмо *стџг^к*.
1040. А Рџжа ми вџка: Нџмој, Чџдо, да гу тџраш, Шаркџћџнке имџоџ *млџго лџше^Уџчи*, џе гу урџчу.
1041. За Ђурђџвдџн се бџрало рџзне тџрџвке: копџтџник, змџин јџзик.
1042. Ёне, џе ти учџни за да ти нџма тџџја стџка *млџко*, пџриџв тџј маћџје, тџј њџна рџзна чџда.
1043. Ако су откџсџи дебџли, ако имџ пуно тџрава, изокренџмо *онџј откџсџе свџ, џџлу њџву*.
1044. Јџ дџџу тџри сџм кџршџевџла, сџме сџс свџкрџву смо ги давџле *имџ*.
1045. И тџј кџм кџже ги: „Мењџјте *кџма*! Кџга оћџте, кџга сџретнџте на пџт, тџј нека ви кџже имџ.
1046. И тџј ставџмо тџрице, ставџмо свџ – *тџкџву дебџликџву, копџрџву, сџлим*.
1047. И вџкам: „Мџјке, јџ да иџдем за дџрџва сџс магџре, џе донџсем *никџе дрџво*“.
1048. Прџшџпљџи се са иџглу кро[з] сџредину, лџска што имџ *мџли сџрж* се пробџуши па се набџје у бџз^џ кџлко је џтвор.
1049. Тџј имџ јџно голџмо корџто, чџшма де пџје^џв кџрџве *вџду*.
1050. Сџвџкар тако ни бџја мерџкл'ија да му сџдиш' на нџге и да му посџпеш' да опџре *руке*.
1051. Да сџџеш' *бџиш'чу*, да сџџеш' *парадџјс, напџрике, рџзне салџте*.
1052. Кџлко да би седџџа кџњ, да сџди конџпац да би седџџа кџњ кџт шџџта, кџ[д] тџрчи да стрџш'и *онџј ж'џто*.
1053. Кџко да не! У нџшу њџву дџл'е, испџд нџше кућџ *јџну јџбуку* и *јџн џра* ис корџна га избџџија.
1054. А тџј смо мл'џл'е за стџку *џвас*. Па смо мл'џл'е иџто от кукурџс³ као *бџнџур* за јџганџе.
1055. Отџд Л'џпџнац, отџд вџде нџше сџло имџ *џџде*.
1056. За Прџчку пџјџ жџне *пџту*. Изл'џноџ л'џк, кџмбџре мџло. Дџџа.
1057. Мој-Бџгу, нека ми су ж'џви, мџј Госпџде, дџџа, јџ ка сџк што пџју *сџџдџе* у Пџсте, никџт не би дџла.

1058. Ал јѐн из Готовуше ни бија момак, овџј слуга ни бија, *оўце* што чувѧаа, па он ни бија триес први.
1059. Туру прво *туј тѧциу*, па *јѧну погачу*, па нат погачу *кѧлач омѧсен*, па на кѧлач свѧѧа се забѧде.
1060. Ако прѧдеш', *вўну* на кудѧљу – вртиш' две ж'ице па сѧстаиш ги, пѧсле ги омѧњаш иплѧтеш *чарѧпе*.
1061. И овѧј кѧј ѡре, домаѧин ли ѧе, овѧј помлѧди – синѧви, ѧни ѡро, изѧро и сѧс влачку, одѧ лѧске напраиу *влѧчку*, и да завлѧчи кѧд засѧјоу.
1062. На Цветницу у цркви се ишло. Цвѧѧе. *Јагличе* смо брѧле. И *љубичицу*.
1063. Прво *кѧске* трѧба да олижеш, да оглѧђеш. И *винце* што остѧло од увѧчер, тѧј ни је вѧћ мрсѧње, него што напивѧмо *бѧњак*. Тѧт се попиѧе по мѧло.
1064. Тѧроў да иде у Урошѧвац да кўпи *жито*. *Кукурузѧ*.
1065. Жими-дѧца, *лѧба* нѧмоў да се најѧдоў.
1066. Кѧт се свѧ заврши жѧтва, *богубрѧду* се донѧсе. Кѧт се заврши све жѧтва, сѧбѧреш *жѧтву*, ўзеш цвѧѧе.
1067. Кѧт ѧе гу стѧвиш у ѧмбар, у *жито*, *тиј богубрѧду*, и тѧт пѧсле збѧриш.
1068. Пѧјоў *лазаричке пѧсме*.
1069. Јѧна кўва мрсно, а пѧтак и срѧду тѧј имѧла посѧбна домаѧица што кўва *пѧсно пѧсуљ*, *кѧмпир*.
1070. Најпрво млѧда девојка мѧра да ѡўце, од волѧе кѧт се закѧльо па о[д] *туј* кѧжу напрајмо *опѧнце*.
1071. Брѧла сѧм бороўнице да испрѧтим *дѧцу* у школу, да ги кўпим *књиге*, да ги кўпимѧ да се обўчоў, да ги кўпимѧ *таиње*.
1072. А кѧј се дѧне понѧпре, овѧја млѧди, на примѧр снѧша ѧли младожѧња ѧли па брѧт и сѧсра, ўзоў *слѧму* о[д] тѧј постѧље.
1073. Вѧкоў и *дѧте никѧе мицко* да види никѧа жѧна сѧс лѧше ѡрчи, ѧма да се преврѧгне.
1074. Па ѧма дрўге жѧне што ка ѧе му зачѧну тѧј, ѧе му гѧсу *жѧрље*.
1075. За Свети-Јѧван *пѧпрѧћ* берѧмо. Сечѧмо *пѧпрѧћ* и га стаљѧмо под глау да прѧспијѧмо над пѧпрѧћ. Под јѧстук да се стѧи пѧпрѧћ.
1076. Тѧј што сије *ченицу*, па му поѧле.
1077. Узврѧјеш *вѧду* па лѧпо замѧшаш у лѧнче, стѧиш *сѧлче*, *брѧшино*.
1078. Али по ѧѧ отѧне јѧпе снѧва ли, ѧѧрка, однѧсе *цѧло лѧпче*.
1079. Она се уврзала, а у колѧпку дете, а ја *леба* носим.
1080. И ѧни тўј сѧкле и дељѧле дўге, шушиле и прѧјле *кѧце*.
1081. И ѧни, изнѧле *тѧј кѧске*.
1082. Ё, мѧси *лѧба*, вѧри *грѧ*, јѧс, *грѧ*, *кѧмпир*. Штѧ ѧма. И тѧко бѧло тѧј, тѧко се слушѧло.
1083. И турѧле овѧко *дѧске* и отўд^ѧ гу скупѧле и турѧле пѧсле *чѧпуре* и тўј смо црпѧле.
1084. ѧ, мѧле, мѧле. Мѧле *руке*.
1085. Кѧј ѧће да миѧе *руке*, ѧна ги посѧпи, и да омѧјоў *руке* и да улѧно да јѧдо *лѧба*.
1086. Па пѧсле се јѧпет^ѧ кѧсиу па *ливѧде* што нѧсу прирѧдне.
1087. И тѧмо сѧм ишла да бѧрем *сѧно*.
1088. Тѧко се помагѧле. Мѧкар *снопѧве*, мѧкар ѧе вршим, ѧни ѧе доу да ми помѧгну.
1089. Насѧчоу *пруѧе* и уплѧтоу. Од лѧске.
1090. И тѧко се *тѧј ѧѧве* гнѧјле.
1091. И однѧсо *сѧме*.
1092. И *блѧг ѡризѧ* свѧри.
1093. *Тѧј црвѧно кѧнче* ги заврѧже.
1094. Па пѧслѧк ѧни јѧдоу *лѧба*. Ё, тѧј бѧло.
1095. Тўри *бисѧге* на рамѧно.
1096. А онѧј – напрајмо *брѧзде* у јѧну ѧѧву, на примѧр, ѧма пѧт брѧзде овѧко, ка предѧле се напрајиў.
1097. Тѧко *грѧ* смо сѧјѧле.
1098. Кѧпа се *колѧмбоћ* и *тикве*.
1099. И прѧјле смо *зѧљѧник* од ѧѧ.
1100. И ѧе понѧсо и *црвѧно кѧнче*.
1101. И пѧсле скупѧмо *онѧј српѧве*, ѧли три ѧли пѧт ги скупѧмо, турѧмо ги, врѧѧмо ги сѧс сламѧно јўже, от слѧме, од ѧрж^ш. Слѧма.
1102. Мўжи вржувѧле *снопѧве*.
1103. А кѧј не мѧже, па *крстиѧне* прѧи. Крстиѧне.
1104. Ги слѧга, слѧга *крстиѧне* на четѧри стрѧне.
1105. Пожѧѧе тўја и покѧси и тўри озгѧр *траву*.
1106. *Гўмна* смо спремѧле овѧко:
1107. *Лѧјна* нѧ смо турѧле.

1108. Тўјка одмá *сла́му* дизоў и на по́дэ.
1109. И по́сле *снопо́ве* редíмо наоко́ло.
1110. Мíчи му се *ју́же*.
1111. И *ррж*^м смо чука́ле.
1112. И о́но – јéни збíро та́мо, јéни трéсо, вржўжоў *снопо́ве*.
1113. И пометéмо гўмно, свé очистíмо *сла́му*, динéмо *плéву*, свé.
1114. Се скўпи кўп^о и жéна јéна *ће*, или мўж, бíло ко́ј, ко́ј мо́жоў, ко́ј су ту́ја, нáтне јéну *пачáвру* на гла́ву, *врéћу*, па да нé му па́да на нё́га плéва.
1115. А то́ј смо пра́јле, *обичáј* и дэн дэнэс по нíко́ј.
1116. И тўри *наковáљу*, у зéвњу учўка и *ону́ј ко́су гу* држи на *наковáљу*.
1117. Тўри *сто́жар* у средíну, па се тўриў четíри сóве да држо она́ј сто́жар, да га држо, учўкан у зéвњу, па тўј тўриў оздо́ла, нíко́ј тўри *гра́нке*, нíко́ј тўри *платíне* да не скапу́е сéно.
1118. И по́сле на то́ј рéди оно́ј што *ће* дéне *сто́г*.
1119. Има́а нíко́ј, сéди бади́јава, па не да́ва *водени́цу* другóму, него сéди у водени́цу и мéље, ко́ј о́ће да му однёсе.
1120. И тура́ле *крсéве* по ридíне та́мо-ва́мо, свé узокóло.
1121. И лéпо, сítно зарáвњу, па по́сле мéтов, íсто ка *колóмбоћ* га сéјо.
1122. Свé *онд́ сэме то́ја конóпле* посéјоў и сэз гребў́ље га завлáчиў. Лéп мíрис íма.
1123. И га оплéвиў, му мичўжоў *тé трáфке* проз нё́га.
1124. И по́сле то́ј очíсту тé топи́ла свé и тўру лéк *сла́му* узокóло свé, и оздо́л.
1125. И нарéду *тé ручíце*.
1126. И пу́шту *во́ду* од нíко́је стра́не да тéче по ма́ло.
1127. Истри́сов *та́ј по́здер*.
1128. *Плáтно* смо тка́ле највíше.
1129. *Ће* по́чноу *тéмель*, *ће* ко́пов.
1130. Дру́го – напра́иў *ма́нцу*, изéдо *мајсто́ри*.
1131. И шíле *чаши́ре*, ка Шипта́ри што но́сиў.
1132. То́ј *чаши́ре* носíле мушка́рци. И *тэ́ја минта́не*, ги вика́ле го́ре.
1133. То́ј смо плéле. *Прслучíће*. То́ј смо ги обучува́ле...
1134. Купíмо *бéлу пáлту* ал *жу́ту пáлту плáтно* па сашíе ни нíко́ј шна́јдар, па то́ј обучува́ле, носíле.
1135. Смо лупáле *тéше* сэс пира́јку.
1136. Са́мо сéче *лéба* – ко́ј нéма.
1137. Нéмам вíше *рáзбој*.
1138. Сэм тка́ла, нај прво, *сўкне од вўне* – конча́рке цр́рне. И *плáтно* сэс конóпле.
1139. Нé вíше, нé. Па нé, о́вде вíше нéма дé да влачíмо *вўну*.
1140. На́пре смо влачíле *вўну* кут Шипта́ре у Брóт^л.
1141. И кад учíни *данóве*, *узоў* га, повíјоў га.
1142. Па по́сле *ту́ ко́жу гу* очистíмо лéпо о[д] тé́ дла́ке.
1143. И обéсу го́ре *вери́гу* па тўј котли́че да гу се грéје млéко бачíце.
1144. И тўј да тўра *сирéње*.
1145. *Сирéње* пра́и тўј, у бачéњу.
1146. Исéчов *др́ва* дугáчка па ги продéльоў, па тўру – јéно дирéче та́мо, јéно ова́мо, па шупльíў тé́ *диречи́ће*.
1147. А *тé др́ва што су дельáне* ги провўчоў ту́ја у тэ́ј шупльíну.
1148. И *столи́че* *ўзе* и сéдне.
1149. Тр́гне га та́ј ко́ј тэ́ра *ту́ офцу* да излэ́не.
1150. То́ј смо јéле највíше. *Гра́*.
1151. *Мéсо* се јéло за Бóжић, и за сла́ву.
1152. *Мéсо* смо га шушíле над о́гањ.
1153. И кэт се ошўши *то́ј мéсо*, дíни.
1154. *Питíе* пра́им ка пред Бáњи вéчер на јéн дэн. Тэд^т.
1155. И по́сле *ўзи тé́ ко́ске*, ишчíсти лéпо *мéсо* от *ко́ске*.
1156. И спрéмај *тањíре*, чíсте, и лўк спрéмај, ољу́шти, истўчи, и по́сле скíни *та́ј лóнац*.
1157. И тўрим *лéба*. Исплэ́скам га.
1158. Па дру́ги *лéба*, па прекло́пим то́ј цеди́ло и јóпе потрўсим то́ј бра́шњо.
1159. И јóпе ту́ја изэ́притíскам *лéба*, исплэ́скам лéпо.

1160. И ту́рим *трѣћи лѣба*.
1161. То́ј кат се кúва *млѣко* и оно оста́не да се ола́ди јѣн дѣн.
1162. И промѣша сѣс то́ј. И ма́ло *ма́ју* му ту́ри и промѣша.
1163. И о́но сѣди. И оно по́сле са́мо доби́е *ту́ј кисели́ну* од она́ј цѣк.
1164. Да рабо́га. Да пра́и *бељѳве*, да пра́и *те́ше*
1165. Дава́ле *зла́то*.
1166. *Чаши́ре* ши́ла.
1167. *Зало́гу* да држи оздо́л.
1168. И *онѣ́ј на́ре* по́сле *узо́у*, те́ј дево́јке што кити́ле.
1169. А сѣгѣ па никóлко почѣле да пра́ју *сва́дбе*.
1170. Ми да́ле *котличѣ́ше* *црне* од *ба́кар*.
1171. Чѣсти, мѣте, ми́је *судо́ве*.
1172. На́пре узе *котли́че* *бакáрно*, ту́ри на вери́гу да се згрѣ́е во́да.
1173. И плѣскај *во́ду* у дво́р.
1174. Јѣни пѣшкир у ру́ке ги да́доу да обрѣ́шо *ру́ке*.
1175. *Ора́е* за Бо́жић кúпу, *кошта́ње*, и *онѣ́ кру́шке* *поло́шке*, онѣ́ тврде крушчи́ћи.
1176. И *те́ кру́шке* ће кúпиу́.
1177. Се дѣне, накла́де *ога́н*.
1178. И онда́к пола́зи *ку́ћу* и накла́де *ога́н*.
1179. Дѣне се. *Во́ду* донѣ́се.
1180. Ко́ј бра́ја *дрва*, он отѣне и исѣ́че *шумку* и донѣ́се.
1181. И по́сле му отво́ри *врата*.
1182. И *то́ј крава́јче* га искршиу́ и је́доу о́вфце кад ула́зу за у поја́ту.
1183. Ё, по́сле ка́д вечера́мо, *ба́њак* најмла́ди га по́ју и га на́раниу́.
1184. До три́-пут. И ту́ри му на њѣга *и ви́но* и то́ј што спрема́а *гра́* и *за́лче*.
1185. Дочекáа *Ђурђевдѣн*.
1186. Носѣ́мо *крсе́ве* ујутру ра́но.
1187. Гледа́ле да не́ ги за́ђе ни́кој *поја́ту*, па по сто́ке да не заво́ди.
1188. И ка́ко ко́ј да се дѣне *у́зе те́ ну́тца*, ишчѣ́пка и се ми́је сѣс њѣ.
1189. *Ја́јца* ма́стѣмо.
1190. Кат сам ја́ о́вде до́шла, пона́пре, свѣ́ смо на та́ј да́н машћува́ле *ја́јца*.
1191. А *ну́шку* па носѣ́ле, ово́јѣ, као кукуља́шку, али да бѣ́не као кр́рс кукуља́шка.
1192. И ту́јка тура́ле *марамчи́ше* на њѣга свѣ́ у дина́ре оковáно.
1193. И њѣга држа́ле *оно́ј тррскáло* ка́д и́шле по пу́ту.
1194. И *узо́у ба́јрак* ис цр́кве.
1195. Носѣ́ле *кро́иње* сѣс се́бе.
1196. Па́ре ту́роу́ у барени́цу и дѣ́ца са́мо ме́шоу, тра́жиу да на́ђо *те́ј на́ре*.
1197. Та́ј кр́с. Ко́ј га на́ђе, он доби́је *да́р*.
1198. *Во́ду* узѣ́мо, ту́ј што се смр́зне.
1199. И *бе́лек* ко́му га́сиу́. И бе́лек *узу*.
1200. И *та́ј бе́лег*^к га гле́до ал не́ ће ги па́дне на днó.
1201. А *оло́о* Цига́нке то́пиу́.
1202. Бо́же па отѣ́но да га́су *жа́рље* ко^т Цига́нке.
1203. А́ли што има́ле – *коски́че*, ово́ј *дугме*, иски́доу и ту́ру ту́ја на ту́ј че́шму и да пи́жоу *во́ду*.
1204. А та́ко ника́ко не пи́ле *воду*.
1205. Ако *у́зеш ле́ба* да је́деш, и то́[ј] је до́бро.
1206. Отѣ́не она́, скупи *те́ тра́ве* и свáри и да́де ги да пи́је, бо́жем.
1207. А то́ј та́ко: *раки́јане кр́пе* па нашља́пај на гла́у, на љу́кс, на но́ге, на ру́ке.
1208. За́р о[д] то́ј ће уми́не што ће му ту́ри *итичáрке*?! Ёли што тррља́ле?!
1209. И по ни́кој тура́ле *раки́ју*.
1210. Ба́јрак на́пре носѣ́ја *ку́м*.
1211. Она́ уле́не у ку́ћу па цу́не *ле́ба*, цу́не *сѳверу*, *а́стал*.
1212. Богобра́ду смо носѣ́ле. *Срѳви*.
1213. И по́сле ле́по га ишч́укаш *конóпље* сѣс пира́јку.
1214. Седѣ́ла, одмара́ла *души́цу*.
1215. А о́ни про́ђоу *бисáге* преко њѣ.
1216. *Пе́рке* от *кокóшке*, от петлѳ́ве му набóдоу свѣ́ овдѣ́ка.

1217. И затој ко[ј] је по више зборан, кој зна'е мало *шаду* да изведе, тај чауш ваља да бине.
1218. И с'ге носи'у *бајрак*, ама с'ге туро'у кога било.
1219. *Св'ћу* палимо и на вечер, и на д'н.
1220. *Бањак* заложити тај кој унесе.
1221. И китиле га – боље му и *цв'ће*.
1222. И тражи *наре* што му однија ствари.
1223. И не ги пушћа. И после тражи *наре* тај што држи врата унутра.
1224. После тај даде *наре*.
1225. Искрши'у *леба* преко њу.
1226. И она м'ета *јабуку* после, к'т се врати од воде м'ета *јабуку* у дв'рр.
1227. Набодо'у *жељезне наре* у *јабуку*.
1228. Заигро'у *лекац јено-коло* пот сито, и после снаша м'ета.
1229. М'ета *јабуку*.
1230. Ће 'е даде *бокале* у руке, воду, и ће 'е тури *прстен* на руку.
1231. Носу *крошњу*, пуну напуну.
1232. А купу'о'у *слаткише* по продавнице. Ракију. А пиво.
1233. Него с'г ни одредиле *Задушницу* сал у суб'ту.
1234. Однесо'у *беле мафесе*. Однесо'у друге.
1235. И после горе, к'д раздели'у све, учину *тај закон*, више за дома да до'о'у, и при'о на гроб^п, и 'зе *тај мафеса* бе'у, а мичи тај црн туј на гроб. Донесе га јопе тај црн, тури у недра, тури у ц'п тој.
1236. И тако *асталче* она однела дома, ка полутину ов'ј.
1237. *Кумбаре* нап'ају от смр'ке, от црешње.
1238. Ољушту *црешњу*, и врту д'ца, по'о'у, игро'у.
1239. *Срп'е* ће накитимо, врж'мо с теј сламке ник'лко.
1240. Што смо ост'јле *жито*.
1241. Последњо, задњо к'д заврши'мо *жетву*.
1242. *Лопату* смо направиле о[д] дрво.
1243. Па смо га звале *јено жито* рржш.
1244. Рроди га и га истаи од мене, не могу *пупак* да му микнем.
1245. Да ти дадем *јену ракију*?
1246. Ё, после спремим *воду* на ватру, јено котличе, испарим се тако, и ме лепо распари, и она падне.
1247. Стари ни пр'јле, ми смо казале *вито*.
1248. Ће га начукамо туја д'е жњ'емо, д'е копамо *кукуруз*, и туримо га – оно врти се лево, десно, врти се, врти. Д'ете.
1249. *Бањак* унесе св'кар.
1250. Отвори'у *врата*.
1251. Нашарамо и *кравајчиће*. И мушки и женски.
1252. *Трашке* смо брале нек'т^п. С'г^к ништа.
1253. *Мратине* смо чувале три дана.
1254. И д'ни *чар'е*, оп'нци било тој време. Кожне.
1255. Миле смо ги *ноге* свекр'вам. А^ха.
1256. Извртимо и озг'р стаимо *восак*.
1257. И стаимо *јено б'ло крпче* да увијемо, и га закрпимо и му стајмо на онај повој.
1258. И туј му стаиш све тој – *лукац, ложницу*.
1259. Немаа *машину* па смо шиле за'ено тамо.
1260. Он бија мајстор бољи, а немаа *машину шиваћу*.
1261. И онда полако, полако долази код њу и врши *љубав* с'с њу исто ка што врши'а за живот.
1262. *С'но* ти изд'не горе.
1263. Да се скино'у *маћиле*, ишле на коло воденичко, на камењ воденички да окр'ћо'у.
1264. Напраймо *кумбаре*.
1265. Греале *ракију* па пиле.
1266. И дарувале ги. Повале *песму*.
1267. Сал повале *песму* и кропиле с'с'е ник'оу грању младу, с'с копр'ву.
1268. И да вучем *сноп'ве* по њиве.
1269. С'м плела, с'м прела *вуну, конопље*.
1270. После с'м ткала и *ћилиме*, и све што требало.

1271. Јэле смо *сир*, јэле смо *лѣба*.
1272. Кѡга вѡлиш, *својбину* да вѡкаш на свѡдбу.
1273. Свѡ тѹру *дѡрр* на здравѡцу.
1274. Увѣдов гу у кућу, унесе *судѡве сѡс вѡду*.
1275. Пѡсле настѡи *весѣље*.
1276. Да идеш – вѡка – да набѣреш *јагѡде!*
1277. Увѣчер донѣла ѡна *јагѡде*.
1278. Штѡ пожњиѣш, ѣт ѡвѡко напуниш *руку*, па исѡпеш га ѡвѡко да се шуши на слѹнце.
1279. Па кѡт се ошуши, па јѣдан врже јѹже ѡвѡко да онѡди.
1280. Па увѡти *богѡње*.
1281. И тѡј накѡту га кѡд завршу *вршидбу*.
1282. Сѡл накѡту *стѡжѡр*.
1283. Ђе тѹроѹ л'ѣсе, ѣе бѡцоѹ *жѡто*, па ѣе увѡту *врапчиѣе*.
1284. И пѡсле, кѡдѡ се вечѣра да не прегѡри, мѡло повѹче *бѡњак* пѡ ѡвѡмо и сѡпне му вѡно и вѡка:
1285. Ако ѡѣш *лѣне питѡе*, вѡља млѡго да се кѹа.
1286. Остѡи *јѣдно нѡрче мѡло* за стѡку ујѹтру да накрму. Ишле нѡпре, *трѡнке* брѡле.
1287. Уврѡжоѹ *конѡпац* па се качѡле да се нѡшоѹ дѣца. И девојчиѣи, и дѣца.
1288. Мѡ *корѹбу* сѡмо на Прѡчку бацѡмо у бѡшчу.
1289. Напуни *црцѡлку*, кѡј прѡѣе – умѡкри га.
1290. Сѡмо *кошуљу* обѹчоѹ, врѡжоѹ се сѡс нѡкој кѡиш ѡвде.
1291. *Туришѹ* од Бѡжиѣ вѡше гѡтѡо, нѣ смо гу јэле.
1292. Стогѡве обѡли.
1293. Врѡиѡ *виришѡта* и стѡг^к преокрѣноѹ га.
1294. Па ѣе ѹзем *лѣгѣнче, јѣно тенѣрче*, ѣе му тѹрим ка трѡце, ка лѣпче, ка брѡшно.
1295. Штом-кѡлко ми донѣла *сѣно*, јѡдна.
1296. А дѣ ѣе ѹзем *јѡјце*, будѡло?!
1297. А да ми нѡѣш пѡсле тѣ^ј штѡ квѡчиѡ, имам *јѡјца*.
1298. А јѡ, тѡј, тѡзе *јѡјца* сѡм изнесуѡла, бѡжем ѹсѡм.
1299. Кѡд биле. Ако квѡчи, да узбрѡнѡмо *никѡе јѡјце*.
1300. Јѡ у тѣбе *јѡјца* ѣе ѹзем.
1301. Мѡре, ка нѣѣе приѡжоѹ *ѹѡчи* да ти извѡду – вѡкам. – А штѡ ги рѡниш?
1302. Да ги испѡсни *ѡѹшу* Рѡдѡсѡѡ.
1303. *ѹѡчи* ти ископѡле – вѡкам – море-Бѡже!
1304. *Цѣлу мѡвѡлу* слѹти, тѣтке.
1305. Овѣј ги ѡвде утепѡше, *злѡто* стѡјше под зѣвѹу, па нѡшта нѣе ги је...
1306. Ако посеѣѡмо *колѡмбѡћ* да имѡмо, да копѡмо. И ѹвѡс, јѣчам, рѡжѡ. И тѡко.
1307. И пѡсле мѡ, кѡд вѡше врѣме да се рѡди, да се бѣре полѡприврѣда, трѣба *ѡвѡс* да вршимо а немѡмо ѡвѡј, нѡшта нѣма, сѡс ѡшто, сѡмо сѡс крѡве.
1308. А *нѡре* немѡмо да платѡмо.
1309. А *нѡре* немѡмо да ги школујѡмо.
1310. Немѡмо *вѡду*. Вѡда сѡмо трѡ чѣшме у сѣло ни биле.
1311. Ако да идем да донѣсем *вѡду*, ујѹтру рѡно устанем да донѣсем вѡду.
1312. И ѡни носѡле *ѡпѡнке*.
1313. Онѡј *ѡпѡнке* вѡља млѡда да ги ѡпѣре, трѣба да ги нарѣди, да устане пѡ рѡно и ујѹтру да ги дѡде кѡко чѡје су.
1314. Слушѡле ме и *школу* учѡле.
1315. И морѡла сѡм да мѣсим *лѣба*.
1316. ѡни вѡше кѡд настѡсѡле, велики биле да бѣроѹ *боровниѣе*, па смо продаѡле тѡко мѡло по мѡло.
1317. Јѡ сѡм ишла у хѡр, ме стѡјле да пѣвам. Али јѡ *ѡпѡнке*, а ме стѡјле у прѡви рѣд.
1318. Смо брѡле *боровниѣе*.
1319. И *вунѡцу* сѣстра ми купѡла, па сѡм плѣла.
1320. Смо плаћѡле *стѡн* и тѡко.
1321. Кѡт сеѣѡмо *колѡмбѡћ*, и ѡвѡј, да га ѡљушѡмо.
1322. Ё, пѡсле имѡмо да ѡушѡмо, *колѡмбѡћ* да ѡушѡмо.
1323. Мѡ смо имѡле *јѣно дрѡво*, двѣ.
1324. Те мѡ немѡмо *нѡре*, па грѡ ѣе дадѣмо.
1325. И пѡсле идемо кѡј знѡ да ни набѣре *сѹкњу*, сѹкна, да ни бѡне лѣпо за Велигдѡн.

1326. А кә[д] дође неки, згрејемо *ракију, кафу*, по немáло тој ка сáге.
1327. *Крчажиће* кәт купимо мáле, дéца су радóсни, викоў:
1328. Чекамо *Водице* да напрајмо о[д] дрво никóе, што ми викамо *црцáлку*, и тáко црцáмо се, дéца. Они млáди, они во́лу, мушкáрци и жéнске.
1329. Напúну *тúј црцáлку* и прско се и свé се омокру́ју.
1330. И пóсле тáд свé лéпо чекамо, узéмо *пченицу*, па дође да се прскамо.
1331. Па пóсле јóпет чекамо *Прóчку*.
1332. А мí закљúчи *кућу*, јóш у рóда сэм била, закљúчи *кућу* па бeгамо увéчер.
1333. Смо наставíле да радíмо *пољоприврéду* тáко.
1334. Ако оћеш да идеш гóре де сэм била јá, да ўзеш *твоје имање*.
1335. Ёт, *тáкве мýке* ни имаја о́тац.
1336. И наложи́ла *óгањ* и седéла тúјка.
1337. И о́на ишла *лéба* да нóси на тррло, на бачéњу.
1338. Требáло *лéба* да нóси.
1339. И да заóру *сéло*, сáс плúт^к.
1340. Мí смо имáле *јéно дрво*, тú гóре испо^т цркве.
1341. Да исéчеш *овд' дрво*, да скрáстиш!
1342. А пóсле, кэд га исéкле сáсвím, предáле *дрво*.
1343. Кáко вадíле *мéдэ*?
1344. И озгóр тúру *трмку* и гу покрíу.
1345. Па *тај-мéд'* га однесу.
1346. И óнда напраиш *кррстíну*.
1347. Напраиш *гúвно*.
1348. *Слáму* извадíмо јéдну.
1349. Напúни *лопáту* и мéтни на вéтар.
1350. *Цвéће* однесеш от кúће.
1351. Па се чúка с то́ сéме.
1352. И тúј *конóлье* тúриш. Озгóр *слáму*.
1353. Извадим му *тај цíк*^к.
1354. Што остáне кәт се праи *сирéње*, то[ј] је цíк.
1355. И дáду ми *дáр*.
1356. *Њíве* требíмо, *камéње*. Орéмо. Свé.
1357. Да мéтнем. И *јабúку*. Дéца, лúди, кóј ме чекале.
1358. *Мáнцу*, бóже, да осóлим.
1359. Напúним *вóду*.
1360. И óн истúри *пúшку*, дéвер.
1361. *Нóге* сэм му прáла. За годíну дáна.
1362. Уготвíмо *ручáк*.
1363. И сáга, ўóни узéле и *свé тéј камéње* што биле озгóра ги пребаци́ле тúја дí је сáге црква Свети-Димитри́ја.
1364. Кәт смо почéле мí *тањíре* да стаљáмо, то́ј бíло ии!
1365. Кáко ўóћу да рéкнем то́ј *íме* што добíја дéда Стойлько ка да је истíна – да га задржáа Бóг^к док не му дóшло смр́т њéгов.
1366. *Млéко* кәт помúзеш, мóра да ти бíне покрíјéно.
1367. Ако исéчеш *дрво*, мóраш да му стáиш кáмењ да не те бóлу плéћи.
1368. Овáј што вика – ако исéчеш *бúку*, ако укра́днеш, стáи *кáмењ* обавéзно да не те бóлу плéћи.
1369. Куд нáс вика́ле *имéлке* не-смоў да се сéчоў.
1370. Мí смо посејáле *бéло дрво*. Лéпо дрво је. И *јéлку*.
1371. Слушáа сэм ги млóго пúта, видíја сэм кэд гáсу *жáрље*, и мéне ми гасíле, тој свакóму.
1372. Мíслим – помáга ги тéма што верúјоў. Ако верúјеш по више и мађíје ће те закáчу и дрúги ће ти ги мíчу *мађíје*.
1373. Ако напра́ју *мађíје*, нí ће гу помúзе, нí ће му остáне стéўна. Óвце не ће му се мркоў.
1374. И узíма ги *млéко*.
1375. И óнда ће рíка крáва по њú кэд гу вíди, ће рíка по тé́ жéне, кáже: „Врáти ми *млéко!*”
1376. И овé́ као знáле: „Ёте, крáва рíка по њú, знáе да је óна, ги гу узéла *млéко*. Тáј мађушнíца.”
1377. И стáиш ги *паре*.

1378. И *вóду нóсу сàs нї́*. И *чáнак*. Дрвѣно, земљано.
1379. Метамо *пáнке* овако.
1380. Па да не постаља *пítáње*.
1381. Помуземо ги и скувамо *млéко*, тој млéко о[д] тѣда.
1382. Али увéчер обавѣзно сечемо *врбе* и нажитимо свúда – *и појáту*, *и кућу* туја дe се улази, свúдэр да бине што позелѣно.
1383. Идѣмо да стаимо *крсѣве* у свáку нáшу нї́ву или ливáду.
1384. Јени слíко, јени бáцо *чї́бук* о^т трѣћи спрát.
1385. Áјт, напрáи *белéшку* – *вїка* – запїши, па донеси ми гу.
1386. И узóше ни *каїше*, *тóрбе*, *чутурїце* ни узóше Нémци.
1387. А *шињéле* ни остáјле.
1388. И турáмо *сòл* око тéј кравајчїѣ, око кóлач, па тóј крмїмо стóку. Пó прé, сé сáк^т свé готóо смо макнóле, смо бацїле.
1389. Ѐсто лѣба и извртиш на стредїну, *кравајче* извáдиш. И тáко се пéче сá[с] свé кравајче.
1390. Увéчер ми дáле *блáгу погáчу*. Нéшто блáго, сé овако не дáле нїшта друго тáј дэн. И нéшто ка шéћер, штó бéше?
1391. И тáко *сїр* дадóше ни по лéк сéс лéба.
1392. И ја не могáше да јéдем *сїр*.
1393. Брé, тáко јен-пúт, брé дрúги пúтэ. И јóпе ја не јéдем *лéба*.
1394. Му скувáмо ка за нѣга *пресóлак*. Узéмо кóлко је сирéње, тóлко учїниш. И тóриш у никóу шéрпу за пресóлак, *ће* ти врїје.
1395. И *їскав* да ни *узев* *шињéле*, мáјку му јéбем!
1396. А имáмо, *éве*, *дозвóлу* – *рéко* – мї не бегáмо!”
1397. А истїна смо имáле. *Објáву*.
1398. И да ми *úзе шїњел!*
1399. Набїéмо *јен-кóлац* на срéде.
1400. *Кумбáре* ги мавáле дéца над глáву, брé!
1401. Вáздэн јéди *лéба* и пї *студéну вóду*.
1402. Да бћеш да закóљеш *имáньче*, óно врућїна.
1403. Па смо имáле *пúшку*. Смо носїле.
1404. Сé да *їмаш излаз*, *ће* бéгаш.
1405. Донéле *ракїу*, *шéћер* мáло што имáло, бисáге на рамéно, немáло ни кóрпа тврда ни нїшта, него бисáги на рамéно.
1406. Лужїце нéсмо праїле, *пруће* смо брáле од лéске. И с тóј смо вржувáле.
1407. Па стáиш *кóње*, тéраш вáздэн. Заóдиш око стóжер.
1408. Изнéле *сїто*. У сїто ченїца. Калáпи шéћер да мéта снáша.
1409. *Јабúку* сэм метнóла.
1410. Принéле *јáрам*, да прескóчим преко *јáрэм* па да улéнем у кућу.
1411. И пóсле, да мéтем *кућу*, ми дáле *мéтлу*.
1412. Сэм измéла *кућу*.
1413. Пáлу гóлем *òгэнь*. Пúцоў. Само сáге не пúцоў. Понáпре пуцáле.
1414. Па метнóле *пáре* по куће да вїдоу снáша ал крáде, ал нé *ће сáкрїе пáре*.
1415. И наклáдеш *òгэнь* у óцáк. Стáиш *сáч* да се уврéли. Овáмо *тепсїју*, *мáсло*. И стáиш *пáре*.
1416. Смо претерїле свé, свé *мúке*.
1417. Али нїма нé ги се свїђа *жївот* овáј сáк што жїву óни.
1418. Мóжда и пó намучéни смо бїле, па смо рачунáле да *ће живїмо пó бóље ако завршїмо никóу шкóлу*.
1419. Смо певáле *лéпе пѣсме*.
1420. Па *глáу* *ће* ти разбїу.
1421. Сáмо да гнóиш *нїве* да рóди пó дóбро.
1422. А овóјэ јóш двé помáле што носїле *кóрпе*.
1423. Држиў *крошњу*. Јéна на тóј стрáну, јéна на овúј.
1424. Па напрáймо *вэнче*. И однесéмо у цркву. Обесїмо.
1425. И узéмо *слáмке* и смо пїле *млéко*.
1426. Напрáймо *круг^к* тáкви.
1427. Мэшћувáле смо *јáја*, жими-тї. Како-кóј.
1428. *Чáј*, *лїту*, стáим, гу згрїéм, а *јáја* тóрим у врѣћу, у вáј, знáш от папрїке што се тóроў, у тóј.
1429. И на брзїну сáмо обелїмо *млéко*.

1430. И мичімо онóјə да подма́жеш *пíту*.
1431. „А, а, ві *вóду* сипу́јете! Лəжéте!”
1432. А тóј дé о́ћеш бáциш, *тóј јáје*.
1433. *Кравајчíће*, тóј нé, жими-тí.
1434. Стáим *кúпус* обавéзно.
1435. А за овóјə – настáјмо *чóрбу*, напра́јмо или сéсэ... *бéлу чорбíцу* напра́јмо с јáја
1436. А испр́во смо носíле *пúшку*.
1437. Ка сáк узéмо *флáшу*, напунíмо *вóду* у флáшу, па стáјмо *цвéће од јабúке*, *от слíве* от свé. О[д] дрéнə.
1438. Не́һау ни *откóсе* да ни згáзу, нí здра́во, нí нíшта жíво.
1439. Ёзо лéк *памúкче* па тóј вóду сíпа на тóј.
1440. Увéчер онодíмо, носíмо *вóду*, цвéће, свé.
1441. И *дéцу* купáмо с тóј вóду.
1442. Па турíмо јéно тóјка – *врбу*.
1443. Па пó тáмо турíмо *дрéн*, па пóсле тáј трн.
1444. Напра́јмо *кру́шче*, па стáјмо на Ђурђéвдэн.
1445. Турíмо *сól*, *три́це* и *трау*. И измешáмо тóј.
1446. Нáшле *зидóве*. Тóј што бíло, темéље от цр́кве.
1447. И óна ми дóшла, донéла *клáшње* код нáс.
1448. И јá сэм купíла *комбилíзон* и сэм отíшла тáмо.
1449. И не́һале да узíмоу дóле него гóре узимáле *имáње* свé да би мóгле о́ўце да чу́воу.
1450. Нéки помúзе и јéде га тóј *млéко*.
1451. Сáмо смо плевíле *óвас*.
1452. *Вíд вíду* и *ружíцу* па увéчер наберéмо, напра́јмо íсто вéнац, напра́јмо и динéмо.
1453. Отíни, здéни *стóг*.
1454. Па вíка, ће стáноу мáло да вечéроу, óне, вíка, м'ётáв ги *тéј обрúче от кáце* на њí.
1455. Вíка, легáмо тáко и се покри́јемо и не смéмо да откри́јемо *глáве*.
1456. Ако си укрáа *бúку*, знá се ако те увáту ће бíне тепáње, нормáлно ће те бóлу плéћи.
1457. *Љутíке* и *лúк*, јá тóј нáј вíше во́лим, ће скр́кам тóј и нíшта ми не мóжеш!”
1458. Ако си морáа да пу́штиш *стрéу* да ти тéче на дрúго мéсто.
1459. *Шáле* извóду.
1460. Пу́шћоу кэт пу́шту *сáндук* дóле.
1461. Скúпиш *мл'éко*.
1462. *Вíнце* да му пресíпе на грóб.
1463. „Здраó да носíте *бéлу марáму!*”
1464. Трéба *лéба* да спрéми за свé.
1465. Налóжиш *огэњ* „Дóбро јúтро.
1466. Сечéмо *шумку* двá пúта – за Ѐнат и за Бэдњи вéчер, према Бóжић, Бэдњи вéчер.
1467. Пéче *лéба* домаћíца, мешáла, снáшка.
1468. Па ће завр́ши *обичáе*, на постéљу посéдоу.
1469. Сíпе *вíно* и пóсле трéба да га угáсне.
1470. Издрóбиш сítно, и *сól* измéшаш и покр́миш *стóку* свé.
1471. Се накíте и *л'е* сэс врбóве гранчíце.
1472. Па трéба тí да идеш да гáсиш *жáрље*.
1473. Ѐде да угáси *жáр* куд никó'е жéне кóа знáла да угáси, па онóди.
1474. Се стáльоу *пáре* у њу.
1475. Ка сáк што ће дóћеш да рúчаш код нáс, тáко да ми чíниш *зíјан* у њíву, у ливáду и у стóку преко годíне!” Домаћíца донéсе.
1476. И сáга ће се грáби кóј ће да нáђе *пáре* у баранíцу.
1477. Па извóдиу *смéшке*.
1478. Па чека *ручек* да је донесу.
1479. Донéле *дарóве*.
1480. Донéле *ракíу*, донéле *кáфу*, донéле *шећер*.
1481. И *дарóве* донéле.
1482. И *ручек* смо спремáле.
1483. Па мóји íсто дóшле отúдə, донéле *марáму* сэс њí.

1484. И они мислеле да праиw *свадбу*, али па му дошло за у војску.
1485. Тујка скршу *лѣба*.
1486. Скршу њ пријательоў *лѣба* њ туј домаћински.
1487. *Лѣба* кршу исто.
1488. Па после крши *кравáјче*.
1489. Сваки оће тај *лѣба*.
1490. Гази, прође *јáрам*.
1491. Она носи, тэд^т носиле *кpчáзе*, сáг носу бокáле .
1492. После кэт се рúча *сóўру* да ги обрне да рúчоў, да ги принесе да се једе.
1493. Па после кэ[д] трѣба да йдоў да лéгноў да ги опѣре *нóге*.
1494. И кэд узрели, набéреш *ручíце*.
1495. И после *тóј конóплe* га стаиш у топило.
1496. Му стаиш' *камéње*.
1497. Праиш њ *кудeльíце*, њ *појáсмy*.
1498. И стаиw *јóш дрва*.
1499. Кэд завршив свé *обичáи*, и тај бѣњак се напије.
1500. Па ўзеш онúј *кíту от кóлaч*, тако смо викале, и му вика: „Зраф си, бѣњаче!” Три пút.
1501. А увечер чíниш *áдет*.
1502. Ўзоў *вíно* и *секíру* и *слáму*.
1503. А *кућу* свé да очíстиш, да попáриш свé.
1504. И свé ћу *рабóте* да завршим – њ ће усíрим, њ ће умéсим, њ стоку ће наráним, ће нáпојм.
1505. Он ако ти кúпи *опáнак*, ако ти кúпи *шамíу*.
1506. Н[и] имáло *кафy* да попиéш, н[и] имáло шéћер, н[и] имáло нíшта.
1507. И *јóш лѣба* немáле мóњи.
1508. *Грá* сварíле мóњи.
1509. Поркѣт! Шí *комбинезóне*, шí штогóдэр.
1510. Свáри *грá* и *кúпус* и *компíре*.
1511. И њéга постаíја да ми обúје *ципѣле* и да ме ўзе.
1512. Држáле *врáта* па да плáту.
1513. *Адет* што се праи.
1514. Мѣтнеш *бомбóне*. *Ченицу*, тóј.
1515. Дíзај *чарáне*, обóјце.
1516. Сúши *опáнце*.
1517. И *пéшкир* дррж.
1518. Дáј ги да брíшоў *рúке*.
1519. Кэд јéдоў *лѣба*, кэт се дíноў.
1520. *Свéћу* палимо њ на прву вéчер, њ на дрúгу вéчер.
1521. Стáи *рукáјце* и унѣсе.
1522. И мѣта *ченицу* у кúћу, колóмáћ.
1523. Па се исѣче, на сréде *кравáјче* извáдиш.
1524. *Ракиу* *врúћу*, свé што смо имáле, однесéмо гóре.
1525. Наклáду *огáњ* па нóћу гóре.
1526. Кóј нáђе *пáрче*, ўзе *пáрче*.
1527. *Сóўру* обрне на лице кáко се једе *лѣба*.
1528. Па прелетéла дóле и дóле напрайле *цркву*.
1529. *Отрováње* добíјоў.
1530. Му исéчоў *кострутíну*, му тóру штогóдэр.
1531. Па посеéмо *ченицу* *рж^м*, после *колóмбоћ*, *пáсульá*.
1532. Правíмо *онéј стогóве*.
1533. Напúниш, *лопáту* па мѣтнеш гóре.
1534. *Мáтíку* и издíзај гóре! Тúчи, тúчи! После се влачíло сэз брáну.
1535. И закáчиш *јáрам*, и влачíмо.
1536. И скувáмо, направíмо *чóрбу*.
1537. И мí тако смо звáле – сам усукáла да вржúјемо *ченицу*, *óвас*, сэм усукáла *јúжa*.
1538. Растегнéмо *онóј јúжe* после на њíву и сабирáмо *онéј руковéћe*. Óвде, фнде, и свé – *цѣлу њíву*.
1539. Кэд вржéмо *свé њíву*, направíмо *крстíне*.
1540. И тако свé редíмо *снопóве* – рѣд^т по рѣд^т.

1541. А кэд заврши́мо *жѣтву*, наберѣмо цвѣ́ће у башчу – боси́љакә.
1542. *Сва́ко цвѣ́ће* што имало по башче узѣмо.
1543. И то́ј уплетѣмо *ону́ј лѣску* од ове́ даске до ове́.
1544. Око њѣга пр́во носі́мо *снопо́ве*, саді́мо уз та́ј ди́рек.
1545. И та́дә наберѣмо *цвѣ́ће* јо́пе по башче, ка за богубра́ду што смо р’ѣкле.
1546. Ѐма оно́јә да о́стри *кѣсу*, *наковáљу*, *чѣкић*.
1547. Клѣпа *кѣсу* кәт се затупи.
1548. И по́сле па денѣмо, *навíльце* праві́мо.
1549. Ё, па по́сле *та́ј сто́жар* у ту́ј рупу набíе.
1550. И по́сле баца́мо *сѣно*, нареді́мо, направі́мо док се то́ј свѣ заврши.
1551. И закѣчиш *оно́ј ко́ло*.
1552. Кәд о́неш да пу́штиш, пову́чеш *та́ј ко́лац*, оно́ј ко́ло се вр́ти.
1553. А нíкој узимáле *у́јам*.
1554. Па се правíле *топи́ла* гóre – из више сѣло.
1555. Ё, ова́ко се искѣпа *топи́ло*.
1556. И се нарѣди *оно́ј коно́пље* свѣ.
1557. Да се чу́ка *коно́пље*.
1558. Се тка́ло *плáтно*.
1559. Прѣдеш *ону́ј осно́ву*.
1560. Кәт пра́виш *ни́ку ни́ту*, на саца́к да ста́виш.
1561. Наста́љамо *сла́му*.
1562. Па озгѣра јо́пе *сла́му од ѓвас*.
1563. *Јáстук*^х смо тка́ле.
1564. Кәт ста́виш *гла́ву* да лѣгнеш, ка да лѣгнеш на даску, не на јáстук.
1565. И он кәд напра́ви *ложíцу*, лепѣта! Па и одѣ дрво правíле, ва́ган смо га вика́ле.
1566. *Лѣба* га расплѣскам па на она́ј та́нур по́сле га подíнем сәс ону́ј кр́пу ова́ко.
1567. И ски́нем *црепýљу* о[д] та́нур.
1568. И по́сле *сáч* преко њѣга.
1569. Гре́ј *вóду* у котлѣве.
1570. Па ста́ља́ле и *непоў*.
1571. *Цѣ́ћ*^һ правíле па да се опѣре лѣпо.
1572. И уда́раш то́ј, пра́виш *ру́те* на ту́ј ко́жу.
1573. По́сле *вр́пце* да увр́тиш’.
1574. И да стѣгнеш *но́гу* та́ко.
1575. И ту́ј *и́глу* извучѣмо, ту́ј заврж’ѣмо.
1576. Уврѣжеш *ону́ј колѣнку* на рамѣно до у Штр́пце.
1577. И ма́ло му да́ваш да пи́је *ту́ј вóду*.
1578. Напи́ше *и́ме* – му́шко, жѣнско.
1579. И *свѣ те́ј ша́рке* ги сәс виљу́шку избодѣмо, избодѣмо.
1580. По́сле сипѣмо *пáсуль*.
1581. Ги ста́ив *ја́рам*.
1582. И *та́ј ко́лач* увѣчер, та́д на Ѐњат, га сломі́мо. И кравајчи́ће. И јѣдан лѣба. И по јѣно кравај́че ма́ло.
1583. Па увѣчер кә[д] трѣба да се сѣче, да се напи́ва, та́д *жи́то* узѣмо, у рука́јцу стаі́мо жи́то. Па ви́но по ма́ло.
1584. Поблагоси́љаш ма́ло *ону́ј шу́мку* преко шпорѣта.
1585. Па процѣдим *ону́ј чѣрбу* лѣпо у дру́гу шѣрпу.
1586. Па ста́им ма́ло *бѣли лук*^х на тањíре.
1587. Смо носі́ле *вóду* у цр́кву, у Свети-Спáс.
1588. *Свѣ те́ј тра́фке* ста́јмо у то́ј три́це и покрмі́мо гу сто́ку.
1589. Па ста́јмо *та́ј си́лим* и на о́стро ср́це то́ј пр́во попи́јемо.
1590. И нарекну́је да ўзе *млѣко*.
1591. Да і́моў *млѣко* њíне кра́ве, да се де́лиў.
1592. Обу́чоў *онѣ́ кѣже*, вунѣно.
1593. И обу́чоў лѣпо – овде *чара́не* онѣ́ жѣнске везѣне, пона́пре што се вѣзло вунѣне чара́пе.
1594. *Мара́му* је ста́ју.
1595. *Оно́ј вѣнче* на́ђоў, и то́ј је ста́виў.

1596. Їз јутро кэд устанеш *јаје* да појѣдеш.
1597. Док не испевамо *свѣ тѣј пѣсме* лазаричке, не остаљамо.
1598. Овамо се ставив *мара́ме*, три комада. Мара́ме на гла́ву.
1599. Добијемо *јаје*, добијемо.
1600. *Чоколади́ду* гу купи па гу даде деца́ми.
1601. А *сва́ку песму* певамо.
1602. И *бѣле кошу́ље* тој обу́чоў.
1603. Замѣшаш *бра́шњо* сѣс вѣду.
1604. Нацрпѣмо *вѣду* у р'ѣку.
1605. *Чени́цу* скува́мо.
1606. И ломі́мо по́сле *она́ј ле́ба*.
1607. И ту́ј сечѣмо *ле́ба*.
1608. *Камѣ́ње* напуни́мо на стреди́ну.
1609. Дарува́ле *цр́кву*.
1610. И ту́ј почѣле да гу гра́ду *ту́ј цр́кву*.
1611. И направи́ле *цр́кву* ту́ј.
1612. И ја *секи́ру* ова́ко на ра́мо.
1613. И ону́ј *секи́ру* од ра́мо поді́го:
1614. Јутре дѣн дру́ги доби́је *рѣд*, трѣ́ћи.
1615. *Ђубре* носи́ле сѣс то́ј, нема́ло коли́ца ручне, него на лѣсу и и[з] шта́ле, из а́р изне́соў на кўп, та́мо де ста́ла́ле у ба́шту *ђубре*.
1616. Стаі́мо *чени́цу* или не́што та́ко пот кљу́су.
1617. Потегне́мо *конопче*, падне кљу́са и бол врапчи́ћи пот кљу́су.
1618. Избу́ши се, изва́ди *она́ј срж*^м.
1619. И смо ста́ла́ле *коно́пље* да не́ се вра́ћа во́да на́зад.
1620. И мета́ле *огањ* на ўста кэд ішле.
1621. Обѣси по не́где та́ко *трње*.
1622. О́на га́си *жа́рље* да ски́не ўрок.
1623. *Оло́во* то́пи и га́си *жа́рље*.
1624. Ко́ј на́ђе *па́ре*, те́ј па́ре се чу́воў да би́не бо́гат.
1625. Прекр́стиш *дрва*.
1626. Па ста́ла́ле и *па́ре* пот ка́мењ.
1627. Понѣсе ма́ло *со́лче*, три́це, та́ко повремѣ́но ги носи́ле, и ста́виў та́мо на те́ј каме́ње.
1628. Се по́уре па *биса́ге* на ра́ме.
1629. И да му пѣреш' *но́ге*.
1630. И *де́цу* смо носі́л'е у коље́нку на њі́ву.
1631. *Га́ш'че* држ'иш' у ру́ке.
1632. И то́ј смо горѣ́ле ко́ј не́ма *га́с*.
1633. Сѣбе́ре *си́р*.
1634. И *кошу́л'у* купи, и *пѣш'кир* купи.
1635. О́н води́ја *рѣд* што́ трѣ́ба у ку́ћу да се купи.
1636. И свѣ што́ трѣ́ба – *сѣно* да се бѣ́ре, то́ свѣ ми́ смо ради́ле. Ж'Ене.
1637. Ё́, кѣт ски́неш', обри́ш'еш' *ону́ј црепу́љу*.
1638. У́зеш' *ста́пче* и ста́виш' на аста́лче и сучеш' сѣс ру́ке.
1639. По́сле кѣт почѣ́ле *шпорѣ́те*, па у шпо́рет.
1640. И то́ смо ограђува́ле *це́ло трло* да би спа́ле оўце.
1641. Сѣ[с] се́бе понесѣ́мо *вѣду*, крча́ж'е се каж'е.
1642. Не мо́ж' да сти́гнеш' да му купи́ш' *слатки́и'е* – нема́ло да се ра́ди по држа́вни по́со.
1643. Што́ трѣ́ба да во́ди *рѣд*, та́ј дома́нин мо́ра да во́ди *рѣд* ку́ће.
1644. Па сѣм изгуби́ла и *сна́гу*, мло́го сѣм ради́ла.
1645. И сва́к води́мо *кѣло*, у сва́к сво́је.
1646. У́зеш', напу́ниш' *ка́нту* и мѣтај! По́сл'е се завла́чи.
1647. И те́рај ту́ј *бра́зду*.
1648. *Пчени́цу* да опл'еві́мо.
1649. И по́сле кэд ижне́мо, онѣ́ј *наручи́ће* носі́мо на то́ј ју́же.
1650. И *срп* ставі́мо што́ жне́мо.
1651. По́сл'е изба́цимо *сла́му*, свѣ мичі́мо *ту́ј сла́му*.

1652. После остри *косу*.
1653. Одма смо окрећале *откос*.
1654. Па и за нас смо мл'ел'е, бѳгме, и *пиеніцу*, и *кукурус*³.
1655. Па сѳге – *сито* га отсѳеш.
1656. И посл'е – јѳну, дрѳгу, кѳлко ѳћеш да прѳиш *пѳте*.
1657. Посл'е прѳди *оснѳву* понѳпре за плѳтно.
1658. И тѳј ткѳл'е *бельѳве*.
1659. Клѳл'е *ѳгѳъ* посѳбно.
1660. Ако вѳриш *тѳкве*, кѳтоѳ вел'ики іма о[д] стѳ кѳла.
1661. *Вѳду* кѳт пѳреш', скѳваш' на верѳгу у двѳрѳште іма напраѳно корѳто.
1662. Купѳмо *сѳду*, па от свѳиње, онѳј о^т црѳва.
1663. И напраѳмо *сѳпун*.
1664. Тѳт прѳшкирѳле *кокошин* да нѳ би л'ипцѳле кокѳшке.
1665. Імоѳ *соврѳче* посѳбно.
1666. А сѳге *зрѳвље* нѳмоѳ лѳди.
1667. *Вѳдрѳцу* – мѳзеш стоку.
1668. Тѳј прецѳдѳмо *мл'ѳко*.
1669. И јѳтре дѳн сѳбѳреш *кајмак*.
1670. Ё, посл'е *онѳј мѳс* га истѳпиш' и у тепсѳче.
1671. Рѳван, послѳ да би мѳгло кѳт сѳчеш *пѳту* да би бѳло за к'ѳре.
1672. Сѳме смо прѳјле, *ручни рѳд^м*.
1673. *Подгрѳач* се сѳбѳре.
1674. На глаѳу носѳле стѳре, кѳје бѳле стѳре, носѳле *прѳвес*.
1675. Нѳвѳзоѳ *кострѳнке* и тѳко га нѳсиѳ стѳре.
1676. Смо плѳле рѳчно *пантолчиће*.
1677. Пѳшто бѳле мѳли, рѳчно смо плѳле *пантолѳне*.
1678. А опѳнце кѳд закѳљеш *стоку* – іл'и от крѳве, іл'и от свѳиње.
1679. *Онѳј онѳте* се испл'ѳтоѳ па се тѳроѳ на нѳге, па се нѳси.
1680. Умѳж'еш' *руке* у мѳс свѳињски да би нѳ дрѳле рѳке.
1681. Онѳ *мл'ѳко* послѳ га усѳри, сѳбѳре.
1682. Стѳиш му *никѳе іме* вѳлу, кѳко га кѳжеш' – іли Карѳца, іли Мурѳња.
1683. Омѳжеш тѳко и послѳ сѳма сѳбѳре *мѳд^м*.
1684. *Ўзоѳ мѳд^м*.
1685. Исѳчеш' *ѳну мрѳжу*.
1686. Ё, тѳдѳ турѳмо *онѳј трѳмку*.
1687. И турѳмо *по онѳј трѳмке*.
1688. И кѳд исѳчеш' *онѳј трѳмку*, покрѳѳеш с марѳму да нѳ би се дѳгле онѳј пчѳле.
1689. Брѳле мѳло *мѳд^м*.
1690. Измѳша, измѳша дѳбро, и послѳ сѳбѳре га *онѳј сѳр*.
1691. *Крѳмит* издрѳби па тѳри, запрѳж'и.
1692. Кѳко да нѳ! Турѳмо *туришѳју*.
1693. Опѳреш' л'ѳпо *парадѳјс*, опѳреш'.
1694. Пѳ јѳно, пѳ јѳно, и тѳко напѳниш' *ш'ѳрпу*.
1695. И ѳзеш' *каш'іку* – измѳшаш, измѳшаш.
1696. А *тѳј ѳрду* сѳбѳреш', у нѳко кофѳнче нарѳдиш', кѳј ѳће посѳли да га сѳбѳре виш'е, кѳј нѳ – тѳри у фрѳжидѳр.
1697. Онѳј *мѳсло* сѳберѳмо, осѳлиш'.
1698. И прѳиш' *качѳмак*.
1699. Понѳпре смо трѳш'іле у тѳј, *кукурузан лѳба* утрѳш'иш' и јѳдеш'.
1700. Испѳчеш *сл'іву*.
1701. Лѳко іе да пѳјеш *ракиѳу*, ал'и она штѳтна іе.
1702. Кѳј знѳѳе, кѳј се пѳзи, кѳј *гранѳцу* знѳѳе.
1703. И прѳе, а и сѳга, пѳјем *варѳну ракиѳу*.
1704. А јѳ, прѳво да ти кѳжем, сѳм купѳја *нѳки мѳд*, па пѳ не мѳгу да га јѳдем овѳко, нѳго тѳрам у ракиѳу.
1705. Кѳт се јѳло, ѳна дрѳјала *газѳрче*. Сѳс л'ѳву газѳрче, сѳз дѳснѳ да јѳде.
1706. Морѳа да іде да зарѳди *неки-дѳнар*.

1707. *Смрѣке* смо трсил'е на Шар овде.
1708. Смо бил'е да трсимо *смрѣке* да пасо офце.
1709. Сѣм чувѣа *грађевину*.
1710. Ё, посл'е они претрисал'е, макнул'е *тѣше*, тамо, вамо.
1711. И *пушку* ми нађе у собу.
1712. *Пушку* узѡу мѡју. И *муницију*.
1713. Па *оружје* н'ѣам, ништа нѣ.
1714. *Сѣло* га нѣ-знам.
1715. Нѣ! И нѣ сѣм ни праија *зло*.
1716. А понѣпре смо равн'ил'е *зѣвњу* сѣз дрљаче о[д] дрво.
1717. И вржеш га *сноп*, га вржеш дѡбро и посл'е нѡсиш.
1718. Ђнда тѣ доватиш, кѣд врзјеш *кол'ѣно овѡј дѣсно*, и отуда и одовуда га стѣгнеш и га стѣгнеш и га тѡриш понѡво под јѡже.
1719. *Богѡбразу* носѣја млѣд чѡвек, млѣда дѣвѡјка.
1720. Кљѣпаа се *камењ* сѣс чѣкић – так, так, так.
1721. И посл'е помѣте *онѡј камен'*.
1722. А ѣсто и *бѣњак*, ал'и мѣло да нѣ би изгорѣја свѣ, него да остѣне за Ђурђѣвдѣн.
1723. *Бањак* да исѣче кѡј бѣло да ѣма тѡј.
1724. Па исѣче *бѣњак* у свѡје мѣсто, нѣ у тѡђо да крадеш.
1725. Исѣче *бѣњак*, донѣсе га кот кѡђе.
1726. А и смо бацѣл'е ѣл'и *ѡвас*, ѣл'и штѡ бѣло од врата па унутра у кѡђу.
1727. Напунѣмо *онѡј рукавицу*, ѡнда бацѣмо тамо.
1728. И тѡ смо кршил'е *кѡлач*.
1729. Мѣчиш *тѡј корѡбу*, учѣниш мѣло, па тѡриш.
1730. Узем потврду, дѡђем гѡре у шуму, стрѣтнем *јѣнога комшију*.
1731. Јѣ да цѣпам *дрва!* Ил'и да рѣжем сѣ[с] шару!
1732. Ёди дѡма, *узи л'ѣба* и дѡђи.
1733. Сѣм ицѣпаја *дрва* свѣ!
1734. Да бѣраш *кукурус* кѣкви *ѡђеш* – ѣѡв ти је жѡт, ѣѡв ти је бѣу.
1735. Углѣвно *житѡ* је тѣбе прађѣно.
1736. Дѣ ѣе нађѡѡ *пушку*.
1737. Дѣ ѣу? Не мѡгу да наѣм *рѣд* партизѣнам.
1738. Тегљѣл'е смо *мѡке*.
1739. Ђе учѡкоѡ *стѡжер*, па вржѣмо кѡња сѣс конѡпац, јѡже, па тѣрај кѡња, кѡњ ѣде.
1740. Скѡпѣмо *кѡп* па – машѣње јѡш нѣ искѡчил'е.
1741. *Зѣвње* се гнѡјле сѣз ѣубре.
1742. *Тѣлу* јѣла стѡка.
1743. Снавѣдни се, жњѣ! Стѣља *рукѡвеђ*, посл'е сѣбѣри.
1744. Обѣрѣмо, па посл'е истрѣламо *онѡј сѣме*.
1745. Потѡпѣмо *кѡжу*, па стружѣмо.
1746. *Чарѣпе* штѡ ицѣпамо, турѣмо у обѡјце.
1747. *Врѡцу* увртѣмо па напрајмо овѣмо, јѣну турѣмо овѣко, јѣно тѣко, па напрајмо овѣмо.
1748. Намештѣмо *водѣче млѣко* у цѣк, па турѣмо у цѣкче.
1749. Посл'е га л'ѣпо измијѣмо и турѣмо *пресѡлак* дрѡги.
1750. Исѣчѣмо га *сѣрче* овѣко.
1751. Па ѡно се расцѣпи па *сѡл* озгѡр потрусѣмо.
1752. Исѣпи, *узи мѣсло*.
1753. Па кѣт се укѣсне, турѣмо *крѡу* озгѡр.
1754. Ё, посл'е, *тѡј воду* оцѣдѣмо, оперѣмо *крѡу*, камењчиђи.
1755. *Крѣвѣте* смо ги вѣкал'е от крај.
1756. Сварѣмо *копрѣве* па тѡј воду врѣѣну на стењѣце.
1757. Отсѣјѡѡ *нѣпоу* жѣне сѣс рѣшѣто, сѣ[с] сѣто, сѣ[с] штѡ имѣл'е.
1758. Ё, посл'е *сѡду* турѣмо.
1759. Скинѣмо *црепѡл'у*.
1760. Понѣпре отсѣјѣмо *брашњѡ*.
1761. Ё, турѣмо *воду* на *ѡгѣњ* да врѣѣ.
1762. Овѣко ѣе испѡгорѣмо *руке*.

1763. Узѣмо *брашњо* от пченице.
1764. Помáжи *мáсло*.
1765. Док напунíмо *тепси́у*.
1766. Упáл'и *свѣћу*, поткади.
1767. Отребíмо, сварíмо, турíмо *вíно*, принесемо на стóл.
1768. Дѣ кúд^т су нáши, тúј *слáу* држиw.
1769. *Кòлач* у цркву смо носíл'е дáјма.
1770. Пóсл'е скрши́у *тúј власи́у*.
1771. „О, брѣ, исечи ми мѣне *бѣњак!*” Исéчоў.
1772. *Стóл'ице* посакри́емо.
1773. Наместíмо *постѣ́љу* и тáко сѣди трí дѣна.
1774. Ё, пóсле, пóшто јéдоў *лѣба*, тáј л'ѣба што остáне дáде се покојнíма.
1775. Јѣни íгроў, јѣни чíниў *муáбет*.
1776. Напрáвиў *нишиáл'у*.
1777. *Огањ* пaлйíље и пáлиw.
1778. Мэшћѣва *јáјца* кóј мóже.
1779. Посол'íмо, турíмо *бóју*.
1780. Тáко сэм чýла *тѣ* понáпре *при́че*.
1781. *Трáву* да снй́еш, и тó[j] је дóбро.
1782. *Нóћ* не трѣба да се снй́е. Нѣје дóбро.
1783. А мóже, ако набóде *нóгу*, ће ўмре.
1784. И кóј най́е пр́ви, óн окрѣне *кол'ѣпку* на л'ице.
1785. Нека́ко сэм имáја *стрѣјћу*.
1786. Имáа нѣку *пúшку*, ка позлаћѣну.
1787. Му вратíл'е *крѣ*.
1788. Кэд узíја *пúшку* Карађорђѣтов *Ѓтац*, брáта му убíл'е...
1789. *Власи́у* смо пѣкље за стóку.
1790. *Ђурђѣвдán* славíл'е смо.
1791. Јѣс. *Кр́с* турáле по њíве. Крстѣве од лѣске.
1792. Т[e] идемо да узѣмо *јáгње*.
1793. Кэт се динѣмо, пробáмо *вíно* – турíмо ет овáко у чáшу *вíно*. И дрѣн.
1794. Ё, пóсле, кóј óће *теј кòске* да глóђе, по нѣки лй́же, нй́кој тáко.
1795. *Крíло* обавѣзно пр́во се јѣде.
1796. Стáим *јѣну стóлицу*, вáко на терáсу.
1797. Ўзоў *кóфе* па с кóфе мóкру свѣ лýде.
1798. Чíниў *обичáи* попóви.
1799. Нѣ си глеáла *телевíзор*.
1800. Сэм му дáла *кошúљу* – óно чíсто нй́шта нѣма од њý.
1801. „Нађи ми.” Сэм нáшла *баба-Цветíну кошúљу*.
1802. А óн му вй́ка: „Си пуштíја *пáшкуль*.”
1803. *Кудѣљу*, па бóжем прѣде, бóжем онóј. Лѣле!
1804. Сэк^т *вúка* не вóду.
1805. И обѣсиш *га јáјце*.
1806. Лапáмо, тóј што вика́ле, лапáмо *јáјце*.
1807. *Опáнце* смо носíле.
1808. Па навезѣмо *џемпѣре* од вúне óўде, óўде овáко на џепóве, и гледáмо мóмце кóј ни се свиђа.
1809. *Кóсе* нй́ смо фарбáле. И тáко.
1810. И *тај кр́с* трѣба да смрзне...
1811. Óн ги знáа *кúћу*.
1812. Тýру *слáму* крúпну, па сítну од *рж*, ржáна слáма, па пóсле па од óвас.
1813. *Пѣсак* сэм ишла, сэм вадíла, сэм предавáла да ги дáм, да ги спрáм.
1814. И га попрска и óн налóжи *вáтру* сáс тáј бѣњак.
1815. А óнда ўзоў *кавáле* да свíроў, свíроў брáјћа.
1816. По јѣна ни нóси *јáјца*, *пáре*, а двѣ појѣмо.
1817. И *комтíре* [дава] кóј нѣма пáре, и кóј нѣма – *јáјца*, и колóмбоћ класчй́ће.
1818. Пр́во *јáјце* сварíмо, скувáмо га у црвѣну бóју, нáј пр́во њѣга га пуштíмо.

1819. Накитімо *кућу, вратніце обórње*. Јабўку, сливу, крушку, копитњик за од вампіра, тóј обавѣзно.
1820. Пóсле оперѣмо *тѣше*.
1821. Тóј поале и кропíле и меле *цркву*.
1822. Значи – претерíле млóго, мучíле *Бóга*, а нé се мучи тóлко.
1823. Се играло пó више. И тóј смо се двóјле *мавале*.
1824. Тўрли, тўрли *пѣсме* смо повале, али не мóгу да се сѣтим.
1825. И сéга, *у*ни узéле и *свѣ тѣј камѣње* што бíле озгóра ги пребацíле тўја дí је сéге црква Свети-Димитрија.
1826. Па вíкоў – мѣстоу *онѣј обрўче от каце*.
1827. А и *јáрам* да прескóчиш кэт се скíнеш от кóла.
1828. *Вóду* на рѣку да се íде да се ўзе.
1829. И тáмо пóсле напўниш *вóду*.
1830. *Митрóўдэн* слаíмо.
1831. Омéсиш *кóлач* и на пр́ви дэн се нóси
1832. Се се́ало: ставíмо *сѣме* у бисáге.
1833. *Руковѣђи* смо правíле.
1834. Ставиш *јѣн снóп* óвде, клас натáмо. Снопóве сэс кóла.
1835. Ё, тóј, кэд завршíмо *свѣ вршѣње*.
1836. Се врзўjóў, *тѣј конопльичíће*, тако-толикви.
1837. Тѣ́ старе носíле по старó – *превѣсе, јелѣце, кушљаци* ги звáле.
1838. А *сўкне* смо ткáле, сўкне од вўне. И обóјце.
1839. *Света-Пѣтку* славімо.
1840. Пона́пре смо носíле *кравајчíће* у свóје да га позóвеш на славу.
1841. А, óни прáву *венчíће*.
1842. *Нишáља* и на Ўскрс и на Ђурђевдэн [прају].
1843. Плѣто *венчíће*, плѣто.
1844. Нéки чўва га *пр́во јáје*.
1845. Тўј *пѣсму* испóјоў.
1846. *Баренíцу* једéмо мí.
1847. Пр́ви пўт кэд гу чўјем *кукајцу* кэд дóђе, ако нé си нíшта изе́а, тóј не ва́ља.
1848. *Сóвру* на лице гу ста́ла.
1849. Ако је створéно, не мóже да му скíне *ўрок* нíкој.
1850. Кэт се искóпа тѣмель, лўди закóльоў *јáгње* у тáј тѣмель.
1851. *Кумбáре* мавáмо за Прóчку.
1852. Носíле *флију* пона́пре и у ár, прет праг, пред ár.
1853. Праíле и *кричíће* никóје у двór.
1854. *Шкóлу* сэм учíја трí годíне.
1855. Смо месил’е *коломóћан лѣба*.
1856. *Сáч* стáвиш’ на вáтру.
1857. *Пите* íсто тáко.
1858. Турáмо *пшеницу* око кóлац.
1859. *Ж’íто* у што сипујéмо се вíка кóш.
1860. Ё, пóсле га укисéлу *кисéло мл’éко* па сэс она́ј качáмак – *јѣј качáмак* и *кисéло мл’éко*.
1861. *Мáнцу* пó виш’е у зевња́но јеле.
1862. *Пр́ву ракију* више гу пўштиш.
1863. *Комíње* расíпем де трѣба.
1864. *Тра́фке* бѣре кóј мóже да íде по камѣње.
1865. *Ўзем лѣба*.
1866. *Ливáду* јá ће кóсим, да знéш!
1867. Узíте *дўшу, пўшку* нéмам! И готóво.
1868. Тра́жи тáмо, тра́жи овáмо – ми нађóше *шајкачу* из вóјске што сэм донéа.
1869. Па, ако носíте *капу* вўј, узíте! – вíкам.
1870. *Јéну чутурíцу* ка смождéну, и нў нађóше.
1871. Јén дóша л’эк *др́ва* да ўзе.
1872. *Слáму* смо одвал’ал’е од жíто сэс вíлу.
1873. *Колóмбоћ* смо копáл’е двá пўт.
1874. Смо га тўкл’е *колóмбоћ*.

1875. Како смо брал'е *руковéће*! Па јен вржује *снопове* у прўћа.
1876. Пóшто јўтре дэн се зацеди, исечемо *кршкичиће*.
1877. *Сирйште* сушиље па га посл'е, ће га покисноў кэд ги вал'ало.
1878. Смо брал'е *кајмак*.
1879. Замешáмо *кашу* пó тэнко, па гу посл'е у тепсиу туримо по мáло.
1880. Трéба да се поткади *брашин'о*.
1881. Мй славимо *Свети-Пантелију*. Áвгус.
1882. Понапре смо гу гасил'е *свéћу* сэс вино.
1883. И забóде му се *ка кршче*.
1884. Óнда смо ги цепáл'е од бéњак што остáне од Бóжић па на Ђурђевдэн се цéпа и се прáви као *крс*.
1885. Никое йма *ка грање* мáло спушћéне надфл'е.
1886. Убóде, овáко *ка кршче* напраи.
1887. Отиноў у шўму и исéчоў лéску и отвóру онўј лéску па напрају *ка кррсэ*.
1888. И пóсле овáко *ка клўн* напрајмо от стрáне, пóсл'е.
1889. *Кáмењ по кáмењ* Тўрци гу растуриле.
1890. Да нéма вóда. И тэд вáдиў. Жéне се скўпу и вáдиў *ручицу по ручицу*.
1891. Па проз Берéце *кáмењ по кáмењ* пренесуwáле селáни, да гу донéсу кот Светóга Димитрију.
1892. И нáши се сáбрале, стáрци сáбрале лўде, и *јен по јен кáмењ*, се наредíле, носíле.
1893. Седнéмо дóле и *ручицу пó ручицу* чўка^ј сэс мáль. Дóле.
1894. Па проз Берéце *кáмењ по кáмењ* пренесуwáле селáни, да гу донéсу кот Светóга Димитрију.
1895. „Мóра да ми дадéте свém *по јéне опáнце!*”
1896. Кад га угáзи, пóсле жéне, мўжи, јóпе *ви́ле* у рўке па мéшо, мéшо, уздíзо онó^ј.
1897. Кэд заврши́мо тўј ж'ётву, одведéмо *дéцу, цвéће* у рўке.
1898. Тэд^т одмá *иглу* у рўке и црвен кóнац му протнéмо сэс иглу.
1899. И *рукáјце* у рўке, ченицу.
1900. Па пóсле *грá – матику* у рўке па кóпа^ј.
1901. А тáј тáмо што чéка, па óна *мётлу* у рўке, па *тўј слáму* гу одмíта, одмíта тáмо.
1902. Јўтре дэн *крчáзе* у рўке и на чéшму.
1903. *Стáп* у рўке, па áјде.
1904. *Лáор* у рўке и сипуј сэс бóкал.
1905. *Секйру* у рўке и глéдам још дé йма.
1906. Жйми Микíна дўша, пребйрам *по лéк расóлче*.
1907. И да пйјоў *по лéк тој-вино*.
1908. Тўрај *лўк* и *по лéк мéсо*, и мéшај. У свáки тањир.
1909. По мáло, *лéк млáку воду* [сипемо].
1910. Узéмо *по лéк слáму*, па ги раздвóјмо, па увртíмо.
1911. Ги дáш *мáло зельáник, мáло лéба*. И *ви́но* ги сипеш.
1912. И тáмо остáјмо *мáло жыто* у нйву недожњéто.
1913. А гóре остáне *мáло лис*.
1914. Па туримо *мáло кисел'ину*.
1915. Сйпе по мáло ви́но на бéњак. Тóј бíло.
1916. Сэстáју се двé, двé жéне, и ўзоў по мáло *вóду* и мётлу и йдо прос пóље и пéвоў.
1917. Туримо га у пресóлак, нéћéва, јўтре дэн, у óшто йма нйет да га тўри у сўд^т. *По мáло сóлче* – и рéди, *по мáло сóлче* – и рéди.
1918. Вйше не мóжо, јер *млóго врéме* изгўбиў. И зá-тој.
1919. Кэт се оврши, кэдэ, акó-је, йма *траву* млóго, *кўкољэ, грáор*, јéно, дрўго, трава.
1920. И на стóжар туримо тэј *цвéће*. Ёј, *штóм кóлко цвéће*. Рáзно.
1921. Дé да купўјем *тóлко опáнце!*”
1922. И *кóлко кокóшке*, нéма дé да ги затвóрим, па по комши́е ги тéрам.
1923. Не мóгу да ги снéсем дóл'е, па тáко ћу – *рéд^м пл'ёву, рéд^м јáја*.
1924. Да не йма нйко^ј гр'ёбен или *флáшу вóду*, па да не зáђе око стóке. Тóј верувáле.
1925. Тўриў, прóсноў *сноп слáму* и тўриў покрóвац.
1926. И кад улéне унўтра, óна дрржи тóрбу на рўку, сирéње тўја јéну крйшку, и *калáне шéћер* и ченицу.
1927. Босйльак ставймо и однесéмо *флáшу вóду*.
1928. Кэд је мрсно, понапре, мánце однесоў, пйён'е – *пóла кíло ви́но, пóла ракију*. У цркву.

1929. „Јаг^удо, жити^учи, иди^узи от Стоје *јѣну чашу вѣду* и рѣкни^ѣ – вѣка – кокѣшке, дѣ врага однесоше – вѣка, – јѣца?”
1930. Вѣка: „Стоо, ти рече Гѣјко – вѣка – да *јѣну чашу вѣду*.”
1931. И *узоу^ѣ јѣно кацѣи^ѣче пѣпоу^ѣ*.
1932. А јѣ сам однѣла *јѣно кѣло ракију* за у сѣвру да дадем.
1933. Па ѣне јѣдо и *та^ѣ дан*, него вѣкоу: „Сте се уморѣле”.
1934. *Свѣки прѣзник* излазу – ујутру, увѣчер.
1935. *Свѣки прѣзник^ѣ* прѣсан грѣб кѣј ѣма, мѣра да ѣде у грѣбишта.
1936. А *овѣј друге дѣнове*, сѣмо ж^ѣѣне [иду].
1937. Немѣло *тој време* струја.
1938. Јѣш четѣри, пѣѣт, вѣкам, ѣе снѣсоу, бѣѣи *овѣј дѣнове*.
1939. Сѣг, *овѣј дѣнове*, ми снѣле, од Никѣловдѣн.
1940. Али па *тој време* рѣтко кѣј да учѣле, други дѣца.
1941. Кѣд да-ме-узу, *кѣј дѣн*.
1942. *Тѣј дѣн*, а знѣш кѣко... Овѣј, свѣта-Марѣѣа, а оwdѣка код нас гу слѣву – свѣти-Стѣван ѣуде.
1943. Тѣко бѣло *свѣки дѣн*.
1944. Па дѣбро, мѣжда сѣм видѣја *неки-пѣт*, ал^ѣ и нѣѣе бѣш тѣко.
1945. *Тѣј време* бѣло други да ти гу нѣѣе девѣјку.
1946. *Тѣј време*, мѣл^ѣ и, брѣ, нѣ сѣм бѣја за у вѣјску, нѣти нѣшта, штѣ-знѣм.
1947. *Тѣј мѣсец* нѣ ѣе ни искѣчи стѣ кѣла жѣто.
1948. *Тѣј време* каплѣри ги вѣкал^ѣе.
1949. Јѣ *никој дѣн* грѣ црвљѣв, јѣ никѣѣе макарѣне црвљѣве.
1950. И *никоѣе време* свѣкар продаѣи нѣву, продаѣи волѣве.
1951. *Тѣј време* немѣл^ѣе крѣвѣти.
1952. *Тѣј време* се скѣпиу.
1953. Ё, ако се мѣж^ѣе, *тај дан* кѣт се искѣпа тѣмѣљ да се стѣвиу ѣнѣја камѣњи, ѣнѣј рѣд да се истѣра дѣбро.
1954. Бѣш *тај дѣн* не мѣра да даваш по комшѣје ако ти траж^ѣ и нѣш^ѣто.
1955. Нѣ-знам *тој време* кѣко бѣше.
1956. Што смо зборѣл^ѣе: „*Овѣј годѣну* овѣко, догодѣне јѣш пѣ јѣко!” Колѣпке смо имѣле *тој време*.
1957. Увѣчер ми дѣле блѣгу погѣчу. Нѣшто блѣго, сѣ овѣко не дѣле нѣшта друго *тај дѣн*.
1958. Због берѣѣет *тај дѣн* не дава се.
1959. Сѣс кѣња се вршѣло *тој време*.
1960. Имѣу магацѣни *тој време* свѣдѣр, за време Бѣвшѣ пѣни сѣ[s] жѣто.
1961. За јѣдѣѣе: *тој време* бѣло лѣутѣке печѣне, тѣј салѣте.
1962. Жѣна ми имѣла кѣвчѣзе *тој време*, а знѣш, сѣбрѣла свѣ ѣнѣѣ ѣил^ѣ ѣме, белѣве.
1963. Кѣт се одбѣѣе од лѣнац, ѣт качѣче *тој време*, ѣно се одбѣѣе, се усирило.
1964. Ал нѣ ми је за чѣдо, сѣстро, тѣѣ јѣца сѣм, *те^ѣ дѣнове* што снѣле, нѣгде ги нѣма јѣца.
1965. Нека прѣѣе, се пѣсти, *тај дѣн* су Вѣдѣце мѣшке.
1966. Сѣми измиѣу сѣбе се ѣнѣду и доведѣ *јѣну вѣчер*.
1967. А *прѣву годѣну* и у зѣму, гѣсти немѣле у л^ѣѣто.
1968. Сѣмо *прѣву годѣну* [нема].
1969. Јѣ кѣт сѣм дѣшла прѣво, кѣт сѣм се удѣла, *прѣву годѣну* дѣцу нѣ сам имѣла.
1970. Па пѣсле *другу годѣну*, јѣс, сѣм самѣдруга, али па свѣ ми кѣжу, другариѣце.
1971. Па слушѣа сѣм, вѣка, *јѣну годѣну* умрле два-трѣнаѣс дѣше у Шаркѣѣе.
1972. Пѣсле *други и трѣѣѣи дѣн* ѣдѣмо ѣт кѣѣу на кѣѣу што смо по свѣѣи и тѣт се весѣлѣмо.
1973. А знѣм, *јѣну годѣну* смо заклѣле. Бѣба нѣ ни давѣла никѣко да заколѣмо, па ни се десѣло трѣ да ни фѣлѣле.
1974. *Прѣви дѣн* кѣвам кѣпус, ѣли сѣрму напрѣим, ѣли папрѣку напѣним.
1975. И дѣшле *јѣдну вѣчер*, ме узѣле.
1976. *Четвѣрти рѣзред^ѣ* се зарѣти.
1977. *Јѣну нѣѣ* прѣма пѣтак спѣѣмо заѣно.
1978. *Други дѣн* тѣј слѣва ѣе Свѣти Дѣмитрѣја, црква имѣла.
1979. Јѣ, бѣш, *јѣно јутро* сѣм устѣла и ѣјде да изѣѣем и да се ѣмѣјем.
1980. Снѣша *прѣву годѣну* ѣте тѣко бѣло.
1981. *Јѣн дѣн* – нѣ, *други дѣн* – мѣра вѣда да му се размѣѣи.

1982. За Велигдэн смо се обучува́ле: *първи дэн* обучемо јено, нешто по попрѣсто, а за други дэн обучемо за у цркву.
1983. Кэт посејемо колѣмбоћ, и гра́ посејемо одма, *други дан, трећи дан*.
1984. *Јен дэн* у годину не сме да се рабѣта за ветар.
1985. *Тáj м'есец* не ће ни искѣчи стѣ кила жѣто.
1986. *Велики пѣтак* смѣ ишле у цркву сви.
1987. А јѣна шарѣна *цѣў н'ѣћ*.
1988. *Цѣў нѣћ* не мѣж да се отѣра – мау, мау.
1989. *Цѣл нѣћ* мафчи.
1990. Да сѣдиш *цѣў нѣћ*, не-знаш дѣ си.
1991. *Цѣў нѣћ* мѣслим дѣ је, штѣ је.
1992. И тѣј се крѣле, вѣка, тѣј играле, тѣј повале, тѣј се сваћѣѣ, тѣј галама *цѣлу нѣћ*.
1993. *Цѣл дэн* тѣј тако.
1994. По *цѣў дэн* ħ[е] идѣмо от кѣћу на кѣћу.
1995. Радѣја *цѣлу нѣћ*” „Како, вѣкам, умрѣја!” „Не.
1996. Смо ишл'е *цѣў дэн* у шкѣлу.
1997. *Цѣў дэн* радиш' на слѣнце.
1998. И *цѣў дэн* радѣмо до увѣчер.
1999. Нѣћу, *цѣлу нѣћ* горѣла кѣћа.
2000. А йма и такви – *ѣће цѣў дэн* да сѣди у кафану.
2001. Мѣжда *цѣў м'есец* рабѣтаа за тѣј пет-банке.
2002. Смо прайле куд нас, *јѣну недѣљу* свадба.
2003. Сѣм рабѣтаа по терѣну *цѣў жѣвѣт* – по Хрвѣцке, по Србѣје, по Македонѣје, тамо, вамо.
2004. Дѣца, жѣти-јѣ, се чѣкоѣ *цѣл дэн*.
2005. Йли ће вѣкаш – ħѣкш, ħѣкш за магарѣ *цѣў жѣвѣт*.
2006. Сѣм имала прилѣке бѣл и пѣ на бѣље, него ѡвде сѣм се заглавила и *цѣў жѣвѣт* мѣке.
2007. Слава ни бѣло и останѣле тѣјка *цѣлу недѣљу*.
2008. Стѣка је по *цѣло лѣто* гѣре.
2009. Кѣт се осѣши дѣбро, кѣд је сѣ дѣбро, и за зѣму мѣж'еш да га чѣаш *цѣлу годину*.
2010. Сѣм страмѣла, а како. Не смѣје, не се подѣгно *ѣчи* тамо, вамо нѣгде, сѣмо надѣле. Сѣмо надѣле ѣчи да онѣдиш. *Цѣў дэн*. А овѣко да глѣдаш ка сѣг^к, не! Тѣј бѣло сѣмо надѣле ѣчи навалѣне, ка да спѣјеш.
2011. *Јѣно врѣме* бѣло дѣбро.
2012. Бѣло у вѣду, бѣгме, *двѣ недѣл'е*.
2013. Ёве йде Бѣжић. Постѣмо до Бѣжић, ѣве *ѣсам недѣље* до Бѣжић ми постѣмо.
2014. *Јѣну годину* – вѣкај, вѣкај.
2015. Сѣс пѣпоѣ турѣл'е *јѣно врѣме*.
2016. Мѣжда *јѣн сѣат* [ће сѣди].
2017. Па озѣр лѣпај – бѣм, бѣм, бѣм, бѣм, *коѣа врѣме*.
2018. Напре се постѣло. *Кѣлко недѣље?*
2019. Сѣм имала прилѣке бѣл и пѣ на бѣље, него ѡвде сѣм се заглавила и *цѣў жѣвѣт* мѣке.
2020. Не-знам *кѣлко недѣље* до Бѣжитѣе пѣсте. Се постѣло.
2021. По *јѣн мѣтар* измићу рѣд смо сѣјал'е.

Прилог 5: Општи падеж с предлозима

без

1. А како може да бине *без двѳр*.
2. Напре било *бе[з] шпѳрет* на дрѳва.
3. А овај стѳра, [крава] *бес тѳле* сѳм гу мѳзла.
4. Али *бес тѳле* [крава]. Док не га одѳи, ће гу помѳзем.
5. И *бес тѳле* [крава], сѳстро, неће да ми даде [млеко].
6. Зар у зѳму да бинеш *без дрѳва*.
7. Ће ме остаи *бес тилиће*.
8. Не могла да живи *без брата*.
9. Немало да се једе *без берѳнет*.
10. *Бес кѳма* не смо оћале да дадемо ѳме детѳту.
11. А како *бес кѳма* да га крѳтим.
12. Не може свѳдба *бе[з] свѳта*.
13. Тѳшко је ченицу да држиш *без ѳмбар*.
14. Нѳма јѳца *бес кокѳшке* у двѳр.
15. Ёве, мѳа мајка, Бѳг да ми гу прѳсти, до смрѳти видѳла ѳглу да удѳне *без наочѳре*.
16. Смо се плашил'е да идѳмо ноћом и *бе[з] самовѳлке*.

близу/близо

17. Дајма имало вѳци *близо трѳла*.
18. Биле курјѳци у бѳљук, *близу кучиће*.
19. Ни тѳј не било *близо мѳѳга чѳвѳка*.
20. Оне се криле око сѳло, по шумчиће, по тѳѳ грмље, *близо сѳло* тако.
21. Донесѳсмо *близо болнога чѳѳка*.

(по/из)више

22. Бија тѳј и јен-крѳв *повѳше кошѳве*.
23. Ал не бија Љубѳтен ѳвек *повѳше Сириниће?*
24. гма јѳна ка тврђѳва *извише Призрен*.
25. Имала јѳна-грањка *повѳше зѳд*.
26. Смо се збирѳле *повѳше Качѳник*.
27. Не се видија дѳм *повѳше ѳѳак*.
28. И ће видиш *повѳше сѳло* јѳну голѳму кѳрпу.
29. Бугѳри седѳле тѳѳ. Па више Брвнѳре, *више пѳт*.
30. Отерѳсмо гоѳда да пѳсо *повѳше Јажѳнѳе*.
31. У цѳвцѳри л'ѳтиѳ *повѳше рукоѳђе*.
32. Стајле грѳде *повѳше пенѳѳре*.
33. Стајмо и канѳвац *повѳше јѳѳца*.

врз

34. Да не се скрѳшу, *врз јѳѳца* турѳмо сѳно ал слѳму.
35. Јѳпе лѳба *врз тај лѳба* [стајш]. Дрѳги.
36. Да не дѳћѳу чѳме, *врз грнѳнѳа* требѳло да се покрѳје.

до

37. Ёве, и сѳг ми сѳди тако. *До тај дѳн, до Велигдѳн*.
38. Постѳмо *до Бѳжић*, ѳве ѳсам недеље *до Бѳжић* ми постѳмо.
39. Од Ћурђѳвдѳн ти ги чѳѳа ѳѳѳе *до Митрѳвдѳн*.
40. И сѳг наодѳмо, бѳш тѳј мѳсто што га вѳкамо Пуцѳплѳтѳ да не може *до Ћурђѳвдѳн* да се прѳђе тѳја, тѳлко се спѳштоѳ платѳи.
41. Не-знам кѳлко недеље *до Божѳтње пѳсте*. Се постѳло.
42. Или тѳја што ѳшле *до плѳдне* у шкѳлу. гли *до плѳдне*, ѳли от плѳдне.
43. Јѳ и мѳј брѳт смо се мењале – јѳн ги чувѳа *до плѳдне*, јѳн от плѳдне.
44. И пѳсле ѳни пѳјѳ *до никѳје вр'ѳме*.
45. *До ѳсми рѳзред* обѳвѳзно пѳпке се носѳле.
46. И од никѳје вр'ѳме, више ка *до јѳданѳес сѳат*, тражиѳ да ѳдоѳ куд мѳладу а мѳлада сѳди на бѳшка, у дрѳгу сѳбу.
47. Фѳрма ни бѳла *до рѳтѳ* – хрѳѳцка, Мѳнѳтинг.
48. Лѳво, дѳсно *до стѳжар* кѳ[д] дѳђе.
49. И сѳм дѳшо *до цѳнѳтар*, *до онѳј улицу* у сѳло.

50. Има да се иде јѐн киломѐтар *до вичáнске њíве*.
51. У цркву га нóсу комши́е. *До гробíшта* тíја лúди.
52. И пóсле по пúту, нѐка је кóлко óће далѐко, свѐ док одíдну *до гробíшта*, свѐ га плакáле жѐне.
53. Кад дóђе *до стóжар*, *до дрво*, па нáтрак^f јóпе тáко.
54. Дѐ се иде у Грчкy, кэд Нѐмац свѐ блокирáа. *До Јúжни Брóт*^o.
55. Поносíмо тáмо *до прáг* и викамо: „Стрíнке, повени́цу“.
56. И тáко мíџташ [семе] *до кра́ј*.
57. А тí мóра да ћúтиш од њíве *до дóма* док дóђеш. Кэт ће гу стáвиш у áмбар, у жíто, тúј богубрáду, и тѐт пóсле збóриш.
58. А од њíве *до дóма* не мóжеш да збóриш нí да се насмíјиш.
59. Јѐно трíес сантíма *до врр* дóбро се исцѐпа на четíри.
60. Рѐди, рѐди *до стотíну снóпа*.
61. И óна квáчи. Дóнас ми се извѐла квáчка. И тáко *до двáес и јѐн дáн*.
62. И од јѐн кра́ј *до дру́ги кра́ј* свѐ [је] постѐља.
63. Од овáј кра́ј *до тáј кра́ј* – да стáно свѐ дѐца, да лѐгно на íсто мíџесто свѐ.
64. Тóј имáло тррло *до тррло*.
65. Ўзи ги и мóје, ако ти је *до њíве*.

за

66. *За стóку* бíја посѐбно чобáнин. Посѐбно чобáнин, óн íшоў.
67. Коба́аги нѐшто да нѐ се окрѐћа. *За берíћет* [је] нѐшто, нѐ знам.
68. И тó[j] је *за шушѐње*.
69. *За мúшке главе* – кршчíћи, тáко, па тáко и тáко.
70. Вíка, нѐје дóбро *за зрáвље*.
71. Да се убíје нѐје дóбро *за ку́ћу*.
72. О[д] тáј Велики нѐ смо радíле док про́ђоў дѐвет Четвртáка. Тóј *за кру́шац*.
73. Сэм бíја *за дрва* сáс кóјња.
74. Бíја *за дрва*.
75. *За јѐло* купѐне ствáри.
76. *За вúну* су они́ја мáли гребѐни, а *за конóплу* су тíја клинóви, кáкви! Па сѐднеш и узíмаш по мáло и овáко бáцаш и вúчеш.
77. *За вúну* је дру́га, *за конóплѐ* је дру́га.
78. *За óбед*^m јóпе íсто тáко.
79. Вид вíда, вíка, *за ү́чи*, *за вíт*^o.
80. Íсто тóј *за здрáвље*.
81. Посѐбно [било] *за стóку*, посѐбно *за сѐно*, посѐбно *за лúде*.
82. И тóј на л'íце пó дóбро је и *за ку́ћу* и *за свѐ*.
83. Ё пóсле *за готвѐње* тóј мóћно убáо.
84. *За Видóвдáн* тóј цвѐће из чени́це.
85. Кэт се чýје ўт, тóј нѐје дóбро *за фамили́у*.
86. Трí дóна *за најамни́ци*, трí дóна бѐсне кобиле, трí дóна бáба је, вíка.
87. *За вúну* је дру́га, *за конóплѐ* је дру́га.
88. Ё, овáмо пóсле дру́го сóпче, ка *за зíму* ми бíло, кофтáрче („мали шпорет, бубњара“) смо имáле тíј.
89. Вид вíда, вíка, *за ү́чи*, *за вíт*^o.
90. И тóј на л'íце пó дóбро је и *за ку́ћу* и *за свѐ*.
91. И тóј мљѐко *за зíму*. Оно је мотњó лѐпо!
92. Мóј óтац ми бíја *за овѐ парти́е*.
93. Ё, тѐј лѐсе бíле дóбре *за клýсе*.
94. А ложíце и о[д] дрво, сáмо *за запрíшку*, а сáге јѐдемо сá[с] желѐзне.
95. *За вúну* су они́ја мáли гребѐни, а *за конóплу* су тíја клинóви, кáкви! Па сѐднеш и узíмаш по мáло и овáко бáцаш и вúчеш.
96. Сэм бíја *за дрва* сáс кóјња.
97. И, сирóма, остáја волúје тáмо. Бíја *за дрва*.
98. Тѐшко бíло *за живóт*.
99. *За мúже* и *за жѐне* [је] голѐма сóвра, коласта, а *за дѐцу* – помáло.
100. Има и *за дóма*, и *за стóке*, по двѐ кучѐти.
101. Тúј што íма íсто ка *за чѐле* замазáно.

102. *За кóзе* има посéбно њíма.
103. А *за варéње* имáло посéбно, кúјна.
104. *За ложíце* има ка сталáжа никóа, напраéна сáз дáске.
105. Ако има стóку, *за óфце*, *за к'óња*, за свé.
106. Имáло сéно, али пó више јéле óвце, *за крáве* пó немáло.
107. Нí лéкар, нí нíшта – нí *за дéте*, нí *за мéне* [нема].
108. И *за кучíће* лéба да понéсе. И óн отíне. Óн знаé штó је н'éгов пóсо. Нéма дрúги кóј да рéкне – јá ћу, нé тí!
109. Áл ће прéде *за бел'óве* оснóву, áл ће прéде *за плáтно*.
110. *За свáдбу* девојка спремáла дарóве. *За свéкра*, *за свекр'рву*, *за девéра*, *за јетр'рву*. Ё, *за чичéве*, *за сриéне*. Својбíна.
111. И испéче се тúја. И пóсле га однéсоў *за стóку* кат се олади.
112. Смо прáјле *за те' опáнце* врпце црвéне за Велигдэн.
113. Подéлиў тóј штó ймоў *за дúшу*.
114. Не помíноў *за чију дúшу*.
115. А *за жéнско дéте*, кэд је у колéпку, вíка: „Гркала је грлица у свилéне пелéне, у стрéбрне повóје.”
116. *За кóња* [се пева].
117. Идéмо *за нáре* да копáмо, сáмо чéкоў лúди да ги кóпоў.
118. „Áј, сáк h[e] í[d]ем јá *за вóду* сáс овóј крчáже.“
119. *За óчи* смо бра́ле вíд вíду, цвéће.
120. И тóј чувáмо. Тóј *за нóље* се чúва.
121. *За дúшу* се дáва и онíма кóји радíли, свé се дáва пóклон.
122. Плáче се, помéне се *за дúшу*.
123. *За прву недéљу*, тóј се рачúна шéс свéће да напрáви.
124. Тóј се чувáло. Кобáјаги, *за беснíло*, *за кучíће* нéшто кэт се дéси.
125. И кэт ће врéме *за рúчек*, вéћ, ће излéне домаћíца на врáта.
126. Свé штó трéба *за млáду*.
127. Донéсоў и *за снáшу* гóре.
128. Тóј поубáво *за појáсму*, а овóј па кудел'ице *за чéрге* штó прáјле.
129. Па пóсле тáмо кэд бíло вóј *за партизáне* бóрба, óн свé у тúј бóрбу тáмо бíја.
130. И дóђоў да помóгноў штó трéба *за свáдбу* да се спрéма.
131. Али па *за крóв* немáло, па сá[s] слáму.
132. Бачéњче га вика́ле. Бачéњче. За млéко, за сíр, папрíка.
133. *За вечéру* пáсуљ скúва домаћíца дóма.
134. *За сýкне*, тóј свé у цррно се мéшћевáло.
135. Трéба *за тóга младожéњу* да се удаде.
136. *За мúшко* дéте [се певало].
137. А *за мóмка* [се певало].
138. Кó[j] је мéрак да кúпи *за зрáвље*, кúпи у цркву.
139. А тúј смо мл'éл'е *за стóку* óвас, Па смо мл'éл'е íсто от кукурúс³ као бунгур *за јáгáнце*.
140. *За рúчек* нéш'то попрж'íмо.
141. Штó остáне, мóж'е тóј *за вечéру*.
142. Ченíчно немáло, сáл *за никóу слáву* кэд омéсу лúди, да íма да омéсу нéшто.
143. Смо клáл'е и óнда однeсéмо *за рúчак* на њíву.
144. Ал'и мóже *за зóр* кэд нéма бóја, мóже и тáко да се мéсти.
145. Кá га изнéл'е *за вóјску*, тúј смо вика́л'е дежурнóга, и ка штó је казан остá, не'ћаа нíкој.
146. Заградиw онóј штó трéба, кóлко трéба *за óфце* – и тáко.
147. А *за ба́њак*, ако мóже домаћíн [иде], кућни чóвек, ако нéма кóј.
148. Кóј бíја, нé знам *за светога Ранђéла*.
149. Подéлим. Дáм *за дúшу*.
150. Поменéмо *за дúшу*.
151. Па дáш *за дúшу*.
152. Јá кáжем: „Овóј *за деда Стаменкóву дúшу*, овóј *за свекррвíну дúшу*.”
153. И се íде, *за зрáвље* се узíма.
154. *За рúчак*? Па јéло се тáко: кэд имáло никóје јáјце испржим ги, сíрр.
155. *За сточáра* [се пева].
156. Па после кэт сэм се уда́ла, јá сэм прáјла *за дéцу* опáнце.

157. *За јѐн врѧ* смо турѧл’е по подѣсет, по ше’есет снопа.
158. Оне верујоу: нѣ, тај праи мађи’е *за стоку*, овај праи мађи’е *за децу*.
159. Остаи јѣдно парче мѧло *за стоку* ујутру да накрму. Ишле нѧпре, трѧвке брѧле.
160. Бог да прѣсти! Узите *за његову душу*.
161. Кобајѧги, *за беснѧло*, *за кучи’е* нѣшто кѣт се дѣси.
162. Нѣки дѧнар ѡе га дѧш *за ѡѣу* вучѧрам.
163. Се потѣпи кѣжа, па скрѣј *за опѧнак* – за пѣ велики, за пѣ мѧли.
164. Јѣна срѧна и дрѣга гу повржеш’, увртиш’ гу овѧко и напраиш’ *за сноп*.
165. Посл’е прѣди оснѣву понѧпре *за плѧтно*.
166. Ткѧл’е л’уди *за оснѣу*.
167. Посѣбно *за стоку*, посѣбно *за сѣно*, посѣбно *за љѣде*.
168. Рѧван, послѣ да би мѣгло кѣт сѣчеш пѣту да би бѧло *за к’ѣре*.
169. И прѣбаш сѣс прѣс, као *за купѧње* да бѧне врѣѡ.
170. И трава имѧла *за уши*. Па гу потопѧмо јѧ у од овце мл’еко, јѧ у кравл’о
171. Власѧу смо пѣкле *за стоку*.
172. Па ѡни се окѣпу, и јѧ сѣс јѣтрѣу дѧам *за душу*.
173. Направиш’ лѣба ка *за свѧки прѧзник*.
174. Кѧзѧле л’уди кѣд ѧдоу *за стоку* ги се прикажује да је збѣру.
175. И кравѧчи’е *за слѧву* смо пѣкл’е.
176. ѧл ѡе прѣде *за белѣве* оснѣву, ѧл ѡе прѣде *за плѧтно*.
177. Брѧт ми умрѣра, па јѧ сам имѧла сѣсрин мѧфес, сѧм носѧла *за сѣсру*.
178. Викѧмо ѡе дѣѡе Прѣчка и тѣд прѧјмо кумбѧре, *за децу*, да кумбѧроу мѧди, и бе’ѧри и девѣјке.
179. У вѣду смо. Купѧле смо дѣцу *за зрѧвље*. Трѧву да рѧсту. Врѣбу, копрѧву.
180. Тѣј поубѧво *за појѧсму*, а овѣј па кудѣљице *за чѣрге* што прѧјле.
181. И тѣдѧ набѣрѣмо цвѣјѡе јѣпе по бѧшче, ка *за богубрѧду* што смо р’ѣкле.
182. И кут пѣпа се ѧшло, знѣш, да молитвѧмо вѣду *за дѣте* што се родѧло.
183. Сѣс никѣѡе кѣнце око црѣкве заодѧле па сновѧле да ткѧјоу нѣшто ка *за пелѣне*.
184. О[д] дрѧва прѧјле тѣј врѣѡе *за ѣце*.
185. А за *Иѡѧт* се праи *за стоку* тѣј нѧј више. И *за љѣде*. Али и *за стоку*, свѣ.
186. О[д] тај кѣлач ѣзем пѣпе намеѣѡто што је, праѣно *за стоку*, ѣзем пѣпе тѣј, па га однѣсем кут крѧве, па зѧѡем крѧу сѣс тѣј тѧко.
187. Смо имѧле’ кѧкве волѣве! [...] Кѧ ѡе ис пасѧште *за ѡѣву волѣви!*
188. Оне верујоу: нѣ, тај праи мађи’е *за стоку*, овај праи мађи’е *за децу*.
189. Млѧдѧ ѧмѧ крѣжѧѡе у рѣке и ѧдов на чѣшму *за вѣду*.
190. А тѣј смо мл’ѣл’е *за стоку* ѡвас, Па смо мл’ѣл’е ѧсто от кукурѣс³ као бѣнгур *за јѧгѧнце*.
191. *За јѣдѣње*: тѣј врѣме бѧло љутѧке печѣне, тѣј салѧте.
192. И бѧло лѣпо *за јѣдѣње*. Чѧсто. Свѣѡе.
193. *За јѣдѣње*, за тѣј – свѣ имѧмо лѣпо.
194. Дрѣго нѣшто вѧко *за јѣдѣње*.
195. Па овѣј *за јѣдѣње* свѣ јѧ што скупѣјем.
196. *За јѣдѣње* тѣл ложице о[д] дрѧво.
197. *За зѧму* се праѧ.
198. Кѣт се осѣши дѣбро, кѣд је дѣбро, и *за зѧму* мѣж’ѣш да га чѣаш цѣлу годѧну.
199. И кѣј дѣ седнујѧ тѣдѧ *за Бѣжић*, трѣба док тра’ѣ Бѣжић, тѣл три дѣна, свѧки пѣт трѣба тѣјѧ да сѣди.
200. А *за Иѡѧт* се праи *за стоку* тѣј нѧј више. И *за љѣде*. Али и *за стоку*, свѣ.
201. Се спрѣма *за Бѧѡи вѣчер*: сѧрма, рѧбе, пѧсуљѧ, тѧкве, пѧта сѣс кѣпус се спрѣма, коштѧѡи, смѣкве.
202. Пѣкле смо *за Бѣжић* кѣлачѧ, кравѧчи’е смо пѣкле. Кѣлач ка *за слѧву*.
203. *За Васиљѣцу* смо прѧјле барѣницу.
204. *За Бѣжић* кѣлач се месѧјѧ.
205. Куд нѧс нѣ бѧло прѧсе. По Србије јѣс, куд нѧс – нѣ. Куд нѧс нѣ бѧло ни јѧгѡе. Ми *за Ђурђѣвдѧн* јѧгѡе.
206. *За Ђурђѣвдѧн* трѧве берѣмо да накрмимо крѧве.
207. *За Прѣчку* мѧвѧмо кумбѧре. ѧдоу вучѧри. Дѣца мѧвоу кумбѧре. Изѧѡу сѣло одмѧ. И мѧвоу кумбѧре.
208. И се спрѣмѧмо *за Велигдѧн*. Мѧшѡѣвѧмо јѧјѧ. И послѣ спрѣмѧмо свѣ што трѣба.
209. *За Водице*. Кѣт се прскѧло. Прају црѧѧлке. Кѣт су Мѣшке, мушкарци прѣскоу жѣнске; кѣт су Жѣнске, тѣт жѣнске мушкарце.
210. *За Бѣжић* месѧмо, *за слѧву*. Тѣј.

211. А овако за *Ўскрс* не месімо тóј.
212. За *слау*, на прімер, закољемо јáгње, за *слау* по четири, пѣт смо клáле мí
213. За *слау* папріке, парадáјсə, кúпусə [спраљамо].
214. За *Ђурђевдэн*, тóј ти кáжем.
215. За *Петрóудэн* се јéло варéно сирéње.
216. Па пóсле јóпе за *Бáњи вéчер* íсто се мéси крaвaјчíи.
217. Па се омрсíмо за *Бóжић* сəз цивцáре.
218. За *Прóчку* ће обéсиш јáјце на грéду.
219. За *Васиљíцу* прáви се баренíца.
220. За *Чíсти понедéвник* запóстиш.
221. Сáмо за *Велигдэн*, нíшта вíше.
222. За *Бóжић*, ó, идéмо нóћу, јóш нé се раздéни, у цркву.
223. За *Васиљíцу* сəс кáшу баренíца се прáи.
224. Тóј за *Йњат* донéсо и за *Бáњи вéчер*.
225. На шпóрет се сýшу лéпо за *Бóжић*.
226. За *Прóчку* прáў жéне пítу. Изл'éноў л'эк, кумбáре мáло. Дéца.
227. За *Бáњи вéчер* прáймо тóј, мíслим, бéњак се вíка тáј кóлaч.
228. И остáља по мáло за *Ђурђевдэн*.
229. За *Бóжић* смо поáле.
230. За *Прóчку* варíмо јáјца, готвíмо пítу.
231. За *Васиљíцу* се мéси баренíца.
232. Óвде имáло нáпре вучáри í за *Прóчку* í за *Водíце*.
233. За *Васиљíцу* баренíца се месíла за рúчак.
234. Раки́у свáки домáћин изнéсе. И – за стрéтњу *Прóчку*.
235. Питíе за *Бóжић* [се прáјле].
236. Велигдэн нé се спрéма кa за *Бóжић*.
237. За *Бóжић* месíмо, за *слау*. Тóј.
238. Сечéмо шúмку двá пúта – за *Йњат* и за *Бэдњи вéчер*, према Бóжић, Бэдњи вéчер.
239. Тóј за *Йњат* донéсо и за *Бáњи вéчер*.
240. И смо се прскáле с вóду за *Водíце*.
241. Увéчєр дóђоў гóсти, спремáмо се за *Светога Никóлу*.
242. Óвде имáло нáпре вучáри í за *Прóчку* í за *Водíце*.
243. За *Бóжић* дрúго. Свé што íма се изнесúје да се јéде. Коштáњи обавéзно, смóкве. за увéчер. За *Бáњи вéчер*.
244. Сечéмо шúмку двá пúта – за *Йњат* и за *Бэдњи вéчер*, према Бóжић, Бэдњи вéчер.
245. Збóру кобајáги имáло жéне па прáју мађíе за *Ђурђевдэн* за млéко, да ти нéма стóка млéко, да ти зачíни нéшто тáмо.
246. За *Йњат* [месíмо] крaвaјчíи.
247. За *Видóвдэн* ујúтру се дíне кó[j] је домáћица нáђе пúпца óдə ружíце, о[д] трендáвиль, и тúри дé је чéшма.
248. За *Видóвдэн* тóј девóјке нáпре íшле на р'ёку.
249. За *Велигдэн* опáнце што се напрáју.
250. За *Велигдэн* се омрсíў тáко – јáјце изéдоў ујúтру кувáно.
251. За *Велигдэн* повáле.
252. За *Водíце* мéтноў кр́рс у рр'ёку, тý[j] је блíзо црква, при р'ёке.
253. За *Прóчку* мáow се кумбáре.
254. За *Водíце* прáјле дéца црцáлке па се црцáле сəс вóду.
255. Имáло и куд нáс што се споминáло да за *Ђурђевдэн* се свучúјоў, да извíне мáти, се свучúјоў жéне гóле па забóду па прáју мађíе.
256. За *Бóжић* куд нáс је обичáј кə[д] донесéмо бéњак, нíје кa по Срби́е што ми причáле овако да се донéсе.
257. За *Видóудэн* знэм да берéмо вид вíду. У ченицу рáсте.
258. За *Видóудэн* нé се улáзи у бáшчу. У бáшчу не трéба да улéнеш за *Видóвдэн* нíкáко.
259. За *Ђурђевдэн* се брáло рáзне трáвке: копítњик, змíин јéзик.
260. И се нíшоў í за *Ђурђевдэн*, í за *Велигдэн*.
261. За *Велигдэн* мəшћевáмо јáца.
262. Па се промeњíмо лéпо и изленéмо за *Бóжић*. Обучéмо се.

263. И кә[д] дошо за *Бѳжић*, ја по Бѳжић, он отишоу и дошоу после.
264. Кә[д] дошоу за *Водице*, за *Водокрс* се вика
265. А за *Беле* покладе тој се поје, тој за *Прѳчку*.
266. За *Велигдан* смо се обучаваље: први дән обучаемо јено, нешто по попрѳсто, а за *други дән* обучаемо за у цркву.
267. А за *Велигдан* смо фарбале јајца.
268. За *Прѳчку* вучаре што имамо, зна се.
269. За *Бѳњи вечер* исто: кољач, вино, ченицу, бѳњак [спраљамо].
270. За *Бурћевдан* ујутру сви се окупоу сѳс трафке, сѳс ружице, сѳс теј коприве.
271. За *Водице* се скупиу дѳца.
272. За *Петковдан* месимо вечерњу.
273. За *Водице* онапре смо прѳјле црцѳлке од бѳзѳ, о[д] дрво.
274. За *Видовдан* се бѳре вид вида.
275. За *Бурћевдан* истеримо стоку рѳно ујутру.
276. За *Видовдан* ружицу смо узимѳл'е.
277. Мѳсо се јѳло за *Бѳжић*, и за *слѳву*.
278. Орае за *Бѳжић* купу, кошгање, и онѳ крушке полошке, онѳ тврде крушчићи.
279. Кравајчићи за *Ињат*, а на Бањи вечер неје.
280. Постѳљу за *Бѳжић* напрејле.
281. Дѳца за *Бурћевдан*, за *Велигдан* прѳјле нишѳло.
282. Али са врбу сѳм ги вржуѳла за *Бурћевдан*. Ка сѳк што је Врбица.
283. Бањање бѳло обѳвѳзно за *Бурћевдан*. Зѳто се викало – тај се бања за *Бурћевдан* и *Мотроудан*.
284. Нишѳло прѳјле за *Велигдан*.
285. И дѳда за *јѳн Велигдан* дошо дѳма.
286. И се нишоу ѳ за *Бурћевдан*, ѳ за *Велигдан*.
287. Кә[д] дошоу за *Водице*, за *Водокрс* се вика
288. Теј три дѳна за *Бурћевдан*, свѳ три дѳна сѳди на крушку.
289. Кумбѳре мѳвамо за *Прѳчку*.
290. Па ѳма флију за *Васильицу*.
291. Нишѳло имѳло за *Бурћевдан*.
292. Мѳсо се јѳло за *Бѳжић*, и *заслѳву*.
293. И обѳвѳзно врпце од вуне се испрѳде и се ѳврти и се масти за *Велигдан* црвѳне врпце за *опѳнце*.
294. Дѳца за *Бурћевдан*, за *Велигдан* прѳјле нишѳло.
295. И после идѳмо кѳј зна да ни набѳре сѳкњу, сѳкна, да ни бѳне лѳпо за *Велигдан*.
296. Бањање бѳло обѳвѳзно за *Бурћевдан*. Зѳто се викало – тај се бања за *Бурћевдан* и *Мотроудан*.
297. Кѳлко ѳфце ни дѳле да ги чувамо у пролећ, тољко за *Мотроудан* смо ги враѳале.
298. И дѳда за *јѳн Велигдан* дошо дѳма.
299. И се сѳшу тѳја цивцѳри и чувоу тѳд' за *Бѳжић* да се омрси.
300. За *Видовдан* не се уѳзи у бѳшчу. У бѳшчу не трѳба да улѳнеш за *Видовдан* никако.
301. У зѳдњо врѳме смо почѳле да печѳмо јагѳнце за *Бурћевдан*.
302. Кѳд је слава, мѳра да се купи свѳ што трѳба за *слѳву*.
303. За *наше дѳбо* немѳло.
304. За *тој дѳба* тѳко [било].
305. У старѳ врѳме напре за *мѳје дѳбо*.
306. За *врѳме окупѳтор* мѳј брѳтѳ прѳја наљѳне о[д] дрво.
307. И сви ѳе вечерѳу, првичѳри, па ѳе спијѳ сви, па ујутру ѳе доручкујѳ, па ѳ[е] ѳдо да прѳшѳтоу, па ѳе дѳјѳ за *ручѳк*.
308. А ка за *јѳш јѳн мѳсец* имамо жѳто да умѳл'ѳмо.
309. И ѳно сѳди тѳјка за *дѳго врѳме* – јѳно четѳри, пѳт дѳна.
310. Ё, послѳн се сисѳле јагѳнци, жими-тѳи. За *дѳго врѳме* тој.
311. Работѳла тој за *годѳну*, а и за *повѳше*.
312. Док се разѳноди, за *сѳт*, *дѳвѳ* ако је дѳбар грѳ се свѳри.
313. Што смо косѳле гѳре, на тѳј Мерѳју што викамо, што смо косѳле за *дѳвѳ*, *три саѳта*, дѳле не би могѳле за *дѳвѳ*, *три дѳна* да покосѳмо. Тољко имѳло.
314. От *Прѳзрен* смо се пребацѳл'е за *Македонѳју*.
315. Ѓе ми товарѳте за *Сушиће*?

316. Па по́сле а́јде за *Киче́во*.
317. Те́ они по́шл'е за *Уроше́вац*, не́ки за дру́го не́што, не́ки та́мо – ва́мо.
318. Па кэ́т препáла Југослави́а, смо по́шле да иде́мо кобае́ги за *Грчку*.
319. От Киче́во а́јт за *Гостива́р*.
320. У че́ло трпéзе се ту́ри за *а́стал*.
321. И до́ђе – одма́ за *но́гу*. Ѐзуј и ла́вор, опе́ри но́ге!
322. И кэд ме увати́ла ме́не за *ко́су*, и ко́са ми пу́ца – цэ́к, цэ́к, цэ́к, цэ́к!
323. Ка́ко ме увати́ло за *ко́су* да ми го́ри ко́са.
324. Ако те сты́сне за *ру́ку*, ти одма́ пу́ш'тиш' ру́ке. Срамóта.
325. Али по́сле да ми смуди она́ј ко́са ка́ко ме ву́кло за *ко́су*.
326. „Гéто, ме́не ме ви́ка Гéто, ви́ш'е не́ се доати́ла за *ви́ме*. Не́ дваес и два́ кила, не́ две кила, него́ ни́ јéно кила – баце́ње сэс но́ге, ће не утэ́па. Не да́ва, урочи́ле гу.”
327. То́ј зна́чи си изгуби́ла невинос ако те стисну́ја за *ру́ку*, а камóли да те пољу́би!
328. За *ста́нче* што смо ди́гле кљу́су, вржéмо конóпче никóје.
329. А сéсра му ви́ка: „Не́мој, бра́те, ће ро́ди!” Три́ пут та́ко је ре́кне и врже сла́му за *јабу́ку*.
330. И ја́ при́ђо на́пре, прет ко́ња, дова́ти га за *о́глоу*.
331. Врзо мага́ре за *јено др́во*.
332. Ё́те, ту́ј сэм и́шла за *во́ду*.
333. И ја́ да иде́м за *др́ва*.
334. И то́ј се носи́ло ко́ј иде за *др́ва*.
335. Јéдан пу́т ја́ те́рам кра́ве, иде́м за *сéно* у бррдо го́ре.
336. И ви́кам: „Ма́јке, ја́ да иде́м за *др́ва* сэс мага́ре, ће донéсем никóе др́во.
337. Сэм по́шо јéн пу́т за *др́ва* сэс кра́ве.
338. Ујутру кэд иде за *во́ду*, и преко дэ́н, ше́та дево́јка или мланéста, е́ после не́.
339. Зна́чи за *Шарко́ђе*, ми́ што се. Кэд и́шле на су́ђење на́ши, суди́ја да је Шиптар ели записува́рка. И да се сме́але мло́го кэд ре́кле Шарко́ђе. По́сле сэм сазна́а да је не́што никóе значе́ње безобразно.
340. Зна́м за *Вуци́не*, пошто зéва мо́ја је уда́та та́мо, у, Вуци́ни се ви́коу.
341. А за дру́го ме́сто, не́ знам ни́шта.
342. За *живе́ње*, о́не ва́лда живе́ле ни́где по пе́ћине.
343. То́ј за *зми́ју* сэм чу́ла – кэ́т пи́сне зми́ја, мо́же човéка да оглу́ви. То́ј верува́ле.
344. И по́ далеко́ де́ чу́жоу за *цр́кве*.
345. Па сэм чу́ла за *самови́лско др́во*.
346. Па сэг^к како́ при́чоу за *ово́ј вре́ме*, па́мет ће ми искóчи.
347. Да ти ка́жем за *Ђурђе́вдэ́н*.
348. Ви́коу за *самови́ле* да су то́ј мло́го ле́пе же́не. Ви́ка – зачара́ла га. И та́ко оста́ло – ле́па ка ви́ла.
349. О́не мого́ле да при́чоу за *њи́но порéкло* та́мо, а не́ порéкло о́уде да би сазна́ле не́што от Попу́је по́ ви́ше.
350. И сéга, бэ́ш смо прича́ле та́ко, за *ову́ј ку́ћу* та́мо, има́ла јéлка и бе́ла др́ва.
351. За *кри́зу* ти кажúјем.
352. Прича́л'е та́ко за *самови́л'е*.
353. А за *ова́ј де́ју* о́вде се при́ча, око́ Лепéнац, сэ́к што је мр́тво, Пу́сто по́ље, да ту́ја би́ла са́мо трска.
354. И за *самови́ле* се зборéло.
355. За *ове́ј годи́не* ти при́чам.
356. Ё́, сéга зна́м, де́да ни прича́а за *јéно ме́сто* о́уде, не́ са́мо де́да него́ и ови́ја по́ ста́ри љу́ди, ви́ка: „Ту́јка немо́јте да пра́јте ку́ћу!”
357. Бéло др́во не́ се си́је куд на́с ника́ко у двóр. И сéга, бэ́ш смо прича́ле та́ко, за *ову́ј ку́ћу* та́мо, има́ла јéлка и бе́ла др́ва.
358. Ту́риш ону́ ка ба́сму, каж'éмо, го́ре за *ка́иш'*.
359. А за *кра́у* ка́жоу пометина.
360. И ми́ по дома́ћина – пи́у па́в, пи́у па́в, а́в, и́в, ви́ков за *о́фце* – врааа, за *ово́ј*, за *оно́ј* – ви́коу, ви́коу, ви́коу.
361. Ка́же: „Да́ л'и има́ не́ки стари́ји за *чува́ра?*” Ја́ одма́ се јави.
362. Коца́ ме рачуна́л'е л'уди за *дома́ћицу*.
363. Јеба́ сэм ви ма́јку! Све́ ће поумре́те за *л'éба!*
364. Н'э́, на́ну му је́бем! Ко́ј умре́а за *лéба*, те́ ми! Му́ке ће тегн'éмо а да умре́мо не'ће́мо.
365. И ту́риш у никóу ше́рпу за *пресóлак*, ће ти ври́је.
366. Ѐмам ла́дник за *шуше́ње*. О[д] да́ске.

367. А снава моа за *бра́та* што је, она имала ма́ло де́те у љуља́шку, смо гу вика́ле коле́пка, пови́ла гу.
 368. Се спремо́у свато́ви лѣпо, свѣ сѣс уба́о. Куфе́ри за *те́ше*.
 369. И ова́мо има́ло та́јо рупа за *држа́ље*.
 370. Јара́мэ за *кра́ве* ка́ко ги преза́мо.
 371. Бури́ћи ба́шка за *ви́но*, ба́шка за *раки́у*. Ё, сѣб'ѣре се, однѣсо́у на ко́ња у цр́кву.
 372. Си́н мо́ј оту́да гу помага́а да завр́ши шко́лу за *санитѣ́тку*.

зад

373. Ти́ увек си би́ја *зад бра́та*.
 374. Ова́ј ку́ћа што је *позади бра́та*.
 375. То́ј је ова́мо *зад се́ло* јен-по́ток.
 376. *Позади топи́ла* би́ја по́ток.
 377. Де́те ти је *позади вра́та*.
 378. Има́ло и јага́њци *зад о́уце*.
 379. Не́-знѣм ал има́ лива́де *позади Берѣ́јце*.
 380. Нема́ло ни́шта *зат ко́ла*.
 381. Ёне гу шиби́ца *позади газар́че*.
 382. Ёшо си *зад бра́та*.
 383. *Зад чау́ша* ће на́ѣш.
 384. Сто́ку ће пасѣ́мо *позади се́ло*.
 385. Прсте́њ му па́а *позади грне́нце*.
 386. А ти́ па си се кри́ла *зад вра́та*.
 387. Чека́јте не *позади др́ва*.
 388. Во́ду ће држи́мо *позади кори́та*.
 389. Па оти́шо *позади јенога-сва́та*.
 390. О́н па се сакри́ја *позади си́на*.
 391. И ће га оста́ј *зад вра́та*.
 392. Оста́јла га *зат качи́че*.

због

393. *Збо[г] кру́шац* то́ј не́ ни дава́ле ста́ри.
 394. *Због берѣ́шет* та́ј дѣн не да́ва се.
 395. И то́ смо ограђува́ле це́ло тр́ло да би спа́ле о́уце. Кучи́ће око се́бе због ву́це.
 396. Стаља́ле као да се мо́ле Бо́гу да би престáло *због берѣ́шет*.
 397. И ми помóгла *због си́на*.
 398. Свѣ то́ј се деси́ло *због свѣ́кра мо́ѣга*.
 399. Па га изби́ле *због зѣ́та*.
 400. Плака́ла *због Пе́тра*.
 401. Побе́га *због Мило́ша*.
 402. Ёте, ја́дна се́стро, отворѣ́но сѣм оста́јала. Ви́кам – *због ласта́јце*. Ни и́ду прет ку́ћу, да не батиш́уу, бѣр, ку́ћу.
 403. Благота́рче – зѣвња́ до́л'е, са́мо са сра́не ту́ру да́ске, напра́ву. По́ ладно би́ло. Због вру́ћине, *због му́ѣе*.
 404. Не́ га во́лим *због ти́ѣње*.
 405. Свѣ ицепáа те́ше *због тр́ње*
 406. Па *збо[г] конѣ́ље* ти збо́рим
 407. Па зѣр *због ја́јца* да се тепáте?
 408. Аа млóго се умори́смо *због др́ва*.
 409. Не́ мога́ле да улѣно́у у ку́ћу *због вра́та*.

из

410. Прича́ле на́ши да има́ле де́вет по́па, и о[д] те́ де́вет по́па, ѓсам оста́ле о́уде у Шарко́ће, не́ Берѣ́јце. Берѣ́јце по́сле. Од о́вде *и[з] Шарко́ће* се сели́ле пови́шина и напра́јле га Берѣ́јце.
 411. Смо има́ле' ка́кве волóве! Л'ѣпе смо имáл'е, ду́шо! Ка́ ће [дођу] *ис паси́ште* за њи́ву волóви!
 412. И о́но кѣт по́чне да му изби́ва зупче *из ви́лицу*, и ми довати́мо то́ј зр́но и му тѣкне́мо бр́го да му израсно́ зуби и да не́ма болóве.
 413. Ги тѣчо́у слѣ́зе *из очи́* људи́ма.
 414. О́но уда́ра, вр́ти се ка́мењ, уда́ра и жи́то па́да *ис та́ј кѣш*.
 415. Са́мо цра́коу сѣ[с] зу́бе – цра́к, цра́к, цра́к! И пла́мењ ги искача́а *и[з] зу́бе*.

416. Вадимо *ис тој топило*, па у рѣку га перѣмо.
 417. Ако не мѣље, враћам јопе ис кош, *ис кош* јопе на трап.
 418. Па пуштиле ги *у[з] зѣтвор*, Шиптари.
 419. Мичим *из двѣр*, расипем негде.
 420. Наши дѣца, од ђвде што ишле по школе, сви биле по добри ђаци, чини ми се, него тија што биле *изѣ град^м*.
 421. И јен-човек^х, тујка *у[з] село*, отуд^т поток.
 422. „От каде си?” – вика. „*Ис Кучкоо*.”
 423. *Изѣ Маглину фамилију* [сам].
 424. Ја сѣм *из Берѣце*.
 425. Пѣсл’е сѣм дозна’а да бија *у[з] Штрѣце* тај мил’ицајац.
 426. *Из Берѣце*. Рођен сѣм педѣсет и четврте године ђвде у Берѣце.
 427. Јѣдан Милѣдин *ис Попѣце* бија му сестричић.
 428. Жѣна ми била *у[з] Шушиће*.
 429. Се крил’е Шиптари, овѣја *у[з] село* туј.
 430. И ѣрни увѣти – јѣно дѣте младо, што ми седѣл’е ђвде, *у[з] Штрѣце* јѣно дѣте младо.
 431. Поп је *у[з] Штрѣце*.
 432. Јетрѣва јѣна ми ^{је} *у[з] Шушиће*.
 433. И маѣти и ѣртац биле *из Јажинце*.
 434. Злато! Нађем четѣри Шиптѣра *из Језѣрце*.
 435. А овѣја па *у[з] село* па се крил’е около да не ги видѣв л’ѣди.

између

436. Свети-Никѣла је нај ѣжан *миђу свѣце*.
 437. Тој бѣло *измиђу волѣве*.
 438. *Измиђу вѣце* бѣло.
 439. Прѣво бѣше свађа *измиђу јетрѣве*, па пѣсле измиђу нас.
 440. Мѣжда никој-пѣт бѣло свађа *међу јѣнѣга и другѣга брата*.
 441. Штѣ бѣло *измиђу тѣбе и Мѣтра*.
 442. Не видим дѣ бѣла мѣђа *измиђу нашу и вашу ѣиву*.
 443. Дѣвѣјке биле *миђу село* и Лѣпѣнац.
 444. Прѣѣлац ти ^{је} *миђу Сѣѣце и Гѣрњѣ Сѣло*.
 445. Туја ^{је} *миђу миѣцѣк и гѣлем каменеъ*.
 446. Имѣло нешто *међу тѣј дрѣѣве*.
 447. Немѣло никѣт свађа *измиђу мѣје чичѣве*.
 448. Немѣло ни мѣђа *међу Цѣбѣта и Орлѣта*.
 449. Немѣло мѣђа *измиђу јѣнѣга и другѣга брата*.
 450. Немѣло ништа *миђу мѣу и тѣѣу ѣиву*.
 451. А *миђу мѣу* и *Гѣриѣину ливѣду* имѣа пѣток.
 452. Имѣло и по мѣло камењчићѣ *међу зрна*.
 453. Ал ѣма нешто *измиђу гоѣда*.
 454. Ни маѣти не га познала у ливѣду *миђу косѣче*.
 455. Не знам штѣ да ѣзем *међу јѣгње и јѣре*.
 456. Не могѣа да га нађе *миђу камењчиће*.
 457. Ако мѣжеш да га наѣш *измиђу дрѣва*.
 458. Смо се криле *међу кѣће*.
 459. Кажи ми ако си видѣ’а нешто *измиђу ѣиве*.
 460. Па се нашо *измиђу маѣре* и *кѣња*.
 461. Тражиле га *измиђу Штрѣце* и Брѣзѣјце.
 462. Квачка квакала *измиђу голѣмо* и *миѣко бѣре*.
 463. Па га задрѣиш *измиђу колѣна*.
 464. ђна, кѣт пѣвоѣ лазѣри, па превѣдила *измиђу лазѣре*.
 465. Бачѣца полѣко ишла *измиђу кучѣће*.
 466. Вѣци не могѣле да прођѣѣ *међу чѣбѣне* и *ѣине кучѣће*.
 467. *Међу тѣј камѣње* се стѣи.
 468. Тури *измиђу кѣма* и *брѣта*.
 469. Побѣже ми *миђу дрѣва*.

изнад

470. А јéно *изнат пút* мéче, јéно испот пút.
471. Да га чéкоў *изнад Гóрњо Сéло*.

испод

472. *Испот конóпац* ка дáска.
473. Нóсиў старци мóжда јóшэ, Шиптáри. [...] Свé тó^ј – минтáни ги викале. *Їспод минтáне* целéтку.
474. Па сэм чекáа док узéла тóј доўњо мéче *испот пút* што бýло.
475. А јéно *изнат пút* мéче, јéно *испот пút*.
476. И мý смо крýле пúшке *испот итúце*.
477. Já ка *испод^м сéло*, па низ јéн пóток, па пре[з] шýму – тýј у Тyринци, па през Берéјце сэм дóша у Штpпце.
478. У гúвно зéвња ни бýла *испод зрна*.
479. Да нé се исýпе вóда, напрáјмо рáвно *испот корúта*.
480. Свáку недéљу проснéмо слáму *испот крáве*.

испред

481. А ýшо јéн кóњ *испред магáриће*.
482. Домáнин ýде нáј пpво *испред косáче*.
483. Ако га вíдиш *испред двóр*.
484. Já да потрчим *испред^м кúма*.
485. А свé да ýма *испрет кúма*.
486. Па стáде *испред магáре*.
487. Имáа по јéн милицáјац *испрет свáко сéло*.
488. Свý смо га чекáле *испред врáта*.
489. Ги пострóјле *испред врáта*.
490. Јен сýн ми ýшо *испрет кóла*.
491. Кэд изáђо *испред зéта*.
492. Ђе изнесéмо свé што ýма *испред пpвичáре*.
493. Искочýсмо *испред сватóе*.

код/куд

494. Имáа óн пúштољ *куд магáре*.
495. Имáло да вíди *куд Берéјце*.
496. *Ку[д] топúла* ýма и јéна воденýца.
497. Ýма нýку рáну *куд úста*.
498. Се договóру *куд ацијe* кóј ће ги сáстáи.
499. Нáпре смо влачýле вýну *кут Шиптáре* у Брóт^п.
500. *Куд мáјке*, óвде ме узéле. И *ку[д] тáтка*.
501. И пóсле Бóжић трéба да га изéдем já сабáјле *код волóе*, у јáсле.
502. Кэ[д] дóђе нýкој гóс, срáман мýж', óни тáмо сéду *куд мýж'е*, у тýј одáју.
503. Óвде нé, а дóле *ку^м цркву* се скýпи нáрод^т и ýгроў.
504. Ё, сýтра дán се миéмо, *кут чéшму* сéсэ ружýцу и сéсэ вíд-вýду. Ё, тóј.
505. *Ку[д] Дpáжкóўце* утепáле двá вука.
506. Вýкоў га вíдэл'е тýј бл'ýзо *кот Сушиће*.
507. Смо га нáшле *куд врáта*.
508. А свý га чéко *куд врáта*.
509. Остадóше кучýћи *код óўце*.
510. Мýка ако улéне вýк *код óўце*.
511. Свý се сáбирáле *куд нáше сéло*.
512. Ако смо бýле бóлни, ýшло се *куд никóе бáбе* што лéчо.
513. Изáђемо *куд овáј мóс* óвде.
514. И трéба да отýнеш *куд жéне* што гасýле жáрље.
515. „Já ће се врáтим нáзат – рéко – *куд Нéмце*, па ђáвол ће те однéсе!”
516. Сáмо отинéмо *кут кúма* да питáмо, да каж'éмо.
517. Нéће *код лопóва*, *код непоштéне*, и кóји су злó лýди, бéга ластáјца о[д] тéј кýће.
518. Нáпре бýло да се ýде *кот комишé* да се опpошháваш.

519. И *кут комишје* кэт смо ішле, и куд нас óвде кэ[д] dóшле.
 520. Доводіле ни и óвде *кут свéкра*.
 521. Па нóси *ку[о] Талијáne* у Јажінце, *куд лекаре*. Тамо.
 522. Отінеш *кут кума*, однесеш дár.
 523. Кэт се заврши, кэд нéма да се врши, тóј дрво што бíло, па істо цвѣће се нату́ра *кот стóжар*.

крос

524. У ку́ћу, пóшто је студéно, Бóжић, у ку́ћу седімо и *крос про́зор* кэд видімо да іма мlóго цивцáри, врапчíћи.
 525. Слúнце се видéло *про[з] итíце*.
 526. И *прос прозор* на место гу утепаа гром. Туј жену.
 527. Прóшупљи се са іглу *кро[з] средíну*, лéска што іма мáли срж се пробúши па се набíје у бóз^с кóлко је óтвор.
 528. Тэт смо имáл'е, ис цркву узéмо сл'іке, тéј крстóноше ги кáжу, и сэз бајраце идéмо свí групáлно, *кро[з] ж'іто* газімо да би се ж'іто родíло.
 529. Ако остáноў гúсто да не ги извучу́éмо кэт копáмо, óне пóсле сáмо се уплéто *прос колóмбоћ*, не мóж да се улéне у колóмбоћ.
 530. Ё, пóсле имáмо онóј конóплe, што се се'áло конóпл'е, па стаљáмо мáло *крос онóј блáто*.
 531. Па *проз Берéце* кáмењ по кáмењ пренесуwáле сельáни, да гу донéсу кот Светóга Димитрíу.
 532. Па *пре[з] шúму* нóћом, па преко Ђурíнце, па у Сушіће.
 533. И *крос пóље* ішле, па лúди ги прскáле сэс вóду.
 534. Код Битíње кэд ішле према Фирáе, кэд проóду *крос Готову́шко пóље*, не сме'áле да ћу́ту, сэс кóње да іду.
 535. И тáко ішла *про[з] сéло*, повáла, а овéј лазáрке се обучувáле у бéлу кошу́љу и црвéно бошчíче óвде носíле.
 536. Па ішле óвде *проз сéло*, немáло јабúке, слáбо.
 537. И *прос цéло сéло* тéј сандúце на кóња натоварíле, тéше на њí.
 538. *Про[с] сéло* ідоў, трчу по њú, па гу доwáту и гу, овíја дрúги, туј на цéнтар, бóже гу ўóтну.
 539. И чíм пáдне мрáк, бóжем óне долáзу и проóдиw *кро[з] сéло*.
 540. Напраíу вучáри и про́жоў *про[з] сéло*. Идоў за ћéу да ги глéдоў лúди.
 541. А *пре[з] шúндре* проодíла и по никóа кáпка.
 542. Морáле смо *през врбе* па до Лепéнац.
 543. Не мóжеш *проз дрва*, брe, до њéга.
 544. Партизáни бегáле од Нéмце *про[з] шúме*.
 545. И тóру пóсле пчени́цу, тóру *презá прсте*.
 546. И сáге га цéду *прос крпу*.

место

547. Узíја ченíцу *намéсто кукуру́з*.
 548. И тó[j] је тóрам мéт^а. Мéдэ *намéсто шећер*.
 549. Отерíше га њéга *место брáта*.
 550. Ђе закољéмо óўцу *место брáва*.
 551. А штó да ўзем *место јúnца*?
 552. А ўóтац *намéсто волóве*, óн да ўзе кúфња.
 553. По дóбро је да імáш њíве *намéсто ливáде*.
 554. Подóбро дáди пáре *место јáјца*.
 555. У Урошéвац смо ложíле ўгáль *место дрва*.

на

556. [*Брдила де биле?*] Тóј, *на бр́рдо*.
 557. *На бачíло* бíле – и крáве бíле, и óвце бíле.
 558. *На срúгу* [било]. Јéна срúга је овáмо дé је трло, јéна е тáмо.
 559. И *на ледíну* искóси дóбро, искóси, искóси.
 560. Кэт се тóј урабóта, па пóсле га скúпиў и *на гребéне* га влáчиў.
 561. И *на кáмењ*. Тóри нíкој лéп кáмењ, па *на кáмењ* лúпај.
 562. [*На ошто је вуна кэт се преде?*] *На кундéљу*.
 563. И сэс тóј пóсле га напраíу ўзокóло. И *на вр́р*, істо тáко с конóплe опúту.
 564. Тáмо ги однéле и тáмо ми ги дáдóше да ги напúним *на íзвор*.
 565. И óн вíка *на врáта*: „Отвóри ми!“ А домаћíца му вíка:

566. *На сóвру, на сóвру* [су] чанáци прáзни, и ложíца.
567. И óно кэд нíкне нíгде *на сáмо мéсто*, нéма око нý нíшта.
568. Па тý^ј смо спáле испод Мáле гóре, *на брдо*.
569. И нíгде, вíкоў, *на никóу плáнину* íма тáко кá бáбá, кáмeнь се нáпрáјло, вíкá.
570. Гá сабéреш и лéпо гá онóдиш и дá дáдеш кóј сéди *на снóп*.
571. Пá *на грéду* конóпац, пá *и на дрво*, гá звáле пoпадíјá.
572. Já сэм бáр бíла *на слубíцу*.
573. И *на слубíцу* дá сéдим, дá гí вáрдим, тéтке, и дá вáрдим, вíкáм, дá н^усiв, и дá гá нé вíдим штó бíло! Нíкáко!
574. И óнда штó ће прáим – плáчем *на бíну*.
575. Пá чýкáј *на камéње*.
576. *На јéно мéсто* тýј се скýпу и тýјке гí измóў.
577. Али сáгá нéе, нéго кýћи [пáрáјмо]. *На јáсле*.
578. Áл нé смо дáвáле дá пíпне дóле *на зéмњу*, дá нé пáдне.
579. Бíјá и пo затвóру. *На стрелáње*.
580. Нéкá му се вíди *на тáј свéт!*
581. *На грóблá* се скíдá црнíна.
582. *На стóжэр* се запáли свéћá.
583. *На стóжэр* се држи онáј тáнур.
584. Нíшáло је *на врáта*, *на обóрња врáта*.
585. И тýјкá се шáлу *на врáта* дoк гí пúшту.
586. *На глáу* [имá] вáл.
587. Му се остáи *на жáр*, тáј штo прегóри.
588. А *на тíквe* је кóрá дебéлá.
589. *На пóд* се чýвá.
590. Пá се прéде *на совéлку*.
591. *На верíгу* у котлóве дá се згрíје вóдá пá дá покíснеш'э тóј тéше штo íмáш.
592. А нé-знáм тóј зáшто вíкáле дá нé смéмо *на прáг* дá седнéмо.
593. И се скýплюў тýј *на улíцу*, íгроў, пóјоў.
594. Измићу сéбе гу, ће стáноў, ће íгроў тýј *на улíцу*.
595. А *на слíве*, овé^ј цáнарíке, се пoјáвíле тé^ј.
596. Íмáјá *на врр* óвде, Грáдíште гá зовéмо, јéн велíкí дýб.
597. И стáву *на срéде* јéдáн кóлáц.
598. И *на тýј тóкму* íмá трí дрвéти.
599. И тóј смо покривáле *на крéвет*.
600. Ёте, тýјке íмá нáпрáено, ете-тýј, *на тýј дáску* сýш'им.
601. Тýј смо бíл'е *на-дно сéло*.
602. Нé млóго кá *на дрúго мéсто* штo држу.
603. *На врáта* збóри.
604. Óн трí колáчá нóси *на глáву*. Дá л *на глáву*, дá л овáко – трí колáчá се мéсу зá Бóжíћ.
605. Тáмо трáжíте *на дно сéло*.
606. Мí рéче јéн: Гóре, *на тóј и тóј м'éсто* [имá].
607. Ё, пóсл'е рáспл'ескáмо *на тáнур*.
608. Já *на сл'íву*, јá нá крúшку. Пoјáл'е.
609. Нáпре смо седéл'е *на постéл'у*. Нáместíмо.
610. Јéна соўрá су, окрúгле бíле соўре, мýжи. *На дрúгу окрúглу соўру* жéне.
611. *На плéћи* увржéмо дрвá.
612. Овáко *на врáта* прáјмо венчíће, пá нáберéмо рáзне трáўке дá окупáмо дéцу.
613. *На соўру* бíле у Жáжíнце, бíло тóј у јéно сéло, знáш Жáжíнце тí.
614. *На кóлáч* шáрке кáко-кóј úме.
615. [*На ошто се спáло нáпре?*] *На крéвет*, жíми-тí.
616. *На нóге* – опáнци.
617. *На раскрснíце* се бáњоў.
618. *На Солíштá* лýдí нáпре крмíле стóку.
619. *На гúвно*, тó[j] је колáц.
620. *На кóлáч* се шáрá.

621. Па, ишла повише домаћица што је. [...] А вода – кэд на *чѣшму*, дѣ имало чѣшма, кэд на *извор*.
622. Верига [је] на *среде*.
623. Верига била закачена на *даску*, горе има дрво.
624. Офце – на с^тругу кэд било на *бачило*.
625. Па сас онџ цедило на *танур* леба га премѣнем, јѣн, па га турим у *црепуљу*, турим у *сач*, посиѣм га с[с] ж[р]ље.
626. Сач се греја на *џак*.
627. А и манистра нанизане на *руку*.
628. И кад улѣне унутра, она дрржи *торбу* на *руку*, сирѣње туја јѣну кришку, и калапе ше^ѣѣр и ченицу.
629. И после постѣљу смо пр[а]јле на *тај покровцац*. Туру сламу и постѣљу туј нап[р]ају.
630. Лазарице имале на *глау* челѣнку, старовремске тѣј челѣнке напре.
631. Напре кѣњи па на *кѣње*.
632. У недѣљу се иде на *воду* и у недѣљу пр[а]јле св[а]дбу.
633. И после дѣвер је тури пр[ѣ]стен тамо кад је изведе на *воду*, на чѣшму.
634. Црнину мичиу на *грѣб*.
635. Свекрва била на *бачѣњу*, а срѣна ми била *џде*.
636. Ё, после спрѣмим воду на *ватру*, јѣно котличе, испарим се тако, и ме лепо распари, и она падне.
637. А имало клепеталник на *тај кош* и на *камењ*.
638. Дѣте на *плѣћи* [се носило]. На *плѣћи*.
639. А веруј ме, што каже Даринка Нисина, на *слубицу* онѣј кокѣшке ће ги се потѣпоу.
640. Назад ус трап да се иде, на *трап* ни била тај воденица, дѣ смо имале ми воденицу.
641. А имала четѣри чобанина на *Шару*, горе стоку чувале.
642. А имало јѣно-кучиће, бѣш на *тој равниче*, стражарница бугарска.
643. А колко било тѣшко и какви ж'ивот бија, знѣм, на *бачѣњу* кѣт смо спале да видѣмо свѣ, па је заграђѣно сас прѣће, и горе по неки пут има папрѣх стаѣн одозгора.
644. Тај што бија по стар брат, тај погинуја на *Солунски фронт*.
645. А и онај мѣчка се успрајла на *пут* креј мене.
646. Тѣке овѣја кэд нап[р]аише, Мишко, кѣт копале, бѣш на *ивицу* туј имала тѣква дебѣликва.
647. Муж ми бија на *работу*, дѣте ми ишло у шкѣлу. И немаа кѣј.
648. Тај Ђоргов камењ је на *мѣсто проклѣто*.
649. И сѣга људи глѣдале нѣкој на *телевизор* – викоу да није добро да имаш јѣлку или бѣло дрво.
650. Ако си мораа да пуштиш стрѣу да ти тѣче на *друго мѣсто*.
651. Свѣћа се пали на *стожар* де се врши.
652. Куд нас девѣјке се нишоу на *нишало*.
653. Јѣна *торба* овамо напре, па на *рамо*, па и друга *торба* отуда.
654. Растегнѣмо онџ јуже после на *њиву* и сабирамо онѣј *руковѣје*.
655. Кѣј нема кѣш, на *таван* горе чува.
656. Леба га распљѣскам па на *онај танур* после га подѣнем сас онџ крпу овако.
657. Тѣј старе носѣле по старо – превѣсе, јѣлѣце, кушљаѣци ги звале. Прѣвесѣ на *главу*.
658. И кѣт падне прѣви м[р]ак, запалу на *улицу*.
659. Про[с] село идоу, трчу по ну, па гу довати и гу, овѣја други, туј на *цѣнтар*, бѣже гу љѣтну.
660. Ми дѣца док смо биле горе, на *реку* сас тасѣве, кофичиће узѣмо што нађѣмо.
661. Крѣњак на *камењ*.
662. И за џвде, каже, бѣш тај дѣб што бија, на *Градѣште*, тај што га грѣм ударија.
663. Пред вѣчер, на *срѣд^м село*, у Улицу голѣму, тако гу викоу, се сакупи цѣло село.
664. Мењамо по три дана, на *јѣно мѣсто* по три дана, па на друго мѣсто док се прош'ири цѣла ѣва.
665. Вѣду кѣт пѣреш', скуваш' на *верѣгу* у двориште има нап[р]аѣно корѣто.
666. Смрѣке смо трѣил'е на *Шар* џвде.
667. И се иѣпа и брѣиш колко дрѣти тако на *труп* да сѣчеш.
668. Кѣло ракија. Исто ка на *св[а]дбу*.
669. А ораси имало на *а^стал*, а крѣшке, а јабуке!
670. Округли, па има ка рѣчку м[а]лу на *туј стр[а]ну*.
671. Ако прѣдеш', вѣну на *кудѣљу* – врѣиш' двѣ ж'ѣце па сѣстаиш ги, после ги омањаш и плѣтеш чарапе.
672. Тѣј су ливаде, ѣње што је на *тѣ мѣсто*.
673. Па џвде, у вѣ наше сѣло, ми причале стари, имало мѣло нѣгде горе, на *Крѣс* де се вѣка, Имале мѣло тѣј сотѣне.
674. И к[ѣ]д[д] дѣје рѣд, учѣни јѣпе сѣме на *вр*.

675. И пóсле, кэд нарáсно онíја лебѳви, а црепúље вáмо ми се угорúжоў, *на дрва*, у óцак.
676. А јéна ги је као мланѳста, óна челéнку носíла. *И на глау*.
677. Áли штó имáле – коскíче, овóј дугме, искíдоў и тúру тúја *на тúј чéшму* и да пíјоў вóду.
678. А сáге íдоў дóле тéј слóшкíње, тéј ка конобарíце штó су, штó слúжиў *на свáдбу*.
679. Радíле смо брáт и јá у Обíлић *на електрáну*.
680. Вíкам: „Море-Бóже, зáшто нéма тáј црква да искóчи *на телевизор?!*“
681. Ё, сáга дéде му дáле íме Стойлько да остáне *на овáј свéт*, да се устóи.
682. По зборéње напија се чóек и *на Лепéнац* видíја кáко игрáле вíле, кáко óн зборíја.
683. Тэд бíло бéдно, вíка, спíјо снáшке, кэт се дíноў, оне усисивáч па га вúчо *на коли́ца* и усíсaw мáло.
684. И тáј кúм кáже ги: „Мењáјте кúма! Кóга оћéте, кóга сретнéте *на пúт*, тáј нека ви кáже íме“
685. Дрáга бíја ál у вóјску, ál *на пóсо*.
686. Вíкале да íма врагóви, кáко нé! Свí ги вићувáле – тé нéки сáс рогóве, тé нéки тропáа, тé нéки бíја *на воденíцу*, тé *на бáгрем*, па *на врбу* пóред воденíце.
687. Па кэт прáјмо пíту, расучéмо кóре па печéмо *на сáч*.
688. Па навезéмо цемпéре од вúне óўде, óўде овáко *на цепóве*, и гледáмо мóмце кóј ни се свíђа.
689. У рíкy пúшíај альíнче и пáпкáј га, грувáј га *на нíки кáмењ*.
690. И очистíмо гúмно, а гúмно íе: стóжар *на гúмно*, на срéде стóжар упрчeн.
691. Напраí домаћíца пíту, рракíу донéсе да пíјо мúжи *на гúмно*.
692. Кэ^т íе бíне свéти Пётар, Тодорíца. Íма тóј црквíче, *на јéну висíну* тáмо, се зóве Битíња тóј сéло.
693. „Мáјке, сэм нáшо јéну чéлу.“ „Áјде! Дé си нáшо?“ „*На смр'ёку*.“ „Зёр мóже *на смр'ёку?*“
694. Ўзо тóј от пóд^т, *на пóд^м* ми бíла.
695. И óна кэд вíди зёр, тáмо прска вóда, вáмо прска вóда, óна мíсли врне кíша. Па одмá се скúпи на нéшто, *на никóе дрво* или на штó бíло.
696. Донéле ракíу, шéћер мáло штó имáло, бисáге *на рамéно*, немáло ни кóрпа тврда ни нíшта, него бисáги *на рамéно*.
697. Пá тóј кэт се заврши, кэд овршíмо по гúвно, тáко по двóру, да се одвéје онóј ж'íто *на онé машíне*.
698. Ёве да ти кáжэм мавáл'е: Шукíна мавáла, Шукíћи мí смо *на дóльну мавáлу*, знéш.
699. Тéј трí дéна за Ђурћéўдэн, свá трí дéна сéди *на крушкy*.
700. Кэт íе доћéмо, *на врата* нé не пúшíа газдарíца.
701. По јéна снáша, га напра́ју мушкáрца, и кудéљу је дáдоў и вретéно, и вúну *на кудéљу* – бóже прéде.
702. Мóже и да се самéље и да се тúри *на тóј мéсто*.
703. Вóду *на рéку* да се íде да се ўзе.
704. И *на тéј мáтке* се редíло мéсо да се шúши.
705. И тúја. Јéн ги тэра, а óне искáчоў тúј *на срúгу*.
706. Смо писáл'е *на тáблу*.
707. У сётре га завíјоў и га тúру *на столíцу* сáс трí крáка.
708. И удáраш тóј, прáвиш рúпе *на тúј кóжу*.
709. И млéко, свекрва док не излéне *на бач'ёну*, смо носíле од^о бачéн'е.
710. Али дéцу – колéпку *на плéћи* па áјд да íдеш да жьé'еш.
711. Ка кршче га напра́ју и тúру тúјка, залéпиў вóсак *на кóсу*.
712. Кúче кэд грíзне, костретíну од њéга, и изгóру и тúру *на тóј мéсто*.
713. Кúпус кíсоў. И кисéло млéко да се налéпи *на тóј мéсто*.
714. И просéко сá[c] срп пúпак по дэгéчко и премóта га на пррс, зáврза му га, донéсо га дóма отúд^т от пóље, стáи вóду *на вáтру*.
715. Довéдоw снáшу и одмá дрúгу недéљу óћоў да гу извéдоw *на вóду*.
716. И тúри у бáшчу, *на вратнíцу*, ёте *на врата* íма.
717. А кэ[д] дóћоў мúжи свí, да се изу́је трéба, да ги се дíне. Па ўóцак бíја тáко, и настáлáне *на кúке* свé вáко, и да се изобéсу, свé мóкри.
718. И прос цéло сéло тé^л сандúце *на кóња* натоварíле, тéше на њí.
719. По јéну тáчку сэз босíльак *на средíну* [напра́ју].
720. А свéкар и свекрва па јáрам *на гúшу* да ги упрéгну.
721. Глáва исечéна овáко, глáва нéма гу, а тóј тéло стá'éно *на ћóшак*, на кáмењ.
722. И пóсле гóре, кэд раздéлиў свé, учíну тáј зáкон, вíше за дóма да дóћоў, и прићо *на грóб^н*, и ўзе тáј мáфесэ бéў, а мíчи тáј цррн тúј на грóб.
723. Пóсле, кэд ме узéле, свáдбу прáјле, али немáло ни камí'óн ни кóла, него кóње упрéгле, кóла прóста, бeљy'е тáко *на кóла*.

724. И лёпо га намажеш *на лёба*. И да запрж'иш. И качамак да напраиш. Кóј во́ли качамак, мло́го лёпо.
725. Ёдо та́мо *на ре́ку*, напу́ну, пево́у, весе́лу се, и́гру.
726. Ама на кра́ј па ова́кви чво́р остаи́и *на др́во*.
727. И врж́емо *на стóжар* ба́ш на ова́ко, на в́рр.
728. Вржувале ко́њу *на гри́вну* чара́пе ли, пе́шкир ли, би́ло што да га дару́жоу и ње́га.
729. Ста́и у ње́га по не́ко крпче, па обеси́ га *на не́ку црѣи́њу самови́лску*.
730. Обу́чоу што-ти-не́! Напра́ју сна́шку па ста́и *на ко́ња*.
731. Кэт ће ги покрі́је па напра́и са сра́не у крѣвет и́ оту́да, и́ оту́да *на све́ четы́ри хо́шка* зако́е ексѣре на крѣвет, па напра́и, е́те, за́мку па за́мчи да не́ ги се откри́жоу де́ца.
732. *На сва́ четы́ри хо́шка* ће учу́коу др́во и цвѣ́ће ће ту́ру, и по́јено ши́ше во́ду.
733. Ал *на јабу́ку* па се потка́чиу и те́ј трмке напра́ју ла́ке.
734. *На са́ч* [се ста́ј]: пе́по и жерави́цу, жа́рљу.
735. И о́вде тура́ле, *на ко́су*.
736. И *на то́ј др́во*, ако би́ја ни́кој неваля́шан, не́што ње́говоу узо́у и однесо́у, *на то́ј др́во обеси́у*.
737. Дельале па та́нке и ју́ске, да́леко би́ло, па ту́ру *на но́гу*, зави́жоу, сте́гно.
738. Ђе гу узо́у и ќе гу во́диу *на во́ду*.
739. Ја о́вде кэт сэм до́шла, *на извор* сам и́шла.
740. И го́ре одне́се *на њи́ву*, а в́рже сэс црвено́ ко́нче.
741. И *на стóжар* турі́мо те́ј цвѣ́ће.
742. То́ј мо́же *на по́д*, у по́јату се носі́ло.
743. Кóј што́ има но́си и ту́ра ту́ј *на ку́ћу*.
744. И *на та́ј покрóвац* исполéго сви́.
745. То́ј што тура́ле смо, *на зéвњу* што тура́ле, то[ј] је трóњ.
746. Па се осно́е, па се ту́ри *на врати́ло*, па се ту́ри на ра́збој.
747. И ту́ру гу *на кунде́љу* и прѣди. Та́ко то́ј.
748. Опúту, е́т та́ко га сэста́и *на в́рр*.
749. И принѣсов *на др́во*, наго́ре до њу́, те́ да ула́зи она́ ту́ј. Та́ко то́ј.
750. Тэт се истѣри *на бачи́ло*, *на трр́ло* сто́ка.
751. Тура́ла сэм. И *на та́нур*, и *на цеди́ло*.
752. И ту́рим га *на та́нур*. Потру́сим бра́шњо.
753. И оста́им ги та́ко *на та́нур*.
754. Та́ко га премéтнем *на та́нур* о́у цеди́ло и он до́ђе.
755. Омнѣ́мо и нареді́м ги *на ону́ј тенѣ́ру*, све́ на онóј млéко, пр́ко све́ онéј крпе, и оно́ по́сле са́мо – тиво́, тиво́, оцеду́је ми во́ду.
756. И ту́ру *на послужи́вник* нара́мчи́ће.
757. Одвѣ́ле ме *на јен-извор* та́мо оту́д ре́ке.
758. *На столи́цу* на́ј пр́во га турі́ле.
759. *На столи́цу* на́пре га тура́ле.
760. И ко́га има ни́јет да ви́кне *на кри́ћева́ње*, напра́и весе́ље.
761. И се і́де *на сла́у*.
762. Ако па́дне *на дно́*, зна́чи он је бо́лан чо́век.
763. А и *на во́ду* на́пре кэт се изведува́ле сна́ше, лёпо би́ло.
764. И по́сле се принесе́ *на постéљу*, се онóди.
765. Јутре дэ́н гу во́ду *на во́ду*.
766. И кат побéгла и кат сэс уба́о, *на во́ду* се води́ла сна́ша обавéзно.
767. Па і́доу *на грóб*.
768. Ёдо *на грóб* ста́лно. Ж'ѣне.
769. *На трпѣ́зе* і́доу и му́жи.
770. Ту́јка ту́ри *на грóб*, ту́ри то́ј торти́че, ту́ри ча́шу, ту́ри то́ј погачи́че.
771. И о[д] ту́да донéле гу *на исто́ мѣсто*. Ста́ро.
772. Па а́јд го́ре *на бачи́ла* сэс ње́га.
773. *На со́вру* тура́ле ло́жице и та́њир.
774. Да га зóвеш *на сла́у*.
775. И оті́ноу по́сле увéчер *на ули́цу* и ма́оу.
776. И у́рна до́ђе *на во́ду*.
777. Па гу однеси́ *на ре́ку*.
778. *На во́ду*, во́ду пр́ви путэ́.

779. Сáмо на *течај* што сам йшла.
780. Ё, пóсле ги стаи нигде на *никд'е дрво*, нешто и
781. На *прагэ* тој смо носиле.
782. Пóсле се влáчи на *гребёне*.
783. Ујутру идéмо да се мијéмо на *Бáру*. На *извор* отинéмо да се омијéмо сáс вид-виду и сáс трендáвиль; то[ј] је ка ружица.
784. Па изленéмо на *Љубóтен* гóре!
785. Ујутру на *вóду* ме водиле.
786. Тáко ће га остáим на *ледину*.
787. Па тóри на *гррло*.
788. Тóри на *гррло* и – динг, динг, динг.
789. На *икóну* обесíмо. И тáко цвёт овáко.
790. И мí смо йшли на *Мерáју* да косíмо.
791. Кэд йшли на *суђење* наши, судíја да је Шíптар ели записувáрка.
792. Сэга дá л га и пó више причáле него што бíло?! Причáле ка да га укачíле на *кáрпу* вóла дé нé би могáа ни чóек да се укачи.
793. Йде се сабáјле на *грóб*.
794. И свé се принéсе на *сóвру*, се попиé ракиá, винце.
795. Па тэрај на *пáшу* стóку.
796. И вóду гу на *вóду*.
797. Ѓ[e] йдем јóпе на *ливáду*, на трло.
798. Понáпре смо износи́ле на *праг^к* па викаш свáко врáпче.
799. Повикаш га на *ручак*.
800. Кэт се нагáзи на *зми́ску кóжу*, тэд умира́ле лóуди.
801. И носíмо на *њíву* да јéдо тој тáмо.
802. Свé тáко се и испéре, се донéсе ку́ћи, па га поставíмо на *слóнце*.
803. Док очúкаш тој, пóсле се рашíри јóпе óно понóво, на *жицу* га рашíриш.
804. На *грёбен* да се ста́ља.
805. На *туј совéлку* вржем на *средíну*.
806. Да се наби́ја на *тој врати́ло*.
807. Па и на *дру́гу њíву*, и на трéћу и свé тáко рéдом.
808. Йде на *чéшму* да се оми́је сáс вид-виду.
809. Ё, кэд је готóо, изáђем туј на *праг^к* сá[с] свé онúј тепси́у.
810. Сам йшла на *н'íву* гóре, на *јéно бррдо*, у јén пóток.
811. Кэ[д] дођóсмо на *тај ћóшак*, кá да вíдим! А јá прво идéше пре[д] Дрáгу.
812. Пóсле ги почупáмо, оперéмо, очистíмо, посолíмо, па на *станчи́ће* ги наредíмо.
813. Ако йде на *њíву*, донéсе тóвар, снаша мóра уз њéга, да помóгне.
814. И кэт се осу́ш'и, пóсле тóриш' на *вáтру* и мёсиш' л'ёба.
815. И кэд идéмо на *сэбор* – свí, гочобíје.
816. И смо йшл'е гóре на *сэбор*.
817. И кóј óре тáмо, однёсе на *њíву*.
818. На *сóвру* тóру каш'ике и јédан тáњир на сóвру.
819. На *бачéње* йшла стóка.
820. Ё, пóсле тóриш' га на *шпóрет*, се подгреúје.
821. Дэнэс рóди, јóтре дэн на *н'íву*.
822. Да гу турíмо на *пóт*.
823. Сэм йшо на *Шáр*.
824. Дóшл'е за онóј... И чúка на *врáта* ујутру – тэп, тэп, тэп!
825. Свé обалáа на *зéвњу*.
826. Тóри тáмо, јén на *стóг*, јén у штáлу.
827. На *влáчку* смо турáл'е бýсје, камéн'е.
828. Отсéјоў па тóриў на *верíгу* кóтоў.
829. Мí смо јéл'е. Тáко га рачунáл'е – на *зúвно* искачáл'е.
830. На *бэ́њак* нé смо турáл'е нíшта.
831. Изл'éноў на *ул'ицу*, двóјца у сéло што су.
832. Кэт се нагáзи на *зми́ске кóске*, нíе дóбро. Се чéша.

833. Изађе на сѣкак, на улицу, и окрене кол'ѣпку на наопако
834. Па на туј вѣду ишла ђаци И се прскоу.
835. Јутре дѣн, кој иде на Богојавље, узима.
836. Кѣ[д] дошоу ѓн, вика на врата мојега свѣкра:
837. Ё, сѣг ѓн чука на врата кѣт ђе унѣсе бѣњак.
838. Чука на врата – дин, дин, дин!
839. И ѓн тури тој на глау.
840. Туру тујка на астал, и от свѣ ни даде, тој што смо спремаље да једѣмо, пѣсно свѣ.
841. А ишла на овај студѣнац, за дуго носиле туј водокрс.
842. Терале ме на пругу да идем, па ми било стра, да идем на пругу, па призорѣно сѣм се удаља.
843. Однѣла га, јадна, на коло воденичко да се заврти.
844. Овако дрво што на јарам да се тури, то' било дрвѣно, а тамо желѣзно позади што се држиу рѣчке двѣ.
845. И тој кѣнче га тури на рогѣве воловима.
846. Тури бисаге на рамено.
847. Тујка одма сламу дизоу и на пода.
848. И сѣс чѣкић удри на туј наковаљу, на кѣсу.
849. Кѣт се заврши кућа, па тѣд³ се тури на рогѣве ѓно', цвѣѢе упрчиу гѣре на рогѣве, и туров дарѣве лѣуди.
850. И бачица отине на бачило.
851. Дрва натурам па на дрва црепѣље да угѣри.
852. „Пријатѣл ви се позравија да доѢете на свѣдбу.“
853. И овѣја дѣ отине, ѓни му туру дар на зравицу.
854. И от свѣта на свѣта идоу.
855. Али ѣни ваља пѣре да туру на послужѣвник.
856. Напре узе котличе бакѣрно, тури на верѣгу да се згрѣје вода.
857. Дѣте кѣт се дѣнесе ис цркве се тура на наѢви.
858. Непроцветѣна врба се накѣти на кућу.
859. И ујутру се тура крс на кућу од врбе на ЂурѢвдѣн.
860. Тѣше ги се тури на крушку.
861. И тај бѣлег^к га глѣдо ѓл нѣ Ѣе ги падне на днѣ.
862. А тој тако: ракијѣне крпе па нашљапај на глау, на Ѣукс, на нѣге, на рѣке.
863. Сандаѣе купувѣле па на коња туру сандаѣе. Натовѣру.
864. А ѓн прстен Ѣе је тури на рѣку.
865. Па турѣмо у крѣшњу, напунѣмо тој што имѣмо – па носѣмо на кућу.
866. Да се скиноу маѢиѢе, ишла на коло воденичко, на каменѢ воденички да окрѣѢоу.
867. Кѣга волиш, својбѣну да вѣкаш на свѣдбу.
868. Сѣпе по маѣло вино на бѣњак. Тој било.
869. „Стојѣ, ѢѢеш да идѣш на пругу?“
870. Али послѣн, ја кѣт сѣм се удаља у сѣло, ѣсто, тујка сѣм ишла јѣпе на тѣчај.
871. И ѣна ишла лѣба да нѣси на тррло, на бачѣњу.
872. Напѣни лопѣту и мѣтни на вѣтар.
873. ЦвѣѢе смо турѣле на стѣжар.
874. Прѣма ЂурѢвдѣн китѣмо на кућу од врбе.
875. А идоу на рѣдник сабајле.
876. Туру ка лѣк дрѣце на дѣпку да нѣ ги ишчиѣка.
877. А трѣ пѣта годѣшњѣ родњѣна иде на грѣбља.
878. Некрстенѣму дѣтѣту нѣ-му-се иде на грѣб.
879. Па Ѣе домаѢин, на танур свѣ настѣла: погѣче, коѣѣчи, зѣљѣник, чѣниѣа, вино, жѣрље, свѣ да се каѣмо тамо.
880. Па Ѣе заврши обѣчаѢе, на постѣљу посѣдоу.
881. А ја глѣдам по СрбиѢе да идоу на пѣток, на рѣку.
882. Ђ[ѣ] идем, ѣмам трѣ дѣцу, неѣа ми су жѣва, Ѣ[ѣ] идем од ѓвде на бачило.
883. У Сараѣво на пругу терѣле.
884. Сѣс рукајѣе, тури на рѣке и пѣт дрѣти.
885. Онај столиѣа да ти набѣје на вратиѣло, па тој вратиѣло тамо туриш на рѣзбојѣ.
886. Кѣт прѣвиш нику пѣту, на саѣѣек да стѣвиш.

887. Кэт ста́виш гла́ву да лёгнеш, ка да лёгнеш *на да́ску*, не *на ја́стук*.
888. Натова́ри – и о[д] те́ј стра́не и од ове́ј *на ра́мо* и – ^ха́јт но́си у ре́ку.
889. Увр́жеш ону́ј колéпку *на раме́но* до у Шт́рпце.
890. Ка[д] тре́ба да се вече́ра, пр́во же́н це́л ле́ба принесе́мо *на а́стал*.
891. И дома́нин и́де та́мо *на по́ље* и се́че т́ри дрвё́ти.
892. Па ста́им ма́ло бе́ли лу́к^х *на та́њире*.
893. И од њи́ву *на њи́ву* и́деш' и се пре́крстиш.
894. Каме́ње напуні́мо *на стреди́ну*.
895. И ја́ секи́ру ова́ко *на ра́мо*.
896. По двори́ште, *на капи́ју* се обе́си те́ј.
897. Све́ дрвё́но би́ло, са́мо ра́ло, ка ова́ко, а ту́ се наву́кло на ње́га, *на то́ј ра́ло*, се наву́кло та́ј ра́оник.
898. Се по́бре па биса́ге *на ра́ме*.
899. Она́ј бра́ч ко́ј оре́ та́мо *на њи́ву*, о́н изе́де ко́лко мо́же.
900. У́зеш' ста́пче и ста́виш' *на аста́лче* и су́чеш' са́с ру́ке.
901. Ако до́ђе ни́ки са сра́не, га повика́мо *на ру́чак*.
902. Оне́ј опу́те се испл'е́тоу па се ту́роу *на но́ге*, па се но́си.
903. Смо тера́ле сто́ку *на бачи́ло* ка́д је Нико́ло́вдэн, ка́д је сла́ва.
904. Па ту́риш' у ш'е́рпу, *на шпо́рет*.
905. О́ни са́с мо́жега та́тка и́шл'е *на н'и́ву*.
906. Смо кла́л'е и о́нда однесе́мо за ру́чак *на њи́ву*.
907. И о́нда отроши́мо у ру́ке и *на че́шму*, ова́мо кра́ј ул'и́це.
908. Четвори́ца – на́ну ги же́бем њи́ну ја́ – же́н ми ступи́ја *на ву́ј ру́ку*, же́н на ву́ј, же́н на но́гу а п'е́ти би́је са́с ко́лац.
909. Па пре[з] шу́му па ва́мо ото́смо *на ту́ј стра́ну*, па жо́пе у Шт́рпце.
910. Ри́ка, се си́л'и в'о́л! И кэ́т ће до́ђе́мо ми́ – одма́ *на ру́чак* пра́во.
911. Ё́, тури́мо во́ду *на 'о́гэнь* да врѝ́е.
912. Отребі́мо, сварі́мо, тури́мо ви́но, принесе́мо *на сто́л*.
913. Ста́им же́ну столи́цу, ва́ко *на тера́су*.
914. А пона́пре: ву́ка *на ко́лац*, набоден на ње́га.
915. И о́н у́зе мо́жега у́јка и до́ђе *на вра́та*.
916. Даро́ви да́воу се ко́ј до́ђе *на ви́ђење*.
917. Пона́пре смо носі́ле кравајчи́ће у сво́је да га позо́веш *на сла́ву*.
918. И́шла ми свекр́ва *на баче́њу*, та́мо горе чува́ле сто́ку.
919. Са́ч ста́виш' *на ва́тру*.
920. Де́ца и́шле – и да ко́поу и да жње́јоу, и се́но да бе́ро, и́ И *на ора́ње* и́шле, кра́ве да во́диу́ кэ́т се ора́ло. Ту́ј нема́ло да не́ма. Ка́ко ре́че дома́нин.
921. Се увё́де у бр́до, у ни́ти, па се повр́же жо́пе *на врати́ло*.
922. Кат се испрё́де. Па вретё́но по́сле, збе́ри вретё́на, па мо́тај *на клу́пче*.
923. И о́н ће вр́же ле́к сла́мче от постё́ље *на же́но гра́нче*, а ова́ј што но́си пе́поу, па ће ме́тне ту́ја пе́поу на та́ј пру́т.
924. За Видо́вдэн то́ј дево́јке на́пре и́шле *на р'е́ку*.
925. Та́ко за годи́ну, двана́ес месё́ца и́до *на грóбэ*.
926. Јутре́ дэн крча́зе у ру́ке и *на че́шму*.
927. Петоко́лона́ши, цандари́, натура́ле *на ру́ку* о́вде, бе́ло, онéјэ пла́тно.
928. Се накла́де 'о́гэнь, се оно́ди, па се ту́ри црепу́ља *на та́ј 'о́гэнь* да се загрё́је до́бро.
929. И избри́ши, избри́ши ле́по са́с кр́пу, па ту́ри ле́ба, па ту́ри жо́пе са́ч да се згрё́је *на то́ј огњи́ште*, па ту́ри вр́с црепу́љу, вр́с ле́ба и поси́па га сэз жа́рр.
930. И кэ́т се у́да та́ј мла́да, дево́јке кэ́т се удадо́у, ују́тру тре́ба ра́но да уста́ју да гу изве́доу *на во́ду* и да пе́воу пё́сму.
931. Ако не ме́ље, вра́нам жо́пе ис ко́ш, ис ко́ш жо́пе *на тра́п*.
932. Ако си узі́ја, тре́ба да би́не са́с нико́ј дого́вор. Ако си мора́а да пу́штиш стрёу́ да ти те́че *на дру́го ме́сто*.
933. И по́сле поседа́мо, па ти опан́ке, на́пре би́ло *на зёмљу*. Па сви́ ће́мо *на столи́це*. И ће фр́љиу́ опан́ке сви́. Чи́е ће ка́д ги ме́тнеш да оста́ноу *на ли́це*, чи́е ће наопа́ко.
934. И де́вер под ру́ку *на во́ду*, крча́зи у ру́ке.
935. Ё́, то[ј]-ја́јце га ту́рим у ба́шчу, *на др́во* га обе́сим, на онóјэ што се ма́ау кумба́ре.

936. Ноћу се динем. Ујутру у три сати, четири, пола пет раширим све пелене, онодим. Ајт на њиу!
937. За Прочку ће обџиш јајце на грѣду.
938. И кат ће време за ручек, већ, ће излене домаћица на врата.
939. Сакупе се вучари, вука на колац, гоч.
940. Јутре дѣн кат се дине, снаша се обуче у друго одѣло и гу изведоу на воду.
941. И смо се дигле саз Драгу да приносимо камење на онуј лесу старовремску.
942. Понесе мало солче, трице, тако повремено ги носиле, и ставиу тамо на теј камење.
943. И децу смо носил'е у кољевку на њиву.
944. Туриш' мало сол у туј печурку и гу стаиш' на жар и она поври'е мало с[с] сол.
945. Мој 'отац ми умрја, ал' и онија старци доодил'е на гажрет.
946. Поп треба да га крши – ел' и у цркву, ел' и дође на кућу.
947. Сваримо коприве па туј воду ври'ену на стењице.
948. Опанак се напраи па врпце се зађо, па се врже овако све и на чарапе сал до туј, па врж'еш и туј да не ти се сличкују. И не!
949. А тури и рукајце, и капу тури на главу ако је студено.
950. Свако дѣте окупамо и тој тешенце туримо на крушку да седи.
951. Сваки шѣс, седам дѣна кат прођоу, се промену, лѣсе се помѣру на друго место.
952. Помолимо се Бѣгу: „Бѣже, помози!” На њиву кат стигнемо.
953. И к[д] дѣноу стог, а жѣне оздола, кој може – дѣца, мѣтоу на стог сѣно сѣс виле.
954. И после онај лѣба, извучем испод онај лѣба танур па на наћви озгор на капак.
955. Ђе је даде бокале у руке, воду, и ће је тури прстен на руку.
956. Млада има крчажиће у руке и идов на чѣшму за воду.
957. Црепуља се ужегнала, туриш лѣба да оноди, па тури и сач на тој, на те дрва.
958. Па ондак кат се изѣкае платно, јопе у цѣђо, па у р'ѣку, па на слунце.
959. Да мѣча у воду, оно дѣца, свѣшто ће му дође, па вико: „Ај, 'оћ ће доје сѣга да пије воду, ће се намочам на извор тај тамо.”
960. Забраја сѣм да рѣкнем. Кад уленемо ми отуда, кад завршимо, три пута заодимо око труп. Улазимо у кућу, чукамо на врата и викамо: „Домаћине, ће не пуштиш на конак?”
961. Од овај крај до тај крај – да стано све дѣца, да лѣгно на исто мѣсто све.
962. Тѣсто, у тај ваган га замѣси тѣсто, па после вамо на стол га тури.
963. Сталале – некој коњски трњ имале, па сѣве љутике, па лук, па се бесило тој на врата да не улѣно у кућу.
964. Власију. Туј власију у сито ће домаћин па на гувно.
965. Се скупи куп' и жѣна јѣна ће, или муж, било кој, кој мѣжоу, кој су туја, натне јѣну пачавру на главу, врѣћу, па да не му пада на њѣга плѣва.
966. И просѣко с[с] срп пунак по дѣгачко и премѣта га на пррс, заврза му га, донѣсо га дома отуд' от пѣље, стаи воду на ватру, окупа прво дѣте, па га пѣви у мѣје пелене, па му тури јѣно крпче мало од зѣјтин, на тој пупче да му блажи.
967. Кат ће однесе домаћин вечѣрњу у цркву, к[д] дође ис цркве, после иде по својбине тамо да вика на слау.
968. И тој се стаља дѣ је твоје – и на кућу, и на појату.
969. Туру прво туј тепсију, па јѣну погачу, па нат погачу колач омѣсен, па на колач свѣћа се забѣде.
970. Напраи кршче и сѣс црвѣно тракче уврти га на кррс.
971. Гѣсти ни доодиле ка на слау.
972. И кад умррла, она се дизала у ноћ и ишла от кућу на кућу и изнесувала сѣвру, судѣве ће скупи па на сѣвру па ће тури туја, нарѣди – а лѣба по дворѣве, а ведрице што мѣзле краве, а ће изнесе.
973. От кућу на кућу ишла.
974. И от кућу на кућу идѣмо, певамо.
975. Лазарке се обучоу у палту. Јелѣче. Понапре и мараме. А сѣга више у сѣкне и бѣшче. И после идоу от кућу на кућу. Појоу лазаричке пѣсеме.
976. А кат сѣм дошла ѡвде у мѣје младе године, звале, ишла от кућу на кућу.
977. И идо от кућу на кућу. Појоу.
978. После други и трѣћи дѣн идѣмо от кућу на кућу што смо по своји и тѣт се веселимо.
979. По цѣу дѣн [е] идѣмо от кућу на кућу.
980. И гу изидале. Од руке на руке се наредиле.
981. И онда на трупче, на тај труп узимаш, зѣљаник се праи обавѣзно от купус, колач тај што га викамо колач

982. И по тој се види колко бија тежак живот и колко биле сиротиња што ојце се узимале *на бачењу*, да чуваш ојце бес паре.
983. Само снашке младе узимале *на гости*.
984. До три пут, тој рекне. *На Васиљуцу*.
985. А, па *на Ињат* јено и јено на Бањи-вечер.
986. Ђе ўзе у наруче дррва и бањак^x и домаћица која је, отвори му врата. *На Бањи вечер*.
987. И тако било тој ујутру *на Божјић*.
988. *На Ињат*. Док не дође никој^o безэсмислено да улéне, нé се иде.
989. Тој се рабóта *на Бурђевдэн*.
990. *На Спасоўдэн* носимо врбе.
991. Напре мўзле *на Бурђевдэн*.
992. Кобајаги да осíру *на Бурђевдэн* бачице.
993. *На Видоўдэн* ђе ўзо напре да плéто, да вéзо и ђе отíноў над реку прет слўнце.
994. *На Тодорицу* нé се сёе брашњо.
995. И *на Задушницу* идéмо.
996. Нé баш на вечер, *на Прóчку*.
997. Óо! Тој *на Васиљуцу* кэт смо прáјле флију. Васиљица, Нóва годíна.
998. Нишáло се прáјло и *на Вел'ўгдэн* и *на Бурђевдэн*.
999. Смо повáле. *На Велигдэн*:
1000. *На Цветницу* у цркву се ишло. Цвёђе. Јагличе смо бра́ле. И љубичицу.
1001. Нé се рабóта *на свётац*.
1002. А тэд *на Васиљуцу* четрнаéстог, тэд прáјмо бараницу.
1003. Ё, *на Бђњи вечер* отíноў мóи, отíноў да исéчоў бђњак.
1004. *На Бóжјић* се омрсíмо.
1005. *На Прóчку* мí пítу кэт прáјмо
1006. А мí *на Бурђевдэн*, ж'ими-ти.
1007. *На Видоўдэн* понáпре смо, а знéш штó смо радíле?
1008. И тој идéмо да скубёмо, да плевíмо, да онодíмо *на Видоўдэн*.
1009. И свí ни ви́коў: „Зáр сéг *на Вртолом* се дéне?! Нé сéг, нé сéг!”
1010. Викáмо: „Па, лóж'е не де смо радíле *на Видоўдэн*.”
1011. *На Свете-Трóјце* носíле барјаце и ишле по планине и молиле Бóга да ги даде кíшу и рóдну годíну.
1012. Тој напре прáјле *на слáве*.
1013. Нé, нé се иде *на пррв дэн*.
1014. *На свáдбу* свёкра и свекрву упрéгнуў ги у јáрам.
1015. Само сáк^f не месíмо тој *на свётац*.
1016. Ё, пóсле, *на Бањи вечер* кэ[д] дóђе, јóпе кóлач замесíмо.
1017. Једíно *на Ўскрсэ* кэт се иде на сáбор, тэт смо ишл'е, сé овáко да ш'етáмо гóре, дóл'е ка сáк што се иде, нé!
1018. Једíно *на слáву* се месíло, от пшенице смо месíл'е тэд. Само на слáву! Тэт се немáло.
1019. Нарáни ујутру, па *на плáдне*.
1020. И *на Бóжјић* сэс њéга се рúчи.
1021. И тој смо сталáле *на Бурђевдэн*. Убóчи Бурђевдэн.
1022. *На Петроўдэн* чувáмо, свети-Пётар
1023. *На Петроўдэн* смо клáле и тэд жагáђце.
1024. От старíне остáло да никóи радíле *на светóга Илију*, и се скупíле, косíле.
1025. Јá обавёзно кўвам пити́е двá дéна напре. Јер нé ми 'е ђеў *на Бђњи вечер*.
1026. *На Бóжјић*, први дэн. Згреéмо ракију, пити́е, сíрр, јабўку, наполитáнке.
1027. *На Благóес* се женија Пёре.
1028. Нé се *на Водокрс* него на Богојáвлёе.
1029. А *на Водокрс* се стáла крс.
1030. *На Прóчку* врж'еш' кóнац и прешўплиш' сэс íглу.
1031. А ако пóчноў да íгро *на Бóжјић*, кóј ђе íгра, áјде, óкол, наóкол, „изгубéно јáгње” га вика́ле.
1032. *На Цвети* слáбо, жими-ти! ! Смо ишле у цркву. А нé смо поáле тáко нéшто бáш.
1033. Да не иде по бáшче кртéњак. Тој *на Бéле поклáде*, за Прóчку.
1034. *На Бóжјић* „Крíстос се рóди!” смо вика́ле. „Ваистíна се рóди!” А *на Велигдэн* „Крíстос воскрéсе!” „Војстíна воскрéсе!”

1035. *На Водице*, па се прскале млого, али не-знам да се повале никоје песме.
1036. *А на Лазарицу* све је бело, само овдек онеј мараме.
1037. *На Божих* ујутру прво идѐмо да узѐмо дрѐн.
1038. *На Водице* смо се црцкаље.
1039. *На Прочку* се мавов кумбаре.
1040. Неки прѐ ги мѐшћева, неки *на тај дѐн*, а неки прѐј Вел'игдѐн ги мѐсти.
1041. Кóлач се месѐа. Ка *на слау*, ка *на Божих* – кравајчићи.
1042. Напре се кршћевале дѐца *на две недеље*, три.
1043. И тај дѐнѐ, *на Бањи-вѐчер*, тај кој има'а рибе, кој могаа да нађе.
1044. Сѐс вука *на Водице*. Напре ишле млого.
1045. Пошто ми обећаа јѐн вóдник^х, Словѐнац, *на Вел'игдѐн* да ме укачи, овде у нашу жупу да дође сѐс ави'он, па не му дозволиле.
1046. Власи'у *на слау* [месимо]. А и тој смо бациле.
1047. Какво весѐље овде куд нас *на Прочку* пред мрак.
1048. Напраймо крушче, па стајмо *на Бурћевдѐн*.
1049. Ако има о'уца јагње, *на Бурћевдѐн* први пут одвоиш', увѐчер не помузеш, ујутру помузеш'.
1050. И о[д] тога дѐна више никѐт не радимо *на тај дѐн*. Никѐт^а!
1051. Код нас на г'увно само *на Бањи вѐчер* смо ишле.
1052. Није тај дѐн, *на вѐчер*, него јѐн дѐн прије.
1053. И тај кóлач увѐчер, тѐд *на Ињат*, га сломимо.
1054. Па се мијѐмо сѐс вид-виду *на Видовдѐн*.
1055. Вико'у огањ се упалило, они мрсѐле *на свети-Ранђо'у*, ка ми што мрсѐмо и 'ѓни
1056. Па јѐно увѐчер тој дадем краве, а јѐно па *на Бурћевдѐн* сабајле накр'мим краве.
1057. Ё, тој онапре се ишло – Крстанóше се дизале *на Водокрс*.
1058. Ће вико'у снаша ће се облизњи *на венчање*.
1059. Па ми'о'у се, ми'о'у се, како-не, сѐс тѐј трафке *на Видовдѐн* се мијѐмо.
1060. Нишаља и *на Ускрс* и *на Бурћевдѐн* [има].
1061. Пити'е праим ка пред Бањи вѐчер *на јѐн дѐн*. Тѐд^г.
1062. Кравајчићи за Ињат, а *на Бањи вѐчер* неѐ.
1063. А у Штрпце има тој, вучари *на Прочку*.
1064. Никој у четвртак, никој у субóту, никој *на тај дѐн*.
1065. И тој јаје сѐди ми од годину *на годину* у ветрину ми сѐди, у чашу
1066. У Готовушу, Вицке, па *на Светога-Снаса* туро'у.
1067. Мој унук чѐтири године *на Прочку* је снаша
1068. Оволиква тепсија пита, от кóпус се прѐј обавѐзно *на Бањи вѐчер*, пóсна.
1069. Три-пут *на јѐн дѐн* се поје.
1070. Све *на руке* носи воду.
1071. *На руке* шѐле. На руке.
1072. И дрва да донесѐмо *на лѐђа*.
1073. И сѐно де нема да се иде сѐс краве, *на лѐђа* све тој.
1074. И дѐте сѐм носѐла, ни по две године, *на л'ѐђа* однесем.
1075. А мало било, па сѐл га ћушка *на нóге* о'ако.
1076. А коломбóћ? Љуштимо на њиву. *На нóге* док је.
1077. А зѐр је мицка кѐт се успраи *на нóге*!
1078. Па ајде да се тка'е пла'тно *на рѐзбој*.
1079. *На сѐње* да га донѐсе дóма.
1080. Па носѐле смо *на сѐн'е*.
1081. *На кола* идо жѐне, дѐца, м'ужи.
1082. На коње, *на кола* идо'у и појо'у – грми поље од њѐ, от стра' да не ги дођо.
1083. А, онапре, мерѐле смо се сѐс кантар. *На кантѐр*, онѐја кантѐри што биле онапре.
1084. Кѐд немале ве'алице, ск'упи се на гомилу онóј жѐто. Па *на лопату*.
1085. Па носѐш сѐс краве, исто *на сѐње*.
1086. Учила у Приштину. *На стѐн*.
1087. И пóсле кѐд ижњѐмо, онѐј наручиће носѐмо *на тој јуже*.
1088. Све *на л'екóве* жѐву.
1089. *На брзину* пóсл'ен [се завршило].
1090. Чѐко'у да се донѐсе *на коња* тóвар, стó кѐла жѐто.

1091. Ё, сәб'ёре се, однёсоў *на коња* у цркву.
1092. И тóј, *на вранч'иће* смо се омрсувале.
1093. Ајде, ајде – *на име* [га зове] – ајде куд насэ. Óвде ти је тај, óвде ти је овај. Мати, óтац.
1094. *На име* га викамо.
1095. Кэд је зима, у штáлу се држу óўце. А вáко *на трр'ло*.
1096. Ё, кэд бине гóтóво, тај слáма кэт се оврши, пóсле се скўпља ж'ито *на гом'илу* да се вéје.
1097. Смо се редувáл'е *на р'ёд*.
1098. А дрўга тура се об'ёре, па се остáви *на гом'илу*.
1099. Да се успрне, *на кўп* га тўриў.
1100. Ђўбре нос'иле сэс тóј, немáло колица рўчне, него на л'ёсу и и[з] штáле, из ár изнёсоў *на кўп*, тáмо дé стаљáле у бáшту ђўбре.
1101. Ал тр'ёба да м'ёташ убáо, а нé *на кўп*, *на јéно м'есто*.
1102. Сáкуп'имо *на кўп* и тур'имо у тўј маш'ину.
1103. Кэт се пок'оси па дрўги дáн се пром'ёша, па се скўпи *на враóве*.
1104. *На враóве* га скўпиў.
1105. Кад је м'лóго, нé га скуп'ују *на враóве*, сáмо га окр'ёћо.
1106. Се одвóи *на двé стрáне* и се напије – јén сэс в'ино, јén ченицу, л'ёба, грá му стаиш.
1107. Ги слáга, слáга крст'ине *на чет'ири стрáне*.
1108. Се сўши у лáдэ, *на промáу*. *На слўнце* не см'ије.
1109. Кат ус'ири, кат спр'ёма, *на óгэнь* га подгр'ёје.
1110. Се сўши у лáдэ, *на промáу*.
1111. Штó пожн'и'еш, ёт овáко напўниш рўку, па ис'ипеш га овáко да се шўши *на слўнце*.
1112. Па се оп'ере, у врўћу вóду се оп'ере, се осўш'и *на слўнце*.
1113. Понáпре нé пржу, па исп'ече ги *на ж'ар*.
1114. Ѐл'и га увáти, и'ли га уб'ије па га сўши *на вáтру*.
1115. Ё, кэт се саб'ере на н'ико дрво, *на врўћину* – нé, пó при в'ечер.
1116. Тáко, свé *на мўке* [смо биле].
1117. Не одред'иле, али п'ёшки, б'оси, тáко смо и'шле, свé *на мўке* смо биле.
1118. Тáко се проод'ило *на мўке*.
1119. Па јўтре д'ён ги позóву јóпе, понóо, *на рўчак'*.
1120. А нé найшо *на тај óтров*, па да му тўри кљўсу, н'икој гу прав'ија, и га тај кљуса утépала.
1121. Гл'едам *на сáт* кóлко. Извáдим. Једнáко се скувáло.
1122. Улáзи *на в'рата*: „Дóбро в'ечер“.
1123. В'ика, кэт посўм'љаш *на т'еј лўде* кóји су тáкви кэ[д] те стр'ётну, да – кэт п'ёжеш, страмóта што ће кáжем, трéба да се попишаш мáло, в'ика, па п'ёји, изáђи из двориште.
1124. Св'и тўру дáрр *на здрав'ицу*.
1125. И сáга – тўја му је кўћа и óн ће га напише на тóга што знáе, *на његóо през'име*.
1126. Н'ишта о[д] тóга човéка кóји не йде *на рáд*, него сéди по кафáне, тáмо, вáмо.
1127. И гўсте су и не л'ичу *на тóј дрво* од óшто му је кóрењ. Тўј ж'иву нечáст'иви, нечáсник, ка ђавóли, врагóви, самов'иле.
1128. Кукајца ако проб'ије човéка, *на ж'áлос* се цен'ило.
1129. И кўче кэд зав'ија – *на нестр'ёћу*.
1130. А ўт *на неср'ёћу* никóму.
1131. Ѐт кэт се чўје – в'икоў – н'ије дóбро. Далéко б'ило, ка *на умирáчку*. Чўје се пуст'иња ники-пўт.
1132. Попад'ије се в'ика дрво *на нишáло*.
1133. И тэд исп'ечешэ. П'етоў *на рáжэнь*. Праиш готв'éно.
1134. Имáле смо мат'ике. Рўчку *на мат'ику*.
1135. Па га посл'е тур'имо, поврат'имо кáжéмо: Црепўл'а *на óгэнь*.
1136. Н'икóје д'ёцу кэд ги гл'едам, ће нóси по двá, тринáес закрп'ёна об'ёјка *на панталóне*, ицепáне пáпке.
1137. Па Даг'ёта [носим] у колéпку *на пл'ёћи* а овўј у нарўче.
1138. Па сáм куп'ила – и флáша света-Мари'á. Икóна *на флашицу*.
1139. И сед'ёло се на столич'иће *на три крáка*. Ѐмам јá óвде.

над

1140. М'есо смо га шуш'иле *над óгэнь*.
1141. На – Д'емир кап'и'á де се в'ика, *над'* ^хóтел.
1142. За Свети-Јóван пáпрэћ бер'éмо. Сеч'éмо пáпрэћ и га стаљáмо под глаў да преспијéмо *над пáпрэћ*.

1143. У крошњу у вуну па на среде, тој ги било кућа, у огањ, огњиште – оно горе, *над огањ*.
 1144. А кэ^т ће погледам горе – змија на дрво *над брава*.
 1145. И крши *над снашу* кравајче.
 1146. На Видовдэн ће ўзо напре да плето, да везо и ће отиноў *над реку* прет слунце.
 1147. Кэ[д] ти се подіне оној јајце, кэт се појави *над воду*, пресМлак ће га скінеш.
 1148. И кэд било смак свѣта, лађа ишла *над воду*.
 1149. Кумбаре ги мавале дѣца *над главу*, брѣ!
 1150. Туру прво туј тепсију, па јену погачу, па *нат погачу* кѣлач омѣсен, па на кѣлач свѣћа се забѣде.
 1151. Ка да видим – *на^м трапче* мало, оно мѣчка з две мали мечѣти тујке.
 1152. А јѣн броў цѣў дѣн *над гоѣда* да лѣти.

низ

1153. А по никој прају, кобајаги, кэт спазу па њѣјно што има тѣше, чарапе ли, фенѣло, мѣтно *низ воду* и викоў гу на име:
 1154. Тѣкло от кйше *ни[з]* *свѣ мавале* ка да сипеш сѣс канту.
 1155. Молава кэд било ка рѣка тѣкло *ни[з]* *сѣло*.
 1156. Побегѣше *ни[з]* *сѣло*.
 1157. А нѣшто му се цѣди *низ ўста*.

од

1158. У тој што однѣла *о[д]* *дѣма*: тенѣре, котличіѣ.
 1159. Однѣла *о[д]* *дѣма* тамо.
 1160. Кэт сѣм сленала *от кола* даље ми сйто, чѣница у сйто, бомбѣне и калапи шећер.
 1161. *От кѣња* кэт се скйне снаша, прѣѣ преко јарѣм.
 1162. Ђ[е] йдем, ймам три дѣцу, нека ми су жйва, ѣ[е] йдем од ѡвде на бачйло. *Од бачйло* дѣма.
 1163. Прво *о[д]* *днѣ сѣло* да пѣчнем: Ђелкйни.
 1164. Тако га премѣтнем на танур *о^м цѣдйло* и ѡн дѣѣ.
 1165. И сѣмо рѣсте туја. А тамо у пѣток, тамо коѣа далѣко *от сѣло*, имѣло јѣно такво дрво.
 1166. Нйкој йде, а понйкој сѣди дѣма док му дѣе снаша *од вѣде*.
 1167. Пѣсле па свѣкар дѣѣ да гу ўзе *од гѣсти*.
 1168. Дрва *од магаре* могаљо да се стѣљѣ, у тај ѡцак.
 1169. И скйнем црепўљу *о[д]* *танур*.
 1170. И сѣмо ги рѣко: „А што ћеш ѡвѣмо?” И онўј секйру *од рѣмо* подйго: „Штѣ ћеш ѡвѣмо?!” И ѡна – тѣп, се укѣпа.
 1171. А и јарѣм да прескѣчиш кэт се скйнеш *от кѣла*.
 1172. Па, йма, вйка, рѣзни. „Пѣмери се *о[д]* *тој мѣсто!*”
 1173. *От планине* донесѣмо дрво, бўка се кѣже.
 1174. *Од бачйла* смо йшле.
 1175. Јѣни слйко, јѣни бѣцо чйбук *о^м трѣћи спрѣт*.
 1176. Вйка: „Пѣмери се, сйнко, *о[д]* *тој мѣсто!*” Мѣже да се дѣси да ѣе никѣе лѣшо мѣсто.
 1177. И просѣко сѣ[с] срп пўпак по дѣгѣчко и премѣта га на пррс, зѣврза му га, донѣсо га дѣма отўд^т *от нѣве*, стѣи вѣду на вѣтру.
 1178. Ставиш га у црепўљу полѣко, ѡвѣко га спўштиш *о[д]* *тај крѣј* наѡвѣмо.
 1179. Кэт се одбйѣ *од лѣнац*, *от качйче* тој врѣме, ѡно се одбйѣ, се усирйло.
 1180. Одѣ Сѣфце тамо, *од Голўбйв мѣс* до Свѣтога Нйкѣле, туј имѣло ѡбѣвѣзно нѣшто да изѣѣ.
 1181. Каланѣурке *од зўбе* ги йшле йскре.
 1182. И играѣ сѣс нй у кѣло *ѡдѣ Лѣпѣнац*, *од нѣш мѣс* у Берѣјце па до Раутйне.
 1183. ѡна туј чѣбѣне заврѣна, даѡа вѣѣру и рўчак, а *о[д]* *дѣма* нѣси, кѣа ѣе домаћйца, лѣба горе, на бачѣн’у.
 1184. Дѣшо *от комишйѣ* јѣдан да пйта ѣл ће ме даду.
 1185. И сѣм побѣгла *од родитѣѣе* мѣје.
 1186. *От Кичѣво* ѣјт за Гѣстйвѣр.
 1187. *Од Гѣстйвѣр* – ѣјде у Тѣтоѣ, у лѣгор.
 1188. *О^м Тѣтоѣ* па тамо *од макидѣнске тѣ^ј сѣла* па преко Шѣре ѡвде.
 1189. Кад отўда, отўд ка *от Штрпце*.
 1190. *От Прйзрен* смо се пребаѣл’е за Македонйју.
 1191. Имѣл’е туј од Жўпе нѣши л’ўди, *од Урошѣѡац*.
 1192. И пѣсл’е тој тепѣн’е! Л’ѣка јѣн *от Сушйѣ* бйја, крѣ у ѣгѣѡу кўћу.
 1193. Слѣму смо одвал’ѣл’е *од жйто* сѣс вйлу.
 1194. И йдо *от кўћу* на кўћу. Пѣјѣѣ.

1195. И *от кућу* на кућу идѣмо, певáмо.
1196. И кад умррла, она се дизáла у ноћ и ишла *от кућу* на кућу и изнесувáла сóвру.
1197. А кэт сáм дóшла óвде у мóје млáде годíне, звáле, ишле *от кућу* на кућу.
1198. По цéў дóн ħ[e] идéмо *от кућу* на кућу.
1199. *От кућу* на кућу ишле.
1200. И пóсле идоў *от кућу* на кућу.
1201. И *од њíву* на њíву идеш' и се прекрстиш.
1202. Ѐ – *од воће* на воће запретују: „Ал ће рóдиш? Ако не рóдиш, ће те исéчем.
1203. Рукоѣђи се бéро – кэт се ошúшу, па *од рукóеђ* на рукóеђ, овáко заграбу^ј, заграбу^ј, тóри овáко у нарúче и нóси онóму што вржу^је.
1204. И свáку трéћу ноћ⁹ се пренесу^је тóј трло – *од јéно мéсто* на дрúго.
1205. *О[д] тáј Велики* нé смо радíле док прођоў дéвет Четвртáка.
1206. Сáг, овéј дэно́ве, ми снéле, *од Николóвдэ*.
1207. Óвде се жнéло *от Петрóидэ* па док íма.
1208. Óна *о[д] дéте* се наўчи да тка́е.
1209. Треба да се динеш *от кој-зна које време*. А идоў на рудник сабајле.
1210. Јер јá сáм остáла мáла без мáјке, *о[д] двé годíне*.
1211. Кэд помúзем крáве па *од увéчер*, јúтре да нé би бíло мáло.
1212. До плáдне идéмо у шкóлу, *от плáдне* чувáмо óўце.
1213. Јá и мóј брáт смо се мењáле – јén ги чувáа до плáдне, јén *от плáдне*.
1214. Кóј ^уоће да га сúши пó више, пó више се сúши – м'éсец. *Од мéсец* пó мáло овáј сíр н'é-сме.
1215. Чека́мо Водíце да напрајмо *о[д] дрво никóе*, што ми вика́мо црцáлку, и тáко црцáмо се, дéца.
1216. Рукове́ђи смо правíле... Па *одá рж* јúже, слáма дугáчка íе.
1217. *Одá дрва*, от платíне се прáјле.
1218. И напрајле *одá дрва*: издéљуоў платíне па íе напраиў ка сталáжу, лéк.
1219. Ё, лéсе се прáјле *одá дрва*.
1220. *От клáшње* исéчоў и тóриў.
1221. И óвде турáле, на кóсу. Напрају *од вóсак*.
1222. Бачíло ће истéрии гóре, ће напрају *от пруће*, заградиу от пруће.
1223. *Одá дрва*, от платíне се прáјле.
1224. И опúту напраиў *от конóпље*, ка врпцу.
1225. И му тóри киселину *одá цíк^х*.
1226. И óно сéди. И óно пóсле сáмо добíе тóј киселину *од онај цíк*.
1227. На нóге смо имáле што закољéмо говéдо, па направíмо опáнце *од говéдо*.
1228. Ђе отинéмо, ће се извржоў ж'éне, по мáло зéвње да донéсоў, па ће узаврíюў вóду, па ће попáриw тóј зéвњу, па и *от конóпље* имáло, имáло, кучíста се звáле.
1229. *От свињски* сапун прáј – *од лóјá*.
1230. И *о[д] трње* напраиш гу, па гу повéжеш или па лáнац тóриш' и вóдиш' волéе.
1231. *О[д] дрва* прáјле тéј врље за óўце.
1232. Па бóгме *о[д] дрва* прáјл'е и кóће.
1233. *От клáшње* íсто и гúњче се прáјло.
1234. А *о[д] тóј конóпче* па напрајмо као врпцу.
1235. Посéбно *од бáгрэн*, нáј више се брáло пóсле ливáцки мéт^д.
1236. Óно врíје и прíма *от крóмит*.
1237. И *о[д] тáј кáјмак* се прáи мућеница.
1238. И *от конóпље* пóсле смо прéле.
1239. И *од опúту* прáјле лúди, кóј бíја пó меракли́ја.
1240. Тэт смо месíле *от кукуру́зно бра́шњо* у црепúљу са сáч.
1241. Мóже и *от коломбóтњо бра́шњо* [да се прáј], мóже и от чíсто.
1242. Шíла минтáне *от клáшње*, тéј прслúце, тéј цемедáне.
1243. Црцáлке прáјле *од бóзá*.
1244. Лопáту смо направíле *о[д] дрво*.
1245. Салáту напрајмо *от прáзá*, *от кúпус кíсоў*.
1246. Се кíти и се напраи вéнац. Íсто од врбе и *одá дрэн*.
1247. И óн кэд направи ложíцу, лепóта! Па и *одá дрво* правíле, вáган смо га вика́ле.
1248. *От свињски* сапун прáј – *од лóјá*.

1249. Ведрица се звало тóј направѣно *о[д] др̀рво*.
1250. А т́јј смо мл'ѣл'е за сто́ку о́вас, Па смо мл'ѣл'е исто *от кукурѹс³* као бунгур за жагáнце.
1251. У та́ј ма́с, с њѣга смо пра́јл'е кача́мак *о[д] та́ј ма́с*.
1252. Пра́јле ложи́це, пра́јле стапчи́ће *о[д] др̀рво*, те онéј тану́ре.
1253. Оволи́ква тепси́ја пита, *от кѹнус* се пра́ј обавѣзно на Ба́њи ве́чер, пѹсна.
1254. Де́ца пра́ју кумба́ре *от смрѣку*, од ово́ј – стру́г што стру́же, та́ј шу́шљак, и о[д] тóј.
1255. За Во́дице пона́пре смо пра́јле црца́лке *од бо́за, о[д] др̀рво*.
1256. За вре́ме окупáторр мо́ј бра́тѣ пра́ја нало́не *о[д] др̀рво*.
1257. Да нема́ло ни па́пке да се нѹсу, а не́ ципѣ́ле. Саку́льчи́ће смо носі́ле у шко́лу. *От пла́тно* ги напра́ју, саку́льче смо вика́ле. Не́ би́ло ткаја́но, него́ *от пла́тно* никó'е напра́ѣно.
1258. Бра́на саплетѣ́на *о[д] тр̀ње*.
1259. Да нема́ло ни па́пке да се нѹсу, а не́ ципѣ́ле. Саку́льчи́ће смо носі́ле у шко́лу. *От пла́тно* ги напра́ју, саку́льче смо вика́ле. Не́ би́ло ткаја́но, него́ *от пла́тно* никó'е напра́ѣно.
1260. О́н би́ја ка *о[д] те́ј руке самові́лске*.
1261. Тóј *о[д] др̀рво* би́ло свé.
1262. И што́ би́ло – ѣл'и *от прѹ́ће*, ѣл'и о́дѣ дру́го, ѣл'и *р̀рж^{III}*.
1263. Обóјци би́ле вунéни, *от кла́шин'е*.
1264. Ё, по́сле набо́дѣмо... И по́сле ова́ко ка кљу́н напра́јмо от стра́не, по́сл'е. Сѣ[с] си́ѣм *от коно́пле*.
1265. Ја́ ће прі́ѣм – пѹ́ну то́рбу ће напѹ́ним. Али кі́сои чи́бук њі́н. Ка сір́ће. *Од је́чам*. Та́ко би́ло тѣд[†].
1266. О́на изви́рала оздо́л, ја́ка во́да. И по́сле, чо́пури тури́ле *од⁹ желе́зо*. Изви́рала оздо́л.
1267. И по́сле ску́пíмо онéј српóве, и́ли трі́ и́ли пѣ́т ги ску́пíмо, тури́мо ги, врже́мо ги сѣс сламе́но јѹ́же, *от сла́ме, од р̀рж^{III}*. Сла́ма.
1268. [Ку́ће] *От каме́ње* има́ло, сла́ме што́ би́ле покри́ѣне. *От каме́ње* зида́не, и кáл. Та́ко се пра́јло.
1269. *От ци́к^x* кисели́ну ту́ри.
1270. А ложи́це и *о[д] др̀рво*, са́мо за за́пршку, а сѣ́ге једе́мо сѣ[с] желе́зне.
1271. Крча́же смо има́ле тѣд⁹, *од зѣмл'е* праéно.
1272. Крча́жићи *од зѣмље* праéни, та́ко толи́кви.
1273. А та́ко се пра́и: покі́сне се сно́п *од р̀рж* што́ се сѣ́е.
1274. Ні́кој напра́а сѣ[с] зи́д[†] *от каме́нь*, ні́кој напра́а сѣс кова́нице.
1275. А се покривáле и сѣс ши́ндре *о[д] др̀рво*, а и сѣ[с] сла́му.
1276. Сѣм тка́ла, нај́ прво, сѹ́кне *од вѹ́не* – конча́рке цр́не.
1277. Па ўзеш ону́ј кі́ту *от ко́лач*, та́ко смо вика́ле, и му ві́ка: „Зра́ф си, ба́ња́че!” Трі́ пѹ́т.
1278. А по́сле па кѹ́ске по ле́к *от нити́е*.
1279. Па озгѹ́ра јо́пе сла́му *од ѱвас*.
1280. Помѣ́те до́бро, лѣ́по уба́о и по́сл'е са лопáте ове́ј *о[д] др̀рво*.
1281. Мо́жеш да мэ́стиш и у ону́ј ко́рѹбу *от кро́мит*.
1282. Кошу́л'е се ши́ло, га́ће. Пон'áве *от коно́пл'е*.
1283. Ні́кој покри́ја сѣс тенé'ће; ні́кој покри́ја сѣс плóче *от каме́нь*.
1284. Два́ каме́ња ту́риў ова́ко – јѣн отѹ́д, јѣн отѹ́д[†] – и те́ј ма́љице *о[д] др̀рво* – од је́не стра́не ѱстро, од је́не не́е.
1285. Мо́же и четáла, мо́же и на четі́ри ста́па *од ле́ске*.
1286. А пона́пре смо равн'і́л'е зѣвњу́ сѣз дрл́я́че *о[д] др̀рво*.
1287. Бил'е, бил'е! Ѐ́ма по це́ў зи́д[†] мѣл'и! И да пѣ́реш како-ѱ'еш, тѣд има́ле крѣвѣ́ти *о[д] др̀рва*.
1288. За Видѹ́вдѣн ујѹ́тру се ді́не ко́[ј] је дома́ћица на́ђе пѹ́пца о́дѣ ружи́це, *о[д] тренда́виљ*, и ту́ри де́'је че́шма.
1289. Мѣ́ донéсе́мо је́но др̀во *о[д] дѹ́б*. Донéсе́мо дѹ́б је́но др̀во.
1290. Ту́ру ви́но у ча́шу и у ложи́цу гра́ и за́лче *от ко́лач*.
1291. Ка сѣ́к узéмо фла́шу, напуні́мо во́ду у фла́шу, па ста́јмо цвѣ́ће од јабу́ке, от сли́ве от свé. *О[д] др̀рвѣ*.
1292. Те ја́, исти́на, сѣм узéла те сѣм прѣ́ла *от конѹ́пле* оснóву.
1293. Ѐ́ма никóа и *о[д] тр̀ње*.
1294. Мѣ́ смо јѣл'е *от кукурѹс³* л'ѣ́ба.
1295. По́сл'е га прена́шл'е ово́ј *од желе́зо*.
1296. У чана́це длубѹ́ке, *од зѣвње* праéне.
1297. Ми да́ле котличі́ће цр́не *од ба́кар*.
1298. Па у је́но коритѣ́нце мицбó *от плѣ́к*.
1299. *О[д] др̀рво*, па *от каи́ше ко́жн'е* – напра́ѣно, па тóј да носі́мо.

1300. Одѣло имаа *от клáшње тáнке шиéно*, те^ј шарѣне клáшње.
 1301. И што бýло – ел' и *от прýће*, ел' и бдэ дрýго, ел' и ^{рж}рж^м.
 1302. Врпце *од опáнце*, знáш што је тóј.
 1303. Тýру слáму крупну, па сítну *од ^{рж}рж*, ржáна слáма, па пóсле па од óвас.
 1304. Него у санéдце, куфэри смо ги викале, али *о[д] дрво* напраљени, прóсти.
 1305. Чáј, липу, стáим, гу згрíем, а јáја тýрим у врѣћу, у вéј, знéш *от наприке* што се тýроў, у тóј.
 1306. Купíмо сóду, па от свíње, онéј *о^м црѣва*.
 1307. Кэ^т чýваш стóку, оўце, па имáло, се кáж'е, *о[д] дрво* напраéно, склóпци се кáже.
 1308. А у рýке те^ј стапóве њíне, те^ј сáбље *о[д] дрво* напраéне.
 1309. Тýру слáму крупну, па сítну *од ^{рж}рж*, ржáна слáма, па пóсле па од óвас.
 1310. Прво да се изéде *од врáпче* мéсо.
 1311. Пёрке *от кокóшке*, *от петлóве* му набóдоў свé овдéка.
 1312. А *од врáпче*, тóј обавéзно да се ору́чиш.
 1313. Кúче кэд грíзне, турáле кострудíну *о[д] тóј кúче*.
 1314. *Од јáрца* се носíло опáнци, веруј! Јá мланéста.
 1315. И по јéно дрво свáки ўзе *о[д] тéј кумбáре*, донéсе дóма.
 1316. И пóсле кат узрели, бéри, кíда^ј *от колóмбоћ*, *от струкóве*.
 1317. И *од онó цéло лéпче* обéма волóвам ги скрши, понáпре њíма ги дáде.
 1318. Óнда смо ги цепáл'е *од бáњак* што остáне од Бóжић па на Ђурђéвдэн се цéпа и се прáви као крс.
 1319. Давáле ги овáко што имáле *од једéјње*.
 1320. А сáге дрýго – и пáре, и купéно *от слаткíише*, и јáјца по двé-три.
 1321. Пóсле имáш' – *от кисéло млéко* измýтиш', измýтиш' у дрýгу шóљу, и сипеш' у тóј млéко.
 1322. Чувáле смо мáло *од бáњак*.
 1323. *О[д] тéј тóлко љýде*, мóжда имáле трíес, четéрес дýше, тóј свé помрле, само-тáј жéна остáла жíва.
 1324. А јэн пóп сáмо отíшо у Попóўце тáмо. И *о[д] тóга јенóга пóпа* напрајло се ка цéло сéло, тíја Поповíћи што су.
 1325. Па пóсле тýј кóжу гу очистíмо лéпо *о[д] тéј дláке*.
 1326. Можéмо да се прáјмо, сви ће причáмо сáга: „Јá не веру́јем у тóј, јá не веру́јем у овóј, али свáка кућа има да ти испрíча, *о[д] тéј постáре љýде*.
 1327. Тáко сэм чýја *от стáре љýде*. Јóш се зóве, кáже, у Мачетéво тáмо, Карађорђетóво гýвно.
 1328. Умирáле от кашљíце, *од богíње*, *о[д] тéј стáре болéсти*.
 1329. До тáда, кáко ни причáле, нí-јен не умрjá *от свој смрт*. Свáк бија éли утэпан éли отру́јен.
 1330. Преко планине идéмо да не умрéмо *от студ!*
 1331. На кóње, на кóла íдоў и пóјоў – грми пóље од њí, *от стрá* да нé ги дóћо.
 1332. Недéљу дéна ка говéдо сэм мочáа крw, ка вóл, *о[д] тепáње*.
 1333. И свé му бíја шињел свé изэ пререшéтан, *од зр́рна*, *од меткóве*.
 1334. Побéгле *от крсéве*.
 1335. И нé прóшло двá дéна, умрjá *о[д] тóј дрво*.
 1336. Вóда íде, али óно не мóже да се окрéће *од онóј дрво* што га стáвиш у тóј кóло.
 1337. Јéжа не мóжеш да утэпаш *од онéј његóве тр́ње*.
 1338. Јá и мóј мýж и дéвер смо бíле, јéну ливáду не можéмо *од млóго имáње*. Нé, неће.
 1339. Јáке вóде се створувáле од њéга. *От кру́шац*.

одовуд

1340. И *одовуд пóток* је тáмо, и *одовуд пóток* је тáмо.
 1341. Ако покóсиш *одовуд* пóток
 1342. *Одвúд* Лепéнац немáло нíшта
 1343. *Одовúд зидóве* немáло нí трава, нí нíшта.

озгор

1344. *Озгóр лéба* бíја канáвац.
 1345. Метле тýриш оз грањчíће.

око

1346. *Око тр́ла* не трéба да бíне шýма.
 1347. Свé ррéдом, рéдом *око кóлац* овáко успрћени класóви.
 1348. Óне се крíле *око сéло*, по шумчíће, по те^ј грмље, близо сéло тáко.
 1349. Самовíлке жíву *око тéј дрва*.
 1350. Óфце: ако је нéка калушáста, се зóве калуша (ако има ники-знáк ка зр́нца *око óбраз*).

1351. Ако мoже да бине рaвно *око топила*.
 1352. А за овај дeј oвде се прича, *око Лепeнац*, сeк што је мртво, Пустo пoље, да тyја била сaмо трска. Немaло кa сeгa што имa бaтлaк.
 1353. Кeд улeнeмo мi oтyдa, кeд зaвршимo, трi пyтa зaoдiмo *око тpyн*.
 1354. Зaoдy *око тeј пoјaтe* oкo кoјe мiслy дa нaпрaјy мaђиe.
 1355. Јa, пa сiн је, пa сiн дpyги, пa пoслe мaти мoјa, пa жeнa мoјa, пa снaшa, кoгa имaмo. И викамo – пiу, мaу, *око тpyн* зaoдiмo.
 1356. Идeмo oвaкo. Дoмaћин првo пa дpyги oкo њeгa – пiу–пaв, пiу–пaв. *Око дoмaћинa*.
 1357. И се стaи *око стoжар* свe.
 1358. Турaмo пшeницy *око кoлaц*.
 1359. Снoјoу тyј прeђy црвeнy *око чoeкa* и исeчo нa трi мeстe тaмo.
 1360. Сe скyпи мaслo *око oнaј стaп*.
 1361. *Око Пeтpоyдeн*, ми се чини. У Свeтoврaћe.
 1362. *Око Пeтpоwдeн*, пa oкo Гoспoђиндeн.
 1363. Oкрeнeмo гa јeдaн пyт, пa *око плaднe* јoш јeдaн пyт.

отуд

1364. И јeн-чoвeк^x, тyјкa и[з] сeлo, *oтyд^m пoтoк*.
 1365. Пoтoк је, пa *oтyт^o пoтoк* је кa вaлoвaстo.
 1366. *Отуд* Љyбoтeн је Мaкeдoнијa.
 1367. Њивe ни сy *отуд пoтoк*.

по

1368. Тoј имa *пo шyмe*. E, тoј се бeрe.
 1369. Дa убивoу мiшe, *пo кyћe* дa нeмa.
 1370. Снoпoви сeдeлe свyдeр – *пo плeвe* oвaкo, дe имaлo пoт стрeћe.
 1371. Свaкo цвeћe штo имaлo *пo бaшчe* узeмo.
 1372. *По планине* тoј имa.
 1373. Вика – имaлo *пo кaмeњe* тoј.
 1374. Тoј имa *пo шyмe*, *пo плaнинe*.
 1375. Нaбeрeмo цвeћe, бocилъaк, свaкo цвeћe штo имaш *пo бaшчe*.
 1376. *По камење* тoј живeлe.
 1377. Пyнo љyди билo *пo Штpцe*.
 1378. Имa никoа жeнa *пo Штpцe*.
 1379. Мoждa билo и змијe *пo рyкoeћ*.
 1380. А штo знeм штo имaлo *пo нaпpаћ*.
 1381. Цвeћe кaкo-имaш *пo бaшчe*.
 1382. Пa живeлe, вика, *пo кaрпe*.
 1383. Тoј нe билe љyди. *По камење* викалe, чичeлe.
 1384. Стaри збoрeлe. *По камење* чичeлe.
 1385. Сeгa тoј oстaлo – нe сe мyчиш *пo чyкe*. Или нe викаш – ћyкш, ћyкш зa мaгaрe цeу живoт.
 1386. Увeк викау – Пa нe идeш нe сe утeпyјeш *пo чyкe*, кeт пoгрeши никoe дeвoјчe дa сe удaдe зa никoјeгa штo нe мy приличи.
 1387. *По тррње* клaтy сe тaкo.
 1388. E, сeк^r, никoe вpaпчe, увeк гa видyалe *пo тeј зидинe*.
 1389. Пa тpaжи *пo Чeрeнaц*.
 1390. Кeд oвршимo *пo гyвнo*.
 1391. Викалe тaмo кeд идoу, трoпoу *пo вoдeницe*, зaпирoу вoдeницy дa нe мeљe.
 1392. И кyт кyћe мe вoди мoјe. Дoвaтил'e трoјцa. Мeшoу свe *пo сoбe*, пo кyћe.
 1393. Трeбa свi дa спијoу тyјкa. *По комшије*.
 1394. Oдoвyдa кaкo сe види, сeчeнo је и *пo ливaдe* тoј штo ни је нaшa имoвинa.
 1395. И дa вyчeм снoпoвe *пo њивe*.
 1396. Чувaа сeм. *По планин'е*, *пo шyмe*.
 1397. Зa живeњe, oнe вaљдa живeлe нигдe *пo пeћинe*.
 1398. Пo плaнинe смo рaдилe, *пo бpдa* тaмo.
 1399. E, сeгa, бpaт и јa зaeнo смo пoрaслe гoрe *пo бaчeњe*.
 1400. *По планине* смo рaдилe, *пo бpдa* тaмo.
 1401. Свe нaopaкo дa ми oбpнe *пo сoбe*.
 1402. Сeг јeн Цигaнин ни бeшe, пpeдaвaшe *пo кyћe*, знeш.

1403. Óне се криле око сéло, *по шумчиће, по те' грмље*, близо сéло тако.
1404. Опáсан млого, нáну му јéбем! Свé наопако да ми обрне *по сóбе*.
1405. А жéне свé *по сóбе* [се саберу].
1406. Ништа о[д] тога човéка кóји не íде на рáд, него сéди *по кафáне*, тáмо, вáмо.
1407. И кóлко кокóшке, нéма дé да ги затвóрим, па *по комши'е* ги тéрам.
1408. Вúци прáјле штéту *по тррла*.
1409. Али тóј ништа нé'е. Тóј сáм чула *по жéне*.
1410. Свé наредíмо *по јáсле*.
1411. *По шúме* свé трафке [сабереш] и тó дéте га окупаш у тúј вóду.
1412. Јúтре јóпе га стрвíмо *по њíве* да се дóбро осúши.
1413. Сéјéмо *по њíве*.
1414. Се нóси ђубре, *по њíве* да се тúра, да се гнó'.
1415. Убáва рабóта, тóј да тúрим једéње *по нéдра!* Није тóј ка да íдеш па ће тúриш у крóшњу.
1416. Тóј смо млéле свé *по воденице*.
1417. Стаíмо прáно *по сóбе*, по крeвéту, по свé попрскáмо. И тако.
1418. На Спасóудáн носíмо врбе. Крсéве ујúтру рáно. *По њíве* дé је ора́но.
1419. Па нóси *по бáбе* óвде свúда.
1420. Остаљáле *по њíве*.
1421. Á купúјоу слаткíше *по продавнице*. Ракíју. Á пíво.
1422. И тóдэ наберéмо цвéјхе јóпе *по бáшче*, ка за богубрáду што смо р'ёкле.
1423. Да отéро мéчку тúру *по њíве* никóје плаши́ла.
1424. Јéс. Кррс турáле *по њíве*. Крстéве од лéске.
1425. Ако се сéје брáшњо, вíка, óне, зми'е, ће се сéјо *по ливáде, по њíве*.
1426. *По корíта* тúру ги тóј.
1427. Пóсле íдоу *по њíве* да стаљóу крсéве.
1428. Ете-тóј íшле *по цркве*. А'á.
1429. Кáко ће се лéчо?! *По црркве* што íшле, *по бајалице*.
1430. Тéј жéне што немáле дéцу, íшле *по жéне* да глéдоу
1431. Па íдоу *по њíве*. И бóдоу као кррсэ.
1432. *По њíве* íдоу. Нáпре, а сáге нé! Ѐли на пéт, или на трí.
1433. Па смо íшле *по боровнице* да берéмо.
1434. Вучáри на кóње íдоу *по дрúге сéла*.
1435. На кóла íдо жéне, дéца, мúжи, тáко íшле óни *по гóсте* од Битíње до Фира'е. Ѐшле и по стóку.
1436. И *по њíве* смо íшле.
1437. Ѐвек вíкоу – Па ће íдеш ће се утепúјеш *по чуке*, кэт погр'ёши никóе девојче да се удáде за никó'éга што нé му прилíчи.
1438. Ѐшле *по куће, по дворéве*.
1439. Ѐшле *по цркве*.
1440. Свí се скупíмо *по сóбе*.
1441. И íшле *по цркве*.
1442. Свé *по шúме* сáм íшо и сáм.
1443. Да не íде *по бáшче* кртéњак.
1444. „Вртóлом, Вртóлом нека íде *по мéђе, по мéђе!*”
1445. Никáко. Ѐшле *по жéне*, се трíле. А íшле и *по цркве*.
1446. Трафке бéре кóј мóже да íде *по камéње*.
1447. И не знáмо штó ћéмо, кá ћéмо, па ти јá дéцу свé-три у рúке па áд гóре *по планине, по шúме*.
1448. Смо држáл'е крáве, смо држáл'е свíње, смо íшл'е *по њíве, по л'ивáде* смо íшл'е.
1449. И óно пóсле се напúну крeвéти, и пóсле прко цéу дáн íдо *по зидóве*.
1450. Идéмо *по њíве*.
1451. И дéца ми се школувáле, али смо бíле *по боровнице*.
1452. И кэ[д] дóшоу из..., по свéту, *по Косóо*, свúдер íшоу, *по Албáнце*.
1453. Ѐшла *по пúт*.
1454. Óн íшоу *по кукуруз'е*.
1455. Ѐшле *по сéло* и просíле.
1456. Ѐде *по сéло* от кућу на кућу.
1457. Док трајоу. *По Бóжић* изедéмо.

1458. И кә[д] дошо за Бѣжић, ја *по Бѣжић*, он отишоў и дошоў пѣсле.
 1459. Прѣшла Прѣчка, пред Младѣнце се ж'ѣну, до Велигдѣн се ж'ѣну, а *по Велигдѣн* не се ж'ѣну.
 1460. Ако можѣмо ѣе доѣмо *по Задушницѣ*.
 1461. *По Јована* родила и Горлицѣ.
 1462. Кѣт се опраисмо, *по волѣве* куписмо и кѣња.
 1463. А *по љѣде* ис кѣѣе, ѣе јѣдо чѣбани.
 1464. *По ѣѣрку* роди ми се син.
 1465. Ги познѣваѣ *по ѣчи*, брѣ.
 1466. Ѡни гледѣле нѣпре *по пријатѣљство*.
 1467. *По зборѣње* напѣја се чѣек и на Лѣпѣнац видѣја кѣко игрѣле вѣле, кѣко он зборѣја.
 1468. И мѣ *по домаћина* – пѣу-пѣв, пѣу-пѣв, ѣв, ѣв, вѣков за ѣфѣе – вѣааа, за ѣвѣј, за ѣнѣј – вѣкоў, вѣкоў, вѣкоў.
 1469. Ё вѣше, ѣ[д] тѣд ѣстѣло да нѣ-сме свѣно да ѣде *по лазѣрке*.
 1470. *По мѣше* ѣдоў ка мѣчке и ѣѣне.
 1471. Тѣј свѣ сѣм ѣшла *по бороўнице*.
 1472. *По стрѣже* смо ѣшле. Тѣко.

под

1473. И тѣј. Нѣшта *под бѣга* [нема].
 1474. Нѣшта нема *под бѣга*.
 1475. А *по[д] дѣвѣра* бѣја покѣрѣвац.
 1476. И јѣна мѣчка [била] *под ѣстал*.
 1477. А мѣжда ѣма нѣшто *пот прѣг*.
 1478. Бѣћи ѣма *пот кѣмењ*.
 1479. И сѣтно бѣашњѣ [је] *под водѣнички кѣмењ*.
 1480. [Тѣј је] *под Љубѣтен* тѣмо према Јѣзерѣчке рѣпе.
 1481. Смо бѣл'е *под урошеѣѣчки бѣро*.
 1482. Нѣшта немѣло *пот кѣње*.
 1483. Ако ѣма вѣда *под ѣвѣј кѣмење*.
 1484. Немѣло млѣго тѣра *под гѣбуље*.
 1485. И ја, мѣне ѣе ме промѣну, ѣе ме ѣбучоў у пѣлту бѣлу, кѣла сѣз дѣнаре, тѣј бѣло сѣбрѣо, и *под гѣло* сѣбрѣо, кѣсѣ. Свѣ-тѣј сѣбрѣно.
 1486. Вѣко *под вѣрата*, пот прѣг, ѣма свѣци.
 1487. Гѣтвѣмо *пот сѣч* барѣницѣ.
 1488. Ѡн – јѣже па *пот колѣно* дрѣи тѣко, ми тѣјка му турѣмо, а он вѣрѣжѣе сѣс слѣмѣно јѣже.
 1489. Зѣйгрѣў лѣкац јѣно-кѣло *пот сѣто*, и пѣсле снѣша мѣѣта.
 1490. *Пот сѣч* [се спѣлѣ], јѣс.
 1491. Смо бѣл'е *под бѣро*, немѣла рѣбѣта.
 1492. Нѣ смо имѣле ка сѣг шпѣрѣте па *пот сѣч* [смо спѣлѣлѣ].
 1493. Ёсто као пѣта, сѣмо *пот сѣч* [се спѣлѣ].
 1494. *Пот сѣч* згрѣј ги.
 1495. Уе ѣнодѣмо *пот кѣмење*.
 1496. Истерѣмо стѣку чѣбанѣма *под рѣзу*.
 1497. Па тѣру *под мѣшку* ѣвако, мѣтај јѣн кѣрѣј па дрѣги кѣрѣј. И тѣко.
 1498. За Свѣти-Јѣван пѣпрѣћ берѣмо. Сѣчѣмо пѣпрѣћ и га стѣлѣмо *под глѣу* да прѣспѣјѣмо над пѣпрѣћ.
 Под јѣстук да се стѣи пѣпрѣћ.
 1499. Потѣгѣемо конопѣе, падне кѣуса и бол вѣрѣчѣи *пот кѣусу*.
 1500. Прѣшло гу *пот сѣсе*.
 1501. И сѣкрѣјѣш *под рѣке*.
 1502. Бѣдне му *под мѣшке*.
 1503. *Пот колѣнке* смо стѣлѣлѣ.
 1504. Смо турѣл'е л'ѣсе и се ѣвѣту цѣвѣѣри *под л'ѣсе*.
 1505. Исѣдѣи се. И *пот кѣмењ* јѣдан тѣрим га. И ѣсѣлим.
 1506. И јѣпет га попѣрим. И га стѣвим јѣпет *по[д] тѣжѣк кѣмењ*.
 1507. Па стѣлѣлѣе и пѣре *пот кѣмењ*.
 1508. И кѣд бѣја рѣтѣ, кѣд нѣишо нѣпријѣтѣљ, он сѣкрѣја се *под мѣтѣѣка*.
 1509. Турѣте слѣму *под вѣла*.
 1510. Тѣри *под ѣстал*.

1511. Пѣтоў се турало *по[д] тѣмелъ*.
 1512. Прѣсни сламу *под жаганце*.
 1513. Тѣпа¹, тѣпа¹, па тѣри *под вѣду*.
 1514. И бѣдне му *под мѣшке*.
 1515. А *пот сѣвру* смо турал'е сирѣње за ујутру за на гѣвно. Тѣј смо.
 1516. *Пот колѣнке* смо сталаале из башче метличе, из башче пѣ мало.
 1517. Овѣј ги ѡвде утепаше, злато стајше *под зѣвњу*, па ништа нѣ ги је.
 1518. *Под јастѣче*, оздѣл колѣпка тако, и мало сѣнце му тѣриш.
 1519. Па остају ѡвде *под грѣло* бисѣре, крсѣве онѣј понапре што имало у старо време.
 1520. Ђнда тѣ доватиш, кѣд врзѣјеш кол'ѣно овѣј дѣсно, и отѣда и одовѣда га стѣгнеш и га стѣгнеш и га тѣриш понѣво *под јѣже*.
 1521. Кѣд мѣстиш, *под јѣца* се тури нѣшто.

поред

1522. И кѣт проодѣле тѣј *поре[д] тѣј нѣт*, дѣ викале да имале врагѣви, ѡни морале да пѣјоў свѣ у глас.
 1523. И тѣмо пре^т цркву га пѣстиў да му отпѣва *поред грѣб*.
 1524. А ѡл мѣже да се ѣде *поред Лепѣнац*.

после

1525. Свѣ тѣј исплетѣм *после Митрѣвдѣн*.
 1526. И *после Бѣжић* трѣба да га изѣдем јѣ сабајле код волѣе, у јасле.
 1527. И ѡнда *после годѣну дѣна* после дѣђе ваде да одвѣи.
 1528. Ка Бѣг^к му рѣкоў да остање жиў ка јѣно дѣте *после тѣлко годѣне*.
 1529. Јѣпе се пѣшѣоў *после пладне*.
 1530. Ако рабѣта, вѣка, ѣте, *после руко'ѣћи*, сејѣна ѣива кѣд онѣди, закачи га вѣтѣр.
 1531. *После свѣкра* ѣмр ми и дѣвер.
 1532. А и свѣкар ни ѣмр одмѣ *после свѣкрѣву*.
 1533. *После Перѣта* дођѣше ни и дрѣги гѣсти.
 1534. *После вѣце* појавѣше се и мѣчке.
 1535. *После гоѣда* на Бурђѣвдѣн крмѣмо ѡўце.
 1536. *После вѣшке* имале и стѣнице.

пред

1537. Њве, сѣк што ѣе бѣне, *пред Вѣлигдѣн*, тѣј ѣе бѣне Вѣлика Недѣља.
 1538. Питѣе праѣм ка *пред Бѣѣи вѣчер* на јѣн дѣн. Тѣд^т.
 1539. Прѣшла Прѣчка, *пред Младѣнце* се ж'ѣну, до Вѣлигдѣн се ж'ѣну, а по Вѣлигдѣн не се ж'ѣну.
 1540. Тѣј бѣло нѣгде *пред Вѣл'ѣке пѣсте*.
 1541. И ме зговорѣле *прет Свѣте Трѣјце*.
 1542. Трѣбало на двѣ дѣна *прет Крстанѣше*.
 1543. Тѣј бѣло нѣгде *пред Вѣл'ѣгдѣн*, Вѣл'ѣке пѣсте.
 1544. Пѣп долази *прет славу*.
 1545. До мѣѣга дѣде свѣ умирале, сѣмо јѣно дѣте остаѣло жиѣво – Драгѣслав, *пред мѣѣга дѣду* што бѣло.
 1546. И не ги музѣмо *прет пушѣење*, ка што је обѣчај, него после, кѣд ги вратѣмо отѣда.
 1547. Кѣре от смрѣке, трѣшње. И *пред вѣче* свѣ се изѣђе у рѣку дѣле.
 1548. *Прет слѣнце* да пѣсе мало.
 1549. А понапре снашка се дѣне *прет слѣнце* па ѣде у ѣиву, јѣш слѣнце не огрѣало у ѣиву да жѣије.
 1550. На Видѣвдѣн ѣе ѣзо напре да плѣто, да вѣзо и ѣе отѣноў над рѣку *прет слѣнце*.
 1551. *Пред годѣну* смо ги прѣдале.
 1552. Па *прет кѣћу* [има] грѣда, и ѣер се вѣкаа.
 1553. Бѣше јѣн-стар чѣек *прет кола*.
 1554. И *прет праг* нѣ-смѣш да мѣчаш.
 1555. Кѣ[д] дођѣсмо на тѣј ѣѣшак, ка да вѣдим! А јѣ прѣво идѣше *пре[д] Драгу*.
 1556. И тѣмо *пре^м цркву* га пѣстиў да му отпѣва поред грѣб.
 1557. Лѣшо бѣло што се свадѣсмо *пре^м чѣчѣе*.
 1558. И јѣ приђѣ напре, *прет коња*, довати га за ѡглоѣ.
 1559. Нѣсиле флѣју понапре и у ѣр, *прет праг, пред ѣр*.
 1560. Ни ѣду *прет кѣћу*, да не бѣтишѣу, бѣр, кѣћу.
 1561. Турале *пред вѣрата*.

1562. Та́лу смо тура́ле *прет кра́ве*.

1563. И ва́ј, е́те врагѐ, никој-пу́т ће остај ко́ња ва́мо *прет капи́ју* и ће уле́не

преко

1564. Пр́во док про́ђоу̑ *преко ја́рам*, па да у́ђоу̑ у ку́ћу.

1565. Ко́ј ул'џне, њ́н са́мо по је́н – би́п у пл'џ́ни – док ова́ј *преко пра́г* та́мо! Та́ј Шиптар.

1566. От ко́ња кѣт се ски́не сна́ша, про́ђе *преко ја́рам*.

1567. Рипа́ле во́јник *преко војни́ка*, рипна́ле *преко бра́та*.

1568. Па изнџ́си корито, за́пни па изнџ́си во́ду да исипеш *преко пра́га*. Та́ко.

1569. Све́ се тура́ло *преко пријате́ља*.

1570. От ки́ше тура́мо никој-на́јлон *преко др́ва*.

1571. Ују́тру кѣд иде за во́ду, и *преко дѣн*, шѣта дево́јка или мланѣста, е́ после не́. Н

1572. Јѣдва сѣм чека́а, сиро́ма, са́л *преко дѣн*, око пла́дне – бе́ж до́ма да не за́ђе слу́нце у Лепѣнац.

1573. И о́но по́сле се напу́ну кревѣти, и по́сле *прко џѣу̑ дѣн* иде по зи́дове.

1574. ОперЕмо гу чени́цу, па мало застанемо *преко но́ћ* да се оцѣди.

1575. Ба́ш ми́ кѣт смо пра́гле ову́ј ку́ћу, смо се ди́гле сѣз Дра́гу *преко но́ћ*.

против

1576. А за́што збо́риш *против бра́та*.

ради

1577. Пре́ нџ́е има́ло та́ко него се насил'и́л'е и́ животи́ње *ради љу́де*, због ра́та, вра́г нека га зна́је! Јѣс.

1578. А мло́го работала *пора́ди бра́та*.

сѣс

1579. Па га́зи *сѣс но́ге*, га́зи, га́зи!

1580. По́сле *сѣс ру́ке* као тѣсто га напра́и та́ко, па по́сле га растѣра, растѣра, растѣра.

1581. Са́мо пра́коу̑ *сѣ[с] зу́бе* – ца́к, ца́к, ца́к!

1582. *Сѣ[с] ша́ку* се узима.

1583. И ву́чеш *сѣс но́ге* то́ј, подно́шке.

1584. И га очу́ков, истри́јоу то́ј *сѣс ру́ке*, то́ј се́ме.

1585. И по́сле се, ко́ј мо́же да га увáти *сѣс у́ста*, та́ј ће га појѣде.

1586. И прѣбаш *сѣс прѣс*, као за купа́ње да бине вру́ћо.

1587. Се си́је *с ру́ку дѣсну*.

1588. Тѣд ме́сиш' у ону́ ка́цу и *с ру́ке* га измѣш'аш', измѣш'аш' до́бро.

1589. Ка́ко се мѣ́та се́ме: е́т ова́ко, *с ру́ку*, *с ру́ку*.

1590. У́зеш' ста́пче и ста́виш' на аста́лче и сучеш' *сѣс ру́ке*.

1591. Пшени́ца у биса́ге и – па увáти у ша́ку и мѣ́тај *с ру́ку*.

1592. „Гѣто, ме́не ме ви́ка Гѣто, ви́ш'е не́ се доати́ла за ви́ме. Не́ два́ес и два́ кила, не́ две кила, него ни́ је́но кила – баца́џње *сѣс но́ге*, ће не утѣпа. Не да́ва, урочи́ле гу.”

1593. У рѣ́ку пу́шћај а́льинче и па́пкај га, гру́вај га на ни́ки ка́мењ. *С ру́ке*.

1594. Се жњѣло *сѣ[с] срп*.

1595. *Сѣс та́ј срп* што сѣм жњѣла, сѣм му исѣ́кла пу́пче.

1596. И просѣ́ко *сѣ[с] срп* пу́пак по дѣгѣ́чко и премѣ́та га на прѣс, за́врза му га, донѣсо га до́ма оту́д' от по́ље, ста́и во́ду на ва́тру.

1597. Ал'и ви́ди – ни́је има́ло овол'и́ко – ни́ смо мogáље да га жњѣ́јемо *сѣ[с] срп*, него смо скуба́л'е.

1598. Сѣм жњѣла *сѣ[с] српѣ*.

1599. Се жњѣло *сѣ[с] срп*.

1600. О́не *сѣ[с] срп* жњи́јоу̑.

1601. И жѣ́тва, и мо́ра све́ *сѣ[с] српѣ* да жњи́џеш.

1602. Па га чу́каш, па га вла́чиш, че́шеш *сѣ[с] чешаги́ју*, сѣз *гребѣ́не*.

1603. Се че́шља з *гребѣ́не*.

1604. И та́дѣ ни́ узима́мо не́што да сечѣ́мо *сѣ[с] сечи́во*, ни́ па гу поме́ња́мо зми́ју ника́ко.

1605. Па смо и́шле да оре́мо *сѣс плу́г*.

1606. *Сѣс је́н плу́г* и та́ко, па њ́ри па ко́пај.

1607. *Сѣс плу́га* смо ора́ле, сѣс кра́ве смо ора́ле.

1608. И го́ре однѣ́се на њи́ву, а вр́же *сѣс црвѣ́но ко́нче*.

1609. Ве́зле га са́ме *сѣс црвен ко́нац*.

1610. И кѣд га на́ђо то́ј, по́сле га вр́жо *с онѣ́ј црвѣ́но ко́нче*, те́ј три́ ели́ пѣт стру́ка.

1611. *Сѣс то́ј ју́же* увр́ти́мо око њи́ та́ко, и онѣ́ј цвѣ́ће ту́ја.

1612. И по́сле скупíмо онѣ́ срповѣ, или трѣ́ или пѣт ги скупíмо, турíмо ги, вржѣмо ги *сѣс сламѣно јужѣ*, от сла́ме, од ѣрж^ш. Сла́ма.
1613. Напра́ѣно па... кљу́са – и тр́гнеш *сѣс јужѣ*.
1614. Он – јужѣ па пот колѣно др́жи та́ко, ми ту́јка му турíмо, а он врржѣје *сѣс сламѣно јужѣ*.
1615. Ће учѣкоу́ стѣжер, па вржѣмо кѣ́ња *сѣс конѣпац*, јужѣ, па те́рај кѣ́ња, кѣ́њ иде.
1616. А се покрива́ле и *сѣс ши́ндре о[д] др́во*, а и *сѣ[с] сла́му*.
1617. *Сѣ[с] ши́ндре* покриѣ́на.
1618. Ѐсто и она накиѣ́на *сѣс гажта́не*.
1619. И ши́е *сѣс и́глу*, овѣ́ј што крпíмо.
1620. Прошѣ́пљи се *са и́глу* кро[з] сре́дину, ле́ска што има ма́ли ср́ж се пробѣ́ши па се наби́је у бѣз^с ко́лко је ѓтвор.
1621. Тѣд^т одма́ и́глу у ру́ке и цр́вен ко́нац му протне́мо *сѣс и́глу*.
1622. На Прѣ́чку врж'еш' ко́нац и прешѣ́пљиш' *сѣс и́глу*.
1623. Кљѣпа́а се ка́мењ *сѣс че́кић* – та́к, та́к, та́к.
1624. И *сѣс че́кић* у́дри на ту́ј накова́љу, на кѣ́су.
1625. Кѣт се омѣ́кне, па сѣсѣ́ било штѣ́, прокинѣ́мо. *Сѣз глѣ́то*.
1626. И за́ковев *сѣс баски́у*.
1627. Ми́ мичу́јемо *с ложѣ́цу* онѣ́ј во́ду.
1628. И по́сле *сѣс ложѣ́цу* ва́ди ка кала́пи.
1629. И ната́пкај га озгѣ́р *сѣс ложѣ́цу*.
1630. Па *сѣс ложѣ́цу* сипу́јемо во́ду.
1631. „Ај ће полага́мо!“ зна́чи је́на ложѣ́ца а це́ла фами́лија је́де *сѣс је́ну ложѣ́цу*.
1632. И да заѣ́ру се́ло, *сѣс плѣ́к*.
1633. И јѣ́пет *сѣс ко́лце* – те́пај!
1634. Па ми мо́ѣга та́тка отѣра́ле у Штрѣ́це јѣ́пе понѣ́во, па *сѣс ко́лце*, *сѣз др́ва* – у́дри, у́дри.
1635. „Кѣ́ се подíне, ће косíмо *сѣ шма́јзер*!”
1636. И ѣ́н – у́у, *сѣз др́во*. Да гу потка́чи, да гу поонѣ́ди.
1637. Има́ло кѣ́ш па смо га ту́кл'е *сѣз др́во*.
1638. И закопчу́јоу́ ги *сѣс шпенѣ́длу* ли, сѣ[с] што б́ило.
1639. Замáши се *сѣ[с] ста́п*, ѣ́но одјѣмпѣ́т рѣ́пне пѣ́[т]шес мѣ́тра.
1640. По ви́ше смо копа́ле ру́чно *с мати́ке*.
1641. И посл'е кѣ́д замѣ́сиш бра́шн'ѣ́, са́л ту́ри у онѣ́ј качи́ће и да замѣ́сиш', па *сѣ[с] ста́пче*.
1642. Пѣ́ту замесíмо *сѣс ста́пче*.
1643. А смо носíле из брѣ́до сѣ[с] са́ње. Не́ смо мо́гле *сѣс кѣ́ла*.
1644. Та́ко се одвѣ́е и се сабѣ́ре онѣ́ј, пот кра́ј *сѣс решѣ́то*.
1645. *Сѣс решѣ́то* очилíмо. И скупíмо.
1646. Отсѣ́јоу́ пѣ́поу жѣ́не *сѣс решѣ́то*, *сѣ[с] сѣ́то*, сѣ[с] што имáл'е.
1647. И ту́јке ма́ло зѣ́ору, пу́цоу́ *сѣс ну́шке*, *сѣс пи́штоље*.
1648. И ко́[ј] је ѣ́вли́ја пу́ца *сѣс ну́шку*, *сѣс пи́штоль*.
1649. А ова́ко па *сѣс ту́ј ма́льцу*.
1650. Уда́риш *сѣс онѣ́ј брѣ́дло* та́мо, ва́мо.
1651. Што је по́ те́шко, *сѣс тира́јку* излу́паш, излу́паш! Па га пу́штиш у во́ду јѣ́пе, и се испѣ́ре.
1652. Па у зи́му кад је ле́дѣ, па чу́кај *сѣс тира́јку* ле́т^т, па да пѣ́реш ту́ја.
1653. *Сѣ[с] сѣ́цим* напра́ѣа опáнце ле́пе.
1654. Сѣ́кле *сѣс мака́зе*.
1655. И *сѣс ви́љушку* избѣ́деш преко це́л ко́лач.
1656. Се вр́же *сѣ[с] жи́цу* да не пу́кне це́у́.
1657. Сѣ́м ако га загра́диш *сѣ[с] жи́цу*.
1658. Ка мѣ́тла што је, па се исѣ́че штáпѣ́, па се нату́ра сла́ма ка мѣ́тла, та́ко се наредí, наредí. Затѣ́гне гу го́ре *сѣз жи́цу*.
1659. *Сѣс плѣ́к* се ора́ло.
1660. Пр́во се ора́ло *са ра́ло*.
1661. Гру́де смо ги ту́кл'е *сѣс мати́ку* дрл'áчу.
1662. Гра́ смо сеја́л'е *с мати́ку*.
1663. И по те́ј предѣ́ле *сѣс мати́ку* копа́мо рупчи́ће и напра́јмо – је́на кѣ́па, је́на сѣ́је, ту́ра по пѣ́т, шѣ́с зрѣ́ти и затрпу́е.

1664. А друкá па *сэсэ мэтлу* чисти ону плéву.
1665. Гўвно се спремáло, сáнко: ујутру мóра да га очисти *сэс мэтлу*.
1666. Изгрéбеш' *сэз грéбуљу* и напраиш' га лéпо.
1667. Свé онóј сéме тóјэ конóплэ посéјоў и *сэз грéбуље* га завлáчиў.
1668. Воденице су покpи'éне *сэсэ цигáнски црéп*.
1669. Билé *сэс црéп* покpијéне.
1670. *Сэ[с] струшкe* тáко стругáл'е.
1671. Кóј нéма *сэ[с] секiру* обáл'иш дрво и прешу́плшиш.
1672. *Са секiру* сéчу.
1673. *С канцiју* кэд га удáриш' кóња, óнда íде пó брго.
1674. Ако га загрáдиш *са тéль*, óно бéш тáко не смé'е бéш тол'íко.
1675. Помéте дóбро, лэ́по убáо и пóсл'е *са лопáте овéј о[д] дрво*.
1676. Óни двóјца сéчоу *сэ[с] шáру*, јá по н'í цéпај, ўдри, цéпај, ўдри!
1677. *Сэс лопáту* смо метáл'е у двор.
1678. *Сэс тáлке* смо га сéклэ.
1679. Мўти се *сэз буцáло*.
1680. *Сэ[с] шикáло* га утэ́поў.
1681. *С канцiју* тэрај кóња.
1682. Седнéмо дóле и ручiцу пó ручiцу чўкá *сэс мáль*. Дóле.
1683. Смо лупáлэ тéше *сэс пирáјку*.
1684. И пóсле лéпо га ишчўкаш конóплэ *сэс пирáјку*.
1685. Свé не избрóи, лэ́де кóлко смо, кр́к *сэс нóж^м* – сéчи, сéчи, по јéну кóцку тáкву, кашичiче – *ће сéгњете* за бог душy.
1686. И вiкаш: „Á, ако се појавiте јóш у годiну, овáко *ће* ве кóл'ем!” И овáко чiниш *сэс нóж^м*.
1687. Сáмо кошўљу обўчоў, вржoў се *сэс нiкóј кáиш* óвде.
1688. „Áј, сáк *ћ[e]* и[д]ем јá за вóду *сэс овóј крчáже*.”
1689. И никó'е дéте да гу удáри *сэс-тој-свóно*.
1690. Напраи кршче и *сэс црвéно трáкче* уврти га на кр́рс.
1691. Смо одвáлáлэ – вiлэ имáмо, дрв'éне, па *сэс вiлэ* подiзáј натáмо, наовáмо.
1692. И кэ[д] дéноў стóг, а жéне оздóла, кóј мóже – дéца, мéтоў на стóг сéно *сэс вiлэ*.
1693. Напраи́мо тáмо тáј кокошáрник ил'и па спóльá па напраиш *сэсэ сандўче*, и тáмо нóсу.
1694. И кэд исéчеш' онўј тр́мку, покpи'еш *с марáму* да нé би се дiгле онéј пчéлэ.
1695. А понáпре смо равн'íл'е зéвњу *сэз др'áче о[д] дрво*.
1696. Јá да цéпам дрвá! Ил'и да рéжем *сэ[с] шáру!*
1697. Смо равн'íл'е зéвњу *сэс влáчку*.
1698. И овáí кóј óре, домáнин ли је, овéí помлáди – синóви, óни óро, изóро и *сэс влáчку*, одэ лéске напраиш влáчку, и да завлáчиш кэд засéјош.
1699. Ўзоў кóфе па *с кóфе* мóкру свé лэ́де.
1700. Понáпре кэд немáл'е ве'ал'ице, метáл'е смо *сэс лопáту*.
1701. На бачiло колибá прá'éна *сэс прўће* од лéске.
1702. Кэ[д] дóђе млáда, свекрвá искóчи *сэсэ сiто*, пшеницу, шé'ћер, бомбóне кóј íма.
1703. А кóлко бiло тéшко и кáкви ж'íвот бiја, знэм, на бачé'њу кэт смо спáлэ да видiмо свé, па је загрáжéно *сэс прўће*, и гóре по нéки пут íма пáпрэћ стáен одозгóра.
1704. Кэт сэм донéла вóду у кўћу, сэм морáла *с марáму* да покpи'ем судóве.
1705. Лáор у рўке и сiпуј *сэс бóкал*.
1706. Мáтику и издiзáј грóде! Тўчи, тўчи! Пóсле се влáчило *сэз брáну*.
1707. Лéбá га расплéскам па на онáј тáнур пóсле га подiнем *сэс онўј кр́пу* овáко.
1708. Мi дéца док смо билé гóре, на рéку *сэс тасéве*, кофичи'ће узéмо што на'јéмо.
1709. Тé самовiлэ, тé рáзни љáвóли трóпоў *сэ[с] звóна*, *с кáнте*, пóјоў, вiкóў.
1710. Одмá тўрим мéд у ракi'у и мéшам *сэс онўј кашiку* мáлу.
1711. Увртиў мўжи прўће, па *сэс прўће*.
1712. За ложiце íма кá сталáжá никóбá, напраéна *сэз дáске*.
1713. Слáму смо одвáл'áл'е од жiто *сэс вiлу*.
1714. А ложiце и о[д] дрво, сáмо за запршкy, а сéге једéмо *сэ[с] желéзне*.
1715. Пóшто ми обéчáа јén вóдник^х, Словéнац, на Вел'и́гдэн да ме укáчи, óвде у нáшу жўпу да дóђе *сэс ави'он*, па нé му дозволiлэ.

1716. Четворица – нану ги јѣбем њину ја – јѣн ми ступија на вуј руку, јѣн на вуј, јѣн на ногу а пѣти бије *сѣс кѣлац*.
1717. И избриши, избриши лѣпо *сѣс крпу*, па тури лѣба, па тури јѣпе сѣч да се згрѣе на тој огњиште, па тури врѣ црепуљу, врѣ лѣба и посипа га сѣз жѣрр.
1718. И ми тако смо звале – сам усукала да вржујемо ченицу, овас, сѣм усукала јужа. *Сѣс теј јужа* от сламе.
1719. И после овако ка кљун напрајмо от стране, посл'е. *Сѣ[с] сицим от конопље*.
1720. Донѣсо онѣј што пумпа дѣм *сѣс крпе*. Сѣл крпе се туру у тој и се онѣди. И узо, измаза тој лѣпо.
1721. Па не уме да потпише кога вѣка – кога изведе ѡвде, крс на кошуљу напраи *сѣс плајвас*³.
1722. И узѣмо три класа што ѣма пченица и накитѣмо *сѣс онѣј цвѣће*. А за овѣјѣ – настајмо чѣрбу, напрајмо или сѣсѣ... бѣлу чорбицу напрајмо *с јаја*.
1723. Сѣс тој смо прале [...] И док немало, *сѣс цѣћа*.
1724. Па сѣс онѣј цедило на танур лѣба га премѣтнем, јѣн, па га турим у црепуљу, турим у сѣч, посипем га *сѣ[с] жѣрље*.
1725. И после покриѣе ги *сѣс трѣву*.
1726. И тако бѣло. И *сѣс сламе* покриѣено. Чађа, свѣ црно. *Е!
1727. *Сѣс вуну* се ткало.
1728. А *сѣс конопље* се ткало: се турала основа, бѣлови да се ткајѡѡ.
1729. И тужка покриѣена *сѣс сламу* озѣра.
1730. И после га промѣшај, попарѣ га *сѣс врѣлу вѣду*, промѣшај лѣпо да стѣне, да се скѣпи.
1731. И јѣпе *сѣс врѣлу вѣду* озѣр напарѣ га, га скѣпуј лѣпо да бѣне.
И кѣт се попарѣ двапут јѣпе *сѣс туж вѣду врѣлу*, и дѣни га да се оцѣди.
1732. После га опѣрем лѣпо, га омиѣем – по старѣ омиѣем га *сѣс вѣду млѣку*, очѣстим, и после га турим на нѣшто да се оцѣди.
1733. Се опѣшоѡ *сѣсѣ врѣбу*, *сѣс тѣкву* дебѣликву.
1734. Прскале ги *сѣс вѣду* от срѣне жѣне кад ги вѣду ѡне дѣ ѣдо, а от срѣне жѣне у котличѣне вѣду.
1735. Па *сѣ[с] сламу*. Бѣдни сламу у котличѣ, у вѣду, па креј њѣ прскај.
1736. Унутра шуплю, јѣс, овако, што црцкоѡ *сѣс вѣду*.
1737. И тој се црцкале *сѣс теј црцѣлке*.
1738. *Сѣс котличѣне вѣду* јѣн на другѣга.
1739. А кѣт се покриѣе *сѣ[с] зѣвњу*, зашто не смѣе?!
1740. После склѣпиш онѣко и туж наврпѣамо *сѣс конопље*.
1741. Само *сѣс рржши* смо му тѣкиѣале.
1742. Смо правѣле *сѣс тѣсто* кѣња, чѣвѣка, краву. Тој-тако. Јагѣнце.
1743. И избриши, избриши лѣпо *сѣс крпу*, па тури лѣба, па тури јѣпе сѣч да се згрѣе на тој огњиште, па тури врѣ црепуљу, врѣ лѣба и посипа га *сѣз жѣрр*.
1744. Се кѣтило *сѣс цвѣће* стѣжар што се вржуваја кѣњ да врѣши.
1745. Али *са врѣбу* сѣм ги вржуала за Ђурђѣвдѣн. Ка сѣк што је Врбица.
1746. Турим, усѣрим и попарѣм га *сѣс вѣду*.
1747. Јѣ *сѣс ченицу* ги попрскам.
1748. И свѣ је пѣеш и попрскѣјеш *с вѣду* отѣд, одѣвѣд. Да не прскаш у стрѣдину, тѣке от стране да је прскаш.
1749. Јѣс. *Сѣс копрѣве*, *сѣс цвѣће* [смо се баѣале]. Рѣзно цвѣће – копѣтѣникѣ.
1750. А *сѣс врѣбу* ги терамо ѣзѣ штале, ги изведѣујемо.
1751. Па бѣле ушивѣне *сѣ[с] сламу*.
1752. *Сѣс вѣде* ги крѣпу, онѣду.
1753. Напрајмо, вржѣмо *сѣс туж сламу* снѣп.
1754. Па *сѣс онѣј цвѣће* да пожѣиѣе тѣј ѣрка ми, ѡѣна пожѣиѣе.
1755. Имало и *сѣсѣ сламу* пошијѣна.
1756. И зидѣне *сѣс кѣмењ*.
1757. А и *сѣз бѣсѣљак* бѣду лѣуди.
1758. Па *сѣс туж шуѣмку* после и ујутру узѣмо да дѣђе ка на три.
1759. *Сѣс вѣно* мало га посипѣеш.
1760. Ајде да се омрсѣмо *сѣс пѣтиѣе*.
1761. А прѣво се омрсѣш' *сѣс јаје* на Велигдѣн.
1762. И смо се прскале *с вѣду* за Вѣдѣце.

1763. Па се мијемо *сас вид-виду* на Видовдэн.
1764. Л'эпо се спрэми *сас кукурузно брашин'о*, па кашу напрају.
1765. Напўниш га *сэ[с] сламу*.
1766. Потопиш' *с онај мас*.
1767. Се чисти́ло, а како! *Сэ[с] сапун*, воду.
1768. *Сас пэпоў* турал'е јено врэме.
1769. Па ги напўниш *сэз брашињо*.
1770. *Сас ви́но* га гасиш.
1771. Кóј њóће да се мије *сас туј воду*, кóј не'ће – не'ће.
1772. Напўни га *с месо*, испрж'и га.
1773. *Сас тај сапун* се измијемо.
1774. И *сас теј дрва* ће лóжу ба́бе, ће не и матере, ће не киту цéлу нóћ, и ће лóжу вáтру.
1775. И се кропи *сэз босиљак*.
1776. Какви леко́и! *Сэ[с] свињски сапун* смо прале.
1777. *Сас ка́мењ* зидано.
1778. Па ми́жоў се, ми́жоў се, како-не, *сас теј тра́фке* на Видовдэн се мијемо.
1779. *Сас ма́ју* се сѝри.
1780. На́пре сирење *сэ[с] сирѝште*.
1781. Са́л повале пéсму и кропи́ле *сэ́э никóу гра́њу мла́ду, сас копрѝму*.
1782. Српóве ће накитѝмо, вржѝмо *с теј сла́мке никóлко*.
1783. Црквѝче бѝло *сас прѝће* напраéно.
1784. И пóсле ту́ри са́ч, посѝпе га *сэз жа́р, сас пэпоў тај врѝў*.
1785. Ова́ј ба́ба засѝе га *сэз жи́то*.
1786. Пѝта се напра́и от кúпус. Пóсно, *сэ[с] зѝжтин са́мо*.
1787. Сѝду јѝн дѝн. Па се искѝсну *с мла́ку воду*.
1788. Ку́ћа се кѝти свѝ *с те' врбе*.
1789. И та́ко мѝ, дѝца, се прско, радóсни су, *сас вóду*.
1790. Прска́ле лѝди *сас воду*, како не! Не́ки пѝт не, а не́ки пѝт одма́ заврне кѝша.
1791. И дѝцу купáмо *с туј вóду*.
1792. Оўце саба́јле, ујўтру рáно, ги накрми́мо *сас тра́у*.
1793. Ё, сўтра дáн се миѝемо, кут чѝшму *сэ́э ружѝцу* и *сэ́э вид-виду*. Ё, то́ј.
1794. Лáзэ му до́ђе да је опко́љено *сэ[с] шѝму*.
1795. Се на́кѝте и лѝе *сас врбóве гранчѝце*.
1796. За Васи́љѝцу *сас кáшу* барени́ца се пра́и.
1797. Али па за крóв нема́ло, па *сэ[с] сла́му* [га прајмо].
1798. И свѝ те́ј ша́рке ги *сас ви́љушкѝ* избодѝмо, избодѝмо.
1799. По јѝну та́чку *сэз босиљак* на средѝну.
1800. Ѐде на чѝшму да се омѝје *сас вид-виду*.
1801. Та́ко оста́виш на врáта *сас цве'ће, сас рѝже, сас врбу*.
1802. Замѝшаш бра́шњо *сас вóду*.
1803. Он лечѝја лѝде *сас не́ку вóду, сэ[с] зборѝње никóје*.
1804. Натрпа́мо лѝсу *сэ[с] сн'эк'* да бѝне пó те́шко, ста́јмо јѝно дрфце оздо́л.
1805. Се искѝда она́ј цвѝт и ујўтру се омѝјеш *сас вид-виду* и глѝдаш кроз она́ј вѝнац креј слўнце.
1806. Трмке са́плетѝне сас никóу паутѝну, па гу ма́жеш *сас ла́јна*.
1807. А четѝри кóња пўни *сэ́э жи́то*.
1808. Зѝвње се гнóјле *сэз љўбре*.
1809. Пóсл'е га напѝју пóсл'е вечѝре *сас ви́но*.
1810. Пóсл'е, по вечѝре, га угаси *сас ви́но*.
1811. Кэ[д] догóри бѝњак, се гасѝја *сас ви́но*.
1812. А кэ[д] до́ђе бѝњак, ми *сэ́э жи́то* прска́мо.
1813. И га по́прска и он на́лóжи вáтру *сас та́ј бѝњак*.
1814. А она́ј ба́ба са́мо не прска, онóди свѝ *сэ[с] жи́то* и *сас па́ре*, понѝкој дѝнар.
1815. Кэд догóри бѝњак, пóсл'е га напоѝмо *сас ви́но*.
1816. По убаó сирење бѝло *сэ[с] сирѝште*.
1817. Ё мљѝко бѝло пó убаó *сэ[с] сирѝште*.
1818. Пона́пре смо гу гасѝл'е свѝ'ћу *сас ви́но*.
1819. Са́л повале пéсму и кропи́ле *сэ́э никóу гра́њу мла́ду, сас копрѝму*.

1820. И крос поље ишле, па људи ги прскале *сас вóду*.
1821. И после тури сач, посипе га *сэз жáр, сас пéпоў* тај вреў.
1822. За Водице прáјле дéца црцáлке па се црцáле *сас вóду*.
1823. Пити́е ујутру, кúпус турíмо *сас мéсо свињско*.
1824. Мрчó-лаз. Лázэ му дóђе да је опкољéно *сэ[с] шóму*. Ѐма гóре и Лазíне у Црни вóр.
1825. От сотóне се браниле људи *сэз бéли лук*, и љутике, и бéли трњ.
1826. На íзвор отинéмо да се омијéмо *сэс вид-вóду* и *сэс трендáвиль*; тó[j] је ка ружица.
1827. Сáмо двé кúће, трí бíле *сэ[с] слáму*, *сэс ђрж^м* покријéне.
1828. Ё, тáко, дугáчак јáстук – ёј бóк те пíта! И тóј се пунíло *сэс отáвак*, íли слáма, íли.
1829. Бúве, стењíце смо ги варíл'е *сэс копрíве*.
1830. Ё, пóсл'е, турíмо љéба, турíмо сáч, озгóр *сэс пéпоў* посипéмо.
1831. Ё, нáпре, кэд гу упéца змија, úзоў пéсак па трљóу тóј мéсто *сэс пéсак*.
1832. Вíше смо дожнéле и узвучéмо по трí корењчéта да је у јéно сéме, по трí што нíкне, тóј смо збирáле и богобрáду накитíмо *сэс цвéће*.
1833. Нáпре се ранило í свиња, í óвца, í јáгње *сэс óвас*.
1834. Напраíмо по пóла мéтар, мéтар црцáлку, напúниш *сэс вóду* – и кóј кóга ће испрска.
1835. Тúриш' мáло сóл у тúј печúрку и гу стáиш' на жáр и óна поври́е мáло *сэ[с] сóл*.
1836. Имáу магáцини тóј врéме свúдэр, за врéме Бíвше пúни *сэ[с] жíто*.
1837. Траўке смо турáле обáзно. Кáко се викаше? Рáзно. Копítњик, тíква дебелíква. И тóј се стáља свé у вóду и *сэс тúј вóду* се бáњаш.
1838. Па сэс онóј цедило на тáнур лéба га премéтнем, јéн, па га тúрим у црепúљу, тúрим у сáч, посипем га *сэ[с] жáрље*.
1839. Каланцúрке вíкоў да имáле зúбе ка гребéни онíја што се чешлáла вúна сэс нíи, конóплэ, *сэз гребéне*.
1840. Да се угáсу жáрљи. Јéн *с ракíју*, јéн *с вíно*.
1841. *Са[с] шóмку* јóпе [уленеш], úзеш шóмку нáдвор.
1842. Плéто венчи́е, плéто. Тáко остáвиw на врáта *сэс цвéће, сэс рúже, сэс врбу*.
1843. *Сэс мáју* се сíри. Понáпре *сэ[с] сирíште*.
1844. На кóлач се шáра. Понáпре *сэз босíл'ак*, бóгме.
1845. [Кáко се тера стока на пасење за Ђурђевдэн?] *Сэс врбу*. У пасíште да пáсоў.
1846. Па смо ги ранил'е *сэс траву*, смо брáл'е по мéђе.
1847. И опúту напраíу от конóплэ, ка врпцу. И сэс тóј пóсле га напраíу узокóло. И на вóр, íсто тáко *с конóплэ* опúту
1848. Сэс вúну се тkáло. Бельóви, сýкне, клáшње – *сэс вúну*
1849. Мóж'еш' да попрж'иш' [љутике] *сэс јáја*.
1850. И покрóпи тúј трмку, прáзну *сэс шéћер*.
1851. Па смо носíле, бóгме, кэт стрíжо кóзе, па помéша *сэс вúну*.
1852. За Ђурђевдэн ујутру свí се окупоў *сэс трафке, сэс ружице, сэс тéј копрíве*.
1853. Сáмо двé кúће, трí бíле *сэ[с] слáму*, *сэс ђрж^м* покријéне.
1854. Заградéно *сэс л'éсе*.
1855. Нађем четíри Шиптáра из Језэрце. *С кóње* тúјка.
1856. И пóсле вúчи *сэс волóве*.
1857. *Сэс волóве* се оráло.
1858. Па *сэс кóња*. Ѐ кóњи, í волóви врши́ле.
1859. Пóсле смо *сэс крáве* врши́ле.
1860. Ѐ *сэс волóе* врши́ле.
1861. Па нóсиш *сэс крáве*, íсто на сáње.
1862. И *сэс кóње* се врши́ло.
1863. И тáко смо *сэс кóње, сэс волóе* радíле.
1864. Штó покосíмо да пренесéмо *сэс крáве*.
1865. Свé *сэ[с] стóку* се оráло, се радíло.
1866. *Сэс кóње* се врши.
1867. Па *сэс волóе* нóси ђубре, сэс кóла.
1868. Се оráло *сэс волóе*.
1869. И тáко *сэс волóе*.
1870. *Сэс кóња* се врши́ло тóј врéме.

1871. Се вршило *сас крње*.
1872. Смо ора́л'е *с волóве*.
1873. *С коња* óвде никој не ора́а.
1874. А како! *С коња* се вршило.
1875. И *сас крње* сéно смо носил'е.
1876. Óн по њи *сас крња* и *сас њину* пушку – бѣм, утѣпај, úзи ги пушку.
1877. Штó покосíмо да пренесéмо *сас крáве*. На вла́чки.
1878. Кој смо вршил'е *сас крње*.
1879. Смо га носил'е *сас волóве*.
1880. И сéно де нéма да се íде *сас крáве*, на лѣ́ђа свé тој.
1881. И та́ко смо *сас крње*, *сас волóе* радíле.
1882. Сэм бíја за дрва *сас коња*.
1883. Па се омрсíмо за Бóжић *сэз шивцáре*.
1884. А óно нéма ништа тој – мóра да га скýбешэ па да га вржýјеш у снопóве, па да га нóсиш ку́ћи *сас волóве*
1885. Сэс плýгэ смо ора́ле, *сас крáве* смо ора́ле.
1886. Сэм пóшо јéн пýт за дрва *сас крáве*.
1887. Понáпре имáле кэт се гнóјле њíве *сас онéј оýце*, кэд имáле трла.
1888. Óн по њи *сас крња* и *сас њину* пушку – бѣм, утѣпај, úзи ги пушку.
1889. Овáко: ако нóсим сéно јá дэнáске, а óн – мóжда нé му је зóр – ће дóе да ми помóгне, да ми нóси сéно *сас крáве*.
1890. Издонесéмо снопóве *сас волóве*, *сас крáве* издонесéмо – па јéн мýж и жéна *сас њéга* íде.
1891. И пóсле мí, кэд више врéме да се рáди, да се бéре пољоприврéда, трéба óвас да врши́мо а немáмо овóј, ништа нéма, сас óшто, сáмо *сас крáве*.
1892. Волóве, па сáнке смо прáјле, товáри па нóси дóма, па врши *сас крње*.
1893. Вардíl'е л'ýди, мóре! Мéчке терáл'е *сас кучи́ће*.
1894. И вíкам: „Мáјке, јá да íдем за дррва *сас магáре*, ће донéсем никóе дрво.
1895. Код Битíње кэд íшле према Фирáе, кэд пробóду кроз Готóвúшко пóље, нé сме́але да ћýту, *сас коње* да íду.
1896. Нáши бíле памéтни лýди кэд вика́ле „зéвња се мéри *сас пéћ^h”*.
1897. И íма тýја истíна. Сэг је доказáно. Чóек да не прíча кој штó нáшо. Нáши бíле памéтни лýди кэд вика́ле „зéвња се мéри *сас пéћ^h”*.
1898. Свекрва мóја *сас комишíе* [се држала], немáла мужа, морáла јáдна да дóйје та́ко.
1899. Тáмо се грани́чи *сэ[с] Шиптáре*.
1900. Па се подел'íсмо *сэз девéра*.
1901. И тэд нáј убáво ће се обучéмо, ће се видíмо *с мóмце*, ће ни прíђе никој, или ми ће прíђе́мо.
1902. Зака́чиw се *сас Албани́у*.
1903. *Сэз гóсте* сломíмо – Дрáга и јéдан гóс.
1904. Јá стáлно збóрим *сас снáшу*.
1905. Се наздрáви *сас човéка* и се сíпе на њéга.
1906. Кáко ће се лýтиw кэд имáа онáј водаци́ја што разговарáа та́ко *сэз девóјку*, сэ[с] свé.
1907. Жéњет је óн. Óн *са жéну*. Ако Óће.
1908. *Сэз Дéску Цáне Пáше* [сэм ишла].
1909. Сáма *сас свéкра* жíвим óвде.
1910. Óни *сас мóјега тáтка* íшл'е на н'íву.
1911. Мí смо бíл'е свé *сас мáтер* дóма.
1912. Ће ми дóђow *сэ[с] стричéве*, ми су у Попóвце.
1913. Свé тој што íма да се кúпи, мíслим штó се онóди, свé јá *сас јетрýу*. И мýж' ми, дéвер.
1914. Па óни се окúпу, и јá *сас јетрýу* дáам за дýшу.
1915. Отíдо сас њи, *сэз дéцу* дóма.
1916. Двé јетрве отíшле да кóпоў, а јá сэм отíшла *сэсэ девéра* и *с мýжжа* да денéмо стóг^к.
1917. Па дéвер *сэ[с] снáшу* [íде], девери́ца, младожéња íсто.
1918. Мí, на прíмер, нáј стáри попóви смо, а се презивáмо Јанићéвић, а никóи што нéмоў вéзе мóжда *сас попýје*, ће се презíвоў Попóвић.
1919. И óнда: „Ис ко́је мавáле си? Тýја ви је ку́ћа?” Ми немáмо вéзе *сас мавáле*.
1920. Јéн пýт сэм имáа мýку *с јéну мéчку*. Тóј сэм имáа с мéчку.
1921. И пóсл'е сэм имáа четíри дéцу *сас овýј жéну мóу*.

1922. Јеџа домаћин. *Сэз домаћина* ако имал'е дџца.
1923. Ја *сэ[с]* *жџену* сэм бија тџда.
1924. И кџдџ други мџ ги извадиле из реке, смо биле *сэс крџве*, бија мџ брџт да ми ўзе тџтка на сџње.
1925. И тўј бија џн *сэ[с]* *стџку*, држџџа стџку.
1926. Кџко бија *сэ[с]* *стџку*, чўма дџшла.
1927. Ѓна се удаде јџш у заедџнцу смо бил'е *сэз девџра*.
1928. Радџле смо *сэс свекрўву сирџту*.
1929. Мџ смо биле *сэс свекрўву, сэз девџра*, тџмо не водџле да видџмо тџј грџб^п дџ га закопџле.
1930. Смо биле *сэс свекрўву* тџмо у Јажинце.
1931. И пџсле кџт сэм се удаџа џвде, јџпе *сэз дџцу*, тџко смо радџле.
1932. Па *сэс мџтер* смо седџл'е, смо работџл'е.
1933. И смо се дџгле *сэз Дрџгу* да приносџмо камџње на онўј лџсу староврџмску.
1934. Бџш мџ кџт смо прџјле овўј кўћу, смо се дџгле *сэз Дрџгу* преко нџћ.
1935. [Тикве смо сејале] *сэс колџмбоћ*. Измешџно.
1936. А мџа мџти нџ га [кџјмак] топџла, него га држџла *сэс вџду*.
1937. *Сэ[с]* *свџ сџме* колџмбоћ и тџква [се сеје].
1938. Ё, пџсле га укисџлу кисџло мл'џко па *сэс онџј качџмак* – јџј качџмак и кисџло мл'џко.
1939. Дџђе свџкџр тџмо куд мџје, донџсе лџба, штџ трџба *с лџба*.
1940. У врџћу. Па-*сэ[с]*-*све-врџћу* гу мџџтни.
1941. Ё, кџд је гџтџо, изџђем тўј на прџг^к *сэ[с]* *свџ онўј тџпсџу*.
1942. Али по никџи дџца и пџсле носџле и кџд ишле јџш у шкџлу, *сэс пџпке*.
1943. Ёдоў и девојке *сэс плџтџво*.
1944. И џн кад улџне *сэс тџј дрџва*, џна свџ по кўће намџта онўј чџницу и шџћер на џџга.
1945. Није [да иду лазарке] *са звџна сџга*.
1946. Ёдеш сџсџ, *сэс тџј жџито*, идеш и бџцџш.
1947. Јер мџ *сэс нџше одџло* [смо отишле]. Немџло вџјно тџдт ништа.
1948. И метџле џгањ на ўста кџд ишле. Ако прџђе, џна ће дўне *сэс плџмен*.
1949. Тџко бџло обџчџј, стџр обџчџј – да идеш': ж'џнске да пџвоў, мушкџрци *сэ[с]* *звџна*.
1950. Тџт смо имџл'е, ис цркву узџмо сл'џке, тџј крстџнџше ги кџжу, и *сэз бџјрџце* идџмо свџ групџлно, кро[з] ж'џто газџмо да би се ж'џто родџло.
1951. По џџга трчи *сэс нџки стџп*.
1952. Помирџле се. Ѓјт *сэс пџсме* ги испратџле свџ.
1953. И ће ги испраћџмо *сэс пџсму*, сџс свџ.
1954. Ако си узџја, трџба да бџне *сэс никџј догџвор*.
1955. И тџко свџ *сэс мўке*.
1956. Лџдник га вџкџл'е. *Сэз дџске* џе.
1957. Па ж'џне кобџјаги, џл кџд не мџжеш да ги видиш кџко биле обџчџне, штџ имџле! Збџру – биле *сэз дугџчке кџсе*.
1958. Кџт сэм се удаџа, бџло *јџно кучџче сэс црџп* покрџјџно.
1959. Кџт смо ишле *трџло сэс џфџе*, брџле нџке врџье, сэз дџске прџјле.
1960. Ё, пџсле имџло грџбџни. На грџбен да се стџља. Грџбџни велџки *сэс рўчке*.
1961. Двџ одџљџнца [смо имџле], кўћа *сэс кџл* мџзџна.
1962. Тџмель искџпан и мџло подџнут, у тџј *тџмель сэс кџмень* [се стџј].
1963. Увџдов гу у кўћу, унџсе *судџве сэс вџду*.
1964. И *срп сџсџ цвџће* [носи].
1965. Кџт смо ишле *трџло сэс џфџе*, брџле нџке врџье, сэз дџске прџјле.
1966. Ёма тўја *крџвџти сэ[с]* *слџму* штџ спиџеш' посџбно.
1967. *Јџна тџва сэс џџриз* и *сэс јџну сўву рџбу* [се прџј].
1968. И сэм отџшла овџмо да ўзем *никџј лџнац сэ[с]* *сџр*.
1969. Кџ да видџм, нџну му јџбем, *мл'џцџјац сэс одџло овџј нџше*.
1970. И јџ, мџне ће ме промџну, ће ме обўчоў у пџлту бџлу, *кџлан сэз дџнџре*, тџј бџло срџбро, и под грџло срџбро, крџсџ [ће ми стџју].
1971. Тџт смо месџле от кукурўзно брџшњџ у *црџпўљу са сџч*.
1972. Тџј се спремџло. И *зџљџник сэс блџгџ кўпус*.
1973. И *кошўље* [носиле]. Ѓвде *сэс јџну крџгну*.
1974. Се стџви *вџнац* [испрџт кўће] *сэс рўже*, *сэ[с]* свџ.

1975. *Крвајче сас колач* се носило да се напи́ва та́мо у цркви.
 1976. Вика́ле да има враго́ви, ка́ко не́! Сви́ ги виђува́ле – те́ не́ки сас рого́ве, те́ не́ки тропáа, те́ не́ки би́ја на водени́цу, те́ на ба́грем, па на врбу́ по́ред водени́це.

сред

1977. Já сэм та́мо *сред^m село*.
 1978. Има́ла и јена-кол'и́ба *срет-но́л'е*.
 1979. *Насред гу́вно* има ди́рек је́дан.
 1980. Он от пúт има да ме врати́, одэ двóр, *средэ двóр*, он ги у́зе те́ј дрва́ да ги уне́се.
 1981. А има, *насред гу́вно* има, ди́рек је́дан.
 1982. Пред ве́чер, *насред^m село*, у Ули́цу голéму, та́ко гу ви́коу, се саку́пи це́ло село́.
 1983. Ђе гра́ду цркви *насред село*.

у

1984. Чени́ца би́ла у *бисáзе*.
 1985. Чи́ја водени́ца би́ла, ко́лко би́ле у *гру́пу*, то́лко мо́ра да поде́лу.
 1986. Ми́ што смо би́л'е го́ре у *село* – сви́ ти́ја.
 1987. А на́ прво́ би́ло Сэфце, овде у *Сирини́ће*. На́ј ста́ро село́ Сэфце.
 1988. Би́ле у те́ј фами́лије по два́с чла́на, два́с та́ко, има́ло до три́ес, петна́ес та́ко у *ку́ћу*.
 1989. Мавале́ овде има, у *Сэфце*: та́мо – Басари́на мавала́, Глинче́ва, Узунóва, Чукина́.
 1990. Та́ко има, во́ у *дои́њу мавалу́*.
 1991. У *водени́цу* има ко́ш да се сипу́је жи́то.
 1992. У *ку́ћу*, по́што је студéно, Бóжић, у *ку́ћу* се́димо и крос про́зор кэд види́мо да има мло́го цивца́ри, врапчи́ћи.
 1993. У *село* има да ко́сиш', па има да сéјеш', кукуру́з^c да ко́паш'.
 1994. Сэ́га има у *Ви́чу*, ка́ко ка́жов у́рни, ја не мо́гу бо́ш да знéм, па има до тридéсет ку́ће.
 1995. Има́мо ми́ та́мо у *Ви́чу* каме́ње, па има онéј разне те́ј тра́фке.
 1996. Има л'и што́ у *село́*?
 1997. И столи́це што има, свé ги сакри́жоу у *ку́ћу*.
 1998. „А, па за́р има јаго́де у *плани́ну*?”
 1999. Ко́лко има човéка у *ку́ћу*, за свé.
 2000. И ко́ј има мла́ди у *ку́ћу*.
 2001. Сéг^k ста́ри ви́коу у *телеви́зор* има каланцурке.
 2002. И éве, ја сэм би́ла – можда-има́ петна́ес годи́не сигурно, у *Света-Мари́у* – јо́ш чу́ам во́ду.
 2003. Има го́ре и Лазине́ у *Црни́ врр*.
 2004. А́л има две зрне́ти у *она́ј та́њир*, а́л не́ма ни́шта.
 2005. На вери́гу у *котло́ве* да се згри́је во́да па да покиснеш' э́ то́ј те́ше што́ имаш.
 2006. É, ви́ко да је́ до́бро кэд има ласта́јца у *ку́ћу*.
 2007. Ко́ј има пра́и ку́ћу, ко́ј не́ма – се́ди у *по́јену со́бу*.
 2008. О́вде има три́, чети́ри водени́це у *наше́ село*.
 2009. Кэд је зима́, у *шта́лу* се држу́ оўце.
 2010. По́сле имаш' – от кисéло млéко изму́тиш', изму́тиш' у *дру́гу шо́љу*, и сипеш' у то́ј млéко.
 2011. А има и та́кви – у́оће це́у дéн да се́ди у *кафа́ну*.
 2012. А има лóуди у *сва́ко село́* ко́ј пи́је, ко́ј не́.
 2013. Мла́да има крчажи́ће у *ру́ке* и и́дов на че́шму за во́ду.
 2014. É, ондак^x, мланéсте, кэд има мла́да у *ку́ћу*: „Два́ се мла́да гледа́ју.”
 2015. Во́ду кeт пéреш', ску́ваш' на вери́гу у *двори́ште* има напраéно кори́то.
 2016. Мрчó-лаз. Лазé му до́ђе да је опко́љeно сe[s] шóму. Има го́ре и Лазине́ у *Црни́ врр*.
 2017. У *Сэфце* не́е. Не́е у *Сэфце*.
 2018. У *село*, на́ прво́, у про́лећ и́доу да се трéбици њи́ве.
 2019. Ги очисти́мо па ги испéчемо у *тепси́у*.
 2020. А и смо ги вари́ле у *тенцéру*.
 2021. Па овде, у *во́ј наше́ село*, ми прича́ле ста́ри, има́ло мло́го ни́где го́ре, на Крc де се ви́ка.
 2022. Рачуна́ле ка шeс неде́ље да се́ди у *топи́ло*, те́ј ручи́це.
 2023. И при́ђо па га ми́јо, пéро га у *во́ду*.
 2024. Али сэм виде́ла у *мавалу́*.
 2025. Са́мо што је, кeт ће пренóћи у *те́ј темéље*, а́л ће би́не пу́но свé, те́ј шиши́ћи во́да.
 2026. И у *ту́ј со́бу* се спáло.
 2027. У *јену со́бу* га пуштíмо и он ту́ј кро́и.

2028. Исéчоў у *планіне* дрва и напраіш, излўбов, излўбов.
2029. И у *тój коріто* дэцу смо бања́ле.
2030. А тój імáло óвде, у *нашу мавáлу*, јено-дэ́те.
2031. У *крóшњу* у *вўну* па на сréде, тój ги бiло кў́на, у óгањ, огњiште – óно гóре, над óгањ.
2032. И у *тај óцак* се клáа óгањ, и та́ дiм iшо у óцак а гóре се наредiле дрва, мáтке се заковáле у грéде.
2033. И óно сéди тój у *ка никој-чáнак*, да рéкнем.
2034. У *чáнак* се размр́ли, ту́ и сóл се помéша сэс њéга.
2035. У *крту* га цéду.
2036. А и у *кўћу* де је рођéна, ту́а óцу, матéре, браћа́ма, свéм давáла óна дарóве.
2037. Па у *јéно коритéнце* мицóо от плéк.
2038. И тój га завiјоў у *мушко сéтре*, што вика́мо мi óвде.
2039. У *сéтре* га завiјоў и га ту́ру на столицу сэс трi кра́ка.
2040. Тó. У *јéно крпче* замóтáно. Тój у *колéнку*.
2041. И óн рéкне: „Дóбро вéчер у *кўћу*! Дóшла ни нóва годiна.”
2042. Али у *óцак* смо клáле.
2043. Дé живу у *појáту*.
2044. Нiшта нi у *кўћу* – на прiмерр – крéвет да распрáиш.
2045. И сáмо рáсте ту́а. А тáмо у *нóток*, тáмо коцá далéко от сéло, имáло јéно тáкво дрво.
2046. И тáко ће лéгноў у *туј цркву* да спи́жоў.
2047. У *óгэњ* греáла се црепў́ла.
2048. У *сiто* изнéсе iе свекр́ва чени́цу, бомбóне, карамéле.
2049. У *двóр* пла́чо на сáндак.
2050. У *свáку кўћу* iшле, iдоў по двóру, и сэс мéтле кропи́ле, сэс вóду залива́ле.
2051. Додóлице покрóпу и у *цркву* кiша да вр́не.
2052. И кэт се потóпи, га оперéмо у *рэку* понóво.
2053. Па смо седéле у *итáлу*, брé, сiнко!
2054. И óна га бацiла у *мóје м'эсто*.
2055. Ако се мéшаш у *стрáнку*, не дáаш тi.
2056. Пóсле се извáди, се оперé у *р'эку*, па се ошўши.
2057. А ни јенóга... А у *шўму* дé да га утéпаш?!
2058. Пóсле га стрелáле јенóга тáмо у *Стрéцку*.
2059. И смр́зло гу у *планiну*, вiка.
2060. Па издрóбу у *никој тáњир* и мáло трiце, сóл.
2061. И óна кáко бiла у *ћўше* кокóшкa, онáј мáчка озгóра.
2062. Нé сэм јá, али у *сéло* имáло што имáле велiке фамилíе.
2063. И јá док сам бiла у *рóда* мláда.
2064. Кэт сэм бiла у *рóда*, сэм имáла, óсам годiне.
2065. Али мi смо поштовáни бiле и у *рóда*.
2066. Мўчно сэм бiла и у *рóда*.
2067. У *рóда* смо имáле чéле.
2068. У *рóда* смо живéле од зéмње, земњорáдници.
2069. А у *рóда* смо бiле трiес дўше.
2070. Тáј леба у *рóда*.
2071. А мi закљўчи кўћу, јóш у *рóда* сэм бiла, закљўчи кўћу па бегáмо увéчер.
2072. И тáко да идéмо, па дé ни одрéду тiја што су у *Срéцку*.
2073. Јá сэм óвде у *Јажiнце*, свé опљачкáно кўће.
2074. Нé! Јén óвде у *Јажiнце* што ни бiја пó глáвни, смо вика́ле кмéт, óн бiја пiсмен:
2075. Једiно у *сéло* сéмо мój мўж кáж'е: „Јá њiву ће продáдем, а дéцу ће школу́јéмо, Стóжо.“
2076. У *нашу фамилiу*, у *Борзáне*, имáле нé-знам кóлко кўће.
2077. И óвде, и у *Прiзрен*.
2078. Али јéдан што коси́а у *нашу кўћу*, ливáде коси́а.
2079. И óн млéа у *водени́цу*.
2080. Тój се врiло у *пéпоў*, у *цéћэ*.
2081. У *цéћ* се побáри, се врiе. И óно омéкне.
2082. Чувáмо га у *лóнац*. Лóнац сéге.
2083. Па тój смо турáле мi у *бўчку* и кáјмак.

2084. Па у *Врбеици*у сэм била.
2085. У *авијатику* сэм бија ја.
2086. Нэ сэм бија у *ави'он*, авијатичка пешадија.
2087. У *Јужни Брџ* смо седэле туж јено-два, три дџна.
2088. Масло се мути у *бучку*. Тџ што се удара је буцало. И сџс тџ га измутиш.
2089. Тџ што остџне кџт се измути у *бучку*, тџ[j] муџеница.
2090. Треб-да-га-држиш у *воду лџдну*.
2091. И да се сретнџмо у *шуму*.
2092. Него у *санџце* [се држало], куфџри смо ги викале, али о[д] дрво напраљени, прџсти.
2093. Али нџ се месило ка сџг у *шџрет*, него у *џмак*.
2094. Рџђен сэм педџсет и четвџрте годџне џђе у *Берџце*.
2095. И џн погџну у *Стрџцку*, се ми сви би биле стрџљани. Сви.
2096. Бџш у *моу мавџлу* се десило.
2097. Ако нџмаш у *бџичу* нџшто, цабе ти је.
2098. У *Готовишу*, Вицке, па на Светога-Спџса турођ.
2099. Тамо сэм била, у *туж цркву*, жими-ти.
2100. Нами што ни причџле, прџви што ни умрџа у *крџвет* нами, бија дџда наш, што умрџа от свој смрт.
2101. И млџго наџпако ги ишло у *туж куђу*.
2102. Пџнапре ни причџле у *туж куђу* ка да била голџма куђа, па да се растурџла, да нестџла начџсто.
2103. Пне биле у *сандџце*. У сандџце.
2104. Кџт се дџне у *дџр* па да гу застанџш.
2105. Тамо се нџси, штџ се рџди сџга у *грџбишта*, свџдба нџ му је рџвна.
2106. У *шуму* сечџмо шумку.
2107. Рабџта у *фабџрку*.
2108. У *фабџрке* џнџ склопџје делџе.
2109. А џвај по млџт^л рџдија у *предуџџе*.
2110. У *куђу* џна цџне лџба.
2111. У *ситџ* чџница, па мџта.
2112. И у *куђу* је даду да премџша мџнцу.
2113. И џно сџди тужка, у *туж воду*.
2114. Рџдена у *Пџпџфце*.
2115. У *Пџпџфце* млџго смо биле, триес дџше смо биле.
2116. Тај по млџд, кобајџги, што сџс мџне да бџне, џн је у *Словџиу*.
2117. У *куђу* сџди, срамџј-се.
2118. И иџрођ, у *вџтњик* иџрођ вамо.
2119. У *цркву* смо крџтиле дџцу.
2120. Рџдџна сэм тридесџто. У *Готовишу*.
2121. У *Драјкџфце* порџсла џна.
2122. Па џе вршимо, у *дџр* вршимо.
2123. У *Сџфце*, у *Врбеици*у, тџлке ги виџођ.
2124. Кџт сэм се удџла ја, у *туж собу*.
2125. Скувам у *шџрпу* по мџлу, увџчер.
2126. Лџпо обџчџне у *нџшње* тџј наше.
2127. А у *руке* те^л стапџве џџне, те^л сабље о[д] дрво напраџне.
2128. Али била у *тџј Свето-Врџче* и у *туж цркву Летницу*.
2129. Ёвек имџло у *водџнице* врагџви.
2130. Тџј се чџло чџк у *сџло*, виџа, озџл се чџло ис тџј пџље дџ ти збџрим за тџј.
2131. Бија у *дџр*.
2132. Биле смо дџле у *Лужџне*.
2133. Смо узимџл'е гџре у *Сџфце*.
2134. Тџд мџсиш' у *џну кџцу* и с рџке га измџш'аш', измџш'аш' дџбро.
2135. Тџт се пџкло, нџ у *тепџју*.
2136. У *воду* се кџсне мџло.
2137. У *дворџште* напрају јџно вел'џко гџвно.
2138. Како да не! У *наишу џџву* дџл'е, испџд наше куђе јџну јабуку и јџн џра ис корџна га избаџија.
2139. Смо мл'џл'е свџ у *водџицу*.
2140. Се искџсне дџбро, па га узџмо па га оперџмо свџ у *рџку*, тџј ручџце.

2141. Само тај коа кúва, седи дол'е у ку́ну.
2142. У ку́не доле зéвња!
2143. У тај ма́с, с њéга смо пра́л'е качамак о[д] тај ма́с.
2144. Па се опе́ре, у врúћу во́ду се опе́ре, се осуш'и на слúнце.
2145. Па га замóга лéк у вúне.
2146. Кэд је врúћо па у не́ки ла́да вржо́у.
2147. У а́р се држу. У поја́те та́ко.
2148. И кэт се вр́ти у ону́ маш'ину да би пада́а ме́дэ.
2149. У Уроше́вац била бóрба, јéс, и óнда не отерил'е у При́зрен.
2150. Ёв, како не́, жити-ја́! Кра́л'е ни, и у се́ло ни кра́л'е л'уди.
2151. Кэд врúжо́у, преврúжо́у у ка́цу.
2152. Те́ у Шуши́не б'ёдни кра́ј је то́ј.
2153. Учýла у Приштíну.
2154. Нај ви́ше у Македонíју та́мо, ва́мо [биле]. Нај ви́ше у Ско́плé.
2155. У Ско́пл'е јéн пут прóсту рабóту сэм работáа, сэм мешáа бетóн.
2156. Не убýл'е у на́ше се́ло никóга.
2157. Ја му ви́кам: „Нема туж!“ И у по́друм две собе има́ље.
2158. Ако ймо́у да врши́в у авл'у́, ће врши́в у авл'у́.
2159. Ако не́, нигде ва́н, у л'ивáду нигде е́л'и ди-је чýсто ме́сто оврши́.
2160. У богобра́ду има́ла пчени́ца, и срп, и цве́ће.
2161. У онéј кожýсе па се умрл'а по л'и́це.
2162. Óвде ће спи́емо у кол'и́бе.
2163. Би́ја ма́ло зарóбен у Ско́плé, ма́ло у Уроше́вац.
2164. Смо имáл'е у Дóвњу Битíњу две л'ивáде, смо прода́л'е тра́ву, не зéвњу, тра́ву смо да́л'е, те мајсто́ри да ни напра́ви́в ку́ћу.
2165. Óна се уда́де јóш у заедíницу смо бýл'е сэз девéра.
2166. У двóр се бел'éу.
2167. У качи́че на пól ка́цу, пúну сэм бра́ла ја́ја.
2168. Смо гу чувáл'е де́ смо могáл'е – јéну унóтра, јéну у стóг.
2169. Бýло у во́ду, бóгме, две неде́л'е.
2170. Кэд у качи́че, га подгревувáл'е – во́да врúће, и ме́шо́у.
2171. А сáге у лóнце – погрéмо лóнце.
2172. Се сýши у ла́дник.
2173. Га оста́и́в у ма́кче.
2174. Га изми́жо́у онóј сирíште л'éпо по тои́цке груменчи́ће, га изми́жо́у же́не, па га покýсно у врúћу во́ду.
2175. А у дру́гу со́бу, та́мо пи́жо́у, једо́у што да́а Бóг^к.
2176. У Бýрник ги на́шо дол'е.
2177. У ку́ћу бéњак увéчер дома́ћин истрúпа.
2178. У зéмњу ми је свé. Ла́дно је.
2179. У ку́ћу, жими-ти́. У ку́ћу даде́мо.
2180. И у цр́кву по́жо́у.
2181. Не́ смо се зна́ле у се́ло ни́кој никóга.
2182. А ће пúцо́у у ба́ичу, па ће ви́ко́у:
2183. „У на́иу ба́ичу трк, а у дру́гу кр́к!“
2184. А та́мо биле нигде у ту́ј не́ку плани́ну, та́ј цр́ква, па гу растури́ле Тúrци.
2185. У бр́до бýло по те́шко да се у́оре.
2186. Се кр́сти у цр́кву.
2187. Ме́те у а́р.
2188. Двáес девéте сэм родéна, óўде у Дра́жко́фце.
2189. У ку́ћу свí смо имáл'е свáк сво́ј пóсо.
2190. У ту́ј со́бу има́ло те́ј на́ћви што седéло бра́шн'о.
2191. У благота́рче смо чувáл'е благо́ту.
2192. У ку́ћу почи́сти што трéба.
2193. У водени́цу ка́мењ ме́ље.
2194. Óни оти́шл'е, ја́ сэм оста́ја у Уроше́вац.
2195. Гу́вно има́ло, ете-ту́ј у двóр.

2196. Смо мл'ел'е у воденицу.
2197. И нашла јелѣна што скапаа у *цркву*.
2198. А тамо сѣм имала чѣшму. У *мавалу*, јѣс.
2199. Имаа нѣкој, сѣди бадијава, па не дава воденицу другому, него сѣди у *воденицу* и мѣље, кој оће да му однесе.
2200. Од вуне ткајене, дугачке, па ги преклопимо, па у тој, у *колѣнку*.
2201. Над огањ да сѣди у *крѣшњу*, у *вуну*.
2202. Сирѣње праи туј, у *бачѣњу*.
2203. А теј дрва што су дељане ги провучоу туја у *теј шупљину*.
2204. Огањ имало у *џиак* напре, у *зидѣ*.
2205. Се свари млѣко у *тенѣру*. У јѣну, у другу.
2206. И тај мртавац, он пође по тој и, вѣка, удави се у *воду*. И нестане.
2207. А кѣт сѣм била куд моје сѣсре тамо у *Војводицу*, снаша и сѣто мѣтне преко куће.
2208. Сѣм била да радим цѣу дѣн у *планину*.
2209. О, па овде ни било нами гувно у *дворѣ*.
2210. Ё, после слама тамо у *плѣвњу* ишла. Јѣс.
2211. Више смо дожњеле и узвучемо по три корењѣта да је у *јѣно сѣме*, по три што никне, тој смо збирале и богобраду нажитимо сѣс цвѣће.
2212. Како је време – ако је по топло по мало сѣди у *топило*, ако је по ладно по више.
2213. И сѣм дошла по пути и сѣм га родила у *кукуруѣз* гѣре.
2214. Две године сѣм служиѣа... У *Скѣпле*.
2215. Грѣда нека одлетѣла тамо у *брдо* де су грѣбла.
2216. Смо биле ми оуде код Урошеѣца. У *Догѣње*.
2217. А Стѣван бија у *Бугѣрску*, га отериле.
2218. Имала свѣрка у *сѣло*. Свирачи. Па изађо.
2219. А за жѣнско дѣте, кѣд је у *колѣнку*, вѣка:
2220. У *нашу фамилију*, у Борзѣне, имале не-знам колко куће.
2221. У *радиѣон* и телевизор.
2222. Причале наши да имале девет попа, и о[д] теј дѣвет попа, ѣсам остале оуде у *Шаркѣе*.
2223. То[ј] је нај лепа кућа оуде, у *Жипу* целу. Али, далеко било, нема да је пуна кућа. Нема децу. Свак праи кућу да му бине пуна.
2224. Монопѣл де бија у *Тѣто*. Бацо.
2225. И свѣ је поѣш и попрскѣш с воду отуд, одовуд. Да не прскаш у *стрѣдину*, тѣке от стране да је прскаш.
2226. Ми постѣри, дѣца, јѣн не би оста у *нашу кућу*.
2227. Ми смо биле дваес члана у *кућу* кѣт сѣм се удала ја.
2228. Радиле смо брат и ја у *Обѣлић* на електрану.
2229. Ми смо се поделиле, свађу у *кућу* не смо имале.
2230. Верѣватно било тој врапче никѣе што у *наш крај* до тѣд^т не се видуало и рачунале ка да га Бѣг или неки свѣтац пратија туја.
2231. И сѣга ће се граби кој ће да нађе паре у *бараницу*.
2232. Мѣсец дѣна сѣдија, и у *војску*.
2233. Две снаше ми су, ѣне раду у *амбуланту* у *Штрѣце*.
2234. Ако мѣсли да ги зѣве сѣ[с] здравѣцу, ако не, па у *три куће*.
2235. Да се дѣне рано ујутру, да накладе ѣгѣњ у *џиак*, помѣте кућу, донесе воду.
2236. Дѣте у *колѣнку* седѣло.
2237. Ми смо биле дваес и сѣдом рѣба у *кућу* кѣт сѣм ја била девѣјче.
2238. А маѣи ми се родила у *Штрѣце*.
2239. Те ѣѣн у *војску* бија две године, ја свѣ сѣм сејала, и колѣмбоћ и чѣницу.
2240. И тамо остајмо мало жѣто у *њѣву* недожњѣто.
2241. И сѣди по мѣсец дѣна у *туј воду*.
2242. Вадѣмо ис тој топило, па у *рѣку* га перѣмо.
2243. А овајѣ леба у *црепуљу* се месѣѣа.
2244. Имале тија ка мајстѣри, бѣш овде у *нашу мавалу*.
2245. Тѣсто, у *тај ваган* га замѣси тѣсто, па после вамо на стѣл га тури.
2246. Грѣј воду у *котлѣве*.
2247. Па корѣто јѣно у *дворѣште*.

2248. Па процѣдим онуј чѳрбу лѣпо у *другу шѣрпу*.
2249. Тѣмель искѳпан и мѣло подѣнут, у *тај тѣмель сѣс кѣмењ*.
2250. Драга бѣја ал у *вѳјску*, ал на пѳсо.
2251. Смо ѣшл'е у шкѳлу у *Готовушу*.
2252. Кѳ[j] је мѣрак да кѳпи за зрѣвље, кѳпи у *цркву*.
2253. Пѳсле кѣт почѣле шпорѣте, па у *шпѳрет*.
2254. Сѣбор у *Битѣњу*, тај цркѣва што је.
2255. Напраи га мајстор, и праи га у *жљѣб свѣ да би ѣшла вѳда*.
2256. Трѣс чѳвѣка бѣле у *туј кућу*.
2257. Па идѣмо да берѣмо пѣпрѣћ, у *шѳму* берѣмо пѣпрѣћ па да ги проснѣмо да не би се кѣљале стѳка.
2258. А мѳжи јѣл'е посѣбно у *одају*.
2259. Ё, пѳсл'е онај мѣс га истѳпиш' и у *тепсѣче*.
2260. Домѣхин спѣје у *бачѣњу*, а стѳка ги је око бачѣње тѳјка.
2261. Краве сѣду стѣлно у *штѣлу*. Свиње у *кѳчѣне*.
2262. Кѣко да нѣ! Се искѣчи кокѳшка у *ѣр*.
2263. Чѣле се чувѣле у *трѣмке*.
2264. Дѣсет дѣна сѣди у *сѳл*.
2265. Посејѣа ѳвас у *наѣи крај*, у *Вѣчу*.
2266. Сл'ѣве у *каѳу* сѣду.
2267. Ал'и пѳсл'е дѳђе секретѣр наш што бѣја у *предузѣће*.
2268. А ѳна, сл'ѣка, висѳко бѣла, у *кѳдник*, знѳш.
2269. Јер сѣн ми бѣја у *Немѣчку* па имѣја стѣври дѳста.
2270. Ако ѣмоѳ да вршиѣ у *авл'ѳу*, ѣе вршиѣ у *авл'ѳу*.
2271. Па исѣче бѣњак у *сѳје мѣсто*, нѣ у туђѳ да крадѣш.
2272. Пѳп трѣба да га крши – ѣл'и у *цркву*, ѣл'и дѳђе на кућу.
2273. Сѣс лѳпѣту смо метѣл'е у *дѳвор*.
2274. Влачѣра имѣло у *Штрѣце*.
2275. Онај кѣјмак уздрѣл' и дѳбро па смо мутѣл'е у *бѳчку*.
2276. Никѳи вѣко ѳрда, мѣ у *Шушиће* проѣара.
2277. А па, јѣз де! Да застѣне стѳка у *пасѣште*, нѣ могѣло, рѣтко, да се нађе.
2278. Па трѣнас, четрѣнас дѣна бѣле загубѣни у *Гостивѣрску планину*.
2279. Ће ми дѳђѳв сѣ[s] стрѣчѣве, ми су у *Пѳпѳѳце*.
2280. Кѣд је врѣме убѣо, у *дѳвр*.
2281. Изл'ѣноѳ на ул'ѣцу, двѳјца у *сѣло* што су.
2282. Кѣт спрѣмаш мѳло, се кѣже: „Што спрѣмаш ка да ѣмаш косѣче у *л'ивѣду*”.
2283. Тѣко сѣм чѳја от стѣре лѳде. Јѳш се зѳве, кѣже, у *Мѣчѣѣво тѣмо*, Карађѳрђѣтово гѳвно.
2284. Па ѣе дѳђѳѳ у дрѳгу цркѣву, у *Сѣтога Јѳѣна*.
2285. Радѣле смо брѣт и јѣ у *Обѣлић* на електрѣну.
2286. У *Сѣти-Никѳлу*, тѣмо дѣ је у *Штрѣце*.
2287. А и ѳѳтац ми је тѳј у *Готовушу*, и ѳѳн.
2288. Кѣд је круѳац, кѳ[j] је прѣви рѳден да се прокотрѣла мѣло у *круѳац* и да ѳзе јѣно зрѣнце да појѣде.
2289. Праѣле и кршчѣће никѳѣ у *дѳвр*.
2290. Тѣт смо месѣле от кукурѳзно брѣшњѳ у *црепѳљу* са сѣч.
2291. Дрѣва имѣло у *планину* тѳјка.
2292. Кокѳшке у *кокошѣрник*.
2293. Јѣ сѣм имѣја кѣзан у *дѳвр* свѳј.
2294. И седѣл'е снопѳѳи и у *њѣву* и кѳј могѣа нѳси одмѣ.
2295. Сирѣл'е л'ѳди, сирѣле гѳре у *бачѣњу*, мѳзл'е.
2296. Напре смо влачѣле вѳну кут Шиптѣре у *Брѳт*^ѳ.
2297. Ё, тај гѣзда бѣја Горњѳсѣлац, тѣко у *кујну* смо радѣле.
2298. Немѣмо вѳду. Вѳда сѣмо трѣ чѣшме у *сѣло* ни бѣле.
2299. Бѣле у тѣј фѣмѣлѣје по двѣс члѣна, двѣс тѣко, имѣло до трѣс, петнѣс тѣко у *кућу*.
2300. А јѣ: „Нѣ, брѣ! Нѣго ѳпѣнке ми се исѣпѣле па ми је срамѳта у *прѣви рѣд*. Не мѳгу да пѣвам!“.
2301. „Ће дѳѣш, Стѳјѳ – кѣже – за јѣну бѣбѣцу се тражи, а јѣ сѣм препѳрѳчија, немѣмо у *сѣло* тѣко дѳбру дрѳгу, нѣго тѣбе.
2302. Па слѳшѣа сѣм, вѣка, јѣну гѳдину умрѣле двѣ-трѣнас дѳше у *Шаркѳће*.

2303. За Видоўдэн знэм да берэмо вид-віду. У ченіцу расте.
2304. Донесеш доле па да га вгшиш у *гивно*.
2305. За Василицу се праі фліја. Тај фліја се праі у оцэк. Узвріјеш воду па лёпо замешаш у *лонче*, стаіш солче, брашно.
2306. И – затвори баба млеко у *оней чанаце*.
2307. И они га погодиле – јен метак оведе овако преко главе му прошо, јен оведе у *рамено*.
2308. И после Божић треба да га изедем ја сабајле код волое, у *јасле*.
2309. Две снаше ми су, оне раду у *амбуланту* у *Штрпце*.
2310. И кад је готово, седи неделу, две, кад је готово извадиш теј ручице па ги испереш лёпо у *реку*.
2311. Кравајче сас колач се носило да се напива тамо у *цркву*.
2312. Па вај, црква Свети-Димитрија, била горе у *планину*.
2313. А кад завршимо жетву, наберемо цвеће у *баишчу* – босиљакө.
2314. Свакому да се прво здравље даде, божи дөн, па све што се мучимо све да имамо у *кућу*, да достаримо добро.
2315. Пред вечер, на сред^т село, у *улицу голему*, тако гу викоў, се сакупи цело село.
2316. Пшеница у *бисаге* и – па увати у шаку и мѣтај с руку.
2317. Токму напрају, волөе упрөгну у *токму*.
2318. Гра се вари: ете, туриш у *и'ерпу*, опереш' га л'ёпо у *студёну воду*.
2319. А и смо бацал'е ил'и овас, ил'и што било од врата па унутра у *кућу*.
2320. Ти можда, Вүле га знэш, Дөке што ради у *амбуланту*.
2321. На соўру биле у Жажинце, било тој у *јено село*, знаш Жажинце ти.
2322. Из Берөјце. Рөђен сөм педөсет и четврте године оўде у *Берөјце*.
2323. Два бокала воду у *кућу*.
2324. Мешаља месила лебөве у *црепуљу*, *сачө*.
2325. Да опереш све на руке па да носиш све у р'ёку! Оо, да переш! У *р'ёку*.
2326. У крошњу у вуну па на среде, тој ги било кућа, у *огањ*, огњиште – оно горе, над огањ.
2327. Прскале ги сас воду от сране жөне кад ги виду оне де йдо, а от сране жөне у *котличйе* воду.
2328. И она мѣта јабуку после, кэт се врати од воде мѣта јабуку у *дворр*.
2329. Ваља више да се тури мртвак у сандак, кэт се скупу ж'өне у *двор*, плачо на њөга.
2330. А моју мајку кад имала тринаес године ал дванаес, имале бачөњу у *Сөфце*, тој над Жажинце.
2331. Имале куће оведе, дөда ни причаа, што биле голөме млого. Али да нестале. Понапре имале по триес, четөрес чоёка у *јену кућу*. И уништила се, далөко било, цөла кућа.
2332. И ондак мене ми било страмота. А омесила јена-стрина лөба штөм коликви у *црепуљу*. Коломбөђан. И ајде, өе доручкујөмо.
2333. А Јакөва не тако. Дару не. А Чөда сөмо у *көнац* што остаја.
2334. И тој јаје седи ми од годину на годину у *ветрину* ми седи, у чашу...
2335. Радмила чөтири године, а Даги ми имаа – у *колөпку*.
2336. „Снашо, тебе ти је нај мала сөба, вика, ако 'өћеш ја өе ти дам мөу сөбу тебе, а ја өе седим у *вөшу сөбу*.”
2337. По шүме све трафке и то дөте га окупаш у *туј вөду*.
2338. Кө[д] дөђе никој гөс, сраман мўж', они тамо сөду куд мўж'ө, у *туј одају*.
2339. И тако се прал'ө ствари у *корито*, у *корито* у *дворйште*.
2340. Ја ка йспод^т сөло, па низ јөн пөток, па пре[з] шүму – туј у *Буринци*, па през Берөјце сөм дөша у Штрпце.
2341. Мешаља месила лебөве у *црепуљу*, *сачө*.
2342. Кэт се искөпа темель, лүди закөльоў јэгөе у *тај темель*.
2343. Тури стөжар у средину, па се туриў чөтири сөве да држо она^ј стөжар, да га држо, учүкан у *зөвњу*, па туј туриў оздөла, нико^ј тури граңке, нико^ј тури платине да не скапуө сөно.
2344. У *дрүзу сөбу* смо прајле. И посөду, дөца, сви, стари сви.
2345. Док се не закөпа мртөв чөвек, док се не закөпа не трөба ни мачка, ни куче, ни кокөшка, ништа да не приөе туја де је он, у *туј зграду*.
2346. Понапре свөкрва ми причала, кад не знале да чүво тај дөн, светөга Илиўу, вика, дө затөкне оўцу – у *насиште*, у *насиште* өе гу упали грөм.
2347. И тој јаје седи ми од годину на годину у *ветрину* ми седи, у *чашу*.
2348. А понапре снашка се дине прет слүнце па йде у њиву, још слүнце не огреало у *њиву* да жњиөе.
2349. И после кад накладеш' 'өгањ у *оцак*, туриш' црепуљу док се усйја.
2350. Јөдва сөм чөкаа, сирөма, сөл преко дөн, око плөдне – бөж дөма да не заөе слүнце у *Лөөнац*.

2351. И цигаре. Ка цигаре ги сијало у *зубе*.
2352. Муж ми се држаа сас њи, у *задругу* радија па друштво му било.
2353. А снава моа за брата што је, она имала мало дете у *љуљашку*, смо гу викале колепка, повила гу. Она се уврзала, а у *колепку* дете, а ја леба носим.
2354. Пошто биле у *Качаник*, па ги отериле у Бугарску.
2355. У *воду* смо. Купале смо децу. За зравље. Траву да расту. Врбу, коприву.
2356. Бија сэм у *Призрен*, прво не отерил'е у Призрен.
2357. Тамо у *Раућину* ујутру се разданија и га пуштиле дома да иде.
2358. Нами што ни причале, први што ни умрја у *кревет* нами, бија деда наш, што умрја от свој смрт.
2359. Како бија у *први свецки рат*, како седја о[д] дванаесте године до осомнаесте.
2360. Ми док смо биле у *заедницу*, тој било обавезно по две јарџти закољемо.
2361. Ја сэм бија у *војску* одма, у партизане сэм отишо одма.
2362. За војника кој имаа у *војску*:
2363. Те њон у *војску* бија две године, ја све сэм сејала, и колomboћ и ченицу.
2364. Па после тамо кад било вој за партизане борба, он све у *туј борбу* тамо бија.
2365. Свешто било у *војску*, ка војник!
2366. Он бија у Немачку у *заробљеништво*, тамо се школуваа.
2367. Тамо бија заробен шес месеца у *робију*.
2368. А напре смо му турале крпу озгора, па камењчиће мало у *р'џку* саберџмо па оперџмо лепо.
2369. Нацрпџмо воду у *р'џку*.
2370. Коре от смреке, трешње. И пред вџче све се изађе у *рџку* доле.
2371. Тэд имало да изнесеш у *двор*, па тањири што имало, ложнице.
2372. Идо људи код њу у *село*.
2373. Али ја опанке, а ме стајле у *први рџд*.
2374. Ројевии долазиле у *туј трмку* што диноу тамо.
2375. И паре старе турале у *темель* кэт се почне кућа.
2376. Никое остаимо у *бачен* у кут свекрве да седии, а теј по мицке сас нас. Тако било. Јес.
2377. Ја сэм гу турија у *кревет* да ми бине по бл'изу, знэш.
2378. Тураш ги у *казан* сл'иве.
2379. Пџсл'е кэт сэм ишо у *школу*, пџсле сэм чуваа говџда.
2380. И лупаш, лупаш, овако држиш, у *туј рупу* лупаш, па подинеш сас овуж руку, истрџсеш онај пџздџр.
2381. Па тако све шарџно. И обџсимо у *цркву* за њџ.
2382. У *џмак* се стаи бањак.
2383. И у *корито* одозгор воду пуштиш, и у теј перја удри вода и камењ се покрџће.
2384. А онџ – напраимо брџзде у *јџну њиву*, на пример, има пџт брџзде овако, ка предџле се напраиу.
2385. У *топило* нарџду, нарџду, нарџду.
2386. А чувоу се: кој може носи одма у *појату*.
2387. У *појату* џси, тура.
2388. Не си чекаа да донџсе у *предавницу* па да купиш!
2389. А сџге – чекај ако донџсе у *предавницу*, ако не – њџма. Њџма да се јџде.
2390. Исипи га у *корито*, он се стџгне.
2391. Се увџде у *брдо*, у нити, па се поврџе јџпе на вратило.
2392. Доводиле они у *Штрпце*, узимале вуну. А напре ишле у Призрен, носиле чик да се влачи.
2393. Тури у *лонац*, покисни мџсо, џми лепо.
2394. И турим у *црепуље*. Црепуље напре.
2395. Кэт се скупи, тури у *џак*, истискај, испристискај лепо.
2396. Па јџпе у *врџлу воду*. Али овџ[j] је шушџно сирџње. Ти кажужем.
2397. И тури у *лонац*. У *кацу* напре, напре била каца.
2398. И сипоу у *сирџње*.
2399. Јџмпут и јџш јџмпут се тура, да рџкнем, у *никој-тџс*. И пџсле, тај кајмак у *бучку* тури, попџри бучку па тури у *бучку* воду и кајмак па сџз буцџло мути.
2400. И оно пџсле, исипи га у *никоу тенџџру*.
2401. Иде у *пџље* да кџпа, да жњџје, да бере сџно.
2402. Однџсе се у *цркву* да се мирџше.
2403. У *цркву* се носило.
2404. И отиноу у *сливџрник* дџ имоу сливе, јабуке.

2405. Се издрóби у *трице*.
2406. У *крóшњу* ги турале.
2407. На Мúшке се íде у *цркву*, мушкáрци íдоў.
2408. А на Жёнске, па жёнске íдоў у *црркву*.
2409. У *цркву* нóсу кóј што óће да однёсе – да попи́юў раки́ју.
2410. Док нё́е тóрен у *грóбэ*.
2411. И ако нё́е, óни гу пра́ноў у *Куманóо*, кобаја́ги.
2412. „Íди у *Куманóо*. Кúма ће б́инеш, тóј ће б́инеш, овóј ће б́инеш.”
2413. Кэд ги туру у *сáндак*, нéма више плачéње.
2414. Смо ушивáле у *пóвој*: о[д] дет́ета пúпче, л́ешник – и[з] шúме узéмо тóј па изврт́имо, ста́ймо сóл, и ста́ймо мáло лéба, óрис никóђе зр́нце.
2415. И пóсле му растовáроў и му унёсо у *ку́ћу*.
2416. И пóсле вóду га и улéну у *двóр* тáмо.
2417. И у *грóбишита* нóсу.
2418. Па тур́имо у *крóшњу*, напун́имо тóј што имáмо – па нос́имо на ку́ћу.
2419. Оста́ймо у *áмбар*, у *ж́ито*.
2420. И лéгну у *крéвет*, сэм се згрéјáла.
2421. Кэт сэм улéгла у *ку́ћу*, сэм осол́ила гр́не.
2422. Не́áле да не пúшту у *ави́он*. Не смеáле.
2423. Кэт смо заврши́ле пóсо, у *јén ĥóшак* т́ј проснéмо слáму, и т́ј смо спáле.
2424. И м́и се уписáсмо у *т́ј белéшку*.
2425. Т́ри у *нéко чанáче*, тањ́ирче, и пúшти жáрр.
2426. А пóсле се турáло у *топ́ило*.
2427. Наслáга се у *т́ј рýпу*.
2428. Тóј се извúче и се т́ри у *цвэ́ће*, се наќити.
2429. Да н́и збóри, н́и да се смéе док до́ђе ку́ћи, га т́ри у *áмбар* цвэ́тэ.
2430. Кэт се онóди мáло тóј што б́ило измешáно, убáци се у *плéвњу*.
2431. На пр́имер, м́и, кóдэ, ч́им уленéмо у *ку́ћу*, у *авли́у*, м́и певáмо, и пр́во и пр́во:
2432. И т́ри у *бáшчу*, на вратн́ицу, éте на врáта íма.
2433. Ђе́е т́риш у *јен-нáјлон*, па м́ётни низ рéку.
2434. У *водени́цу* да однесéмо ж́ито.
2435. С́ипем у *водени́цу*.
2436. Ђ[e] идéмо у *Срéцку* да бегáмо, пéшки идéмо уз рéку, а не знáмо дé идéмо.
2437. Áјде ĥ[e] идéмо у *Стрéцку* да бегáмо.
2438. У *Бéо гра́дэ* от́ишоу прé него кэт се зарат́ило.
2439. Па т́ри ги у *вóду*, у *рéку*.
2440. И улéну у *тр́мку* сáме.
2441. Сáме улéну у *тáмку*.
2442. Однесéмо у *двóр* фли́у. И óндак дунéмо да дúва вéтар.
2443. Донéсе дóма, у *áмбар* т́ри.
2444. Па га потоп́имо у *вóду*.
2445. Док изленéмо у *двóр*, кэд је ќиша, нóга мóкра.
2446. И óнда га премéшам и ста́им га у *цед́ило*.
2447. Ако мóчаш у *вóду*, ће ти úмре мáти.
2448. Да мóча у *вóду*, óно дéца, свéшто ће му до́ђе, па в́ико.
2449. Óна изнёсе у *двóрэ* сóвру и тр́и каш́ике.
2450. Пр́ви д́он сáмо у *цркву* идéмо. А нé се íде у *дрúгу ку́ћу*.
2451. Дé се íде у *Гр́чку*, кэд Нéмац свé блокирáа.
2452. Изнёсеш у *двóрэ* тањ́ир, каш́ике, свé што трéба.
2453. Ђе отинéте у *Лажин́це*, ће ве потéпо Шипт́ари.
2454. „É, ако нé, – в́ика – кэ́т ће идéте у *вáшу опит́ину*, у *жандармер́иску стани́цу* предад́ите шињéле!”
2455. Кэт смо до́шле у *двóр*, излéгле стáре жéне да пóјоу пéсме.
2456. И пóсле у *ку́ћу* ме увéле.
2457. М́и турáмо н́икој у *вóду*. Копр́ива, тра́ве. Нé́ноў дéца сéге, н́што нé.
2458. Óн не т́ра н́шта у *úста*.
2459. И т́д^т ста́а у *úста*.
2460. Па га донéсо óвде у *сóбу*, па га свúко свé.

2461. У лѣпо. Идо у *цркву*, упáli свѣћу.
2462. Али пá ģе закаснiмо у *биоскóп*, а морáло да се поштúје млóго бáба и дѣда.
2463. И мi сипѣмо у *чóмку* дé музѣмо, сипѣмо вóду.
2464. У *бáшчу* се мѣта тóј.
2465. Ѐ – јен-пúт ни улéже у *тррло* – мi музéмо.
2466. И стáјмо у *флáшу* и однесéмо у *цркву*.
2467. Турiмо у *млéко*, турiмо у јéло. Онодiмо.
2468. У *бáшчу* смо турáле – вáко дрѣн. И у крóмит папрiку, у свé.
2469. И у *тúј лéју* ģе стáиш.
2470. Јá ģе ти кáжем у *кóу цркву* да идеш. Ѓе кúпиш нéшто.”
2471. Óвде кэд уведувáле у *књiге*, кэд отiнем у *грóбљишита*, не мóж никáко да знáш кóј ис кóје је фамилије.
2472. И сáга свi нáши од óвде iшле тáмо у *Подрiму*.
2473. Сáмо, вiкоў, сáге нéма, улéгле у *телевiзор*.
2474. И трѣба да рéкне трi пúта ако се намóча у *вóду*, да рéкне трi пúта: „Жабiна мáти да úмре, да нé мýа!”
2475. И да отiне у *Ђóргow кáмењ*.
2476. Кэт сэм дóшла у *кúћу*, óни одмá у двóрр ги упрéгноў.
2477. И у рúке, кóј се сéти да му стáи у *рúке*, и тó[j] је дóбро.
2478. У *цркву* га нóсу комшије.
2479. Се мѣта у *грóб* и кóлци што га носiле.
2480. Тáмо пúштоў у *вóду* жáрље да пiшти.
2481. И пóсле па отiшо у *Немáчку*.
2482. Пречéкоў, па ги увéдоў у *сóбу*.
2483. И тáмо гу úзоў, áли у *кóла* кэд гу стáву, не пúшћоў кóла, нéго држу и тражу пáре.
2484. Пóсле гу увéду у *кúћу*.
2485. Бáњак донéсе и стáи у *огњишита*.
2486. Тэд имáло да изнэсеш у *двóр*, па тањiри што имáло, ложiце, нáвѣи (понапре у нáвѣи месiле).
2487. Ако не дођемо, готóво вiше, нéма да улéнеш у *кúћу*.
2488. Ѐмáш да идеш прáво у *трóњ* да лéгнеш.
2489. „У крéвет! Áј, iте свi!” Мi отинéмо у *трóњ*, па стáри сéдоу дóма, прiчоу у *кúћу*, вечéру.
2490. У *Сараéво* на прúгу терáле.
2491. Кóј улéгоў у *трém* да ме úзе? У *трém* улéгоw моéму свéкру сестрiчић.
2492. И вóдиш ги у *цркву*.
2493. Ѐдоў у *цркву*.
2494. Ѐшле у *Света-Марију*, у *Морáу*.
2495. У *кóш* се сiпе жiто.
2496. Узéмо по толико па у *вóду*.
2497. У *кaчичиће* понапре свé се стаљáло.
2498. Стáвиш га у *црепúлу* полáко, овáко га спúштиш [д] тáј крáј наовáмо.
2499. А овáмо да идеш’ у *р’ёку* да испiраш.
2500. Тúриш у *опáнак*.
2501. Па му стáиш у *купáње* кэд га кúпаш.
2502. Па у *тóј тррло* по мáло јáгáњеце ставiмо.
2503. Отiноў у *шúму* и исéчоў лéску и отвóру онúј лéску па напрáју кá кррсэ.
2504. У *Битињу* iдоў, у *Штрпце*, у *Берéјце*.
2505. И у *тепсиу* стáвим.
2506. Прво у *цркву* уђéмо, запалимо свѣћу.
2507. Па прођéмо овáмо у *авлију*.
2508. Да му се врти у *глау* тóму кóј тóј урадiја.
2509. „Áјде – вiка – да те вóдим у *Свето-Врáче*.”
2510. И сэм отiшо у *планину*.
2511. И сэм се утепáа жиў, чiк у *нóћ* сэм дóшо.
2512. Смо iшл’е у *шкóлу* у *Готовúшу*.
2513. Тáко се iшло у *њiву*, у *л’ивáду*.
2514. Носiл’е смо у *цркву* – кóј iма пéш’кир, кош’ул’е, нóсу пóклон цркве.

2515. И кэт се усїја, у *тепсију* потрусиш' ону кашу, туриш' сач и напраиш' фил'їе.
2516. И стаи у *амбар*.
2517. И зачука се у *зевњу*.
2518. Па ішл'е у *кућу* – прашкирал'е собе.
2519. Вадиш и ставиш, вадиш и ставиш у *тепсице*.
2520. Ё, тэт се терале горе у *бачило*.
2521. И она по њї дође у *трмку*, се сәбәре.
2522. Турамо у *буренце*.
2523. Понапре стаља́ле у *качичи́хе о[д] дрвѣта*.
2524. Туриш' у *кацу*.
2525. И стаиш' у *тој буре*.
2526. Па туриш' у *ш'ерпу*, на шпóрет.
2527. И туриш у *саку́ве тј*.
2528. И кэд га извадиш', туриш' у *нико́је тањирче*.
2529. У *качи́це* се тури, напраиш' дѳбар прсѳлак.
2530. Тури га у *ш'ерпу* да се залади да бїне дѳбро.
2531. И ставим у *бучку*.
2532. У *мезву* турим.
2533. Отїде у *пѳдрум* дѳл'е.
2534. А овѣј дру́ге ги туриш у *ватру*.
2535. Па тури у *врата* теј мал'е кршчи́хе.
2536. Пѳ лѳко му је њѣму да дође у *цркву*.
2537. И тој сечемо и турамо у *сол*.
2538. Па ги нѳсу у *баи́чу*.
2539. Да не се мучиш ви́ше да кѳпаш, у *јѣн грѳп*^б нас не зачепрљај.
2540. И не ви́коў у *Уроше́вац* за плату.
2541. Кркнўше не у *јѣну пл'ѣвњу*, а пуна пл'ѣвња снопѳви.
2542. Паднўја сѳм ви у *руке* и штѳ оћѣте, прајте! – реко.
2543. Ул'ѣго у *кућу*.
2544. У *туј дру́гу кућу* кэт смо, дўшо, прѳшл'е, свѣ ни бїло дѳбро.
2545. Свї ішл'е у *пѳл'е*.
2546. У *амбар* ће турїмо.
2547. Па пѳсле га носїмо у *топїло*. У *воду*.
2548. У *влачару* смо носїл'е вўну да влачїмо.
2549. Ё, пѳсле смо ішл'е у *Прїзрен*, у *Уроше́вац*.
2550. У *опанце* се тура.
2551. Ё, пѳсл'е увѣчер, извадїмо у *никој сўт*.
2552. Турїмо га у *пресѳлак*, нѣћѣва, јўтре дѣн, у ѳшто іма нїет да га тури у сўд^т, По мѳло сѳлче – и рѣди, по мѳло сѳлче – и рѣди.
2553. Турал'е у *мућени́цу* и кисѣло мл'ѣко.
2554. Ал'и овїја на́ши прѳшл'е у *Албани́у*.
2555. Па га тури у *ѳмак*, прегѳри.
2556. Па тури га, понапре, у *ѳмак*. Тури, прегѳри.
2557. Кѳј мѳже да іде у *цркву*, іде.
2558. Наши ідоў дѳл'е у *цркву*
2559. И у *цркву* штѳ даа Бѳг однѣсоў.
2560. Ішл'е у *Попѳўце*.
2561. Дѳђоў у нас, ідоў свї дѳл'е, дѳђоў у *Попѳўце*, свїриw ку^т цркве.
2562. У *твоу њїву* нека іде, мѳре!
2563. Па дадем њѣга у *ўста*.
2564. У *тај лѳнац* се стаи вѳда.
2565. Ё, у *воду* се стаи крсѳ.
2566. И се врату у *цркву* понѳво, јѳпет нѳзат.
2567. Смо ішле у *цркву*.
2568. Ідо у *цркве*, у три цркве ідо.
2569. Ідоў прво у *Светога-Спѳса*. Па ће дѳђоў у *дру́гу цркву*, у *Светога Јовѳна*.
2570. И пѳсле дѳшле у *Свету Пѣтку*.

2571. Тўјка у *Свету-Пётку* дóшле и поále тéј двé жéне. Исто:
2572. Али пá ðе закаснiмо у *биоскóп*, а морáло да се поштўје млóго бáба и дéда.
2573. И мi сипéмо у *чóмку* дé музéмо, сипéмо вóду.
2574. Ё – јен-пўт ни улéже у *тўррло* – мi музéмо.
2575. У *вўј кўћу* óвде сэм дóшла.
2576. Пóсле улéнеш у *кўћу*.
2577. Ё месiла сэм, i у *пóље* сэм iшла.
2578. У *Свети-Никóлу*, тáмо дi ðе у Штўрпце.
2579. У *р'ёку* пўшñај альiнче и пáпкaј га, грўвај га на нiки кáмeнь.
2580. У *кáцу* тўриш.
2581. И óнда ги пéчеш, у *кáзан* ги тўраш.
2582. Ишáла – вiкам – јўтре дóн ðе не закóпаш свé у *јéн грóп*.
2583. А знóте де да идéте у *Сушиñе*?
2584. Óни отóше у *сéло*.
2585. Млáде што су снáше, óне iшле у *пóље* да рáдиу, да жñéјоу, да кóпоу, сéно да бéро. А стáра, јéна кóа бiла домáñица, дóма.
2586. Ако остáноў гўсто да не ги извучўéмо кэт копáмо, óне пóсле сáмо се уплéто прос колóмбоñ, не мóж да се улéне у *колóмбоñ*.
2587. Ёма и клапотáвник, тó што удáра у *кáмeнь* што се врти.
2588. Се увéде у *брдо*, у нiти, па се поврже јóпе на вратiло.
2589. И натўрај из јéне шéрпе, из дрўге, тўри у *кáцу*. Сiпи.
2590. И плiскај вóду у *двор*.
2591. Јéни пéшкир у *рўке* ги дáдоў да обрiшо рўке.
2592. Ёшла бáба у *цркву*, носiла га. Мáти нé iшла.
2593. Ёме дава'а кум. Тáмо у *црркву*.
2594. Тó. Шéñер у ðéга, замéси и одмá тўри у *жáрље* да се пéче.
2595. Јóпе се лéк запáли тáј бáñак, па се тўри, у *тўј-чáшу вiно*, тóј запалéно.
2596. Пáре тўроў у *бареницу* и дéца сáмо мéшоў, трáжиў да нáñо тéј пáре.
2597. И пóсле жáрље тўроў, пўшñоў у *тўј вóду*, у *чáнак*.
2598. И овóј, колóмбóñно брáшñо замéси па тўри у *чарáне* и óбуј детéту.
2599. Тáј црква iма у *Пéñа*.
2600. Око Петрóўдэн, ми се чiни. У *Световрáñе*.
2601. Набóдоў жeљéзне пáре у *јабўку*.
2602. ðе ðе дáде бокáле у *рўке*, вóду, и ðе ðе тўри прстeн на рўку.
2603. Донéсе га јóпе тáј црн, тўри у *нédра*, тўри у цéп тóј.
2604. Жiто се стáља у *кóш*. Ёма кóш гóре, а дóле врло мáло, ўста се зóве.
2605. Нéки заñоў гу тўј жéну па iдоў у *цркву*, однéсоў тáмо нéки шéј, неки ствáр
2606. Ёшле лўди у *Урошéвац* за жiто.
2607. Кэт ðе однéсе домáñин вечёрñу у *цркву*, кэ[д] дóñе ис цркве, пóсле iде по својбiне тáмо да вiка на слáу.
2608. По двá снóпа ржáна онóди, тўрри у *јédан крáј*.
2609. „Ајде, вiка, снáшу да товарiмо у *Стáри Качáник* да iде!”
2610. И млáда кóа отiне тáко у *тéј кўñе*, мóра да слўша свéкра, свeкрўу, девéре да ги изўје, да ги пéре нóге.
2611. И кэд дóñе Бóжиñ, тэт се омрсiмо, идéмо у *цркву*, идéмо у својe.
2612. Њiни стáри отишле из нáсэ у *Прiзрен* и тáмо се населiле.
2613. Од° Штўрпце па га отерáле у *Бугарiју*.
2614. Па ми мо'éга тáтка отерáле у *Штўрпце* јóпе понóво, па сэс кóлце, сэз дрва – ўдри, ўдри.
2615. Па ми мо'éга тáтка отерáле гóре у *Врбештицу*.
2616. Забрáја сэм да рéкнем. Кэд улeнéмо мi отўда, кэд завршiмо, трi пўта заодiмо око трўп. Улазiмо у *кўћу*, чукамо на врáта и викамо: „Домáñине, ðе не пўштиш на кóнак?”
2617. Али врáг^к неñá'а да iде у *вóјску*. Тáко бiло.
2618. Идéмо да стаiмо крсéве у *свáку нáшу ñiўу или ливáду*. Понáпре се iшло и пó далéко, али сéга идéмо у *ñiве* пó блiзу штó ни су.
2619. За Видóўдэн нé се улáзи у *бáшчу*. У бáшчу не трéба да улéнеш за Видóвдэн никáко.
2620. Кэт пўкне пўшка, óн бéга... Па у *шўму*.

2621. Сэм донéла вóду у *ку́һу*.
2622. Кэт сэм донéла вóду у *ку́һу*, сэм морáла с марáму да покрíем судóве.
2623. А дéвер ми отíшоу у *шóму*, тáј трéһи брáт од мýжа.
2624. Па нóси ку[д] Талијáне у *Јажíнице*, куд лекáре. Тáмо.
2625. До плáдне идéмо у *шкóлу*, от плáдне чувáмо о́ўце.
2626. И сэм строши́ла тáко на длáнь и сэм му ста́ила у *ўста*.
2627. Или тíја што íшле до плáдне у *шкóлу*.
2628. Сва́ка лазáрка íшла у *цр́кву*.
2629. Па напра́ймо вéнче. И однесéмо у *цр́кву*. Обесíмо.
2630. Почíја биоскóп куд нáс да се прикажóје, и млóго смо волéле да идéмо у *биоскóп*.
2631. Свé у онóј, Вíцке, жими-тí, у *крóмит*.
2632. Ѐ, то[ј]-jáјце га тóрим у *бáичу*, на дрво га обéсим, на онóјэ што се мáаў кумбáре.
2633. И ста́јмо у *флáшу* и однесéмо у цр́кву.
2634. Турíмо у млéко, турíмо у *јéло*. Онодíмо.
2635. А јén пóп сáмо отíшо у *Попóўце* тáмо.
2636. Óвде кэд уведува́ле у *књíге*, кэд отíнем у гробл́ишта, не мóж никáко да знáш кóј ис кóје је фамилíе.
2637. Али по никóи дéца и пóсле носíле и кэд íшле јóш у *шкóлу*, сэс пáпке.
2638. Зборíја он до у Раутíну га отерíле, у *плáнину*.
2639. И у *ру́ке*, кóј се сéти да му ста́и у *ру́ке*, и тó[ј] је дóбро.
2640. Му дáде пáре, у *ру́ке* му ста́и.
2641. Тóј крава́јче се носíло у *штáлу*.
2642. Слáма се постáи у *сóбу*.
2643. Кэт се ста́и бéњак у *óгэь*, па вéһ кэд изгóри, дóђе домáһин и му напíва трí пýта.
2644. Дриге травфке разне да се стаи у *сМл* да се кгми стМка.
2645. Се тóра разне цвeћке у *вóду*.
2646. Свекр́ва íде у *цр́кву*, снашíна.
2647. Одне́се унóче у *цр́кву*, и тáмо га кр́сту.
2648. Руковeћје бéреш па ста́лаш у *прóт*.
2649. И пóсле тóј конóплe га ста́иш у *топíло*.
2650. За Бóжиһ, ó, идéмо нóһу, јóш нé се раздóни, у *цр́кву*.
2651. Се тóра јén дíнар у *кáшу*.
2652. Кэд научíмо волóве да íдоў у *брáзду* сáми, да се окрeћоў на кра́ј нíве тáмо.
2653. Ѐ, па пóсле тáј стóжар у *ту́ј рýну* набíе.
2654. Жíто пáда у *тáј гр́лиһ*.
2655. Што је пó тeщко, сэс пирáјку излúпаш, излúпаш! Па га пúштиш у *вóду* јóпе, и се испeре.
2656. И ујóтру кэт устанéмо, ту́ј водíцу ставíмо у *брáишьо*.
2657. А кóлач јóтре дэн се нóси у *цр́кву* гóре.
2658. Пр́во док прóђоў преко јáрам, па да ўђоў у *ку́һу*.
2659. Па увeчeр кэ[д] трéба да се сéче, да се напíва, тэд жíто узéмо, у *рука́јцу* ста́ймо жíто.
2660. Смо носíле вóду у *цр́кву*, у *Свети-Спáс*.
2661. Свé тeј трафке ста́јмо у *тóј трíце* и покрмíмо гу стóку.
2662. Кэт сэм бíја мíцак ми бíло млóго һeв да íдем у *Лепéнац* да ва́һам рíбе.
2663. Вíле íма, һe те мeтноў у *вóду*! Тáко не плаши́ле стáри.
2664. И сэм дóшо до цeнтар, до онóј ули́цу у *сeло*.
2665. Се ста́льоў пáре у *флíју*.
2666. Секíру у *зeвњу* се забóде.
2667. Смо íшл'e цeў дэн у *шкóлу*.
2668. Па нóсим по двe годíне, нóсим у *нíву* дeте сэс мeне.
2669. И нe говóри тáј – о[д] тeјзи нíве до дóма не говóри док стáви тóј у *áмбар*.
2670. Кóј íма велíки двóр, у *двóр*.
2671. Сáкупíмо на кúп и турíмо у *ту́ј маш'íну*.
2672. И посл'e кэд замeсиш бра́шн'о, сáл тóри у *онóј качíһе* и да замeсиш', па сe[с] ста́пче.
2673. Цíун се кáже тóј што удáра у *тóј вретeно*.
2674. А бóве, чíм ул'eнеш у *сóбу*, док л'eнеш, ти се напúну нóге.
2675. И кэ[д] трéба по четíри рáма ста́иш' у *маш'íну*.
2676. Грá се вáри: eте, тóриш у *ш'eрпу*, опeреш' га л'eпо у студeну вóду.

2677. И по́сл'е то́ј сýо мýсо тýриш' у *пáсуль* ко́ј во́ли.
2678. И по́сле онéј ли́сте – замóташ, замóташ, и тýриш' гу у *шéрпу*.
2679. Тýриш' ма́ло со́л у *ту́ј печу́рку* и гу ста́иш' на жа́р и о́на поври́е ма́ло сá[с] со́л.
2680. А ту́ј у́рду сáбéреш', у нýко кофýнче нарéдиш', ко́ј о́ће посóли да га сабéре ви́ш'е, ко́ј не – тýри у *фрижидéр*.
2681. Оти́шље лýди у *Срби́ју* та́мо.
2682. Сла́бо дола́зу л'ýди у *ту́ј цр́кву*.
2683. Би́ја сáм у При́зрен, пр́во не отери́л'е у *При́зрен*.
2684. Одма́ тýрим мéд у *раки́у* и мéшам сáс онýј кашíку ма́лу.
2685. А ја́, пра́во да ти ка́жем, сáм купи́ја нéки мéд, па по́ не мо́гу да га је́дем ова́ко, него́ тýрам у *раки́у*.
2686. Дове́ље гу нéки, ти́ја нéки дове́л'е ми гу кот кýће у *Ви́чу*.
2687. Па сýн ми оти́де у *Нема́чку*.
2688. У́зем потвр́ду, до́ђем го́ре у *шýму*, стрéтнем је́нога комши́ју.
2689. И мý, це́ло радни́ште, до́л'е идéмо у *Упра́ву*.
2690. Нóси из нýве, тýри у *пл'éвњу* да не́ га ва́ћа вре́ме.
2691. Тýри та́мо, је́н на сто́г, је́н у *шта́лу*.
2692. Чара́пе што и́цепáмо, турíмо у *обо́јце*.
2693. Намешти́мо води́че мláко у *ци́к*, па турíмо у *ца́кче*.
2694. Турíмо га у *пресóлак*, нéћéва, јýтре дéн, у о́што има́ ниет да га тýри у сýд[†], По ма́ло со́лче – и рéди, по ма́ло со́лче – и рéди.
2695. Има́ л'ýди га це́ду у *ца́кче*.
2696. Босýл'ак у *црепýл*'у избодéмо, ту́ј та́ко.
2697. Кóлач у *цр́кву* смо носýл'е да́јма.
2698. Однéсоў шиши́ће у *цр́кву*.
2699. Ё́, сáб'éре се, однéсоў на ко́ња у *цр́кву*.
2700. Кéт се динéмо, пробáмо ви́но – турíмо ет ова́ко у *ча́шу* ви́но. И дрéн.
2701. Крсá се ста́и увéчер у *ло́нац*.
2702. Тýру, по́п тýри крс у *во́ду*.
2703. И пре[д] дéн идéмо у *го́ру* да берéмо др́ва да се уврже́мо.
2704. Цветни́ца јóпе се обучéмо свé, идéмо у *цр́кву* свé девојчи́ћи ко́е смо и́шле у Лазари́цу.
2705. Ё́, по́сле, далéко бýло, та́ј же́на што и́шла, што носýла у *кýћу*, загррмéло ја́ко и паднýла кýша ја́ка.
2706. Тýри те́ тра́фке у *во́ду* и купа́ј-се.
2707. Се се́áло: ставíмо сéме у *бисáге*.
2708. Носýле фли́ју понáпре и у *áр*, прет пра́г, пред áр.
2709. Да опéреш свé на рýке па да нóсиш свé у *р'éку!* Оо, да пéреш! У *р'éку*.
2710. Нáпре тера́л'е о́ўце у *Тетóо*.
2711. Сна́ше, њóне у *пóље* ми и́шл'е, жњéл'е.
2712. Замешáмо ка́шу по́ тéнко, па гу по́сл'е у *тепси́у* турíмо по ма́ло.
2713. Кéт се до́ђе ис цр́кве, у *на́ћви* ће га ста́јмо, па се искр́ши.
2714. Тýру ви́но у *ча́шу* и у ложíцу гра́ и зáлче от кóлач.
2715. Прéври во́ду и пéпоў, па да се ола́ди, па процéди, па сýпи у *кори́то*, па гру́вај сáс то́ј.
2716. Доводи́ле о́ни у *Штр́пце*, узимáле вуну. А нáпре и́шле у При́зрен, носýле чýк да се вла́чи.
2717. Тýрај лýк и по лéк мýсо, и мéшај. У *сва́ки та́њир*.
2718. Па сá[с] слáму. Бóдни слáму у *котли́че*, у во́ду, па креј нý прéсај.
2719. Кóја зна́е. Же́не што пра́ју, што гáсу, има́ те́ никóје каменчи́ће рáзне, па тýроў у *жа́рље*, у чáнак^x.
2720. Сва́ки прáзник^x прéсан грóб ко́ј има, мóра да íде у *гробíишта*.
2721. И у *кори́то* одозго́р во́ду пу́штиш, и у те́ј пéрја ўдри во́да и кáмењ се покрéће.
2722. Мý кору́бу сáмо на Прóчку баца́мо у *ба́шчу*.
2723. Јéн дáн прóшо, дру́ги дáн оти́шо у *болни́цу* и умрéа.
2724. Па о́ндак кéт се изéткае пла́тно, јóпе у *це́ћэ*, па у *р'éку*, па на слýнце.
2725. Тéроў да íде у *Урошéвац* да кýпи жéто. Кукурýз^с.
2726. Му скувáмо ка за нýга пресóлак. Узéмо кóлко је сирéње, то́лко учíниш. И тýриш у *никóу шéрпу* за пресóлак, ће ти ври́је.
2727. Принéле ја́рэм, да прескóчим преко́ ја́рэм па да улéнем у *кýћу*.
2728. А то́ј стáри оноди́ле, а мý не зна́мо. Изнéсоў со́ўру у *дво́ра* и чáнак, ложíце, да преста́не кру́шац.
2729. По́сле па свекр́ва бýла па да му бéре кóске да га донесéмо óвде у *сéло*.

2730. Чај, липу, стаим, гу згријем, а јаја турим у *врѣћу*, у вѣј, знѣш от паприке што се туроў, у тој.
2731. А ја, мене моја мајка ме учила тако – прво јаје што пуштим, ја га турим у *крпу*.
2732. Ё, први дѣн Велигдѣн, тој кад је, ће га љзем, ће га метнем у *баишчу* да ми црвениў љутике.
2733. Ка сѣк уземо флашу, напунимо воду у *флашу*, па стајмо цвѣће од јабуке, от сливе от све. О[д] дрѣнѣ.
2734. Ако ти је добра маја, пола чашу мѣж да стаиш у *тој млого мл'еко*.
2735. [Тура ли се трава у воду?] У *ишше*.
2736. И командир дѣшо, милиције, у *сѣбу* да ме љзоў.
2737. Вѣда иде, али оно не мѣже да се окрѣне од оној дрво што га ставиш у *тој коло*.
2738. Дрва од магаре мѣгало да се стаљоў, у *тај ѣмак*.
2739. Натѣвари – и о[д] тѣј стране и од ѡвѣј на рамо и – ѣјт нѣси у *рѣку*.
2740. Јѣдан пѣт ја тѣрам краве, идем за сѣно у *бррдо* гѣре.
2741. Сам ишла на н'ѣву гѣре, на јѣно бррдо, у *јѣн нѣток*.
2742. А ж'ѣне, како дѣје нѣјна својбина, па сваѣ своје вѣди у *своу сѣбу*.
2743. Нѣ се имаа прѣшак, па турал'е смо пѣпо у *вѣду*.
2744. А оној мл'еко га усѣриш, а онај кајмак сѣбереш па у *онуј бѣчку* стаиш.
2745. А тѣј ѣрду сѣбереш', у нѣко кофѣнче нарѣдиш', кој ѣне посѣли да га сѣберѣ виш'е, кој нѣ – тури у *фрижидѣр*.
2746. У Урошѣваѣ бѣла бѣрба, јѣс, и ѡнда не ѡтерѣл'е у *Прѣзрен*.
2747. Турамо, тѣква дебел'ѣква се вѣка, и вѣба, у *сѣл* и крмимо кот кѣће.
2748. Преко шѣме у *Урошѣваѣ*, у газдѣнство урошѣваѣчко.
2749. Па кѣ[ј] је тѣј бѣро мајчин – вѣкам – да ме прѣма мѣне, дѣтиште, у *шѣму*.
2750. Па пре[з] шѣму па вамо ѡтѣсмо на тѣј страну, па јѣпе у *Штрѣце*.
2751. Па пре[з] шѣму нѣћом, па преко Ђурѣнѣ, па у *Сушиће*.
2752. Домаћин нѣси кѣлач у *цркви*.
2753. Браѣла сѣм бороўнице да испрѣтим дѣцу у *шкѣлу*, да ги кѣпим књѣге, да ги кѣпимѣ да се ѡбѣчоў, да ги кѣпимѣ тѣшње.
2754. Поврѣту, се вѣка нѣка трајка да се враћа дѣте здравѣ и живѣ у *кѣћу*.
2755. И – затѣри баба млѣко у *оној чанаѣе*.
2756. Домаћин унесѣје бањак у *кѣћу*.
2757. Турѣ вино у *чашу* и у ложѣцу грѣ и зѣлче ѡт кѣлач.
2758. Па прѣметѣлка тури се, у вѣл, цѣвка, намѣта се тѣл, вѣна што је прѣдѣна, машћѣна, па у *прѣметѣлку* – па прѣмѣта, тѣл.
2759. Па сѣс оној цѣдѣло на тѣнур лѣба га прѣметнем, јѣн, па га турим у *црѣпуљѣ*, турим у сѣч, посѣпем га сѣ[с] жѣрље.
2760. И кад бѣја ѡкупѣтор, ѡтерѣле ми ѡѣа Бугѣри у *Штрѣце*.
2761. Кѣтличиће, канте, сакрѣје се зад-неки-ћѣшак, пѣпне се нѣгде гѣре, па кад найће нѣкој – па му га шѣпне у *ишју* – вѣрр!
2762. И тој се стаља све у *вѣду* и сѣс тѣј вѣду се бањаш.
2763. На вѣчер Видѣѣдѣну ѣѣци нѣсу књѣге у *цркви* да би пѣ добро учѣле.
2764. Брѣ, тако јѣн-пѣт, брѣ дрѣги пѣтѣ. И јѣпе ја не јѣдем лѣба. „ѣјде, снашо, ти ѡстѣа лѣба – вѣка – ѣзи га, па га тури у *нѣдра*.”
2765. „Не, брѣ, не брѣни, пѣн кѣњ!” ѡт субѣте до субѣте. Ка што ѡднѣсѣш у *мл'ѣн* да се ѡмѣље.
2766. И браћа мѣли ми бѣле, али ѡтаѣ како ги причѣа. „За нѣу, вѣка, сваѣа је чѣс! Вѣћ ми за ћѣў што је дадѣмо нѣшто, у *тѣрбу*, да је стајмо нѣшто.”
2767. Мѣж ми бѣја на работу, дѣте ми ишло у *шкѣлу*. И немѣа кѣј.
2768. Ё, вѣка, вѣдуѣле гу нѣкобу ж'ѣну – доѣти мѣсо висмениѣе па мѣѣта у *ѣгѣњ* да ги пѣче.
2769. На свѣдбу свѣкра и свѣкрѣву упрѣгноў ги у *јарам*.
2770. Га измијѣоў оној сѣриште л'ѣпо по тоѣцке груменчиће, га измијѣоў жѣне, па га покѣсно у *врѣћу* вѣду.
2771. И трава имѣла за уши. Па гу потѣпѣмо ја у *ѡ ѡвѣе мл'еко*, ја у кравл'ѣ
2772. Прѣтрѣсал'е сѣмо кѣј бѣја прѣки пѣту – прѣво мѣју кѣћу, ѡнда рѣдом, ал'и сѣмо прѣки пѣту, нѣ смеѣл'е у *срѣдѣну сѣло* да ул'ѣноў.
2773. И пѣсл'е тој тѣпа'н'е! Л'ѣѣка јѣн ѡт Сушиће бѣја, крѣк у *нѣгѣѣву кѣћу*.
2774. Прѣшѣпѣли се са ѣглу кро[з] срѣдѣну, лѣсѣка што ѣма мѣли срѣж се прѣбуши па се набѣје у *бѣз* кѣлко је ѡтвор.
2775. Стаљѣле – нѣкој кѣњски трѣњ имѣле, па сѣве љутѣке, па лѣк, па се бесѣло тој на вѣрата да не улѣно у *кѣћу*.

2776. Пóсле Бугáри га уватíше, па га затворíше, па га отерíше у *рóбију*.
2777. Викáше свекрва, кэ^т ће упúца јáк, јáк крушац, па црепóве по нíгде што крши́а, тој секира што се трúпа дрва, и тој ће гу бóноў у *зéвњу*, ће се прекрстиў.
2778. Já ка íспод^т сéло, па низ јéн пóток, па пре[з] шúму – тўј у *Бурíнци*, па през Берéјце сáм дóша у Штрпце.
2779. Нé сме́ал’е да ул’éноў у *сéло*.
2780. Кэд је мрсно, понáпре, мánце однéсоў, пи́ён’е – пóла кíло вíно, пóла раки́у. У *цр́кву*.
2781. Тóј се ста́и у *шпóрет* да се наклáде.
2782. Já сáм íшла у *хóр*, ме ста́јле да пéвам.
2783. Сáга ўóни ва́ља да ни дóу у *прв́иче*, пр́во óни па мí ħ[e] идéмо.
2784. Áј па мí ħ[e] идéмо у *прв́иче*.
2785. И óни дóшле тр́ес дúше у *прв́иче*.
2786. Па изнéсоў у *двóр*.
2787. Па потопíмо у *вóду*.
2788. Ааа, у *нédра* ће тўрам сирéње. Не – вíкам – зéр сír ће ста́љам у *нédра*?!
2789. Убáва рабóта, тој да тўрим једéње по нédра! Нíје тој ка да идеш па ће тўриш у *крóшњу*.
2790. Ё, пóсле отíде у *вóјску*.
2791. Ж’éне, вíкам, чíну ж’íто, га онóду и га нóсу у *воденицу*.
2792. Пошто бíле у Качáник, па ги отерíле у *Бугáрску*.
2793. Па ондак кэт се изэткáе плáтно, јóпе у цéђə, па у *р’éку*, па на слúнце.
2794. Е, па тэдт тáко ћемо, у *плáну*. Чобáни имáл’е.
2795. И двá сáта да путúјем у *плáнину*, дí је сн’éк.
2796. По двáнаéс кóнца тўри у *тўј сўкну* и пóсле стáне некóлко дáна.
2797. У *кáмењ* пáда и пóсле се врти.
2798. Али пóслен, јá кэт сáм се удáла у *сéло*, íсто, тўјка сáм íшла јóпе на тéчај.
2799. Сэгáшње млáде, отúда овáмо што дóшле да се удáдо у *Сéфце*, óне верúјоў у *тéј мађíе врагосáне млóго*.
2800. А мí смо имáле пријатéл’е. Смо ги чувáле стóку њíну у *лéто*, óвде смо терáле.
2801. Обичáј кэт се сíје пченица у *јесен*? Ё, смо клáл’е по јéно петл’иче éл’и пéгла, éл’и кокóшку.
2802. А пр́ву годíну и у *зíму*, гóсти немáле у *л’éто*. Па у *зíму* кад је лédə, па чýкај сáс пирáјку лéт^д, па да пéреш тўја.
2803. „Á, богáми – вíко – кр́цкоў кóла, тéшко жíто. Овóј ора́но у *Сéчко*”, вíка.
2804. Тóј у *јесен* се спрéма свé – се прéде, и машћéва, па преко зíме, кэд је лéпо врéме – снóјоў.
2805. И тој извучéмо у *прóлећ*, и то́ прáиш салáту – и јéди!
2806. Нíкој у четв́ртáк, нíкој у *субóту*, нíкој на тáј дáн.
2807. И кад умр́рла, óна се дизáла у *нóћ* и íшла от кúћу на кúћу и изнесувáла сóвру.
2808. У *недéљу* се íде на вóду и у *недéљу* прáјле свáдбу.
2809. У *субóту* увéчер íдо.
2810. А смо íшле и у *п’éтак*.
2811. Понáпре и у *п’éтак* смо íшле увéчер.
2812. Сáмо у *зíму* за ħéw.
2813. И јéне се вíкоў у *јесен* Мратíне.
2814. Се ора́ло. Вíкоў – у *Сéчко*.
2815. Вíка, у *Сéчко* терáла гу никóа мађíја пасторкíњу
2816. Мэстíмо јáјца јá у *Вел’íки п’éтак*, јá у *четв́ртáк*.
2817. Обúче се сáмо у *недéљу*.
2818. Тáмо смо стíгле чíк у *полнóћи* или јóш покáсно.
2819. Косíле, у *зíму* носíле сéно.
2820. Сэг^к у *прóлећ*, кэт се сíје коломбóћ, посíјеш и конóплэ.
2821. Ако нé смо посе́але у *зíму* ченицу, посе́éмо пролéћан ^áрж^ш.
2822. У *четв́ртáк* трéба да се мáстиў јáја.
2823. Јемпúт, али мóж’е у *јесен*, никóје, овéј јарíне се кáже.
2824. У *четв́ртáк* чувáмо прáзник мí от крушац.
2825. У *субóту* тој што спремíла дево́јка дóђе дру́штво да вíди.
2826. Смо се́але нáпре у *јесен* ченицу.
2827. Кóлко óфце ни дáле да ги чувáмо у *прóлећ*, тóлко за Митрóўдэн смо ги вра́але.

2828. У сѣло, на^ј прво, у *пролећ* ідоу да се трѣбии њіве.
2829. Нікој у *четвртак*, нікој у *суботу*, нікој на тај дан.
2830. Вршідба у *јесен*, жими-ті. От кóлко?
2831. У недѣљу се іде на воду и у *недѣљу* прáјле свáдбу.
2832. Тѣј конобáре, конобаріце што служіле. У *понедѣвник*.
2833. Него сѣг ни одреділе Задушніцу сáл у *суботу*.
2834. И не сме да се закóље кэд је срѣда или кэд је пѣтак. Ако се деси у *срѣду* или у *пѣтак*, мóраш да прескóчиш.
2835. Стóка се тѣра на бачіло у *пролећ*, у *мај мѣсец*.
2836. У *áвгус мѣсецá* почиња.
2837. Посѣѣш конóпле. У *мај мѣсец*.
2838. У *јанувáр мѣсец*.
2839. Нѣ у *мáрт*, него у *фебрувáр*.
2840. Стігне тáко – у *јули*.
2841. Јечам се жњѣло у *áвгус*, рржш.
2842. Сѣчко бíја у *мáртá*.
2843. И у *моје дечіństwo* бíло лóшо врѣме.
2844. Па остáју óвде под грло бисѣре, крсѣве онѣј понáпре што имáло у *стáро врѣме*.
2845. И сандáци нáпре бíле. У *стáро врѣме* нáпре. За мóје дóбо.
2846. Кэд бíло у *бугáрско врѣме*.
2847. Каланцúрке имáло у *стáро дóбо*.
2848. Јá сэм се удáла у *пѣтнаес годіне*.
2849. Мáјка ми умрла у *дваесет и девет годіне*, а остáјла не нáсэ трі дѣцу.
2850. Млого стара ми га роділа мати, у *четѣрес две годіне*, јер је умирале овíја други деца.
2851. У *пѣт сáат*.
2852. Нáј тѣшко бíло у *наше дечіństwo*, јá кá сэм запазíла, нáј тѣшко бíло.
2853. Стóку смо раниле у *одредѣно врѣме* – ујúтру, на плáдне, при вѣчер.
2854. Óн викаá да имáа гаће, áл у *тој врѣме* не-знам ни дá л имáле гаће.
2855. Свѣ по шúме сѣм ішо и сáм. Немáло у *тој врѣме*. А сѣг, бóгме, іма звѣри.
2856. Шиптáри у *тој врѣме*, качáци кáко ги звáле.
2857. Понáпре цивцáре смо ваћáле и жутáрке. А сѣг у *зáдњо врѣме* не.
2858. У *зáдњо врѣме* смо почѣле да печѣмо јáгáњце за Ђурђевдѣн.
2859. Јóш у *онóј врѣме* крвна освѣта бíла.
2860. И тој у *дáн* сáмо да се отíне, а пóсле вíше не.
2861. Вíше у *ноћ*. Нѣ смо имáле сáат, тíке мрáк.
2862. Па га пóкри, због мýве га пóкри у *дáн*, а у *ноћ* га открије да би га дувáа вѣтар, премаја, да би бíја осушен сíр.
2863. Нí кршћѣвоў, нí вѣнчоў у *Пóсте*.
2864. „Нѣ, нећу у *Пóсте* [да га крстим]. Грѣвóта у *Пóсте*.
2865. И тáко да ти іде на лице! А не [да прáјш] у *Пóсте!*”
2866. Мој-Бóгу, нека ми су ж’івви, мóј Госпóде, дѣца, јá ка сѣк што прáју свáдбе у *Пóсте*, нíкат не би дáла.
2867. У *рáзне бóје* гу нашáро. И вретѣно.
2868. Мóжеш да мѣстиш и у *онúј корúбу от крóмит*.
2869. Фарбáмо у *црвѣну бóју*.
2870. Нѣки у *фáрбу* мэшћѣва, неки – прáо да ти кáжем, мѣне от фáрбе ми бíло од úвек стрá, па и од рóда.
2871. Тóј га прáјмо чúвар куће, цѣлу годíну га чувáмо тој јáјце, а пóсле овѣј кúво, ал сáмо у *црвѣну бóју*.
2872. Умáж’еш’ рúке у *мáс свíњски* да би не дрáле рúке.
2873. И дѣцу смо носíл’е у *кољѣнку* на њíву.
2874. У *колѣнку* га однѣсе, у *колѣнку* га донѣсе.
2875. Пóсле у *шóљу* принесѣмо.
2876. И тúјка турáле марамчíће на њѣга свѣ у *динáре* оковáно.
2877. Понáпре нí сандúци нимáле. Сáмо у *дáске* [држале мртвáке].
2878. И кэт проодíле тúј поре[д] тај пúт, дѣ викале да имáле врагóви, óни морáле да пóјоў свí у *глáс*.
2879. Свѣ тој нікој памѣтан чѣк ги измисліја куд нáс. Значи, не могáа да ги дотѣри у *рѣд* никако и óнда измисліја нешто памѣтно.

2880. И тој се сабирало у *ручице* овако, па се турало у *куп* да се згори, да се очука тој семе за другу годину.
2881. И после, кат се осуши, турши у *снопове*.
2882. А оно нема ништа тој – мора да га скубеша па да га вржујеш у *снопове*, па да га носиш кући сас волове.
2883. А, у *навиљце* тако: коласто га напрајо *навиљце*, и туроу сас вилу – отуд па отуд, отуд па отуд, свё.
2884. У *навиљце* тако денемо.
2885. И увечер га саберемо у *навиљце*.
2886. После скипиш снопове у *камаре*.
2887. И тој кат се засуши, при в'ечер га скупљамо у *врџ*.
2888. А ми смо ишле вако, у *куп* по четіри лазарке.
2889. Нити не опцуаше, само прођоше у *круџ* и отидоше.
2890. Вино, ченица у *шолу* што има.
2891. Биле курјаци у *буљук*, близу кучиће.
2892. Да те воду – прво да идоу пре[д] тебе Шиптари, па отпозади, па да идеш у *стрёде*.
2893. Не смо имале. Тэдэ борину па туримо, држимо у *руке* и вечерамо.
2894. Извадиш' у корито, гу лупнеш' у *руке* да би се боље избельило.
2895. И онда отрошимо у *руке* и на чешму, овамо крај ул'ице.
2896. Се жњиће: у *овуј руку [леву]* вањаш, а срп у *дџсну руку* и жњићеш и бацаш овако позади.
2897. Извадиш' у корито, гу лупнеш' у *руке* да би се боље избельило.
2898. Свекрва имала сито у *руке*.
2899. И не знамо што ћемо, ка ћемо, па ти ја дџцу свё-три у *руке* па ајд горе по планине, по шуме.
2900. Фењерче у *руке* да свитка лџк.
2901. Стап у *руке*, па ајде.
2902. Лаор у *руке* и сипуј сас бокал.
2903. Те' вештице! Мџтлу у *руке* па метоу креј њи, креј краве, и узимоу млеко.
2904. Ѐ – крчаже у *руке* и искрчи и посипује.
2905. И ми, ја се врати, и дџцу свё те' у *руке* и доведо ги дома.
2906. И девер под руку на воду, крчази у *руке*.
2907. Јутре дџн крчазе у *руке* и на чешму.
2908. И рукајце у *руке*, ченицу.
2909. Кукањче у *руке*, сваки лазар да има кукањче, марамца преко њџга.
2910. Секиру у *руке* и глџдам још дџ има.
2911. Па после грџ – матику у *руке* па кџпа'.
2912. Кад га угџзи, после жџне, мџжи, јџне виле у *руке* па мџшо, мџшо, уздџзо онџ.
2913. Сџгџшње младе, отџда овамо што дошле да се удџдо у Сџфце, оне верџуџ у *теј мађиће врагосџне* млџго.
2914. Тој што удџра у *камењ* га кажџмо чекџтало.
2915. Кџј ул'џне, џџн само по јџн – бип у *пл'џни* – док овај преко праг тамо! Тај Шиптар.
2916. И играа сџс њи у *кџло* одџ Лџпџнац, од наш мџс у Берџџце па до Раутџне.
2917. Биле обучџне у *бџло тџше* само.
2918. Три лазарџце има. Обучџне у *кошуљџе, бошчиће*. Кџја сџз динаре.
2919. [Обучџна] у *валџ*, у *кошуљу* до зџвџџе.
2920. Лазарке се обџчоу у *пџлту*. Јџлџче. Пџнапре и марџме.
2921. И ја, мене џе ме промџну, џе ме обџчоу у *пџлту бџлу*, кџла сџз динаре, тој бџло сребро, и под грло сребро, крсџ. Свџ-тој сребрно.
2922. А сџга више у *сџкне* и *бџшче* [се обучу]. И после идоу от куђу на куђу. Пџџџ лазарџчке пџсме.
2923. У *ношињу* лџпо се обџче.
2924. Свџ се обџчоу у *страшн'о тџше*.
2925. У *лџпу промџну* гу промџну.
2926. Промџну гу у *овакво кошуљџче шарџно, и у овуј сукну вунџну*.
2927. Ка да биле свџ у *црно обучџне*.
2928. Обучџна у *старомџдно тџше*.
2929. И тако ишла про[з] сџло, повџла, а овеј лазарке се обучувџле у *бџлу кошуљу* и црвџно бошчиће џвде носџле.
2930. Окџпа дџте, девџџче, зџви га у *наше пџлене*.

2931. А овако обучѣне лѣпо, тој су у *бѣлу кошуљу*. И јелѣче горе.

2932. Лазар је обучен у *бѣлу кошуљу*.

уз

2933. Назад ус *трап* да се иде.

2934. А иде вѣшке ус *кревете* .

2935. Гра́ после иша ус *колѣмбоћ*.

2936. Ђ[е] идемо у Срѣцку да бегáмо, пѣшки идемо уз *реку*, а не знамо дѣ идемо.

2937. Тако иде уз *дрво*, али по доле има корѣнь велики.

2938. Кэ[д] да видим – оно мрáвке [иду] ус *куће*.

2939. Вѣјска побеже ус *пѣток*.

2940. Ај да видимо кѣј можемо да се укачимо уз *овѣј кáрпе*.

2941. Понапре док чувáл'е стоку сáл рипоў уз *бѣкве* нагоре.

2942. Снопѣве тѣри у стѣг, зѣр па снопѣве у[з] *стѣжар*, и вѣршиў.

2943. Свѣ уз *дѣбак* се тѣроў.

2944. На глау ѣглав и уз *ѣглав* ўзду [стајш].

2945. Па снопѣве у[з] *стѣжар* [стајш].

2946. Ус *тáј стѣжар* се тѣроў снопѣви.

2947. Бѣњак се стáи да прегѣри ус *тѣ дрва*.

2948. Па áл да тѣрим ѣўце уз *брáда*, áл нѣ?

2949. Сáндук, па уз *тáј сáндук* [има] слáма лѣпо удесѣно, уши'ѣно.

2950. Клас је свѣ тáко уз *дѣбакá*.

2951. Тѣј бѣло уз *кућу* ѣсто.

2952. Кэ[д] да видим – уз *мѣтве* ѣўде пуно мрáвке.

2953. И јен-стап успѣчен у[з] *снѣп*.

уочи

2954. И тѣј смо сталáле на Ђурђѣвдэн. Уѣчи Ђурђѣвдэн.

2955. Узѣмо уѣчи *Вѣлѣдэн*

Прилог 6: Локатив

по

1. Куд нас не било прасе. По Србије јес, куд нас – не.
2. По Србије има плаћу човека да нариче.
3. Сэм работáа по терéну цеђу живот – по Хрвáцке, по Србије, по Македоније, тáмо, вáмо.
4. Работáа по Македоније.
5. Се купувáле флашице мáле и тóј по Урошéвцу смо куповáле, жими тí.
6. А јá глédам по Србије да íдоў на пóток, на рéку.
7. За Бóжић куд нас је обичáј кэ[д] донесéмо бéњак, није ка по Србије што ми причáле овáко да се донéсе.
8. Кóј нађе рабóту по Србије.
9. И тáмо íшла, па íшла и по Урошéвцу íшла овáко, шетáла јáдна и купувáла ни.
10. Мóра и ѱн [да иде] на вéжбу по Призрéну, па не-знам дé ги терíље.
11. По Битиње íшле тáмо да прáју, да онóду.
12. Лéк сэм бија по затвóру.
13. Имáло и тóј по јенóму двóру.
14. Имáло и мýве по зовéду.
15. А сáл крáсте по вóму зовéду.
16. Састáју се зајéно. Подéлиў тóј што íмоў. За дúшу. А тáмо по свéту неје [такo].
17. Нíгде има мачиће по нóду.
18. Појавише се Шиптáри и по тóму пóљу.
19. Сватóви [су / има] по двóру.
20. Пýно кокóшке [су / има] по тóму двóру.
21. Збóру што имáла тáј трава по јенéзи ливáде.
22. А камéње по тóму пýту [су / има], ће искрши́мо кóла.
23. Áл си видéла – по овóму ипорéту [је / има] никóа рђа.
24. Свé што имáло по кýће.
25. А пóсле, по трáве [се ради]. Се кóсиу, па се бéре сéно.
26. Збóру, ви́ка, у рúдник највише работáле нáши по рудни́ку óвде.
27. У л'éто рáдим по бáиш'че.
28. Пá тóј кэт се заврши, кэд оврши́мо по гúвно, тáко по двóру, да се одвéје онóј ж'íто на онé^ј машинé.
29. Ђе се нађе нешто за стóку и по тóму брóду.
30. Сáк свé по хотéлу се прáи.
31. По пчени́це рáсте нáј више, по чени́це и по ливáде.
32. Лóнци кúвоў се по ипорéту.
33. Колóмбоћ се чува како-кóј има. Нíкој би́ћи по нóду, нíкој у кóш.
34. Ђутíте ако видíте нешто по тóму двóру.
35. Јéн, нíко^ј Стéван, би'а һá'а, има'а óфце млóго, па овáмо ги чувáа по нáше плани́не.
36. По плани́не вíдоў мýжи.
37. Јá да вíдим по опити́не, ће донéсе рóбу оўдека донóси.
38. Тáмо дé се скýпу по ули́це.
39. Сáмо што шлáпкáле по рéке да га нáђоў кррс.
40. Мéсец дéна седíја, и у вóјску. Пóсле, ви́ше, свé по свéту [ишо].
41. Ујúтру је рúчак, у плáдне почивáло, тóј тáко íшло по рéду, па одморíмо пó мáло, па јóпе се динéмо да радíмо, копáмо жњéмо.
42. Свé му мéсо попадáло од нóге по плани́не што íшле, по рáту, по свé.
43. На Свете-Трóјце носíле барјáце и íшле по плани́не и моли́ле Бóга да ги дáде кишу и рóдну годíну.
44. У свáку кýћу íшле, íдоў по двóру, и сáс мéтле кропи́ле, сáс вóду заливáле.
45. Ка твó'и пили́ћи по двóру [што шету].
46. Гóре висóко по плани́не íшле.
47. Јá се вр́тим гóре по Штр́тцу.
48. Ё, пóсле, кэт су свí скупéни, па íдоў по Жýпе нагóре.
49. И не знáмо штó һéмо, кá һéмо, па ти јá дéцу свé-три у рúке па áјд гóре по плани́не, по шýме.
50. Дéца ми íшле по стóке.
51. Да íдем по стóке.
52. И по стóке сэм íшла.

53. Па кој иде *по стоке* понесе да мџ'е да једе чобанин.
54. Ако ни се роди кромиче, салатиче, љутиче смо сејел'е *по бешће*.
55. И туј воду, носиу жене шишиће, и узимоу у тој казанче воду и носиу дома да попрскоу *по куће*.
56. И он кад улене сас теј дрва, она свѣ *по куће* намѣта онуј ченицу и шећер на њѣга.
57. И љон после узе оној жито, *по куће* засије.
58. Га стрвимо *по њиве*.
59. Оне кропиле да пада киша... Па *по путу, по двору*.
60. Па метнуле пारे *по куће* да видоу снаша ал краде, ал не ће сакрије пारे.
61. Мѣгла се раздине *по планине*.
62. Улазале *по реке*, шљапале да га нађо. Тај крс.
63. И после *по путу*, нека је колко бѣе далѣко, свѣ док отидну до гробишта, свѣ га плакале жѣне.
64. Те не даа да се плаче *по путу*.
65. И јен га види *по путу* – „Што је?“ „Идем да пријавим дѣте.
66. За у задругу у Раке тамо отишло и га уватил'е *по путу*.
67. Ће гризнѣте *по путу*.
68. Ће га роди *по путу*.
69. Гу држу *по путу*, па немало се тѣд, жими ти.
70. Па и *по путу* плѣти.
71. И сѣм дошла *по путу* и сѣм га родила у кукурүз^с горе.
72. Кој отишо, кој *по путу*, свѣ док се врату, до у цркву се мѣкру. Сви. Како-кој.
73. И њѣга држале онѣ тррскало кад ишле *по путу*.
74. И српове стаиш у туј богубраду. И идеш *по путу*.
75. Требало кој *по тому путу*, кој *по вѣму путу* да бѣга.
76. Се ишло *по путу*.
77. Овде *по путу* надѣл'е кад ишл'е наши, кад га увату – љјт! Га отѣри, Србин је.
78. Ако се диґнеш, или такнеш, или преговориш, имаш стап *по главе* одма да ти лүпа.
79. Лѣпо. И она му се заврати – динге *по главе!*
80. Скитаја *по ноћу*.
81. Мѣчке иду на Брезовицу *по ноћу*.
82. Јѣну недељу *по Прѣчке*.
83. Прва недеља *по Прѣчке* се вѣка Чѣста недеља.
84. А па се одмѣриш *по славе* од гѣсте.
85. Ће ти вратим *по славе*.
86. Посл'е, *по вечерѣ*, га угаси сѣс вино.
87. *По свѣкрѣ* разболѣ се и свѣкар, *по Митре* роди и Пѣтра.
88. Ги вѣкоу Бугаркини. *По никоје бабе*.
89. Сталѣтѣвић носим презѣме *по дѣде*.
90. И она *по теј матице*, се каже тај матица трава.
91. Стѣри студѣнац је *по вѣде*. Има јѣна вода мѣлого студѣна.
92. Ако се глѣда *по ѣране*, нај главни бија обѣд.
93. *По никоје бабе* било лаган.
94. Рачунаш што ти је *по вѣље*, смо порасле горе по бачѣње.
95. И *по јѣному свѣату* ће се прѣти дѣр.

при

96. Бѣни *при брата* и *при сѣстре*.
97. Па се успало *при Милѣша*.
98. Ћутѣло туј *при свѣкра*.
99. А љон па се успаа *при јѣсењ*.
100. Ћутѣа *при зид^м* да не га вѣду.
101. Плаче му девѣјче *при-јен-плѣт*.
102. Утепаа гу *при-јен-камењ*.
103. И има што жиѣиѣ *при људѣ*.
104. Чѣкале *при топила* да се ошүши конѣплѣ.
105. Бија јѣн брѣз *при туј цркву*.
106. Га нашле мртѣвѣга *при туј итѣлу*.
107. А па мати седѣла *при ѣрку*.
108. Није дѣбро да остѣнеш *при мађијѣрку*.

109. Само вардија овамо *при врата*.
110. И да га продаду, а *при његове њиве* било тој дрво.
111. Горе сѐм била, *при шуме* ни била кућа.
112. Туј се увукүјо, па није добро *при куће* никако.
113. За Водице мѣтноу кррс у рр'ѣку, ту[j] је близо црква, *при р'ѣке*.
114. Туј *при куће* ми седу, жими ти.
115. Ё, ја приђо *при тога тумача*.
116. И ја, што да праим, па приђи *при свекрве*.
117. Па *при снаше* приђо.
118. Смо седнуле *при јене реке*.
119. Принесов га *при огњиште*.
120. Па *при реке* приђоw ал при поток, де је поблизо.
121. А *при вѣчер* сѐм гу родила.
122. И тој кѣт се засүши, *при в'ѣчер* га скупљамо у врѣ.
123. Стоку смо раниле у одредѣно врѣме – ујутру, на пладне, *при вѣчер*.

Биографија аутора

Анђела Реџић рођена је 28. јуна 1995. године у Приштини. Основну и средњу школу завршила је у Штрпцу (Призренски округ), са Вуковом дипломом. Основне и мастер студије завршила је у периоду 2014–2019. на Филолошком факултету Универзитета у Београду (основне студије на смеру Српски језик и књижевност, филолошки профил, а мастер на смеру Српска филологија). Током студија била је стипендиста Министарства науке, просвете и технолошког развоја Републике Србије и Министарства за омладину и спорт Републике Србије. Године 2019. уписала је докторске студије на Филолошком факултету, на групи за српски језик. Исте године у децембру запослена је као истраживач приправник на Балканолошком институту САНУ, а од 2022. године као истраживач сарадник.

Део је националног пројекта „Угрожени језици и језички варијетети у Србији“, финансираног од стране Фонда за науку Републике Србије. Учествовала је и на стратешком пројекту Српске академије наука и уметности „Историја и културно наслеђе српског народа на Косову и Метохији“, у оквиру потпројекта „Српски народни говори Косова и Метохије“.

Основна научна интересовања Анђеле Реџић тичу се дијалекатске синтаксе, балканистике, корпусне лингвистике и тајних језика. Активно учествује у националним и међународним конференцијама и објављује радове у часописима и зборницима.

Изјава о ауторству

Име и презиме аутора Анђела Рецић

Број досијеа 19029/Д

Изјављујем

да је докторска дисертација под насловом

Синтакса падежа у сиринићком говору

(Балканистички аспект)

- резултат сопственог истраживачког рада;
- да дисертација ни у целини ни у деловима није била предложена за стицање дипломе студијских програма других високошколских установа;
- да су резултати коректно наведени и
- да нисам кршио/ла ауторска права и користио/ла интелектуалну својину других лица.

Потпис аутора

У Београду, _____

Прилог 2.

Изјава о истоветности штампане и електронске верзије докторског рада

Име и презиме аутора Анђела Реџић

Број досијеа 19029/Д

Студијски програм Српски језик

Наслов рада Синтакса падежа у сиринићком говору (Балканистички аспект)

Ментор проф. др Вања Станишић

Коментор проф. др Софија Милорадовић

Изјављујем да је штампана верзија мог докторског рада истоветна електронској верзији коју сам предао/ла ради похрањивања у **Дигитални репозиторијум Универзитета у Београду**.

Дозвољавам да се објаве моји лични подаци за добијање академског назива доктора наука, као што су име и презиме, година и место рођења и датум одбране рада.

Ови лични подаци могу се објавити на мрежним страницама дигиталне библиотеке, у електронском каталогу и у публикацијама Универзитета у Београду.

Потпис аутора

У Београду, _____

Изјава о коришћењу

Овлашћујем Универзитетску библиотеку „Светозар Марковић“ да у Дигитални репозиторијум Универзитета у Београду унесе моју докторску дисертацију под насловом:

Синтакса падежа у сиринићком говору
(Балканистички аспект)

која је моје ауторско дело.

Дисертацију са свим прилозима предао/ла сам у електронском формату погодном за трајно архивирање.

Моју докторску дисертацију похрањену у Дигиталном репозиторијуму Универзитета у Београду, и доступну у отвореном приступу, могу да користе сви који поштују одредбе садржане у одабраном типу лиценце Креативне заједнице (Creative Commons) за коју сам се одлучио/ла:

1. Ауторство (CC BY)
2. Ауторство – некомерцијално (CC BY-NC)
3. Ауторство – некомерцијално – без прерада (CC BY-NC-ND)
4. Ауторство – некомерцијално – делити под истим условима (CC BY-NC-SA)
5. Ауторство – без прерада (CC BY-ND)
6. Ауторство – делити под истим условима (CC BY-SA)

(Молимо да заокружите само једну од шест понуђених лиценци.
Кратак опис лиценци је саставни део ове изјаве).

Потпис аутора

У Београду, _____

1. Ауторство. Дозвољаваате умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела и прераде, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце, чак и у комерцијалне сврхе. Ово је најслободнија од свих лиценци.

2. Ауторство - некомерцијално. Дозвољаваате умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела и прераде, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце. Ова лиценца не дозвољава комерцијалну употребу дела.

3. Ауторство - некомерцијално - без прерада. Дозвољаваате умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, без промена, преобликовања или употребе дела у свом делу, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце. Ова лиценца не дозвољава комерцијалну употребу дела. У односу на све остале лиценце, овом лиценцом се ограничава највећи обим права коришћења дела.

4. Ауторство - некомерцијално - делити под истим условима. Дозвољаваате умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела и прераде, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце и ако се прерада дистрибуира под истом или сличном лиценцом. Ова лиценца не дозвољава комерцијалну употребу дела и прерада.

5. Ауторство - без прерада. Дозвољаваате умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, без промена, преобликовања или употребе дела у свом делу, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце. Ова лиценца дозвољава комерцијалну употребу дела.

6. Ауторство - делити под истим условима. Дозвољаваате умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, и прераде, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце и ако се прерада дистрибуира под истом или сличном лиценцом. Ова лиценца дозвољава комерцијалну употребу дела и прерада. Слична је софтверским лиценцама, односно лиценцама отвореног кода.